T.C
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RADYO – TELEVİZYON VE SİNEMA ANABİLİM DALI

159298

MEDYADA MÜLKİYET YOĞUNLAŞMASI VE HABER: EKONOMİK KRİZLERİN SİYASAL SKANDALA DÖNÜŞTÜRÜLMESİNDE MEDYA HOLDİNGLERİNİN ETKİSİ

DOKTORA TEZİ

Hazırlayan
Serhat KAYMAS

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Seçil BÜKER

Ankara - 2005

Tez Jüri Üyelerinin İmza Sayfası

T.C Gazi Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Serhat KAYMAS'a ait, "**Medyada Mülkiyet Yoğunlaşması ve Haber: Ekonomik Krizlerin Siyasal Skandala Dönüştürülmesinde Medya Holdinglerinin Etkisi**" adlı çalışma, jürimiz tarafından Radyo – Televizyon ve Sinema Anabilim Dalında **DOKTORA TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. Seçil BÜKER

.....

Üye: Prof. Dr. Naci BOSTANCI

.....

Üye: Prof. Dr. Bülent ÇAPLI

.....

Üye: Prof. Dr. Nurettin GÜZ

.....

Üye: Prof. Dr. Nilgün GÜRKAN PAZARCI

.....

ÖNSÖZ

Medyada Mülkiyet Yoğunlaşması ve Haber: Ekonomik Krizlerin Siyasal Skandala Dönüştürülmesinde Medya Holdinglerinin Etkisi ismini taşıyan bu çalışma, Türkiye'de medyanın 1980'lerden itibaren yaşadığı değişim sürecini ve söz konusu değişimin habere yansımasını, ülkenin yakın siyasi geçmişinde yaşadığı iki önemli kriz örneğinde ele alıyor. Türkiye'de yeni bir sermaye birikim modelinin izlendiği 1980'lerden itibaren medya sektörünün yaşadığı bir dizi önemli değişimi, anlamlı ve dikkate değer kılan gelişmelerden birisi de geleneksel medya sahipliğinin yerini, üstelik 1980'li yılların hemen başından itibaren, yeni sahiplik yapısına bırakması olmuştur. Gazeteciliği asıl mesleği olarak kabul eden, usta çırak ilişkisi içerisinde yanında çalışanlar için yalnızca ve sadece "patron" olmayan aksine gazeteciliği hem mesleki açıdan sürdüren ve hem de gazetelerinde çalışanların mesleki ustası olan geleneksel medya sahiplerinden, gazetecilikle geçmişte herhangi bir ilgisi olmamış, sermaye birikimini farklı alanlarda sağlamış ve üstelik tek başına çok da kârlı bir yatırım alanı olmayan medya sektörüne, sermaye birikim kuralları ve ideolojisini de taşımış yeni sahiplere doğru bir gelişim izleyen Türkiye medyasının yaşadığı değişim, demokratik bir iletişim düzeninin ihtiyaçlarına yanıt vermekten oldukça uzak bir görünüm çiziyor, iletişim özgürlüğünün ihtiyaçlarıyla uyumlu bir gelişim izleyemiyor.

Medya mülkiyetindeki köklü değişimin habere nasıl yansıdığını anlama çabasındaki bu doktora tezi, aslında haberin iktidarının Fon'a devredilen bankalar nedeniyle giderek iktidarın haberine dönüştüğü bir dönemi ele almaktadır. Bu yönüyle tez, giderek sınırlı ellerde yoğunlaşan "fikirlerin serbest pazarında", haber ve iktidar arasındaki ilişkileri sorgulayan yeni çalışmalara da alternatif bir bakış açısı oluşturmayı amaçlamaktadır.

Uzun dönemli tüm çalışmalarda olduğu gibi, bu çalışmanın da teşekkür borçlu olduğu kişiler ve kurumlar da var. Teze yazarından daha çok emek veren, tez yazarının başı sorunlardan bir türlü kurtulamazken sağladıkları huzur ve güven ortamıyla, tezin tamamlanabilmesini sağlayan ve ne mutlu ki bu tezin danışmanlığını üstelenen Prof. Dr. Seçil Büker'e, Prof. Dr. Naci Bostancı ve Yrd. Doç. Dr. Kaya Özakgün'e ne kadar teşekkür edilse de haklarını ödemek mümkün değil. Medya gruplarının haberlerini çözümleyebilmek için ana haber bültenlerini sağlayan Radyo Televizyon Üst Kurulu, banka ve medya gruplarıyla ilgili gelişmeleri oldukça hızlı bir şekilde hazırlayarak sunan Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu ve Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu yetkilileri ise bu çalışmaya verdikleri destekle, aslında yeni çalışmalar için de heyecan sağladılar. Tezin tüm hataları ve yanlışları ise sadece yazarına ait.

İÇİNDEKİLER

Jüri Üyelerinin İmza Sayfası.....i
Önsöz.....ii
İçindekiler.....iii
Kısaltmalar.....vii
Tablo ve Şemalar.....viii
Giriş.....1
Tezin Terminolojisi.....6
Tezin Amacı.....8
Tezin Önemi.....10
Tezin Yöntemi.....10
Tezin Kavramsal Çerçevesi.....11
Tezin Varsayımları.....13
Tezin Kapsamı ve Sınırlılıkları.....14
Tezin Veri Toplama Tekniği.....15
Tezin Çalışma Planı.....16

BÖLÜM I
İLETİŞİM ÇALIŞMALARINDA MEDYA MÜLKİYETİ VE HABER İLİŞKİSİ: MEDYA MÜLKİYETİ, PROFESYONELLİK İDEOLOJİSİ VE HABERE İLİŞKİN TASARIMLAR

1.1 İletişim Kuramlarında Medya Mülkiyeti, Haber ve Profesyonellik İdeolojisi.....18
1.1.1 Liberal Çoğulcu Yaklaşım İçinde Medya Sahipliği, Gazeteci ve Haber Tasarımı.....18
1.1.2. Liberal Çoğulcu Yaklaşımda Bir Kurum Olarak Medya: Fikirlerin Serbest Pazar Yerinde Çok Sesli Bir Medya Paradigması.....19
1.1.3 Liberal Yaklaşımda Medya Sahipliği: Mülkiyet ve İçerik Denetimi Arasındaki Ayrım.....24
1.1.4 Liberal Çoğulcu Yaklaşımda Gazeteci: Profesyonellik İdeolojisi.....28

1.1.5 Liberal Çoğulcu Yaklaşımda Haber Tasarımı:
Haberde Nesnellik, Yansızlık Paradigması.....32
1.2 Eleştirel İletişim Çalışmalarında Haber Tasarımları: Medyanın Maddi
Pratikleri İçerisinde Medya Mülkiyeti, Haber ve Profesyonellik İdeolojisi.....39
1.2.1 Frankfurt Okulu: Kültür Endüstrisi Bağlamında Medya Mülkiyeti ve
Kitle Kültürü.....40
1.2.2 Yapısalcı Yaklaşım: İdeolojik Bir Araç Olarak Medya.....42
1.2.3 Kültürel Çalışmalar: Toplumsal Güç ve İktidar Mücadelesi Alanı
Olarak Medya.....46
1.2.4 Ekonomi – Politik Yaklaşım: Yapısalcı ve Araçsalcı Ekonomi Politik
Bağlamında Medya Mülkiyeti, Profesyonellik İdeolojisi ve Habere
İlişkin Tasarımlar.....51
1.3 Tezin Yaklaşımı Açısından Medya Mülkiyeti ve Haber İlişkisi.....59

BÖLÜM II
TÜRKİYE'DE YENİ MEDYA SAHİPLİĞİ VE HABERE YANSIMASI: EKONOMİK KRİZLERİN, SİYASAL SKANDALA DÖNÜŞTÜRÜLMESİNDE MEDYA HOLDİNGLERİNİN ETKİSİ

2.1 Devlet, Sermaye Grupları ve Medya: Yeni Sağ'ın Medya Politikaları ve
Değişen Medya Sahipliği.....68
2.1.1 Türkiye'de Devlet ve Sermaye Grupları: Küresel Kapitalizme
Eklemlenme Sürecinde Medya Politikaları.....85
2.1.2 Türkiye Medyasında Yeni Sahiplik Yapısı ve Habere Yansıması:
Ekonomik Krizler Öncesinde Medya, Siyaset ve Ticaret İlişkisi.....105
2.2 Türkiye'de Ekonomik Krizler: Sermaye Birikim Modelleri ve Ekonomide
Kriz Geleneği 117
2.2.1 Ekonomik Krizler Sürecinde Bankacılık ve Finans Kesimi: Krizler Döneminde
Banka Yolsuzlukları.....126
2.2.2 Ekonomik Krizler Sürecinde Medya Holdingleri.....139
2.3 Ekonomik Krizler Sürecinde Medya Grupları ve İflasa Sürüklenen Bankalar...142
2.3.1 Krizler Döneminde Fon'a Devredilen Medya Holdingleri ve

Medya Savaşları.....142
2.3.1.1 Etibank ve Bilgin Yayın Grubu.....148
2.3.1.2 İhlas Finans Kurumu ve İhlas Holding.....161
2.3.1.3 İktisat Bankası ve Avrupa – Amerika Holding.....164
2.3.1.4 Pamukbank ve Çukurova Grubu.....168
2.3.1.5 İmar Bankası ve Uzan Grubu.....186
2.3.2 Krizler Sürecinde Kurtarılan Banka ve Medya İttifakı: TMSF Denetiminde Türkiye Medyası.....194
2.4 Ekonomik Krizlerin Ardından Türkiye Medyası.....205

BÖLÜM III
MEDYA HOLDİNGLERİ VE HABER: KRİZ DÖNEMİNDE HEGEMONİK MÜCADELENİN ÇÖZÜMLENMESİ

3.1 Tezin Çözümleme Yöntemi: Eleştirel Söylem Analizi..... 214

3.2 Türkiye Medyasında Ekonomik Krizlerin Temsili: Kriz Haberlerinde Hegemonyayı Çözümlemek.....221
3.2.1 Televizyon Haberlerinde Hegemonya: Ana Haber Bültenlerinin Anlatı Yapıları.....221
3.2.2 Ekonomik Kriz Döneminde Haberlerin Şematik Yapısı.....236
3.2.3. Televizyon Haberlerinde Hegemonya Mücadelesi: Haberlerde Cümle Yapıları, Sözcük Seçimleri ve İdeolojinin İşlemesi.....321
3. 2.4 Televizyon Haberlerinde Eğretileme ve Düzdeğişmeceler.....341
3.2.5 Televizyon Haberlerinde Görsel Dil ve Anlam: Hegemonyayı Görüntülerde İnşa Etmek.....349
3.2.6 Ekonomik Kriz Haberlerinin Tematik Analizi.....367
3.2.7 Ekonomik Kriz Haberlerinde Karşıtlıklar ve Dışlamalar.....377
3.2.8 Ekonomik Kriz Haberlerinde İdeolojik Adlandırmalar.....381
3.2.9 Ekonomik Kriz Haberlerinde İdeolojik Eklemlenme.....384
3.2.10 Ekonomik Kriz Haberlerinde Çelişkili Öğeler.....386
Sonuç.....389

Kaynakça.....404

Ekler

Ek – 1: Türkiye'de Medya Sektöründe Rekabet İhlalleri.....430

Ek – 2: Ekonomik Krizler Döneminde Fon'a Devredilen Bankalar ve Medya Bağlantıları.....436

Ek – 3: TMSF'nin, 2004 Yılında Batık Bankalardan Yapabildiği Tahsilat..... 445

Özet.....446

Abstract.....447

KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği.

BDDK: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Üst Kurulu.

TCMB: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası.

TMSF: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu.

DMC: Doğan Media Center.

DMG: Doğan Media Group.

IMF: Internaitonal Monetary Fund.

GUMG: Glasgow University Media Group.

TI: Transparency International.

RTÜK: Radyo ve Televizyon Üst Kurulu.

TABLOLAR VE ŞEMALAR LİSTESİ

ŞEMALAR

Şema 1: Haberlerin Sosyal Belirleyicileri.....60

Şema 2: Medyanın Uzlaşma, Meşru Tartışma ve Sapkınlık Alanları.....64

Şema 3: Medyanın Çalışma Sistemi için İşlevsel Bir Model.....66

Şema 4: Eleştirel Söylem Analizinin Boyutları.....216

Şema 5: Bir Haber Metninin Kategorilerini Yansıtan Şematik Yapısı.....236

TABLOLAR

Tablo 1: Doğan Medya Grubu Ortaklık Yapısı.....26

Tablo 2: Amerika Birleşik Devletleri'nde Medya Sektöründe Kurumsal Yatırımcılar.....27

Tablo 3: Türkiye'de Yıllara Göre Reklam Harcamaları.....112

Tablo 4: Türkiye'de Reklam Gelirlerinin Mecralara Göre Dağılımı.....112

Tablo 5: Reklam Gelirlerinin Gruplara Göre Dağılımı.....113

Tablo 6: Türkiye'de Büyük Medya Gruplarının, Krizler Döneminde Yazılı Basın Sektöründeki Zararları.....115

Tablo 7: Türkiye'de 1998 – 2001 Yılları Arasında Bankacılık Sistemi.....127

Tablo 8: Türk Bankacılık Sisteminde Yoğunlaşma Oranları.....129

Tablo 9: TMSF Tarafından Yeniden Yapılandırılan Banka Bilançoları.....133

Tablo 10: TMSF Bünyesine Devredilen Bankaların Listesi.....**135**

Tablo 11: Ekonomik Krizler Sürecinde Batan Bankaların Fon'a Maliyeti.....**137**

Tablo 12: Fon'a Devredilen Bankaların Kamusal Maliyeti.....**138**

Tablo 13: Bilgin Yayın Grubu'nun, TMSF'nin Denetimine Verilen Medya ve Diğer Sektörlerdeki Şirketleri.....**151**

Tablo 14: Park Holding'in Medya ve diğer Sektörlerdeki Yatırımları.....**156**

Tablo 15: İhlas Holding'in Medya ve Diğer Ticari Sektörlerdeki Girişimleri.....**163**

Tablo 16: Avrupa – Amerika Holding'in TMSF'ye Devredilen Medya ve Diğer Ticari Girişimleri.....**166**

Tablo 17: Çukurova Holding Tarafından, Pamukbank'tan Alınan Nakdi Grup Kredilerinin Sektörel Dağılımı..... **169**

Tablo 18: Çukurova Holding'in Mali Büyüklüğü.....**170**

Tablo 19: Çukurova Holding'in Mali Büyüklükleri ve Sektörlere Göre Pazar Payları.....**170**

Tablo 20: Çukurova Holding Bankalarının Bankacılık Sektörü İçindeki Payı.....**171**

Tablo 21: Çukurova Holding'in, TMSF'nin Rehininde Bulunan Medya ve Diğer Sektörlerdeki Şirketleri.....**185**

Tablo 22: Uzan Grubu Tarafından, İmar Bankası Kaynaklarından Kullanılan Krediler.....**191**

Tablo 23:Uzan Grubu'nun TMSF'ye Devredilen Medya ve Diğer Sektörlerdeki Şirketleri.....**193**

Tablo 24: Ekonomik Krizlerin Ardından TMSF Denetimine Geçen Medya Şirketleri.....**199**

Tablo 25: Batık Bankaların TMSF ile Gerçekleştirilen Borç Protokolleri ve Faiz Oranları.....**203**

Tablo 26: Doğuş Grubu, Medya ve Diğer Sektörlerdeki Şirketleri.....**209**

Tablo 27: Doğan Grubu, Medya ve Diğer Sektörlerdeki Şirketleri.....**211**

Tablo 28: Haberlerde Ardalan ve Bağlam Değişimine Göre Etibank Olayı İle İlişkili Söylem Analizi Kategorileri ve Analizin Uygulanacağı Haber Sayısı.....**219**

Tablo 29: Haberlerde Ardalan ve Bağlam Değişimine Göre Pamukbank Olayı İle İlişkili Söylem Analizi Kategorileri ve Analizin Uygulanacağı Haber Sayısı.....**221**

Tablo 30: Ekonomik Krizler Döneminde Televizyon Kanallarının Görüntü – Konu Dağılımı.....**355**

Tablo 31: Ekonomik Krizin Neden ve Sonuçlarına İlişkin Haber Konuları Üzerinden Haberlerde Öne Çıkartılan Temalar ve Sıklıkları.....**370**

Tablo 32: Batık Bankaların Birbiri Ardına Fon'a Devredilmesine İlişkin Haber Konuları Üzerinden Haberlerde Öne Çıkartılan Temalar ve Sıklıkları.....**373**

Tablo 33: Batık Bankaların BDDK ve TMSF ile Borç Ödeme Anlaşmalarına İlişkin Haber Konuları Üzerinden, Haberlerde Öne Çıkartılan Temalar ve Sıklıkları.....**375**

GİRİŞ

Medyada Mülkiyet Yoğunlaşması ve Haber: Ekonomik Krizlerin, Siyasal Skandala Dönüştürülmesinde Medya Holdinglerinin Etkisi isimli bu doktora tezi; Türkiye medyasında yeni sahiplik yapısının, habere yansımasını Kasım 2000 ve Şubat 2001 ekonomik krizleri örneğinde araştırmaktadır. Türkiye'de, küresel kapitalizme eklemlenme adına üstelik 1980'lerin hemen başından itibaren uygulamaya koyulan yeni sermaye birikim modeli, dönem içindeki egemen tartışmalar içinden gözlemlendiği gibi her ne kadar uygulamaya konulan ekonomi politik ve demokrasi arasında bir nedensellik oluşturulmaya çalışılarak, serbest piyasa ekonomi modelinin toplumdaki çoğulcu ve çok sesli yapıyı yansıtabileceğine ilişkin bir inançla beslenerek savunulmasına, serbest piyasa ekonomisinin Türkiye demokrasisinde siyasi liberalleşmenin hatta daha da önemlisi demokratikleşmenin yeniden başlamasına ilişkin güçlü hegemonik söylemlerle desteklenmesine rağmen, "fikirlerin serbest pazar" yerindeki karşılığını tam da kapitalist sistemin sözü edilen yeni evresine – yeniden yapılanmasına uygun olarak "yeni medya sahipliğinde" bulmuştur. Sermaye birikimini medya dışındaki alanlardan sağlayan, sektörün tüm alt alanlarına yoğunlaşarak yayılan, sermaye ve medya arasında sinerjik bir bütünleşmeyi hedefleyen yeni medya sahipleri ve haber arasındaki ilişkinin, üstelik kapitalist sermaye birikimindeki iflas ve sermayenin kendini yeniden ürettiği kriz koşulları içerisinde tartışılması bu bağlamda önem taşımaktadır. Bu doktora tezinde, sermaye birikim kuralları ve ideolojisinin egemen olduğu bir medya düzeni içinden, 1980'lerden itibaren yeni bir rol üstlenen devletin piyasa içindeki müdahaleleri çerçevesinde yeni medya sahipliğinin nasıl kurulduğu, sermaye fraksiyonlarıyla "sinerjik" bir ittifak kuran, şirket kümeleşmeleri içerisinde eriyen medya gruplarının ekonomik alt yapısı ile egemenlik ilişkilerini; haklı, gerekli ve anlamlı kılacak ideolojik anlam üretimi arasındaki ilişki, Türkiye'de sermaye birikim modelinin iflas ettiği kriz dönemi içinde araştırılmaktadır. Tez, "Türkiye'nin yeni sermaye birikim modelinin izlendiği 1980'lerden itibaren medya politikaları ve Devlet müdahaleleri ile medyada yeni sahiplik yapısı arasındaki ilişki nasıl gelişmiştir?", "Türkiye medyasında egemen grupların mülkiyet yapısı kriz dönemi öncesinde ve sonrasında nasıl bir gelişme izlemiştir ?", "Türkiye medyasında egemen grupların ekonomik alt yapıları, siyasi – ekonomik çıkarları ile ideolojik tercihleri – duruşları arasında nasıl bir ilişki kurulabilir?" sorularına ekonomik krizler dönemi içinden yanıt aramaktadır. Aslında bu tezin tartıştığı sorunlar, diğer bir bakışla okunduğunda, demokratik bir iletişim düzeni ve iletişim özgürlüğünün olmadığı – kurulmadığı egemen bir iletişim ortamı içinden, medyanın toplumsal güç ve iktidar mücadelesinin başat bir aktörü olarak nasıl kullanıldığına

ilişkin bir tartışmayı Türkiye'nin egemen medya sektörü özelinde sürdürmektedir. Bu bağlamda tezin, örgütlü kapitalist yapı ve ilişkiler içinde kitle iletişim araçlarının işleyişlerinin haberle etkileşimine dair bir çerçeveyi, Türkiye medyası bağlamında tartışmayı amaçladığı belirtilmelidir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin yakın geçmişte yaşadığı iki ekonomik kriz, medya sektörünün yapısal koşullarına ilişkin bir sorgulamayı gerekli kılmıştır. Ekonomik krizler sürecinde, Türkiye'de medya gücünün büyük sermaye gruplarının sınırlı ellerinde toplandığı görülmüş, birbiri ardına Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilen batık bankaların ve faaliyet izni kaldırılan bir finans kurumunun "dördüncü güçle" bütünleşmiş yapısı ortaya çıkmıştır. Ancak, 2001 krizinin ardından güçlü ekonomiye geçiş programı çerçevesinde uygulanan ekonomi politikalarının, aslında batık bankaları kurtarma operasyonu ile birleşerek, kamusal kaynaklara ödetilen önemli bir bedele dönüştüğü gözlemlenir (Çolak, 2002:170). Öyle ki, ekonomik krizler döneminde batık bankalardan kaynaklanan 46 milyar dolar zarar, aradan geçen yıllara rağmen tahsil edilememiştir. Gerçekten de, Türkiye Cumhuriyeti 1980'lerden itibaren hem yeni bir sermaye birikim modelini ve bu modelin tamamlayıcı liberalleşme politikalarını izlemesine rağmen, krizler döneminde hem bankalardan ve hem de bankaların ortaklıklarından kaynaklanan önemli bir borç yükü altına girmiş hem de 1980'lerden itibaren medya politikalarıyla desteklediği özelleştirme – ticarileşme politikalarına, yayıncılığın ticarileşmesini kimi kez üstü örtük kimi kez olanca açıklığı ile desteklemesine rağmen medyada önemli bir mülkiyet yoğunlaşmasına itilmiştir. Öyle ki, Türkiye medyasındaki egemen yapı ve ilişkiler içinden bakıldığında, "haberin iktidarının" – "iktidarın haberine" dönüştüğü önemli bir dönemdir ekonomik krizler. Ancak, Türkiye demokrasisi ve medyası arasında kurulmaya çalışılan nedensellik tartışmaları içinde de, krizlerle birlikte başlayan "yeni dönem"; Türkiye'de 1980 yılından itibaren kurumsallaşan medyada yeni sahiplik yapısı ile medya – siyaset ve ticaret arasındaki iç içe geçmiş, birbirinden beslenen, çoğu kez organik ilişkiler ağı içerisinde anlaşılabilir. 1980'lerden itibaren medya sektörüne sermaye birikim kuralları ve ideolojisinin egemen olması, medya gücü ile sağlanan ekonomik ve politik güç birlikteliğine ilişkin önemli örnekleri birbiri ardına sunmaktadır. Özelleştirme ihalelerinde alınan kamu şirketleri, kamusal kaynaklardan sağlanan reklam gelirleri, kamu bankalarından elde edilen ve piyasa şartlarının çok altında kalan kredilerin ardından, banka – medya işbirliğinin, 22 Kasım 2000 ve 19 Şubat 2001 ekonomik krizleri döneminde toplumun geniş kesimlerine önemli bir yük getirmesi, yeni sahiplik yapısı ve habere yansıması üzerine önemli bir tartışma zemininin oluşmasına yol açmıştır. Noam Chomsky'nin (2003:220) belirttiği gibi "medya sistemlerinin, özel tiranların elinde olması öncelikle demokrasiye zarar verir" çünkü

Chomsky'ye göre; "bu devasa sistem kamusal giderlerin üzerine kurulmuştur". Egemen iletişim ve enformasyon üretiminin tüm aşamalarında ortaya çıkan yeni tekellerin, kamu yararı anlayışından oldukça uzak olduğu üstelik, egemenlik ilişkilerini yalnızca maddi kaynaklar üzerindeki denetimle sınırlandırmayarak bu ilişkileri haklı ve anlamlı kılabilecek yayın politikaları üzerinde de sürdürdükleri göz önüne alındığında; medya holdinglerinin, iletişim özgürlüğü ve demokrasiye yönelik tehditleri olanca açıklığı ile gözlemlenir tıpkı Türkiye'nin yakın siyasi geçmişinde yaşadığı iki ekonomi – politik kriz döneminde örnekleri görüldüğü gibi.

Demokrasilerin sağlıklı işlemesi için "dördüncü güç" veya "kamu gözcüsü" olduğuna inandırılan medya grupları içinden bakıldığında ise, Türkiye medyasının 1980'lerden itibaren rakiplere karşı saldırı, sermaye grubu için savunma amaçlı olarak kullanılması, krizler döneminde bir kez daha, olanca açıklığı ile ortaya çıkmıştır. Ekonomik krizlerin medyadaki temsili, tekelci ve giderek aralarındaki anlaşmalar nedeniyle kartelci örgütlenmeler içindeki medya gruplarının hegemonik söylemlerle kurduğu "medya savaşlarına" dönüşmüş, toplumun geniş kesimleri; yıllar boyunca hangi medya grubu ile bütünleşmiş sermaye kesiminin "daha hırsız", "daha hortumcu", "daha rüşvetçi" olmasının dışında içinde bulunduğu dünyayı, toplumu anlaşılabilir kılabilecek gerçek bilgiden üstelik de oldukça uzak tutulmuştur. Bütün bu nedenlerden ötürü Türkiye'nin yakın siyasi geçmişinde yaşanan iki ekonomi politik kriz, "fikirlerin serbest pazarı" düşüncesinin, Türkiye'nin medya koşulları içinden yeniden sorgulanmasını gerekli kılmıştır. Bu çalışma, Türkiye'de medya sahiplerinin, medya gücünü ekonomik ve politik bir güç birlikteliğine dönüştürerek, yurttaşların doğru ve gerçek bilgi alma hakkının, sermayenin çıkarları nedeniyle, engellenmesini bir sorun olarak değerlendirmekte ve demokratik bir iletişim düzeni adına, Türkiye'de yeni sahiplik yapısının, haber üzerindeki etkisini sorgulamaktadır. Bu yönüyle medyanın ideolojik anlam üretimi ile ekonomi politiği arasındaki yakın ve hatta kimi zaman organik ilişkilerin olanca açıklığı ile çözümlenebileceği açıktır.

Türkiye'de de, liberal demokrasinin bir yönetim biçimi olarak yaşandığı diğer ülkelerde olduğu gibi, 1980'li yıllar ekonomi alanında serbest piyasa ekonomisinin ve söz konusu ekonominin tamamlayıcısı olan liberal politikaların uygulanma dönemini oluşturmuştur. Türkiye'de 180'lerden itibaren izlenen yeni sermaye birikim modeli ve liberalleşme programının, siyasal açıklık ve yeniden demokratikleşmeye yol açacağı yaygın bir iddia olarak kullanılmıştır. Örneğin, 1983 yılı, Türkiye'de hem yeniden seçimlerin yapılması ve hem de liberal bir partinin iktidara gelmesi sonucunda siyasal liberalleşmenin başlangıcı olarak görülür (Bek,2000:9). Öyle ki, uygulanan liberal program, Türkiye'de hem demokrasi

ve hem de sivil toplumun gelişmesine katkıda bulunduğu iddiasıyla birlikte ele alınmıştır (Göle, 1994:216, Kejanlıoğlu, 2004:275, Çatalbaş,2004:83, Sayarı, 1992:33). Dönem içerisindeki egemen tartışmalar içinden bakıldığında ise, Türkiye'nin "çağ atladığı" yaygın bir kanaati oluşturur. Oysa Mine Gencel Bek'in (2000:9) belirlediği gibi; piyasa ve demokrasi arasında kurulan nedenselliğin iletişim alanındaki karşılığını, ulus devletlerin sonunu da ilan eden küreselleşme söylemleriyle de güçlenerek, küresel çağın teknolojik olanaklarının bir uzantısı olarak devlet tekeline son veren çok sayıda ticari televizyon kanalının yüceltilmesinde ifadesini bulmuştur. Öyle ki, Türkiye de yeni bir sermaye birikim modelini izlediği 1980'ler, "piyasa" ve Devlet arasındaki etkileşim bağlamında önemli sorunları beraberinde getirmiştir. Özel zararların kamulaştırılması, kamusal yararın ise özelleştirilmesi görevi yüklenen Devlet, piyasayı ayakta tutan önemli bir güç olarak öne çıkmıştır. Üstelik, sözü edilen demokrasi açılımlarının Türkiye medya sektöründeki karşılığını, giderek doğrudan demokratik bir iletişim düzenini tehdit edecek bir yeni sahiplik yapısının kurumsallaşması oluşturur. Kitleleri etkilemede veya rakiplere karşı savunma ile saldırıda bulunmak üzere güç elde edilmesi, diğer bir ifade ile "dördüncü gücün" grup çıkarları lehine bir silah olarak kullanılması, ana faaliyet alanı medya dışında olan sermayenin medyaya girmesine yol açmaktadır (Sönmez,1996:76). Örneğin Raşit Kaya, medya sektörüne büyük sermaye gruplarının girmesini bir strateji olarak değerlendirir:

> "Tekelleşme eğilimleri iki biçim altında gelişmiştir. Birinci biçim dikey bir tekelleşmedir. Bu, sektör içinde değişik faaliyet alanlarında yer alan kuruluşların, örneğin üretim yapan kuruluşlar ile dağıtım yapan kuruluşların tek bir firma içerisinde bütünleşmesidir. Ancak daha sonraki ve daha önemli gelişme değişik medya kuruluşlarının birleşme ya da satın alma yolu ile tek çatı altında bütünleşmesidir. Bu yatay tekelleşme çapraz medya mülkiyetini gündeme getirdiği gibi, daha önemli sonuçları olan bir başka gelişmeye de zemin hazırlamıştır. Bu gelişme medya sektörü dışında faaliyet gösteren büyük sermaye gruplarının sektörü denetim altına almasıdır. Böylece medyanın etkileme gücü ile ekonomik güç "entegre" bir güç odağı haline gelmektedir. Sonuçta kültürel pazar ile geniş anlamda pazarın aynı çıkarlar doğrultusunda yönlendirilmesi potansiyeli gelişmektedir. Böyle oluşumlarda dev medya grubu içerisindeki kuruluşların yayın kurullarının ayrı, bağımsız tutulduğu ileri sürülmekte ve böyle bir görüntü veren yapılar oluşturulmaya çalışılmaktadır. Ancak ana kuruluşun (holdingin) stratejik planlaması, hatta günlük rekabet koşulları yayın içeriklerini doğrudan etkilemektedir. Kısacası, mülkiyetten bağımsız bir yayın politikası bir savdan öteye anlam taşımamaktadır" (Kaya,1999:28).

Raşit Kaya'ın belirlediği gibi, medya sektörüne, asıl faaliyet alanı yayıncılık olmayan büyük sermaye gruplarının girmesi, ekonomik ve kültürel gücün bir çatı altında toplanmasına ve üstelik sermaye grubunun, medya gücünü kullanarak faaliyet gösterdiği diğer alanlarda da genişlemesini ve büyümesini sağlamaktadır. Egemen sermayenin yayıncılığı, ticari çıkar aracı

olarak değerlendirmesi, medya aracılığı ile ekonomi politik bir güç birlikteliğinin doğmasına neden olur. Türkiye'de de 1970'li yılların başına değin yaşanan "medyanın holdingleşmesi" evresini, 1980'lerde yaşanan gelişmelerle birlikte "holdinglerin, medyaya giriş evresinin" izlemesi (Tokgöz, 2003:51, Sönmez, 2003:34), "kültürel pazar ile geniş anlamda pazarın aynı çıkar doğrultusunda yönlendirilmesine" yol açmıştır. Medya sektöründeki değişim, aslında sermaye grupları ve Devlet arasındaki etkileşimi de olanca açıklığı ile gündeme getirmiştir.

Türkiye koşullarında 1980'li yıllardan itibaren bu bağlamda dikkat çeken bir diğer konu ise, medya politikalarındaki "liberalleşme" ye rağmen "dördüncü gücün" merkezi ile siyasetin merkezi Ankara arasındaki ilişkilerin yoğunlaşmasıdır. Bu süreçte, medya grupları ve Ankara arasında, siyasal desteğe karşı ekonomik destek verilmesi yönünde bir ilişki başlamıştır. Medya tarafından, siyasal iktidarlara verilen siyasal destek, hükümetlerin medyaya, kağıt, resmi ilanlar, devlet bankalarının ucuz kredileri, kamu reklamları, yatırım teşvikleri gibi ekonomik destekle karşılanmıştır (Sönmez,2003:34).

Doğan Tılıç (1998:278), Türkiye medyası ve Devlet arasındaki ilişkileri bir tür "havuç ve sopa" ilişkisi biçiminde açıklamaktadır. Devlet ve medya arasında "havuç ve sopa" ilişkisi olarak tanımlanan ilişkiler, Türkiye'de medya sektöründe iktidar partilerine muhalefet gerçekleştiren medya gruplarından desteğin çekilmesine ve giderek "fikirlerin serbest pazarından" dışlanmalarına yol açmıştır. Medya şirketlerinin, liberal çoğulcu yaklaşım içerisinde vurgulandığı gibi, hükümetler ve şirketler üzerinde bir denetim mekanizması oluşturmaktan öte söz konusu kurumlar üzerinde ticari amaçları doğrultusunda popüler bir baskı unsuru olarak konumlanmasına ilişkin örnekler, aslında küresel medya uygulamaları içinden de verilebilir. Örneğin, News Cooperation isimli küresel bir medya devinin yönetim kurulu başkanı Rubert Murdock'ın, ticari amaçları doğrultusunda mülkiyetinde bulunan kitle iletişim araçlarının editoryal politikaları üzerindeki etkisi açık bir şekilde saptanmıştır. Murdock, 1980'li yıllarda şirket grupları için ekonomik destek sağlama adına, Amerika Birleşik Devletleri'nde gerçekleştirilen siyasi yolsuzluk ve yozlaşmaları yayınlamamıştır (aktaran Curran, 2002:215). Üstelik, egemen sermaye gruplarının, medya politikalarındaki değişimi de etkilediği gözlemlenir. Buna ilişkin açık bir örnek, 18 Haziran 2003'te FCC'nin medya mülkiyetine ilişkin son düzenlemeleridir. FCC, yeni düzenlemeyle hem mülkiyet oranlarını yeniden düzenlemiş (izleme payı oranlarına göre) ve hem de medya sahiplerinin yeni televizyon kanalları kurmalarına veya satın almalarına olanak tanımıştır. Bu düzenleme, medya sektöründe süre giden tekelleşmeye meşruiyet kazandırma olarak yorumlanmaktadır (Severin, 2003:4, Topuz,2003:328, 18.06.2003 FCC, 2003 :10).

Medya sahiplerinin, hem yayın politikaları – haber içerikleri ve hem de medya politikalarına ilişkin etkilerine çok sayıda örnek vermek mümkündür. General Electric firması'nın, nükleer enerji karşıtı müzik kliplerini NBC kanalı'nın yayınından çekmesi (Curran, 2002: 265) veya Japonya'da, Liberal Demokratik Parti iktidarı döneminde yayıncılık lisansını hükümetten alan yayıncıların, siyasal yozlaşma veya siyasal taraflılık sorunları karşısında oldukça "duyarlı" bir politika izlemesi (Sugiyama, 2000:194) veya 1990'ların başından itibaren liberal politikaları yeni – yeni izlemeye başlayan Rusya'da da medyanın, otoriter bir siyasal yönetimin baskıcı uygulamalarından kurtulmasıyla, eski parti yöneticilerinin yerine geçen yeni medya sahiplerinin baskıcı yaptırımları altına girmesi (McNair, 2000:79), benzer şekilde Arjantin'de önemli bir grubu olan Eurnekian'ın sahibi Eduardo Eurnekian'ın hem kendi medya grubunda Arjantin Devlet Başkanı Memen'in kamusal bütçeye önemli bir yük getiren hava alanı inşaatlarına ilişkin eleştirel haberlere sansür uygularken aynı zamanda özelleştirilen hava alanlarından önemli hisseler satın alması (Waisbord, 2000'den aktaran Curran, 2000b:124) aslında liberal demokrasinin hegemonyası altındaki "fikirlerin serbest pazar yerinin" yeniden ancak yeni bir bakış açısı ile ele alınmasına yol açmaktadır. Gerçekten de giderek liberalleşen medya politikalarına rağmen, bir medya gücünün sahipleri tarafından kötüye kullanılmasına ilişkin tehdit giderek demokrasilerin sağlıklı işlemesine yönelmektedir.

Bu doktora tez çalışması, Türkiye'ye özgü liberalleşme politikaları içinde büyük sermaye gruplarına bağlanan, tekelci ve hatta aralarındaki gizli anlaşmalar nedeniyle giderek kartelci örgütlenmeler içerisinde medya sektörünün egemen aktörleri haline gelmiş ancak bağımsızlığını çoktan kaybetmiş egemen bir medya sektörü içinden; "fikirlerin serbest pazar yerinin", demokratik bir iletişim düzeni ve iletişim özgürlüğü üzerinde oluşturduğu tehdidi, 22 Kasım 2000 ve 19 Şubat 2001 ekonomik krizleri örneğinde araştırmaktadır. Öyle ki bu araştırma ile Türkiye medyasının maddi pratikleri ile anlamlandırma iktidarı arasındaki çoğu kez organik ilişkilerin olanca açıklığı ile çözümlenebileceği açıktır.

1. TEZİN TERMİNOLOJİSİ

Siyasal Yozlaşma: Siyasal karar alma sürecinde yer alan "aktörlerin", özel çıkarlar doğrultusunda toplumdaki mevcut hukuki, dini, ahlaki ve kültürel normları ihlal edici davranış ve eylemler içerisinde bulunmalarına siyasal yozlaşma adı verilir (Aktan,1999:21).

Siyasal Yolsuzluk: Siyasal yaşamda meydana gelen ve "siyasal yozlaşma" dan daha dar anlamlı olan yolsuzluklar, kamu gücünün özel çıkarlar doğrultusunda kullanılması olarak değerlendirilmektedir. Yolsuzluklar, bu yönü ile kamu görevlisinin, bulunduğu konumu ve statüsü ile bağdaşmayacak bir biçimde gerçekleştirdiği bir "sapma" davranışını gündeme

getirmektedir, yolsuzlukların rüşvet, iltimas, patronaj, adam kayırma, irtikap gibi çok geniş bir aralıkta kamu görevlilerinin amacından sapma davranışı olarak tanımlanır (Aktan, 1999:20, Berkman, 1983: 15).

Skandal: Skandal terimi, toplum içerisinde önemli değerlerin, normların ve ahlaki kodların kesin olarak ihlal edilmesi sırasında oluşan, kamuoyu tarafından bilinen ve önemli bir kamusal tepkiye yol açan eylem ve olayları nitelemek için kullanılmaktadır. Bu açıdan, skandal kelimesi ile "yozlaşma" veya "yolsuzluk" terimleri arasında belirli bir yakınlığın bulunduğu görülmektedir. Siyasal alanda meydana gelen yozlaşma ve yolsuzluklar, medya söylemlerine "skandal" olarak yansımaktadır. Bu yönüyle medya skandallarının; "bir toplumun egemen ahlak değerlerine saldırı niteliğindeki utandırıcı eylemler sonucunda gerçekleşen, medya tarafından kamuoyuna aktarılan, ideolojik ve kültürel alanlardan başlayarak değişim yolunda önemli etkileri olan özel eylemler"in haberleştirilmesi olduğu görülmektedir (Thompson,2000:13, Lull ve Hinnerman,1997:3).

Medyada Mülkiyet Yoğunlaşması (Yoğunlaşma): Pazar içerisinde yer alan en büyük iletişim şirketinin, aynı ürün veya aynı pazarda tüm ekonomik etkinlikler üzerindeki denetim oranıdır (Alexander, Owers, Carveth,1993:372).

Yatay ve Dikey Yoğunlaşma: Pazar içerisinde yer alan firmaların, aynı pazara farklı ürünlerle girmelerine yatay yoğunlaşma, bir firmanın farklı pazarlarda yayılmasına dikey yoğunlaşma adı verilmektedir. Örneğin, bir firmanın yazılı basın alanında birden çok ürünü olması yatay yoğunlaşmanın, yazılı basın içerisinde yer alan firmanın diğer iletişim pazarlarına girmesi dikey yoğunlaşmanın örneğidir (Bek,2003:44).

Çapraz Mülkiyet Yoğunlaşması: Bir medya grubunun iki farklı kitle iletişim aracı üzerindeki mülkiyet yoğunlaşmasıdır (Severin,2003:13, Doyle,2002a:34).

Medya Pazarlarında Küresel Yoğunlaşma: Küresel düzeyde yer alan medya şirketlerinin ulusal iletişim pazarlarındaki mülkiyet yoğunlaşmasıdır. Örneğin CNN International'in Türkiye'de CNN Türk ismi ile Doğan Medya Grubu ile gerçekleştirdiği işbirliği veya NBC kanalının Türkiye'de Doğuş Grubu'na ait olan NTV ile birlikte NTVMSNBC isimli internet haber "portalını" oluşturması küresel yoğunlaşmanın örneklerini oluşturmaktadır (Gomery, 2000:509, Severin, 2003:12).

Yoğunlaşma Oranı: Pazar içerisinde en büyük firmaların, piyasadaki denetimlerinin boyutunu gösteren oranlardır (Alexander, Owers, Carveth,1993:372).

Yöndeşme (Convergence): Bilgisayar, görsel – işitsel kitle iletişim araçları, telekomünikasyon gibi sektörlerin teknolojik ve ekonomik olarak birleşmesi, yeni ürünler ve hizmetler yaratmalarıdır (Bek,2003b:40).

Tekel: Pazar içerisinde var olan tüm ve ekonomik etkinlikleri gerçekleştiren tek bir satıcının olması. Pazarın bu şekilde yapılandırılması, serbest ticaretin gerçekleştirilmesi önünde önemli bir engeldir. İletişim pazarlarında tekel, tek bir satıcının bulunduğu, yakın ikamesi bulunmayan bir malın üretildiği ve endüstriye (pazara) girişin engellenmiş olduğu bir piyasa yapısını temsil etmektedir (Söylemez,1998:33, Alexander, Owers, Carveth,1993:372).

Tekelci Rekabet: Birbirleriyle çok yakından bağlantılı olarak ikame edilebilen ürünler satan çok sayıda firmanın bulunması, endüstride birbirleriyle çok yakın olarak ikame edilebilen fakat, farklılaştırılmış ürünlerin sunulması, üreticiye malın fiyatı üzerinde sınırlı da olsa belirli bir kontrol olanağı ve tekelci bir güç sağlayan rekabeti ifade etmektedir(Söylemez,1998:33, Alexander, Owers, Carveth,1993:372, Gomery,2000:511).

Oligopol: Piyasa içerisinde var olan az sayıdaki firmanın piyasayı paylaşması durumuna oligopol adı verilmektedir (Söylemez,1998:33, Alexander, Owers, Carveth,1993:372). Oligopol piyasa yapılarının, Anlaşmalı ve Anlaşmasız Oligopol Piyasalar olmak üzere iki farklı biçimi bulunur. Anlaşmasız Oligopol, şirketlerin birbirlerini izlemediği ve karlarını, rakip şirketlerden bağımsız olarak üretim miktarı ve fiyat oranına göre düzenledikleri piyasalardır. Bununla birlikte, medya şirketlerinin maddi pratikleri içerisinde "anlaşmasız oligopolcü" bir piyasayı kurmaları mümkün değildir. Çünkü, tüm firmalar rakiplerinin davranış ve fiyat politikalarından önemli ölçüde etkilenirler. Bu nedenle, medya sektöründe "anlaşmalı oligopol" piyasalar egemendir. Bu piyasalarda ise, şirketlerin birbirlerine karşı bağımlı olduğunu bilmektedir, şirket karları ise toplam olarak rakip firmalar tarafından belirlenir. Özellikle, önemli derecede farklılaşmamış ürün üreten şirketlerde ortak bir fiyat politikasının izlendiği belirtilmelidir (Gomery,2000:505, Compaine,2000:481).

Şirket Kümeleşmesi (Conglomerate): Birden çok iş sahasında aynı anda bulunan şirketleri tanımlayan bir ifadedir. Medyada şirket topluluğu ise, aynı anda iletişim pazarının tüm alanlarında varolan şirketleri ifade etmektedir (Alexander, Owers, Carveth,1993:372). .

Kartel (Cartels): Bir piyasada yer alan firmaların, resmi ya da resmi olmayan yollarla, aralarındaki rekabeti en aza indirmek için ortak fiyatlar, kalite standartları, reklam yayınları vb ekonomik eylemlerinde aynı kararlara sahip olmalarıdır. Örneğin, piyasa içerisinde yer alan kitle iletişim araçlarının ortak fiyatlara sahip olması ya da aynı zaman dilimi içerisinde reklamlarına yer vermeleri piyasadaki kartel yapısını göstermektedir (Alexander, Owers, Carveth,1993:374).

2. TEZİN AMACI

Sermaye birikim kuralları ve ideolojisinin egemenliğine giren bir medya sektörü içinden, örgütlü kapitalist yapı ve ilişkilerin haberle etkileşimini Türkiye medyası özelinde

araştıran bu çalışmanın, birbiriyle çok yakından ilgili üç amacı bulunmaktadır. Tezin ana amacını, ekonomik krizler örneğinde toplumsal güç ve iktidar mücadelesinin gerçekleştiği bir alan olarak medyayı sorgulamak oluşturmaktadır. Türkiye medyasının, giderek doğal karşılan bir biçimde, sermaye grupları tarafından bir bakıma saldırı ve savunma amaçlı kullanımı, ekonomik krizler örneğinde araştırılmaktadır. Çalışmanın bununla bağlantılı ikinci amacı, özellikle Kasım 2000 ve Şubat 2001 ekonomik krizleri örneğinde gerçekleştirilecek haber analizleri ile, ekonomik çıkarların ideolojik anlam üretimi üzerindeki etkisini araştırmak ve egemen medyanın ekonomi politiği içerisinden ideolojinin nasıl üretildiğini, hangi koşullar ve etmenlerle biçimlendirildiğini, Türkiye medyasının egemen yayın politikaları ve habercilik pratikleri üzerinden değerlendirmektir. Tezin üçüncü amacı ise, Türkiye'de medyanın ardındaki sermaye gruplarının egemenlik ilişkilerinin, medya tarafından nasıl anlamlı, haklı ve gerekli bir ilişki pratiğine dönüştürüldüğünü, medya sahiplerinin çıkarlarının toplumun genel çıkarları olarak benimsetilmesinin nasıl gerçekleştiğini araştırmaktadır. Bu, kriz dönemindeki somut haber pratikleri üzerinden çözümlemektir. Ancak, araştırmanın amaçları aslında, Türkiye'ye özgü yapısal koşullar içinden bakıldığında (özellikle 1980'lerden itibaren) Devlet, medya ve egemen sermaye grupları arasındaki organik bağlantının açığa çıktığı yığınla örneğe rağmen, kamusal yarar çerçevesinde düzenlenebilecek egemen bir iletişim ortamının nasıl kurulabileceğine ilişkin olarak bir perspektifin geliştirilebilmesine katkıda bulunmaktır. Bu yönüyle, demokratik bir iletişim düzeninin kurulmadığı – oluşturulmadığı egemen bir medya ortamında medya sahiplerinin yayın politikaları ve haberler üzerindeki etkisini çözümlemek oldukça anlamlıdır. Doktora tezinin amaçları, gerçekte, iletişim bilimleri çalışmaları içinden medyada sahiplik yapısı ve habere yansıması arasındaki ilişkinin, anlaşılır kılınması çabasına yönelmiştir. Özellikle ekonomik krizler döneminde egemen sermaye grupları ile medya arasındaki bütünleşme Türkiye medyasında yeni sahiplik yapısının, habere yansıması üzerine önemli bir tartışma yapılmasına zaten yol açmıştır. Bu tez, medyayı toplumsal güç ve iktidar mücadelesinin gerçekleştiği bir alan olarak değerlendirmekte ve sahiplik yapısının, medyanın çalışma pratikleri ve haber içerikleri üzerindeki etkisini sorgulamaktadır.

Türkiye'de ekonomik krizler ile başlayan süreç içerisinde, büyük sermaye gruplarının denetiminde üretilen haberin, egemen sınıfların ekonomik çıkarlarının korunması bağlamında ideolojik bir araç olarak kullanıldığı açıktır. Haberin, büyük sermaye gruplarının denetiminde gerek ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel alanlardaki ve gerekse medya grupları arasındaki hegemonya mücadelesinde kullanılan bir araç olarak konumlanması, "dördüncü gücün" yeni bir bakış açısı ile tartışılmasını sağlayacaktır. Bu çalışmada, Türkiye'de medya sektöründe

önemli bir yoğunlaşma içerisinde olan Bilgin Yayın Grubu'nun mülkiyetindeki Etibank ve Çukurova Holding'in mülkiyetindeki Pamukbank isimli özel bankalar örneğinde, medya sektöründe mülkiyet yoğunlaşması ve sektördeki yoğunlaşmanın, ekonomik ve siyasal alanlardaki somut sonuçları sorgulanacaktır. Bu sorgulama özellikle, toplumsal güç ve iktidar mücadelesi alanı olarak medyanın anlamlandırılması için önemlidir.

3. TEZİN ÖNEMİ

Medyada Mülkiyet Yoğunlaşması ve Haber: Ekonomik Krizlerin, Siyasal Skandala Dönüştürülmesinde Medya Holdinglerinin Etkisi isimli bu doktora tez çalışması, gerek konusu ve gerekse yöntemi bağlamında iletişim bilimleri disiplini içerisinde gerçekleştirilen çalışmalara önemli bir katkı niteliğindedir. Türkiye'de, medyada mülkiyet yoğunlaşması ve tekelleşme üzerine gerçekleştirilen çalışmalar içerisinde, eleştirel ekonomi politik ve kültürel çalışmalar yaklaşımının bir arada kullanıldığı ilk çalışmalar arasında yer alan bu doktora tezi, aynı zamanda haber üretim sürecini belirleyen koşulların habere etkisini araştırmasıyla da gerçekleştirilen ilk çalışmadır. Türkiye'de medyada mülkiyet yoğunlaşması ve haber üzerine gerçekleştirilen daha önceki çalışmaların, ekonomi politik bir yaklaşım doğrultusunda, medya holdinglerinin mülkiyet ilişkilerini değerlendirip, söz konusu ilişkilerin kapitalist üretim biçimine etkisini sorguladığı görülür. Bununla birlikte, yalnızca ekonomi politik yaklaşımın kullanıldığı tez çalışmalarının, medya holdingleri içerisinde üretilen anlamların "nedeni" üzerinde durduğu görülmektedir. Bu tez çalışması ise, sermaye grupları tarafından toplumsal güç ve iktidar mücadelesi alanı haline dönüştürülmesini sorgulamakta ve ideolojik anlam üretiminin, "neden" gerçekleştiği kadar hegemonyanın "nasıl" gerçekleştiğini de sorgulamaktadır. Bu nedenle, bu tez çalışmasının iletişim bilimleri disiplini içinde gerçekleşen çalışmalara önemli bir katkı olduğu görülür. Öte yandan, bu çalışma medya mülkiyeti ve haber arasındaki ilişkileri sorgulaması bağlamında, krizler dönemini ele alan ilk çalışmadır.

4. TEZİN YÖNTEMİ

Konu ve amaçlarında da belirtildiği gibi medyayı, toplumsal güç ve iktidar mücadelesi alanı olarak değerlendiren bu çalışma, Türkiye medyasının egemen yapı ve ilişkilerini anlamlandırmak için eleştirel ekonomi politik yaklaşım ile kültürel çalışmalar yaklaşımını bir arada kullanmaktadır. Türkiye'de medya sahiplerinin egemenlik ilişkilerini haklı, gerekli ve anlamlı kılmaya yönelen yayın politikaları ve haber pratiklerinin çözümlenmesi ile, Türkiye medyasının egemen gruplarının ekonomik alt yapısı ile temsil ettiği çıkarlar arasındaki organik ilişki çözümlenebilecektir. Tezin, ilk bölümü medya sahipliği, haber ve profesyonellik ideoloji üzerine geliştirilen kuramsal tasarımları tartışmış ve

gerek eleştirel çalışmalar ve gerekse liberal çoğulcu yaklaşımın haber, medya sahipliği ve profesyonellik ideolojisine ilişkin karşılaştırma yapılmıştır. Bu kısımda, tezin yaklaşımı açısından dayandığı kuramsal çerçeve açıklanmıştır, bu bölüm diğer iki bölümün kuramsal tabanını oluşturmaktadır. Tezin ele aldığı sorunlar çerçevesinde, ikinci bölümünü eleştirel ekonomi politiğin merkeze alınması ile Devlet ve egemen medya grupları arasındaki ilişkiler çözümlenmiş, Türkiye medyasında egemen medya gruplarının mülkiyet ilişkileri, medya politikaları hem ekonomik krizler öncesinde ve hem de krizlerin ardından tartışılmıştır. Ancak, bu tezin ana amacını örgütlü kapitalist yapı ve ilişkiler ağı içerisinde medyanın ekonomi politiği ile haber arasındaki etkileşimin değerlendirilmesi oluşturduğundan, tezin üçüncü bölümünde, medyanın ekonomi politiği ile ürün arasındaki etkileşimin olanca açıklığı ile görülmesini sağlayacak olan çözümleme yöntemi (eleştirel söylem analizi) içinden, Türkiye medyasında egemen gruplar ve haber arasındaki etkileşim değerlendirilmiş ve bu dönemde, egemen medya gruplarının mülkiyet ilişkileri ile hegemonik bir söylemsel mücadele içinde toplumun rızasının nasıl örgütlendiği, kazanılmaya çalışıldığı sorgulanmıştır. Tezde, bölümler arasında (birinci bölüm dışında) denge kurulmaya çalışılmıştır.

5. TEZİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

Bu tez, Türkiye'de medya sahipliği ve anlamlandırma iktidarı arasındaki ilişkiyi eleştirel ekonomi politik ve kültürel çalışmalar içerisinden sorgulamaktadır. Tez, bu nedenle eleştirel iletişim çalışmaları içerisinde yer almaktadır.

İletişim çalışmaları içerisinde, iletişimin toplumsal anlamı ile medya aracılığı ile üretilen ideolojinin toplumsal işlevleri üzerine farklı düşünsel açılımlar getiren ve birbirinden farklı kuramsal ve yöntembilimsel birikime, açıklama düzeyine sahip iki araştırma geleneği vardır, söz konusu araştırma gelenekleri genel olarak, "liberal çoğulcu yaklaşım / araştırma geleneği" ile "eleştirel yaklaşım / araştırma geleneği" olarak sınıflandırılabilir (Kaya, 1999:23, Erdoğan ve Alemdar, 2002: 44). Bu iki farklı araştırma geleneğine ilişkin temel farkın, topluma ve iletişimin anlamına ilişkin düşüncelerde yaşandığı görülür. İki gelenek arasındaki farklılığa ilişkin ilk açıklamalar, ***Mass Communication and Society*** (1977) ile ***Culture, Society and the Media*** (1982) isimli çalışmalarda yapılmıştır (Curran, 2000a:108). İletişim bilimleri içerisinde her iki disiplin arasındaki temel farkları, toplum hakkındaki düşünce biçimleri, medyanın toplumsal işlevleri, profesyonel gazeteciler ve ideolojik anlam üretimi oluşturmaktadır. Ancak bu düşünceler, genelde kamplaşmalar içerisinde ifade edilir. Liberal çoğulcu yaklaşımın, iletişim ve medya üzerindeki açıklamaları aşağıdaki gibidir:

> "Çoğulcular toplumu bütünüyle hiç birisinin hakim olmadığı rekabet halindeki grup ve çıkarlardan oluşan bir kompleks olarak görürler. Medya örgütleri devletten, siyasal partilerden ve baskı gruplarından büyük ölçüde bağımsız ve kendi içinde sistemlerdir. Medyanın kontrolü yine büyük ölçüde özerk bir yönetici sınıfın elindedir ve bunlar medya profesyonellerine önemli ölçüde esneklik sağlarlar. İzleyiciler de değişik şekillerde gereksinimleri ve durumlarına uygun olarak medyayı manipüle etme kapasitesinde kişiler olarak görürler" (Gurevitch, Bennett ve Woollacott, 1982:77).

İletişim çalışmalarında eleştirel gelenek ise, liberal çoğulcu gelenekten özellikle toplum üzerindeki düşünce biçimi ile medyanın işlevleri ve toplumsal anlamı yönündeki kavrayışı üzerinde önemli farkları bulunmaktadır. Eleştirel gelenek ile liberal çoğulcu gelenek medyanın toplumsal işlevi yönünde önemli bir ayrılığı olduğu görülür. Eleştirel gelenek içerisinde medya şu şekilde değerlendirilir;

> "Marksist görüş, kapitalist toplumu sınıf hakimiyetine dayalı bir formasyon olarak görür, medya da değişik sınıf görüşlerinin, belirli sınıfların tahakkümü çerçevesinde çatıştığı ideolojik arenanın bir parçasıdır. Medya üzerine gerçekleştirilen mutlak kontrol, tekelci sermayenin elindedir. Medya profesyonelleri bir özerklik yanılsaması içinde yaşarken, aslında hakim kültürün değerleri ile sosyalize olup, hakim kültürün değerlerini içselleştirirler. Bir bütün olarak medya, hakim sınıfların çıkarlarına uygun yorum çerçeveleri sunar. İzleyiciler, bazen bu çerçeveleri tartışsalar da, muhalif tanımlar lehine tavır alabilecekleri ve medyanın sunduğu tanımları reddedebilecekleri alternatif anlam sistemlerine sahip değillerdir." (Curran ve Gurevitch'ten aktaran Curran,2000a:108).

Eleştirel çalışmaların, liberal çoğulcu geleneğin öngörülerinin medyanın maddi pratikleri içerisinde eleştirisine dayandığı gözlemlenir (Kaya,1999:24). Bu yönü ile, eleştirel iletişim çalışmalarının özellikle egemen ideolojinin ve egemen söylemlerin medya dolayımı ile yeniden üretimi üzerine bütüncül bir yaklaşım getirdiği belirtilmelidir. Öte yandan, kültürel üretimin kültür endüstrisi aracılığı ile ticarileştiği, medya mülkiyetinin ise 1980'li yıllardan itibaren ***neo liberal*** politikaların etkisi ile küresel bir nitelik kazanarak sınırlı ellerde yoğunlaştığı, mülkiyetin, kültürel üretim için temel bir denetim mekanizmasını oluşturduğu yeni yapılanma içinde medya profesyonellerinin ise bir bakıma medya sahiplerinin çıkarlarını meşrulaştıran "profesyoneller" olarak konumlandığı (Franklin,1997:37) veya daha açık bir ifadeyle, medyanın 1980 sonrasındaki yeni sahipleri tarafından buna zorlandığı (Hallin, 2000:225) modern kitle iletişim yapısı içerisinde, liberal çoğulcu yaklaşımının iletişimi ve medya sahipliğini anlamlandırma adına önemli bir açıklayıcılığa sahip olmadığı belirtilmelidir. Araştırma, bu nedenle eleştirel iletişim çalışmaları içerisinde yer alır. Haberlerin doğal bir ürün değil, kültürel bir üretim olduğunu vurgulayan, haberin anlamlandırılmasının, haberlerin üretildiği sosyoekonomik kurumların irdelenmesi ile

mümkün olabileceğini belirten kültürel çalışmalar ve ekonomi politik yaklaşım, araştırma için önemli bir birikim sağlamaktadır. Doktora tezi, ekonomik krizler döneminde, Türkiye'de medya gruplarının mülkiyeti temelinde egemen ideolojik tanımların ve güçlülerin söylemlerinin üretilmesinde, dolaşımda tutulmasında ve pekiştirilmesinde medyanın konumunu ve bu süreçte yerine getirdiği rolleri sorgulamaya yönelmiştir. Tez bu yönü ile kültürel ve eleştirel ekonomi politik yaklaşımı bir arada kullanmak zorundadır. Kültürel üretim egemen ideolojinin inşa edilmesi ve dolaşımda tutulmasında önemli bir süreci oluşturduğu belirtilmelidir, bununla birlikte medya mülkiyetini elinde bulunduran güçlerin çıkarlarını doğrudan ilgilendiren ekonomik krizler sürecinde, medya mülkiyeti ve sosyoekonomik kurumsal yapılar içerisinde oluşturulan anlamların değerlendirilebilmesi için eleştirel ekonomi politik yaklaşımın kültürel çalışmalarla birlikte ele alınması gerekir, diğer bir ifade ile ideolojinin değerlendirilmesi olduğu kadar kurumsal yapıların, kültürel üretim üzerindeki etkilerinin de değerlendirilmesi eşit derecede önemlidir. Bu açıdan, eleştirel ekonomi politik yaklaşımın, ileri kapitalist koşullarında medyayı öncelikle endüstriyel yapılar olarak ele alması, metinlerde egemen ideolojinin yeniden üretilmesi, dolaşımda tutulması ve pekiştirilmesinde, medya mülkiyetinin etkisinin değerlendirilebilmesine yol açmaktadır. Öyle ki, bu çalışmasının; "üretimin ekonomik dinamiklerinin, kamu söylemini (kültürel biçimleri destekleyerek) nasıl yapılandırdığını açıklamaya çalışan" (Murdock ve Golding,2002:86) eleştirel ekonomi politik yaklaşıma da yakınlaşması kaçınılmazdır. Türkiye'de medya gruplarının Kasım 2000 ve Şubat 2001 ekonomik krizlerinin ardından kitle iletişim araçlarını, rakip medya gruplarına yönelik ideolojik bir mücadele alanı olarak inşa etmelerine ilişkin kapsamlı bir değerlendirme yapılabilmesi, tez çalışmasının birbirini reddetmeyen, kuramsal bağlamda destekleyen, toplumsal güç ve iktidarın kuruluşu ve uygulanmasını araştıran kültürel çalışmalar ve medyada üretilen anlamların ekonomi politiğini sorgulayan eleştirel ekonomi – politik yaklaşımın bir arada ele alınmasına yol açmaktadır. Türkiye'de medya mülkiyetinin haber üzerindeki etkisini araştıran bu tez çalışması için kuramsal tutarlılık adına önem taşımaktadır. Bu nedenle tez çalışması, yöntem olarak kültürel çalışmalar ve ekonomi politik yaklaşımın bakış açısını ve araştırma tekniklerini kullanmaktadır.

6. TEZİN VARSAYIMLARI

Medya mülkiyeti ve haber arasındaki ilişkileri, ekonomik krizler örneğinde sorgulayan bu çalışmanın varsayımları aşağıdaki gibi maddeleştirilebilir:

- Türkiye'de büyük sermaye gruplarıyla bütünleşmiş medya yapısı, demokratik bir iletişim düzeni ve iletişim özgürlüğünü engellemektedir.

- Türkiye medyası, egemen sermaye grupları tarafından, saldırı ve savunma amacıyla bir bakıma ideolojik bir araç olarak kullanılmaktadır.
- Türkiye'de egemen medya koşulları, oligopolcü medya piyasalarında tekelci ve hatta aralarındaki gizli anlaşmalar nedeniyle giderek kartelci örgütlenmeler içerisindeki medya holdinglerini öne çıkartmaktadır. Ancak medya sektörünün egemen aktörleri haline gelmiş medya grupları, "dördüncü gücün" toplumsal meşruiyetini kullanmalarına rağmen, bağımsızlıklarını kaybetmiştir.
- Türkiye'de ulusal medya gruplarının yayın politikaları ve habercilik pratikleri medyanın ardındaki sermaye gruplarının ekonomik ve politik ilişkilerinden önemli ölçüde etkilendiğini ortaya çıkartmıştır. Bu yönüyle, Türkiye'de egemen medya pratiklerinin, medya sahiplerinin ekonomik ve politik çıkarlarına toplumsal meşruiyet kazandırdığı gözlemlenmektedir.

Doktora tez çalışmasında, gerçekleştirilecek haber çözümlemeleri ise aşağıdaki sorulara yanıt aranmaktadır:

- Ekonomik krizler döneminde medya grupları arasındaki savaş, haberlerin söylemsel bir mücadele içinden değil aksine olası farklı anlamlandırmaları engellemek adına söylemsel bir kapanıklılık içinden inşa edilmesine mi yol açmıştır ?
- Krizler döneminde büyük sermaye gruplarının denetiminde yer alan kitle iletişim araçları, belirli anlamların üretilmesinde, mücadelenin sınırlarının belirlenmesinde ve tartışma konularının saptanmasında doğrudan "birincil tanımlayıcı" konumundan mı hareket etmiş ? ve egemen ideolojinin tanımlarını doğrudan tek başına mı üretmiştir ?
- Krizler dönemindeki ideolojik anlam üretimi, medyanın ardındaki sermaye gruplarının toplumsal meşruiyet arayışına mı hizmet etmektedir ?. Bu bağlamda yayın politikaları ve haber pratikleri, aslında medya gücünü elinde bulunduran sermaye gruplarının ticari çıkarları tarafından mı yönlendirilmektedir ?

7. TEZİN KAPSAMI VE SINIRLILIKLARI

Medyada mülkiyet yoğunlaşması ve haber arasındaki ilişkiyi, Türkiye Cumhuriyeti'nin yakın siyasi geçmişinde yaşadığı 22 Kasım 2000 ve 19 Şubat 2001 tarihlerindeki krizler örneğinde ele alan bu doktora tezinde, Çukurova Medya Grubu'na ait olan Pamukbank ile Bilgin Grubu'na ait olan Etibank isimli bankalara ilişkin haberler tezin örneklemi olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda, araştırmanın haber analizleri söz konusu bankaların TMSF'ye devir tarihlerinden (27 Ekim 2000 ve 19 Haziran 2002) itibaren başlatılmış ve haberlerdeki toplumsal bağlam değişimi dikkate alınarak 4 Eylül 2004 tarihine kadar sürdürülmüştür.

Araştırma, Kanal D, Star Televizyonu, Show TV ve A TV'nin ana haber bültenleri ile yine söz konusu gruplara ait Hürriyet, Star, Akşam ve Sabah Gazeteleri üzerinden gerçekleştirilmiştir. Çünkü, daha önceki kısımlarda da açıklandığı gibi, ekonomik krizlerin Türkiye medyasında Doğan ve karşıtları arasındaki hegemonya mücadelesine yol açması ve üstelik sözü edilen televizyon kanalları ile gazetelerin hegemonya mücadelesini gerçekleştiren sermaye gruplarına ait olması araştırmanın gerçekleştirileceği araçların yukarıdaki gibi sınırlandırılmasını gerektirmiştir. Bu şekilde araştırma, hem söz konusu medya holdinglerinin mülkiyetindeki bankaların TMSF'ye devredildiği dönem içindeki ve hem de BDDK ve Fon yetkilileri ile yapılan anlaşmalar dönemindeki anlam üretimini veya kültürel çalışmalar içerisinden değerlendirildiğinde "anlamlandırma iktidarını" çözümleyebilmiştir. Medya holdingleri arasındaki hegemonya veya doğrudan bir ifade ile "anlamlandırma mücadelesi", hem yeni sahiplik yapısının haber üzerindeki etkisini ve hem de medyanın ideolojik anlam üretimi sürecini olanca açıklığı ile ortaya çıkartmıştır. Tezde, özellikle Türkiye'de medya holdingleri ve mülkiyet ilişkileri de değerlendirilmiştir. Ancak, medya holdinglerinin mülkiyet ilişkileri özellikle Fon'a devredilen medya şirketleri üzerinden gerçekleştirilmiştir. Doğan Grubu'nun mülkiyet yapısı ise, hegemonya mücadelesinin nedenlerini tartışmak amacıyla çözümlenmiştir. Diğer medya – finans gruplarının mülkiyet yapısı ise ayrıntılı olarak çözümlenmemiştir.

8. TEZİN VERİ TOPLAMA TEKNİĞİ

Toplumsal güç ve iktidar mücadelesinde medyayı sorgulayan bu tezde, "dolaylı ölçmelerle veri toplama" tekniği (***unobtrusive*** veri toplama teknikleri) kullanılmaktadır. Tez, egemen medya gruplarının, ekonomik alt yapıları ile habercilik pratikleri arasındaki etkileşimi araştırdığı için, kriz dönemindeki habercilik pratikleri (ideolojik anlam üretiminin nasıl gerçekleştirildiği) haber metinlerine ilişkin eleştirel söylem analizinin kullanılmasıyla gerçekleştirilmiştir. Öte yandan, Türkiye'de ekonomik kriz dönemi üzerine gerçekleştirilen bu çalışmada, Türkiye ekonomisinde krizlerin anlamlandırılabilmesi adına "verilerin ikincil analizi" tekniğinin kullanılmasına yol açmıştır. Tez, gerek kriz dönemindeki egemen medya gruplarının gerçekleştirdiği anlaşmalar ve gerekse kriz döneminin anlaşılması adına "resmi ve güvenilir kaynaklar" tarafından hazırlanan verilere dayanılmasını gerekli kılmaktadır. Bu bağlamda, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu ve Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu vb resmi kurumların hazırladığı kaynaklar kullanılmıştır. Ancak, çalışmanın amacını, kriz dönemindeki egemen habercilik pratiklerinin sorgulanması oluşturduğu için, haberlerin çözümlenmesinde yöntem olarak "eleştirel söylem analizi" gerçekleştirilmiştir. Eleştirel söylem analizleri, "dil", "iktidar" ve "ideoloji" arasındaki ilişkiyi toplumsal yapılar ve sosyoekonomik kurumlar içinden gerçekleştirmektedir (Deacon, Pickering, Golding,

Murdock,1999:135). Eleştirel söylem analizi, metnin ideolojisi üzerine çalışmalarını gerçekleştirir (Sözen,1999:120). Söylem analizleri, sözcüklerin anlamların "şeffaf taşıyıcıları" olmadığını belirler ve toplumsal güç ve iktidar söylemlerinin inşasında işaretin oynadığı aktif rolü sorgular. (Bell,2000:240, Fairclough,2000:100). Medyanın da güç ve iktidarın üretildiği kaynaklar arasında yer alması, eş zamanlı olarak bir mücadele alanı olarak da görülmesini getirmektedir. Medyada oluşturulan anlamlar ise, gerçekte hegemonya mücadelesinin dil pratiklerindeki üretimini oluşturur. Haber söylemleri de, güç ve iktidarın hegemonya mücadelesinin önemli bir kısmını oluşturur (Hall,1994:91). Tez, Kasım 2000 ve Şubat 2001 ekonomi politik krizler sürecinde, banka ve finans kesimiyle bütünleşmiş rakip medya grupları arasındaki hegemonya mücadelesini, toplumsal güç ve iktidarın üretimi bağlamında söz konusu gruplara ait olan televizyon ana haber bültenlerinin ve gruplara ait gazetelerin söylemlerinde araştırmaktadır. Bu nedenle, eleştirel söylem analizi kullanılmıştır.

9. TEZİN ÇALIŞMA PLANI

Tez, giriş, üç bölüm ve sonuç bölümünden oluşmaktadır. Tezin amaç, varsayım, yöntem ve veri toplama tekniğinin açıklandığı giriş bölümünün ardından, çalışmanın birinci bölümünde, medya mülkiyeti, profesyonellik ideolojisi ve habere ilişkin, liberal çoğulcu ve eleştirel tasarım tartışılmakta, iletişim çalışmalarında medya mülkiyeti ve haber arasındaki ilişki değerlendirilmektedir. Tezin ikinci bölümü, Türkiye özelinde medya mülkiyetinin değişim sürecini, bu bağlamda, medya sahipliğinin değişiminde medya politikalarının etkisini sorgulayarak, Türkiye medyasında yeni sahiplik yapısının habere yansımasını araştırmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye'de ulusal medya grupları ve ekonomik krizler döneminde TMSF'ye devredilen bankalar arasındaki ilişki, ekonomi politik bir yaklaşım içinde ele alınmaktadır. Türkiye'de ulusal medya pazarlarında egemen olan medya holdinglerinin mülkiyet ilişkileri bu bölümde çözümlenmekte, medya sahipliği ve haber arasındaki ilişki, Türkiye'ye özgü egemen medya pratikleri içerisinde sorgulanmaktadır. Tezin üçüncü bölümünde ise, ekonomik krizler sürecinde BDDK tarafından, TMSF'ye devredilen Etibank ve Pamukbank isimli özel bankalar örneğinde, Türkiye'de medya gruplarının hegemonya mücadelesi, egemen yayın politikaları ve haber pratikleri üzerinde çözümlenmektedir. Sonuç bölümünde ise, haber çözümlemeleri sonucunda elde edilen bulgular ve değerlendirme yer almaktadır. Türkiye'ye özgü koşullar içerisinde medya sahipliği ve habere yansıması tartışılacak ve tez, Türkiye'de demokratik bir iletişim düzeni ve iletişim özgürlüğünün nasıl geliştirilebileceği üzerine önerilerin yer aldığı bir tartışmanın ardından son bulacaktır.

BÖLÜM I
İLETİŞİM ÇALIŞMALARINDA MEDYA MÜLKİYETİ VE HABER İLİŞKİSİ: MEDYA MÜLKİYETİ, PROFESYONELLİK İDEOLOJİSİ VE HABERE İLİŞKİN TASARIMLAR

Modern toplumlarda giderek artan bir etkiye sahip olan medyanın, toplumsal yapılar ve pratikler alanı dışında kavramsallaştırılamayacağını belirten Hall (2002:107), medyanın üstelik giderek artan bir biçimde sözü edilen yapı ve pratiklerin önemli bir parçasına dönüştüğünü ve toplumsal olanı tanımlama, siyasal alanı inşa etme, ekonomik ilişkileri dolayımlamanın ötesinde, modern endüstriyel sistemler içerisinde giderek doğrudan maddi bir güç haline geldiğini ifade eder. Bu bağlamda, medyanın çalışma pratiklerinin nasıl belirlendiği, modern toplumlardaki rolü ve etkisi, toplumun kültürel üretimine nasıl müdahil olduğu, kültürel üretimi gerçekleştirme yolu ve yöntemi, toplumsal gerçekleri nasıl yarattığı, yönlendirdiği ve temsil ettiği giderek artan bir ilginin, medyada mülkiyet yapısı, profesyonel gazeteciler ve haber üzerine çekilmesine yol açmıştır.

Medyanın, toplumdaki çoğulcu ve çok sesli yapıyı yansıtan, şeffaf ve tarafsız kurumlar mı? yoksa toplumsal güç ve iktidar mücadelesinin gerçekleştiği, güç ve iktidarın kurulduğu, inşa edildiği, yeniden üretildiği bir alan mı? olduğu, haberlerin oldukça basit ve saf olgular olarak, tarafsız, nesnel, objektif gibi aslında içi çok da kolay doldurulamayacak olan paradigmalar içinden gerçeğe açılan bir pencere mi? yoksa kaçınılmaz olarak bir seçim, çözümleme ve en önemlisi bir değerlendirmeye dayanan sosyal olarak inşa edilmiş bir ürün, kültürel bir pratik mi? olduğu veya haberin kimi zaman mücadeleli kimi zaman çelişkili ancak her zaman güç ve iktidar odakları tarafından yönlendirilen, sıkı ve kapalı bir anlatı olarak, aslında egemen ideolojiyi yeniden üreten, gerçeğin ideolojik inşasını – temsilini gerçekleştiren bir söylemi mi ya da bir "yerlemi" mi (Dursun, 2001:124) oluşturduğu? veya medya sahibinin, reklam verenin, sermaye ve Devlet arasında çoğu kez mücadeleli ve hegemonik bir söylem pratiği içinden egemen ideolojiyi yeniden üreten bir kurmaca mı? olduğu giderek artan bir dikkatin, medya ve haber pratiğine çekilmesine yol açmıştır. Bu çalışmada da, yeni sahiplik yapısı ve haber üzerindeki yansımasının anlaşılması adına iletişim bilimi disiplininde yer alan ancak çoğu kez kamplaşmalar içerisinde ifade edilen iki temel paradigmanın açıklamalarını değerlendirmek gerekmektedir.

Doktora tezinde, her iki paradigma arasında iletişim alanını açıklayıcılık adına bir karşılaştırma yapılması da amaçlanmıştır. Liberal çoğulcu ve eleştirel çalışmalar arasında gerçekleştirilen karşılaştırma, mülkiyet ve haber ilişkisi adına bütüncül bir cevap arayışını yansıtmaktadır.

1.1 İletişim Kuramlarında Medya Mülkiyeti, Haber ve Profesyonellik İdeolojisi

İletişim bilimi disiplininde medya sahipliği ve habere ilişkin tasarımların tartışılması, toplumsal yapı ve pratikler içerisinde giderek daha da artan bir öneme sahip olan medyanın anlam üretimine ilişkin bütüncül bir bakış açısı sunacaktır. Ekonomik krizler döneminde, medyayı toplumsal güç ve iktidar mücadelesinin gerçekleştiği bir alan olarak değerlendiren bu çalışmanın, özellikle tezin üçüncü bölümünde gerçekleştirilecek haber analizleri için, öncelikle liberal ve eleştirel iletişim çalışmalarının habere ilişkin tasarımları içinden bir tartışmanın yapılması oldukça anlamlıdır. Haber tasarımları içinden bakıldığında, çoğu kez kamplaşma içinde ifade edilen, medya sahipliği, gazeteci ve haber arasındaki ilişkinin ele alınması aslında medyanın daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Habere ilişkin kuramsal çerçeve içinden sürdürülecek tartışmada öncelikle medya ve habere ilişkin liberal ve eleştirel tasarımlar tartışılacak ve ardından bu tezin yaklaşımı açısından medyada mülkiyet ve haber arasındaki ilişki ele alınacak ve araştırmanın niçin kültürel çalışmalar ve eleştirel ekonomi politik yaklaşıma dayandığı açıklanacaktır.

1.1.1 Liberal Çoğulcu Yaklaşım İçinde Medya Sahipliği, Gazeteci ve Haber Tasarımı

Liberal çoğulcu yaklaşımın medya mülkiyeti, profesyonel gazeteci ve haber üzerine biçtiği rolün anlamlandırılabilmesi için, öncelikle geliştirdiği toplum modelinin bir bütün olarak değerlendirilmesi gerekir. Çoğulcu yaklaşımın artalanında, on sekizinci yüzyıl boyunca gelişen Aydınlanma Çağının entelektüel birikimi ve özellikle özgürlükler kavramsallaştırması bulunur. Çoğulcu yaklaşım, özgürlükler kavramsallaştırmasını üç ana ölçüt etrafında irdeler. Bunlar; ekonomik özgürlük, entelektüel özgürlük ve siyasal özgürlüktür. Yaklaşım içerisinde "ifade ve düşünce özgürlüğü" ne, diğer özgürlüklerin kullanılabilmesi için merkezi bir değer biçilir (McNeir,1996:25).

Mutlak siyasal erkin ve Kilisenin kamunun bilme hakkını sınırlandırması ve tek gerçeğin, iktidar tarafından belirlenmesine ilişkin bir tepkinin sonuçlarını yansıtan liberal çoğulcu yaklaşım, düşünce özgürlüğü bağlamında iletişimin gerçekleştirileceği kanalların özgür olmasını (ancak bu özgürlük yaklaşımın biçimlendiği ilk günlerden itibaren devlete karşı bir özgürlük olarak anlaşılmıştır) ön şart olarak belirler (Vural, 1994:21). Serbest girişim ve özel mülkiyet temelinde kurumsallaşan medyanın, "fikirlerin serbest pazar yeri" içerisinde toplumdaki çoğulcu ve çok sesli yapıyı yansıtabileceği varsayılır. Öyle ki, Nicholas Garnham'ın belirlediği gibi (1990:25), "çoğulcu kuram, iletişim pazarlarının iletişim özgürlüğünün ihtiyaç duyduğu kamusal iletişim için en uygun kurum ve süreçleri sağlayabileceği konusunda iddialıdır". Çoğulcu kuramın bu iddiası, toplum yapısındaki önemli değişimlere rağmen, üstelik önemli bir revizyondan geçmeksizin, klasik liberal bakışı,

özellikle özgürlükler anlayışını, yeniden üretir. Özellikle, medyanın bağımsızlığının ancak "serbest piyasa koşulları" içerisinde düzenlenmesi gerektiğine ilişkin yorumlar, 1980'li yıllardan itibaren uygulamaya konan yeni sağ ve ***neo liberal*** politikaların, ortak yönünü oluşturur. Aslında çoğulcu yaklaşımın sözü edilen düşüncesi, "fikirlerin serbest pazar yerinde" özerk bir "tüketici" düşüncesiyle beslenmektedir ancak serbest pazar düşüncesinin iki önemli açıdan sorunlu olduğu belirtilmelidir. Çünkü, hem medyanın izleyicisini yurttaş olmaktan çıkartarak tüketici konumuna indirgemesi ve hem de zaten medyanın denetimini "tüketicisi" hakkında genellikle yeteri kadar bilgisi olmayıp da, ihtiyaçları hakkında güçlü fikirleri olan medya profesyonellerine bırakması serbest piyasa modelini oldukça tartışmalı kılmaktadır. Bununla birlikte, çoğulcu yaklaşımın özgürlükler anlayışının da özel çıkarların korunmasıyla sınırlı olduğu belirtilmelidir. Jurgen Habermas, çoğulcu gelenek içindeki özgürlük anlayışını şöyle yorumlar:

> "Liberal görüşe göre, yurttaşın konumunu esas olarak devlet ve öteki yurttaşlar karşısında sahip olduğu negatif haklar belirler. Yurttaşlar bu hakların taşıyıcıları olarak, hukuki düzenlemelerin çizdiği sınırlar içinde özel çıkarlarını gözettikleri sürece devlet yönetiminin koruması altındadır. Bu, yönetimin müdahalelerine karşı korunmayı da içerir. Oy hakkı ve ifade özgürlüğü gibi siyasal haklar, yasal uyruklara dış zorlamalardan kurtuldukları bir alanı sağlayan yurttaşlık haklarıyla aynı yapıya sahip olmanın ötesinde, benzer bir anlam da taşır. Yurttaşlara sonuçta bütünleşerek seçimler, parlamenter kurulların birleşimi ve hükümetin kuruluşu yoluyla idareye etkide bulunacak bir siyasal iradeye dönüşmek üzere özel çıkarlarını savunma fırsatı verir" (Habermas,1999:38).

Habermas'ın, "negatif haklar" olarak sınıflandırdığı "bireysel hak kavramının" çoğulcu yaklaşım içinde, siyasi irade karşısında özel çıkarların savunulmasını amaçladığı görülür. Öyle ki, serbest pazar ve bireysel haklar kavramsallaştırması da özellikle bireyin, devlet karşısındaki haklarını korumaya yönelmiştir. Liberal demokrasilerin kurumsallaşması ile "özgürlükler" çoğu kez medya üzerinden gerçekleştirilmektedir. Bununla birlikte medya özgürlüğü, devletten özerk olmasının yanı sıra özgür bir sivil topluma eşit düzeyde ihtiyaç duyar (Scammel ve Semetko,2000:xv). Liberal çoğulcu yaklaşımın, medya sahipliği, medya ve haber üzerindeki açıklamaları ise ana hatlarıyla aşağıdaki gibi değerlendirilebilir:

1.1.2. Liberal Çoğulcu Yaklaşımda Bir Kurum Olarak Medya: Fikirlerin Serbest Pazar Yerinde Çok Sesli Bir Medya Paradigması

Liberal kuramın, toplumu hiçbirisinin egemen olmadığı ancak rekabet halindeki gruplar ve çıkarların oluşturduğu varsayımı medyanın da toplumun ortak yararı, kamusal çıkarları için ortak doğruyu vurgulayan, ortak değerler üzerinden toplumsal uzlaşıyı sağlayan birleştirici bir

kurum olarak düşünülmesine yol açmıştır. Yaklaşıma göre, tıpkı toplumun geniş kesimlerinde olduğu gibi, medya da çoğulcu ve çok sesli örgütlerdir. Yaklaşım içerisinde, çoğulcu ve çok sesli olduğu düşünülen medyaya belirli sorumluluklar verilir.

Michael Gurevitch ve Jay Blumler, medyaya atfedilen sorumlulukların bir kısmını aşağıdaki gibi sıralar:

- Toplumsal ve siyasal çevrenin gözetimi, yurttaşların refahını olumlu ya da olumsuz biçimde etkileyecek gelişmelerin haber verilmesi.
- Anlamlı gündem koyma, günün önemli sorunlarını, bu sorunları gündeme getiren ve çözebilecek olan güçleri de içerecek bir biçimde saptama.
- Siyasetçilerin ve diğer baskı ve çıkar gruplarının sözcülerinin anlaşılır ve aydınlatıcı görüşlerini aktarmaları için bir platform görevi görme.
- Hem çeşitli görüş açıları arasında hem de iktidarı (şimdi ve gelecekte) ellerinde bulunduranlarla kitleler arasında diyalog sağlama.
- Resmi görevlilerin ellerindeki gücü nasıl kullandıklarına ilişkin hesap vermeleri için mekanizmalar sağlama.
- Yurttaşları, siyasal süreçleri yalnızca izlemek ve hakkında konuşmaktan çok, öğrenmeleri, tercih yapmaları ve katılmaları için teşvik etme.
- Medya dışındaki güçlerin, kendi bağımsızlıklarını, dürüstlüklerini ve izleyicilere hizmet etme yeteneklerini yok etme çabalarına ilkeli biçimde karşı koyma.
- İzleyicileri, kendi siyasal çevrelerini anlamlandırabilen ve potansiyel olarak duyarlı davranan kişiler olarak görme ve onlara saygı gösterme (Gurevitch ve Blumler,2002:265).

Michael Gurevitch ve Jay Blumler, medyaya ilişkin demokratik beklentilere rağmen, medyanın yapısal koşullarının sorumlulukları karşılamaktan uzak olduğunu belirtirler. Onlara göre, medyanın yakın dönemi, "birkaç dev medya şirketi tarafından tahakküm altına alınmış bir manzarayı" açığa çıkartmaktadır. Buna rağmen gelenek içerisinde, "fikirlerin serbest pazarının", toplumun birbirinden farklılaşan beklenti ve ihtiyaçlarına yönelik medya pratikleri oluşturabileceği, toplumun ortak çıkarlarının savunulabileceği önemle vurgulanır. Medyaya "dördüncü güç" veya "kamu gözcüsü" niteliğinin atfedilmesi de bu durumu olanca açıklığı ile yansıtır. Oysa, haberler yayın politikaları, ideolojileri ve mesleki pratikleri belirli kurumsal yapılar içerisinde üretilirler.

Medyanın, kapitalist sınıfın çıkarlarına hizmet eden kurumlar olarak eleştirel açıdan, kendi amaç ve çıkarlarına ulaşmayı öncelikle belirleyen kişiler veya gruplardan oluşan ve

genellikle medya örgütleri içindeki ve dışındaki resmi otoritelerle çatışan yapılar olarak ele alan toplumsal eylem kuramı açısından veya liberal – çoğulcu yaklaşım içerisinde bir sistem olarak ele alınabileceğini belirten Dutton'a göre (1986:22), çoğulcu yaklaşım tarafından medya; "bir bütün olarak kurumun verimliliğine katkıda bulunmak bakımından, içinde yer alan her elemanın rolünün açıkça belirtildiği, iyi entegre olmuş sistemler" olarak değerlendirilmektedir.

Liberal çoğulcu yaklaşımın, haber üretiminde şeffaf kurumlar olarak değerlendirdiği ve bu yönüyle "kamu gözcüsü" niteliği atfettiği medya kurumlarının, gerçekte ne şeffaf ve ne de toplumsal güç ve iktidar ilişkilerinden bağımsız olduğu söylenilebilir. Aksine Werner Severin ve James Tankard'ın belirlediği gibi (1994:583), ana faaliyet alanını medya dışındaki ticari girişimler oluşturan medya holdinglerinin gelişmesiyle "şirketler içinde bir zamanlar özel bir yere sahip olan haber bölümleri, şimdi şirket kümesinde, şirket amaçlarına hizmet etmek için kesilmeye hazır herhangi bir tavuk gibi" algılanmaktadır. Öyle ki, medya sahibinin aradığı ideoloji yine haber merkezi içerisinde biçimlendirilmekte, yayın politikaları ve habercilik pratikleri önemli ölçüde medya sahibinin çıkarlarından etkilenmektedir. Haber merkezleri (daha kapsayıcı bir ifadeyle medya), muhabirlerin egemen değerleri ve yayın politikalarını içselleştirdiği merkezlerdir ve bu yönüyle de muhabirler üzerinde bir tür sosyalleşme aracı olarak işlev görmektedir. Denis McQuail ise (2001:16), haber merkezlerinin üç ana özelliğini şöyle maddeleştirir: a) Haber üretiminin rutinleştirilmesi ve süreklilik edinmesi b) Haber çalışanları ve diğer görevlilerinin, belirli değerlerle sosyalleştirilmesi ve haber üretimi yönündeki yeteneklerinin geliştirilmesi ve son olarak c) toplumsal güç ve iktidar mücadelesindeki grupların uygun söylemlerle desteklenmesidir.

Haber merkezlerinin bu özellikleri, haberin rutinleşmiş bir pratik olarak üretilmesine yol açmaktadır. Haber üretiminin, "yapılandırılmış bir pratik", "kültürel bir üretim" haline gelmesi de haber merkezlerinin müdahaleleri ile doğrudan bağlantılıdır. Örneğin Ralph Negrine (1994:146), haber üretim sürecinde örgütsel koşulların belirleyiciliğini aşağıdaki gibi değerlendirmiştir:

- Medya örgütleri, haber akışının yönlendirilmesini sağlayacak şekilde dikey ilişkiler ağının benimsendiği, rol, görev, yetki ve sorumlulukların net olarak tanımlandığı, hiyerarşik bir yönetim yapısına dayanan ve haber üretim sürecinin bürokratik yapı içerisinde gerçekleştiği bir yapıya sahiptir. Bu yapının, haberi kültürel olarak yapılandırılmış bir üretime dönüştürdüğü belirtilmelidir.
- Medya örgütleri, haber akışının sağlanması ve iş gücünün etkili bir biçimde kullanılması için gazetecilerin, profesyonel olarak uzmanlaşmış oldukları alanlarda

istihdam etmektedir. Gazetecilerin, uzmanlaşmış alanlarda çalıştırılmaları, haber kaynaklarının, haber içerikleri üzerindeki etkisine yol açmaktadır. Bu şekilde ise haber henüz üretim aşamasında "söylem elitlerinin" veya güç – iktidar odaklarının durum tanımlarını, söylemlerini yeniden üretmektedir. Medyanın, egemen ideolojiyi yeniden üreten bir kurum olarak değerlendirilmesi de önemli ölçüde medya ve haber kaynağı arasındaki ilişkilere dayanmaktadır.

- Medya kurumlarında, haberin yapılandırılmış bir üretim olarak ortaya çıkması ve teknik karmaşıklığı ise gerçekte gazetecilerin "edilginleştirilmesine" yol açmıştır. Haberlerin üretilmesinde, haber kaynaklarının sağladığı belge ve bilgilerin kullanılması, basın bildirilerinin haber kaynakları tarafından gönderilmesi, haber ajansları gibi diğer medya kuruluşlarının sağladığı ürünlerin kullanılması, gazeteciliği rutinleştirilmiş bir pratiğe dönüştürmüş ve haber içeriklerinin standartlaşması sağlanmıştır.
- Haber üretiminin giderek, "birincil tanımlayıcılar" olarak tanımlanan kaynaklardan elde edilmesi, medyanın istismar edilmesine yol açmaktadır.

Medya kurumları, bürokratik bir biçimde örgütlenmiş, yayın politikaları ve ideolojik duruşları belirli yapılardır. Bu nedenle, gazetecilerin çalışma pratikleri kesinlikle sınırsız bir özgürlük alanı içerisinde gerçekleşmez. Aksine, gazeteciler amaçları, hedefleri, politikaları ve ideolojisi belirli kurumlar içerisinde çalışan profesyonellerdir. Medya kurumları, haber üretiminin rutinleştirilmesine yol açan ve haberi bir tür ticari metaya dönüştüren merkezler olarak dikkat çekmektedir.

Haber merkezleri bu bağlamda, haber üretiminin rutinleştirilmesinde olduğu kadar, rutinleştirilmiş bir pratik içerisinde de medyanın belirlenmiş yayın politikalarının izlenmesini sağlayan, genç gazetecilerin hakim değerleri içselleştirerek sosyalleşmelerine yol açan, haber üretiminin rutinleşmiş ve tipolojilere (haber çerçevelerine) dayanan bir pratik olarak gelişmesine neden olan, haber daireleri içerisinde varolan çatışmaları ise, statükoyu yeniden üreterek çözümleyen kurumlardır (Soloski,1997:140, Breed,1997:110, Bantz,1997:127, Tuchman,1997: 180, Eliasoph,1997:235, Reese, 1997:432). Bu nedenle, medyanın liberal kuramda öne sürüldüğü gibi, toplumun ortak yarar ve çıkarlarını gözeten kurumlar olması, medyanın çalışma pratikleri içerisinde mümkün değildir. Öte yandan, medya kurumlarının bürokratik yapılar olarak örgütlenmesi (Fishman,1997:216) ve gazetecilerin "medya örgütleri içinde, rolleri açıkça belirlenmiş profesyoneller" olarak değerlendirilmesi, zaten yaklaşımda öne sürüldüğü gibi gazetecilerin, kamuyu objektif bir biçimde bilgilendirerek, doğru kararlar

alınmasını sağlayan bireyler olmasını engellemektedir. Bu bir çelişkidir, liberal çoğulcu yaklaşım tarafından bu çelişki ise medyanın maddi pratiklerinde yeniden üretilmektedir.

Liberal çoğulcu yaklaşımın medyaya ilişkin açıklamaları içinde, en önemli ancak geçerliliğini giderek kaybeden öngörüsünü ise, demokratik bir iletişim düzeninin ancak "fikirlerin serbest pazar yeri" içerisinde geliştirilebileceği oluşturur. Medyanın kurumsal yapısını, özel mülkiyete bağlayan liberal düzenleme ilkelerinin üç önemli iddiası bulunur. Bunlar:

- Özel mülkiyete dayanan, "özgür medya", düşünce ve ifade özgürlüğünün manifestosudur. Özel mülkiyete dayanan, diğer sosyo ekonomik kurumlarda da olduğu gibi medya, despotik devlet uygulamalarına karşı önemli bir savunma aracı olduğu kadar, "toplumsal gerçeklere" ulaşma adına kısıtlanmayan tartışmaların gerçekleştirildiği önemli bir kamusal alan kurumudur.
- Özgür bir medya, despotik devlet uygulamalarının ve müdahalelerinin dışında özerk bir sivil topluma ihtiyaç duyar. Çoğulcu yaklaşım, daha doğrusu liberal ekonomi politik, medyanın ancak tüketici tercihleri ile denetlenebileceğini iddia eder.
- Özgür bir medya, yurttaşlara siyasal konular, devlet politikaları ve devlet yönetimine ilişkin önemli bilgileri sağladığı gibi, yurttaşların anlamlı siyasal tercihlerine ilişkin tartışma olanağı sağladığı gibi alternatif görüşlerin de kamuya aktarılmasını sağlar (Scammel ve Semetko,2000:20).

Klasik liberalizmin, özel mülkiyete dayanan medya düzenlemeleri, gerçekte hiçbir zaman iletişim pazarlarının, iletişim özgürlüğünü birçok bakımdan sınırlandırma potansiyeli olduğunu dikkate almamıştır (Curran ve Seaton,1992:129). Bu yönüyle, yirminci yüzyıldaki liberal çoğulcu düşünürlerin, "liberal kurucu babaların öngörmediği" bir gelişme olarak nitelediği tekelleşme ve medya gücünün mülkiyetin çıkarları doğrultusunda kötüye kullanılmasının üstelik de henüz on sekizinci yüzyılın başlangıcından itibaren yaşadığı görülür (Patterson, 2000:55). John Keane'nin, aşağıdaki değerlendirmesi bu açıdan anlamlıdır

> "On sekizinci yüzyılda işte bu gerginlik su yüzüne çıktı: Pazar rekabeti ilk büyük gazete patronlarını yarattı; Charles – Joseph Panckoucke gibileri, gerçekten modern kitaplar, dergiler ve gazeteler çıkararak fikir ve düşünce pazarlarını tekelleri altına almaya çabaladılar. Giles Feyel ve Rene Moulinas'ın yakın tarihlerde yayınladıkları araştırmalarının gösterdiği gibi, yayıncılık endüstrisinin bazı bölümleri karmaşık bir acenteleşme ve mülkiyet yoğunlaşması sürecine eklemlendi. Yayımcılık onur kurallarına göre oynanan bir beyzade oyunu değildi. Yayımcılık ticaretinin kimi bölümleri daha çok eşkiyalığı andırıyordu; pazarda riski göze alıp başarılı olarak

> kazanılacak para ve kudret uğruna diş dişe tırnak tırnağa savaşılan bir "ganimet kapitalizmi" idi söz konusu olan. Yayımcılar bazen korsanların, casusların ve gözünü hırs bürümüş rakiplerin ablukası altına giriyorlardı. Kamusal tartışmaları ve siyasi konuları ticari nedenlerle kısıtlıyorlardı. Örneğin Amerikan kolonilerindeki gazeteler, devrimden on yıl öncesine kadar tartışmalı konulardan fellik fellik kaçtılar" (Keane;1992:57).

Keane'nin belirttiği gibi, medyanın ticarileşmesiyle, "basın baronlarının" (Curran ve Seaton,1992:120) yayıncılığa egemen olması arasında doğrudan bir ilişki vardır. Pazarın, mutlak olarak iletişim özgürlüğünü sağlayabileceğine inanılan günler oldukça geride kalmıştır (Keane, 1992: 93). Jurgen Habermas'ın on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısından itibaren yaşanan tekelleşmeyi, "yeniden feodalleşme" olarak değerlendirdiği görülür. Habermas'a göre, kamusal alanın yapısal dönüşümü ancak sözü edilen dönemden itibaren Devlet ve örgütlenmiş çıkar gruplarının, kamusal alanı tahakküm altına alması ve yeni bir "korporatist" ilişkiler düzeninin oluşturulmasıyla gerçekleşmiştir (1996:150).

Medyanın mülkiyetini elinde bulunduran çıkar çevreleri, hem kendi aralarında ve hem de devletlerle anlaşmalar gerçekleştirerek, kamuyu dışlamışlardır. Bu süreç içerisinde medya, bir yandan akılcılık aktörlüğünden uzaklaşmış ve öte yandan mülk sahiplerinin çıkarlarını güçlendirmiştir (Murdock, 1999:11, Albarran ve Chan Olmsted,1998:331, Palmer ve Tunstall,1991:67, Hiebert ve Gibbons,2001:65, Hallin,1994:226).

1.1.3 Liberal Yaklaşımda Medya Sahipliği: Mülkiyet ve İçerik Denetimi Arasındaki Ayrım

Liberal çoğulcu yaklaşımın, medya sahipliği ile içerikler üzerindeki denetimin önemli ölçüde birbirinden ayrıldığını iddia eden görüşü, on dokuzuncu yüzyıl boyunca kapitalizmin yeniden yapılanması ile ilişkilidir. James Burham'ın "***The Managerial Revoluiton***" isimli çalışması, kapitalizmdeki dönüşümü ve yönetici profesyonellerin ortaya çıkışını aydınlatır (aktaran Louw,2001:58). Çoğulcu yaklaşıma göre, kapitalist üretimin "fordist" biçimden "post fordist" üretim biçimine geçmesi ve şirket hisselerinin paylar aracılığı ile dağıtılması çoğulcu yaklaşım tarafından "kontrol elitlerindeki" değişim olarak yorumlanmıştır.

Çoğulcu yaklaşıma göre, medya mülkiyetinin hisse senetleri aracılığı ile dağıtılması pay sahiplerini arttırmış ve egemen bir mülkiyet sahibini bırakmamıştır. Egemen bir mülk sahibi kalmadığına göre, içerik denetimi profesyonel yöneticiler tarafından gerçekleştirilir şeklinde yorumlanmıştır. Ancak liberal çoğulcu yaklaşımın söz konusu varsayımı, bir yandan medyanın genel kapitalist yapı ve ilişkiler içerisindeki çalışma pratiklerini ve öte yandan medyanın genel kapitalist yapı ve ilişkilere bağlanma biçimlerini açıklamaktan oldukça uzaktır.

Erdoğan ve Alemdar, liberal çoğulcu geleneğin, medyada içerik kontrolü ile mülkiyet arasındaki ilişki biçimi üzerindeki açıklamalarını aşağıdaki gibi değerlendirmektedir:

> "Pozitivist – deneyci okulun ortaya attığı tartışmada ana konu çağdaş şirketlerde denetimin sahiplikten ayrılmış olmasıydı. Bu konu sonradan önde gelen (Galbrait, Parsons, Bell, Huntington gibi) Amerikan toplumbilimcileri tarafından ayrıntılı olarak incelendi. Bu tartışma bazılarını Marks'ın sınıf çözümlemesinin yerine çoğulcu tabakalaşma sistemi kavramını getirmeye yöneltti. Denetimin sahiplikten artan bir şekilde ayrıldığı görüşüne göre, şirketler büyüyüp yeni kaynaklar bulmak için dışarıya gözünü çevirince meşru paydaşların sayısı giderek arttı. Bunun sonucu, kurucu ve ailesinin paylarının çoğunluğunu tuttuğu geleneksel şirket yapısının yerini, kaynakların kullanılması üzerinde etkili bir denetim için yeterli temel sağlamayan küçük sahiplikler halinde bölünen payların oluşturduğu bir yapı aldı. Buna ek olarak, büyük şirketlerin işletme denetimi yeni elit profesyonellerin eline geçti. Böylece yönetim araçları üzerindeki egemenlik, günümüz şirketinin denetimi için bir temel olarak, üretim araçlarının sahipliğinin yerini aldı (yani günlük işleyişi yürüten ve denetleyenler sahipleri değil yöneticileridir)" (Erdoğan ve Alemdar,2002:321).

Liberal çoğulcu geleneğin, medyada sahipliğin hisse senetleri aracılığı ile dağıtıldığı yönündeki varsayımı hem medyanın genel kapitalist yapı ve ilişkilere bağlanmasını ve hem de yasal paydaşlık ve ekonomik paydaşlık gibi oldukça stratejik mülkiyet biçimlerini tartışma gündemine bile almamıştır. Üstelik çoğulcuların bu yaklaşımı deneysel bir çalışma ile desteklenmemiştir (Alemdar ve Erdoğan,2002:321). Öte yandan, mülkiyet ve denetim üzerine geliştirilen varsayımın oldukça önemli iki ana sorunu açıklamadığı görülür. Bunlar a) giderek endüstriyel bir girişim niteliğindeki kitle iletişim araçlarında medya profesyonellerinin çalışma pratiklerinin nasıl belirlendiği, doğrudan bir ifadeyle medya sahibi ve medya profesyonelleri arasındaki ilişkilerin açıklanmaması ve b) büyük sermaye kuruluşlarının ekonomi politik bir güç birlikteliği olarak medya alanında yatırım yapmalarının nedenleri yaklaşım içerisinde cevapsız kalmıştır. Yaklaşıma göre, "çoğulcu tabakalaşma" yöntemiyle, şirket hisseleri geniş çapta dağılarak tek ve egemen bir mülkiyet sahibi kalmamıştır. Oysa, modern şirketlerde iki tür pay sahipliği bulunmaktadır. Yasal paydaşlık ve ekonomik paydaşlık olarak isimlendirilen, iki ayrı sahiplik yapısında, ekonomik paydaşlığa sahip olan kesimler şirket yönetimi üzerinde de doğrudan karar mekanizmasını oluşturmaktadır. Bu doğrultuda, medya mülkiyetindeki değişimi yapısal bir dönüşüm haline getiren de zaten, şirketlerin hisse senetlerinin piyasa koşulları içerisinde, geniş bir düzeyde tanımlanan bireylere satılması veya "paydaş" sayısının arttırılması değil, bir bütün olarak medyanın kurumsal yatırımcıların, Türkiye'de ekonomik krizler örneğinde görüldüğü gibi doğrudan finans kesiminin elinde olmasıdır (Maguire,2003:253, Bezenson ve Soloski, 2001:14,

Edmonds, 2002: 6). Örneğin, Türkiye'de büyük medya grupları arasında yer alan Doğan Grubu'nun mülkiyet yapısı aşağıdaki gibi tablo haline getirilebilir:

Ortaklar	Hisse Adedi	Sermaye Payı (%)
Doğan Holding A.Ş	155.042.689	76.57
Halka Açık Hisseler	40.629.045	20.06
Diğer	6.820.766	3.37
Toplam	202.492.500	100

Tablo 1: Doğan Medya Grubu Ortaklık Yapısı (Doğan Yayın Holding,14 Haziran 2003:4).

Doğan Grubu'nun ortaklık yapısı irdelendiğinde, şirketin önemli ölçüde Doğan Holding'e bağlandığı diğer bir ifadeyle, kurumsal yatırımcının medya grubunda önemli bir yönetim ve denetim gücüne sahip olduğu görülür. Halka arz edilen hisse oranı ise yalnızca %20.6'dır ve bu oran milyonlarca küçük hisseye dağılmıştır. Ancak, çoğulcu tabakalaşma yaklaşımıyla öne sürüldüğü gibi, şirketlerin gücü önemli ölçüde dağılmamış tam aksine sermayenin medya üzerindeki kontrol gücü merkezileşmiştir. Liberal çoğulcu demokrasilerin egemen olduğu birçok ülkede medya şirketlerinin, kurumsal yatırımcılara satıldığı belirtilmelidir. Amerika Birleşik Devletleri'nde medyaya yatırım yapan sermaye grupları ile yatırımlarının toplam değeri aşağıdaki gibi tablo haline getirilebilir:

Yatırımcı Şirketler Sırası	Yatırımcı İsmi – Faaliyeti	Medyadaki Toplam Varlığı
1	Barclay's Bank (bankacılık)	1.655.013.453 Dolar
2	FMR Cooperation (finans ve danışmanlık)	1.588.613.930 Dolar
3	Wellington Management Company (menkul kıymetler aracılığı)	1.554.762.777 Dolar
4	State Strett Cooperation (finans)	1.327.167.432 Dolar
5	Morgan Chase Company (finans)	1.305.240.881 Dolar
6	Berkshire Hathaway Inc (borsa yatırımcısı)	1.231.402.230 Dolar
7	Capital Research and Management (finans)	1.002.934.161 Dolar
8	Mario Gabelli (finans)	921.511.020 Dolar

9	Franklin Resourece (finans)	905.530.486 Dolar
10	Vanguard Group (finans)	813.051.090 Dolar
11	Tukman Capital (finans)	626.943.736 Dolar
12	Deutche Bank / Taunus Cooperation	568.026.957 Dolar

Tablo 2: Amerika Birleşik Devletleri'nde Medya Sektöründe Kurumsal Yatırımcılar (Maguire,2003:258).

Medya gücünün kurumsal yatırımcılara satılması, şirket politikalarının kitle iletişim araçlarının genel yayın politikaları üzerindeki devamlılığını, doğrudan bir ifadeyle geniş anlamdaki pazar ile kültürel pazarın aynı amaçlar doğrultusunda bütünleşmesini sağlar. Kitle iletişim pazarlarına kurumsal yatırımcıların girmesi, medya içeriklerinin denetimi üzerinde belirleyici bir rol oynar (Golding ve Murdock,2002:70, Garnham,2000:140). Örneğin, John Soloski ve Adam Bezenson'un belirttiği gibi (2001:77), Amerika Birleşik Devletleri'nde medya, yatırımcıların kısa dönemli müdahaleleri sonucunda yayın politikalarını temelden ve olumsuz bir biçimde değiştirmek zorunda kalmıştır. Amerika Birleşik Devletleri için 11 Eylül 2001 yılındaki terör eylemleri, kurumsal yatırımcıların medya üzerindeki içerik kontrolüne ilişkin önemli örnekler sunmuştur (Jimbalvo, Rajgopal ve Venkatachalam,2002:150). Bu doğrultuda, mülkiyet sahiplerinin medya kurumları içerisindeki kontrol ve denetiminin tartışılması gerekir.

Medya sahiplerinin, medya kurumları üzerindeki denetimi iki düzeyde gerçekleşir. Peter Golding ve Graham Murdock, medya mülkiyet sahibinin söz konusu denetim biçimlerini kaynaklar ve işlemler olarak değerlendirir. Mülkiyet sahibi, kaynak denetiminde sosyoekonomik kurumun genel amaçlarını, şirketin etkinlik alanının tanımlanmasını ve üretim kaynaklarının planlanması ile uygulanmasını sağlamaktadır. Mülkiyet sahibinin kaynak denetimi aşağıdaki gibi gerçekleşir.

- Medyanın genel yayın politikalarının saptanması.
- Kitle iletişim pazarları içerisinde genişleme ve genişlemenin hangi araçlar üzerinde geliştirileceğinin belirlenmesi, yeni pazarların belirlenmesi veya varolan işgücünün (medya çalışanlarının) denetlenmesi
- Medya için finans politikalarının belirlenmesi.
- Medya tarafından gerçekleştirilen kârın dağıtımının belirlenmesi (Erdoğan ve Alemdar,2002:365).

Mülkiyet sahibinin işlemler üzerindeki denetimi ise, kaynak denetimi ile belirlenen politikaların uygulanması üzerine gelişmektedir. Çoğulcu yaklaşımın mülkiyet sahiplerini, medya ürünlerinin denetiminden ayırdığı ve medya içeriklerinin belirlenmesinde "profesyonel yöneticilerin" belirleyiciliği bulunduğunu belirtmesine rağmen, profesyonel yöneticilerin çalışma pratiklerinin, amaçları ve kaynakları belirli sosyoekonomik kurumlar içerisinde gerçekleştiği belirtilmelidir. Medya mülkiyetinin, içerik denetimi üzerindeki belirleyiciliği, Erdoğan tarafından "aracın ideolojik kimliğini" belirleme doğrultusunda ele alınmaktadır. İrfan Erdoğan bu durumu aşağıdaki gibi değerlendirir:

> "Mülkiyet sahiplerinin, genel yayın politikalarının çizilmesi ötesinde günlük yönetim ve yürütümle, özellikle iletişim alanında, baskıcı ilişki yok gibidir, varsa bile, çok dolaylı yollarla ifade edilir. Genellikle iletişim örgütlerinin sahipleri direk olarak ideolojik kontrolü işe alma ve işten çıkarmada, örgüt içinde terfide, iş dışı ilişkilerlerde yemeklere ve hatta evine davet ederek, fikir verme veya fikir alma adında vb iletişimde bulunarak kullanırlar. Bu kullanımda profesyonelliğin biçimlenmesinde (örneğin gazetecinin, gazeteciliği öğrenmesinde) önemli bir rol oynar. Türkiye'de belli ideolojik görüşü savunan gazeteler bu ideolojik çerçeve içindeki profesyonelleri ve yazarları kullanırlar. Liberal çoğulcu karakterini tutmaya çalışan gazete / mecmualarda ise genellikle tutucu, liberal ve sol görüşteki insanların çalıştıklarını görürüz" (Erdoğan,1998:244).

İrfan Erdoğan'ın belirttiği gibi, mülkiyet sahipleri ve profesyonel yöneticiler arasında ortak bir sınıf bilinci oluşmakta, mülkiyet sahipleri ve profesyoneller arasında ideolojik bir bütünleşme yaşanmaktadır. Yöneticiler ve medya sahipleri arasında bir yandan ekonomik ve öte yandan ideolojik bütünleşme, yönetici profesyonellerin hakim değerleri içselleştirerek, sosyalleşmelerine yol açmakta ve medya yöneticileri gerçekte bir özerklik yanılması içerisindeyken, bağımsız olduklarına ilişkin bir inanca kapılmaktadır (Gurevitch,1982:11). Özellikle medya sektöründeki yeni mülkiyet yapısı sonucunda, medya gruplarında yer alan profesyonel gazetecilerin bir yandan gazetecilik mesleğini devam ettirirken öte yandan diğer şirketlerin yöneticiliğini gerçekleştirdiği görülür. Medya elitinin, giderek doğal bir biçimde hakim değerleri içselleştirdiği ve medya sahipleri ile ortak bir sınıf oluşturduğu yeni dönemde, çoğulcu yaklaşımın mülkiyet sahiplerini içerik denetiminden ayırdığı yaklaşımın geçersiz olduğu belirtilmelidir. Ancak çoğulcu yaklaşım, medya içinde mülkiyetin medyanın sahibine yönetimin ise medyanın profesyonel yöneticisine ait olduğu iddiasında ısrarcıdır.

1.1.4 Liberal Çoğulcu Yaklaşımda Gazeteci: Profesyonellik İdeolojisi

Çoğulcu yaklaşıma göre, profesyonel bir mesleki pratik olarak gazetecilik; toplum, siyaset, ekonomi ve kültürel alanlarda gerçeğin, evrensel değerlerin ve olguların araştırılmasını, anlamlandırılmasını sağlar. Yaklaşımın gazetecilere evrensel gerçeği araştıran

bir bilim adamı niteliği atfettiği gözlemlenir. Bununla birlikte, çoğulcu yaklaşımın gazeteciliğe yüklemiş olduğu "profesyonelliğin" haberin rutinleştirilmesi üzerinde etkili olduğu belirtilmelidir. Örneğin, John Soloski'nin belirttiği gibi, haber üretimin giderek medyada mülkiyet yoğunlaşması içerisindeki medya holdingleri tarafından gerçekleştirilmesi ile haber merkezlerinin kapitalist bir üretim biçimi ilişkisini alması sonucunda medya sahiplerinin, gazetecileri denetlemek için geliştirdiği önemli bir yöntem "profesyonellik" kimliğinin gazetecilere kazandırılmasıdır. Öyle ki, haberde profesyonelliğin aslında kapitalizmdeki profesyonellik ideolojisiyle beslendiğini öne süren Charles Brantz (1997:127), medya içerisinde gazetecilere sosyal pratiklerin yine profesyonel haber değeri ile öğretilip, meslek içerisinde sosyalleştirme mekanizmalarının oluşturulduğunu belirtir. Bu doğrultuda profesyonelliğin, haber merkezleri tarafından gazetecilerin denetlenmesinin en ekonomik ve etkili yöntemini oluşturduğu gözlemlenir (Soloski,1997:145, Zelizer,1997:23, Ettema, Whitney ve Wackman, 1997:34, Bleske,1997:75). Çoğulcu yaklaşım içerisinde geliştirilen "profesyonelliğin", sonuçta haberlerde egemen değerlerin yeniden üretilmesine yol açacağı açıktır. Öyle ki, Stuart Hall'un belirlediği gibi (1988:335), haber değerine ilişkin çerçeveleri profesyonellik ideolojisi kurar ve zaten "sosyal olarak yapılandırılmış bir pratik" olan haber üretimi de üstelik tam da burada başlar. Ancak, haber üretim sürecinin, zaten kurumsal ilişkiler ağı içerisinde rutinleştirilmiş bir pratik olması, kurumsal yanlığa yol açan önemli bir etkendir, ancak kurumsal yanlılığın tek nedeni değildir, kurumsal yanlılığın bir diğer önemli etkeni olarak "profesyonellik ideolojisi" görülmektedir (Hall,1988:335).

Çoğulcu yaklaşım içerisinde belirlenen "profesyonelliğin" (aslında profesyonellik ideolojisinin) birbirini tamamlayan iki yönü bulunmaktadır. Bunlar a) egemen habercilik anlayışının profesyonellik ideolojisi çerçevesinde kurulması ve b) haber metinlerinde, "birincil tanımlayıcıların" söylemlerinin haber söylemlerine dönüştürülmesiyle, statükonun doğrudan doğruya yeniden üretilmesidir.

Egemen habercilik anlayışının profesyonellik ideolojisi çerçevesinde kurulması: John Soloski'nin belirttiği gibi, Amerika Birleşik Devletleri ve liberal demokrasi ile yönetilen birçok ülkede haberin objektifliği, nesnelliği ve tarafsızlığı gazeteciler için profesyonel haber değerlerini oluşturmaktadır. Ancak, Teun van Dijk'in (1988:27) belirlediği gibi haber değerleri "haber çalışanlarının profesyonel inançlarını ve davranışlarını içeren, (belirleyen ve çoğu kez biçimlendiren) habercilik ilkeleri ortak duyuya dayanan değerlendirme kriterleridir". John Soloski'ye göre, haber değeri ve özellikle objektiflik kriteri, gazetecilerden daha çok kurumların haber seçim ölçütlerini oluşturmaktadır. Öte yandan haberin objektifliği, nesnelliği, dengeliliği ve tarafsızlığı yönünde gerçekleştirilen değerlendirmelerin belirli

tarihsel, toplumsal ve kültürel ihtiyaçların ortaya çıkartmış olduğu kavramlar olduğu ancak zaman içerisinde "evrensel" bir nitelik kazandığı da belirtilmelidir (İnal,1995:114). Öyle ki, çoğulcu yaklaşım içinde evrensel olduğu iddia edilen profesyonel ilkelerin, zaten on dokuzuncu yüzyılda, hem basının siyasal partilerden bağımsızlaşarak ticarileşmesi ve hem de ticari kapitalizmin ortaya çıkarttığı üstelik on dokuzuncu yüzyıldan itibaren defalarca tanımlanarak, yirminci yüzyıl içindeki anlamına kavuşan ilkeler olduğu belirtilmelidir (Street, 2001:17, Schudson, 1995:55). Çoğulcu yaklaşımın profesyonel değerlerle aslında "neyin haber" olduğunu veya olması gerektiğini tanımladığı ancak "niçin" ve "nasıl" haber olabileceğini açıklamadığı görülür. Ancak, haberde profesyonelliğin egemen habercilik değerini kurmasının ötesinde egemen ideolojinin yeniden üretilmesinde de baskın bir rolü vardır.

Profesyonelliğin, egemen ideolojinin yeniden üretilmesindeki rolü: Ayşe İnal'ın belirlediği gibi (1995:114) profesyonel ilkeler, haberin "gerçekliğin aynası" olması gerektiği varsayımından hareket etmekte ancak bu, habere ilişkin durum tanımlarını gerçekleştiren kaynakların (açık bir ifadeyle söylem elitlerinin) durum tanımlarının, haberde yeniden kurulmasını ve üstelik bu tanımların haber aracılığı ile halkın tanımlarına dönüşmesine yol açmaktadır. Profesyonel haber değerinin, egemen ideolojiyi veya statükoyu yeniden üreten konumu tam da bu noktada ortaya çıkmaktadır. Profesyonellik ideolojisi, olay tanımlarını gerçekleştiren "birincil tanımlayıcıların" söylemlerini haberin söylemlerine dönüştürmekte ve hem olaylara ilişkin egemen tanımların yeniden üretilmesine yol açmakta ve hem de egemen bilginin veya olay tanımının yeniden üretilmesiyle profesyonel ilkelerin "sağlanmış gibi" görünmesini sağlamaktadır. Bu bağlamda, haber üretiminin yanlılıktan kaçarken tam da, yapısal yanlılığı inşa ettiği, kurduğu söylenebilir (Hackett,1998:171). Aslında tam da bu yönüyle profesyonel haber değerinin haberi "stratejik bir ritüele" dönüştürdüğü gözlemlenir.

Haber üretim süreci, medya kurumları içerisinde ağırlıklı olarak muhabirlerin çalışmasına dayalıdır. Profesyonel haber değeri tanımlamalarının da bu düzeyde başladığı görülür, fakat muhabirin de bir parçası olduğu kurumlar tarafından biçimlendirilir. Michael Gurevitch ve Jay Blumler, "profesyonel haber değeri" tanımlamalarını aşağıdaki gibi eleştirir:

> "Profesyonel haber değeri tanımlamaları, düzeni kabullenmek ve bugünün en önemli haberleri nedir sorusuna farklı haber araçlarında bile ortak bir yanıt verilebilmesini sağlamak için etkili bir güç olarak da işlev görebilir. Yaygın biçimde paylaşılan ve profesyonel açıdan desteklenen haber değeri tanımları, gazetecilerin istedikleri haberleri yapmalarını engelleyebilir" (Gurevitch ve Blumler,2002:284).

Profesyonel haber değeri tanımlamaları, Gurevitch ve Blumler'ın belirttiği gibi, haber çalışanları arasında düzenin kabullenilmesi ve en önemli haberi nedir sorusuna farklı haber araçlarında bile ortak bir yanıt verilebilmesini sağlamaya yönelik bir güç işlevi görmektedir. Bu bağlamda, haberin rutin bir bilgiye dayanması gerçekleşmektedir. Ayşe İnal'ın belirttiği gibi profesyonellik ideolojisi gazetecilerin olguları, olaylara dönüştürmesinde rutin bir bilgiye dayanmasına neden olmaktadır (1994:173).

Haber üretiminin rutinleştirilmesi ile haber merkezinin örgütlenmesi arasında doğrudan bir ilişki olduğunu belirleyen Mark Fishman, habercilikte tanım oluşturma işinin bürokrasi olarak örgütlendiğini belirtir (aktaran İnal,1994:170). Haber merkezleri ve bürokratik olarak örgütlenme tezin önceki kısmında tartışılmıştır. Bununla birlikte, haber merkezlerinin bürokratik yapısı ile profesyonellik ideolojisi arasında doğrudan bir ilişki olduğu belirtilmelidir. Örneğin James Curan, medya profesyonelliği ile toplumsal güç ve iktidar mücadelesini aşağıdaki gibi açıklamaktadır:

> "Profesyonel sorumluluk ideolojisi, değişik nedenlerden dolayı çoğu ünlü olmayan sayısız savunucuya sahip olmuştur. Ancak ideolojinin özünde çekici bir düşünce vardır: profesyonelliğin anlamı, gazeteciliğin ilk yükümlülü- günün kamuya hizmet etmek olduğudur. Özellikle daha radikal savunucular tarafından ifade edildiği gibi, gazetecilerin medya sahipleri, reklamcılar, yayıncılar ve hükümet gibi medyanın dürüstlüğünü tehdit eden içsel ve dışsal güçler karşısında bir denge öğesi olarak hareket etmesi gerektiğini önermektedir. Medya profesyonelliği doğruluğu ve gerçeğe bağlılığı vurgulamakla medyanın rolünü insanların düşüncelerini oluşturmasına yardım etme biçiminde tanımlıyor görünmektedir. Bu yüzden, profesyonellik denetimden çok bir güç kazandırma felsefesi olarak ortaya çıkmaktadır, bu bağlamda profesyonellerin çıkarları ile kamunun çıkarları örtüşüyor görünmektedir" (2002:223).

Curran'ın belirttiği gibi, "profesyonel sorumluluk ideolojisinin" savunucuları profesyonel gazetecilerin çıkarları ile kamusal çıkarların örtüştüğü varsayımından hareket etmektedir. Oysa savunucuların öngörmediği, haber merkezlerinin yayın politikalarının, gazetecilerin çalışma pratiklerini belirlediği gerçeğidir. Haber merkezleri için, profesyonellik ideolojisi ve mülkiyet sahipleri tarafından belirlenen yayın politikaları, gazetecilere bağımsız bir güç merkezi olarak hareket etme yönünde herhangi bir olanak bırakmamaktadır. Warren Breed (1997:110) ve Charles Brantz'ın (1997:125) belirttiği gibi, "profesyonel sorumluluk ideolojisi" örgüt içi çatışmaların engellenmesinde de oldukça etkilidir. Brantz'a göre, profesyonel olduğunu iddia eden gazetecilerin bile, haber merkezinin politikalarının dışına çıkabilmesi mümkün değildir (1997:128).

Curran'ın belirttiği gibi (2002:223), profesyonel bağlılıklar varlıklarını boşlukta sürdürmezler. Gazeteciler, kendi profesyonellik tanımlarını etkileyen ve çarpıtabilen belirli

yapılar içerisinde çalışmaktadırlar. Özellikle medyada sahipliğindeki yapısal değişiminin ardından, amaçları profesyonel ilkelerin uygulanması olmayan kurumsal yapılarda çalışan gazeteciler için "profesyonelliğin", mülkiyetin çıkarları doğrultusunda belirlenen yayın politikalarını ve statükoyu korumaya yönelen bir ideoloji olarak kurulduğu belirtilmelidir. Liberal çoğulcu gelenek içerisinde gazetecinin, siyasal iktidar, siyasal partiler ve diğer baskı ve çıkar gruplarından bağımsız olduğu vurgulanmaktadır. Bu yönü ile, profesyonel gazetecinin ve kurumun toplumdaki çoğulculuğu ve çok sesliliği yansıtacağı temel bir varsayım olarak benimsenir. Bununla birlikte yaklaşım tarafından "göreli bir özerklik" atfedilen gazetecinin, dış dünyaya ilişkin gerçekleri yansız, dengeli ve tarafsız bir tutum içerisinde haber öyküsüne dönüştürebileceğine ilişkin bir düşünce gelişmiştir. Liberal çoğulcu yaklaşım, haber üretim sürecinde gazetecinin öznelliği, kurumun baskıları, medya mülkiyetinin yapısal sınırlılıklarını ve ekonomik, politik, kültürel yapılardan kaynaklanan etkileri değerlendirmemektedir. Toplumu çoğulcu ve hiçbirisinin bir diğeri üzerinde egemenlik oluşturmadığı rekabet halindeki toplumsal birimler olarak değerlendiren çoğulcu yaklaşım, gazeteci ve içinde yer aldığı sosyoekonomik kurumun çoğulcu yapılar olduğunu bu nedenle de medyanın tarafsız, nesnel, yanlı olmayan bir ayna olduğunu vurgulamaktadır. Ancak, liberal çoğulcu yaklaşımın nesnel, tarafsız, çoğulcu olarak sunduğu haber değerlerinin, medyanın maddi koşulları içerisinde tam da Gaye Tuchman'ın tanımladığı gibi, hem haberin "tipolojilere" (çerçevelere) dayanarak rutinleştirilmiş bir pratik olarak kurulması ve hem de "aktarılması" ile "stratejik bir ritüele" dönüştürüldüğü gözlemlenir (aktaran Williams, 2003:112). Liberal demokrasilerde, haberlerin nesnelliği üzerinde en çok durulan kavramı oluşturur, bu doğrultuda, haberlerin nesnelliği tartışılmalıdır.

1.1.5 Liberal Çoğulcu Yaklaşımda Haber Tasarımı: Haberde Nesnellik, Yansızlık Paradigması

Liberal çoğulcu yaklaşımda, haberlerin nesnelliği, tarafsızlığı ve dengeliliği üzerinde en çok durulan mesleki değerleri oluşturur. Öyle ki liberal demokrasilerde nesnellik; gazeteciliğin profesyonellik ideolojisinin "kilit taşı"dır (Lichtenberg, 2000:238). Ancak, nesneliğin de, liberal çoğulcu yaklaşımın medya mülkiyeti ve habere ilişkin geliştirdiği tıpkı diğer köktenci değerlendirmelerinde olduğu gibi, önemli ölçüde eleştirildiği belirtilmelidir. Haberde nesnellik; "toplumun belirli sınıflarının diğerleri üzerinde egemenlik kurmak için kullandığı hegemonya stratejisi", "gazetecilerin, kendilerini eleştirilerden korunmak için kullandığı stratejik bir ritüel", "hepsinin ötesinde sinsi bir taraflılık" olarak eleştirilmiştir (aktaran Lichtenberg, 2000:239). Öyle ki, bütün bu eleştirilerin ardından nesnelliğin savunulması oldukça zordur. Gerçekten de profesyonel gazeteci ideolojisinin tamamlayıcısı

olan nesnelliğin haber pratiklerinde olmadığı – olamayacağı, yalnızca kavramın tarihçesi içinden yapılabilecek bir sorgulamayla bile gözlemlenir.

Çoğulcu yaklaşıma göre; haberde nesnelliğin, çok temel bir düzeyde "olay" ve "yorum" arasında gerçekleştirilebilecek bir ayrım sonucunda, haberin bakış açısının yansız ve duygusallıktan uzak olması, görüşlerin duygusal olmadan sunulmasıyla, dürüst ve dengeli bir bakış için mücadele edilmesi, izleyiciye – okuyucuya her iki tarafında görüşlerinin aktarılmasıyla kurulabileceği iddia edilir ancak ve üstelik nesnelliğin kurulabilmesi için yeterli görülen şartların çoğu kez, dilin şeffaf ve yalıtımsal olduğu iddiası üzerine temellendiği gözlemlenir (Donsbach ve Klett, 2000:171, Gans, 2003:27, Alterman, 2003:262, Allan, 1998:47, McNeir, 2000: 120).

Robert A. Hackeet (1998:37), liberal çoğulcu yaklaşım içerisinde haberin, nesnelliğine ilişkin önermelerini aşağıdaki gibi sınıflandırır:

- Medya gerçek dünyayı doğru ve dengeli bir biçimde yansıtabilir ve yansıtmalıdır. Nesnellik ideali, olguların gazetecilerin yorum ve değer yargılarından ayrılabileceği ve gazetecilerin gerçek dünyaya ilişkin olaylara mesafeli durabileceği varsayımları üzerine kuruludur. Gazetecilerin nötr bir dil kullanarak ve haber yazma tekniklerine uyarak okuyucularına doğruları veya aktarmak istedikleri anlamları iletebilecekleri varsayılır. Haber medyası günün en çok haber değeri taşıyan olaylarını takip edecektir ve bu olaylar aynı zamanda okuyucu için de en önemli konuları oluşturacaktır. Yansız medya birbirleriyle çarpışan, meşru siyasal görüşleri nicel ve nitel açıdan dengeli bir şekilde ele alacaktır.
- Dengeli ve doğru bir haberciliğin önündeki en önemli engel, değerlerin habere girmesine izin veren ve sunumda seçici davranmaya yol açan, siyasal önyargılar ve toplumsal tutumlardır.
- Haber içeriğinde siyasal yanlılık ortaya çıktığı zaman, bu yanlı tavır okuma ve kod açımlama konularında varolan araştırma yöntemlerini kullanarak sergilenip denetlenebilir.
- Medyadaki en önemli siyasal veya ideolojik yanlılık, belirli bir siyasal aday, parti, politik tavır ve çıkar grubunu farkında olmaksızın, diğerlerine tercih etmektir (Hackett,1998:37).

Çoğulcu yaklaşıma göre, haberde nesnelliğin, olay ve yorumların birbirinden ayrılması, çatışma içerisindeki taraflara eşit ve dengeli yer verilmesi, haber değeri kavramı ve gazetecilerin tarafsız bir dil kullanılmasıyla sağlanabileceği vurgulanır. Ancak, nesnelliğin de

tıpkı, çoğulcu yaklaşımın diğer unsurlarında da olduğu gibi, kapitalizmin gelişmesi ile doğrudan bir ilgisi vardır. Öyle ki, Donsbach Wolfang ve Bettina Klett'in (2000:170) hepsi de liberal çoğulcu gelenek içerisinde yer alan beş ülke (ABD, Almanya, İngiltere, İsveç ve İtalya) üzerinde gerçekleştirdikleri çalışmada, nesnelliğin tam da kapitalizmin geliştirdiği bir unsur olarak değerlendirilmesi gerektiğini belirtirler. Araştırmaya göre, gazetecilik kapitalist ekonomi içerisinde metalaşırken, gazetelerin de sözü edilen ticarileşme içinde, ürünlerini daha geniş pazarlara sunma gereği doğar, gazeteler eski siyasal bağlılıklarını ve ideolojilerini bir yana koyarken, geniş kitleleri çekebilecek yeni arayışlar içine girerler. Geniş kitlelere seslenmek için geliştirilen veya ihtiyaç duyulan, aslında kitleselleşmenin de bir gereği olarak, tam da, olay ve yorum arasında bir ayrım getirilebileceğini iddia eden "nesnelliktir". Nesnelliğin meşrulaştırılması ve benimsetilebilmesi için de felsefe ve teknolojiye eş zamanlı olarak başvurulur. Ancak, gazetelerin kitleselleşmesi ve mümkün olabilecek daha fazla sayıda okuyucuya ulaşması için önemli bir teknik olarak kullanılan nesnelliğin, zaman içerisinde liberal çoğulcu demokrasilerin egemen olduğu ülkelerde bile tartışmaya açıldığı gözlemlenir. Wolfang ve Klett'in (2000:197) çalışmasında, araştırma konusu olan ülkelerdeki gazetecilik pratikleri de bunu zaten göstermektedir. Örneğin tüm ülkelerdeki gazeteciler, haberlerinin kendilerinin dışında kalan unsurlar tarafından (haber kaynakları, içinde bulundukları kurumun yayın politikası, medya sahiplerinin baskısı vb) önemli ölçüde dönüştürüldüğünü belirtmişlerdir. Ancak, söz konusu araştırmada en çok dikkat çeken unsurun, gazetecilerin siyasal görüşleri ile medya kurumlarının ideolojilerinin haber üzerindeki etkisidir ki, zaten haber üretiminin tipolojilere ve rutinlere dayalı bir pratik olarak gelişmesi nesnelliğin olamayacağını ortaya çıkartmaktadır. Bununla birlikte, gazeteciliğin gündelik pratikleri, haberlerde nesnelliğin, yapısal yanlılığa dönüşmesine neden olmaktadır.

Haberde, nesnelik, tarafsızlık veya dengelilik gibi çoğulcu yaklaşım tarafından öngörülen değerlerin olamayacağı en az beş düzeyde ele alınabilir. Bunlar, Ekonomi politik yaklaşım, Kültürel Çalışmalar, Pozitivist Epistomoloji, Fenemenoloji, gazetecinin bireysel ideolojisi ya da bireysel etkiler düzeyi ve haber kaynakları ile gazeteciler arasındaki ilişkilerdir.

Ekonomi politik yaklaşım, haberlerde nesnellik olgusunu önemli ölçüde manüpülasyon bağlamında ele alır. Örneğin, İrfan Erdoğan (1997:278), nesnelliği, kitle iletişim araçlarının ideolojik bağlamda meşrulaştıran bir pratik olarak değerlendirmektedir. Erdoğan'ın belirttiği gibi haberlerde "nesnellik, tarafsızlık ve denge" gibi kavramlar gerçekleri bulanıklaştırmakta, dikkatlerin önemli konulardan ayrılmasına neden olmaktadır.

Erdoğan, "nesnellik" ve "tarafsızlık" varsayımının, kapitalist medya pratiklerinin ideolojik çerçeveleri olduğunu belirtir. Erdoğan'a göre, ne otonomi / özerklik ne de nesnellik yansızlık / tarafsızlık iddiaları, medyanın günlük pratiklerinde bu kavramların "nesnel" anlamlarını yansıtırlar. Bu iddialar:

> "a) Kapitalist medya pratiklerinin ideolojik çerçeveleridir: Medya yapısı ve gerçeğini inşa ederler.
> b) Medya tartışması, araştırması ve değişim gündemlerinin önemli bir kısmını oluştururlar. Bu gündemde görüş ve karşı görüşler konuya yaklaşımda politika sorunları ve çare farkından öteye gitmez ve gidemez. Örneğin "medya nesnel mi?" tartışmalarında tutucu ve liberal görüş arasındaki fark sansür koyma ve sansüre karşı çıkma tartışması etrafında döner. Medya ve şiddet – vahşet konusu her zaman canlı tutulan bir konudur. Burada da medya savunucuları şiddet – vahşetle medya içeriği ve insan davranışları arasındaki ilişkiye eğilerek medyayı suçsuz çıkarır ve sorumluluktan sıyırırlar. Karşıt görüştekiler ise, daha az vahşet olan medya istediklerini savunurlar.
> c) Nesnellik, tarafsızlık, denge gibi mekanizmalar gerçekleri bulandırırlar, dikkatleri kritik konulardan ayırırlar ve var olan sistemi ve pratiklerini meşrulaştıran bir biçimde çalışırlar.
> d) Bunlar, medya profesyonellerini dış ve iç kontrol ve etkiden yalıtma mekanizmaları değildir. Pratiklerin haklı çıkarılması mekanizmalarıdır" (Erdoğan,1997:282 – 283).

Erdoğan'ın belirttiği gibi, liberal gazeteciliğin amblemi niteliğindeki nesnellik, tarafsızlık ve dengelilik gerçekte, "gerçekleri bulanıklaştırmakta ve sosyal gerçeği, yapısal olarak belirli çerçevelerde sınırlandırmaktadır" zaten, haberin "toplumsal gerçeği, dünyaya açılan bir pencere" gibi aktardığının kabulü, haberin toplumsal gerçeği önce kıran ve ardından yeniden kuran niteliğini görmemektedir. Herbert Shiller'e göre (1993:25), nesnellik ilkesi, medyaya egemen olan kapitalist sınıfların toplumu yönlendirme amacı ile kullandığı mitler arasında yer almaktadır. Yansızlık miti ile medya, hükümetler, iş çevreleri, diğer baskı ve çıkar gruplarının çıkar kavgalarının dışında yer alan kurumlar olarak sunulmaktadır. Yolsuzluklar da bireysel hatalardan dolayı ortaya çıkmakta ve kurumsal yapıların meşruiyeti devam etmektedir.

Ekonomi politik yaklaşımın, kitle iletişim araçlarının yansızlık miti ile toplumsal gerçekleri gizleme ve sistemin işleyişine meşruiyet kazandırma olarak eleştirdiği nesnellik idealinin, "pozitivist epistomoloji" geleneğinde de eleştirilere açık bir halde olduğu görülür. Liberal çoğulcu yaklaşımın, gazeteciyi bir bilim adamı olarak düşünmesi, gazetecinin öznel değerleri ile gerçekleri birbirinden "ayırabilme" yeterliliği üzerinde temellenir. Oysa, Max Weber'in belirlediği gibi (aktaran Mutlu, 1988:130), "araştırmacılar henüz araştırmalarının başlangıcında, konu seçimlerinde öznel değer yargılarını" araştırmalarına yansıtır. Bunun

gibi gazetecilerin de, bilinçli olarak, herhangi bir soyut bilgi kuramından yola çıkmadıkları görülür. Örneğin Epstein televizyon kanallarının haberi dengeleme çabalarını, yönetimin gazetecilerin doğruyu söylemesi gerektiğine ilişkin taleplerine ve belli çıkarları savunan kanalların tutumuna karşı bir saldırı olduğunu belirtir (aktaran Hackett;1998:38). Gazetecilerin, haberlerinde nesnelliği sağlama adına birbirleriyle çatışan görüşlere yer vermesi ise gerçekte, zamana karşı gerçekleştirilen haber oluşturma pratikleri için "stratejik bir ritüel" niteliğindedir ve gazetecilerin eleştirilerden korunmasını sağlamaktadır. Öte yandan gazeteciliğin zamana karşı bir yarış olduğu göz önünde bulundurulduğunda gazetecilerin de, nesnelliği sağlamak için geçerlilik, güvenilirlilik ve doğruluk ilkelerini tekrar tekrar sınayamayacakları açıktır. Erol Mutlu'da, nesnellik iddiasının teknik bir mit olduğunu belirtir. Mutlu'nun belirlediği gibi; "nesnellik, kitle iletişim araçlarında gerçekten gözetilen ve uygulanan bir ilke olmaktan çok teknik bir mit işlevi görmekte, profesyonel iletişimciyi hatalardan ve eleştirilerden koruyan işlemleri ifade etmektedir. İletişimciler nesnellik iddiası ile bireysel özerklik haklarını meşru kılmaktadır" (Mutlu;1988:130). Öyle ki, gazetecilerin bu tip bir meşruiyete zaten ihtiyaçlarının olduğu son derece açıktır.

Nesnellik kavramı, fenemenelojik yaklaşımda da sıklıkla sorgulanmıştır. Öyle ki, toplumsal gerçekler ve insan arasındaki ilişkiyi "bilişin" bir sonucu olarak değerlendiren fenemenoloji toplumsal olguları tam da bilişsel kapasitenin bir ürünü olarak görmektedir. Bu şekilde, toplumsal gerçeklerin aslında ona dair konuşma ve düşünceler tarafından oluşturulduğunu belirten fenemenolojiye göre, toplumsal gerçeklerin doğasının ne olduğuna dair toplumsal uzlaşımlar ve onun ne olduğunu anlamlandırmaya ilişkin kavramlar sayesinde toplumsal gerçekler oluşmakta daha açık bir ifadeyle "inşa edilmektedir" (Collin, 1997:3 den aktaran Dursun, 2004: 54). Öyle ki, her ne kadar toplumsal gerçeklerin ancak biliş tarafından inşa edildiğini belirten fenemenolojik yaklaşımda da nesnelliğin aslında olamayacağı ancak yeniden üretilebileceğine ilişkin bir düşünce egemendir. Ancak, haberde nesnelliğin haber üretimi ile birlikte ele alınması oldukça anlamlı tartışmalara yol açabilecektir.

Haber üretimi temel bir düzeyde dil bağlamında sözcük seçimlerine dayanır, sözcükler ise anlamların şeffaf taşıyıcısı değildir (İnal, 1995:114). Haber, gazetecinin ve medya kurumunun ideolojisi, kurumsal ilişkileri, gazetecinin gündelik pratikleri ve haber kaynakları ile ilişkileri tarafından belirlenme özelliğine sahiptir. Bunun ötesinde, içinde yaşanılan dünya hakkındaki tüm düşünceler dilin dolayımından geçmek zorundadır, bir diğer ifade ile insanın oluşturduğu dünya, nesneler dünyasından farklı olarak dil veya simge sistemine dayanır. Toplumsal ve siyasal dünya, insanın dışında varolan bir nesnel gerçeklik dünyası değil, tam aksine insan tarafından oluşturulan, değiştirilen, düzenlenen bir

gerçekliktir (Köker,1990:54). Bu nedenle mutlak bir gerçekliğin ve tarafsızlığın haber metinleri aracılığı ile sağlanması mümkün değildir (İnal,1995:11 4). Öte yandan, özellikle Stuart Hall'un (1988:334) belirlediği gibi gazeteciler, haber üretiminde olayları yalnızca tanımlamakla kalmaz aksine, belirli bir bağlam içerisine yerleştirir. Haber medyasının, haber üretimine ilişkin en temel düzeylerinde bile (örneğin haberi adlandırma pratiklerinde), haberin yerleştiği bağlamın, onunla birlikte kurulan anlamlar ve yan anlamlarla birlikte harekete geçer. Hall'un belirttiği gibi yan anlamlar, anlamlandırma üzerine girişilen siyasi bir mücadelenin ürünüdür (aktaran Hackett,1998:41). Öte yandan, haber üretim süreci gazetecilerin öznel tercihlerinin, sözcüklerin seçiminin ötesinde gazeteciler ve haber kaynakları arasındaki ilişkilerin de sonuçlarını yansıtır. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri'nde, televizyon ve gazete editörleri arasında, "editörlerin gizli kararları" üzerine çalışan Hollifield, Kosicki ve Becker (2001:94), haber kaynakları ile çok yakın etkileşimde bulunan editörlerin, kaynaklarına ilişkin öznel tercihlerini de habere yansıttıklarını bulgulamıştır. Haberin, doğal bir olgu değil, ancak sosyal olarak yapılandırılmış bir pratik olarak görülmesi tüm bu çalışmalardan anlaşılmaktadır.

Kültürel çalışmalar geleneğinin haber üretim sürecini "yapılandırılmış pratikler" olarak ele alması, gazeteciler ve haber kaynakları arasındaki ilişkilerin değerlendirilmesine yol açmaktadır. Örneğin Michael Schudson (2000:175) gazeteciler için dünyanın bürokratik olarak örgütlendiğini ifade eder. Haber akışının gerçekleşmesi, sosyoekonomik kurumun toplumsal güç ve iktidar merkezleri ile ilişkisini getirir. Gaye Tuchman (1997:173 – 177), kaynak kişiler ve medya arasındaki ilişkilerin zamana ve mekana ilişkin örgütlenmelerle de iç içe geçerek haberciliğin ritmini belirlediğini ve bunun sonucunda da gazeteciliğin haber tiplemelerinin ortaya çıktığını öne sürer. Haber üretiminin gerçekleştirilmesi, gazetecinin zamansal, ekonomik ve mekansal sınırlılıkları, haber kaynaklarına bağımlılığı ortaya çıkartmaktadır. Bu tartışmalar içinden bakıldığında, özellikle Hall'u izleyerek, medyanın olaylara ilişkin durum tanımlarının güç ve iktidar ilişkileri içinde, söylem elitleri tarafından yapıldığı ifade edilebilir (oysa, medyanın birincil veya ikincil tanımlayıcı olmasına ilişkin değerlendirmeler de sıklıkla eleştirilmiştir, kültürel çalışmalar içerisinde bu eleştiriler ana hatları ile değerlendirilecektir). Örneğin sokak gösterileri polisin, dış ilişkilere ilişkin bir sorun ise hükümetin durum tanımlarının haberde kurulmasına yol açar. Bu şekilde medya, söylem elitlerinin durum tanımlarını yeniden üreten bir nitelik kazanır. İnal'ın belirttiği gibi, "siyasal, ekonomik, askeri ve sembolik seçkinlerin söylemleri, haber metinleri dolayımı ile meşruiyet kazanmakta ve varolan yapıya yönelik rızanın oluşmasında etkili olmaktadır" (İnal;1995:115). Haber kaynakları sürekli olarak gündemde kalmak ve toplumu yönlendirmek

üzere gazetecilerle farklı ilişki biçimleri de oluşturabilirler. Gazeteciler ve haber kaynakları arasındaki ilişki biçimlerinin ötesinde, haber üretiminde, gazetecinin kendisini koruma adına tüm kaynakların görüşlerini yansıtma eğilimi diğer bir soruna yol açar. Gazetecilerin, öznel değerlerini haber metinlerine yansıtmama girişimleri ise, Brian McNeir'in belirttiği gibi (1998:77) haberlerde yapısal yanlılığa neden olmakta, gazeteciler, kendilerini eleştiriden kurtarabilmek adına, söylem elitlerinin sözcüsü – haberler ise tam da yanlılıktan kaçarken yapısal yanlılık gibi bir sorunla karşılaşacaktır.

Sosyoekonomik kurumsal yapılar içerisinde haber üretimine ilişkin değerlendirmeler, haberde nesnellik iddiasının gerçekte, yapısal bir yanlılığa neden olduğunu açık bir biçimde sergilemektedir (Tuchman, 1997:180, Fishman, 1997:212, Bredd, 1997:108). Öte yandan kitle iletişim araçlarının teknolojisi de maddi pratikleri içerisinde haberlerde nesnelliğin olamayacağını açıklar. Örneğin televizyon kameralarının habere ilişkin çekimleri ancak aracın çerçeveleme kapasitesi ile ilişkilidir.

Haberdeki nesnellik, habere dönüştürülecek olayın seçiminden aktarılmasına kadar geçen işlemler dizisi içerisinde üretilir bu nedenle, nesnellik ancak onu üreten bireyin nesnelliği ile sınırlıdır. Örneğin, Andrew Edgar, habercilikte nesnelliğin olamayacağını aşağıdaki gibi açıklar:

> "Gazetecilik nesnel olamaz, çünkü gazeteciliğin nesnel olabilmesi, bir eylem biçimindeki olayın, haber olarak aktarılmasından önce bozulamayacak biçimde yorumlanmış olmasını gerektirir. Yorumbilgisinin gazetecilikle ilişkisi Ricoeur'nün özetlediği söylemin dört özelliği ile açıklanabilir. Haber aktarımı bir toplumsal olayın anlamını saptar, her ne kadar bu anlam kesinleyici olmasa da (haber aktarımı bir yorumlama sürecindeki bir uğraktır ve seçilen özgül yorum gazetecilerin ve okuyucuların ufukları gereğince "yanlı" dır.) Haber yapılan eylemin icracıları, eylemin yorumlanmasında belli bir rol oynarlar; ama yorumları ayrıcalıklı değildir. Haber, Ricoeur'nün terimleriyle, özgün edimlerin göndergeselliğine "müdahale eden" bir metin olarak var olur" (Edgar;1998:151).

Haberlerde nesnelliğin var olmadığı ve gerçekte de olamayacağı, haberin sosyal, teknolojik, siyasal ve kültürel nitelikleri ile de yakından ilgilidir. Harvey Molotch ve Marilyn Lester'ın belirttiği gibi (1997:199) nesnelliğin, "dünya için bir nesnellik değil, dünya hakkında bir nesnellik" olarak değerlendirilmesi gerekir.

Çoğulcu yaklaşımın geçerliliğini ve açıklayıcılığını giderek kaybeden medya tasarımının, medyayı maddi pratikleri içerisinde açıklama gücüne sahip olmadığı belirtilmelidir. Medyayı, maddi pratikleri içerisinde anlaşılır kılan çalışmalar, kendi

içerisindeki kuramsal çeşitliliğine rağmen aynı zamanda bütüncül bir yaklaşım sergileyenler, eleştirel iletişim çalışmalarıdır.

1.2 Eleştirel İletişim Çalışmalarında Haber Tasarımları: Medyanın Maddi Pratikleri İçerisinde Medya Mülkiyeti, Haber ve Profesyonellik İdeolojisi

Liberal çoğulcu yaklaşımın, medyayı tarafsız bir platform, haberleri ise dünyaya açılan yansız, dengeli, nesnel bir pencere olarak değerlendirir üstelik "fikirlerin serbest pazarı" ile demokratik bir iletişim düzeninin ve iletişim özgürlüğünün ihtiyaç duyduğu tüm kurum ve süreçleri sağladığını iddia eder. Ancak çoğulcu yaklaşımın henüz on sekizinci yüzyılın ikinci yarısından itibaren geçerliliğini kaybettiği belirtilmelidir. Öyle ki, çoğulcu yaklaşımın açıklamaları içinden medyanın tutarlı olarak anlaşılması bile mümkün değildir. On sekizinci yüzyılın hemen başında gelişen tekelleşme ve mülkiyet yoğunlaşması zaten "pazarın, iletişim özgürlüğünü sağlayabileceği düşüncesini çoktan geride bırakmıştır" (Keane, 1992:93). Ancak, toplumu sonuçta hiçbirisinin egemen olmadığı rekabet halindeki gruplardan oluşan bir yapı olarak ele alan yaklaşım, iddialarında ısrarcıdır. Bununla birlikte, çoğulcu yaklaşımın iddiaları medyanın siyasal, kültürel ve ekonomik alanlardan bağımsız olarak ele alınmasına, güç ve iktidar ilişkilerinden yalıtılmasına yol açmıştır. Pozitivist yöntembilimi benimseyen araştırmaların, medyayı toplumsal güç ve iktidarın inşası, egemen söylemlerin medya söylemlerini etkilemesi, medyanın siyasal, ekonomik ve kültürel alanlara ilişkin bağımlılığı açılarından değerlendirmediği belirtilmelidir.

Medyanın söz konusu yapısal koşulları, Avrupa'da gelişen eleştirel yaklaşımlar tarafından irdelenmiştir. Eleştirel yaklaşımlar, haberleri, genel bir düzeyde gerçekleştirilen iletişim kavramsallaştırmasının dışında ele almamıştır (İnal,1996;37). Eleştirel çalışmaların söz konusu yaklaşımı, habere ilişkin çözümlemelerinin de çoğulcu yaklaşımda olduğundan daha kapsamlı ele alınmasına yol açmıştır. Eleştirel çalışmalarda, medya mülkiyeti, haber ve profesyonel mesleki pratiklerin bütüncül bir biçimde ele alındığı görülür.

Eleştirel çalışmalarda haber,

- Üretim araçlarını elinde bulunduran egemen sınıfların çıkarları tarafından belirlenen, politik yapı içerisinde endüstriyel ilişkilerle oluşturulmuş bir ürün
- Belirli sorunlar ve konular etrafında, belirli türden anlamların sistemli ve düzenli olarak inşa edildiği bir metin
- Çatışma, güç / iktidar için mücadele edildiği, toplum içerisindeki başat güçlerin ve ideolojilerin yeniden üretim biçimi olarak toplumsal gerçekliğin yeniden inşa edildiği bir söylem

- Çarpışan söylemlerin yarıştığı bir alan olarak değerlendirilir (Çebi,2002:25).

Eleştirel çalışmalar, medyanın kurumsal yapılar içerisinde yer aldığını ve söz konusu yapılar içerisinde karşılıklı etkileşimin bulunduğunu varsayar. Özellikle toplumsal güç ve iktidarın üretimi ve yeniden üretilmesinde eleştirel iletişim çalışmaları, çoğulcu yaklaşımın cevaplandıramayacağı soruları bir bütünlük içerisinde cevaplandırır. Eleştirel iletişim çalışmaları, yekpare bir bütünlük içerisinde olmasa da, maddi pratikleri içerisinde medyayı oldukça anlamlı ve bütüncül bir biçimde değerlendirir. Medyayı, toplumsal güç ve iktidar mücadelesi alanı olarak belirleyen eleştirel çalışmalar, ideoloji, anlam ve medyanın ekonomi politiği üzerine geliştirdiği sorularda medyanın çalışma pratikleri adına önemli bir tartışma gündemini oluşturur (Wayne,2003:38). Eleştirel iletişim çalışmaları, sınıf pratiği ve sınıf ilişkileri bağlamında medyayı çözümler ve bu doğrultuda medya sahipliğini egemenlik ilişkisi bağlamında değerlendirir. Marks'ın, Alman İdeolojisi isimli eserinde belirlediği mülkiyet ve zihinsel üretim araçları arasındaki ilişki biçimini benimseyen eleştirel çalışmalar için medya mülkiyeti ve zihinsel üretim araçları arasındaki ilişki ana hatları ile aşağıdaki gibidir:

> "Egemen sınıfın düşünceleri her çağda egemen düşüncelerdir, yani toplumun egemen maddi gücü olan sınıf aynı zamanda egemen entelektüel gücüdür de. Maddi üretim araçlarını elinde bulunduran sınıf, aynı zamanda zihinsel üretim araçlarını da kontrol eder; öyle ki bu nedenle, genel olarak konuşursak, zihinsel üretim araçlarından yoksun olanların düşünceleri o sınıfa tabiidir. Egemen düşünceler, hakim maddi ilişkilerin ideal ifadesinden başka bir şey değildir" (aktaran Barrett,1996:189).

Medyada mülkiyet yoğunlaşması ve büyük sermaye gruplarıyla medya arasındaki bütünleşme sonucunda, "egemen sınıfın" aynı zamanda "egemen entelektüel" gücü oluşturduğu açık bir biçimde görülmektedir. İletişim pazarlarının giderek toplumsal güç ve iktidar mücadelesi alanı haline dönüşmesi de, egemen gruplar arasındaki çıkar çatışmasının bir sonucunu yansıtmaktadır. Medya mülkiyetinin içerikler üzerindeki etkisini, egemen güç ilişkileri bağlamında değerlendiren eleştirel çalışmalar için, mülkiyetin önemli bir denetim mekanizması oluşturduğu görülür. Eleştirel yaklaşımın medya mülkiyeti, mesleki profesyoneller, ürün ve ideoloji üzerine geliştirdiği yaklaşımları aşağıda verilmektedir.

1.2.1 Frankfurt Okulu: Kültür Endüstrisi Bağlamında Medya Mülkiyeti ve Kitle Kültürü

Eleştirel iletişim çalışmaları geleneği, 1923 yılında Frankfurt'ta kurulan Toplumsal Araştırmalar Enstitüsü'nün çalışmalarıyla başlamıştır. Öyle ki, Douglas Kellner'ın belirlediği gibi (1997:103), Frankfurt Okulu'nun henüz yirminci yüzyılın başında geliştirdiği yaklaşım ve tartışmaya açtığı kavramlar, eleştirel okulun sonraki yorumlarında bile geçerliliğini

korumaktadır. Nazi Almanyası döneminde New York'a taşınan merkez, medyanın maddi pratikleri içerisinde araştırılmasına yönelir. Almanya'da sosyalizmin başarısızlığını ve faşizmin yükselişini gören Toplumsal Araştırma Merkezi üyeleri (Theodor Adorno, Herbert Marcuse, Max Horkheimer, Walter Benjamin), Amerika Birleşik Devletleri'nde devam ettikleri çalışmalarında ise "kitle kültürü" ve "kültür endüstrisi" olarak adlandıracakları, kapitalizmin etkisi altındaki popüler kültürü çalışmışlardır. Bu açıdan, Theodor Adorno, Herbert Marcuse, Max Horkheimer, Walter Benjamin'in çalışmalarının, toplumsal koşullar ve özne sorununu tarihselci bir bakış açısı ile ele alıp incelemesine yönelmiştir. Öyle ki, Frankfurt Okulu, radikal bir toplumsal dönüşümü engelleyen koşulları incelemiştir (İnal,1996:38). New York'ta gerçekleştirilen çalışmalar, Amerika Birleşik Devletleri'nde medyanın sınırlı ellerde toplandığını ortaya çıkartmış ve medyanın egemen iktidarın baskıları karşısında bütünüyle savunmasız ve edilgen bir kitleyi yönlendirdiği yönünde bir düşünceyi geliştirmiştir. Kitle iletişim araçlarının, kitleleri yönlendirmesi ve biçimlendirmesi mülkiyet sahiplerinin çıkarlarına dayanmaktadır. Frankfurt Okulu kuramcıları, "kültür endüstrisi" kavramı ile kitle iletişim araçlarının, diğer endüstriyel işletmelerde olduğu gibi bir endüstri olarak faaliyet gösterdiğini belirtmişlerdir. Kültür endüstrisi kavramıyla, kültürel üretimin standartlaştırılmış bir üretim pratiğine dönüştüğünü üstelik kültürün tam da metalaştırılmasının insanın düşünme ve akıl gücünü erozyona uğratan niteliğini ele alan Frankfurt Okulu, "teknolojinin akılcılığının", "insanın bilincinin yerine" geçtiğini belirtir (Tılıç, 1998:49).

Kültür endüstrisi adını verdikleri yapının merkezi unsuru olarak medyayı yerleştiren Frankfurt Okulu, medyanın popüler kültürü yaydığını belirterek, yanlış bilinç yaydığı ve kitlelerin edilginleştirilme (pasifize edilme) sürecinin aslında medya aracılığı ile inşa edilişini saptamıştır. Frankfurt Okulu'nun, "edilgen kitle" yaklaşımının daha sonraki dönemlerde özellikle, Kültürel çalışmalar tarafından, "alt edilmesi" gereken bir sorun olarak değerlendirilmiştir (Kellner,2001: 140, Kellner ve Durham,2001:11, Bottomore;1989:53).

Frankfurt Okulu'nun tekel altındaki kitle kültürü yaklaşımını Erdoğan ve Alemdar şöyle değerlendirir:

> "Tekel altında bütün kitle kültürü aynıdır. Sinemalar ve radyo artık sanat olmak sahte iddiasına gereksinim duymaz, bu araçların sadece iş oldukları gerçeği bilerek ve düşünerek ürettikleri saçmalıkları haklı çıkartmak için bir ideoloji yaratırlar. Kendilerini endüstri olarak adlandırırlar ve yöneticilerinin gelirlerinin miktarı basıldığında – 1980'lerde yıllık kazançları en azından bir milyon doları buluyordu- bitmiş ürünün toplumsal yararı konusunda her türlü kuşku ortadan kalkar. Bu yapı kültür endüstrisini teknolojik bakımdan açıklar ve standartların tüketici

gereksinimlerine dayanarak konduğunu öne sürerler. Teknolojinin toplum üzerinde güç kazanmasının temelinin ekonomik gücü elde tutanların gücü olduğu gerçeği belirtilmez.." (Erdoğan ve Alemdar, 2002:410).

Frankfurt Okulu, medyayı kültür endüstrisi olarak değerlendirir ve üretilen sembolik meta (kültürel ürün) üzerine odaklanır. Ancak, medyanın ürünlerini temelde yanlış bilinç yaymakla suçlayan yaklaşım tam da bu yönüyle medyayı oldukça karamsar bir şekilde yansıtmak ve karşı konulamaz bir güç olarak sunmakla eleştirilmiştir. Bununla birlikte, gerçekten de medyanın yanlış bilinç ürettiği ve sonuçta da "tek boyutlu insan" ürettiği yönündeki yaklaşımı, eleştirel çalışmalar için önemli bir uğrak olmuştur (Horkheimer ve Adorno, 2001:73).

Frankfurt Okulu'nun "kültür endüstrisi" kavramı, toplumdaki güç ve iktidar ilişkilerini yeniden üreten medyayı açıklamaktadır. Bununla birlikte, Okulun ideolojiye verdiği önem ekonomik ilişkilerin sorgulanmasını ikincil bir mesele olarak bırakmıştır. Okul, ekonomik yapı, sistem ve ilişkilerin sorgulanmasına, ideolojinin sorgulanmasından daha az yer verdiği için eleştirilmiştir (Bennet,1982:46, Tılıç,1998:50).

1.2.2 Yapısalcı Yaklaşım: İdeolojik Bir Araç Olarak Medya

Eleştirel iletişim çalışmaları geleneğinde yapısalcı yaklaşım, "medyanın anlamlandırma sistemlerinin iç bütünlüğü" üzerine yoğunlaşmaktadır (Tılıç;1998:43). Yapısalcı yaklaşımlar, medyanın ekonomi – politiğinden kaynaklanan anlamlandırma iktidarını gündeme almamış, tartışmalarını medya metinlerindeki ideoloji ve iktidarın inşa edilmesi sorunu üzerinden sürdürmüştür. Yapısalcı yaklaşımın öngörülerine dair anlamlı çalışmalar Louis Althusser ve Altusser'i izleyen yapısalcı Marksizm içinde gelişmiştir.

Louis Althusser; ideolojinin, ekonomik konumun doğrudan bir yansıması olduğu anlayışını reddedmiş bu nedenle, ekonomik yapı ve ilişkilerden bağımsız bir rol atfettiği, üst yapıya ait olarak değerlendirdiği ideolojiye, indirgenemez – özerk bir değer biçmiştir. Althusser, kitle iletişim araçları gibi üstyapıya ait olan kuruluşların, ekonomik belirleyicilikten bağımsız olduğunu varsayar. Ona göre, ideoloji bireyleri kültür ürünü nesnelere dönüştürmektedir ve "devletin ideolojik aygıtları olarak" nitelediği okul, aile, medya, yasalar, siyasi yapı ve toplum aracılığı ile bireylere, toplumsal kimlikler giydirilmektedir. Bireyler, devletin ideolojik aygıtları üzerinden toplumsal kimlikler giydikleri gibi, gerçekleri de yine devletin ideolojik aygıtlarının dolayımından geçerek öğrenmektedirler. Bu yönü ile medya, ideolojik aygıtlar arasında yer alır. Yapısalcı yaklaşım, medya metinlerinin anlamlandırılmasında, Althuser'in semiyotiği, devletin ideolojik aygıtları ile birleştirdiği yaklaşım kullanılır. Bu doğrultuda, Althuser'in geliştirdiği ideolojinin

"çağırma – çağrılma" kavramı oldukça işlevseldir. Yapısalcı yaklaşım; medya metinlerinin, okuyucularını çağırdığını ve bir nesneye dönüştürdüğünü varsayar. Bu doğrultuda, metin izleyicileri tarafından kurulur. Çağırma – çağrılma kavramı, Marksist medya kuramcıları için ideolojinin gücünü açıklamak ve medyanın ürettiği anlam ilişkilerini çözümlemek adına dikkate değer bulunmuştur. Buna göre, izleyiciler – okuyucular medya metinlerinde kullanılan semboller, ideolojik aygıtların dolayımındaki anlam örüntüleri aracılığı ile çağrılmakta diğer ifadeyle izleyici, metinler tarafından bir nesneye dönüştürülmektedir. Kitle iletişim araçlarının gücü, okuyucularına kendi durumlarını gündelik hayattaki gerçekliğin bir yansıması olarak sunabilmesiyle ilişkilidir (Tılıç, 1998:43).

Althusser'e göre ideoloji (1994:44), kurumlar ve pratikler içerisinde varolan temsil yapılarıdır. Bu nedenle, "üst yapıda" yer alırlar ve sınıf mücadelesi içerisinde temellenirler. Bununla birlikte, Althusser'in ideoloji yaklaşımı, medyanın gündelik yaşamlara her yönden ve kuşatıcı bir şekilde erişen bir ideoloji anlayışı geliştirdiği için eleştirilir. Althusser'in güçlü ideoloji kavramı sosyal yaşam içerisinde değişimi olanaksızlaştırdığı için eleştirilir (aktaran Dursun;2001:29). Örneğin James Curran (2000b:112), Althusser'in bu yönü ile, "Marxist işlevselciliğin" keskin bir sergileyicisi olduğunu belirtir, Althusser'in izleyicilerinin de ekonomik ilişkilerin sorgulanmasını indirgemecilik olarak değerlendirdikleri için aynı hatayı paylaştıklarını vurgular. Öyle ki, Althusser'in geliştirdiği "egemen ideoloji" yaklaşımının da Marksist revizyonist kuramcılar tarafından önemli ölçüde eleştirildiği gözlemlenir. Çünkü, radikal medya ve kültürel çalışmaları 1970'ler boyunca ve 1980'lerin başına kadar önemli ölçüde etkileyen egemen ideoloji kavramının, bir ilüzyon üzerine temellendiğini belirleyen Marksist revizyonist kuramcılara göre, egemen ideoloji kavramı çoğu kez tutarsızdır ve çelişkilidir ve zaten, tabii sınıflar tarafından eleştirilmeksizin kabul edilen egemen bir düşünce çok ender olarak gözlemlenmiştir. Althusser tarafından geliştirilen "devletin ideolojik aygıtları" kavramının, işlevselciliğe yol açtığını savunan görüşler, ideoloji ve ekonomik üretim arasında karmaşık bir sürecin varlığını vurgulamakta ve Gramsci'nin geliştirdiği "hegemonya" kuramımı yeniden ele almaktadır (aktaran Curran, 2000b:112). Aslında, ideolojinin bu şekilde yeniden kavramsallaştırılması hem işlevselci paradigmanın ilk dönemini yeniden düşünmeye yol açmış hem de medyaya yeni bir gözle bakılmasını sağlamıştır. Eleştirel iletişim çalışmalarında, egemen ideolojinin tahakkümündeki medyadan, toplumsal güç ve iktidar mücadelesinin gerçekleştiği bir alan olarak medyaya doğru bir değişim içerimlenmiştir.

Toplumsal bir sınıfın diğer toplumsal sınıf veya sınıflar üzerinde egemen olma sürecini açıklayabilmek için Gramsci tarafından kullanılan kavram, "kültürel liderlik" ve

"hegemonya" dır. Hegemonya yalnızca siyasal veya ekonomik bir kontrol ifadesi olarak kullanılmamaktadır. Öyle ki, hegemonya egemen iktidarın kendi yönetimi, aslında çıkarları için, hakimiyeti altındaki toplumsal sınıf / grupların rızasını kazanmak için kullandığı bütün bir pratik stratejiler alanını oluşturmaktadır (Eagleton, 1996:167). Ancak, hegemonya zora dayalı bir strateji değildir, yönetici (egemen) sınıf fraksiyonu ittifakının (tarihsel blok), bağımlı sınıflar üzerindeki rızaya dayanan bir otorite kurmasıyla gelişir (Özbek, 1994:79). Gramsci tarafından kavramsallaştırıldığı gibi, "hegemonya", egemen sınıfın kendi dünya görüşünü, diğer sınıflara genel doğru olarak kabul ettirebilme yeteneğidir. Özellikle, liberal – kapitalist bir formasyonda "zorun" kuşandığı zırhın ardında işleyen "rıza" öne çıkmaktadır. Bununla birlikte, Gramsci'nin Marx ve Althusser'den farklı olarak iki unsuru vurgulaması dikkat çekmektedir. Direnç ve istikrarsızlık olarak isimlendirilen iki unsur, hegemonyanın özünde sürekli olarak kazanılması gereken bir mücadele olarak kurulmasını ifade etmektedir (Fiske, 1996:225). Hegemonya sürekli bir başarı olmaktan ziyade toplumsal pratikler içinde yeniden kurulan sürekli bir mücadeledir ayrıca geçici ve kısmi bir başarından da öteye gidememektedir (Fairclough, 1995:92, Gitlin,1980:235, Mosco, 1996:243).

Liberal demokrasilerde hegemonyanın rızaya dayalı olarak işlemesi bir zorunluluktur. Bu nedenle, ideolojiden daha güçlü etkiye sahiptir (Mosco, 1996:243). Gramsci'nin "hegemonya" kavramı ile açıkladığı bir toplumsal sınıfın diğeri üzerindeki tahakküm mücadelesi, gerçekte ideolojik anlam üretimi ile desteklenmektedir. Serpil Sancar Üşür hegemonyanın söz konusu yapısını aşağıdaki gibi açıklar:

> "Gramsci siyasal güç ilişkilerinin tanımlanıp ayrıştırılabileceği farklı alanlar saptar: a) maddi üretim güçlerinin gelişmişlik düzeyine bağlı ve altyapıya ilişkin toplumsal güç ilişkiler alanı b) farklı toplumsal grupların örgütlenme ve siyasal bilinç oluşturma alanı c) askeri güç ilişkileri alanı. Bu güç ilişkileri içinde siyasal bilincin üç ayrı uğrağını da birbirinden ayrıştırır; a) ilkel ekonomik uğrak: bir toplumsal grubun sınıfsal değil ama mesleki çıkarlarını ifade edebildiği düzey b) politik ekonomik uğrak: toplumsal sınıfların sadece ekonomik çıkarlarını ifade edebildiği düzey c) hegemonya uğrağı: bir temel sınıfın sadece ekonomik çıkarlarını temsil eden bir sınıf olmanın ötesine geçerek, uzun dönemli çıkarları açısından, tabi sınıfların çıkarlarını da birleştirebilecek bir ortak çıkar tanımının gereğini kavramasıdır. Gramsci için bu nokta tam da siyasal uğrağın konumlandığı, ekonomik, politik ve entelektüel hedeflerin idelolojik mücadele sayesinde bütünleştirilebileceği noktadır. Egemen sınıf(lar) ile tabi sınıf(lar) arasındaki bu çıkarların birleşik ifadesi "genel, evrensel" değerler olarak kendisini sunar ve temel toplumsal sınıfın tabi sınıflar üzerindeki hegemonyasını yansıtır" (Üşür,1997:31).

Üşür'ün belirttiği gibi, hegemonik düzey, "ortak değerler" ve "ortak çıkar" üzerinde temellenerek, ekonomik, politik ve entelektüel hedeflerin ideolojik mücadele sayesinde

bütünleştirilebileceği düzeyi oluşturur. Bu açıdan, medyanın söz konusu ideolojik mücadele için önemli bir alan olduğu belirtilmelidir. İdeolojik mücadele, egemen sınıflar tarafından medyanın kullanılması ve egemen sınıfın çıkarlarını, anlamlı, gerekli ve haklı kılacak uygun söylemlerin inşasıyla gerçekleşir.

Hegemonya medya içeriklerinin belirlenmesinde, medyanın toplumsal güç ve iktidarın karşısındaki bağımlı konumunu ifade eder. Bu yönü ile, medyayı toplumsal güç ve iktidar mücadelesi alanı olarak kavramsallaştıran kültürel çalışmalar için hegemonya oldukça önemlidir. Örneğin Stuart Hall hegemonyayı, "güç tarafından yapılandırılan söz konusu ilişkiler alanındaki egemenlik ve bağımlılığı içerir" şeklinde tanımlar (1985:140). Gramsci, ideolojik hegemonyayı radikal değişimlerin en önemli faktörü olarak gördüğünden, daha doğrusu diğer yapısal yaklaşımlarda da olduğu gibi ideolojinin ekonomik ilişkilerle açıklanmayacak ve indirgenemeyecek bir özgüllüğünün bulunduğunu düşündüğü için, son düzeyde veya kertede ekonomik ilişkileri reddetmemesine rağmen, ekonomik ilişkileri "indirgemecilik" olarak değerlendirir.

Gramcsi'nin hegemonya kuramına göre kitle iletişim araçları; yönetici seçkinlerin, zenginliklerini, güçlerini ve konumlarını sürdürmekte kullandıkları araçlar niteliğindedir. Bu açıdan kitle iletişim araçları egemen sınıfların iktidarını ve söylemlerini meşrulaştıran araçlar olarak değerlendirilmektedir (Hallin,1994:4). Stuart Hall (1994a:100) ise, medyanın bir anlamlandırma aracı olarak çeşitli sorunlar hakkında durum tanımlarını yaptığını bununla birlikte medyanın durum tanımlarının, egemen iktidarın tanımlarını yansıttığını belirtir. Toplumdaki ekonomik gücü denetleyenler bunların etiketlenmesi, değerlendirilmesi ve açıklanmasına ilişkin olarak bir söylem sağlamak için kitle iletişim araçlarını kullanırlar (Lull,2001:53). Kültürel çalışmaların, Gramcsi'nin "hegemonya kavramı" ile toplumsal güç ve iktidarın kurulma biçimleri araştırılmaktadır. Bu yaklaşıma göre, toplumsal rıza metinsel pratikler ve söz konusu metinlerin okunma pratikleri ile kurulmaktadır. Ekonomi politiğin eleştirisi veya eleştirel ekonomi politik yaklaşımda da, Gramcsi'nin "hegemonya" kavramı, kültürel çalışmalardan daha farklı olarak sosyal eşitsizliğin kurulma biçiminin sorgulanmasında kullanılır (Ettema ve Whitney,2003:155).

Medyanın gündelik pratiklerinde haber üretiminin, toplumsal, siyasal ve ekonomik seçkinlerin söylemlerini yansıtan bir niteliğe sahip olması, kültürel çalışmaların haber üretim sürecine ilişkin değerlendirmesini kapsar. Kültürel çalışmalar, haber üretim sürecinin mülkiyet yapısından daha çok kültürel ve ideolojik etkilerle biçimlendiğini vurgular.

Kültürel çalışmalar geleneği bu yönü ile, haber üretiminin yalnızca medya mülkiyeti veya profesyonel gazetecilik rutinleri ile açıklanamayacağını, söz konusu süreci "göreli olarak

özerk konumdaki" profesyonel gazetecilerin mesleki pratiklerini etkileyen, kültürel ve ideolojik koşulların veya etkilerin biçimlendirdiğini vurgulamaktadır (Franklin;1997:45).

1.2.3 Kültürel Çalışmalar: Toplumsal Güç ve İktidar Mücadelesi Alanı Olarak Medya

Medyanın ideolojik etkisi üzerine gerçekleştirdiği çalışmalarla, eleştirel iletişim araştırmaları geleneğinde özel bir yeri olan Kültürel Çalışmalar yaklaşımının, medyaya toplumsal güç ve iktidar mücadelesinin gerçekleştiği bir alan olarak biçtiği değer, her ne kadar yapısalcı dönemin etkilerini taşısa da, iletişim çalışmaları içerisinde güç – iktidar ve ideoloji sorununun yeniden ele alınmasına yol açmıştır. Richard Hogard ve ardından Stuart Hall'un başkanlığını üstlendiği Birmingham Çağdaş Kültürel Çalışmalar Merkezinin (CCCS) medyaya ilişkin temel ilgisini, endüstriyel kapitalizmin beslediği güç ve iktidar ilişkileri ile, tam da kapitalizmin geliştirdiği sınırlara ve sınıflara bölünmüş bir toplumsal yapı içerisinde, medyanın toplumsal bütünlüğü bir arada tutan harcı (ideolojiyi) nasıl sağladığı, toplumsal bütünlüğü ve rızayı nasıl inşa ettiği, oluşturduğu, egemenlik ve güç ilişkilerini nasıl temsil ettiği olmuştur. Aslında, kültürel çalışmaları kendi içerisinde iki biçimde incelemek mümkündür. Amerika Birleşik Devletleri'nde bir çalışma alanı olarak kurulan "neo – liberal kültürel çalışmalar" ile Kıta Avrupa'sı özellikle de İngiltere'de gelişen "yapısal kültürel çalışmalar" medyaya ilişkin farklı açıklama düzeylerine ve ilgi alanlarına ayrılmaktadır (Franklin, 1997: 45, Martin, 2001:65). Neo liberal kültürel çalışmalar, habere ilişkin tasarımlarında daha çok liberal çoğulcu yaklaşımı izlemektedir.

Yapısal kültürel çalışmalar geleneği ise, endüstriyel kapitalist toplumlardaki egemenlik yapılarını ve bu yapıların yeniden üretilmesinde ideolojinin özel işlevini (Dursun, 2004:45) anlamaya dönük bir ilginin beslediği yaklaşımıyla, egemenlik ilişkilerini ve ideolojiyi medyayı toplumsal meşruiyetin kazanıldığı veya kaybedildiği bir alan olarak, "ideolojik bir mücadele" içinden açıklamaktadır. Öyle ki, kültürel çalışmalar, ekonomi politik yaklaşımın sıklıkla eleştirdiği gibi, yalnızca anlamın belirli anlatı formları içinde ve onlar aracılığı ile nasıl üretilerek, gündelik yaşam pratikleri aracılığı ile nasıl müzakere edildiği ve yapı bozuma uğratıldığı ile ilgilenir (Shoomaker ve Reese,2002:150, Fejes,1994:253, Golding ve Murdock,2002:62). Amacı, endüstriyel kapitalizmin beslediği egemenlik yapısını ve iktidar ilişkilerinin medyada nasıl kurulduğunu araştıran kültürel çalışmalar için, Althusser'in ideoloji kuramı ve Gramsci'nin "hegemonya" – "ortak duyu" kavramı oldukça merkezi bir yer almaktadır. Çünkü, Althusser'in yapısalcılığı ile Gramsci'nin tarihselciliği kültürel pratiklerin incelenmesi için işlevseldir (Dursun, 2004:47).

Yapısal kültürel çalışmalar, Gramsci'nin "kültürel liderlik" ve "hegemonya" kavramından hareket etmekte ve medya aracılığı ile üretilen metinlerin, ideoloji ve güç

ilişkileri içerisinde belirlendiğini gündeme getirmektedir. Yapısal kültürel çalışmaların medyayı ideolojik bir mücadele alanı olarak değerlendirmesi aslında medyanın ideolojik etkisinden bağımsız değildir (Webster, 2001:100, Maxwell, 2001: 124). Ancak, ideolojiyi çok temel bir düzeyde "alt yapı – üst yapı" ilişkisi içinden kavramak yerine toplumsal formasyonun "özerk bir kertesi" olarak değerlendiren kültürel çalışmalar, ideolojinin özgün ve indirgenemez olduğunu iddia etmekle ekonomik yapı ve ilişkileri üstelik bu ilişkilerin oluşturduğu ideolojik anlam üretimini çözümlemeyi ertelemiştir. Öyle ki bu "erteleme", eleştirel ekonomi politiğin tutarlı bir eleştirisine yol açmış ve kültürel çalışmaların "somut ekonomik ilişkilerin analizinden yola çıkmak yerine, kültürel üretim süreçlerine ve sonuçlarına baktıklarını ve buradan tekrar geri dönüp ekonomik alt yapıyı açıklamaya çalıştığı" yönünde eleştirilmiştir (Golding ve Murdock, 2002:62). Öyle ki, kültürel çalışmalar daha çok "edebiyat" ve "dilbilim" çalışmalarıyla beslendiği için oldukça "yanlış bir ideolojik pankart" altında çalışmalarını sürdürmektedir (Garnham, 1990:40).

Yapısal kültürelciler, medya aracılığı ile haber üretiminin, medyanın dışında ideoloji ve güç ilişkileri tarafından belirlendiğini temel bir varsayım olarak belirtir (Gibson ve Houl, 2001:26, Erni, 2001: 210). Yapısal kültürel çalışmalar, "disiplinaşırı" bir nitelik taşır. Sosyal ilişkiler ağı içerisinde üretilen ve tüketilen kültürün irdelenmesi için, bu tarz bir disiplinaşılığın ise kurulması gerekmektedir. İnal, kültürel çalışmaların eleştirel iletişim çalışmaları içerisindeki yerini ve söz konusu çalışmalara katkısını aşağıdaki gibi açıklar:

> "Kültürel çalışmalara kadar Marksist eleştirel gelenek içinde medya metinleri daha çok üretim süreci ile ilişkili olarak düşünülmüş ve gerek araççı yaklaşım içinde gerekse ekonomi politik yaklaşımı içinde bu metinlerin okuyucusu olan kişi ve gruplar başlı başına önemli bir araştırma konusu olmamıştır. Görgücü ABD geleneği medya metinlerinin güçsüz etkilerinden söz ettiği dönemde, toplumsal formasyon ve ideoloji sorunu üzerinde duran radikal Marksist kuramcılar, medyanın güçlü etkisinin, varolan ideolojiyi yeniden üretmek olduğu üzerinde görüş birliği etmişlerdi. Kültürel çalışmalar farklı okuma biçimleri üzerinde düşünmemiz gerektiğini ve metnin söylemi ile okunma biçimi arasında birebir bir tekabüliyet olmadığını, bu açıdan alımlama analizlerinin önemini ve gereğini vurguladı." (İnal,1996:38).

Kültürel çalışmalar, haber üzerinde gerçekleştirdiği çalışmalarında, egemen söylemlerin medya söylemlerine dönüşümünü irdelemektedir. Örneğin, Stuart Hall ve ekibinin gerçekleştirdiği ***Policing the Crisis*** isimli çalışmada açıklandığı gibi, haber üretim süreci içerisinde medya, haberlerin "birincil tanımlayıcısı" değildir, haberlerin birincil tanımlayıcısı, siyasetçiler, polis, asker, savcı, belediye başkanı, iş adamı vb niteliğindeki güçler, diğer ifadeyle söylem elitleridir. Gazetecilerin, "birincil tanımlayıcılarla"

gerçekleştirdiği ilişkiler, söylem elitlerinin haberlere ayrıcalıklı olarak ulaşmasını ve habere ilişkin tanımların söylem elitlerinin tanımları içerisinde oluşmasını sağlar. Haber üretim sürecinde medyanın ve gazetecilerin görevi "ikincil kaynak" olmaktır. Gazeteciler, söylem elitlerinin olaylara ilişkin tanımlarının yeniden üretilmesinde etkilidir. Bu durum, medya söylemlerinin toplumsal güç ve iktidarın söylemlerinden etkilendiğini gösterir, medyanın olay tanımları güç ve iktidarı yeniden üretir. Stuart Hall, haber üretim sürecinde olay ve yorum arasındaki ayrımı aşağıdaki gibi yorumlar:

> "Önemli olan nokta şudur: Bu profesyonel kurallar, medyanın önermelerinin uygun olan her yerde kaynakların "nesnel" ve "otoriter" önermelerinin içine yerleştirildiği bir pratiğe yol açar. İronik olarak medyanın tarafsızlığını koruyan ve daha fazla yansızlık (neutrality) isteğinden kaynaklanan bu kurallar, diğer yandan medyayı "sosyal gerçeklik tanımlarında" güçlü bir biçimde akredite kaynakların - kurumların sözcülüğünü yapanların – durum tanımlarına yöneltir" (aktaran İnal,1993:157).

Kültürel çalışmalar, medyanın haber üretim süreci içerisindeki konumunu, haber metinlerinin, ideoloji ile egemen güç ve iktidar ilişkilerinin yeniden üretilmesi bağlamında ele almış ve kapsamlı açıklamalar geliştirmiştir. Bununla birlikte, kültürel çalışmalar medyanın haber üretim sürecindeki konumunu medya dışındaki faktörlerle açıklandığı yönünde eleştirilmiştir. Öte yandan, Hall ve ekibinin çalışması, medya aracılığı ile ideolojinin yeniden üretiminin tek boyutlu olarak ele alınması ve haber merkezi içerisindeki güç ilişkilerinin ise ele alınmaması yönünde de eleştirilmiştir. ***Policing the Crisis*** isimli çalışmadan yola çıkılarak, habere ilişkin olarak yapılan tanımlama sürecinin toplumsal güç ve iktidar merkezlerinde üretildiği ve daha sonra medyaya aktarıldığı yönünde olduğu belirtilmiştir. Öte yandan, kültürel çalışmalar tarafından medyanın haber pratikleri için geliştirdiği "birincil – ikincil" tanımlayıcı kavramının daha sonra Marksist revizyonist kuramcılar tarafından önemli ölçüde eleştirildiği de gözlemlenir. Örneğin Philip Schelesinger, birincil tanımlayıcılar kavramı ile ifade edilen güç ve iktidar ilişkilerinin haberi önemli ölçüde dönüştürme gücüne sahip olmadığını belirtir, Schelesinger'e göre "birincil – ikincil tanımlayıcı" olmak hem, haber üretim sürecinde gazetecilerin pasifliğini vurgulayan bir ifade olduğunu belirtir (oysa, kültürel çalışmalarda gazetecilere haber üretim sürecinde özerklik atfedilmiştir) hem de zaten birincil tanımlayıcıların kimi zaman uyuşmaz olduğunu, eşit saygınlığa – krediye sahip olmadıklarını, toplumdaki güç ilişkileri sonucunda ise güçlerinin ve mahiyetlerinin değişeceğini belirlemiştir (Curran, 2000b:114) Philip Schlesinger (1980:78) ***Between Sociology and Journalism*** isimli daha sonraki çalışmasında ise, haber kaynaklarının, sistemli çalışmaları sonucunda haber değerlerini belirlediğini saptamıştır. Bu

bağlamda medya çalışanlarının, haber pratiklerinin söylem elitleri niteliğindeki, medya mülkiyet sahiplerinin amaçları doğrultusunda geliştiği belirtilmiş, bu açıdan haber kaynakları ile medya arasında bağımsızlık ilişkisinin olmadığı vurgulanmıştır.

Kültürel çalışmalar geleneği, haberi kültürel / toplumsal bir inşa olarak ele alır. Kültürel çalışmaların bu yaklaşımı aslında, eleştirel iletişim çalışmalarının, iletişimin dil ve söylemsel pratikler içinde sürekli oluşmakta olan bir "özne" olarak kurulmasına doğru götüren daha geniş ve dinamik bir iletişim kavramına göndermede bulunur. Örneğin Hall, haberin bu konumunu şu şekilde açıklar:

> "Haber değerleri, modern toplumda anlam yapılarının en anlaşılmaz (şeffaf olmayan) olanlarından birisidir. Bütün "doğru gazeteciler" ona sahip olduklarını sanırlar: Oysa pek azı ona sahiptir ya da tanımlamaya ve tarife gönüllüdür. Gazeteciler, haberden sanki kendiliğinden seçilmiş bir şeymiş gibi bahsederler. Dahası, sanki en önemli haber öyküsü ve haber açısının (news angles) tanrısal bir ilhamın sonucunda oluştuğundan bahsederler. Dünyada her gün olan milyonlarca olaydan, sadece küçük bir kısmı potansiyel haber öyküleri olarak ortaya çıkar ve bu kısımdan da küçücük bir bölümü medyada günün haberleri olarak gerçekten üretilir. Sonra, biz profesyonel olarak bu işin nasıl döndüğünü bilmemize rağmen gizli bir seçici aygıt olarak işlev gören ve yapının derinliğine gizlenmiş öğeler ile ilgilenir görünürüz." (aktaran Schudson,1995:320).

Habere ilişkin olarak bu değerlendirmeden de görüldüğü üzere, haberin temellerinin aslında toplumsal bağlam, ideoloji ve kültür içerisinde geliştiği ortaya çıkmaktadır. Haberin toplumsal bağlamın bir sonucu olarak oluşması, toplumsal iktidar / güç mücadelesinin de, dilde oluştuğunun açık bir göstergesidir. Haber söylemleri gerçekte, ideolojinin üretimi ve yeniden üretimini, iktidar ve güç ilişkilerinin inşasını sağlar. Bu bağlamda, kitle iletişim araçları kaçınılmaz olarak ideolojiktir ve ideolojik olanın kendisine özgü ekonomik, toplumsal ve kültürel yollarla üretilmesini ve yeniden üretimini gerçekleştirir. Hall'un belirttiği gibi (2002:118), kitle iletişim araçlarının ideolojik olduğunu öne sürmek, bu araçların, toplumsal güç ve iktidarın üretimine katkıda bulunan toplumsal bir kurum olduğunu kabul etmektir. Kültürel çalışmalar geleneğinin bu yönü ile, medyayı toplumsal güç ve iktidar mücadelesinin gerçekleştiği bir mücadele alanı olarak değerlendirdiği görülür. Örneğin Hall (2002:120), medyayı ideolojik bir mücadele alanı olarak aşağıdaki gibi değerlendirir:

> "Anlamın üretimi ve dönüştürümü, modern toplumlardaki kültürel ilişkilerin bir parçası ve bölümüdür; sağduyunun ve toplumsal dünyaya ilişkin gündelik bilginin nasıl yapılanacağını ve alan boyunca süreklilik gösteren iktidar oyununu – tahakküm kurma ve tabi olma oyununu – düzenler. Yapı, anlam ve iktidar oyunu dışında işleyen güçsüz ve sınırsız "iletişim şebekesi" modeli artık terk edilmelidir. Gerçektende iletişim doğrusallığı artık ilerlemenin önünde özgül bir engel oluşturmaktadır.

> Güçlüyü güçsüze, yönetilenleri yönetenlere, kodlayıcıları kod açıcılara bağlayan yansız şebekeler çevresinde kesintisiz bir akış türünden bir şey söz konusu değildir" (Hall,2002:120).

Medyanın ideolojik bir mücadele alanı olarak değerlendirilmesi ve temelinde, güç sahipleri tarafından toplumun rızasını kazanmaya dönük bir araç olarak kullanılması, kültürel çalışmaların Althuser'i izleyerek medyayı, "ideolojik bir aygıt" olarak konumlandırmasına yol açar. Kültürel çalışmalar, sosyal gerçekliğin nasıl inşa edildiğini, Gramsci'nin hegemonya kavramı ile sorgulamaktadır. Örneğin Stuart Hall, kültürel çalışmaların "hegemonya kavramına" dönüşünü, toplumsal güç ve iktidar ilişkilerinin ve güç dengesinin yeniden değerlendirilmesini temsil ettiğini belirtir. Hall, "hegemonya kavramının, varolan iktidar konumlarını ister söylemde ister tüm toplumsal oluşum boyunca sürekli olarak kimseye atfetmediğini" belirtir (Hall,2002:125). Kültürel çalışmaların, toplumsal güç ve iktidar mücadelesinin merkezine yerleştirdiği hegemonya, ideolojik bir mücadele zemininde işlediği belirtilmelidir. Toplumsal güç ve iktidarın nasıl inşa edildiğinin sorgulanması, kültürel çalışmaları metnin söylemleri ile izleyicilerin söylemlerini karşılaştırmaya yöneltmiştir.

Kültürel çalışmaların son dönemi, "metnin" söylemleri ile izleyici söylemlerinin karşılaştığı mübadele anı üzerinde yoğunlaşmıştır. Öyle ki, haber araştırmalarının da nicel yöntembilimden, nitel yöntembilimine geçmesi üzerine etkili olmuştur. Bu yönü ile, haber çalışmalarında "etki" araştırmaları geleneği yerine sosyoekonomik kurumlar içerisinde, "anlamın oluşumu" ve egemen söylemlerin irdelenmesi üzerine gerçekleştirilen çalışmalar başlamıştır. Kültürel çalışmalar, kitlelerin gerçekte pasif değil, aktif kitleler olduğunu ileri sürer, yaklaşıma göre izleyici kitleler, anlamların inşasında pasif özneler değildir bu bakış açısı habere yönelik çalışmalarda söylem ve "alımlama" çalışmalarına önemli bir yer vermiştir (Allan,1998:141).

Liberal çoğulcu geleneğin, haber çalışmalarında "etki" sorunsalı üzerine gerçekleştirilen araştırmalar, eleştirel iletişim çalışmaları geleneğinde medya aracılığı ile güç ve toplumsal iktidarın söylemi üzerine yoğunlaşmış ve medyada anlamın oluşumu, güçlülerin söylemlerinin medya aracılığı ile üretimi ve yeniden üretimi irdelenmiştir. Bu yönde, Glasgow Üniversitesi Medya Grubu tarafından gerçekleştirilen çalışmalar önemlidir.

Glasgow Üniversitesi Medya Grubu, haberi medya endüstrisi içerisinde profesyonel ideolojinin ortaya çıkarttığı bir ürün olarak değerlendirir. GUMG tarafından geliştirilen çalışmalar, toplumsal güç ve iktidar ilişkilerinin haberlerdeki yeniden üretimini irdeler. Grup tarafından gerçekleştirilen, ***Bad News, More Bad News, Whose Bias*** isimli çalışmaların ekonomik kriz, endüstriyel çatışmalar (işveren ve işçi arasındaki çatışmaların medyada temsil

edilmesi) ve 1990'lı yıllardan itibaren geliştirilen AIDS haberleri araştırması (Understanding Aids), toplumsal güç ve iktidarın söylemlerinin medyada temsili ile izleyiciler tarafından "alımlanması" üzerine gelişmiştir. Glasgow Medya Çalışmaları Grubu tarafından gerçekleştirilen söz konusu çalışmalar, haberlerin ekonomik, siyasal ve kültürel seçkinlerin söylemleri tarafından belirlendiğini ve "söylem elitlerinin", söylemlerini habere dönüştürdüğünü ortaya koymuştur. Örneğin, İngiltere'de kitle iletişim araçlarının, işveren sendikasının talepleri doğrultusunda, üretimin kesildiği grev dönemlerini olumsuz olarak yansıttığı saptanmış ve işçi sendikaları "suçlu" olarak göstermiştir.

Glasgow Üniversitesi Medya Grubu tarafından gerçekleştirilen çalışmalar, haberlerin "doğal bir ürün olmadığını, kültürel değerler içerisinde üretildiğini ve kültürel değerleri taşıdığını" vurgulanmaktadır. Grup, çalışmalarında bu yönü ile haber metinlerinde, dil kullanımını irdelemekte ve ideolojinin dil aracılığı ile yeniden üretimini sorgulamaktadır. Grup tarafından gerçekleştirilen çalışmalar, İngiliz televizyonlarının haber bültenlerinde (BBC ve ITN) kurulu güç ve iktidarın söylemlerinin yeniden üretildiği saptanmıştır.

Yapısal kültürel çalışmaların, kitle iletişim araçlarını ideolojik bir mücadele alanı olarak değerlendirmesi ve medyaya göreli bir özerklik atfetmesi, ekonomik yapı ve ilişkilerin sorgulanmasını ikinci planda bırakmıştır. Bununla birlikte, kültürel çalışmalar geleneği içerisinde de ekonomik yapı ve ilişkilerin önemi reddedilmez. Hall'un belirttiği gibi, "ideolojik alan, analitik açıdan bir parçası olmadığı, toplumsal, siyasal ve teknolojik ilişkilerle birlikte, ekonomik ilişkiler içerisinde yapılanır ve biçimlenir" (2002:119). Bu yönü ile kültürel çalışmaların, ekonomi politik yaklaşıma ilişkin getirdiği eleştiri, ekonomik yapılar ve ilişkiler ağına verilen aşırı önem oluşturur. Bu durum, kültürel çalışmalar ile ekonomi politik yaklaşım arasında eleştirel iletişim çalışmaları geleneğinde önemli bir mücadeleyi başlatmıştır (Ettema ve Whitney,2003:175). Medya mülkiyeti ve haber arasındaki ilişkiler ile medya mülkiyetinin haber içerikleri üzerindeki etkisi eleştirel ekonomi politik yaklaşım içerisinde değerlendirilmiştir.

1.2.4 Ekonomi – Politik Yaklaşım: Yapısalcı ve Araçsalcı Ekonomi Politik Bağlamında Medya Mülkiyeti, Profesyonellik İdeolojisi ve Habere İlişkin Tasarımlar

Kültürel çalışmalar ve yapısalcı yaklaşımların, medyanın anlamlandırma sisteminin içsel bütünlüğüne, ideoloji ve kültüre, toplumsal güç ve iktidar mücadelesine yoğunlaşması, medyanın mülkiyet yapısının ve içeriklerin kontrolünün hangi sınıf veya sınıfların elinde toplandığı yönündeki sorunsalı ve bu sorunsal çerçevesinde, medya üzerindeki kontrol ve güç ilişkilerini, ikincil plana bırakmasına ve medya sahiplerinin içerikler üzerindeki etkisini göz ardı etmesine yol açtı zaten en çok bu yönüyle eleştirildi. Öyle ki, Nicholas Garnham

(1990:40), ekonomi politik yaklaşımın kuramsal temellerini "kitle iletişim araçlarının devletin ideolojik aygıtları olarak görülmesini değiştirme çabasından alan ve onları, her şeyden önce kâr amacı güden ekonomik birimler olarak gören" bir yaklaşımın beslediğini ifade eder. Medya üzerindeki kontrol ve gücün hangi sınıfların elinde olduğu, kültürel üretim ve dağıtım sathındaki güç değişiminin, kamusal enformasyon akışını nasıl özgürleştirdiği veya (aslında daha çok) sınırlandırdığı, modern toplumsal yapılarda giderek yoğunlaşan devlet sermaye grupları arasındaki ilişkiyi ve sözü edilen ilişkinin ortaya çıkarttığı iletişim düzenini, iletişim pazarlarının, sınırlı sayıdaki sermaye grupları tarafından nasıl tahakküm altına alındığı ile sözü edilen ilişkilerin kamusal iletişim akışını nasıl dönüştürdüğü ancak ekonomi politik içinde sorgulanmıştır. Aslında, ekonomi politik yaklaşım üç kol üzerinden düşünülebilir. Araçsalcı, yapısalcı ve "iletişimsel etkinliğin, maddi ve simgesel kaynakların eşit olmayan yapılandırma tarzıyla ilgilenen" ancak bunu yaparken de gerek araçsalcı ve gerekse yapısalcı ekonomi politiğin "ikiz baştan çıkartıcılığından" kaçınmaya çalışan eleştirel ekonomi politik (Golding ve Murdock, 2002:67), medya üzerindeki kontrol ve güç ilişkilerini hatta bunun da ötesinde medyanın ürettikleri içinden ideolojiyi tartışmak adına oldukça önemlidir.

Araçsalcı yaklaşım, ekonomik yapı ve ilişkileri medya üzerinde temel belirleyici olarak vurgulamıştır. Peter Golding ve Graham Murdock'ın (2002:67) belirlediği gibi, "araçsalcılar, kapitalistlerin kamusal enformasyon akışının kendi çıkarlarıyla uyumlu olmasını garantilemek için ticari pazar sistemi içinde ekonomik güçlerini kullanma tarzları üzerinde odaklanırlar". Araçsalcı ekonomi politik yaklaşım içerisinde medya, sınıf tahakkümünün araçları olarak görülmekte ve kapitalist sınıfın (reklam verenler, mülkiyet sahipleri, iktidar seçkinleri vb), kitle iletişim araçları üzerindeki etkisi sorgulanmaktadır. Peter Golding ve Graham Murdock (2002:68), araçsalcı yaklaşımın, kapitalist sınıfın medya üzerindeki etkisi bağlamında "kısmen haklı" olduğunu belirtir ancak araçsalcı ekonomi politiğin, stratejik müdahalelere odaklanarak sistemdeki çelişkileri gözden kaçırdığını iddia eder. Golding ve Murdock'a göre, medyanın zaten içinde yer aldığı kapitalist sistemin veya yapının belirlenmesi de oldukça anlamlıdır ancak bu, kapitalist sistem ve medya arasında, fırsat sunduğu kadar sınırlandıran medya pratiklerinin, kitle iletişim araçlarının içinde yer aldığı yapıların araştırılması gerekir. Kapitalist sistem ve medya arasındaki etkileşimin sorgulanması ancak kapitalist sistemin (veya yapıların) oluşturduğu sınırların doğasını ve kaynaklarını çözümlemekle gerçekleşir ki, kültürün eleştirel ekonomi politiği tarafından, yapı ve sınırlar arasındaki etkileşimin çözümlenmesi bir bakıma görevdir (Garnham, 1995:71, Garnham, 2000:15). Araçsalcı yaklaşımın, ideoloji yanlış bilinç olarak değerlendirildiği görülür. Buna göre, medya tamamen ekonomik düzeydeki sınıfsal çıkarların ve sahiplik yapısının üst yapıya

taşındığı, ideolojik egemenliğin bir aracı olarak değerlendirilmektedir. Araçsalcı yaklaşımlar, egemen sınıf veya sınıfların kapitalist üretim ilişkilerinin sürdürülmesinden kaynaklanan çıkarları için, kitlelerin bilinçlerinin şekillendirilmesindeki etkin rolü bağlamında değerlendirilmektedir (aktaran Dursun,2001:26). Gerçekten de, medyanın özellikle mülkiyet yapısındaki değişimin ve söz konusu değişimin haber içeriği üzerindeki etkisinin anlaşılması için öncelikle, ekonomik yapı ve ilişkiler alanının sorgulanması gerekir. Bu yaklaşım, önemli ölçüde ekonomik indirgemeciliğe yol açsa da, "ideolojik anlam üretiminin" bürokratik olarak örgütlenmiş kurumların bir ürünü olduğu belirtilmelidir. Öyle ki, ideolojik anlam üretiminin, bir yanında siyasal iktidarların ve öte yanında medyanın oluşturduğu egemen ilişkiler düzeninde, kapitalist üretim ilişkileri doğrultusunda medya mülkiyetindeki değişim ve bunun etkisinin sorgulanması oldukça anlamlıdır. Gerçekten de, Türkiye gibi medya pratiklerinin siyasal iktidarlarla gerçekleştirilen "ekonomik desteğe karşı siyasal destek" formülüne dayandığı egemen bir medya içinden bakıldığında araçsalcı yaklaşımların oldukça anlamlı bir çaba olarak değerlendirilmesi gerekir.

Yapısalcı yaklaşımlarda ise, medya muhafazakar politikaların başarısı için gerekli ideolojik koşulları yaratacak bir tarzda çalışmaktadır. Bununla birlikte medyanın bu işlevi, mülkiyet sahiplerinin gizli çıkarları (kapitalist kasıt) doğrultusunda değil, kapitalist sistem içerisinde ticari olarak çalışmasından kaynaklanmaktadır.

Ekonomi politik yaklaşım, medya pratiklerinin ekonomik ilişkiler aracılığıyla gerçekleştiğini belirtir fakat bu yönüyle Ortodoks Marksizmin bir uzantısı değildir, eleştirisi kültürel ve yapısalcı çalışmaların ideolojiye ilişkin gerçekleştirdiği aşırı vurgu üzerine yoğunlaşır. Bu yönüyle, medya pratiklerinin ekonomik ilişkiler içerisinde üretildiğini ve ekonominin belirleyiciliğini vurgular (Tılıç, 1998 :48). Bu açıdan, ekonomi politik yaklaşımın iki ana alan üzerinde yoğunlaştığı görülür. Bunlar a) medyanın devlet ve siyasal alanla olan ilişkileri ve b) söz konusu ilişkinin sonuçları. Peter Golding ve Graham Murdock (2002:66), ekonomi politiğin yoğunlaştığı alanları aşağıdaki gibi belirtir:

> "Eleştirel ekonomi politik, ekonomik örgütlenme ile siyasal, toplumsal ve kültürel yaşam arasındaki etkileşimle ilgilenir. Kültür endüstrileri konusunda, özellikle ekonomik dinamiklerin kamusal kültürel anlatımın yayılım alanı ve çeşitliliği ile bunlardan farklı toplumsal grupların yararlanabilirliği üzerindeki etkisinin izini sürmekle ilgileniyoruz." (Golding ve Murdock,2002:66).

Golding ve Murdock'ın açıklamasından hareketle, eleştirel ekonomi politik yaklaşımın çalışma alanlarının, üç ana alanda toplanabileceği görülür. Bunlar:

- Kültür endüstrilerinde, ekonomik yapı ve ilişkilerin kamusal kültürün yayılım alanı ve çeşitliliği,
- Medya mülkiyet yapısındaki dönüşüm ve söz konusu dönüşümün, iletişim araçlarının gündelik pratiklerinde yeniden üretilmesi ve sonuçları,
- Medya politikalarındaki dönüşümün, medya sektörü içerisindeki anlamının sorgulanması. Bu doğrultuda medyada tekelleşme, mülkiyet yoğunlaşması ve aşırı ticarileşmeyle simgelenen medyanın yapısal koşulları üzerindeki anlamı ile mülkiyet sahiplerinin, medya politikalarının belirlenmesindeki etkileri (Golding ve Murdock,2002:67).

Eleştirel ekonomi politik yaklaşımın, ana akım, liberal çoğulcu ekonomi politikten ayrılan yönünü, Golding ve Murdock aşağıdaki gibi açıklamaktadır:

> "Anaakım ekonomi politik bilimi kapitalizmin egemen bireyleri üzerine odaklanırken, eleştirel ekonomi politik, iktidar oyunu ve toplumsal ilişkiler dizgesi ile işe başlar. Eleştirel ekonomi politik, anlam üretimi ve tüketiminin (*making and taking of meaning*) toplumsal ilişkilerdeki yapılanmış bakışımsızlıklar tarafından nasıl her düzeyde şekillendirildiğini ortaya koymakla ilgilenir. Bunlar, haberin basın sahipleri ve editörler ya da gazeteciler ile haber kaynakları arasında varolan ilişkiler tarafından yapılandırılma tarzından, televizyon izlemenin ev yaşantısının düzenlenmesi ve ailedeki iktidar ilişkileri tarafından etkilenmesi tarzına kadar uzanır." (Golding ve Murdock,2002:67).

Peter Golding ve Graham Murdock'ın belirlediği gibi, klasik (liberal) ekonomi politik daha çok egemen bireyler üzerinde odaklanmakta ancak bu kez de toplumdaki kurulu güç ve iktidar ilişkilerini gözden kaçırmaktadır. Öyle ki, henüz on sekizinci yüzyılın başından itibaren pazardaki gücü, "özerk tüketicinin" denetlediği iddiasındaki liberal ekonomi politik, toplumsal ilişkilerin zaten tüm düzeylerinde görülen güç ve iktidar ilişkisini çözümleyememiş daha da önemlisi, toplumsal güç ve iktidar ilişkileriyle anlam üretimi ve tüketimi arasındaki bağlantıyı hiç tartışmamıştır. Ancak, eleştirel ekonomi politiğin (veya ekonomi politiğin eleştirisinin) klasik liberal bakıştan ayrılan yanlarını tartışmak bu bağlamda oldukça önemlidir. Janet Wasko'nun belirlediği gibi (2004: 310 - 311); Peter Golding ve Graham Murdock ile daha sonra iletişimin ekonomi politiğini çalışan Vincent Mosco (1996: 15 – 25) tarafından, ***The Political Economy of Communication: Rethinking and Renewal*** isimli eserinde eleştirel ekonomi politiğin ortak özellikleri aşağıdaki gibi ele alınmaktadır. Ancak, ekonomi politik yaklaşımın ortak özellikleri bağlamında her iki çalışmanın da birbirine benzer olduğu belirtilmelidir.

- Eleştirel ekonomi politik sosyal değişimler üzerinde durur, bu bağlamda tarihselcidir. Wasko'ya göre eleştirel ekonomi politik, klasik ekonomi politik geleneği bu bağlamda sürdürür, ancak klasik ekonomi politik içinde ele alınmayan kapitalizmin dinamikleri, tekelci kapitalizmin gelişmesi, devlet aygıtları bu yaklaşım içinde önemli bir yere sahiptir. Vincent Mosco'ya (1996:25) eleştirel ekonomi politiğin önemli bir rolü, ekonomik örgütlenmelerin ve egemenlik ilişkilerinin (tabii ki iletişim boyutlarıyla birlikte) tarihsel değişiminin izlenmesiyle ilişkilidir.
- Toplumsal bütünlük: Ekonomi politik yaklaşım, bütüncüldür özellikle ekonomik örgütlenme ve bunun oluşturduğu güç – iktidar ilişkilerini, toplumun siyasal ve kültürel yapısı ile birlikte ele alır. Mülkiyetin ve üretimin örgütlenmesi bu bağlamda tarihsel ve toplumsal bütünlük içinde değerlendirilir, toplumdaki ekonomik örgütlenme ve üst yapı arasındaki ilişkilerin doğasını çözümlemek, kurumsal, sosyal ve kültürel ilişkiler, hegemonya arasındaki ilişkilere duyarlı bir çözümleme geliştirir, sözü edilen yapı ve ilişkiler arasındaki "belirlenimi" çözümlemek oldukça önemlidir. Ancak, ekonomi politik yaklaşım söz konusu çözümlemelerinde önceliği ekonomik örgütlenmeye – yapı ve ilişkilere vermektedir.
- Ahlak Felsefesi: Eleştirel ekonomi politik ile klasik ekonomi politik arasındaki önemli bir yakınlık, ahlak felsefesine yaklaşımda görülmektedir. Ekonomi politik yaklaşım, yalnızca ekonomik örgütlenme ve ekonomik sistemin analiziyle değil aksine siyaset ve ahlak arasındaki sorunlara ilişkin tartışmalarla da ilgilenir.
- Eleştirel ekonomi politik uygulamacıdır: Ekonomi politik yaklaşım, araştırma ve politika (araştırma ve uygulama) arasındaki ayrımı da aşmayı hedefler. Öyle ki, eleştirel ekonomi politik yaklaşım içindeki tartışmalar yalnızca kuramsal olarak değil aynı zamanda bu çalışmaların sosyal değişim ve pratiklere uygulanmasıyla da ilişkilidir.
- Eleştirel ekonomi politiğin ayırt edici bir diğer önemli niteliği, ticari ve ticari olmayan iletişim kurumlarının politikalarını, amaç ve hedeflerini incelemektir. Bu yönüyle, kamu organlarının ve devletin, iletişime müdahalesinin irdelenmesi oldukça önemlidir, özellikle değişim doğrultusunda önerilerde bulunulur. Ekonomi politik yaklaşım içinde, kamusal iletişimi, medya politikalarını belirleyen, iletişim sürecine yalnızca kaynakların dağıtımı üzerinde uyguladığı yaptırımla değil, önemli bir iletişim kaynağı olarak katılan (Neveu, 2004:334) devletin, iletişim sürecindeki yerini doğru konumlandırmak oldukça anlamlıdır.

Ekonomi politik yaklaşımın, ayırt edici özellikleri üzerine sürdürülen bir tartışma içinden bakıldığında, kapitalist toplumlarda maddi kaynakların dağılımı ve sınıfsal eşitsizliğin kurulmasını, mülkiyet ve kontrol ilişkisini, kapitalist toplumlarda sınıf yapısı, kapitalist girişim ve kamu müdahalesi arasındaki eşitliksiz ilişkiyi ve "kültürel ekonominin" yapısını sorguladığı ve bu yapı içerisindeki dönüşüm sürecini irdelediği belirtilmelidir. Bu yönde, eleştirel ekonomi politik yaklaşım, "ekonomik yapılar" ve "ilişkiler" ağı içerisinde sosyal söylemlerin nasıl geliştiğini, biçimlendiğini ve medya mülkiyet sahiplerinin ticari çıkarları karşılığında, üretilen anlamların nasıl belirlediğini, makro ve mikro ekonomiye ilişkin kuramların medyaya nasıl uygulanabileceğini sorgular. Bu doğrultuda, tüm ekonomik yapıların, egemen üretim ilişkilerini ve sistemin gereksinim duyduğu sosyal yapılar ve ilişkileri ürettiği belirtilmelidir (Kellner ve Durham,2001:22, Mosco, 1996:61, Albarran, 2004: 291, Garnham, 2001: 234, Schiller, 2001: 330, Barbero, 2001: 380).

Ekonomi politik yaklaşımın, yirminci yüzyıl içerisindeki inceleme alanını büyük sermaye gruplarının denetiminde üretilen kültürel ürün ve söz konusu dönemde egemen kapitalist sistemin kültürel ürün üzerindeki sınırlandırıcı etkisini sorgulamak oluşturmaktadır. Bu doğrultuda, kültürel üretimin gerçekten de bir endüstriyel girişim olarak örgütlenmesi dikkat çekmektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nde, 2001 yılı içerisinde medya gruplarının gelirleri, bu ifadeyi destekler. Örneğin, 2001 yılı, ilk altı ayı içerisinde ABD'de büyük medya gruplarının gelirleri aşağıda verilmiştir (Maxwell,2001:119):

Time Warner ve Turner Yayıncılık Şirketi	: 7.5 milyar ABD Doları
Disney / Capital Cities ve ABC	: 19 milyar ABD Doları
Viacom ve CBS	: 37 milyar ABD Doları

Ekonomi politik yaklaşıma göre medyanın temel işlevi, onu kontrol eden, denetleyen ve tekel oluşturan sermaye sınıfının amaç ve çıkarlarını, yanlış bilinç üretmek ve yaymak yöntemiyle ilerletmek ve toplumsal düzeyde meşrulaştırmaktır. Bu yönüyle de, zaten medyanın rıza üretme kapasitesi oldukça önemli bir sorgulama olarak yaklaşım içinde yer alır. Medya söz konusu işlevini, toplumdaki sınıf çıkarlarını, çatışmalarını ve düşmanlıklarını gizleyerek gerçekleştirir (Fejes,1994:253, Grossberg, Warthella, Whitney,1998:90, Franklin, 1997:98 – 99, Scuhodson, 2000:178). Medyanın işleyişinde ve gündelik pratiklerinde medya sahiplerine özel bir değer biçen ekonomi politik yaklaşım, kamusal iletişimi sınırlandırma veya özgürleştirme potansiyeline sahip olan medya sahibi sınıfın, medya kurumları içerisindeki gücünü çözümlemeyi amaçlar. Öyle ki, Graham Murdock'ın, "medyanın

ekonomik dinamikleri, medyanın işleyişini ve içeriğini biçimlendirmektedir. Medya sahiplerinin haber üretim sürecine müdahalelerine gerek yoktur, çünkü egemen mülkiyet yapısı medya içeriğinin bu yapıyı sürdürmesini güvence altına almaktadır" ifadesi bu bağlamda önem taşır (aktaran İrvan, 2001:79).

Ekonomi politik yaklaşım, ekonomik yapı ve ilişkilerle ideoloji arasında doğrudan bir ilişki olduğunu ifade eder. Ralph Miliband'ın "kitle iletişim araçları hem bir egemenlik sisteminin ifadesi ve hem de bu ifadeyi destekleme aracıdır" ifadesi ile (aktaran McNeir,1996:45) medya mülkiyeti, ekonomik yapılar, ilişkiler ile kapitalist ilişkilerle üretilen kültürün doğası arasında ilişki kurulur.

Medyada yaşanan tekelleşme, mülkiyet yoğunlaşması ve medya içeriğinin belirlenmesinde medya sahiplerinin etkisi, yalnızca eleştirel ekonomi politik yaklaşım içinde değil, liberal çoğulcu yaklaşım içerisinde de bir sorun olarak değerlendirilir. Örneğin Peter Dreier (1982:299), medya mülkiyetinin değişmesi ile değişen yapısal koşulların kapitalist ekonomik sistemin sürdürülmesine ve var olan egemen ideolojinin pekiştirilmesine hizmet ettiğini belirtir. Liberal çoğulcu yaklaşım içerisinde medya mülkiyetinin yapısal değişim süreci, "doğru bilginin" yurttaşlara aktarılmaması bağlamında ele alınır.

Medya, özellikle araçsalcı ekonomi politik içinde, kapitalizmin propaganda aracı olarak değerlendirilir. Örneğin Noam Chomsky ve Edward Herman'ın propaganda modeli, medyanın kapitalist ilişkiler ağı içerisinde, propaganda hizmetini yerine getirdiğini açıklar. Propaganda modeline göre, medyanın haber seçimleri beş temel süzgeçten geçmektedir. Bunlar, a) egemen medya firmalarının mülkiyet ilişkileri, büyüklüğü, medya sahiplerinin kâr yönelimi ve medya gücünün sınırlı ellerde toplanması b) medyanın ana gelir kaynağı olarak reklam c) medyanın hükümet ve sermaye çevreleri ile bu kaynaklar ve iktidar birimlerince maddi destek verilerek onaylanan uzmanlar tarafından sağlanan resmi bilgilere aşırı bağımlılığı d) medyayı yola getirmenin bir yolu olarak olumsuz eleştiri ve e) ulusal bir denetim mekanizması olarak "komünizm düşmanlığı" dır. Edward Herman, "propaganda yaklaşımını" aşağıdaki gibi değerlendirir:

> "Model, seçkinlere ait kurumlar olan hakim medyanın haberleri birlikte biçimlendirdiklerini ve sadece seçkinlerin çıkarları dahilinde tartışmaya izin verdiğini; medyanın seçkinlerin gerçekten ilgili olduğu ve birleştiği ve / ya sıradan vatandaşların herhangi bir meselede olayların ucunun gelip kendisine dokunacağını fark etmediği ya da etkili bir propagandayla hareketsizleştirildiği yerde seçkinlerin çıkarlarına uzmanca hizmet edeceğini varsayar" (Herman,2003:227).

Chomsky ve Herman, 1990'lı yıllardan itibaren "kamusal aklın kontrolünün" medya aracılığı ile sağlandığını belirtir. Şirketleşmiş medya düzenlerinde, haber süzgeçlerinin en önemlisi, pazara egemen olan şirketlerin büyüklüğü, mülkiyetlerindeki yoğunlaşma, diğer alanlardaki yatırımları ve reklam gelirleridir (2002:5). Medyanın ilk süzgeci, mevcut iktidar yapısına karşıt olan görüşlerin medya pratiklerinin dışında kalmasına yol açmaktadır. Edward Herman'a göre propaganda modeli (2003:225), "ara sıra hükümetin ya da bir veya birden fazla özel aktörün "insiyatif" alabildiği ve seçkinler tarafından ele alınan bir meseleyi uyumlu bir biçimde yönlendirebilse de, merkezsizleşmiş ve işbirliğinin olmadığı pazar sistemlerinin kontrolü ve işletilmesini" ifade etmektedir.

Herbert Altschull (1997:260), medyanın ideolojisinin sermaye kaynağına göre değiştiğini vurgulayarak, tüm yönetim biçimlerinde medyanın mülkiyet sahiplerinin çıkarlarını desteklediğini vurgulamıştır. Vincent Mosco ve Edward Herman tarafından geliştirilen "araçsalcı ekonomi politik yaklaşımın" ise eleştirel ekonomi politik çalışmalarda bir dönüm noktası olduğu belirtilmelidir. Bu çalışmaya göre medya, yönetici sınıfın denetim ve uygulama aracı olarak görülür ve sermaye sahiplerinin, kamusal haber akışını denetlemeleri üzerinde yoğunlaşır (Mosco ve Herman, 1981:60).

Eleştirel ekonomi politik yaklaşımın asıl değerlendirmeye aldığı, kodların çözücüleri olan izleyiciler değil kodlama sürecinin gerçekleştiği kurumsal düzlem ya da yapılardır. Ekonomi politiğin, izleyiciyi kategorisini çalışma alanına dahil etmesinin temel nedenini, gerçekte tıpkı medyanın diğer ürünleri gibi, izleyicinin de "meta" olması oluşturmaktadır. Dallas Smyte'ın belirttiği gibi (2001:265), medyanın ürettiği temel meta, program veya medya metinleri değil, kitleler halinde örgütleyerek reklamcılara pazarlanan izleyici kitleleri veya izleyicinin satın alma gücüdür. Bu yönü ile eleştirel ekonomi politik yaklaşım, medyanın, mülkiyet çıkarları doğrultusunda, siyasal ve ekonomik koşullarını maskelemeye yönelik bir manüpülasyon ürettiğini vurgular.

Ekonomi politik yaklaşım içinde, medya iletileriyle siyasal ve ekonomik koşulların görülmesini engelleyen bir manüpülasyon yayıldığını, medyanın temel işlevinin ise, mülkiyet sahipleri ile onları kontrol eden toplumsal grupların çıkarlarını, yanlış bilinç oluşturarak meşrulaştırmak olduğunu belirtilir (Williams, 2003:76). Ancak, tam da bu noktada medyanın, toplumsal formasyonun (ideolojik, ekonomik veya siyasal) hangisinin içine dahil edilebileceği kültürel çalışmalar ve ekonomi politik içinde oldukça tartışmalıdır.

Bu doğrultuda kültürel çalışmalar ve eleştirel ekonomi politik arasında bir mücadele başlar. Örneğin Peter Golding ve Graham Murdock, yapısalcı ve kültürel çalışmalar geleneğinin öncelikle kültürel üretim sürecini ve sonuçlarını irdelediğini ve buradan geriye

dönerek ekonomik ilişkileri, kültürel üretimin, üretim ve dağıtım koşullarını sorguladığını vurgulamıştır. Golding ve Murdock'a göre, kültür endüstrisinin anlamlandırılabilmesi için öncelikle somut ekonomik ilişkilerin irdelenmesi gerekir. Öyle ki, medya pratikleri, kaçınılmaz olarak üretim sürecinin etkilerini taşımaktadır. Bu bağlamda, kültürel çalışmalar ve ekonomi politik yaklaşımın birlikte ele alınması oldukça önemlidir (Grossberg, 1995:72). Ancak, her iki yaklaşımın da "uzlaşım" için varolan fırsatları da kaçırmaması gerekir, ki bunun için medya sahipliğinin, medya pratiklerine yansıması önemli bir fırsat olarak görülmelidir. Ancak, gerek ekonomi politik ve gerekse kültürel çalışmaların yeni tartışma ve işbirliği için öncelikle eski tartışmalarını yeniden gözden geçirmek zorundadır. Bu yönü ile iletişim bilimleri disiplininde kültürel çalışmalar ve eleştirel ekonomi politik yaklaşımın bir arada değerlendirilmesi, yeni yöntemlerin geliştirilmesini de sağlayacaktır (Garnham,1997:57, Kellner,1997:104). Medya aracılığı ile toplumsal güç ve iktidarın inşası, egemen ideoloji ve üretim ilişkilerinin yeniden üretilmesini sağlar. Bu yönü ile de, medyada mülkiyet sahipliğinin hem üretim ilişkilerinin ve hem de ideolojinin yeniden üretilmesinde önemli bir konumu bulunur.

Medya pratikleri, siyasal, kültürel ve ekonomik yapılar içerisinde gerçekleşir. Terry Eagleton'un belirttiği gibi, ideoloji "egemen toplumsal sınıfların maddi çıkarlarını doğrudan doğruya dile getiren ve onun yönetimini desteklemeye yarayan fikirler" anlamını da taşımaktadır (1996:45). İletişim bilimleri disiplini içerisinde, medya mülkiyeti ve medyanın yaydığı ideolojinin bir bütün olarak ele alınması, anlamlı sorgulamalar adına önem taşımaktadır

1.3 Tezin Yaklaşımı Açısından Medya Mülkiyeti ve Haber İlişkisi

İletişim çalışmalarının merkezinde yer alan iki temel araştırma paradigmasının, giderek önemli bir kamplaşma ve savaş içerisinde, medya mülkiyeti, haber ve profesyonel gazeteciler arasındaki ilişkileri değerlendirdiği görülür. Bununla birlikte, liberal çoğulcu kuramın medya yaklaşımının giderek doğal bir biçimde geçerliliğini kaybettiği belirtilmelidir.

Medyayı tarafsız kamusal bir platform, haberleri de dünyaya açılan bir pencere olarak değerlendiren liberal çoğulcu yaklaşımın öngörülerinin aksine; medyanın, toplumsal güç ve iktidar mücadelesini gündelik pratiklerinde her gün yeniden kuran bir alan olduğu gözlemlenir. Öyle ki, haber üretiminin bir yandan rutinlere dayanan bir pratik olması ve diğer yandan henüz üretim aşamasında bile egemen durum tanımlarının haberde kurulması, haberi zaten Glasgow Medya Çalışmaları Grubu'nun belirlediği gibi, "kültürel bir pratik" veya "sosyal olarak yapılandırılmış – kurulmuş – bir mesaja" dönüştürür (aktaran Cottle, 2003:10). Çoğulcu yaklaşımın atfettiğinin aksine, haber "sosyal belirleyicilerin" denetiminde

oluşturulan bir söylemdir. Haberin sosyal belirleyicileri Brian McNeir tarafından aşağıdaki gibi şema haline getirilir:

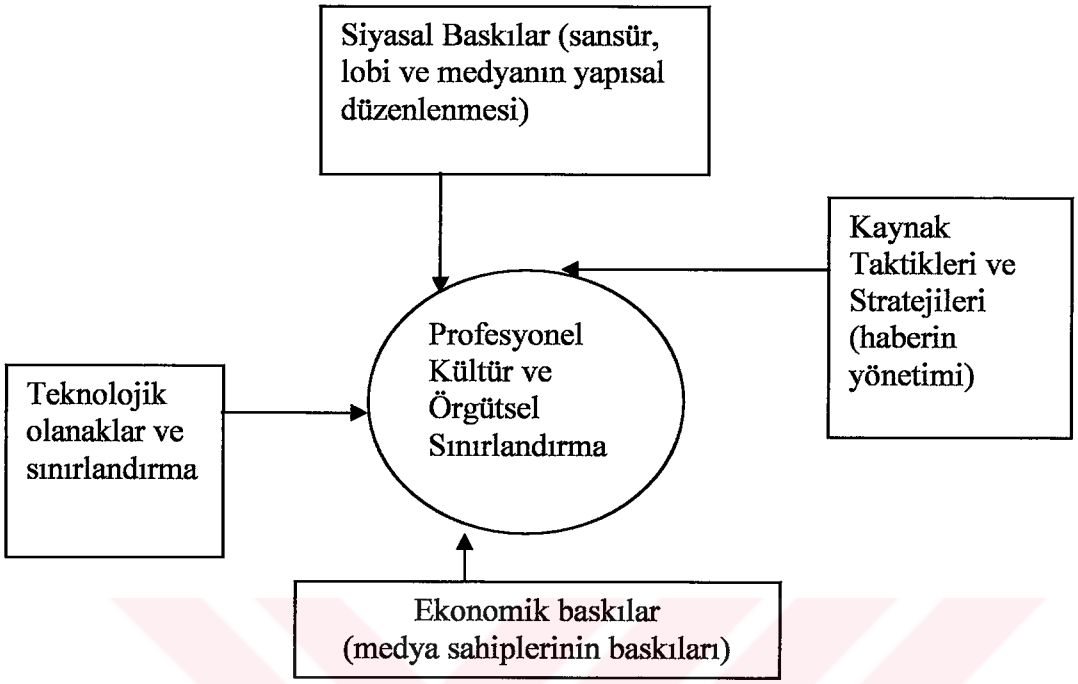

Şema 1: Haberlerin Sosyal Belirleyicileri (McNeir, 1998:14).

Haberlerin sosyal belirleyicilerini değerlendiren Brian McNeir, haberin tam da kurumsal ilişkilerin ortaya çıkarttığı bir ürün olduğunu belirtir. Gerçekten de, haber kurumsal bir örgütlenme pratiği içinde oluşturulan, "sosyal olarak inşa edilmiş, toplumun egemen kültürel değerlerini taşıyan" bir ürün olarak değerlendirilmelidir. Ancak, haberin toplumun egemen kültürel ürünleri arasında sayılması ve egemen ideolojiyi, söylem elitlerinin güç ve iktidar mücadelesini yeniden üreten yapısal bir bakış açısı içinden tartışılması, toplumsal güç ve iktidarın hegemonik söylem pratikleri içerisinde oluşturduğu anlamlandırma iktidarının niçin ve nasıl kurulduğunu, haber pratikleri içinden nasıl oluşturulduğunu ve hepsinden önemlisi ideolojik anlam üretiminin hangi sınıf veya sınıflara hizmet ettiğini görmezden gelmek gibi bir tavır almamalıdır. Aksine, "ideoloji üretimi, medya üretiminin genel ekonomik dinamikleri ve bu dinamiklerin yol açtığı belirlenmelerden ayrı tutulamayacağı gibi, bunlar olmaksızın net bir biçimde anlaşılması da mümkün değildir" (Golding ve Murdock, 2002:86). Üstelik, toplumun egemen kültürel ürünlerinin giderek kendisi maddi bir güç unsuru haline gelen teknik ve kurumsal aygıtlarınca "dolayımlanır" hale geldiği, önce bir endüstri içinde üretilip yine o endüstrinin egemen biçimleri tarafından aktarıldığı genel süreç (Thompson, 1990:34) içinde, çağdaş kültürü ve haberi anlamının en önemli biçimi sözü edilen endüstrinin yapısal bir analizi ile gerçekleşir.

Türkiye medyasının egemen pratiklerini, ekonomik krizler döneminde çözümleyen ve egemenlik ilişkilerinin yalnızca maddi kaynakların üretilmesi, dağıtılması ve denetlenmesi ile değil aksine bu ilişkileri haklı, gerekli ve anlamlı kılmaya çalışan söylemsel pratik (veya anlamlandırma iktidarı) ile de gerçekleştiğini üstelik Türkiye'nin, yeni bir sermaye birikim modelini izlediği 1980'lerden itibaren medya sektöründe kurumsallaşan "yeni sahiplik yapısı" ve habere yansıması üzerinden çözümleyen bu çalışma için, eleştirel iletişim çalışmalarının ve özellikle "kültürel çalışmalar" ve hem ekonomi politikten hem de kültürel çalışmalardan "uzlaşmacı" değerler alarak medya üzerinde güç ve kontrol unsuru olarak ekonomik yapı ve ilişkileri çözümleyen eleştirel ekonomi politiğin, bu çalışmanın çerçevesini oluşturmakta oldukça önemli olduğu belirtilmelidir.

Eleştirel ekonomi politik yaklaşım içinden geçerek sürdürülen çalışma, Türkiye'de sermaye birikim kuralları ve ideolojisinin egemen olduğu, ancak demokratik bir iletişim düzenini oldukça sınırlandıran, bir medya düzeni üzerinden, Devlet ve sermaye grupları arasındaki çoğu kez organik ilişkilerin çözümlenmesi, bir tarafını Devletin diğer tarafını sermaye gruplarının oluşturduğu ve en çok bu iki kesimin çıkarlarının konu edildiği medya politikaları üzerinden gerçekleştirilecektir. Öyle ki, Türkiye'de yeni bir sermaye birikim modelinin izlendiği 1980'lerden itibaren kurumsallaşan yeni sahiplik yapısı ve habere yansıması üzerine sürdürülecek bu çalışma, üstelik Türkiye medyasının yapısal koşulları içinden bakıldığında, aslında çok da kârlı bir sektör olmayan, sermaye gruplarının sermaye enjeksiyonuna bağımlı ancak bağımsızlığını çoktan kaybetmiş medya gruplarını ve egemen mülkiyet ilişkilerini çözümleyecektir. Aslında, yeni sahiplik yapısı ile birlikte haberin de herhangi bir "ticari meta" gibi üretilmesi kimi zaman medya içerisinden de eleştirilmektedir. Örneğin, ekonomik krizler öncesinde Sabah Gazetesi'nin genel yayın yönetmeni Zafer Mutlu'nun aşağıdaki yorumu, medya holdinglerinin denetiminde üretilen haberin nasıl da kamusal yarar kavramından uzaklaştırıldığını olanca açıklığı ile şöyle açıklamaktadır:

> "Her zaman verdiğim bir örnek vardır ve bunun için de çoğu kez bana kızarlar. kendimi Arçelik bayiine benzetirim. Ama gazetemi satmak için başka çarem yok. benim için önemli olan gazetenin satması. Eğer ben, buzdolabı üreticisi olsam, halk benden nasıl buzdolabı istiyorsa onu üretirim. Üç kapılı mı? Derin dondurucu mu? Ne istiyorsa onu yaparım. İşte Sabah bunu yapıyor" (aktaran Rigel,2000:4).

Enformasyonun egemen tanımının kamusal yarar olmaktan çıkartılması, medya gruplarının üstelik yönetiminde bile haber üretimi ile buzdolabı üretiminin aynı terazide değerlendirilmesine yol açması dikkat çekmektedir. Ancak, haber üretimini buzdolabı üretimiyle aynı bakış açısıyla değerlendiren medya gruplarının, Türkiye'de 22 Kasım 2000 ve 19 Şubat 2001 ekonomik krizlerinde, yaklaşık 50 milyar dolara ulaşan kamusal maliyete

neden olması, medyada zaten ekonomik yapı ve ilişkilerin egemen ideolojiyi nasıl ürettiği bağlamında önemli bir tartışmanın başlatılmasına yol açmıştır. Haberin, herhangi bir ticari meta üretimi gibi ele alınması, Türkiye'de 1980'lerden itibaren gelişen medya sektörü için oldukça anlamlıdır. Türkiye'de, serbest piyasa ekonomisi ve bu ekonominin tamamlayıcısı olan liberal politikaların uygulanması, temelleri zaten Devlet aracılığıyla oluşturulan sermaye kesimlerine uzanan Türkiye'de, egemen sermaye gruplarının 1980'lerden itibaren "medya – siyaset – ticaret" ilişkilerine yol açmış, medya gücüyle bütünleşen sermaye gruplarının kitle iletişim araçlarını bir tür "silah" olarak kullanması, ticari meta mantığı ile üretilen haberlerin de, egemenlik ilişkilerini destekleyici bir nitelik almasına yol açmıştır.

Türkiye'de ekonomik krizler döneminde medya sektörünü değerlendirmek gerçekte, egemen kapitalist üretim biçimi ve ilişkileri içerisinde medyanın anlamlandırılmasını sağlayacaktır. Tezin ikinci bölümünde, Türkiye'de medya sahipliği ve haber arasındaki ilişki, ekonomi politik bir yaklaşım içerisinde sorgulanacaktır.

Türkiye'de egemen medya pratiklerinin, hem krizler öncesinde ve hem de krizler döneminde "medya – siyaset – ticaret" ilişkisi bağlamında ele alınması, medyanın ürettiği anlamlar ile ekonomi – politikası arasındaki ilişkileri de olanca açıklığı ile sergilemektedir. Ancak bu çalışmanın yalnıza egemen medya gruplarının mülkiyet ilişkilerini, Devlet ve sermaye grupları arasındaki organik etkileşimi, medyanın ardındaki sermaye gruplarının mülkiyet ilişkileri ile genel kapitalist ekonomik yapı ve ilişkilerle bağlantısının kurulması krizler dönemindeki yayın politikaları ve habercilik pratiklerinin neden hegemonik bir söylem pratiği içerisinde kurulduğunu sergileyebilecektir. Oysa, bu çalışma medyadaki güç ve iktidar ilişkilerinin kurulmasında ideolojinin "basitçe toplumsal çıkarları ifade eden bir şey olarak değil onların rasyonelize eden bir şey" (Eagleton, 1996:84) olarak nasıl işlediğini de ortaya çıkartmayı amaçlamıştır. Bu bağlamda çalışma, medya aracılığıyla gerçekleşen kültürel üretiminin egemen ideolojiyi taşıyıcı bir süreç olduğunu söylemenin ötesinde, bu sürecin nasıl işlediğini, ekonomik yapı ve ilişkilerin medya sahiplerinin stratejilerini nasıl etkilediğini çözümlemeyi amaçlamaktadır.

Kültürel liderlik ve hegemonya mücadelesi bu açıdan oldukça önemlidir. Çünkü, ekonomik krizler gibi medya sahiplerinin "sermaye içi sınıf savaşlarının" medya ekseninde gerçekleştiği bir dönemde, medyanın egemen yayın politikaları ve habercilik pratikleri üzerinden azınlığın (medya sahiplerinin) çıkarlarını nasıl da toplumun genel çıkarları olarak kabul ettirilebildiğini, medyanın "ortak duyuyu" veya "uzlaşımı" nasıl üretebildiğini kriz dönemindeki egemen habercilik pratikleri içinde anlaşılır kılabilmek bu tezin ikinci önemli

amacını oluşturmaktadır. Ancak, haber ve ortak duyunun oluşturulması içinden bakıldığında, medyanın, zaten önemli bir toplumsal denetim aktörü olarak konumlanış olduğu gözlemlenir.

Stuart Hall'un belirlediği gibi (1994a:99), modern toplumsal yapı ve pratikler alanı içerisinde medya, toplumsal meşruiyetini "herkesin anlaştığı şeyin genel sınırlarına veya çerçevesine duyarlı olmasından" almaktadır. Hall'a göre, medyanın temel çerçevesi "uylaşım" dır. Bu bağlamda medyanın, öncelikle toplumsal kesimler arasında uylaşımı inşa etmesi ve daha sonra söz konusu uylaşımı bir yandan yansıtırken öte yandan şekillendirmesi, "rıza üretimini" zaten gerekmekte / getirmektedir. Stuart Hall'a göre medyayı egemen toplumsal çıkarların güç alanı içerisinde yönlendiren de "rızanın üretimi" sürecidir. Medyanın egemen grupların çıkarlarını yansıtırken, bunları genel çıkarlar olarak üretmesi, diğer bir ifadeyle toplumun geniş kesimlerinin rızasını alması gerekir (Hall,1994b:195). Bu ise, medya için yapısal yanlılığa yol açan temel süreçtir.

Haberde yapısal yanlılık, Pamela Shoomaker ve Stephen Reese tarafından "haberde sapkınlık" olarak isimlendirilmektedir (2002:134). Haberlerde sapkınlık, gerçekte medyanın egemen güç ilişkilerini yansıtma ile toplumda rıza üretme amacından bağımsız değildir. Bu bağlamda, haberde yapısal yanlılığın veya sapkınlığın medyanın çalışma pratikleri ile yakından ilgili olduğu görülür. Medyanın haber üretim sürecinde, haber öyküsüne dönüştürülebilecek olayları "tipolojilere" göre sınıflandırması ve çalışmanın daha önceki kısmında açıklandığı gibi haber üretiminde çerçeveleme, medyanın açık bir biçimde belirli sınırlar içerisinde çalıştığını göstermektedir. Örneğin Daniel Hallin, medyanın ideolojik sınırları koruması bağlamında üç ana alanı olduğunu belirtir. Bu alanlar aşağıdaki gibi şema haline getirilebilir:

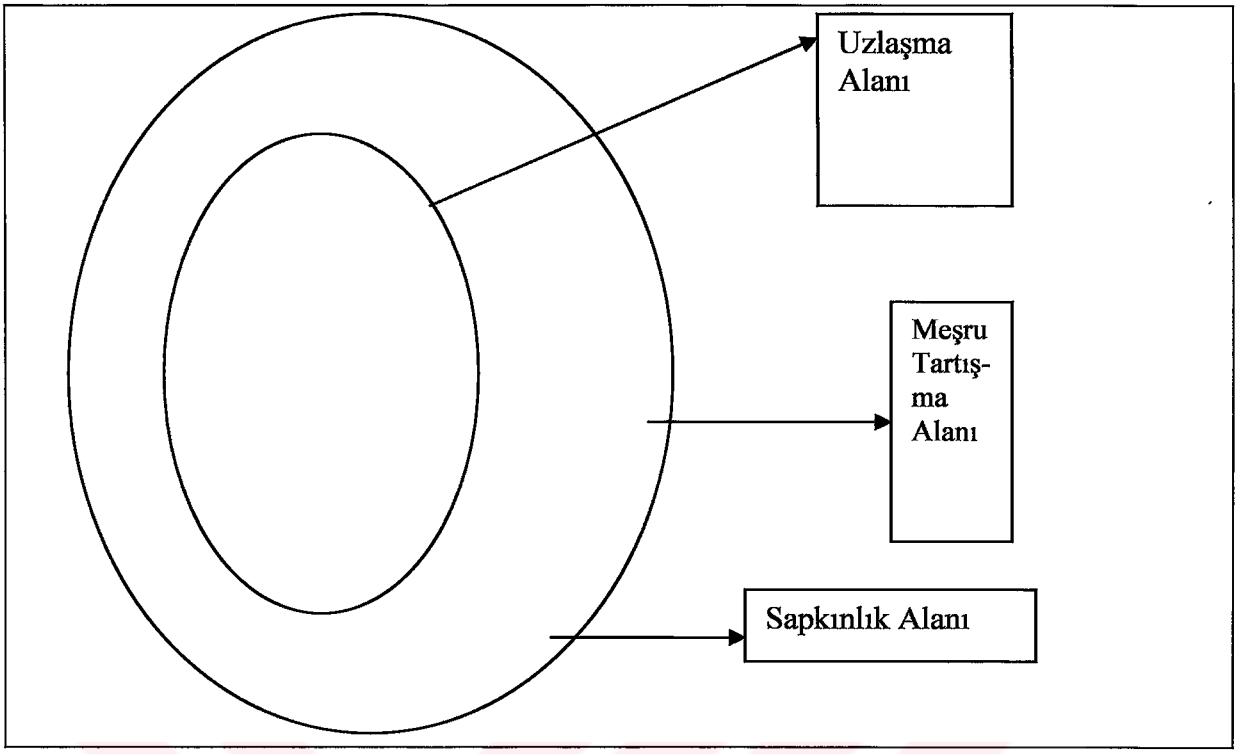

Şema 2: Medyanın Uzlaşma, Meşru Tartışma ve Sapkınlık Alanları (Shoomaker ve Reese, 2002:137).

Medyanın, toplumun geniş kesimleri arasında rıza üretimi veya diğer bir ifade ile egemenlik ilişkilerini yeniden üretmesi, belirli sınırlar içerisinde çalışmasını beraberinde getirir, gerçekte medya bu sınırlar içerisinde çalışmaktadır. Hallin'e göre ilk sınır, "uzlaşım alanıdır". Bu alan, gazetecilerin kendilerini karşıt görüşlere yer vermek veya tarafsız gözlemciler olarak kalmak zorunda olmadıkları alanı oluşturur. Uzlaşma alanında, toplumsal olarak bir uzlaşı, Hall'un belirttiği gibi "uylaşım" bulunmaktadır. Meşru tartışma alanında, nesnellik ve denge aranmaktadır. Meşru tartışma alanı örneğin siyasal tartışmaların gerçekleştirildiği alanı oluşturmaktadır. Sapkınlık alanı ise, Hallin'e göre, toplumun "anaakımının" dışında yer alan insanlar ve fikirlerden oluşmaktadır. Gazeteci bu alanda tarafsızlığını bir yana bırakmaktadır. Siyasal uzlaşmayı bozan veya reddedenleri açığa vurma, suçlama ve kamusal gündemden dışlama görevi "sapkınlık" alanında yerine getirilmektedir. Sapkınlık alanı, medyanın kabul edilebilir mücadele sınırlarını çizmekte ve fikirlerini savunduğu alanı oluşturmaktadır. Aslında, medyanın haber çerçevelerini, veya sınırları bir resmi diğerlerinden ayırt eden çerçevelere benzetmek mümkündür.

Medya, tartışmaların gerçekleşeceği alanları birbirinden kesin hatları ile ayırmakta, sorunlara ilişkin durum tanımları geliştirmekte ve söz konusu sorunların nasıl tartışılacağını belirlemektedir (Altheide, 1989:161). Bu bağlamda, medyanın sınırları veya çerçeveleri, aslında toplumun geniş kesimleri arasında da gündeme getirilen olayların yine medya

tarafından belirlenen sınırlar içerisinde tartışılmasını sağlamaktadır. Shanta Iyengar ve Donald Kinder'e göre, medyanın sınırları bazı konuların sürekli olarak gündemde tutulması ve diğerlerinin engellenmesi adına önem taşımaktadır. Iyengar ve Kinder, bu durumu "haberde önceleme" olarak açıklamaktadır (1987:140). Medyanın "sapkınlık alanı" olarak kurduğu alanın, toplumda genel olarak rıza üretiminin engellendiği veya siyasal uzlaşmanın bozulduğu, reddedildiği bir alan olduğu görülür. Bu bağlamda, Daniel Hallin'in belirttiği gibi medya aracılığıyla inşa edilen üç önemli sınır arasında yer alan sapkınlık alanı veya sınırının, yapısal yanlılığa yol açan önemli bir unsur olduğu belirtilmelidir. Ancak, burada temel sorun Shoomaker ve Reese'in belirttiği gibi, sapkınlık sınırının kim tarafından belirleneceği ve söz konusu sınırın doğal görünmesinin nasıl sağlanacağıdır (2002:138). Medyada, sapkınlık sınırının belirlenmesi ve daha da önemli olarak belirlenen sapkınlığın, toplumda rıza üretimini içerecek biçimde toplumun ortak çıkarı olarak sunulması, egemen güç ve iktidar yapısı ve ilişkilerini gündeme getirir. Medyanın, iktidar seçkinleri ve mülkiyet sahiplerinin sınırlı ellerinde yoğunlaştığını belirleyen eleştirel çalışmalar, medya içeriklerinin de kaçınılmaz olarak söz konusu grupların iktidarlarını ifade ettiğini ve bu grupların egemenliklerini ilerlettiğini belirtmektedir.

Medya, sürekli olarak tutarlı bir ideoloji ile toplumsal yapıyı yönetilen sınıfların tahakküm altına alınmalarına kendi rızalarıyla katılımları aracılığıyla yeniden üreten ve haklılaştıran bir dizi ortak duyusal, uzlaşımsal değerler ve mekanizmalar üreterek hegemonyacı bir işlev görmektedir. Ancak, Türkiye'de krizler dönemi içinden bakıldığında hegemonik söylem pratiğini, önemli ölçüde medyanın ardındaki sermaye gruplarının meşruiyet arayışının biçimlendirdiği gözlemlenir. Öyle ki, egemen medya pratikleri içinden bakıldığında, medyanın ardındaki güçlerin, ihtiyaç duyduğu ideolojik anlam üretimi medyanın haber pratikleri içinden inşa edilmektedir ve zaten John Thompson'un belirttiği gibi ideoloji (1990:75), "belirli anlamların egemen gruplar ve bireyler hizmetine harekete geçirilmesi, yapılanmış toplumsal ilişkileri belirli durumlarda kurmaya ve korumaya hizmet eden sembolik biçimler tarafından belirli anlamların inşa edilmesi ve taşınmasıdır".

Medyanın ürettiği sembolik biçimler veya anlamlar, toplumsal güç ve iktidar mücadelesinin önemli bir aracıdır ve bu bağlamda, medyanın ardındaki sermaye gruplarının, ekonomi ve politik ilişkilerin oldukça önemli bir rolü bulunmaktadır. Ancak, maddi pratikleri içerisinde medyada güç ve iktidarın nasıl kurulduğunu, ekonomik yapı ve ilişkilerle ideolojik düzey arasındaki etkileşimi, çoğu kez medya dışındaki alanlarda da güç ve iktidarı olan medya sahiplerinin medya kurumları içerisindeki kontrol ilişkilerinin nasıl belirlendiğinin

anlaşılmasını sağlayacak "medya sistemi işleyiş modeline" ihtiyaç vardır. Böyle bir model, Doğan Tılıç tarafından aşağıdaki gibi geliştirilmiştir:

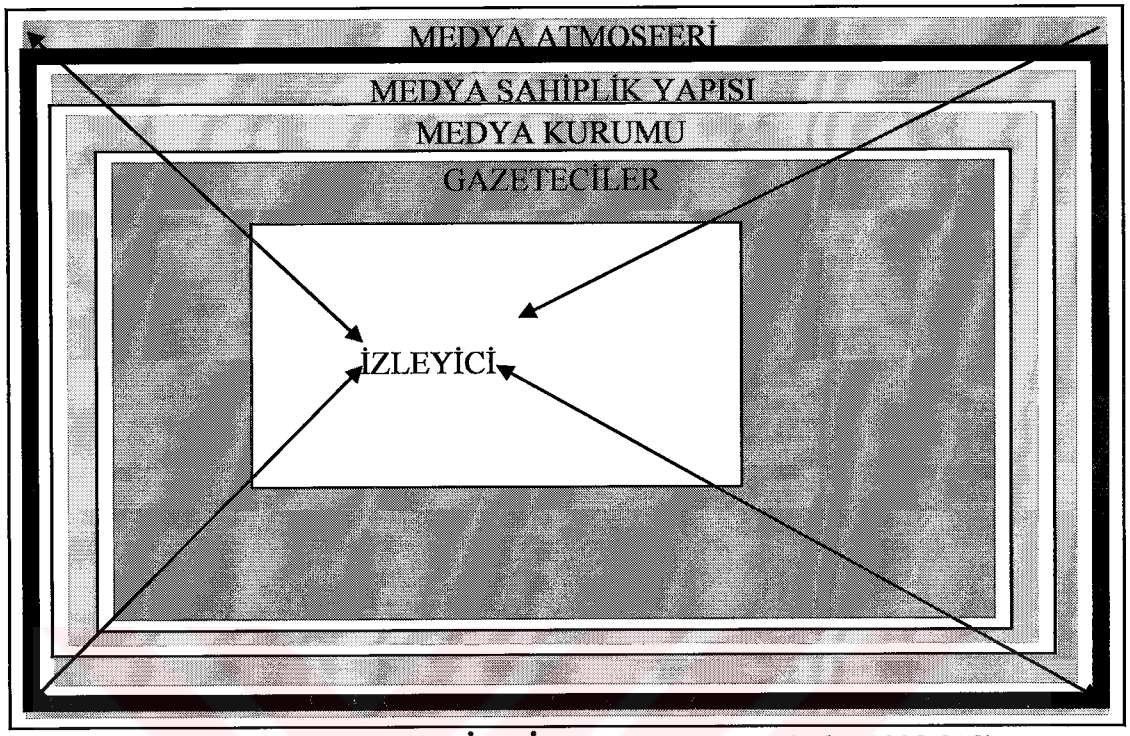

Şema 3: Medyanın Çalışma Sistemi İçin İşlevsel Bir Model (Tılıç,1998:372).
Not: Şemada, düzeyler arasındaki ilişkinin yoğunluğu düzeylerin koyuluk derecesi ile gösterilmiştir. Birbirine yakın tonda gösterilen düzeyler arasında daha yoğun bir ilişki vardır.

Doğan Tılıç'ın geliştirdiği, "medyanın çalışma pratikleri için işlevsel bir model, medyanın maddi pratikleri içerisinde çalışma işlevleri üzerine önemli bir açıklayıcılık düzeyine sahiptir. Tılıç, medyanın anlaşılması için "hümanist Marksist" bir yaklaşım benimsenmesi gerektiğini vurgular. Medya için sosyal belirleyicilerin en üst düzeyini, "medya atmosferi" olarak isimlendirilen yapı oluşturur. Medyanın içinde yer aldığı ülkenin sosyo ekonomik ve kültürel belirleyicileri bu seviyede etkilidir, medyanın kurumsal olarak örgütlenmesi, mülkiyet ilişkileri ve çalışma pratiklerinin belirlendiği en üst düzeyi, medya atmosferi oluşturmaktadır. Bu düzey, iktidar ilişkilerini, iletişim politikalarını ve yasalarını, medya ve siyasal iktidar arasındaki etkileşimi belirler, medya sahiplerinin de ülkede yer alan "medya atmosferinden" önemli ölçüde etkilendiği açıktır. Medya mülkiyeti ise, medya atmosferinden daha sonra gelmektedir ve tüm süreç üzerinde belirleyici bir konumunun olduğu gözlemlenir. Medya kurumları ise, medya atmosferi ve mülkiyet sahiplerinin etkisi tarafından biçimlenmektedir. Medya kurumları, kurumsal yapıları doğrultusunda gazetecilerin çalışma pratikleri üzerinde belirleyici bir işleve sahiptir. Ancak mülkiyet sahipleri ve medya atmosferinden oldukça yakından etkilenirler. Modelde yer alan gazeteciler, dördüncü seviyeyi oluşturmakta ve çalışma pratikleri, doğrudan doğruya kurumsal yapılar, iktidar ve güç

ilişkileri, mülkiyetin etkisi ve medya atmosferi tarafından biçimlenmektedir. Medya için işlevsel modelin ele aldığı son seviye ise, izleyicilerdir. Tılıç'a göre, tüm bu süreçten en çok etkilenen ancak hiçbir şekilde söz konusu süreci etkileme gücüne sahip olmayan seviyede izleyiciler yer almaktadır. Ancak bu çalışmada, ana konu medya holdingleri olduğu için "izleyici" bu tezin sınırlarının oldukça dışında kalmaktadır. Sermaye birikim kuralları ve ideolojisinin egemen olduğu bir medya içinden bakıldığında, Türkiye medyasının üstelik 1980'lerden itibaren kurumsallaşan yeni sahiplik yapısından oldukça etkilenen yayın politikaları ve habercilik pratiği içinden ideolojik anlam üretimini gerçekleştirdiği gözlemlenmektedir. Türkiye'de yeni bir sermaye birikim modelinin izlendiği 1980'lerden itibaren medya sektörünün de, ülkedeki dönüşümü izleyen önemli bir değişim içinden geçtiği görülür. Rekabetin kıran kırana yaşandığı bir medya düzeni içinde, ortak sınıfsal çıkarları söz konusu olduğunda ortak bir yürüyüşün adımları olarak gerçekleştirilen kartel anlaşmaları (Ek – 1'de 2003 yılına değin rekabet ihlalleri tablo olarak verilmektedir) gerçekleştiren ancak özellikle ekonomik krizler gözlemlendiği gibi sermaye içi sınıf savaşlarının doruğa ulaştığı dönemlerde hegemonik söylemsel bir pratik içinden medya ancak daha da önemlisi toplum üzerinde önemli bir denetim aktörü olarak konumlanan medya holdingleri içinden bakıldığında, eleştirel ekonomi politik ve kültürel çalışmalara dayanan çalışmaların oldukça anlamlı bir akademik çaba olarak görülmesi gerekir. Öyle ki, medyanın maddi pratikleri içinde anlaşılır kılınabilmesi için bu çalışmalara duyulan ihtiyaç daha da artmaktadır.

Türkiye medyasının, yeni sahiplik yapısını ve habere yansımasını ekonomik krizler dönemi içinde araştıran bu çalışma, öncelikle Türkiye'de sermaye birikimini medya dışından elde eden ancak 1980'lerden itibaren birbiri ardına medya sektörüne giren, üstelik sermaye birikim kuralları ve ideolojisini de medya sektörüne taşıyan egemen sermaye grupları içinden, (eleştirel ekonomi politik yaklaşımı merkeze alarak) krizler döneminde Türkiye medyasının egemen mülkiyet ilişkilerini ve banka – medya birlikteliğini çözümleyecek ve ardından, krizler dönemindeki güç ve iktidar mücadelesini, medya sahiplerinin çıkarlarını nasıl olup da toplumun genel çıkarları olarak yansıtıldığını, Türkiye medyasının dört büyük grubunun (Doğan, Uzan, Bilgin ve Karamehmet) egemen yayın politikaları ve habercilik pratiği içinde araştıracaktır. Bu şekilde aslında, medyanın ekonomik – ideolojik veya siyasal formasyonlardan hangisine ait olduğuna ilişkin bir yanıt, krizler dönemindeki egemen yayın politikaları ve haber pratikleri içinden verilebilecektir.

BÖLÜM II
TÜRKİYE'DE YENİ MEDYA SAHİPLİĞİ VE HABERE YANSIMASI: EKONOMİK KRİZLERİN, SİYASAL SKANDALA DÖNÜŞTÜRÜLMESİNDE MEDYA HOLDİNGLERİNİN ETKİSİ

Türkiye'nin yakın tarihinde yaşadığı iki "ekonomi – politik" krizin medyaya yansıması, medya sektöründeki egemen yapı ve ilişkilerin, en önemlisi de medya sahiplerinin güç ve iktidar mücadelesini destekleyen, egemenlik ilişkisini haklı, gerekli ve anlamlı kılmaya çalışan yayın politikaları ve habercilik pratiklerinin değerlendirilebilmesi için, ekonomi politik yaklaşımın iletişim çalışmalarında odak olarak gördüğü iki önemli konunun, Türkiye'ye özgü yapısal koşulları içerisinde araştırılmasına yol açmıştır:

- Medya kurumlarının mülkiyet yapısı ile etkinlikler üzerindeki kontrol adına, kültürel üretim ve dağıtım güçlerindeki değişimin kamusal alanı sınırlandırma veya özgürleştirme potansiyeli üzerindeki konumu ve
- Devlet düzenlemeleri ile iletişim kurumları arasındaki ilişkinin mahiyeti (Golding ve Murdock, 2002:77).

Türkiye'de medya gücünün 1980'lerden itibaren yaşadığı bir dizi değişimi anlamlı ve dikkate değer kılan gelişmeler arasında, medya sahipliğinin değişen yapısı oldukça önemlidir. Çünkü, medya mülkiyetindeki değişim hem sermaye birikim kuralları ve ideolojisinin medya üzerinde egemen olmasına yol açmış ve hem de toplumsal güç ve iktidar ilişkilerinin kurulduğu – inşa edildiği – yeniden üretildiği bir alan olan medya ve haber ilişkisini de oldukça önemli bir biçimde etkilemiştir. Bütün bu nedenlerden ötürü, Türkiye medyasında egemen olan yayın politikaları ve haber pratiklerinin tartışılması, eleştirel ekonomi politik içinden geçen bir kuramsal çerçeveye ihtiyaç duymaktadır. Bu çalışmada, "kültürel üretim ve dağıtım üzerinde kontrol uygulayan güçler sathındaki değişimlerin, kamusal alanı nasıl sınırlandırdığı veya özgürleştirdiğine" ilişkin öne çıkan bu iki sorundan, medya kurumlarının mülkiyet yapısı ve etkinlikleri üzerindeki kontrolün araştırılması, Türkiye medyasındaki yeni sahiplik yapısı ve habere yansıması üzerinden, Devlet ve iletişim kurumları arasındaki ilişkinin mahiyeti ise, yeni sağın ekonomi politiğinin uygulanmaya konulduğu 1980'lerden itibaren medya gücünü ele geçiren sermaye grupları ile Devlet arasındaki ilişki üzerinden tartışacaktır.

2.1 Devlet, Sermaye Grupları ve Medya: Yeni Sağ'ın Medya Politikaları ve Değişen Medya Sahipliği

Devlet ve egemen sermaye grupları arasındaki ilişkiler, gerek liberal çoğulcu ve gerekse eleştirel yaklaşımlar içerisinde özel olarak ele alınan ve araştırılan bir konuyu

oluşturmaktadır. Devlet ve egemen sınıflar arasındaki etkileşimin çözümlenmesi aslında liberalizmin gelişmesi, yeniden yapılanması ve tarihselci bir perspektiften sınıf mücadelesinin kurumsallaşma aşamalarının incelenmesi ile mümkündür. Ancak toplumdaki egemenliğin, gücün ve iktidarın, maddi kaynakların üretimi ve dağıtımı üzerinde egemen olan kesimlerin elinde yoğunlaştığını değil de, aksine toplumun eşit ve özgür bireyleri arasında paylaştırıldığını iddia eden (Drucker, 1994:150, Held, 1993: 39, Held, 1995: 15), devlet ve piyasanın kaçınılmaz olarak birbirine karşıt olduğunu ve aralarında etkileşim bile olmadığını, Batı kapitalizminin ilk yıllarından başlamak üzere küresel kapitalizm döneminden bile örneklerle açıkladığını varsayan (Hirst ve Thompson, 1995: 414), devletlerin özellikle yönetimsel olanı pazarlaştırma yöntemiyle, demokrasiye önemli bir tehdit oluşturma potansiyelini (Scholte, 1997:27) göz ardı eden üstelik, devleti sınıf temelli kuramsal bir tartışma içinden değil ancak toplumu oluşturan üstelik rekabet halindeki toplumsal grupların oluşturduğu iddiasıyla ele alan ve en önemlisi de devletin sanki toplumun önemli bir parçası olarak değil aksine, toplumsal dinamikler karşısında özerkliği olan bir sistem olduğunu zanneden, "kapitalizmin işleyişinin, belirgin bir anti demokratik niteliğe sahip olduğunu" reddeden (McChesney, 2003:16) çoğulcu yaklaşımın geçerliliğini giderek kaybettiği belirtilmelidir. Öyle ki Beybin Kejanlıoğlu (2004:64), liberal çoğulcu kuramın politika analizinde devleti sorgulamadan bırakmasındaki ana sorunun, "Devlet kuramlarının farklı liberal devlet kavrayışları, dolayısıyla da farklı politika süreci betimlemelerini karşımıza çıkartmaktan sakınması; böylece politika analizini liberal çoğulcu çerçeve içinde kapatmaya yönelmesi" olduğunu belirtir. Devlet ve egemen sermaye grupları arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi, ancak sınıf temelli yapısal çözümlemeler içinden anlaşılabilir. Öyle ki, Ellen Meiksins Wood'un (2003:63) belirlediği gibi, "kapitalizmin kökenlerini doğru biçimde açıklamak için, açıklama gerektiren birçok şeyin olduğu varsayımını terk etmek ve bunun yerine mülkiyet ilişkilerindeki değişimi açıklayarak yeni tarihsel dinamiğin kökenlerini, kapitalist birikimin daha önce görülmemiş zorluklarını anlatmak önemlidir". Bu nedenle, devletler ve egemen sermaye grupları arasındaki ilişkinin tartışılması, ancak "piyasa" ve "devlet" arasındaki yakın kimi kez organik ilişkilerin çözümlenmesi ile başlamalıdır. Wood'un öne sürdüğü gibi (2003:63), kapitalizmin kurumsallaşmaya başladığı ilk dönemlerden itibaren temel mantık çok da fazla değişmemiştir, özellikle Wood'un belirlediği gibi küreselleşmeden daha çok kapitalizmin evrenselleştiği bir dönem içinden bakıldığında da; "küreselleşme, kesinlikle tesadüfi ya da keyfi bir tercih değildir. Bu süreç, yapısal değişimlere bir cevap niteliğindedir; aslında, tam da eski tip emperyalizmin sermaye çıkarlarını temsil eden, kapitalist olmayan bir dünya oluşturma politikasında olduğu gibi bu

teoride, kapitalizmin evrenselleştirilmesi teorisine bir cevap olarak, kapitalizmin mantığına uygun bir biçimde, ekonomik etmenlerin tümünü içeren küresel sisteme ait sermaye ihtiyacının karşılanmasını sağlayan politik tercihleri temsil eder" (Wood, 2003:64). Buradan yola çıkılarak, kapitalizmin her döneminde devlet ve sermaye grupları arasında oldukça yakın ve hatta kimi kez organik ilişkilerin var olduğu gözlemlenir. Öyle ki, ekonomik indirgemecilik olarak görülse de, sermayenin ihtiyaç duyduğu politikalar toplumsal meşruiyet kalıpları içinde uygulandığı belirtilmelidir.

Devlet ve ekonomik çıkar grupları arasındaki ilişkilerin çözümlenmesi, eleştirel - Marksist çalışmalar içerisinde de, özellikle devletin sınıf karakterini vurgulayarak gelişen, önemli bir çalışma alanını oluşturmaktadır. Eleştirel çalışmaların, devlet ve egemen toplumsal gruplar arasındaki mücadeleyi üç ana eksende tartıştığı görülür. Bunlar, Devletin egemen ekonomik gruplardan önemli ölçüde bağımsız olduğunu öne süren, bu yönü ile devlete "göreli özerklik" tanıyan, ancak politika düzeyini devletle özdeşleştiren, yapısalcı yaklaşım, devletin ekonomik çıkar gruplarıyla ilişkisini göreli özerklik veya bağımsızlık olarak tanımlanamayacağını varsayan ve bu yönü ile Devletlerin egemen ekonomik çıkar odaklarının uzantısı olduğunu belirten yaklaşımlar ile devletlerin, sınıflar arasındaki mücadele ve güç ilişkilerinin kuramsal düzenlemesini gerçekleştirdiğini belirten, "düzenleme yaklaşımları" dır. Eleştirel çalışmalar içerisinde, egemen gruplar ve devlet arasındaki ilişkiler, toplumsal güç ve iktidar mücadelesi bağlamında ele alınmaktadır (Eroğul,2002:144). Öyle ki, Marksist ve yeni kurumsalcı analizler, devleti tam da kuramsal tartışmalarının merkezine taşımışlardır.

Eleştirel çalışmalar içerisinde devlet kavramı, "saf kapitalist üretim tarzı düzeyinde değil, toplumsal formasyonun temelinde yer almaktadır ve sınıf ilişkilerinin yanı sıra sınıfsal nitelik taşımayan diğer alanları ve ilişkileri de kuşatmaktadır" (Jessop, 1990:222'den aktaran Öngen, 1999:30). Bu nedenle devleti yalnızca sınıf egemenliğine dayalı bir aygıt olarak tanımlamak, toplumsal gelişme ve gerçekliğin anlamlandırılması için kabaca bir indirgemecilik olarak düşünülmelidir. Oysa, Marksist çalışmalarda bu tür bir indirgemeciliğin egemen olduğu gözlemlenir. Örneğin Ralph Milliband, "Marksist siyaset kuramının ilk adımının, devletin tüm olarak toplumun güvenilir yöneticisi, aracı veya görevlisi olduğu yönündeki görüşü kesinlikle reddetmek" olduğunu belirtmiştir (aktaran Eroğul,2002:85). Marksist çalışmalar içerisinde, devlete ve sınıfsal yapılara ilişkin tartışmanın başlangıcını temel olarak Marks'ın devlet üzerine yazılarının yeniden düşünülmesi oluşturur. Ancak, Marks'ın devleti sistematik olarak incelemeye girişmemiş olması ve devlete ilişkin analizlerinin, yapıtlarında kısmen bulunması, 1960'lı ve 1970'li yıllarda Batı liberalizmi ve Sovyetler Birliği'nde yeni gelişmelerle birleşince (Batı liberalizmindeki ekonomik kriz ve

krizi aşmak için Keynesgil politikalardan sapma, Sovyetler Birliği'nde ise baskıcı devlet uygumaları) eleştirel çalışmalarda devlet yeniden canlanan bir ilgiyle tartışmaya, sistematik analizler yapılmasına başlanmıştır (aktaran Kejanlıoğlu, 2004:58). Ancak burada özellikle iki isim öne çıkmaktadır. Nicos Poulantzas ve Ralph Milliband'ın, "araçsalcı" ve "yapısalcı" yaklaşımlar içerisindeki devlet tartışması, 1960'lar ve 1970'ler boyunca devletle yeniden ilgilenmeye, yeniden tartışılmasına yol açmıştır. Yapısalcı yaklaşımın devleti yapılar, failler ve niyetler üzerinden değerlendirdiği bakış açısı, Araçsalcı yaklaşımdaki yerini devletin bireyler veya toplumsal güçler karşısındaki konumunu irdelemesine bırakır. Bu bağlamda, Ralph Milliband, sermaye birikimi, Batı Avrupa'da iktisadi ve siyasal seçkinlerin toplumsal art yöreleri, içinde yer aldıkları toplumsal sınıfları, kişisel bağlantıları ve hükümet politikalarının, toplumsal sınıflar içerisindeki sermaye birikimi ve bölüşümü üzerindeki etkisini sorgulayarak, liberal çoğulcu yaklaşımın geliştirdiği "devletin özerkliği" kavramının yetersizliğini irdelemiştir. Nicos Poulantzas'ın ilgi alanı ise, doğrudan liberal çoğulcu yaklaşımı eleştirmek değil bunun yerine kapitalist üretim biçiminde, siyasal ve ideolojik olanın salt ekonomik olana (veya altyapıya) olan özerkliğini kuramsal düzeyde belirlemek ve bu doğrultuda devletin gerçekte karmaşık bir toplumsal yapı ve ilişkiler ağına sahip olduğunu göstermek olmuştur (aktaran Kejanlıoğlu,2004:60). Bununla birlikte, Marksit çalışmaların sonraki dönemlerinde Devlete ilişkin farklı bir bakış açısının geliştirildiği de belirtilmelidir. Buna ilişkin bir örnek Claus Offe'nin görüşlerinden verilebilir. Offe, yapısalcı ekonomi politik içerisinde Poulantzas ve Milliband arasında gerçekleşen egemen sınıflar ve devlet tartışmasını geliştirerek, devleti yalnızca yönetici sınıfın aracı olarak görmek yerine, kapitalist toplumdaki sınıf ilişkilerinde özerk bir konuma sahip bir yapı olarak değerlendirir. Offe'ye göre, "devlet, bir yandan sermaye birikimini düzenlerken öte yandan iktidarını meşrulaştırmak için kendisini sınıfsal çıkarlara karşı tarafsız olarak sunar" (Offe,1984:250, Offe ve Volker, 1982: 9, Wayne, 2003:186). Offe'ye göre devlet bir yandan sermaye birikim sürecinin yeniden üretilmesine ve tam da bu nedenle demokratik bir meşruiyete bağımlıdır. Claus Offe, hem sermayenin yeniden üretimi ve hem de demokratik bir meşruiyete bağımlı olan devletin bu nedenle basit bir biçimde kapitalist bir sınıfın (sermaye gruplarının) çıkarlarını değil bir bütün olarak kapitalist sınıf toplumunu savunmak zorunda olduğunu söyler, çünkü bu sınıflı toplum yapısına ilişkin olarak devletin önemli bir çıkarı (kendisini tam da tarafsız olarak gösterme pahasına) vardır. Yeni Sağ'ın ekonomi politiğini izleyen yeni politikalar döneminde de, devletin tam da kapitalist sınıflı toplumdan kaynaklanan çıkarı belirginleşmiştir. Örneğin özelleştirmeler burada oldukça önemli bir süreci oluşturur. Öyle ki, devletin mali krizi ve meşruiyet krizine ilişkin, tartışmaların merkezinde yer alan bir dizi

değişimi anlamlı kılabilen özelleştirme süreci, özellikle sermaye birikimi ve Devlet arasındaki etkileşimin değerlendirilmesi adına, sağ kanadın verdiği bir yanıt olarak düşünülür (Öngen, 1999:29, Önder, 2003:251, Yalman, 2003: 457). Ancak, devletin meşruiyet krizini aşma adına sahneye konan yeni dönemin de aslında devlet ve egemen sınıflar arasındaki ilişkinin oldukça sorunlu doğasını yeniden gündeme getirir.

Devlet ve egemen sınıflar arasındaki ilişkinin sorgulanması, her iki yaklaşımın da kabaca indirgemecilik olarak değerlendirilen görüşleri bir yana bırakılmak üzere, hem liberal çoğulcu yaklaşımın ve hem de eleştirel yaklaşımın kavramlarını bir arada değerlendirilmesini gerektirir. Bu bağlamda, devlet ve egemen gruplar arasındaki ilişkinin ne kaba bir şekilde belirlenim ilişkisi olarak ve ne de açık bir sistem anlayışı çerçevesinde değerlendirilebileceği söylenebilir. Öyle ki, devlet ve egemen toplumsal gruplar arasında önemli bir etkileşimin olduğu belirtilmelidir, bu etkileşim siyasal, kültürel ve ekonomik alanlardaki değişim ve dönüşüm süreçleri ile önemli ölçüde etkilendiği ve zaten uygulanan politikaların bu etkileşimin bir sonucunu oluşturduğu belirtilmelidir (Boratav,1995:20, Keyder,1994:54, Keyder,1993:77). Türkiye'ye özgü koşullar içinden bakıldığında ise, özellikle Korkut Boratav'ın, "Devlet ile burjuvazi arasındaki bağlantıların tekil sermayedarların günlük çıkarlarıyla, sınıf olarak burjuvazinin genel ve uzun dönemli çıkarları arasındaki bütünlüğü ve karşıtlığı birlikte içeren diyalektik bir ilişki biçiminde kavranılabileceğini düşünüyoruz" (1995:62) ifadesi, egemen sermaye sınıfı ile Devlet arasında önemli bir etkileşimin olduğunu zaten açığa çıkartmaktadır.

Devlet ve sermaye grupları arasındaki etkileşimin değerlendirilmesi adına, özellikle 1980'lerden itibaren medya politikalarındaki değişimin izlenmesi oldukça anlamlıdır. Liberal demokrasiler içinden bakıldığında, medya politikalarının özellikle kapitalizm (yani piyasa ve Devlet) arasındaki etkileşiminden doğrudan etkilendiği belirtilmelidir. Ancak, Devlet ve egemen sermaye grupları arasındaki etkileşimin medya politikalarına nasıl yansıdığı, demokratik bir iletişim düzeni ve iletişim özgürlüğü için niçin, serbest piyasa modelinin izlendiği ve bunun sonucunda medyada yeni sahiplik yapısının nasıl geliştiği önemli bir tartışma konusudur.

Liberal demokrasilerde, medyanın da 1980'lerden itibaren başlayan son yirmi yıllık değişim ve dönüşüm sürecinin temelleri, kapitalist üretim biçimindeki ekonomik kriz ve yeni bir sermaye birikim - bölüşüm modelinin uygulanmasıyla birlikte atılmıştır. Liberal demokrasilerin egemen olduğu ülkelerde, II. Dünya Savaşı'nın ardından uygulamaya konulan ve 1960'ların sonuna değin uzanan Keynesgil ekonomi politikaları ve çalışan kitlelere sosyal güvenlik hakları getiren "Refah veya Sosyal Güvenlik Devleti" anlayışı, liberalizmin sıklıkla

tekrarlanan krizleri içerisinde terk edilmiştir. Öyle ki, Keynesgil ekonomi politiğin, ekonomi ve siyaset arasında belirli bir uyum güden, birbirini dengeleyen, sendikalara siyasal yaşamda önemli bir nitelik atfeden, uygulanan sermaye birikim modelleri ile çalışan kesimlere yasal haklar tanıyan, toplumun geniş kesimleri arasında uzlaşım sağlayan, eğitim – sağlık alanında devlete önemli görevler biçen yaklaşımı, 1970'lerin sonundan itibaren izlenen yeni bir sermaye birikim modelinin hakim kılınmasıyla son bulmuştur. 1970'li yılların başında yaşanan petrol krizi, ekonomideki istikrar ve refah dönemini enflasyon ve durgunluğun birlikte yaşandığı önemli bir "stagflasyon" dönemine yol açmış, enflasyon ve işsizliğin önlenemediği, sanayileşmiş Batılı ülkelerin, hızla sanayileşen Doğulu ülkelerle rekabet etme şansının kalmadığı, ekonomik krizin geniş bir alanda etkisini hissettirdiği bu dönem, yeni bir sermaye birikim modelinin uygulanmasıyla gelişmiştir. Böylesi bir dönüşüm, son yirmi yılı önemli ölçüde etkileyen ***neo liberal*** politikaları gündeme getirmiş ve sermaye grupları, krizden çıkmanın temel yöntemi olarak görülen emek maliyetlerinin düşürülmesi, esnek istihdam modellerinin izlenmesi, yeni teknolojilerin üretilmesi, en önemlisi de çalışan kesimlerin sosyal güvenlik haklarının budanması gibi devlet politikalarının desteği ile liberalizm, kriz döneminden önemli bir sermaye birikimiyle çıkmıştır. Dönem içerisinde, 1970'li yıllara kadar hem Batılı ülkelerde yoğun olarak uygulanan ve hem de gelişmekte olan ülkelere ilişkin politikaların da belirlenmesini sağlayan Keynesyen ekonomi politikalardan, Milton Friedman tarafından temsil edilen, "Monetarist" ekonomi politiğe doğru önemli bir dönüş yaşanmıştır (McChesney,1999:47, Amin,2000:10, Boratav,1995:62, Kazgan, 2002:75, Doyle,2002b:20, McChesney, 2001:2, Adaklı,2001:183, Yeldan,2001:38). Öyle ki, Robert McChesney'in belirlediği gibi (1999:111) neo liberal politikaların "bilge – kralı" Milton Friedman'ın, özgürlükler ve piyasa arasında kurduğu bağlantı medya politikalarını da oldukça doğrudan etkilemiştir.

Ekonomi politikalarındaki söz konusu değişim süreci, Gülten Kazgan'ın belirttiği gibi (2002:75), "serbest piyasa ekonomisine" ilişkin güçlü bir inanç beslemiş ve Devletlerin, ekonomideki etkinliğini en alt düzeyde tutmayı amaçlayan bir çizgi izlemiştir. Monetarist ekonomi politikalar, fiyatların serbest piyasanın rekabet koşulları içerisinde arz ve talep tarafından belirlendiği ve devletin ekonomik yapı içerisinde rolü en aza indirildiği bir düzenleme sürecini beraberinde getirir. Dünya ekonomisinde izlenen yeni sermaye birikim modeline göre, fiyatlar serbest piyasanın rekabet koşulları içerisinde arz ve talepler tarafından belirlenmeli ve devletlerin ekonomi alanındaki müdahalesi, "olabilecek en az düzeyle" sınırlandırılmalıdır. Gerçekte yeni dönemin ekonomi politikası, Fredrick Hayek ve Robert Nodzick'in, "bireysel özgürlük, serbest piyasa içerisinde sağlanır. Bireysel özgürlüğün

sağlanması ile toplumların özgürleşmesi eş zamanlı gerçekleşir" ifadesinin kurucu metin olduğu (aktaran Wayne, 2003:120, Semetko ve Scammell, 2000:xxxii) Yeni Sağ düşüncenin etkisini taşır. Kapitalist ekonomik gelişme içerisinde, üçüncü büyük ekonomik kriz olarak da isimlendirilen 1975 Ekonomik Krizi ve krizin aşılması amacıyla uygulanan politikalar, yalnızca ekonomide değil, sosyal, siyasal ve kültürel alanlarda da yapısal dönüşümlere yol açmıştır. Öyle ki, kapitalizmin bu yeni evresine koşut olarak devletin sınıf egemenliğine, egemen ekonomik sınıfın payandalığına değin uzanan yeniden yapılanması tam da krizin ardından gelişmiştir. Samir Amin (2000:10), devlet yapılarının basitçe egemen sınıfın basit bir aracı olarak işlev görmüyorsa da, sonuç olarak egemen sermayenin taleplerini dengelemeye ve bir bütün olarak onun çıkarlarını yerleşik kılmaya yol açtığını ifade eder. Amin, ekonomik kriz ve değişim sürecini aşağıdaki gibi açıklar:

> "Elbette kriz yönetimi, her şeyden önce içeride faaliyet gösteren devletlerin işidir. Devletler, kendi deyişleriyle sistematik bir biçimde "deregüle" oluyorlar, yani düzenlemeye son veriyorlar. Aslında düzenlemeleri ortadan kaldırmak anlamına gelen deregülasyon, aldatıcı bir kavramdır. Zira, "saf" iktisatçıların hayal ettikleri ekonomi dışında, gerçek yaşamda düzenlemenin olmadığı bir pazar mümkün değildir. Tüm pazarlar, düzenlenmiş durumdadır ve düzenlenmişse işleyebilir. Asıl sorun, kimler tarafından ve nasıl düzenlendikleriyle ilgilidir. Aslında bu deregülasyon söylemiyle, itiraf edilmeyen bir gerçeklik gizlenmek isteniyor: pazarların egemen sermaye tarafından tek yanlı olarak düzenlendiği gerçeği" (Amin,2000:10).

Samir Amin'in belirttiği gibi, "deregülasyon" (***deregulation***) olarak isimlendirilen ancak özünde, "serbest pazara ilişkin kamu müdahalelerinin en alt düzeye indirilmesini amaçlayan" politikaların, egemen sermayenin taleplerini yansıttığı açık bir biçimde görülmektedir. ABD'de ekonomik krizin hemen ardından izlenen ***neo liberal*** ekonomi politik, krizin etkisinin geçtiği bir dönemde Avrupa Ülkeleri'nde de izlenmeye başlamıştır. Amerika Birleşik Devletleri'nde başkan Ronald Reagan döneminde yaygın olarak izlenen monetarist ekonomi politik (Tunstall,1986:57), Batı Avrupa ülkelerindeki ilk yansımasını İngiltere'de Başbakan Thatcher kabinesi tarafından uygulanan ekonomi politikalarda bulmuştur. 1980'li yıllardan itibaren başlayan bir diğer gelişme de yine, Yeni Sağ'ın ekonomi politikası ile özellikle uyum içerisindedir. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği'nde Mihail Gorbaçov'un iktidarı döneminde "***glastnost***" ve "***perestoriyka***" politikalarının izlenmesi, sözde "serbestleşme rüzgarını", Doğu Bloku ülkelerinde de yaygınlaştırmıştır (McNeir,2000:174). 1990'lı yıllarda, sosyalist rejimlerin yıkılmasının ardından Doğu Bloğu ülkeleri de serbest piyasa ekonomisini uygulamaya başlarlar. Bu şekilde, 1970'lerin sonundan itibaren uygulama olanağı bulan, 1980'li yıllarda küresel bir düzeyde yaygınlaşan Yeni Sağ ekonomi politiği, 1990'lı yıllarda küresel bir düzeyde egemenlik kazanmıştır. Ancak söz konusu egemenlik,

"fikirlerin serbest pazar yeri olarak değerlendirilen" medya sektörünün sınırlı sayıdaki sermaye grubu tarafından tahakküm altına alınmasına yol açmıştır.

Yeni Dünya Ekonomik Düzeni'nin de, sosyalist deneyimlerin çöktüğü, sosyal, siyasal ve ekonomik alanda Yeni Sağ'ın ekonomi politikasının egemen hale geldiği bir dönemde, yeni iletişim teknolojilerinin önemli bir ivme kazandırdığı "yeni ekonomi modeline" geçilmiştir. Bu süreçte, kapitalizmin yeni sahnesi, "ekonomik küreselleşme" ile belirlenmekte ve sermayeye geniş bir hareketlilik alanının kazandırılması amaçlanmaktadır. Gerçekte, Devlet ve piyasa arasında iç içe geçen ve birbirini büyüten ilişkilerin, 1970'lerde ekonomik kriz örneğinde yeniden üretildiği görülür. Gerçekte, krizin ardından oluşan sermaye birikim sürecindeki değişim, farklı bir müdahale biçimine ihtiyaç doğrultusunda devlet müdahalelerinin biçimini de belirlemiş (devlete değişen bir rolü yüklemiş) ve piyasanın ihtiyaçları nedeniyle devletin işlevlerinin farklı bir boyut aldığı görülmüştür. 1980'lerden itibaren kapitalist sistemde Devletlere atfedilen yeni rolün, "ekonomideki varlığını sınırlandırmak", "serbest piyasa ekonomisini uygulamak" ve "piyasa yapılarına müdahale etmemek" gibi ***neo liberalizmin***, ekonomik ve ideolojik söylemleriyle tanımlandığı görülür. Oysa, yeni bir sermaye birikim modelinin izlendiği, özellikle finans sermayesine küresel bir nitelik kazandırılmasının amaçlandığı yeni yapılanma döneminde, devlete tam da önemli ölçüde ihtiyaç duyulmuş, bir bakıma sermaye birikimin yeni koşulları, devlet müdahalesinin biçimini belirlemiştir. Yeni Dünya Ekonomik Düzeni olarak da isimlendirilen değişim ve dönüşüm süreci, "kuralların kaldırılması" (***deregulation***) olarak isimlendirilen politikayla birleşerek, sınırlı sayıdaki sermaye grubunun medya gücü ile bütünleşmesine veya daha doğrudan bir ifadeyle sınırlı sayıdaki sermaye grubunun, iletişim pazarlarındaki tahakkümüne yol açmıştır. Özellikle, yeniden yapılanma, serbest piyasa ekonomisi ve piyasanın işleyişine müdahale etmemek gibi slogan söylemlerine rağmen, somut bir biçimde görüldüğü gibi, sermaye gruplarının, Devlet müdahalesi ve düzenlemelerine ihtiyaç duymaksızın ne diğer sermaye kesimlerinde ve ne de medya sektöründe genişleme olanağı olmuştur. Yeni Sağ'ın ekonomi politikaları içinde oldukça önemli diğer değişimlerle birlikte, medya politikalarında da "paradigmatik" bir değişimin izlendiğini belirten Peter J. Humphereys'e göre (1996:160), 1980'lerden itibaren, a) özelleştirme ve serbestleşme söylemleriyle, medya sektöründe ana niteliği deregülasyon olan politikaların izlenmesi, kamu hizmeti tekellerinin ortadan kalkması ve düzenlemelerin yeni ticari yayıncılık girişimlerini kapsaması b) ticarileşmeyle belirlenen yeni dönem içerisinde, kamu hizmeti yayıncılık tekellerinin uyması gereken yükümlülüklerin uygulanmaması veya çok sınırlı bir biçimde uygulanması ve söz konusu sorumlulukların, ticari medyanın ekonomik ihtiyaçlarıyla uyumlu olmaması c) etkili yasal düzenlemelerin,

medya sektöründeki gelişmeler karşısında, krize girmesi ve ticari yayıncılar tarafından, ulusal medya politikalardan "bir yolunu bulup" kurtulmanın amaçlanması d) serbest pazar kapitalizmi doğrultusunda, izleyicilerin yurttaş olarak değil tam aksine "tüketici" olarak görülmesi, kamu hizmeti ilkelerinin, "tüketicinin, serbest pazar yerindeki özerkliği ile, rekabet etmesi e) yayıncılığın ticarileşmesi ve iletişimin yalnızca "pazar değeri" ile tanımlanması f) sonuçta, belirli ülkelerde belirli boyutlarıyla tartışılsa da, kamu hizmeti yayıncılığının geleceği, meşruiyeti, gelecekteki finans biçimleri, iletişimdeki yeri ve yeni paradigma içerisindeki konumunun önemli ölçüde belirsizlikle tanımlanması, "paradigmatik bir değişime" yol açmıştır. Ancak, medya politikalarında izlenen söz konusu değişim, liberal demokrasi modelinin izlendiği tüm ülkelerde medya sektörünü, çoğu kez asıl sermaye birikimini medya dışındaki alanlardan sağlamış yeni sahiplik yapısı ile tanıştırır, "fikirlerin serbest pazarı" tam da bu yapısal değişimle birlikte, sınırlı sayıdaki medya grubu tarafından tahakküm altına alınır.

Medya politikalarının, 1980'lerden itibaren izlediği yapısal dönüşüm, medyanın maddi pratikleri içerisinde, ilki demokratik bir iletişim düzeni ve ikincisi doğrudan doğruya medyanın ekonomi politiği içerisinde gelişen iki önemli soruna yol açmıştır. Richard Collins ve Christina Murroni (1996:58), medyada mülkiyet yoğunlaşması ve kontrolden ortaya çıkan bu sorunları "iki potansiyel tehlike" olarak değerlendirir. Bunlar:

- Belirli görüşlerin, söylemlerin kitle iletişim araçlarında aşırı temsil edilmesine karşın, belirli görüşlerin ya hiç temsil edilmemesi veya çarpıtılarak temsil edilmesi ve
- Siyasal, ekonomik veya diğer çıkar gruplarının, medyanın gücünü ve etkisini, siyasal / ekonomik bir güç birlikteliğini elde etme amaçlı kullanmasıdır.

Yeni Sağ'ın ekonomi politiği içerisinde şekillenen medya politikaları, sermaye grupları ile doğrudan ittifak oluşturan, medya sektörünün tüm alt alanlarına yoğunlaşarak yayılan, sermaye birikim kuralları ve ideolojisinin egemen olduğu bir medya ortamına yol açmış ancak yeni dönemin egemen medya sektörü, demokratik bir iletişim düzeni ve iletişim özgürlüğü adına önemli tehlikeleri beraberinde getirmiştir.

Yeni Sağ ekonomi politikalarının temel hedefinin, piyasaların rekabet temelinde örgütlenmesi, devletlerin ekonomiye yönelik bürokratik girişimlerinin sınırlandırılması, özel girişimlerin piyasalardaki rekabet güçlerine göre kâr veya zarar temelinde kazanma veya kaybetmeleri ile, rekabet koşullarının piyasalardaki verimliliği arttırmasını sağlayamaya yönelmek olduğu belirtilmelidir (Kazgan,1994:46). Bu doğrultuda Yeni Dünya Ekonomi

Düzeni'nin, devletlerin savunma, adalet, güvenlik gibi temel görevlerinin dışındaki görevlerini sınırlandırdığı, ekonomi alanındaki müdahale ve gücünü sınırlandırma amacını taşıdığı, özel girişimlerin dünya ekonomisiyle rekabet koşulları doğrultusunda bütünleştirildiği bir ekonomik düzeni yaratmak olduğu görülmektedir. Devletin ekonomiye ilişkin temel görevi, dürüst bir ekonomik rekabet için piyasaların güvenliğini sağlamaktır. Amerika Birleşik Devletleri'nde bu durum, "***Fairness Doctrin***" ismini alır. Devlet ve piyasa arasındaki ilişkiler ise özellikle bu noktada dikkat çekmektedir. Piyasaların, müdahalelerden uzaklaştırılması gerçekte, devletin yapısal bir değişimden geçmesine yol açar. Devletin, ekonomideki varlığını sınırlandırmaya yönelen yeni sermaye birikim modeli, kamu girişimlerinin özelleştirilmesini beraberinde getirir (Drucker,1994:70). Devletin ekonomi alanındaki varlığının sınırlandırılması yönündeki ***neo liberal*** politikalar, diğer alanlarda olduğundan daha çok medya sektöründe somut bir biçimde karşılığını bulur. Medya mülkiyetinin değişimi, ortak temeli neoliberalizm olmasına rağmen, belirli ülkelerde farklı amaçlara yönelir. Örneğin, ticari yayıncılık modelini benimseyen Amerika Birleşik Devletleri'nde yeni dönem yayıncılık alanında faaliyet gösteren çıkar grupları arasında güç dengesinin değişimi hedeflemiş ancak sermaye ile finans kesimlerinin medya ile bütünleşmesine yol açmıştır.

Amerika Birleşik Devletleri'nde medya mülkiyetindeki güç değişimini hedefleyen politikaların Avrupa'daki karşılığını, yayıncılık alanından uzak tutulan sermaye gruplarının medyada mülkiyet edinmesi oluşturur (Maguire,2003:258), Bu doğrultuda Avrupa ülkelerinde, medya politikalarının liberalleşmesi ve "***deregulation***" ile kitle iletişiminin serbest pazar ilişkileri doğrultusunda yeniden düzenlenmesi bağlamında "***re – regulation***" sürecinin, sınırlı sayıdaki sermaye grubunu, iletişim pazarlarına çektiği görülür. Bu durum, Oya Tokgöz tarafından (2003:34) aşağıdaki gibi yorumlanır:

> "Deregülasyon uygulamalarının ağırlık kazanmasıyla birlikte, özellikle televizyon kuruluşlarında hantal ve bürokratik kamu tekelleri ortadan kalkarken, kamusal alanda kamu tekellerinin yerini piyasa liberalizminin önerdiği, rekabetçi yapının çok uzağında kalan ticari tekeller doldurdu. Bu görünüm içinde üzerinde önemle durulması gerekli olan ise, zaten tekelci eğilimlerin egemen olduğu medya dünyasında global pazarda sayıları devamlı azalan dev medya şirketlerinin oluşması ve konumu oluyor" (Tokgöz,2003:35).

Oya Tokgöz'ün belirttiği gibi, "piyasa liberalizminin önerdiği ama rekabetçi yapının çok uzağında kalan ticari tekeller" gerçekte medyanın yapısal bir değişimden geçmesine yol açmıştır. 1980'li yıllardan itibaren, ***neoliberal*** politikalar ekseninde gelişen yeni bir siyasal anlayış, yeni toplumsal hareketler, yeni bir ekonomik yapı ile kitle iletişim pazarlarında da

serbest piyasa ekonomisinin egemen hale getirilmesi, medyadaki değişim sürecinin etkenleridir. Ancak, medya sektöründe yeni sahiplik yapısı izlenen bir dizi "yapısal değişim karmasının" (Albarran ve Chan Olmsted, 1998:331) etkisini taşımaktadır. Ekonomik, sosyal, siyasal ve teknolojik alanlarda meydana gelen "değişim karması", medya sektörünün küresel olarak etkilenmesine yol açmıştır. 1980'li yıllardan itibaren medya sektöründe mülkiyetin yapısal değişim sürecine yol açan belirli faktörler aşağıdaki gibi sıralanabilir;

- Medya sektörünün tarihsel süreç içerisinde farklı bir boyut kazanması yayıncılığın ekonomik bir faaliyet olarak düzenlenmesine yol açmıştır. Yirminci yüzyıl içerisinde yayıncılık, büyük sabit sermaye yatırımları gerektiren, işletme sermayesi gereksinimi yüksek, kârlılık oranları düşük ve pazara yeni girişlerin kısıtlı ve çok zor olduğu bir ekonomik faaliyet alanının doğmasına neden olmuştur (Kaya,1999:26, 2001:67).
- 1980'li yıllardan itibaren yeni sağ ve ***neo – liberal*** politikaların etkisi altında, "çoğulculuk", "çok seslilik" ve "yayıncılığın, siyasal iktidarın baskısından kurtulması gerektiği" yönündeki söylemlerle paralel olarak gelişen özelleştirme ve "***deregülasyon***" uygulamaları, medya sektörünü bir bütün olarak etkilemiştir (Louw,2001: 93). Öte yandan, yeni iletişim teknolojilerindeki gelişme, yeni bir endüstrinin gelişmesine yol açmış ve endüstrinin desteklenmesi adına gerçekleştirilen düzenlemeler, yayıncılığın özel girişimlere açılmasına neden olmuştur. Örneğin Fransa'da Sosyalist hükümet iktidarı döneminde, yeni iletişim teknolojilerinin desteklenmesi adına, yayıncılığın özel girişimlere açılması dikkat çekmektedir (Gunther ve Mughan,2000:147).
- 1980'li yıllarla birlikte, İngiltere'de Theatcher, Amerika Birleşik Devletleri'nde Reagan ile özdeşleşen Yeni Sağ düşünce ile ***neo liberal*** politikalara dayalı yeni dünya düzeni koşullarında, "bırakınız yapsınlar" (***laisses faire***) felsefesini yansıtan medya politikalarının uygulanmaya konulması, mülkiyet değişiminin bir diğer etkenidir (Louw,2001:91).
- Küreselleşme ve yeni dünya düzeninin askeri, ekonomik, siyasal ve toplumsal alanlarda küresel denetimi sağlayabilecek bir iletişim sistemine duyduğu ihtiyaç, uydu haberleşme sistemini oluşturmuş, maliyetleri çok yüksek olan bu sistemin finansmanının ise haberleşmenin kişisel tüketime açılması ile sağlanması düşünülmüştür. Kitleleri uydu haberleşmesinin tüketicisi olarak konumlandırmak ise, telekomünikasyon ve radyo, televizyon yayıncılığı alanında özelleştirme ile deregülasyon sürecini zorunlu hale getirmiştir (Kaya, 2001:68, Louw, 2001:165).

- Radyo, televizyon yayıncılığı alanında yeni teknolojik ilerlemeler, özellikle digital yayıncılık devrimi, yayıncılığın maliyetlerinin göreli olarak düşmesine yol açmış böylece radyo ve televizyon frekans aralıklarından daha çok sayıda kanalın yayın yapması olanaklı hale gelmiştir. Bunun gibi, kamuoylarının kamu tekelleri yerine yeni kitle iletişim araçlarına duyduğu ihtiyaç (Akarcalı, 1997:75) medya politikalarındaki değişimin bir diğer etkeni olarak öne çıkmaktadır.
- Ekonomik alanda yaşanan küreselleşme süreci, iletişimin önemini arttırmış, artan önem iletişim endüstrisinin genişlemesine yol açmıştır. Bununla birlikte, küreselleşme süreci, çok uluslu küresel medya gruplarının, yatırım yaptıkları ülkelerde stratejik ortak arayışlarını hızlandırmıştır (Albarran, Chan – Olmsted,1998:334, Weymont, Lamized,1996:23). Çokuluslu küresel medya şirketleri ile yerel medya kuruluşlarının stratejik ortaklıkları, medya sektöründe yatay, dikey ve çapraz bütünleşmeyi arttırdığı gibi, iletişimin ulussuzlaştırılmasına da yol açmaktadır (McQuail ve Cuilenburg, 2003:202). Jan van Cuilenburg ve Denis McQuail, medyanın giderek küresel kapitalizmin önemli bir unsuruna dönüşmesini, medya politikalarında paradigma değişimi olarak yorumlar ancak, ulus devletler düzeyinde ise, bu değişimi destekleyecek bir hazırlığın olmadığını belirtir.

Medya mülkiyetindeki değişim süreci, medya politikalarındaki değişimi yansıtır. Medya politikalarının 1980'li yıllardan itibaren başlayan dönemi, ekonomik çıkar odakları niteliğindeki büyük sermaye gruplarının, medya sektörü ile bütünleşmesinin (***synergie***) önündeki engelleri kaldırmıştır.

Liberal demokrasinin egemen olduğu ülkelerde 1980 sonrası medya politikaları, kamu hizmeti yayıncılık kuruluşlarının da birbiri ardına özelleştirilmesiyle, "kültür üreten politikalar" döneminden, "ekonomi merkezli medya politikalara geçiş süreci" olarak değerlendirilmektedir (Bek, 2003a:27). Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri iletişim alanını yeniden düzenleyen ve 1996 yılında yürürlüğe giren ***Telecommunications Act of 1996*** (1996 Yayıncılık Yasası) isimli yasa da, iletişim araçlarının kamusal çıkar doğrultusunda etkinlikte bulunacağı vurgulanmakta ama yayıncılığın hedef kitlesi, izleyici veya dinleyici yurttaşlar olarak değil, tüketici yurttaşlar olarak tanımlanmaktadır. Yasanın, iletişim pazarları adına dikkat çeken bir diğer unsurunu, iletişim altyapısını üreten şirketlerin, iletişim içeriği üreten şirketlere sahip olabilmesinin yolunu açması oluşturur (Kaya, 2001:68, Alger;1998:100). Amerika Birleşik Devletleri için 1996 yayıncılık yasası, Avrupa Birliği içerisinde ortak bir televizyon programı pazarı oluşturulmasını amaçlayan ve 1989 yılında kabul edilen Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi ile karşılanır. Avrupa'da söz konusu düzenleme, iletişim alanında güçlü şirketlerin ortaya

çıkmasını destekleyerek Amerika kökenli şirketlerle rekabet edebilme şansını yükseltmeyi amaçlayan politikaları pekiştirmiştir (Çaplı, 2002:49).

Avrupa Birliği üye ülkeleri tarafından da, 1990'lardan itibaren ticarileşmeyi destekleyen medya politikalarının izlendiği görülmektedir Örneğin, Avrupa Birliği üye ülkeleri tarafından 1996 yılında imzalanan Amsterdam Sözleşmesi üretilecek programlara, serbest dolaşım hakkı getirilmiş, bu şekilde AB içerisinde yayıncılık ilk kez ticari bir faaliyet olarak değerlendirilmiştir. Öte yandan, Avrupa Konseyi'nin 1999 yılındaki İletişim Yönergesi ile, bir yandan kamu hizmeti yayıncılığının kanal sayılarının ve öte yandan bu kuruluşlara yönelik devlet desteğinin sınırlandırılması benimsenmiştir. Avrupa Birliği'ne üye olan ülkeler tarafından uygulanan Kamu Hizmeti Yayıncılığı Protokolü'nün, 81, 82 ve 90. maddeleri kamu hizmeti yayıncılığına ilişkin olarak mali açıdan sınırlandırma getirmesi dikkat çekmektedir. Medya sektöründe ticarileşmenin desteklenmesi ise, ticari yayın kuruluşlarının kamu hizmeti kuruluşlarını şikayetine kadar uzanmaktadır. Avrupa Birliği'nin benimsediği yayıncılıktaki rekabet ilkesi doğrultusunda kamu hizmeti kanallarına yönelik şikayetler, Birliğe üye olan ülkeler arasında önemli bir gündem oluşturmaktadır. Örneğin CNN'in BBC News 24 kanalına, Almanya'da ise BSBSKY isimli digital yayıncılık platformunun Kinderkanal ve Phoneix isimli tematik kamu hizmeti yayıncılık kanallarına karşı şikayetleri gerçekleşmiş, Avrupa Konseyi tarafından söz konusu şikayetler sonucunda genellikle ticari yayın kuruluşları desteklenmiş ve yayıncılık ticari rekabet ilkesiyle değerlendirilmiştir (Ward, 2001:75, Ward, 2003:234, Harrison ve Woods, 2001:480). Ancak, iletişim pazarlarında izlenen politikaların, demokratik bir iletişim düzeni ve iletişim özgürlüğünü sınırlandırdığı belirtilmelidir. David Wards'ın belirlediği gibi (2003:235), yayıncılıkta izlenen politikalar; demokratik iletişim düzeni için oldukça önemli olan "dışsal çoğulculuğu" (mülkiyetteki çeşitliliği) giderek yok etmektedir.

Medya politikalarının liberalleşmesi, alanda var olan ticarileşmeyi derinleştirmekte, rekabet gücü olmayan daha doğrusu, sermaye gruplarınca ihtiyaç duyduğu sermaye akışının verilmediği, kitle iletişim araçlarının, yayıncılık alanından çekilmesine yol açmaktadır. Ben Bagdikian tarafından gerçekleştirilen ***The Media Monopoly*** isimli çalışmada da belirtildiği gibi, 1983 yılında küresel düzeyde faaliyet gösteren 50 büyük medya kuruluşunun sayısı 1991 yılında 10 küresel medya şirketine kadar inmiştir (Bagdikian, 2000:77). Öyle ki, medya devlerinin sayısı 2001 yılında daha da azalmış ve yalnızca 6 şirkete kadar düşmüştür (Bracci,2003:152). Medya sektöründe, ticarileşme, şirket birleşmeleri, şirketlerin birbirini pazardan çekilmeye zorlaması veya büyük şirketin, küçük olanları yutmasıyla gelişen yeni dönem, medya gücünü sınırlı sayıdaki sermaye grubunun egemenliğine bağlamıştır. Küresel düzeyde faaliyet gösteren ve yerel medya şirketleri ile işbirliği içerisindeki çoğu Amerikan

kökenli medya şirketleri şu şekilde sıralanabilir: 1) Disney – Capital Cities – ABC, 2) Time Warner – Turner - CBS 3) Rubert Murdock'un yönetim kurulu başkanlığını yürüttüğü News Corporation 4) Almanya kökenli Bertelsman 5) General Electric – NBC 6) Newhouse – Advence Publication 7) Viacom 8) Microsoft 9) Fransa kökenli Marta – Hachette – Filipacchi 10) Ganneet 11) TCI (Telecommunications Inc)'dır. Küresel düzeyde medya şirketlerinin nicel açıdan azlığı, söz konusu şirketlerin, kitle iletişim yayıncılığının tüm alanlarında yer aldıklarını, doğrudan bir ifadeyle tekelci yapılanmalarını açığa çıkartmaktadır. Medya sektöründe, yatay ve dikey olarak birleşen medya grupları içerisinde, iletişime yönelik tüm üretimler gerçekleştirilmektedir. Örneğin gazete, kitap, dergi, radyo ve televizyon yayıncılığı, internet yayıncılığı ve sinema filmi üretimi ve dağıtımı, sinema salonlarının işletmeciliği gibi. Bu durumun önemli bir sonucu bağımsız kitle iletişim araçlarının, iletişim pazarlarından silinmesidir. Öte yandan Küresel medya devlerinin sayısı, değişen medya politikaları, teknolojik gelişmeler, siyasal, sosyal ve ekonomik alanlardaki gelişme ve yeniden yapılanma süreci ile birlikte, daha da azalmaktadır. Dan Alger (1998:31), küresel düzeyde faaliyet gösteren medya devlerinin yerel düzeyde de işbirlikleri geliştirerek, medyada çeşitliliğin ortadan kalkmasına neden olduğunu belirtir. Öyle ki, "eğer, birkaç mega medya holdingi kitap, gazete, televizyon, kablolu televizyon gibi bütün bilgi kaynaklarını kontrol etmeye başlamışlarsa, demokrasinin temelleri ciddi ölçüde zayıflamış demektir" (Alger, 1998:20). Ancak, 1980'lerin egemen medya ortamı içinden bakıldığında demokrasinin nasıl da zayıfladığı olanca açıklığı ile gözlemlenir. Bununla birlikte, medya holdingleri, yayıncılığın ticari bir sektör olarak değerlendirilmesiyle paralel olarak, yalnızca tekelci değil bunun ötesinde kartelci oluşumlarına doğru bir gelişim izlemektedir. Bu durum ise gerçekte, fikirlerin serbest pazarı olarak değerlendirilen bir medya yapısının, iletişim özgürlüğü üzerindeki sınırlandırıcı yapısını göz önüne sermektedir. Öte yandan, büyük sermaye gruplarının medyayla birleşmesi, "saldırgan medya gruplarının" doğmasına yol açmıştır. Medyada yeni sahiplik yapısı, ekonomik ve politik bir güç birlikteliğini medya ekseninde kurmaktadır. İletişim holdingleri Fransız kökenli Marta şirketinde olduğu gibi, küresel düzeyde silah üreten, General Electric şirketinde olduğu gibi nükleer enerji ve otomobil üretimi üzerinde küresel yatırımları olan ya da New House – Advance Publication şirketinde olduğu gibi, bir yandan bankacılık ve finans kesiminde yoğunlaşırken öte yandan dünya ticaret haberlerinin büyük bir kısmını medya şirketleri aracılığı ile küresel düzeyde yayınlatmaktadır.

Medyada mülkiyet yoğunlaşması, Graham Murdock'ın belirttiği gibi (1999:15), toplumdaki çoğulculuk ve çok sesliliği yansıtmaktan uzak bir yapıyı ortaya çıkartmıştır.

Medyada mülkiyet yoğunlaşması, toplumda ortak yarar kavramının oluşturulup geliştirilmesi için farklılıklara saygı duyulmasını sağlayacak ortak bir kültürel alanın kurulmasını da engellemektedir. Medyanın yaratmış olduğu ortak kültürün temelinin, tüketim ideolojisi olduğu da belirtilmektedir. Tekelleşme ile simgelenen medyanın yakın dönemi, demokrasinin sağlıklı işlemesi önünde oluşturduğu sorunlarla dikkat çekmektedir.

İletişim özgürlüğünün ve demokratik bir iletişim düzeninin, düşünce özgürlüğünün kullanılabilmesi adına bağımsız medya şirketlerine duyduğu ihtiyaç oldukça açık bir biçimde görülmekteyken, medyanın yeni dönemi şirket çıkarları adına "sansür" uygulamalarına gitmekten geri kalmayan medya holdinglerinden oluşmaktadır (Bagdikian,2000:77, Tunstall ve Palmer,1991:23, Doyle,2002b:16, Doyle, 2002c: 120, Trapper ve Meier,1998:38, McQuail, 1998: 108). Sermaye gruplarının sahip olduğu medya, haberlerin de yapısal bir değişimden geçmesine yol açmaktadır. Robert McChesney bu durumu aşağıdaki gibi değerlendirir:

> "Tekelci yeni dünya kapitalizminde üretilen tüm medya ürünleri aracılığıyla, şirket kazançları üzerinde doğrudan pozitif bir etkiye sahip olması amaçlanmıştır. Basın ve yayın, reklamcılar tarafından hazırlanan ve pazarın beğenisini kazanabilecek haberlerin saptanması için yapılan araştırmalardan büyük oranda yararlanmaktadır. Bu ise özünde, gazeteciliğin temel prensibini ciddi bir tehlikeye sokabilir: Haberlerin yayınlanma ölçütü sermayedarların veya reklamcıların kişisel çıkarları değil, toplumsal çıkarlar olmalıdır" (McChesney,2003:27).

Robert McChesney'in belirttiği gibi, medyanın sınırlı sayıdaki sermaye grubunun elinde yoğunlaşması ile haberlerin, toplumsal yarar ve çıkar kavramından uzaklaşması ortak bir yürüyüşün adımları olarak birlikte atılmıştır. Medyanın mülkiyet yapısındaki değişim, bu sektörde sermaye birikim kuralları ve ideolojisinin egemenliğine yol açmıştır.

Medyanın mülkiyet değişimi sonucunda, "dördüncü güç" veya "kamu gözcüsü" nitelikleriyle tanımlanan medya kuruluşlarının, siyasal iktidarlarla geliştirdiği ilişkiler bağlamında dikkat çekmektedir. Medyada yeni sahiplik yapısı, kitle iletişim araçlarının şirket çıkarları doğrultusunda siyasal iktidarları etkileyen bir baskı grubu olarak konumlanmasına yol açarken, iletişim pazarları büyük medya grupları arasındaki hegemonya mücadelesi alanı olarak gelişmiş, serbest pazarın profesyonel yayıncılık kültürünü geliştirebileceği yönündeki düşünce ise yerini, mülkiyet sahipleri ile çalışanlar arasında gelişen bir tür "kölelik" ilişkisine bırakmıştır. Medya mülkiyet yapısındaki değişim süreci Graham Murdock (1993:4) tarafından, "eski bir sorunun yeni bağlamlarda üretilmesi" olarak değerlendirilir. Murdock'a göre, eski sorunu medya mülkiyetinin haber içerikleri ve profesyonel gazeteciler üzerindeki etkisi oluştururken yeni bağlam, 1980'li yıllardan itibaren medya mülkiyetinin yapısal değişim sürecidir. Murdock'ın açıkladığı gibi, küresel düzeyde, kitle iletişim pazarlarına

egemen olan mülkiyet sahipleri ana ticari faaliyet alanlarına göre üç ana grupta toplanmaktadır. Bunlar, endüstriyel holdingler, hizmet holdingleri ve iletişim holdingleridir. Endüstriyel holdingler ve hizmet holdingleri ana faaliyet alanları sanayi ve bankacılık gibi ticari faaliyet alanlarına sahip olan sermaye gruplarıdır. İletişim holdingleri ise, ana faaliyet alanları yayıncılık olmasına rağmen diğer ticari sektörlere doğru yayılmışlardır. Medya yapılarındaki söz konusu değişim, Daniel Hallin'in (1994:56) belirttiği gibi medya mülkiyetinin kurumlar üzerindeki denetimini "merkezileştirmiştir".

Medya gücünün, büyük sermaye grupları ile bütünleşmesi, "saldırgan medya gruplarını" oluşturmuş ve bu yönüyle de liberal demokrasilerde "kamu gözcüsü" niteliği atfedilen medyanın, şirket çıkarlarının gözcüsü olmasına yol açmıştır (Strett,2001:150). Ignacio Ramonet (2000:153), medya holdinglerinin iletişim zincirini bütünüyle ele geçirdiği bir medya sektöründe, kamusal yarar kavramının yok edilmesini aşağıdaki gibi açıklar:

> "İletişim grupları arasındaki köprüler, dallanmalar ve birleşmeler acımasız bir rekabet ortamında günden güne çoğalırken, bir medyanın bize ulaştırdığı bilginin, doğrudan ya da dolaylı olarak, yurttaşların çıkarları yerine üyesi olduğu büyük grubun çıkarlarını savunmayı amaçlamadığından nasıl emin olabileceğiz ? Örneğin Körfez Savaşı sırasında birtakım medyanın tutumunu, habere saygıdan çok patronlarına olan saygıları belirledi. Amerikan medyasının gözü izlenme oranındadır diye gözlemliyor Mark Cristin – Miller. Her zaman, halkın tepkisini en kolay çekilebilecek haber peşinde koşarlar. Her türlü çatlak sesi susturma eğilimindedirler. 1991 yılında savaş karşıtı kişilere ara sıra rastlanıyor ama bunlar kamera önünde hiçbir zaman konuşmuyorlardı. Bu medya, içlerinde savaş endüstrisinden çıkarı olanların da bulunduğu çok büyük gruplara aittir. Örneğin, NBC televizyonu, orduya gereç sağlayan birkaç firmadan biri olan General Electric'in malıdır. 1991'de NBC'nin savaş yanlısı görünmesi bir rastlantı değildi" (Ramonett,2000:153).

Ramonet'in belirttiği gibi, "bir medyanın ulaştırdığı haberlerin doğrudan veya dolaylı olarak yurttaşların çıkarları yerine üyesi olduğu büyük grubun çıkarlarını savunmadığından nasıl emin olabiliriz ?", medyada yeni mülkiyet yapısı içerisinde, demokrasiye yönelen tehdit bu noktada olanca açıklığı ile görülür. İzleyici kitlelerin, medyanın günden güne sürekli değişen mülkiyet ilişkilerini ve bunun kapitalist ilişki ağı içerisindeki yerini belirleme şansı yoktur. Üstelik medya sahipleri, medya ile diğer şirketleri arasında sözde bir bağımsızlık imajı vermekte, ticari ilişkiler bu doğrultuda bulanıklaşmaktadır. Oysa, medyanın yeni sahiplik yapısı, iletişim zincirini bir bütün olarak değiştirmektedir.

Medya mülkiyetindeki değişim sürecinin, kitle iletişim pazarları, profesyonel gazeteciler, medya kurumlarının yapı ve işlevlerini önemli ölçüde dönüştürdüğü görülür. Medyada yeni sahiplik yapısı, grup şirketlerine ait haberlere karşı sansürcü bir uygulamayı

geliştirmiştir (Hiebert ve Gibbons,2000:217, McChesney,1999:53). Örneğin, Japonya'da, NTV televizyon şebekesi, mülkiyetinde bulunan Nippon Şirketi'nin çevreyi kirletmesine dair bir haberi yayından çekmiş ve diğer televizyon kanallarında da yayınlatmamıştır (Sugiyama,2000:193). Amerika Birleşik Devletleri'nde CBS şebekesi ise, en çok reklam aldığı şirketin Uzak Doğu ülkelerinde çocukları yasalara aykırı bir biçimde, kaçak işçi olarak çalıştırdığı yönündeki bir haberi yayından kaldırmıştır. Bu doğrultuda, çoğulcu yaklaşım tarafından "fikirlerin serbest yeri" olduğu iddia edilen ticari medyanın, demokratik bir iletişim düzenini tehdit ettiği ve medyanın, "kamu gözcüsü" veya "dördüncü güç" niteliği atfedilerek tanımlanan niteliğini zayıflattığı görülür (Curran,2002:193). Bu doğrultuda, liberal çoğulcu gelenek tarafından oluşturulan, "bağımsız kamu gözcüsü" ve "profesyonel gazeteci" kavramlarının da eş zamanlı olarak tartışmaya açık olduğu görülür. Curran tarafından bu durum aşağıdaki gibi değerlendirilir:

> "Geleneksel kuramın kalbinde yer alan, serbest pazarın korkusuz haber takipçilerini besleyip büyüteceği sayıltısı bu yüzden tartışmaya açıktır. Bunun ardından, ticari medyanın büyük şirketlerle bütünleşmesi üzerinde duran radikal açıklamaların da ciddi biçimde gözden geçirilmesi gerekmektedir. Onların, medyanın maddi dönüşümü üzerindeki vurguları, medya örgütleri içerisinde gazetecilere göreceli özerklik sağlayan karşı koyucu etkilerin çözümlenmesi ile her zaman dengelenmemektedir. Gerçekte, izleyicilerin gözünde güvenirlik ve siyasal meşruiyet gereksinimi, gazetecilerin öz imgeleri ve mesleki bağlılıkları ve gazetecilerin bağımsızlığı yönündeki normatif kamusal destek, ticari medyanın kardeş şirketlerin ekonomik ve siyasal çıkarlarına boyun eğmesine engel olan önemli etkilerdir" (Curran,2002:196).

James Curran'ın belirttiği gibi, büyük sermaye güçleriyle bütünleşen medyanın, "haberin korkusuz takipçilerini" beslemediği görülür. Bununla birlikte medyanın içinde bulunduğu yapısal koşulların, gazetecilerin çalışma pratikleri ve öz imgeleri ile dengelenebileceğinin iddia edilmesi yönündeki bir düşünce iki önemli unsuru açıklayamamaktadır. Bunlar a) medya kurumu içerisinde "kilit personel" istihdam etmesi ve medya sahipleri ile bütünleşmiş bir medya elitinin varlığı ile b) medya sektöründe görülen mülkiyet yoğunlaşmasının, gazeteciler üzerindeki etkisidir. Ticari medyada mülkiyet sahiplerinin, kilit personeli işe alma veya işten çıkartma yönünde iki temel davranış biçimi bulunur. Bu doğrultuda, mülkiyetin politikalarını benimsemeyen gazetecilerin işten çıkartılması kaçınılmazdır. Büyük medya grupları içerisinde görüldüğü gibi, gazetecilerin "taşeronlaştırılması" ve "sendikasızlaştırılması", gazetecinin "öz imgesini" ve mesleğe olan bağlılıklarını güçlendirmemektedir.

Medyanın mülkiyet yapısındaki değişimin öte yandan, medya ve devlet arasındaki ilişkiler üzerinde de etkili olduğu görülür. Büyük sermaye güçleri ile medya arasındaki

bütünleşme bütünleşme, medya kartellerinin hükümetler üzerindeki popüler bir denetim kaynağı olmaktan daha çok, devlet üzerinde doğrudan veya dolaylı olarak etkide bulunan egemen ekonomik güçlerin araçları olmasına yol açmıştır. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri'nde 1980'li yıllar, medyanın siyasi iktidar üzerindeki denetimi değil, ideolojik olarak korunması gereken bir "müttefik" ile "dördüncü gücün" ortaklaşmacı çalışmasını gösterir (Bagdikian,2000:238). Ben Bagdikian'ın belirttiği gibi, 1980'lerden itibaren Amerika Birleşik Devletleri'nde medya, siyasal iktidarın yolsuzluk ve yozlaşmalarını yayınlamaktan özellikle kaçmaktadır. Bu haberleri yayınlamak üzere harekete geçen diğer yayın organları üzerinde de doğrudan bir denetim uygulayarak, yayınların dağıtımını engelleyerek veya reklam pazarından söz konusu televizyon kanallarına gelir aktarmayarak, siyasal iktidar ve medya arasındaki işbirliğini geliştirmiştir. Bu doğrultuda, Jeremy Tunstall ve Michael Palmer'ın (1991:11) belirttiği gibi, medyada mülkiyet sahiplerinin "medya moğolları" olarak değerlendirilmesi, medya mülkiyetini elinde bulunduran sınırlı sayıdaki şirketin, kamusal çıkarlara hizmet eden bağımsız kamu gözcüleri olarak değil, tam aksine şirket çıkarlarını ilerletmek amacıyla medyayı kullanan ve kendi çıkarlarından başka çıkarları düşünmeyen aktörler olarak hareket etmesidir.

Türkiye'de de, 1980'lerden itibaren gelişen yeni sahiplik yapısın, "medya – siyaset ve ticaret" ilişkileri bağlamında benzer bir gelişmeye yol açtığı görülür. Ancak, Yeni Sağ'ın ekonomi – politikalarını izleyen bir ülke olarak Türkiye'nin, küresel kapitalizme eklemlenme sürecinde medya politikalarının ve sözü edilen politikaların yol açtığı, desteklediği medyada yeni sahiplik yapısının tam da eleştirel ekonomi politik çerçevesinde "kültürel üretim sathında meydana gelen değişimin, kamusal alanı özgürlüştirme yerine sınırlandırma potansiyeli" odak bir sorun olarak tartışılmalıdır.

2.1.1 Türkiye'de Devlet ve Sermaye Grupları: Küresel Kapitalizme Eklemlenme Sürecinde Medya Politikaları

Türkiye'de, egemen sermaye grupları ve Devlet arasındaki ilişkinin anlaşılması adına, özellikle 1980'lerden itibaren uygulanan medya politikalarının çözümlenmesi gerekir. Çünkü, hem 1980'lerden itibaren sermaye birikim kuralları ve ideolojisinin egemen olduğu medya sektörü, düzenleyici bir mekanizma olarak Devleti zaten ortaya çıkartmıştır, üstelik medya politikalarında büyük sermaye güçlerini koruyan bir niteliğinin olması Devlet ve sermaye grupları arasındaki ilişkinin tartışılması için önemli bir zemin oluşturmuştur ve hem de, Türkiye'ye özgü yapısal koşullar içerisinde bir medya gücüne sahip olmanın, medya sahiplerine getirdiği ekonomik ve politik bir güç birlikteliği zaten Devlet ve sermaye grupları arasındaki ilişkiler adına önemli sorulara yol açmaktadır. Üstelik, krizler dönemi içinden

bakıldığında Türkiye medyasında yeni sahiplik yapısının, "medya ve Devlet", "medya, siyaset ve ticaret" ilişkileri adına hareketlendirdiği, "bankalarla bütünleşmiş medya sermayesi zararlarını Devlet'e mi yükledi ?", "bu dönem içerisinde sermayenin çıkarlarını ilgilendiren ancak egemenlik ilişkilerinin sürdürülmesini sağlayan haber pratikleri nasıl gelişti ?" gibi soruların Devlet ve sermaye arasındaki etkileşimi ortaya çıkarttığı açık bir biçimde görülür.

Türkiye'de de, liberal demokrasilerin egemen olduğu diğer ülkelerde olduğu gibi, medya politikalarının 1980'lerden itibaren ekonomik ve siyasal liberalleşme ile belirlendiği gözlemlenir. Bu açıdan, Türkiye'de yeni bir sermaye birikim modelinin yol açtığı, "serbest pazar" ideolojisine dayanan politikalar, Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa ülkelerin de uygulanan "***neo liberal***" bir düşünce geleneğinin, ülkeye özgü siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarda yeniden üretimini içerir. Ancak, Türkiye'de hem Devlet geleneği ve hem de ülkeye özgü koşullar içerisinde sermaye grupları ve Devlet arasında kimi zaman organikleşen ilişkiler, demokratik bir iletişim düzeni ve iletişim özgürlüğünü engellemektedir.

Liberal çoğulcu demokrasilerin egemen olduğu ülkelerde medyaya ilişkin düzenlemelerin, mülkiyetlerinin çıkarlarını korumak isteyen medya sahiplerinin, toplumdaki çoğulcu ve çok sesli yapının yansıtılması, medyanın kamusal görevlerinin gerçekleştirilmesi için izleyicilerin, medyaya erişerek seslerini duyurmak, düşüncelerini ifade etmek ve yaymak için çalışan çeşitli sivil toplum kuruluşlarının, kamunun ortak çıkarları ve yurttaşlarının haklarını korumayı bir amaç olarak belirleyen hükümetlerin birbirleriyle yarışan çıkarlarını içerdiği görülür (Ward,2001:81, Doyle,2002a:45, Bek,2003b:257, Splichal,1999:28). Oysa, Türkiye medya politikalarında, bir tarafını siyasal iktidarlar / hükümetin, diğer tarafını medya sahipleri veya sermaye gruplarının oluşturduğu ve en çok bu iki kesimin çıkarlarının konu edildiği görülür. Öyle ki, Türkiye'de medya politikalarının ne iletişim pazarlarında mülkiyet çeşitliliği bağlamında "dışsal" çoğulculuğu ve ne de programların çeşitliliği ve kalitesini, toplumdaki çoğulcu ve çok sesli yapının yansıtılması bağlamında "içsel" çoğulculuğu düzenlediği görülür (Ward,2001:81). Öte yandan medya politikaları, liberal çoğulcu yaklaşımın medya düzenlemeleri için öngördüğü sivil toplum örgütlerine de yer vermemiştir. Oysa, özellikle Kıta Avrupa'sında medya politikalarında, sivil toplum örgütlerinin oluşturduğu "medya izleme komiteleri" (***media watchog agency***) önemli bir yere sahiptir. Örneğin Dennis McQuail ve Julien van Cuilenburg'un (2003:204) belirttiği gibi, Avrupa ülkelerinde medya politikaları yakın bir dönemde, medyanın kamusal sorumluluğunun düzenlenmesini sağlayan bağımsız ulusal düzenleyici otoriteler geliştirmek zorundadır. Türkiye'de medya politikalarının ise, henüz "bağımsız ulusal düzenleyici otoriteler" geliştirme anlayışından uzak olduğu belirtilmelidir. Medya politikaları bağlamında bir diğer

dikkat çekici unsur ise, profesyonel yayıncılık kültürünün geliştirilmesi için önemli bir çabanın gösterilmemesidir. Oysa, medyanın kamuya olan görevinin yerine getirilebilmesi için, "profesyonel yayıncılık kültürü" oldukça önemlidir. Medya sahiplerinin ticari çıkarlarına karşı profesyonel yayıncılık kültürünün ve editoryal bağımsızlığın oldukça önemli işlevleri bulunur. Türkiye'de medya politikalarında ise "editoryal bağımsızlığın" ve "profesyonel yayıncılık kültürünün" gelişmesi için herhangi bir düzenleme gerçekleştirilmemiştir. Türkiye'de medya politikaları için bir diğer belirtilmesi gereken unsur, medyada mülkiyet yoğunlaşmasına karşı toplumdaki çoğulcu yapının korunması için herhangi bir düzenlemenin geliştirilmemiş olduğudur. Öte yandan, iletişimin bir pazar yapısı içerisinde düzenlenmesi öngörüldüğü halde, pazar mekanizmasının getirdiği aksaklıklar, rekabet ihlalleri medya politikalarında düzenlenmemiş doğrudan bir ifadeyle politikalarla, iletişim pazarlarının yapısal koşulları arasında herhangi bir uyum gerçekleşmemiştir. Bu durumun en önemli göstergesi, gerçekte kamuya ait olan frekansların düzenlenmemesi, frekans dağıtımının gerçekleşmemesi, açık arttırmaya çıkmamasıdır. Kamu malı olan frekansların, sermaye gruplarının denetimindeki medya şirketlerine "zımmen ve bedava" olarak kullandırıldığı görülmektedir (Bek,2003b:251, İrvan,1999:265, Atabek,1999: 255).

Türkiye'de medya politikalarının, medya sektörünün ihtiyaçlarıyla uyumlu olmaması, düzenlemelerin geciktirilmesi ve RTÜK veya Rekabet Kurulu gibi düzenleyici örgütlerin, etkin olamaması gerçekte Devlet ve sermaye grupları arasındaki ilişkiyi olanca açıklığı ile göz önüne sermektedir ve zaten, Türkiye'de sermaye gruplarının denetimindeki medya şirketleri ile siyaset ve ticaret arasındaki ilişkilerin iç içe geçmiş, birbirini büyüten ve geliştiren doğası, medya politikalarının da büyük sermaye gruplarını korumasına yol açmıştır. Ekonomik krizler örneğinde görüldüğü gibi, sermaye gruplarına ait zararların kamulaştırılmasına "medya – siyaset ve ticaret" ilişkisinin yol açtığı belirtilmelidir. Gerçekte, Kaarle Nordenstreng'in belirttiği gibi (2001:160), gelişmiş ülkelerde "refah devleti" anlayışı toplumların ilerlemesi için görevini önemli ölçüde önemli ölçüde tamamlamıştır ama gelişmekte olan ülkelerde, yoksulluk, eşitsizlik, kamu yararı bağlamında Devletlerin önemli bir rolü ve görevi bulunur, bu açıdan görev, sivil toplum kuruluşlarına devredilemez. Oysa Türkiye 1980'lerden itibaren izlediği küresel kapitalizme eklemlenme politikasında, Devletin bu bağlamdaki rolünü önemli ölçüde sınırlandırmış ve Shalini Venturelli'nin belirlediği gibi (1993:497), kamu çıkarına dayanan eski ulusal modellerin, küresel ekonomik düzenin pazar modeli tarafından yerinden edildiği bir ülke haline dönüşmüştür. Öte yandan, demokratik bir iletişim düzeni ve iletişim özgürlüğü adına Türkiye'de yayıncılığın politik kalıtım ve ortak kamusal çıkarın geliştirilmesi için, demokratik süreçlere hizmet eden yurttaşlıkla ilgili ve kültürel bir olgu olarak, "kamu

çıkarına dayanan ulusal modelin" deneyimlenmediği de belirtilmelidir (Bek,2003b:239). Buna rağmen, Türkiye'de izlenen medya politikalarının, ülkedeki sermaye birikim modelleriyle koşut olarak önemli bir değişim geçirdiği görülmektedir. 1980'lerden itibaren iletişim politikalarında, küresel kapitalist sistemle uyumlaşma belirgin bir hedef haline gelmiştir. Üstelik, Türkiye'de özelleştirme ve ticarileştirme, yeni sağın ekonomi politiğini izleyen siyasal iktidarın üstü örtük, gizli, başlangıçta çok da belirgin olmayan politikalarının bir sonucu olarak görülmelidir. Bu açıdan, Türkiye'de medya politikaları ve sektördeki karşılığı tartışılmalıdır. Dışa açık büyüme veya doğrudan bir ifadeyle küresel kapitalizmle bütünleşme sürecinde Türkiye'nin izlediği medya politikaları için üç ana tarih verilebilir:

- 24 Ocak 1980 Ekonomik İstikrar Kararları.
- 24 Nisan 1994 tarihinde yürürlüğe giren 3984 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları hakkında Kanun.
- 21 Mayıs 2002 tarihinde yürürlüğe giren ve 3984 Sayılı Yasa'da öngörülen medya sahipliği için ilke ve esasların değiştirilmesinden öte önemli bir farklılık getirmeyen 4756 Sayılı Kanun.

Türkiye'de 24 Ocak 1980 tarihli, "Ekonomik İstikrar Kararları"nın gerçekte, ekonomiye ilişkin temel kararlar olduğu söylenemez, aksine bu kararlar Türkiye'nin siyasal, sosyal ve ekonomi alanlarında kökten bir değişim ve dönüşümü hedeflediği belirtilmelidir. Bu kararlar neticesinde, 1963 yılında Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda ifade edilen ve 1970'li yılların sonuna kadar uygulanan "ithal ikameci sermaye birikim modelinin" terk edildiği, ülke ekonomisinde yeni bir birikim ve bölüşüm modelinin uygulanacağını gösteren en önemli yapısal düzenleme olarak gündeme gelmiştir. Gülten Kazgan'ın belirttiği gibi, 24 Ocak kararları Türkiye'de "tepeden inmeci bir ideoloji değişimini" amaçlamaktadır (Kazgan,2002:122). Kazgan, Türkiye'nin dışa açılma sürecindeki söz konusu ideolojinin değişimini aşağıdaki gibi açıklar:

> "24 Ocak paketi, 12 Eylül askeri rejiminin Başbakanlık Müsteşarı Turgut Özal önderliğinde yürütülürken, gelmesi amaçlanan serbestleşmenin, dış (ABD) kaynaklı bir küresel projenin Türkiye ayağı olduğunu kimse tam bilemiyordu. Gözlemlenen ABD'de Reaganomics ve İngiltere'de Thatcherism ile yola çıkan serbestleşme politikasıydı; Türkiye'ninse dış borç ödeyememesi dolayısıyla içine düştüğü krizin atlatılması bağlamında döviz kazanmak için gereken politika dönüşümlerini yürürlüğe koyabilmesiydi. Türkiye'nin de aynı sürecin içine çekileceği, IMF, Dünya Bankası, OECD gibi kredi veren uluslararası örgütlerin bunu küresel stratejinin bir aracı olarak kullanacakları ancak tahmin edilebilirdi" (Kazgan,2002:121).

Türkiye'nin, Yeni Sağ'ın ekonomi – politikasını izlemeye başladığı 24 Ocak Kararları, diğer alanlardaki etkisinin yanı sıra medya sektörünü de önemli ölçüde etkilemiştir. Kamu çıkarına dayanan medya politikalarının yerine, "ekonomi merkezli medya politikalarının" temeli bu kararlarla atılmıştır. Uygulanmaya başlayan sözde "serbestleşme politikası", iletişim özgürlüğü adına önemli sorunlara yol açmıştır. Gazete yayınlamak için gereken maliyetler bir gece içerisinde artmış, gazetecilik başlangıç ve işletme masrafları yüksek buna karşın sektör içerisinde yer edinmenin oldukça zor olduğu bir ticari faaliyet alanına dönüşmüştür. Gazete kağıtlarına yapılan yaklaşık 4 kat zam, Türkiye'de medyanın sermaye gruplarına bağımlılığı ve üstelik yeni sahiplik yapısının kurumsallaşması için yalnızca başlangıçtır. Dönem içerisinde, toplumdaki çoğulcu ve çok sesli yapının yansıtılması için oldukça önemli olan alternatif kitle iletişim araçlarının desteklenmesine son verilmiş, doğrudan bir ifadeyle, Devlet tarafından, basın için uygulanan "sübvansiyonlar" kaldırılmıştır (Kazgan,2002:122). Aslında bu dönemden itibaren uygulanan politikaların basını (daha da genişleterek medyayı) tam da Orhan Koloğlu'nun belirlediği gibi (1999:75) büyük sermayeye devredecek bir ortamın sağlanmasını amaçladığı dikkat çekmektedir. Koloğlu, Türkiye'de Özal iktidarının işbaşına gelmesi ile birlikte yaşanan değişimi aşağıdaki gibi değerlendirir:

> "Turgut Özal'ın iktidara gelmesi ile birlikte, devlet – basın ilişkilerinde yeni bir uygulama dönemi başladı. Eskiden örneğin kağıt sübvansiyonuherkesin yayın yapmasını kolaylaştıracak bir nitelik taşırken, yeni sistem gazeteye değil, gazete – radyo – televizyon sahibi sermayedara hazineden bedava ya da çok ucuz arsa ve çok düşük faizle dolar kredileri sağlanması yöntemini getirdi. 1960 – 70'lerde haber ajansı gibi daha çok mesleki yan kuruluşlara doğru yayılma eğilimi gösteren, basın kurumları, 1980'lerden itibaren ticari nitelikli yayınların yan kuruluşları haline dönüştüler. Büyük holdingler, yatırım ve üretim şirketlerinin işlerinin yürümesine yardımcı olmak amacıyla kendi gazete – radyo – televizyonlarını kurmaya, kendi pazarlama, dağıtma ve reklam mekanizmalarını da tekeller şeklinde yürütmeye giriştiler. Gazete yönetim kadrolarının da meslek ilkelerine uymaktan çok, bu ticari çıkarlara hizmet verecek – hatta Mehmet Barlas örneğinde olduğu gibi işin aracılığını üstlenecek – kimselerden seçilmesine dikkat edildi. Sendikasızlaştırma operasyonu da alt kademelerin kontrolünde tutulması için işletildi" (Koloğlu, 1999:75).

Orhan Koloğlu'nun belirlediği gibi, 1980 sonrası ve özellikle 24 Ocak Kararları'nı izleyen dönem, basın sektörünün çok farklı bir gelişim izlemesine yol açmıştır. Aslında, Türkiye medyası için yekpare bir bütün olarak sermaye birikim kuralları ve ideolojisinin egemenliğine girilmesi de, yeni bir sermaye birikim modelinin izlendiği (Türkiye'ye özgü yeni sağ anlayışın yerleştiği) bi dönemde gelişmiştir. Türkiye'de bu kararların ardından basın, reklam ve pazarlama faaliyetleri tarafından yönlendirilen, işletme masrafları için büyük

sermaye gruplarının varlığını gerektiren bir sektöre dönüşmüştür. Gerçekten de, Türkiye medyasında 24 Ocak "Ekonomik İstikrar Kararları"nın ardından, mülkiyet ilişkilerinin yapısal bir değişim yaşadığı gözlemlenir. Medyanın ihtiyaç duyduğu sermaye, çoğu kez medya dışındaki alanlarda sermaye birikimini elde etmiş ve medya sektörüne de herhangi bir ticari alana girermişcesine giren ancak daha da önemlisi, sektöre sermaye birikim kuralları ve ideolojisini taşıyan yeni sahiplerden karşılanmasına yol açılmıştır. Medyada yeni sahiplik yapısına ilişkin ilk örnek, bir banka (Hisar) ve inşaat şirketine sahip olan Çavuşoğlu – Kozanoğlu Grubudur. Bu Grup'un ardından geleneksel medya sahiplerinin yerini alacak olan diğer sermaye grupları da (Asil Nadir ve Nadir Grubu, Kemal Ilıcak ve Ilıcak Grubu, Enver Ören ve İhlas Holding, Aydın Doğan ve Doğan Holding, Erol Aksoy ve Avrupa – Amerika Holding, Uzan ailesi ve Rumeli Holding, Mehmet Emin Karamehmet ve Çukurova Holding, Ayhan Şahenk ve Doğuş Grubu vb) birbiri ardına medya sektörüne girmiş (Topuz, 2003:329 – 330) üstelik rekabetin kıran kırana gerçekleştiği, sürekli bir sermaye akışına ihtiyaç duyan, kendi başına kârlı bir yatırım alanına hiçbir dönemde dönüşememiş olan medyaya, sermaye birikim kurallarını da taşımışlardır. Bu şekilde, 1990'ların ardından, yazılı basında olduğu gibi ticari televizyon yayıncılığında genişleyen şirketler, çoğu kez "ortak bir yürüyüşün adımları olarak" (Adaklı, 2001: 158) kendi üretim ve dağıtım ağlarını oluşturmuşlar, tam da oligopolcü bir piyasa yapısının getirdiği, ve aslında gerektirdiği, yapısal koşullar içerisinde "fikirlerin serbest pazarının" egemen aktörleri olarak, devlet tekelinin yerini bu kez "özel tekeller" olarak almışlardır.

Demokratik bir iletişim düzeni ve iletişim özgürlüğü adına oldukça önemli olan kamu hizmeti yayıncılık anlayışı ise yerini, Devlet tekeli tarafından yürütülen bir yayıncılığın çoğulcu ve çok sesli yapının yansıtılması yönündeki düşünceden ve yayıncılıkta rekabetten uzak bir kamu hizmeti, gerçekte kamu tekeli, yayıncılık modeline bırakmıştır. Türkiye'de medya politikaları için önemli bir diğer dönem, 1990'ların başında, yasa tanımazlığın önemli bir göstergesi olarak yayına başlayan, ticari yayıncılık modeliyle başlar. Dilruba Çatalbaş'ın belirttiği gibi (2000:132), Türkiye'de 1990'lar "bürokratik despotizmden, rating popülizmine" geçiş dönemi olarak dikkat çeker. Bu dönemde, toplumun geniş kesimleri kamu hizmeti yayıncılığından kaynaklanan "bürokratik despotizmi", ticari radyo ve televizyonların gelişmesiyle "rating popülizmi" döneminde deneyimler ve demokratik bir iletişim düzeni ile iletişim özgürlüğü bu dönemde de gerçekleşmez. Aksine, medya sektörünün giderek sermaye birikim kuralları ve ideolojisinin egemenliği altına girmesi ve sözde "serbestleşmeyle" iletişimin pazar mantığı içerisinde gelişmesi zaten iletişim özgürlüğü adına önemli bir sınırlandırıcılığı açığa çıkartır.

Türkiye'de ticari radyo ve televizyon yayınları, sermaye gruplarına bir medya sahibi olmanın siyasal ve ekonomik alanda sağladığı dışsal faydalara ilişkin önemli örnekleri gündeme getirir ve zaten Türkiye'de ticari televizyon yayıncılığı henüz başlangıcından itibaren bu ilişkiyi, daha açık bir ifadeyle organik bağlantıyı gündeme getirmiştir. Türkiye'nin ilk ticari televizyon şirketi, Şubat 2001 ekonomik krizinin ardından sahip olduğu İmar Bankası'nda gerçekleştirilen yolsuzluk sonucunda, TMSF'nin yönetim ve denetimine devredilen, Uzan Grubu veya Rumeli Holding ile dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın oğlu Ahmet Özal'ın ortaklığında kurulmuş, yasal düzenlemelerdeki boşluktan yararlanan ticari televizyona siyasal destek ise, Cumhurbaşkanı Özal tarafından "Anayasa'nın bir kez delinmesi ile bir şey olmaz" yönündeki demeciyle gelmiştir. Oysa, Anayasa'nın bir kez delinmesi, dönem boyunca gelişen "medya – ticaret ve siyaset" ilişkisi saklı kalmak kaydıyla, Türkiye'nin yakın siyasi geçmişinde yaşadığı iki ekonomi politik kriz döneminde, toplumun geniş kesimlerine ödetilen 50 milyar dolarlık bir yolsuzluğa yol açmıştır.

Türkiye'de ticari radyo ve televizyon yayınlarının, yasal düzenlemeleri fiilen ihlal ederek başladığı yayınlar için yasal düzenleme, dört yıl gibi önemli bir gecikmenin ardından yapılmıştır. 24 Nisan 1994 tarihinde yürürlüğe giren 3984 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları hakkında Kanun, sözde "serbest pazar" içerisindeki yayıncılığın, yasal meşruiyete kavuşturulmasını sağlamıştır. Gerçekte, Türkiye'de "***deregulation***" uygulamasına ilişkin özel bir örneği oluşturur. Bununla birlikte Yasa'da, "demokratik bir iletişim düzeni", "iletişim özgürlüğü" ve "profesyonel yayıncılık kültürünün geliştirilmesi" gibi yayıncılığın gerçekte bir kamu görevi olduğuna dair hiçbir düzenleme yer almaz. Toplumdaki çoğulcu ve çok sesli yapının yansıtılması, katılımcı bir demokrasi modelinin ihtiyaç duyduğu bir medya düzenlemesi 3984 Sayılı Kanun ile gerçekleştirilmez. Yasa da, daha çok bir tarafını Devlet ve diğer tarafını medya holdinglerinin oluşturduğu ikili bir ayrım bulunmaktadır. Buna rağmen, medya mülkiyeti "sermaye payı sınırlandırmasına" bağlanmış, sermaye birikim kuralları ve ideolojisinin egemenliğinin 1980'lerden itibaren egemenlik kazandığı bir medya sektöründe mülkiyet yoğunlaşması ve tekelci örgütlenmelere ilişkin herhangi bir düzenleme ise yer almamıştır. Gerçekte, 1980'lerden itibaren "medya – siyaset ve ticaret" ilişkisinin söz konusu yasal düzenlemede de oldukça etkili olduğu dikkat çekmektedir. Öte yandan, 3984 Sayılı Yasa, pazar içerisinde düzenlenen bir iletişim için "düzenleyici bir otorite" geliştirmiştir ama gerçekte kamuya ait olan frekans tahsislerine yönelik bir düzenleme, bu tezin yazıldığı dönem içerisinde bile gerçekleştirilmemiştir. Öte yandan, ticari radyo ve televizyon yayınlarının reklam gelirlerinden kaynaklanan %5 oranındaki yıllık kesinti, frekansların ücretsiz olarak kullandırılmasına ilişkin bir "sus payı" olarak görülürken bu gelirin nasıl kullanıldığı ve ne

amaçla kullanılması gerektiğine ilişkin bir tartışma gerek kamuoyunda ve gerekse akademik çevrelerde oldukça sönük kalmıştır. Oysa, reklam gelirlerinden elde edilen gelir, demokratik bir iletişim düzeni ve iletişim özgürlüğü adına kullanılabilir, Türkiye'de medya mülkiyet yoğunlaşması, tekelleşme ve kartelleşme karşısında demokratik bir iletişim düzeni ve iletişim özgürlüğünü besleyen önemli bir kaynak olarak kullanılabilirdi. Örneğin, toplumdaki çoğulcu ve çok sesli yapının yansıtılması için gereken alternatif bir kitle iletişim yayıncılığı adına önemli bir kaynak olarak kullanılabilirdi (İrvan,1999:264, Atabek,1999:255, Kejanlıoğlu, Adaklı ve Çelenk,2001:133, Bek,2003b:252). Oysa, demokratik bir iletişim düzeni ve iletişim özgürlüğünün sağlanması, ülkelerin sahip olduğu siyasal kültür ile oldukça yakından ilgilidir. Kitle iletişim sistemleri, ülkelerin siyasal sisteme koşut olarak gelişmekte ve ülkelerin kendilerine özgü yapısal, sosyal, ekonomik, siyasal ve kültürel nitelikleri içerisinde belirlenmektedir. Demokratik bir iletişim düzeni ve iletişim özgürlüğünün ihtiyaç duyduğu çoğulcu, çok sesli yapının medyada yansıtılması ile medya sahipleri ile diğer çıkar ve baskı gruplarından gelebilecek müdahalelerden bağımsız olabilmek bu doğrultuda, ülkenin sahip olduğu siyasal kültüre bağlıdır. Türkiye'de ise, medya siyaset ve ticaret arasındaki ilişkilerin önemli ölçüde siyasal kültür tarafından belirlendiği görülür. Türkiye'nin demokratik bir iletişim düzeni ve iletişim özgürlüğü adına geliştirdiği, otoritenin (RTÜK), kamu nezdinde yayıncılık alanının planlı gelişimini örgütlemeye çalışan, bu alandaki olası yoğunlaşmaya ve ayrıcalıklı ekonomik ve siyasi konumların oluşmasına karşı düzenlemeler getiren bir kurum olmaktan çok yayın içeriklerini titizlikle kontrol eden baskıcı bir "sansür kurulu" olarak tanınması da (Kejanlıoğlu, Adaklı ve Çelenk,2001:134), Türkiye'de siyasal kültür ile oldukça yakından ilişkilidir.

Beybin Kejanlıoğlu, Gülseren Adaklı ve Sevilay Çelenk, yayın kuruluşlarının aldığı cezaları bu anlamda bütünüyle anti demokratik bir kurumun keyfi uygulamaları olarak değil, gelişkin olmayan bir demokrasi kültürüne eklemlenmiş ve kısa bir sürede çok fazla gelişmemiş bir televizyon ortamının öngörülebilir problemleri olarak değerlendirmesi de (2001:134), Türkiye'de siyasal kültür ve medya arasındaki ilişkiye dair olduğu görülür. Bununla birlikte, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun , radyo ve televizyon yayıncılığının düzenlenmesi adına yayın durdurma, geçici olarak televizyon ekranlarını karartma ve belki de ticari televizyon kanallarıyla girdiği ve siyasi yükünden kurtulduğu bir mutabakat sonucunda gerçekleştirmediği (Atabek,1999:254) frekans tahsisi gibi yetkilerle oluşturulmuştur, bununla birlikte Türkiye'de iletişim pazarlarını tahakküm altına alan büyük sermaye gruplarının söz konusu yasa ile Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun gündelik pratikleri üzerinde önemli bir etkisinin olduğu görülür. Türkiye'de medyanın 24 Ocak 1980 tarihli ekonomik istikrar

kararlarının ardından, giderek sermaye birikim kuralları ve ideolojisinin egemenliği altına girmesi, gerçekte sermaye gruplarıyla Devlet arasındaki ilişkilerin yeniden üretimi adına önem taşımaktadır. Örneğin, RTÜK tarafından frekans tahsislerinin siyasal yönünden kurtulma medya grupları için de bu tahsis işleminin ekonomik maliyetinden kurtulmak anlamına geldiği açıktır. Türkiye'de medya, siyaset ve ticaret ilişkileri nedeniyle bir bakıma yasal düzenlemelerin önemli bir baskıyla karşı karşıya kaldığı da belirtilmelidir. Örneğin Ümit Atabek (1999: 255), sadece bir yerel tahsis denemesinin bile, mafyanın ve çeşitli siyasal grupların dahil olduğu ve Devletin çeşitli üst düzey kurumlarının da devreye girmesiyle ertelendiğini belirtir. Yerel düzeyde bile öne çıkan "medya – siyaset ve ticaret" ilişkisinin, ulusal düzeydeki bir frekans tahsisi ihalesinde alabileceği boyut ise bu anlamda oldukça düşündürücü sonuçlara yol açabilecektir. 1980'lerden itibaren büyük sermaye gruplarının denetiminde gelişen yayıncılığın, henüz başlangıcından itibaren medya – siyaset – ticaret ilişkileri içerisinde önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Yasal düzenlemelere rağmen, frekans tahsis ihalesinin yapılması gerektiği halde ertelenmesi, radyo ve televizyon yayıncılığının "yasal korsan" bir kimlik edinmesine yol açmıştır. Öte yandan, Türkiye'nin medya sektöründe izlediği politikalar, üye olmak için önemli girişimlerde bulunduğu Avrupa Birliği'nin iletişim mevzuatını oluşturan düzenlemelerle de önemli ölçüde çeliştiği belirtilmelidir. Avrupa Birliği'nin medya alanındaki düzenlemelerini oluşturan Avrupa Birliği Sınır Tanımayan Televizyon Direktifi ve Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmelerine, Türkiye 1992 yılında imza atmasına ve 1993 yılı Kasım ayında Bakanlar Kurulu kararıyla onaylamasına rağmen Sözleşmenin, Direktifle uyumunu sağlamak üzere Avrupa Konseyi Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi Daimi Komitesi tarafından hazırlanan ve taraf ülkelerce kabul edilen Ek Protokolünün, TBMM Dışişleri Komisyonu tarafından kabul edilmesine rağmen, TBMM Genel Kurulu'nda görüşülmediği için Türkiye'nin iç hukukuna intikal ettirilemediği görülür (aktaran Bek,2003b:254). Mine Bek'in belirttiği gibi bu nedenle gerek 3984 ve gerekse bu Kanun'a düzenleme getiren 4756 Sayılı Kanun'da henüz uyumlu olmayan maddeler bulunmaktadır. 3984 sayılı Yasa'nın hazırlanmasında gerekçeler arasında, Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi ve diğer mevzuatın göz önünde bulundurularak hazırlandığı belirtilir bu nedenle Yasa, Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi ile önemli ölçüde benzerlik gösterir. Ancak 3984 sayılı yasa da bir yandan çeviri sorunları ve öte yandan daha da önemli olarak Avrupa Konseyi Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi'nden yapılan alıntılarda birçok yanlış yapılmıştır. Örneğin, Sınırötesi yayın ile sınırlar içerisindeki yayınlar arasında, radyo ve televizyon yayıncılığı arasında ayrım yapılmamış olması, medyanın gündelik pratikleri içerisinde sorunlara yol açmaktadır. Beybin Kejanlıoğlu'nun, Gülseren Adaklı ve Sevilay

Çelenk'in (2001:113) belirttiği gibi, 3984 sayılı yasa ile Avrupa Konseyi Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi arasında önemli çelişkiler bulunmaktadır. Yasanın 3. maddesinde yer alan tanımlardan bir kısmı, reklamlarla ilgili düzenlemeler, yeniden iletimle ilgili 26. madde sorunlar taşımaktadır. Yasada yer alan çelişkiler, çeviri hataları ve diğer sorunlar gerçekte, 3984 sayılı yasanın, bir yandan uzun bir bekleyişin ardından yürürlüğe girmesi bununla birlikte, medyanın gündelik pratiklerindeki koşulları ile uyumlu olmaması diğer bir ifade ile aceleye getirilmesinden kaynaklanmaktadır.

Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun, önemli bir bölümü hazırlanmış halde yıllarca bekletilmiş ve Türkiye'de iletişim pazarlarını tahakküm altına alan büyük medya grupları arasında 1990'lı yıllarda yaşanan medya savaşları ile Bosna olaylarını protesto girişimlerinin şeriat gösterilerine dönüşmesinin ardından bir gün içerisinde çıkartılmıştır. Yasanın hazırlanmasında, Uzan Grubu'nun denetimindeki Interstar isimli televizyon kanalının seçim yasaklarına uymadan yayınlar yapması ile Yüksek Seçim Kurulu'nun bu yüzden verdiği cezaya karşın yayınlarını Teleon isimli televizyon kanalından sürdürmesinin de etkili olduğu görülür (Kejanlıoğlu,2004:428, Çaplı ve Dündar,1995:1384). 3984 Sayılı Yasa'nın çıkartılması yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi, medya – siyaset ve ticaretin iç içe geçtiği, karmaşık bir biçimde bütünleşmiş ilişkiler ağını da açığa çıkartmaktadır. Yasanın çıkartılması sürecinde yaşanan medya savaşları, Türkiye'de 1990'lı yıllardan itibaren uygulanmaya başlayan özelleştirme programına dayanmaktadır. Öyle ki, Türkiye'de sermaye birikim kuralları ve ideolojisinin egemen olduğu bir medya düzeninin yol açabileceği sonuçlar olanca açıklığı ile bu dönemde görülmüştür. Yasal düzenlemede, medya sermayesinin Devlet ihalelerine katılmasının engellenmesi belirli bir ölçüde bu nedene dayanır. Bununla birlikte, iletişim pazarlarını tahakküm altına almış sermaye grupları, yasa tanımazlığa ilişkin somut örnekleri de yine bu bağlamda verecektir. Hatta, 3984 Sayılı Yasa'nın 29. maddesi, sermaye grupları için adeta ayak bağı olmuş ve tam da ekonomik krizler döneminde, batık banka ve medya ittifaklarının "kurtarılma" operasyonunda 3984 Sayılı Yasa'nın 29. maddesinin değiştirilmesi için düzenlemeler tamamlanacaktır.

Türkiye'de 1980'li yıllardan itibaren yaşanan medya mülkiyetinin yapısal değişim süreci, kitle iletişim araçlarını büyük sermaye gruplarına bağımlı kılmıştır. Ancak, medya politikalarının da gerçekte büyük sermaye güçlerini destekleme gibi bir niteliğe sahip olması dikkat çekmektedir. Bu açıdan verilebilecek en önemli örnek finans kurum ve kuruluşları ile medya arasında gerçekleşen bütünleşmedir.

3984 sayılı yasanın çıkarılması, hem dört yıl süren uzun bir yasal boşluğun etkisini hem de bu gecikmenin ardından yaşanan aceleciliğin izlerini taşımaktadır. Bununla birlikte,

3984 Sayılı Yasa'da ne ticarileşmiş bir iletişim düzeni karşısında, iletişim özgürlüğünü geliştirebilecek, daha demokratik bir iletişim düzeni için gereken alt yapıyı sağlayabilecek ve ne de yoğunlaşmış bir mülkiyet yapısına karşı alınabilecek önlemler vardır. Üstelik, getirilen düzenlemenin uygulanmadığı da belirtilmelidir. 3984 Sayılı Yasa'da, medya sahipliğini ilgilendiren 29. maddesinin önemli fıkraları aşağıdaki gibidir:

BEŞİNCİ BÖLÜM
Özel Radyo ve Televziyon Kuruluşları
Kuruluş ve Hisse Oranları

Madde 29 – (Değişik: 15 / 05 / 2002 – 4756/ 13. md)

Radyo ve televizyon yayın izni verilen veya verilecek anonim şirketlerin hisse oranları ve şirket yapısıyla ilgili uyulması gereken diğer hususlar şunlardır:

a) Siyasi partiler, dernekler, sendikalar, meslek kuruluşları, kooperatifler, vakıflar, mahalli idareler ile bunlar tarafından kurulan veya bunların ortak oldukları şirketler, iş ortakları, birlikler ile üretim, yatırım, ihracat, ithalat, pazarlama **ve finans kurum ve kuruluşlarına radyo ve televizyon yayın izni verilmez; bu kuruluşlar radyo ve televizyon yayın izni almış olan şirketlere ortak olamazlar.**

b) Bu Kanuna göre, radyo ve televizyon yayın izni, Türk Ticaret Kanunu hükümlerine göre sadece radyo ve televizyon yayıncılığı, haberleşme, eğitim, kültür ve sanat amacıyla kurulmuş anonim şirketlere verilir. **Aynı şirket ancak bir radyo ve bir televizyon işletmesi kurabilir.**

c) Özel radyo ve yayın kuruluşlarının hisseleri nama yazılı olmak zorundadır. Bu şirketlerde herhangi bir kişi lehine intifa senedi ihdas edilemez.

g) Özel radyo ve televizyon yayın kuruluşlarının hisse senetlerinin halka arzında, 2499 Sayılı Sermaye Piyasası Kanunu'na göre, Sermaye Piyasası Kurulu'ndan izin almadan önce Üst Kurul'un onayının alınması şarttır.

h) Bir özel radyo ve televizyon yayın kuruluşunda, yabancı sermayenin payı ödenmiş sermayenin %25'ini geçemez.

ı)Bir özel radyo ve televizyon yayın kuruluşunda ortak olan gerçek veya tüzel kişi bir başka radyo ve televizyon kuruluşuna ortak olamaz.

i) Yerli ve yabancı hissedarlar, hiçbir şekilde imziyazlı hisse senedine sahip olamazlar.

j) Radyo ve televizyon yayın izni verilen bir anonim şirketin hisse devirleri, devir tarihinden itibaren bir ay içinde, ortakların ad ve soyadları ile şirketin devri sonucunda oluşan ortaklık yapısı ve oy payları hakkındaki bilgilerle Üst Kurula bildirilir. Bu şirketlerin, bir başka şirkete devri, bir başka şirketin devralınması, bir başka şirketle birleşme işlemlerinden önce, Üst Kurul'dan gerekli bilgi ve belgelerle izin alınması zorunludur. Bu işlemler sonucunda, şirket yapısında bu Kanun hükümlerinde öngörülen hususlara aykırılık olduğu takdirde Üst Kurul'un vereceği süre zarfında bu aykırılık giderilmek zorundadır. Aksi halde yayın izni iptal edilir.

k) Radyo ve televizyon yayın izni verilen veya verilecek anonim şirketlerde bulunması gereken diğer asgari idari, mali ve teknik şartlarla yayın alanı, yayın saat ve süreleri ile ilgili esaslarher yıl Üst Kurul tarafından tespit olunur. Şirketler, yapılarını verilen süre içinde tespit olunan şartlara uydurmak zorundadır. Aksi halde yayın izni iptal edilir.

l) Radyo ve televizyon yayın kuruluşları, **yayın izninin verilmesinden sonra da esas sözleşmelerine bu Kanun'daki esaslara ayrıkı hükümler koyamazlar; iştigal konularına, radyo ve televizyon yayıncılığı ile bağdaşmayan faaliyetleri dahil edemezler.**

m) Yurt dışından, Türkiye'ye yönelik yayın yapan radyo ve televizyon kuruluşlarına

> kanal, frekans ve kablo kapasitesi tahsis edilemez. Bunlara Türkiye'de vergi mükellefi olanlar tarafından verilen reklam ve ilan bedelleri, vergi matrahlarından düşülemez. Ancak, uydu platformu ve kablo sisteminden iletilen ve yurt dışından yapılan yabancı kaynaklı yayınların Türkçe seslendirilmelerine, birkaç dilden aynı anda yayın yapılmasına ve Türkçe reklam girişine olanak tanınır. Türkçe, reklam girişi yapılan yayınlar için Üst Kurul'un ilgili reklam yönetmeliği uygulanır.
> (aktaran Canpolat, 2002: 25 – 26).

3984 Sayılı Yasa'nın, medya sahipliğini ilgilendiren düzenlemeleri, ticarileşmiş, giderek sınırlı ellerde yoğunlaşmış medya holdingleri tarafından yerine getirilmez. Bunun oldukça açık bir örneği, Yasa'nın, 29. maddesinin (a) bendinde finans kurum ve kuruluşlarına, radyo ve televizyon yayın izni verilemeyeceği, bu kuruluşların radyo ve televizyon yayın izni almış şirketlere ortak olamayacağı açık bir biçimde belirtilmesine rağmen, fiilen delinen bu maddede açığa çıkmıştır. Türkiye'de, Kasım 2000 ve Şubat 2001 ekonomik krizlerinde ise, sermaye gruplarının 3984 Sayılı Yasa'yı fiilen ihlal ettiği ortaya çıkmıştır. Ekonomik krizler sürecinde, birbiri ardına TMSF denetimine devredilen batık banka ve ortaklıklarının aynı zamanda medya şirketlerine de sahip olduğu dikkat çekmektedir. Öte yandan, Türkiye'de medya holdinglerinin, yasal düzenlemeleri de etkilediği bir bakıma politikalardaki değişimi de yönlendirdikleri gözlemlenmektedir.

3984 Sayılı Yasa, 21 Mayıs 2002 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren "Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Değişiklik Yapılmasına Dair 4756 Sayılı Kanun" ile değiştirilmiştir. Ancak, önemle belirtilmelidir ki yasal değişim ağırlıklı olarak, medya mülkiyetindeki ilke ve esaslar ile RTÜK üyelerinin seçilmesine ilişkin bir değişimi ile ilgilidir. 3984 Sayılı Yasa'da, "sermaye payı sınırlandırması" getirilen medya sahipliği, 4756 Sayılı Yasa'da yerini "izleme oranlarına" bırakmış, gerçekte medyada mülkiyet yoğunlaşması ve tekelleşmeye yasal bir meşruiyet kazandırılması amaçlanmıştır. Ancak, değişim, başta Cumhurbaşkanı olmak üzere, dönemin muhalefet partilerinden 119 milletvekilinin Anayasa Mahkemesine başvurusuyla birlikte yeni bir durum alır. Değiştirilmesi amaçlanan Yasa'nın, bazı maddelerinin Anayasaya aykırılığı ve uygulanmaları durumunda giderilmesi olanaksız zararlar doğuracağı gerekçesiyle, bu maddelerin iptali ve yürürlülüklerinin durdurulması istemiyle Anayasa Mahkemesi'ne dava açılması ve Anayasa Mahkemesi'nin, başvuru üzerine yaptığı inceleme sonucunda, 4756 Sayılı "Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Değişiklik Yapılmasına Dair Yasa" nın:

- 3. maddesiyle değiştirilen 3984 Sayılı Yasa'nın, 6. maddesinin birinci fıkrasının (a) bendinin (Üst Kurul'nun seçimi ve görev süresi ile ilgilidir),
- 12. maddesiyle değiştirilen 3984 Sayılı Yasa'nın 28. maddesinin (düzeltme ve cevap hakkı ile ilgilidir) sekizinci fıkrasının, dördüncü tümcesinde yer alan "....tazminat

miktarı, on milyar liradan az olmamak üzere…" ibaresi ile altıncı tümcesinde yer alan "…tensip kararı ile birlikte bilirkişiyi de tayin eder ve…." ibaresinin,

- 13. maddesiyle değiştirilen 3984 Sayılı Yasa'nın 29. maddesinin (d) ve (e) bentlerinin (aşağıda verilmektedir),
- Geçici 4. maddesinin (Üst Kurul üyeleri ile ilgilidir, aşağıda yer almaktadır)

Anayasa'ya aykırılığı konusunda güçlü belirtiler olduğu ve uygulamalarından doğacak, sonradan giderilmesi güç veya olanaksız durum ve zararlar doğurabileceğini de dikkate alarak öncelikle bu maddelerin yürürlülüklerinin durdurulmasına ve daha sonra 21 Eylül 2004 tarihinde bu maddelerin iptaline karar vermiştir. Anayasa Mahkemesi tarafından, iptali ve yürürlülükleri istenen diğer maddelerin ise, "istemin koşulları oluşmadığından", reddi doğrultusunda karar verdiği belirtilmelidir. Bu maddeler,

- 2. maddesiyle değiştirilen 3984 Sayılı Yasa'nın, 4. maddesinin (k) ve (v) bentleri (suçu ispat edilmedikçe, suçlu olduğu hakkında yayın yapılan kişiler ve yayınların karamsarlık, umutsuzluk, kargaşa ve şiddet eğilimlerini körükleyici veya ırkçı nefret duygularını kışkırtıcı yayınlarla ilgilidir) ile
- 16. maddesiyle değiştirilen 3984 Sayılı Yasa'nın 33. maddesinin (özel radyo ve televizyon kuruluşlarına uyarı, para cezası, yayın durdurma ve iptal cezaları ile ilgilidir), 1. ve 2. fıkralarıdır.

Anayasa Mahkemesi tarafından, yürürlülüklerinin durdurulmasına ilişkin verilen karar 12 Haziran 2002 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanmıştır. Buna rağmen, yürürlülükleri durdurulan maddelerin iptali, iki yıl sonra gerçekleşmiştir. Anayasa Mahkemesi bu süre içerisinde gerçekleştirdiği incelemeyi 21 Eylül 2004 tarihinde tamamlamış ve söz konusu maddelerin, "Anayasa'ya aykırı" bulunarak iptal edildiğini, iptal edilen hükümlerin ise, gerekçeli kararın Resmi Gazete'de yayınlanmasından itibaren 6 ay sonra yürürlüğe girmesine karar verildiği belirtilmiştir. Ancak, 3984 Sayılı Yasa'nın 4756 Sayılı Yasa ile değiştirilmesi, aslında, bir yandan medya mülkiyetinin sermaye payı sınırlandırılmasından "izleyici payı" nın sınırlandırılması ve öte yandan Radyo ve Televizyon Üst Kurulu üyelerinin seçilmesi ile ilgili iki önemli değişimi amaçlamıştır. Gerçekte yapılması amaçlanan değişimlerin, bir yandan medya – siyaset ve ticaret ilişkilerinden beslenen medya ortamında, medya sahiplerinin çıkarlarını ilerlettiği zaten belirtilmelidir. Bununla birlikte, RTÜK üyelerinin seçilmesindeki ilke ve esasların değiştirilmesi (Geçici madde 4 – Anayasa Mahkemesi'nin önce 12.06.2002 tarih ve E.2002 / 97, K.2002 / 9 sayılı kararı ile yürütmesinin durdurulmasına karar verilmiş ve ardından 21 Eylül 2004 tarihinde Anayasa'ya aykırılığı nedeni ile iptaline karar verilmiştir)

ise, bu bağlamda yine "özerk" ve "tarafsız" olduğu belirtilen RTÜK'ün giderek, siyasal iktidarın denetimine girmesine yol açacaktır. Anayasa Mahkemesi tarafından verilen karar üzerine, Türkiye'de siyasi iktidarın (altı ay) bu süre içerisinde yeni bir yasal düzenleme gerçekleştirmesi beklenmektedir. Ancak, Türkiye'de 21 Eylül 2004 tarihinin ardından yaşanan gelişmeler, özellikle RTÜK üyelerinin seçim esasları (geçici 4. madde) üzerine siyasal iktidarın kararlı olduğunu da ortaya çıkartmıştır. Siyasal iktidar (AKP) tarafından, Anayasa Mahkemesi'nin red kararı üzerine bu kez de, Anayasayı değiştirme yönünde bir girişim başlatılır. Üstelik bu girişim, Türkiye'de radyo ve televizyon yayıncılığına ilişkin ikinci anayasa değişiklidiğir. İktidar, 10. 06. 2005 tarihli ve 5336 Sayılı Yasa ile, Anayasa'nın 133. maddesine bir değişiklik maddesi getirmeyi hedefler, bu madde ile Üst Kurul üyeleri, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurul'u tarafından atanabilecektir. Ancak, sözü edilen düzenleme Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in, "Üst Kurul'a üyelik için, siyasi parti yandaşlığı yarışının önü açılacak", "Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından, Üst Kurul'a üye seçilmesi RTÜK'ün özerkliğini ve tarafsızlığını zedeleyecektir", "RTÜK gibi radyo ve televizyon yayıncılığını düzenleyen bir Kurul'a, uzmanlıkları dışında üye atanması üstelik de TBMM tarafından atanması, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun çalışma düzenini bozacak niteliktetir" gibi haklı eleştiriler almasına ve yeniden görüşülmek üzere iade edilmesine rağmen, siyasi iktidar tarafından hiçbir biçimde düzeltilmeden ancak bu kez 21 Haziran 2005 tarihinde, 5370 Sayılı Yasa ile, Anayasa'nın daha önce de değiştirilen 133. maddesine ek bir değişiklik getirilir. Yeni değişikliğe göre, "radyo ve televizyon faaliyetlerini düzenlemek ve denetlemek amacıyla kurulan, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu 9 üyeden oluşur. Üyeler, siyasi parti gruplarının üye sayısı oranında belirlenecek üye sayısının iki katı olarak gösterecekleri adaylar arasından, her siyasi parti grubuna düşen üye sayısı esas alınmak suretiyle Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu'nca seçilir. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun kuruluş, görev ve yetkileri, üyelerinin nitelikleri, seçim usulleri ve görev süreleri Kanun'la düzenlenir" değişikliği getirilmiştir. Siyasal iktidar tarafından, 5370 Sayılı "Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın Bir Maddesinin Değiştirilmesine İlişkin Kanun" ismini taşıyan değişiklik, TBMM tarafından onaylanmak üzere, ikinci kez, Cumhurbaşkanı'na gönderilir, Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer tarafından yasanın tekrar görüşülmesi üzerine yeniden TBMM'ye gönderilmesine rağmen, siyasal iktidar tarafından üstelik hiçbir değişiklik yapılmaksızın, ikinci kez Cumhurbaşkanı Sezer'e gönderilince, 22 Haziran 2005 tarihinde onaylanır. 23 Haziran 2005 tarihinde ise Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girer (İlkiz, 2005:2). Bu şekilde ise, "özerk" ve "tarafsız" olduğu iddia edilen Radyo Televizyon Üst Kurulu, TBMM tarafından seçilecek olan üyeler aracılığı ile yönetilecek, öyle ki muhtemelen,

Türkiye'de demokratik bir iletişim düzeni için yeni sorunlara yol açılacaktır. Ancak, 3984 Sayılı Yasa'dan 4756 Sayılı Yasa'ya doğru gelinen süreçte, medya mülkiyeti ve iktidar arasındaki ilişkiler adına yeni değişiklikler getiren 13. madde dikkat çekmektedir. Üstelik sözü edilen madde, medya holdinglerinin lehine bir düzenlemeyi içermektedir. Özellikle, 29. maddenin 13. madde ile değiştirilmesi bunu amaçlamaktadır.

3984 Sayılı Kanun'da, medya sahipliği için "sermaye sınırlandırılması modeli" getirilmiş ve medya sahipliği, sermaye payı ile sınırlandırılmıştır. 4756 Sayılı Yasa ile değiştirilen maddede ise, sermaye payı sınırlandırılmasının kaldırıldığı bunun yerine, medyada sahiplikle ilgili olarak "izleyici payı modelinin" getirildiği gözlemlenmektedir. Buna göre, Üst Kurul tarafından düzenlenecek yönetmeliklere uygun olarak her yıl yapılacak yıllık ortalama izlenme oranı ölçümlerine göre, yıllık izlenme veya dinlenme oranı %20'yi geçen bir televizyon veya radyo kuruluşunda bir gerçek veya tüzelkişinin veya bir sermaye grubunun sermaye payı %50'yi geçemeyecektir. Bununla birlikte, izleme veya dinleme payının nasıl hesaplanacağı yapılan düzenlemede belirtilmemiştir. Üstelik, Türkiye'de izleyici ölçümlerinin AGB isimli bir şirket aracılığıyla gerçekleştirildiği ve RTÜK'ün en azından kısa bir sürede yeni bir izleyici ölçüm sistemi kuramayacağı görülmektedir. Bu nedenle, sermaye birikim kurallarının geçerli olduğu bir medya sektöründe, izleyici oranlarının "spekülatif" amaçlara dayanmayacağı ve söz konusu araştırmaların "kesin" ve "güvenilir" rakamları üretebileceği kuşkuludur.

Türkiye'de yapılması amaçlanan yeni düzenleme, İngiltere'de Mayıs 2002 tarihinden itibaren uygulanmaktadır. Bununla birlikte, İngiltere'de bile "demokratik bir iletişim düzeni" adına önemli sorunlara yol açar. Örneğin Gillian Doyle (2002c:230), İngiltere'de yapılan düzenlemenin "ulusal izleyici oranına" dayandığını ("***national audiance rating***") oysa bu yöntemin ölçümü somut verilere dayanmayan, spekülatif amaçlı "rating" oranına yol açtığını belirtir. Doyle'a göre getirilen düzenleme medyadaki tekelleşmeyi arttıracak ve sektörde varolan mülkiyet yoğunlaşmasını, sayısal yayıncılıktaki (digital paket) gelişmelerle birlikte bir çıkmaza sürükleyecektir. Avrupa Birliği üye ülkeleri içerisinde "izleyici payı modeli" nin uygulandığı ülkelerde, medyada tekelleşme, mülkiyet yoğunlaşması ve aşırı ticarileşmenin olağan bir biçim aldığı görülür. Örneğin İtalya'da, Başbakan Slyvio Berlusconi bir yandan Fininvest medya tekelinin sahibidir öte yandan siyasi iktidar olmasından dolayı kamu kanallarının denetimini elinde bulundurmaktadır. İtalya'da belirli bir izleyici oranı sınırlandırması uygulanmamaktadır. İzleyici payı modelini uygulayan bir diğer ülke ise, Almanya'dır. İzleyici payında %30 oranını uygulayan Almanya, kurumların izlenme payı

%30'u aşarsa alternatif çözümler önermekte, örneğin bu oranı aşan kanalların programlarının dışardan üçüncü kişi veya kurumlara yaptırılması önlemini getirmektedir (Doyle, 2002c:231).

Türkiye'de de "izleyici payı oranlarının", medya sahipliği için bir model olarak belirlenmesinin de benzer bir etkiye yol açacağı belirtilmelidir. Özellikle, İzleyici Araştırma Şirketlerinin de medya gruplarıyla bütünleşmiş olması, izleyici oranlarının da yine spekülatif amaçlarla kullanılmasına yol açacak niteliktedir. Öte yandan, mülkiyet modelinin değiştirilmesi ile birlikte medya ile bütünleşmiş büyük sermaye gruplarının, ihalelere katılma yolunun açılması, medya tekelleri lehine dikkat çekmektedir. Gülseren Adaklı'ya göre (2001:173), Kanun'da gerçekleştirilen bu düzenleme, yasal düzenlemelerden kurtulmak isteyen medya sermayesinin, özellikle özelleştirme ihalelerinde bir "ayak bağı" olan 29. maddesinin değiştirilmesi için yoğun bir lobi faaliyeti yürütmesiyle gündeme gelmiştir. Dönemin iktidar ortakları ANAP, DSP ve MHP'nin ikişer milletvekillerinden oluşan "Ön Hazırlık Komisyonu", hazırladığı ilk taslakta frekans ihaleleri ile medya sahiplik yapısı üzerine farklı düzenlemeler getirmiştir. Bu açıdan, 4756 Sayılı Yasa'nın mülkiyet ilişkilerini düzenleyen ancak Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilen maddeleri aşağıda yer almaktadır:

"Beşinci Bölüm
Özel Radyo ve Televizyon Kuruluşları
Kuruluş ve Hisse Oranları
Madde 29 – (Değişik: 15/05/2002 – 4756/13.madde)

(Anayasa Mahkemesi tarafından 21.09.2004 tarihinde iptal edilen maddesi)
Üst Kurul tarafından düzenlenecek yönetmeliğe uygun olarak her yıl yapılacak yıllık ortalama izlenme veya dinlenme oranı %20'yi geçen bir televizyon veya radyo kuruluşunda bir gerçek veya tüzelkişinin veya bir sermaye grubunun sermaye payı %50'yi geçemez. Gerçek kişinin hisselerinin hesaplanmasında üçüncü dereceye kadar kan ve sıhri hısımlara ait hisselerde aynı kişiye aitmiş gibi hesaplanır.
(Anayasa Mahkemesi tarafından 21.09.2004 tarihinde iptal edilen maddesi)
Bir gerçek veya tüzelkişi veya bir sermaye grubu %50'den fazla hissesine sahip olduğu bir televiyon veya radyonun yıllık ortalama izlenme veya dinlenme payı %20'yi geçerse Üst Kurul tarafından yapılan bildirimden itibaren 90 gün içinde, ortağı bulunduğu televizyon veya radyodaki hisselerinin bir bölümünü halka arz ederek veya bir kısım hisselerini satarak, sermaye payını %50'nin altına indirir. Yıllık izlenme veya dinlenme oranının aşımı birden fazla televizyon ve radyodaki hisselerin toplamı nedeniyle meydana gelmişse, bu oranı %50'nin altına indirecek biçimde yeterli sayıda şirketi satar. Bu yükümlülüğün ihlali durumunda kuruluşun yayın izni iptal edilir.
f) Ulusal izlenme oranları, Üst Kurul tarafından her takvim yılı için tespit edilir ve o yılı izleyen Ocak ayı içinde açıklanır (aktaran Canpolat,2002: 19,20).

Türkiye'de, medyanın siyaset ve ticaret alanlarıyla ilişkisi bilinmesine rağmen medya politikalarında demokratik bir iletişim düzeni adına herhangi bir düzenlemenin getirilmemiş

olması ve hatta bunun ötesinde medyada tekelleşme ve mülkiyet yoğunlaşmasına ilişkin herhangi bir düzenlemenin bile gerçekleştirilmemesi dikkat çekmektedir. Bu açıdan, medya politikalarında dikkat çeken unsurlar aşağıdaki gibi maddeleştirilebilir: a) Türkiye'de, medya sermayesinin ticaret ve siyaset alanlarıyla kurduğu ilişkiler demokratik bir iletişim düzeni ve iletişim özgürlüğü adına önemli bir sorunu oluşturmaktadır. Bununla birlikte söz konusu sorun, medyanın gündelik pratiklerinde yeniden üretilmektedir. Örneğin medya sahipliğinin, sermaye payı sınırlandırmasından izleyici payı sınırlandırması modeline geçilmesi bir anlamda medyada tekelleşmenin engellenememesi ve hatta meşruiyet getirilmesi medya – siyaset ve ticaret ilişkilerinin açık bir örneğidir. b) Medya holdinglerinin, yasal düzenlemeleri fiilen ihlal etmesine rağmen medya politikalarında karşı önlemin alınmaması. Bu durumun en önemli örneğini, ekonomik krizler sürecinde görülen medya ve finans arasındaki bütünleşme oluşturur. 3984 sayılı Kanun'da 29. madde, 4756 sayılı Kanun'da ise 13. maddenin (a) bendinde yer alan finans kurumlarına, radyo ve televizyon yayıncılığı lisansı verilmemesine karşın, birbiri ardına Fon'a devredilen finans kurumlarının aynı zamanda medya kuruluşlarına sahip olduğu görülmüştür c) Türkiye'de medya politikalarında, tekel ve kartel oluşumuna ilişkin herhangi bir düzenlemenin olmaması dikkat çekmektedir. Özellikle çapraz medya mülkiyeti ile tekelleşme biçimlerine karşı önlem alınmamıştır. Bu nedenle, Türkiye'de medya politikalarının henüz başlangıcından itibaren büyük sermaye gruplarının korunmasına yöneldiği belirtilmelidir (İrvan,1999:265, Bek,2003b:250, Atabek,1999:255).

Türkiye'de 3984 ve 4756 sayılı yasanın dikkat çeken bir diğer niteliği, medya mülkiyeti bağlamında yerli yatırımcıları olduğu kadar yabancı yatırımcıların mülkiyetini de sermaye payı esasına göre düzenlenmesidir. Örneğin, belirli bir özel radyo ve televizyon kuruluşunda yabancı sermayenin payı %20'yi geçememektedir. Yerli ve yabancı hissedarlar hiçbir şekilde imtiyazlı hisse senedine sahip olamazlar. 3984 sayılı yasada geçen %20 oranı, Türkiye'de gazete çıkartan gerçek ve tüzel kişiler ile basınla ilgili mevzuata göre gazete sahibi olanlara da uygulanmaktadır. Bu hüküm, gazete sahiplerini olduğu kadar bir ile üçüncü dereceye kadar kan ve sıhri hısımlarına da uygulanmaktadır. Yasanın söz konusu düzenlemeleri, medyada mülkiyet yoğunlaşmasını engelleme adına getirilmiştir. Bununla birlikte, medyanın gündelik pratikleri içerisinde herhangi bir yayın kuruluşunda hisse senetlerinin borsa içerisinde işlem görmesi gerçekte, medya üzerindeki kontrolün dağılması anlamına gelmemektedir. Medyanın hisse senetlerinin borsada işlem görmesi ve mülkiyetin dağılması gerçekte, en fazla hisse senedini elinde bulunduran grupların medya üzerindeki kontrolünü arttırmaktadır. Medyada egemen mülkiyet sahipleri, önemli bir kontrol ve denetim uygular. Türkiye'de medya politikaları bir diğer yönden, radyo ve televizyon yayıncılığı ile

bağdaşmayan ticari girişimleri de sınırlandırmaktadır. Örneğin, belirli bir radyo ve televizyon kuruluşunda %10'dan fazla hissesi olanlar Devlet'ten, diğer kamu tüzel kişilerinden ve bunların doğrudan veya dolaylı olarak katıldıkları teşebbüs ve ortaklıklardan herhangi bir taahhüt işini doğrudan doğruya veya dolaylı olarak kabul edemezler ve menkul kıymetler borsalarında muamelelerde bulunamazlar. Yasanın bu bağlamda getirdiği bir diğer düzenleme sivil toplum kuruluşlarının, siyasi partilerin, meslek kuruluşlarının, derneklerin, mahalli idarelerin radyo ve televizyon yayın izni verilmemesi ve söz konusu kurum ve kuruluşların yayın izni almış şirketlere ortak olamamasıdır. Bununla birlikte, 3984 sayılı yasal düzenlemede, finans kurum ve kuruluşları ile bağlı olduğu ortaklıkların, şirketlerin yayın izni almış kuruluşlara ortak olamayacakları gibi, radyo ve televizyon yayıncılığı için izin alamamasıdır. Kasım 2000 ve Şubat 2001 ekonomik krizlerinde bu hükmün hiçbir şekilde uygulanmadığı, sahip oldukları bankaların mevduatlarını grup şirketlerine haksız yere kullandıran, kamuoyundaki yaygın ismi ile "hortumcu" sıfatını kazanan medyalı finans kuruluşlarının bu hükmü fiili olarak ihlal etmesi, yasal düzenlemelerin ise bu bağlamda etkisiz kalmasıdır. Türkiye'de Kasım 2000 ve Şubat 2001 ekonomik krizleri sürecinde, BDDK tarafından TMSF'ye devredilen bankaların ve ortaklıklarının içerisinde medya kuruluşları da bulunmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk kez, Devlet en büyük medya sahibi haline gelmiştir. Tezin ilerleyen kısımlarında bu konu, ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

Türkiye'de medyanın, sektörün giderek tüm alt alanlarında yoğunlaşarak yayılan, ticari çıkarlar temelinde belirli dönemlerde medya savaşları içinden geçse de ortak sınıfsal çıkarlar söz konusu olduğunda kol kola girmekten, ortak bir yürüyüşün adımlarını atmaktan geri kalmayan sınırlı sayıdaki sermaye grubuna bağlı bir mülkiyet yapısı içinde gelişmesi, iletişim pazarlarındaki rekabeti engelleyen, tekel ve kartel oluşumlarını gündeme getirmektedir. Ancak, Türkiye'de iletişim pazarlarındaki tekelleşme ve kartelleşmenin engellenmesine ilişkin yasal düzenlemenin de, tıpkı medya politikalarında olduğu gibi hem geç kaldığı ve hem de iletişim pazarlarının yapısal koşullarıyla ve ihtiyaçlarıyla uyumlu olmadığı belirtilmelidir.

Türkiye'de Rekabet Yasası 13 Aralık 1994 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bununla birlikte siyasal iktidarı elinde bulunduran koalisyon hükümetlerinin, Rekabet Kurulu'nun başkan ve üyelerini atanması konusunda yaşadıkları anlaşmazlık karşısında Kurul'un oluşturulması geç kalmıştır (Adaklı, 2001:175). Rekabet Kurulu'nun başkan ve üyeleri, 5 Mart 1998 tarihinde görevlerine başlamışlardır. Rekabet Yasası ve Kurulu, Anayasa'nın 167. maddesinin gereği olarak oluşturulmuştur. Anayasa'nın bu maddesi, Devlete "para, kredi, sermaye, mal ve hizmet piyasalarının sağlıklı ve düzenli işlemesini sağlayıcı ve geliştirici

tedbirleri alma, piyasalarda fiili veya anlaşma sonucu oluşabilecek tekelleşme ve kartelleşmeyi engelleme" görevini vermektedir. 13 Aralık 1994 tarihinde yürürlüğe giren 4054 sayılı "Rekabetin Korunması Hakkında Kanun", "Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde mal ve hizmet piyasalarındaki rekabeti engelleyici, bozucu veya kısıtlayıcı anlaşma, karar ve uygulamalar ile piyasaya hakim olan teşebbüslerin bu hakimiyetlerini kötüye kullanmalarını önlemek" amacıyla hazırlanmıştır.Ancak, iletişim pazarlarındaki tekelleşme ve kartelleşmenin engellenmesi görevini üstlenen Rekabet Kurulu, yasanın çıkmasına rağmen siyasal iktidarı oluşturan koalisyon partilerinin aralarındaki anlaşmazlık nedeniyle üç yılı bulan bir gecikmenin sonucunda oluşturulabilmiştir. Öte yandan, Rekabet Kurulu, Türkiye'de genel olarak piyasalarda tekel ve kartel oluşumuna karşı kurulmuştur. İletişim pazarlarına ilişkin doğrudan bir düzenleme getirilmesi amaçlanmamış, bu nedenle Kurul'un medya şirketleri üzerinde doğrudan bir denetimi veya yaptırımı olmamıştır. Rekabet Kurulu'nun, medya sektörüne ilişkin gerçekleştirdiği düzenlemeler, medya sektörüne ilişkin şikayetlere dayanmaktadır. Bu yönü ile Kurul, medya şirketlerine ilişkin şikayetleri karara bağlamaktadır, medya şirketlerine para cezaları verilmektedir.

Türkiye'de Rekabet Kurulu, üç ana konuda karar verme yetkisine sahiptir. Bunlar a) rekabet ihlalleri b) şirketler arasındaki birleşme ve devralmalar ve c) muafiyettir. Kurul, kararlarını 4054 sayılı yasanın, 4.,5., 6., 7. maddelerine dayandırmaktadır. Rekabet Kurulu, rekabet ihlalleri, şirketler arasındaki birleşme ve devralma yönündeki kararlarını, ticari faaliyetlerde tekel veya kartel oluşumunu engelleme adına alırken, muafiyet kararını tekelin veya kartelin engellenmesi adına almamaktadır. Muafiyet kararları, 4054 sayılı Kanun'un 5. maddesine dayalı olarak ilgililerin talepleri üzerine, 4. madde kapsamında rekabeti kısıtlayıcı bir anlaşma, uyumlu eylem veya karar olsa dahi, bazı şartların gerçekleşmesi halinde, 4. maddenin uygulanmasında muafiyet getirmektedir (www.rekabet.org.tr). Rekabet Kurulu tarafından alınan "muafiyet" kararlarının, iletişim pazarlarında tekel ve kartel oluşumunu engelleyemeyeceği açıktır. Öte yandan Kurul'un, yalnızca şikayet dilekçelerine dayalı olarak faaliyet göstermesi ve yaptırım olarak yalnızca para cezaları verebilmesi, medya gücünün kötüye kullanılmasını engelleyememektedir.

Medya şirketlerinin ekonomik güçleri karşısında verilen para cezaları etkisizdir, Rekabet Kurulu yalnızca şikayet üzerine çalışabilmekte ve karar alma süreci oldukça yavaş işlemektedir. Bu nedenle, Kurul'un faaliyete başladığı 5 Kasım 1997 tarihinden Aralık 1999 tarihine kadar, iletişim pazarlarında tekel oluşumunu engelleyici nitelikte önemli kararlar almadığı, yaptırım uygulamadığı görülür (Adaklı,2001:180). Kurul'un, 1999 tarihinden sonraki döneminde ise tekel ve kartel oluşumlarına karşı belirli kararları uyguladığı

belirtilmelidir. Örneğin, Kurul'un, Bilgin Yayın Grubu ile Doğan Yayın Holding arasındaki dağıtım tekeli anlaşmasına ilişkin 1.5 trilyon lira ceza uygulaması önemlidir. Rekabet Kurulu'nun bir diğer önemli icraatı, yine aynı gruplar arasındaki reklam karteli oluşturma yönündeki anlaşmaya karşı gerçekleşmiştir. Rekabet Kurulu, Sabah Televizyon Prodüksiyon Anonim Şirketi (SATEL) ile Doğan Yayın Holding Görsel Yayıncılık Anonim Şirketi'nin (DTV), reklam satış fiyatlarında ortaklık yapmak üzere kurdukları BİMAŞ (Birleşik Yayın Hizmetleri) Anonim Şirketi'ne rekabet ihlali yaptığı gerekçesiyle 278 milyar lira para cezası vermiştir (www.rekabet.org. yıllık raporlarından hazırlanmıştır).

Rekabet Kurulu'nun, iletişim pazarlarında tekel ve kartel oluşumlarını engelleme adına gerçekleştirdiği yukarıdaki örneklere rağmen, Türkiye'de sınırlı sayıdaki sermaye tarafından iletişimin tahakküm altına alınmış yapısı devam etmektedir. Yasal düzenlemelerin ise, medya sektöründeki tekel ve kartel oluşumunu engelleyemediği belirtilmelidir. Özellikle, ekonomik kriz süreciyle birlikte bir yandan önemli bir medya savaşı içerisine giren grupların öte yandan, rekabeti engelleyici anlaşmalar gerçekleştirmesi veya gazete fiyatlarını birlikte tespit etmelerine yönelik girişimlerde bulunması, "anlaşmalı oligopol" piyasa yapısının Türkiye'de ulusal medya sektörünün önemli bir unsuru haline getirilmesi yönündeki uygulamalar devam etmektedir (Türkiye'de büyük sermaye gruplarıyla bütünleşmiş medya gruplarının, 1998 yılından 2002 yılları arasındaki, iletişim pazarlarında rekabet ihlalleri Ek – 1'de verilmiştir).

Türkiye'de medyanın ardındaki sermaye gruplarının, demokratik bir iletişim düzeni ve iletişim özgürlüğü adına önemli bir sınırlandırma getirdiği ve bu bağlamda "pazar liberali" ideolojinin, katılımcı bir demokrasi modeli için önemli sorunlara yol açtığı belirtilmelidir. Gerçekte, Türkiye'nin de liberal demokrasilerin egemen olduğu diğer ülkelerde olduğu gibi, "fikirlerin serbest pazar yerinde" önemli bir çelişkiyle karşılaştığı belirtilmelidir. Medyanın kamusal bir görev olarak değerlendirilmesiyle, pazar yerinde ve koşullarında gerçekleşen bir iletişim düzeni arasında açık bir çelişki vardır ve bu çelişki, medyanın gündelik pratiklerinde yeniden üretilmektedir.

Türkiye'de medya sektörünün, sermaye birikim kuralları ve ideolojisinin egemenliğine girmesinin, üstelik henüz başlangıç yıllarından itibaren medya sahiplerinin medya gücünü kötüye kullanmasına ilişkin bir soruna yol açtığı görülür. Ancak zaten, gerçekte kârlı bir yatırım alanı olmamasına rağmen büyük sermaye gruplarının, medya sektöründe yatırım yapmasının nedeni medyanın, sahipleri için sağladığı dışsal faydalardan kaynaklanmaktadır.

Medya sahiplerinin ve diğer çıkar gruplarının, yayın politikaları ve haberler üzerindeki etkisi, gerçekte doğrudan doğruya demokrasiye yönelen saldırılar niteliğindedir. Bu nedenle, medyanın önemli ölçüde düzenlenmesi, demokratik bir iletişim düzeni ve ortak

kamusal yararların geliştirilmesi adına oldukça önemlidir. Buna rağmen, Türkiye'nin siyasal kültürü içerisinde, sınırlı sayıdaki medya sermayesi, giderek doğal karşılanan bir biçimde, desteklenmiş, medya – siyaset – ticaret ilişkisi, iletişim özgürlüğü için beslenen umutları bile tüketmiştir. Oysa, ortak paydası "***neo liberal***" politikalar olmasına rağmen, Türkiye'nin izlediği medya poltikaların henüz başlangıcından itibaren yeni sahiplik yapısını, medyanın siyaset ve ticaret ilişkileri adına kullanılan, sermaye birikim kuralları ve ideolojisini üstelik, giderek doğal karşılanan bir biçimde, içselleştiren bir nitelik almasına yol açmıştır.

Türkiye'de, Devlet ve sermaye grupları arasındaki etkileşimin önemli bir boyutunu oluşturan "devlet düzenlemeleri ve iletişim kurumları arasındaki ilişkinin mahiyeti" veya iletişim politikaları, ekonomik krizler öncesinde Devlet ve sermaye grupları arasındaki ilişkinin doğası üzerine oldukça anlamlı açıklamalar getirmiştir. Bununla birlikte, Türkiye'de medyanın ekonomi politiği içerisinde önemli bir diğer tartışma, medyada mülkiyet değişiminin nedenleri, değişimin sonuçları, medya sektöründe sermaye birikim kuralları ve ideolojisinin egemenliğinin, demokratik bir iletişim düzeni ve iletişim özgürlüğü üzerindeki etkisi, medya sermayesinin genel kapitalist yapı ve ilişkiler ağı içerisindeki yeri ile bunun medya anlamlarının belirlenmesindeki etkisi, iletişimin ekonomi politiği içerisindeki diğer odak soruyu oluşturan "medya kurumlarının mülkiyet yapısı ve etkiler üzerindeki kontrol açısından bu modelin sonuçları" bağlamında gerçekleştirilmelidir. Ancak bu konunun, özellikle 1980'lerden sonra kurumsallaşan "medyada yeni sahiplik yapısı ve habere yansıması" içinde tartışılması anlamlı olacaktır.

2.1.2 Türkiye Medyasında Yeni Sahiplik Yapısı ve Habere Yansıması: Ekonomik Krizler Öncesinde Medya, Siyaset ve Ticaret İlişkisi

Yayıncılık alanındaki mülkiyet ve kontrol ilişkilerinin sorgulanmasında ikinci kolu, özellikle Türkiye'nin yapısal koşulları içinden bakıldığında, yeni sahiplik yapısı oluşturur. Ancak, Türkiye'de "yeni sahiplik yapısı ve medya üzerindeki kontrol" ilişkisinin 1980'lerden önce, üstelik 1990'lara kadar Devlet tekeli altında gerçekleştirilmesi medyanın sahipliği ve kontrol ilişkisinin anlaşılabilmesi adına 1980 öncesi dönemi de kapsamalıdır.

Türkiye'de, 1990'lı yıllara kadar radyo – televizyon yayıncılığında bir yandan siyasal iktidar güdümünde bir Devlet tekeli izlenirken, özel mülkiyet denetimindeki yazılı basının da 1980'lere değin yeni bir yapılanma içinde olduğu gözlemlenir. Türkiye'de medyanın ticari bir girişim olarak görülmesi ve kitle iletişim araçları için kurumsallaşma çabaları, çok partili siyasal yaşama geçişin yol açtığı gelişmeler olarak görülür. Bununla birlikte, Türkiye'de ticari medyanın kârlı bir yatırım alanı olarak görülmesi, sektöre yatırım yapılması, yeni gazetecilik biçimlerinin uygulanması, reklam pazarının göreli olarak genişlemesi, yazılı basın alanında

tirajların büyümesi, haberleşme ve ulaştırma gibi iletişimin alt yapısına yönelik yatırımların artması aslında II. Dünya Savaşı'nın ardından meydana gelen gelişmelerdir. Bu dönemle birlikte, Türkiye'de geleneksel gazetecilik ve yine geleneksel gazete sahipliğinin de önemli bir "kabuk değişimi" içerisinde olduğu gözlemlenir (Tokgöz,2003:39, Dursun,2001:145).

Türkiye'de medya sahipliği bir bakım 1950'lerin ardından yeni bir gelişim dönemi izlemiştir. Geleneksel gazeteci – yazar ve işadamı kimliği, gazete sahipleri için gerçekte yeni bir dönemin başlangıcını hazırlamaktaydı ama medya sektöründeki bu gelişim, medyanın holdingleşmesi aşaması ile son buldu. Aslında, gazete sahipliği ile eş zamanlı olarak gelişen gazeteciliğin aynı kişide toplanması önemli bir çelişki oluşturmaktayken, gazete sahipleri üzerinde de yeni baskılara yol açmıştır. Türkiye'de basının zaman içerisinde profesyonel bir mesleki pratik olarak gelişmesi, iletişim pazarlarında artan rekabet ve gazeteciliğin işletme masraflarının yükselmesi, iletişim pazarlarında ise günden güne artan rekabetin ise gazetelerin sermaye ihtiyaçlarını arttırması, Türkiye'de geleneksel gazeteci – işadamı kimliğinin önemli ölçüde değişmesine yol açtı. Bu nedenle Türkiye'de 1950 – 1970 arasındaki dönem, ağırlıklı olarak geleneksel gazeteci ailelerin, medya sektöründeki yerlerini koruduğu ama medyanın zaman içerisinde, farklı ticari yatırımlara girmesiyle, sermayenin çeşitli alanlarına yayıldığı bir holdingleşme dönemini hazırlamıştır.

Gazetecilik bu dönemden itibaren, sermayenin farklı kollarıyla bütünleşme içinde olan, medya sektörüne dışardan gelen sermayenin ise, gazeteciliği farklı bir gelişme sürecine ittiği bir dönemi oluşturur. Türkiye'de artık ulusal basın, şirket kümeleşmeleri içerisinde yer alan, sermayenin diğer biçimleriyle yatay ve dikey bütünleşme içerisinde tekelleşen bir kimlik edinmiştir. Oysa, medya sahipliğinde bu dönem geleneksel mülkiyet sahipliğinin zaman içerisindeki dönüşüm süreci olarak yorumlanmalıdır. Gazete sahipleri bu dönemde, diğer ticari alanlarda faaliyet göstermekle birlikte yine de gazeteci ailelerden gelmekte, ana faaliyet alanı gazetecilik olan bir bakıma "gazeteci – medya sahibi" grupların elindedir.

Türkiye medyasında yeni sahiplik yapısının temelleri, 1980'lerden itibaren yeni sağın ekonomi politikası ile birlikte atılmıştır. 1970'li yılların başına izlenen medyanın holdingleşmesi, 1980'lerle birlikte holdinglerin medyaya giriş evresine dönüşmüştür.

Dönem boyunca bir yandan yeni liberalizmin, liberal siyasal iktisat çerçevesinde gelişen sözde serbest(leştir)me söylemi, pazar düzenlemelerine duyulan inancı canlandırmış diğer pazarlarda olduğu gibi iletişim pazarlarına da rekabetçi bir nitelik kazandırılması amaçlanmış ve öte yandan Türkiye'de küresel kapitalizme eklemlenmeyi amaçlayan yeni bir sermaye birikim modelinin izlenmesi, devlet, sermaye grupları ve çalışan kesimler arasındaki ilişkilerin yeniden tanımlanması ve zaten siyasal iktidar tarafından izlenen ekonomi temelli

politikalar, yeni sağın hegemonyasının ise, toplumun geniş kesimlerine zora dayalı olarak değil tam aksine rızaya dayalı olarak kabul ettirilmesi "ideolojik" bir kitle iletişim sistemine duyulan ihtiyacı pekiştirmiş ve üstelik, 1980'lerle birlikte Türkiye'nin izlediği iletişim politikalarının, demokratik bir iletişim düzeni veya iletişim özgürlüğü yerine, iletişimin üstü olarak özelleştirilmesine yöneldiği görülmüş, devlet tekeline rağmen yeni iletişim teknolojilerine yapılan yatırımlar ve özellikle teknoloji yenileme amacıyla düzenlenen teşvik belgeleriyle iletişimde özelleştirmenin temelleri zaten uzun bir dönemdir atılmıştır.

Mustafa Sönmez'in belirttiği gibi (2003:35), Türkiye'de medya sahipliği 1980'lerin ortalarından itibaren "farklı bir nehrin yatağında" yüzmeye başlamıştır. 1970'lere kadar holdingleşen ve gazeteci ailelere bağlı olan medyanın yerinde, büyük sermaye gruplarıyla iç içe geçen ve üstelik medyanın diğer alanlarında da yoğunlaşarak yayılan, medya mülkiyetindeki yapısal değişimin ötesinde sermaye birikim kuralları ve ideolojisinin egemen olduğu bir medya sektörü 1980'lerin ardından olanca açıklığı ile ortaya çıkmıştır (Sönmez,2003:35, Tokgöz,2003:40, Dursun,2001:146, Adaklı,2001:156). Üstelik, Türkiye medyasının mülkiyet ilişkilerinde yaşadığı değişim ve dönüşüm süreci aslında zaten hiçbir dönemde demokratik bir iletişim düzeni ve kamu hizmeti yayıncılığı modelini benimsememiş olan kamu veya TRT tekelini de "içerden ticarileştirmiştir". Mine Gencel Bek'in belirlediği gibi (2000:15), "ticari medyanın TRT üzerindeki etkisi TRT'nin perspektifini geliştirme, ideolojik yelpazesini genişletme yerine performansın ana kriteri olarak piyasada başarılı olmanın, başka bir deyişle "kamu sektörünün ticarileşmesinin" getirilmesidir". 1980'lerden itibaren Türkiye medyasının, bir yanında TRT veya devlet tekelinin öteki yanında ise sermaye fraksiyonlarıyla bütünleşmiş, medyanın tüm alt alanlarına yoğunlaşarak yayılan ve bu şekilde tekelci örgütlenmeler içerisinde gelişmesini sürdürürken belirli dönemlerde, özellikle reklam ve dağıtım anlaşmalarıyla görüldüğü gibi, kartelci örgütlenmeler oluşturan medya gruplarının egemenliği altında olduğu görülür ve aslında, Türkiye'de iletişim pazarlarının "anlaşmalı oligopolcü" bir piyasa yapısı içerisinde gelişmesi de zaten medyadaki söz konusu bu yapının, etkisini taşımaktadır.

Demokratik bir iletişim düzeni veya iletişim özgürlüğü için, umut var bile olmayan Türkiye medyası için 1980'lerdeki dönüşümün, devletten piyasaya iddia edildiği gibi tek tip resmi ideolojiden çoğulculuğa kesin çizgilerle ayırt edilebilecek bir değişime yol açmadığı da belirtilmelidir. Devlet ve ticari medya, doğrudan bir ifadeyle, sermaye grupları arasındaki yakın ilişki tıpkı Tek Parti iktidarı döneminde olduğu gibi bugün de devam etmektedir (Bek,2000:12). Hatta, Türkiye'de burjuvazinin, devlet eliyle yaratılması gibi bugün de devlet ve sermaye grupları arasında önemli bir etkileşiminin, medya – devlet – ticaret ve siyaset

arasındaki ilişkilerin iç içe geçen, birbirini besleyen ve büyüten ilişkiler ağının bugün için de oldukça önemli olduğu, medya sermayesine sağlanan ticari imkanlar ve kamusal kaynakların büyüklüğünden de görülmektedir. Bununla birlikte, Devlet – medya – ticaret ve siyaset arasındaki ilişkilerin değerlendirilmesine ve bu çerçeve eleştirel bir yaklaşım geliştirmeyi tezin ilerleyen bölümlerine bırakmak gereklidir. Tezin bu bölümünde, siyasal iktidarlar için geliştirilen yeni bir kitle iletişim modelinin yanı sıra, sermaye gruplarının niçin medya gibi bir sektöre yatırım yapmalarının nedenleri ve medyanın gerçekte kârlı bir girişim olmamasına rağmen, büyük sermaye gruplarının neden medya sektöründeki yatırımlarını arttırarak devam ettirdikleri sorgulanmalıdır.

Türkiye medyası için yeni bir sahiplik yapısının geliştiği 1980'ler aslında sermaye gruplarının da medya alanında yatırım yapmaları için gerekli koşulları sağlamıştır. Üstelik, yeni sahiplik yapısının yalnızca tanımlanması bile sermaye gruplarının, iletişim pazarlarını neden ve niçin tahakküm altına aldıklarını açıklamaktadır. Örneğin Doğan Tılıç, Türkiye medyasında yeni sahiplik yapısını aşağıdaki gibi tanımlar:

> "geleneksel medya sahibi, çoğunlukla aileden gazeteci ve ailenin gazetesinde yıllarca çalıştıktan sonra gazetenin sahibi ve yöneticisi olmuş bir kişi. Gazetecilik bu kişilerin tek işi. Geleneksel sahipler yalnızca patron değil çoğunlukla gazetelerinde çalışanların mesleki ustaları da. Yeni medya sahipleri ise aslında bu sektöre yabancılar. Gazetecilikle geçmişte hiçbir ilişkisi olmamış, sermaye birikimini başka alanlarda sağlamış bir yeni zengin sahip. Onca birikimi değişik işleri ve şirketleri olduğu halde, neden çok da kârlı olmayan medya sektörüne girdiği sorusuna verilen yanıt ise hep aynı: Kişisel siyasi ve ekonomik çıkarlar için daha da güçlenmek ve şirketlerinin önünde bütün kapıların açılmasını sağlayabilmek" (Tılıç,1998:245-246).

Doğan Tılıç, Türkiye medyasında yeni sahiplik yapısını açıklarken hep aynı yanıtın verildiğini belirtmekte. Buna göre, yeni medya sahibinin temel sorunu "kişisel siyasi ve ekonomik çıkarlar için daha da güçlenmek ve şirketlerinin önünde bütün kapıların açılmasını sağlamak", tezin önceki kısmında Richard Collins ve Christina Murroni'nin (1996:58), medyada mülkiyet yoğunlaşmasının henüz başlangıcından itibaren iki önemli tehdit içerdiğini ve medyanın ekonomi politikasıyla doğrudan ilgili olarak belirledikleri tehdidin, medya gücünü ekonomik ve politik bir güç birlikteliğine dönüştürmek olduğunu ifade ettikleri belirtilmişti. Gerçekten de, yeni mülkiyet sahiplerinin gerçekte çok da kârlı bir sektör olmayan medyadaki varlıkları, ekonomik ve politik bir güç edinmeye yöneliktir ve zaten Türkiye'de 1980'lerle birlikte sermaye gruplarının, iletişim pazarlarına yatırım yapmalarının gerçek nedenleri de oluşmaya başlamıştır. Büyük sermaye gruplarının, medya sektöründeki yatırımlarının nedenleri daha çok medyanın ekonomi politiği, doğrudan bir ifade ile medyanın

sermaye gruplarına sağladığı dışsal faydalarla ilgilidir. Medyanın büyük sermaye gruplarına sağladığı dışsal faydaların ve bundan da önemli olarak medyanın, sermaye grupları için kâr mı? silah mı? olduğunu sorgulamak, demokratik bir iletişim düzeni ve iletişim özgürlüğü ile ilgili önemli bir sorunun cevaplandırılmasını sağlayacaktır. Hakan Tuncel (1994:36), medya ve ekonomi politik arasındaki tartışmalardan hareketle bu soruyu birbiriyle bağlantılı üç grup içerisinde ele alarak açıklamaktadır. Buna göre:

A) 1. Kitle iletişim araçlarının dördüncü güç olduğu paradigması, 2. Siyasal çevrelerde itibar / baskı 3. Toplumsal denetim,

B) 1. Diğer sektörlerdeki riskli kapitalin riskinin azaltılması, 2. Kredi alımlarında ve devlet ihalelerinde nüfuz,

C) 1. Reklam harcaması yapmak yerine gazete çıkartmak, radyo ve televizyon istasyonları kurmak 2. Pazarlama faaliyetlerini sermaye grubuna ait kanallardan gerçekleştirmek 3. Grup şirketleri ve gruplar arasındaki para ticaretini kolaylaştırmak

Hakan Tuncel tarafından verilen bu üç grup yanıtın hem medya alanının yapısal koşulları ve hem de sermayenin genel hareket yasalarıyla ilişkili olduğu belirtilmelidir (aktaran Adaklı,2001:155). Bu nedenler, medya holdingleri için toplu olarak geçerliliğini sürdürür. Öte yandan Cem Pekman (1997:93) ve Mustafa Sönmez de (2003:35), Türkiye medyasında yeni sahiplerin medya alanındaki yatırım nedenlerini şöyle değerlendirirler:

- Şirket sahiplerine ve yöneticilerine güç ve prestij kazandırmak: Dördüncü gücü paylaşma, siyasi çevrelerde itibar görme ve gerektiğinde elindeki silahı savunma yeri geldiğinde saldırı amaçlı kullanma, bu sayede diğer sektörlerdeki yatırımlarını güvence altına alma, etkinliğini arttırmak.
- Şirketin sahip olduğu medya kolları arasındaki sinerjiden yararlanmak.
- Piyasalarda hakim duruma gelmek ve söz konusu konumun sürekliliğini sağlamak.
- Birleşilen veya satın alınan şirketlerin imkan ve deneyimlerinden yararlanmak
- Ölçek ekonomilerinden yararlanmak ve maliyetleri düşürmek.
- Ticari yaşamın getirdiği riskleri çeşitli medya kolları arasında dağıtmak.

Türkiye medyasında, sermaye birikim kuralları ve ideolojisinin egemen olduğu 1980'lerden itibaren medya sermayesi ve Ankara arasında gelişen "havuç" ve "sopa" ilişkisi de medyanın zaten, sermaye gruplarına sağladığı dışsal faydaları olanca açıklığı ile gündeme getirmektedir. Sermaye gruplarının aslında çok da kârlı olmayan medya sektöründe yer

edinmesi, Türkiye gibi burjuvazisini devlet kaynaklarıyla oluşturan bir ülke için oldukça anlamlıdır.

Siyasal iktidarların, demokratik bir iletişim düzeni ve iletişim özgürlüğünün gelişmesi yerine, medya politikalarında görüldüğü gibi, büyük sermaye gruplarıyla bütünleşen medya gruplarını desteklemesi ve sermaye gruplarını korumaya yönelmesi, Türkiye medyası için önemli bir yapısal dönüşüm sürecine yol açmıştır. Siyasal destek karşılığında, ekonomik desteğin, koruma ve teşvik belgelerinin verilmesi, kamu bankalarından piyasa şartlarının çok altında kalan kredilerin alınması, özelleştirilecek devlet kurumlarının ihalelerine girillmesi ve kazanılması, medya kuruluşlarının telekomünikasyon, yol, elektrik gibi altyapı hizmetlerini, kağıt, mürekkep, matbaa makineleri, radyo ve televizyon yayınlarında kullanılacak teknik ekipmanları vergisiz, fonsuz veya düşük vergi oranlarıyla ithalinde teşvik kredileri veya geçici kararnameler yoluyla önemli toplumsal ve ekonomik rantların devlet veya siyasal erkin sayesinde gerçekleştirilmesi ve hatta devlete karşı olan vergi borçlarının, (Poaş örneğinde de görüldüğü gibi) süresi belirlenemeyen tarihlere ertelenmesi veya daha da açık bir biçimde, ekonomik krizler döneminde görüldüğü gibi, Türkiye Cumhuriyeti'nin toplam dış borcuna yakın bir miktarın, üstelik 3984 sayılı Yasa'nın 29. maddesi a bendinde açık bir biçimde yasaklanmasına rağmen, medya gruplarıyla bütünleşmiş batık bankalara aktarılması gibi ticari faaliyetlerin medya ekseninde gerçekleşmesi, medyanın büyük sermaye güçleriyle bütünleşme nedenlerini olduğu kadar, medya – siyaset – ticaret ilişkileri adına da önem taşımaktadır. Ancak, medya, Devlet ve sermaye arasındaki ilişkilerin değerlendirilmesi bir yandan Devlet ve sermaye grupları arasındaki etkileşimin anlaşılması kadar, medya sahipleri için bir medya gücüne sahip olmanın getirilerinin de anlamlandırılması gerekir. Medyanın ekonomi politiği içerisinde sürdürülecek tartışma için önemli bir soru, bir medya gücüne sahip olmanın, büyük sermaye grupları için anlamı nedir? Medya, sahipleri için kârlı bir yatırım alanı mıdır? Eğer medya, kârlı bir yatırım alanı değilse, hangi amaçla kullanılmaktadır? Bu soruların yanı sıra bir diğer önemli soru büyük sermaye güçleriyle bütünleşmiş medyanın, liberal çoğulcu yaklaşım tarafından öne sürüldüğü gibi, kamunun ortak çıkarlarını saptayan ve bunları takip eden, açık ve demokratik olarak örgütlenmiş, "dördüncü güç" olmaktan kaynaklanan yasama, yürütme ve yargı üzerindeki denetimi kamu adına gerçekleştiren ve kamunun temsilcisi olan kurumlar mıdır veya doğrudan bir ifadeyle sermaye gruplarıyla bütünleşmenin ardından açık bir biçimde saldırgan yayın politikası izlediği görülen medya holdingleri yalnızca gazetecilik mi yapmaktadır? veya medya, şirket kümeleşmeleri içerisinde yer alan, medya sahiplerinin hem medya dışı ve hem de medya kaynaklarını kullanarak "sinerji" oluşturmayı hedeflediği bir kaynak mıdır? Üstelik, medyada

yeni sahiplik yapısının yol açtığı bu sorunlar, demokratik bir iletişim düzeni ve iletişim özgürlüğü ile oldukça yakından ilgilidir. Özellikle, medyanın kendi başına sermaye birikimi sağlayabilecek bir kaynak olup – olmadığı, yeni sahiplik yapısı ve medya gücü arasındaki ilişkinin anlaşılması adına önemlidir.

İletişim çalışmaları içerisinde, "yeni sahiplik yapısı ve medyanın değişimine" ilişkin yukarıda yer alan sorunlar, eleştirel ekonomi politik içerisinde tartışılmaktadır (Kaya,1999:23, Sönmez,2003:34, Curran,2002:185). Ancak, bu sorulara Türkiye'nin yapısal koşulları içinden bir yanıt verilmesi ise, sermaye grupları tarafından bir bakıma "saldırı" ve "savunma" amaçlı kullanılan bir medyayı öne çıkartmaktadır. Özellikle Türkiye gibi, sermaye birikiminin önemli ölçüde devletle ilişkili olması, sermaye birikiminin kamu kaynaklarının kullanılmasına yol açması ve zaten Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren kapitalist bir model arayışı sonucunda, devletin burjuvazi kesimini kamusal kaynaklarla donatması, devlet ve burjuvazi arasında önemli bir etkileşimin olması aslında 1980'lerden itibaren Devlet ve sermaye arasındaki etkileşimin, medya üzerinden kurulmasına yol açmıştır.

Sermaye birikim kuralları ve ideolojisinin medyada egemenliğini kurması da önemli ölçüde yukarıda sayılan unsurların sonucunu yansıtmaktadır. Türkiye'de medyanın, devletin rolünün de 1980'lerden itibaren yeniden tanımlanması ve ekonomideki varlığının özel zararların kamulaştırılması, kamusal yararın ise özelleştirilmesi olduğu Türkiye'de sermaye grupları için medya, bir yandan kamu kaynaklarını kullanma ve öte yandan sermaye gruplarının yer aldığı diğer ticari faaliyetlerdeki büyümelerini sağlamak için kullanılan bir kaynaktır. Bu bağlamda, sermaye gruplarının denetiminde yer alan medyanın, bir tür silah olarak kullanıldığı belirtilmelidir.

Kasım 2000 ve Şubat 2001 ekonomik krizlerinde medyanın, güç ve iktidar aracı olarak kullanılması da bu durumun açık bir göstergesidir. Ancak, Türkiye'ye özgü koşullar içinden bakıldığında medyanın, bir tür silah olarak kullanılmasının, kendi başına sermaye birikimini sağlayamaması ve hatta kendi kendisine yeten bir gelire sahip olamamasından da açık bir biçimde görülmektedir. Maddi pratikleri içerisinde, Türkiye medyasının gelir kaynağı üzerine gerçekleştirilecek bir tartışma, egemen sermaye gruplarına bağımlı bir medyanın açık bir biçimde görülmesini sağlayacaktır. Medyanın, çok temel iki gelir kaynağı arasında reklam ve satış gelirlerinin önemli bir yer ettiği belirtilmelidir. Oysa, Türkiye'de varolan reklam piyasası ve satış gelirleri medyanın ihtiyaç duyduğu sermayeyi sağlamaktan uzaktır. Bu ise ancak, sermaye kesimlerine oldukça bağımlı bir medyayı açığa çıkartmaktadır. Türkiye'de, reklam ve satış gelirleri üzerinden medyanın gelirleri aşağıdaki gibidir:

YILLAR	REKLAM GELİRLERİ

1993	650 – 700 milyon dolar
1994	375 milyon dolar
1995	635 milyon dolar
1996	770 milyon dolar
1997	950 milyon dolar
1998	930 milyon dolar
1999	925 milyon dolar
2000	1.055 milyon dolar
2001	540 milyon dolar
2002	730 milyon dolar
2003	730 milyon dolar

Tablo 3: Türkiye'de Yıllara Göre Reklam Harcamaları (www.rd.org.tr, Sönmez, 2004a:2, 14.06.2004 www.bağımsız sosyalbilimciler.org).

Yukarıdaki tablodan açık bir biçimde görülebileceği gibi, Türkiye'de, Kasım 2000 ve Şubat 2001 ekonomik krizler sürecinde, reklam gelirleri oldukça düşmüştür ancak gelirdeki önemli düşüşe rağmen, büyük sermaye grupları medya sektöründeki yatırımlarından çekilmemiş, aksine medya güçlerini rakiplerine karşı tahkim etmiştir. Reklam gelirlerinin, farklı mecralara göre dağılımı ise aşağıdaki gibidir:

MECRA	ALDIĞI PAY (Trilyon TL)	ALDIĞI PAY (%)	MECRA SAYISI
Televizyon	524.6	36.4	16 ulusal, 15 bölgesel ve 229 yerel ölçekte televizyon yayın yapmaktadır. Bu şekilde Türkiye'de toplam, 53'ü kablodan olmak üzere 260 televizyon kanalı vardır.
Basın	410.0	28.50	
Gazete	363.0	25.10	32 ulusal gazete
Dergi	47.0	3.20	85 ulusal dergi
Açıkhava	83.0	5.70	
Sinema	9.0	0.60	
Radyo	54.4	3.80	30 ulusal, 108 bölgesel, 1062 adet yerel düzeyde olmak üzere 1200 radyo istisyonu.
Ara Toplam	1.081		
Medya	989	25.00	
Diğer	360		
Genel Toplam	1.441		

Tablo 4: Türkiye'de Reklam Gelirlerinin Mecralara Göre Dağılımı (www.rd.org.tr, Sönmez, 2004b:55).

Türkiye'de reklam gelirlerinin mecralara göre dağılımı tablosunda da görüldüğü gibi, kitle iletişim araçlarının, tüm reklam gelirleri payı içerisindeki oranı %25'tir. Ancak yukarıda yer alan tabloda, televizyon ve radyo sayısı RTÜK tarafından yayınlanan verilere dayalıdır, Türkiye'de yayın lisansına sahip olmayan radyo ve televizyonların da var olduğu dikkate alındığında, mecra başına düşen payın, daha da azalabileceği belirtilmelidir. Üstelik, reklam gelirlerinin paylaşımı gruplar arasındaki dengesizliği de ortaya çıkartmaktadır:

Medya Grupları	**İzlenme Payı**	**Satış**		**Reklam Payı**
		Gazete	**Dergi**	
Doğan Grubu	%18	%47	%48	%39
Bilgin Grubu	%15	%23	%27	%17
Çukurova Grubu	%14	%10	%2	%10
Uzan Grubu	%13 - %14	%8	-----	%8
İhlas Grubu	%7	%3	%4	%4
Diğer	%32	%9	%19	%22

Tablo 5: Reklam Gelirlerinin Medya Gruplarına Göre Dağımılı (24 Haziran 2004 www.rd.org.tr).

Türkiye'de ulusal medya gruplarının hem yazılı basın organları ve hem de reklam payı üzerinden karşılaştırılması, gruplar arasındaki iletişim pazarlarının dengesiz paylaşımını da gündeme getirmektedir. Öte yandan Türkiye medyasının ikinci önemli gelir kaynağının da incelenmesi ile, medya sektörünün aslında kendi kendisine yeterli bir sermaye gücüne sahip olmadığı olanca açıklığı ile gözlemlenir. Mustafa Sönmez'i izleyerek (2004a:3, 2004b:57), medyanın ikinci gelir kalemini oluşturan satışlar üzerinden bakıldığında şöyle bir sonuç ortaya çıkmaktadır: Ulusal gazetelerin satış rakamları ve gelirleri, 32 gazetenin her gün ortalama 4 milyon 200 bin satış yaptığı, bu satıştan da dağıtım payı ve maliyetler çıkartıldığında, 2003 yılı için 953 milyar TL (yaklaşık 700.000 dolar) bir gelir elde edildiği, aylık cironun 28.6 trilyon TL (21.200 milyon dolar), yıllık cironun ise 343 trilyon TL (254 milyon dolar) tutarında bir değere ulaştığı, bununla birlikte satış ve reklam gelirlerinin toplamının 908 milyon dolara ulaştığı görülür. Medyanın iki temel gelir kaynağına ayrıca resmi ilanlar, araştırmada yanılma payı, dergi satış gelirleri de eklendiğinde ise, yılda yalnızca 1 milyar dolar civarında bir gelirin elde edildiği, gelirin paylaşımında ise yalnızca iki büyük grubun egemen olduğu görüldüğünde, (ki iki büyük grup medyanın ortalama %42'sini elinde bulunduran Doğan Grubu ile reklam gelirlerinin %28'ini elde eden Bilgin Gruplarıdır ancak iki grubun, Türkiye'de medya sektörünün, özellikle yazılı basın alanının, %80'i üzerinde

doğrudan bir denetime sahip olduğu belirtilmelidir), bütün bunlara rağmen ulusal bir televizyonun yıllık ortalama operasyonel (işletimsel) harcamalarının ise 100 milyon dolara ulaştığına dikkat çekildiğinde, Türkiye'de medyanın ne kârlı bir yatırım alanı olduğu ve ne de kapitalist üretim ilişkilerinde iletişim pazarlarına yapılan yatırımların rasyonel olduğu görülür. O halde, önemle belirtilmelidir ki, Türkiye'de yeni sahiplik yapısının medya sektöründen doğrudan kâr elde etmek gibi bir amacı yoktur, aksine medyanın yeni sahipleri medyanın dışsal faydalarından dolayı girmektedir.

Türkiye'de de medya sektörünün başlangıç ve işletme masraflarının yüksek, piyasada tutunmanın ise günden güne daha da zorlaşan bir nitelik alması (Söylemez, 1998:103), kitle iletişim araçlarını sermaye gruplarına adeta bağımlı kılmıştır aslında, sermaye birikim kuralları ve ideolojisinin medyada egemen olması da aslında kitle iletişim araçlarının sermaye güçlerine bağımlı olmasından kaynaklanmıştır. Üstelik, medyanın bir tür "silah" ve "savunma" ilişkisi içerisinde ele alınması, medyanın arkasındaki sermaye gruplarının varolan hegemonik mücadelesinin doruğa ulaştığı ekonomik krizlerde olanca açıklığı ile görülmektedir. Örneğin, büyük sermaye gruplarının ekonomik krizlerden önemli ölçüde zarara uğraması, medyaya sermaye aktarmalarını engellememiştir. Öyle ki, medya holdingleri krizlerin yol açtığı zarara rağmen medya gücü ile yeniden silahlanmış, sektördeki harcamalarını arttırmışlardır.

Kasım 2000'deki ekonomik krizin başlangıcından itibaren, büyük sermaye güçleriyle bütünleşmiş medya grupları yalnızca 2001 yılından 2003 yılına değin üç yıllık dönem içinde toplam 188 trilyon Türk Lirası zarar etmelerine rağmen, yeni kitle iletişim araçlarına sahip olmaktan veya gruplarını, medya elitleri doğrudan bir ifadeyle "tetikçilerle" tahkim etmekten, yeni mülkiyet ilişkileri geliştirmekten veya 4756 sayılı Yasa'da da açıkça görüldüğü gibi, medya politikalarını açıkça etkilemekten geri kalmamışlardır. Devlet, medya ve sermaye arasındaki etkileşim krizler örneğinde yeniden üretilmiş bundan da önemlisi, sermaye birikim kuralları ve ideolojisine giren medya sektörü, 1980'lerden itibaren önemli ölçüde kullanıldığı gibi bir tür "saldırı" veya "savunma" aracı olarak kullanılmaktan geri kalmamıştır. Ekonomik krizler örneğinde, medyanın kâr mı? silah mı? olarak kullanıldığı ise, en açık biçimde medya gruplarının kâr ve zarar oranlarına bakılarak tartışılabilir. Ekonomik krizler sürecinde, tüm medya grupları önemli zararlar açıklamıştır.

Krizler sürecinde en yoğun zarar ise, Bilgin Yayın Grubu ile Çukurova Medya Grubu'na aittir. Bilgin Yayın Grubu söz konusu dönem içerisinde 100 trilyon, Çukurova Medya Grubu ise 80 trilyon lira zarar göstermişlerdir.

Doğan Medya Grubu içerisinde ise en düşük kârlılık oranına sahip olan alt sektör medyadır (Sönmez,2003:39). Örneğin Doğan Medya Grubu, ekonomik krizler boyunca medya sektöründeki tüm girişimlerinden toplam 24 trilyon liralık bir zarar göstermiştir. Örneğin, ekonomik krizler döneminde ulusal medya gruplarının yalnızca yazılı basın alanındaki zarar ve istihdam kaybı aşağıdaki gibi tablo haline getirilebilir:

Medya Grubu	**Ciro (trilyon TL)**		**Kâr Oranı (trilyon TL)**		**İstihdam (1000)**	
	2000	**2001**	**2000**	**2001**	**2000**	**2001**
Hürriyet	172	196	26	18	165	229
Milliyet	53	60	-2	-20	44	39
Radikal	26	34	-4	-4	901	872
Sabah	132	116	2	-182	443	352
Toplam	383	406	22	-188	1553	1492

Tablo 6: Türkiye'de Büyük Medya Gruplarının, Ekonomik Krizler Döneminde Yazılı Basın Alanındaki Zararları ve İstihdam Kaybı (Sönmez,2003:39).

Türkiye'de büyük sermaye gruplarına ait diğer kitle iletişim araçlarındaki zarar ise çok daha yüksektir. Örneğin 2000 ve 2001 yıllarında televizyon yayıncılığında 250 milyon dolar zarar gerçekleştirilmiş, ekonomik kriz ortamında reklam gelirlerinde de önemli bir azalmanın yaşanması, özellikle görsel işitsel kitle iletişim araçlarında zararların daha yoğun olarak yaşanmasına yol açmıştır.

Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizlerinde medya gruplarının ellerinde bulundurdukları bankalara el konulması da medya sektörünün önemli bir biçimde etkilenmesine yol açmıştır. Türkiye'de büyük sermaye gruplarının, medya sektöründen kâr elde etmemelerine hatta zarara uğramalarına rağmen, medya alanından çekilmezler. Bu nedenle, büyük sermaye grupları ile medya arasındaki ilişkinin anlamı sorgulanmalıdır. Mustafa Sönmez (2003:39), medyanın sermaye grupları için "dışsal fayda" sağladığını belirtir. Büyük sermaye gruplarının denetimindeki medya gruplarının, sermaye fraksiyonlarının diğer şirketleri için sağladığı dışsal faydalar, zarar eden medya şirketlerinin desteklenmesi için önemli bir etkendir. Tezin önceki kısmında da belirtildiği gibi, medyada sermaye birikim kuralları ve ideolojisinin egemenliği, Devlet ve sermaye grupları arasında gelişen bir kültür – enformasyon birliğine yol açmıştır. Bu doğrultuda, devlet bankalarından ucuz kredi alınması, özelleştirilecek kamu kuruluşlarının ucuz bedellerle kapatılması, devlet ihalelerinden önemli paylar elde edilmesi, kamu reklamlarının medya gruplarına aktarılması Türkiye'de, medya kuruluşlarının önemli bir kısmının yayın politikaları ve haber içeriklerinin veya doğrudan bir ifadeyle ideolojik anlam üretiminin, "siyasi – ekonomik çıkarlar ekseninde kaygan bir zemine oturduğuna dair

endişe verici örnekler bulunmaktadır" (Çatalbaş,2004: 83). Ancak, Türkiye'de bir medyaya sahip olmanın, medya sahiplerine getirdiği ekonomik ve politik güç birlikteliği her dönem için potansiyel bir tehdidi oluşturmaktadır. Öyle ki, henüz 1940'lı yıllarda gazetesini Almanya'dan aldığı kredilerle geliştiren Cumhuriyet Gazetesi sahibi ve başyazarı Nadir Nadi'nin, Türkiye'yi Nazi egemenliğindeki Almanya'nın yanında savaşa girmesi yönünde bir yayın politikası izlemesinin ardından dönemin Cumhurbaşkanı, Milli Şef, İsmet İnönü'nün "bu ülkede, ticari maksatlar uğruna siyasi yazılar yazılmasına müsaade edemem" cümlesinin ardından geçen yıllara rağmen (aktaran Topuz, 2003: 170 – 171), "ticari maksatlar uğruna siyasi yazılar yazılmasının önüne geçilememiş" ve hatta medyanın sermaye grupları, devlet ve siyasi iktidarlarla olan ilişkisi bir tür birbiri içinde erime, birbirini geliştirme ve büyütme gibi karmaşık bir ilişkiler ağına yol açmıştır. 1998 yılında Türkiye'de ilk kez bir hükümetin "ihaleye fesat karıştırmak" gerekçesi ile düşürüldüğü görülmüş, dönemin başbakanı Mesut Yılmaz'ın, 2004 yılında Yüce Divan'a sevk edilme gerekçeleri arasında "yandaş bir medya grubu oluşturmak" ve "bir medya grubu için aracılık yapmak" gibi iki önemli suçlama gündeme gelmiştir. Türkbank'ın özelleştirme ihalesinin ardından medya sektöründe de yoğunlaşarak yayılan Korkmaz Yiğit'in aslında tam da medya – siyaset ve ticaret ilişkileri içerisinde yalnızca bir örnek olarak görülmesi gerekir (Kansu, 1999:14, Adaklı,2001:186).

Türkiye'de sermaye birikimin önemli ölçüde devletle ilişkili olması ve aslında zaten 1923 – 1929 yılları tam da Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulma, kapitalist bir ulusal ekonominin alt yapısını oluşturma döneminde devlet desteği ile bir yerli ve ulusal burjuvazinin yetiştirilme ve güçlendirilmesinin hedeflenmesi, kamu kaynaklarıyla güçlendirilen yerli bir burjuvaziye yol açmış aslında tam da Korkut Boratav'ın belirttiği gibi (1995:20), devlet ve sermaye grupları arasındaki ilişki "imparatorluğun çöküşüne tekabül eden – ve devletin göreli özerkliğinin genişlediği dönemde devlet çarkına el koyan küçük burjuva kökenli kadroların zaman içinde burjuvalaşması ve devletin ekonomik bakımdan egemen bir sınıflar bloku tarafından giderek fethedilmesi sürecine" dayanmıştır. Türkiye'de söz konusu yapının 1980 sonrasında da olanca açıklığı ile sürdüğü belirtilmelidir. Çünkü Türkiye'de zaten, iki temel sorunun henüz çok partili siyasal süreci deneme aşamasında meydana geldiği görülür. Bir yandan, siyasal olarak "iktidarın" sınırları belirlenememiş ve yasal – kurumsal bir çerçeve geliştirilememiştir ve öte yandan, iktisat politikası bağlamında ise birikim ve bölüşüm arasında bir denge oluşturulamamıştır (Saybaşılı, 2000:75). 1980'li yılların ardından, Devlet ve sermaye grupları arasındaki söz konusu sürece öte yandan Türkiye'nin hazırlıksız olarak geçmeye veya doğrudan bir ifadeyle eklemlenmeye çalıştığı küresel kapitalizm ve küresel kapitalizmin, pazar yanlısı ekonomi politikaları eklenmiştir.

Yeni liberalizmin ekonomi politikasını izleyen Türkiye, tam da söz konusu ekonomi politik içerisinde kalarak, sözde serbestleşme söylemleri ve pazar yapılarının özgürleşmeyi getireceği yönündeki inancı, üstü örtük özelleştirme politikaları ve sermaye grupları ile siyasal iktidarlar arasındaki etkileşimin bir sonucu olarak kamu tekelinin karşısına sermaye gruplarıyla sinerji oluşturan, sermaye fraksiyonlarının amaçları doğrultusunda kullanılan, medya sektörünün merkezine, tüm alanlarına yoğunlaşarak yayılan tekelci ve hatta bunun da ötesinde, giderek kartelci medya gruplarını yerleştirmiştir.

Türkiye için bu durum, ekonomik krizler döneminde olanca açıklığı ile ortaya çıkmıştır. Ekonomik krizlerin nedenleri ve yol açtığı sonuçlar, farklı araştırmaların konusunu oluşturmaktadır. Bu çalışma ise, egemen sermaye grupları ve medya, Devlet arasındaki etkileşimi krizler örneğinde araştırmaktadır. Tezde, Kasım 2000 ve Şubat 2001 ekonomik krizleri, egemen sermaye çevreleri ve Devlet arasındaki etkileşim bağlamında ana hatları ile ele alınmaktadır.

2.2 Türkiye'de Ekonomik Krizler: Sermaye Birikim Modelleri ve Ekonomide Kriz Geleneği

Kapitalist sistemlerde, ekonomik krizlerin önemli bir yeri vardır. Devlet ve sermaye grupları arasındaki etkileşimin olduğu kadar, 1980'lerden sonra kapitalizmin küreselleşmesi ve bunun ulus devletler üzerindeki etkisi, ekonomik krizlere yol açan önemli etkenlerdir. Sermaye birikimindeki fazlalığa rağmen, elde edilen gelirin bölüşümündeki dengesizlik, birikim ve bölüşüm arasındaki önemli farklılıklar, kapitalizmin küresel kapitalizmin ardından sermayenin, spekülatif amaçlarla ulus devletler arasındaki hareketliliği veya ulus devletlerde birikim, üretim ve bölüşüm arasındaki dengesizliklerin yol açtığı ekonomik krizlerin, küresel kapitalizmin ardından, yakın bölge ve ulus devletleri etkilemesi, ulus devletlerin sermaye birikim modelinin yol açtığı tıkanma ve iflaslar, ekonomik krizlere yol açan önemli etkenler arasındadır (Sönmez,2002:170, Fisunoğlu,2003:245, Boratav,2003:21, Yentürk,2003:11, Yeldan, 2003:433, Arın, 2003: 570, Kazgan,2002:196). Kasım 2000 ve Şubat 2001 ekonomik krizleri de aslında, tüm bu etkenlerin bir sonucunu oluşturur. Ancak, son iki ekonomik krizin, Türkiye'nin küresel kapitalizme açıldığı bir dönemde izlenen politikalar nedeniyle oluştuğu iktisat çalışmaları içinde özellikle vurgulanmaktadır (Yentürk, 2003:3, Sönmez, 2002:162).

Nurhan Yentürk'ün belirttiği gibi, Türkiye 1990'ların ardından iki önemli ekonomik kriz yaşamış, 1980 öncesindeki krizlerin de dikkate alınmasıyla, ülke ekonomisinin krizlere oldukça açık bir yapısının olduğu saptanmıştır. Bununla birlikte, Türkiye'de 1990'ların ardından yaşanan ekonomik krizlerin, küresel kapitalizme eklemlenme sürecinde yaşandığı belirtilmelidir. Öyle ki, sermaye birikimini zaten 1989 yılında (konvertabilite ile) sıcak paraya

dayanan sermaye birikim modeli ile sağlamaya çalışan ancak uygun politikaları izlemeyen bir ülkede ekonomik krizlerin birbiri ardına gelmesinden daha doğal bir şey yoktur. Ancak, küresel kapitalizm ekonomik krizlere yol açan önemli etkenler arasında yer alsa da, Türkiye ekonomisinin yapısal sorunları, açık bir biçimde belirtildiğinde, ülke ekonomisinin Keynesgil ekonomi terimiyle, "gazino kapitalizmi" (***crony capitalism***) biçimini alması da oldukça önemli nedenler arasındadır. Bu yönüyle, Türkiye'de ekonomik krizlerin özellikle sermaye birikim modellerindeki dengesizliği yansıttığı görülür (Ongun,2002:54). Üstelik, her ekonomik kiz aslında ülkedeki sosyal, kültürel ve siyasal yapı üzerinde de önemli değişimlere yol açmaktadır.

Tülin Öngen (2003163) bu nedenle, Türkiye ekonomisindeki kriz olgusunun yalnızca pazar mantığının sınırları içerisinde kalınarak açıklanamayacağını, her şeyden önce sistemin içerisindeki tıkanmanın ve iflasın esas nedenleri ile boyutlarını irdelemenin önemli olduğunu belirtir. Öngen'e göre, sistem içerisindeki tıkanma değerlendirilmeden, Türkiye'de krizlerin aşılmasına yönelik izlenen programlar ile izlenen yeni sermaye birikim modellerinin de, sistemi onarmaya yönelik program ve projelerin de gerçekçi bir biçimde değerlendirilmesini olanaksızdır. Ancak, yeni liberalizmin (veya yeni sağın) ekonomi politikası ile Devlet ve sermaye sınıfları arasındaki etkileşimin saptanması üzerinden, ülke ekonomisinin yaşadığı krizleri anlamlandırmak mümkündür. Özellikle, Türkiye ekonomisinde 1980'lerin ardından yaşanan ekonomik krizlerin tam da "küresel kapitalizme eklemlenme" döneminde meydana gelmesi ve IMF ile Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşların, ülke ekonomisinde egemen olması, yeni liberalizmin Türkiye ekonomisindeki uygulamalarının ele alınmasına yol açar. Üstelik, Türkiye'nin 1980'lerden itibaren izlediği dışa açılmacı politika dönemini, Erdinç Yeldan'ın belirlediği gibi (2003:140) mali piyasalarının henüz çok genç ve sığ olduğu kalkınmakta olan bir ülkede, uluslararası para piyasalarının spekülasyonuna erken ve denetimsiz bir biçimde eklemlenme süreci izler ve Türkiye bu eklemlenmenin "acı maliyetlerini" her krizde yeniden sergiler. Bu bağlamda, yeni liberalizmin tam da ekonomik krizlere yol açan çelişkili niteliği anlamlandırılmalıdır. Tülin Öngen, yeni liberalizmi şöyle değerlendirir:

> "yeni liberalizm, yukarıda ana hatları çizilen tarihsel ve kuramsal yaklaşım çerçevesinde değerlendirildiğinde, kapitalist devletin sınıf iktidarına dönük rolünü, dolayısıyla temsil ettiği güç ilişkileri ile iktidar biçimlerini yeniden belirmemek üzere oluşturulmuş bir sermaye projesidir. Çünkü birikimin mevcut koşullarında Keynesçi Refah Devleti ile onun özgül güç ilişkilerini temsil eden sınıf politikaları ve pratikleri artık geçerliliğini yitirmiştir. Dolayısıyla egemen sınıflar, iktidarlarını korumak veya yeniden üretmek için daha farklı güç ilişkilerine dayanmak zorundadır. İktidardaki sınıfların karşısında bugün iki şık vardır: Ya rızayı tamamen dışlamayan hegemonik

güç ilişkilerini yeniden gerçekleştireceklerdir ya da baskı ve zorlamaya dayanan daha otoriter yöntemlere başvuracaklardır" (Öngen,2003:165).

Tülin Öngen'in belirttiği gibi, devlet ve sermaye grupları arasındaki ilişkiyi yeniden tanımlayan, devlete ekonomi alanında yeni nitelikler atfeden yeni liberalizm (yeni sağ) ancak kendi içerisinde önemli çelişkilere de sahiptir. Aslında, yeni liberalizmin kendisiyle çelişen doğası, ekonomik krizlere yol açan önemli etkenler arasındadır. Buna göre, yeni liberalizmin kendisiyle çelişen doğası, Öngen'i izleyerek ana özellikleriyle aşağıdaki gibi sınıflandırılır:

- İdeoloji düzleminde, ekonomik gelişmeyi sürdürmenin tek yolunun serbest pazardan geçtiği söylense de, uygulanan politikalar buna engel olmaktadır. Öyle ki, yeni liberal politikalar, uygulandığı ülkelerde ne durgunluğu ve finans krizlerini önleyebilmiş ve ne de istikrarı, gelişmeyi ve büyümeyi geliştirmiştir. Üstelik, yeni sermaye birikim modeli, ekonomi alanındaki açılımlarını yalnızca "günü kurtarmayla" sınırlandırmış, alternatif çözümler üretememiştir.
- Ekonomi ve siyaset arasında kurulmaya çalışılan yeni ilişki, beraberinde birçok soruna da yol açmıştır. Yeni liberal ideoloji, ekonomik krizlere gerekçe olarak siyasetin ekonomi üzerindeki hakimiyetini göstermekte ve ekonominin bir an önce, siyasetsizleştirilmesini önermektedir. Ancak, bu önerme kendi içinde oldukça sorunludur. Çünkü, kapitalizmde her ne kadar ekonomik alan ile siyasal alan birbirinden kuramsal olarak ayrı olarak örgütlenmiş olsa da, sınıf egemenliği, ekonomik iktidar ile toplumsal ve siyasal iktidarın birlikteliğini varsayar. Bu nedenle, pazar ve devlet birbirinin karşıtı veya alternatifi olmayıp, her zaman birbirlerini tamamlayan unsurlardır. Devlet, sermayenin yeniden üretiminde aktif bir rol oynamadıkça, sermayenin genişletilmiş yeniden üretimi gerçekleştirilemez.
- Üçüncü olarak, yeni liberalizmin iktisadi ideolojisi ile siyasal ideolojisi, özde birbirleriyle uyum içerisinde olsa da, görünürde birbirlerine karşıt söylemler içermesinden doğan gerilimlere sahiptir. Açık bir örnek, yeni liberalizmin siyasal ideolojisi, demokratik, çoğulcu ve çok sesli, katılımcı bir siyasal proje ve demokrasi arayışı içerisindeyken, küresel kapitalizmin ideolojisi, bir bakıma ekonominin siyasetsizleştirilmesi (aslında siyasetle bağlarının koparılmasının) arayışındadır. Üstelik, siyasetten arındırılmış bir düzen içerisinde toplumsal ilişkilerin, nasıl olup da demokratik ve katılımcı bir içerik edinebileceği yanıtsız kalmaktadır.

- Yeni liberalizmin, devletin yapısı ve değişen rolü üzerinde de oldukça belirsiz olması dikkat çekmektedir. Üstelik, devlet ve sermaye grupları arasındaki ilişki üzerine geliştirilen düşüncelerin de tutarsız olduğu gözlemlenir. Bir yandan, liberal demokratik bir devlet modelinin işlevsizleştiğini ısrarla vurgulayan bir ideolojik tavır sergilenmekte ancak öte yandan hegemonik güç ilişkilerini temsil edecek ve kurala bağlayacak yeni bir devlet modeli talep edilmektedir. Öte yandan, bu modelin ne olduğu ve nasıl gelişebileceği üzerine de yeni liberal felsefe içerisinde önemli bir yanıt geliştirilmemektedir. Yeni devlet yapısının hangi güçler tarafından ve nasıl inşa edileceği de önemli ölçüde belirsizdir.
- Yeni liberal ideolojinin, toplumun organik bütünlüğünün nasıl sağlanabileceği üzerine geliştirilen düşüncelerinin de önemli ölçüde belirsiz olduğu görülür. Öngen'in açıkladığı gibi (2003:169), hegemonik güç ilişkileri yalnızca gücü değil, aynı zamanda gücü mistifiye eden belirli kavramları, değerler ve sembolleri de içermek zorundadır. Oysa, yeni liberalizm, küresel kontrolün gereği olan öyle bir sosyal kontrol kavramı ile kendisini tanımlamaktadır ki, bunun ima ettiği ilişki biçimleri ve kurumsal mekanizmalar, hegemonik güç ilişkilerini fiilen olanaksızlaştırmaktadır. Öyle ki, yeni liberalizmin küresel kapitalizmde toplumun örgütsüzleştirilmesi ve mikro toplumsal ilişkileri veri alan sosyalleştirme biçimleri ile Keynesgil Refah Devleti anlayışının organik sınıf ilişkileri ve sınıf ideolojilerini temel alan hegemonya stratejileri birbiriyle taban tabana zıttır (Öngen,2003:165 – 169).

Türkiye, 1980'li yıllardan itibaren uyguladığı gerek sermaye birikim modellerinde ve gerek sermaye grupları, toplumsal sınıflar ve Devlet arasındaki ilişkilerde, yeni liberalizmin veya yeni sağın söz konusu çelişkilerini de yeniden üretmiştir. Ancak, Türkiye'nin küresel kapitalizme eklemlenme politikaları sürecinde bir yandan ekonomiye ilişkin yönetim gücünü IMF ve Dünya Bankası gibi, "küresel kapitalizmin ideolojik kurumlarına" terk ettiği ve ekonomi yönetimini tamamen IMF'ye terk ederek, kalkınma paradigmasını değiştirdiği yönünde eleştiriler (Kazgan,1995:164, Kazgan,2002:427) almıştır.

Küresel kapitalizme açılma sürecinde Türkiye'nin eleştirildiği bir diğer konu ise, "avamlaştırılmış bir liberalizm" ve siyasal iktidarlar tarafından izlenen "yoz popülizm" politikalarının izlemesidir (Boratav,2003:164). Türkiye, ANAP iktidarıyla birlikte yeni liberalizmin empoze ettiği "köşeyi dönme", "işini kılıfına uydurma", "bugünü kurtarma", "bireycilik" gibi avamlaşmış bir liberal ideolojinin topluma aşılanması, toplumsal değer

yargılarının ve ahlak anlayışının bu ideolojik değişimle birlikte değişmesi, yeni bir insan tipinin yaratılması siyasal, ekonomik ve sosyal alanlardaki yozlaşma ve yolsuzluklara yol açmıştır.

Türkiye'nin, küresel kapitalizme eklemlenme süreci, siyasal alandaki yozlaşma ve yolsuzlukların eşlik ettiği, avamlaştırılmış bir liberal ideolojinin toplum üzerinde oluşturduğu yeni hegemonyaya dönüşmüştür. Türkiye'de 1980'ler, Gülten Kazgan'ın belirlediği gibi (2002:123), daha sonraki dönemlere getirdiği oldukça olumsuz yapılanmayı da devretmiştir. Kazgan, Türkiye'nin 1980'lerden itibaren yaşadığı değişim sürecini aşağıdaki gibi yorumlar.

> "Askeri rejimle birlikte yürürlüğe giren değişim süreci, bu yerleşik ve toplumun büyük kesimince desteklenen, ayrıca hukuksal – kamusal temeli aşağı yukarı oluşmuş düzeni alt üst etme yoluna girdi. Bir kere, "insan" öğesi dışlandı; insanın varlığı yalnızca tüketimi ölçüsünde önem kazanabilirdi. Ekonomi insanın hizmetinde en büyük çoğunluğun refahını sağlamaya dönük bir araç olmaktan çıktı, kendi içinde bir amaca dönüştü, amaç ise etkisi ne olursa olsun serbest piyasa ekonomisine ve küreselleşmeye geçişti. Karma ekonomi yerini, KİT'lerin özelleştirilmesi ve devletin küçülmesine bıraktı; köylüyü – tarımı kalkındırma ve sanayileşme, "gelişmiş ekonomilerde hizmetler kesimi ön plandadır" anlayışıyla ikame edildi. Sosyal devlet, işçi düşmanlığı ve zenginlik övgüsüne, yerli sanayiye iç pazar yaratma ise, ithal malı kullanma merakına yerini bıraktı; bireycilik, kültürsüz bencillik ve para hırsı biçiminde ön plana çıktı. Ayrıca kökten – dincilik bütün toplum kurumlarına sızdırıldı, laiklik tartışılır ve sorgulanır oldu, etnik kökene göre insanları ayırma olağan hale geldi" (Kazgan,2002:124).

Türkiye'nin, 1980'lerden itibaren yaşadığı krizlerde (1990, 1991, 1994, 1995, 1997, 2000 ve 2001) hem küresel kapitalizme eklemlenme sürecinde yeterli alt yapısını kurmaması ve küresel sermaye hareketliliğine açık hale gelmesi ile hem de, ekonomideki kötü yönetimine hatta yönetememesine eşlik eden siyasal yozlaşmalar yol açmıştır. Türkiye ekonomisindeki her kriz, IMF ve Dünya Bankası'nın ekonomi yönetimi üzerindeki egemenliğini arttırmış ve Türkiye Cumhuriyeti, siyasal alandaki yozlaşma ve yolsuzlukların eşlik ettiği her ekonomik krizde sermaye gruplarından kaynaklanan zararı, kamulaştırmak zorunda kalmıştır.

Türkiye'nin yaşadığı ekonomik krizlerde aşağıdaki unsurlar özellikle dikkat çekmektedir.

- Siyasal alanda yaşanan yozlaşma ve yolsuzluklar: Devlet ve sermaye grupları arasındaki etkileşim, siyasal yozlaşma ve yolsuzlukların eşlik ettiği ekonomik krizlere yol açmakta ve Devlet, sermaye gruplarından kaynaklanan zararı kamulaştırmak zorunda kalmaktadır, küresel kapitalizme eklemlenme sürecini hazırlıksız geçiren Türkiye'de ekonomik krizler, ekonomi yönetiminin önemli bir

unsuru haline gelmektedir (Ercan,2004:15, Yeldan,2001:144, Arın, 2004:91, Yeldan,2003:430, Pamuk,2003:335).

- Türkiye'de sermaye birikim modellerinin, ülkenin yapısal sorunlarının ve büyüme modellerinin dikkate alınmadan gerçekleştirilmesi (Kurdaş,2003:50).
- Küresel kapitalizme eklemlenme sürecinde, Türkiye'nin spekülatif amaçlı sermaye hareketlerine açılması ve bu hareketlerden son derece etkilenmesi.
- Ekonomik krizlerle birlikte, IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşların dışa açık büyüme modelini benimseyen ülkeler için hazırladığı "istikrar" veya "yapısal uyum programlarının", Türkiye'ye özgü yapısal koşulların dikkate alınmadan uygulanması,
- Türkiye'de yaşanan ekonomik krizlerin bir diğer nedeni, kamu açıklarının sürekli olarak büyümesidir. 1970'li yılların sonlarından itibaren artma eğilimi içerisinde olan kamu açıkları, siyasal iktidarların vergi yerine iç ve dış borçlanma ile bütçe açıklarını karşılamaya yönelmesi, kamu açıklarının kapatılamamasının ötesinde faiz oranlarını da yükseltmektedir. Türkiye'de ekonomi yönetiminin bir diğer sorunu, 1980'li yıllardan itibaren özel zararların kamulaştırılması ile kamusal yararın ise özelleştirilmesi oluşturmaktadır (Sönmez,2002:124, Kazgan,2002:233).
- Ekonomi yönetiminde, 1980'li yıllardan itibaren yoğun olarak yaşanan "özel zararların kamulaştırılması", Türkiye'de ekonomi yönetimi ve politikalarını "gazino kapitalizmi" veya "dost – ahbap kapitalizmi" (***crony capitalism***) biçimini almasına yol açmıştır. İktisat çalışmalarında "dost – ahbap kapitalizmi", siyasal yozlaşma ve yolsuzlukların önemli bir yaygınlık gösterdiği ülkelerde, siyasal iktidarların kamu adına kullanmaları gereken güçlerini özel çıkarlar doğrultusunda kullanmasını ifade etmektedir.

Türkiye'de yaşanan ekonomik krizlerin ardından, "sermaye birikim modellerinin" de yapısal bir dönüşüm sürecinden geçtiği belirtilmelidir. 1980'li yıllarla birlikte, "dışa açılmacı ekonomi" modelini benimseyen Türkiye'nin, ekonomik krizin ardından 1989 yılında, ulusal paranın konvertibilitesinin ardından sıcak paraya dayalı sermaye birikim modeline geçtiği görülür. Sıcak paraya dayalı sermaye birikim modeli, döviz kurunun sabite yakın, faizlerin ise yüksek olduğu, ülke dışındaki sermaye kaynaklarından kısa vadeli sermaye girişi gerçekleştirilerek gelişen bir büyüme modelini oluşturmaktadır. Türkiye'nin büyüme modelindeki bu tercihi, 1989 yılından itibaren, sermaye hareketlerinden önemli bir ölçüde etkilenmesine yol açmış, sermaye hareketleri nedeniyle yaşanan ekonomik krizler, IMF ve

Dünya Bankası tarafından hazırlanan yapısal uyum programları ile istikrar programlarının baskısı altına girmesine neden olmuştur. Türkiye'nin "sıcak paraya dayalı sermaye birikim modeli", ekonomi tarihinde en uzun süreli birikim modelini oluşturmakta, bununla birlikte ekonomide yaşanan krizlerin derinleşerek sürmesine yol açmaktadır.

Türkiye'nin izlediği finansal serbestleşme, döviz kurunun düşük tutulması ile yüksek faizlere dayanmaktadır. Bu süreçte yüksek reel faizler ile düşük kur sarmalı uluslararası piyasalarca dışsal olarak yönlendirilen bir mali araç konumuna gelmektedir. Yeldan'ın belirttiği gibi, ekonomi alanında izlenen bu politikanın sonucunda, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası'nın da gerçek işlevinden uzaklaşarak, bağımsız bir para politikasını izleyemediği görülür. Türkiye'nin 1990'lı yıllarla birlikte yaşadığı ve Kasım 2000, Şubat 2001 tarihlerindeki ekonomik krizler sürecinde de, en yüksek noktasına ulaşan ekonomi politikaları, bütçenin sürekli olarak cari açık vermesine yol açmıştır. Türkiye'nin ekonomi alanında dışa açık bir büyüme modelini izlediği 1989 yılından itibaren, sürekli olarak ekonomik kriz içerisinde olduğu gözlemlenir.

Tuba Ongun'un belirlediği gibi (2002:58), "Türkiye ekonomisi, 1990 yılından itibaren uluslararası sermaye hareketlerine bütünüyle açık ve dış ticareti önemli ölçüde serbestleştirilmiş bir ekonomi özelliğini kazanmıştır. Yeni dönemle birlikte gerek büyüme, gerekse birikim süreçleri, yabancı sermaye hareketlerine ve uluslararası finans piyasalarına terk edilmiştir". Ülke ekonomisindeki yapay büyüme, döviz kuru ve faiz arasındaki son derece hassas dengelere dayanmakta bununla birlikte ulusal ekonomideki yatırım ve birikim önceliklerinin üretim dışı (spekülatif) rantiyer tipi sermaye birikimine yönelmesi, gelir dağılımının giderek bozulması ve mali piyasalarda bir kredibilite bunalımıyla birlikte yeni kriz ortamının doğmasına yol açmaktadır (Yeldan,2001:40). Türkiye ekonomisinde, dışa açılma süreci, ödemeler dengesi bağlamında cari açıkların ve genel bütçe açıklarının kapatılamamasına yol açmıştır. Dışa açılma sürecinin ülke ekonomisini, uluslararası finans çevrelerinin sermaye hareketlerine açık bir hale getirmesi ise Türkiye'de önüne geçilemeyen ekonomik krizlere neden olmuş, ekonomi politikaları IMF ile Dünya Bankası gibi kuruluşlar tarafından belirlenen politikaları uygulama gibi bir nitelik edinmiştir. Türkiye, Kasım 2000 ve Şubat 2001 ekonomik krizleri öncesinde yaşanan 1991, 1994 ve 1999 yıllarındaki ekonomik krizlerde yukarıda ana hatları ile değerlendirilen etkenler rol oynamıştır.

Nurhan Yentürk'ün belirttiği gibi (2003:114), uluslararası finans çevrelerinden gelen yüksek sermaye girişleri hem cari, hem de kamu açıklarının artmasında, Türk parasının yabancı paralar karşısında değerlenmesinde, faiz oranlarının yükselmesinde, para arzı ve kredi stokunun genişlemesinde rol oynayarak makroekonomik dengesizlikler yaratmaktadır.

Örneğin, 1994 ekonomik krizinde sermaye hesabı açığı 4 milyar dolar seviyesindedir, 1999 yılında yaşanan ekonomik krizde sermaye hesabı açığı, 9.7 milyar dolara yükselmiştir.

Türkiye'de ekonomik krizler sürecinde dikkat çeken iki önemli gelişme daha bulunmaktadır. Bunlar, ekonomik krizlerin ardından, uluslararası finans çevreleri tarafından yönelen baskılar doğrultusunda özellikle IMF tarafından belirlenen politikaların uygulanması ile siyasal iktidarların, kriz yönetimindeki hatalı tutumları ve eksiklikleridir. Nurhan Yentürk'ün belirttiği gibi, siyasal iktidarların sermaye girişlerine müdahalelerindeki yanlışlıklar ve ekonomik krizlerin kötü yönetilmesi, ülke ekonomisinde dışa açılma sürecinin izlendiği 1990'lı yılların başından itibaren varolan istikrarsızlıklarının boyutunu arttırmaktadır. Üstelik, Nurhan Yentürk'e göre (2003:115), Türkiye'de siyasal iktidarlar uluslararası sermaye hareketlerine ilişkin vergilendirme politikası izlemediği gibi, dış borç krizi yaşayan Arjantin, Meksika gibi bazı Latin Amerika Ülkeleri'nin, Merkez Bankalarını kullanarak dış borca ilişkin geliştirdiği önlemleri de almamıştır. Bu açıdan, Kasım 2000 ve Şubat 2001 ekonomik krizlerinde de, Türkiye'de ekonomi politikalarının ortak özelliklerini izlediği belirtilmelidir.

Türkiye'nin daha önceki ekonomik krizlerde de yaşadığı süreç, 1994 ve 1999 krizlerinde de yeniden üretilmiştir. Bu krizler sonucunda, Türkiye ile IMF arasında 1994 yılında, 16. stand by anlaşması gerçekleştirilmiştir. 1994 ekonomik krizinin ardından ülke ekonomisi %6 oranında küçülmüş, Türk Lirası, döviz karşısında değer kaybetmiştir. Örneğin, Amerikan Doları karşısında %167.7 oranındaki değer kaybı, Alman Markı karşısında %195.7 oranındaki değer kaybı ile olmuştur (Ongun,2002:64). Bu çerçevede, 5 Nisan tarihindeki "İstikrar Önlemleri"nin de, yine IMF desteğinde yapıldığı belirtilmelidir. Türkiye'nin 1999 yılında yaşadığı ekonomik krizinde, sermaye birikim modeli olarak "sıcak paraya" dayalı politikayı uygulamasından kaynaklanmıştır. 1999 tarihli ekonomik krizde, Rusya'da gerçekleşen ve bölgeye yayılan krizin etkisi olmakla birlikte, ülke ekonomisindeki cari ve bütçe açıklarının da etkisi bulunmaktadır. Rusya'daki ekonomik kriz, uluslararası finans çevreleri tarafından Türkiye'nin "yüksek riskli ülke" olarak değerlendirilmesine yol açmış ve yabancı sermaye, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'ndaki yatırımını farklı ülkelere yönlendirmiştir. Yabancı sermayenin, ülke ekonomisindeki varlığını çekmesi, cari ve bütçe açıklarının yanı sıra yüksek enflasyon yaşayan Türkiye'de önemli bir ekonomik krize yol açmıştır. 1999 yılındaki ekonomik krizin ardından yapılan genel seçimin ardından kurulan 57. hükümet ile IMF arasında yeni bir stand by anlaşması için çerçeve çizilmiştir. 57. hükümetin, IMF ile gerçekleştirdiği yeni stand by anlaşması, ekonominin %6.4 oranındaki daralmasına karşın, büyümenin %-07 oranına düşmesi, kamu kesimi faiz giderlerinin %3.5 oranından

%13.7 oranına yükselmesiydi, diğer bir ifade ile ekonomide yeni kaynaklar yaratamayan hükümet için, IMF ile gerçekleştirilen anlaşma bir zorunluluğa dayanmaktadır (Ongun,2002:67).

Türkiye'nin, 1999 yılında yaşadığı ekonomik krizin gerçekte Kasım 2000 ve Şubat 2001 ekonomik krizlerinin temellerini attığı görülmektedir. IMF ile gerçekleştirilen anlaşmalar gerçekte, ülke ekonomisinin krize doğru bir gelişim izlediği dönemlerde yapılmıştır. Türkiye ve IMF arasında gerçekleştirilen anlaşmaların, ülke ekonomisinin yapısal ihtiyaçlarına uygun olmadığı bununla birlikte IMF tarafından uygulanması zorunlu kılınan "istikrar programlarının", Türkiye'yi bir ekonomik krizden diğerine sürüklediği belirtilmelidir. Öte yandan IMF ve Dünya Bankası tarafından, Türkiye'nin izlemesi zorunlu kılınan "istikrar programlarının" ise, Türkiye'nin ekonomik kaynaklarının ve kârlı yatırımlarının, yabancı sermaye gruplarına satılması için önerilen programlar olduğu belirtilmelidir. Türkiye'nin, Kasım 2000 ve Şubat 2001 döneminde birbiri ardına yaşadığı, Cumhuriyet tarihindeki en büyük ekonomik krizlerin temeli de 1999 yılında, Türkiye ekonomisinin "sıcak paraya dayalı büyüme modelini" izlediği dönemde, IMF politikalarıyla birlikte atılmıştır. Öyle ki, IMF ve Dünya Bankası'nın, Türkiye ekonomisindeki egemenliği, son iki ekonomik kriz döneminde artmıştır. Oğuz Esen'in (2002:1) belirlediği gibi, son iki kriz döneminde neredeyse her iki ayda bir IMF'ye yapısal reform taahhüdü verilmekte, ülkede çoğu doğrudan ekonomiyi ilgilendirmeyen ancak yönetim yapısı ve siyasal, sosyal, ekonomik alanlara ilişkin politika değişimlerini içeren yapısal dönüşümler, IMF'ye verilen taahhütlere göre değiştirilmektedir (Yeldan, 2001:162).

Türkiye'nin yaşadığı son iki ekonomi – politik krize ilişkin yapılan değerlendirmeler, iki önemli unsuru öne çıkartmaktadır. Birincisi, yeni liberal politikalar çerçevesinde ülkenin dışa açılma – küresel kapitalizme eklemlenme politikalarının aslında Türkiye'nin yapısal ihtiyaçlarıyla uyumlu olmamasıdır.

Krizlere yol açan ikinci önemli neden ise, başlangıcında Türkiye'nin izlediği sermaye birikim modelindeki iflasın yol açmasına rağmen, IMF ve Dünya Bankası gibi kurumları ülke ekonomisinde çok daha etkin bir konuma getirerek krizlerin derinleştirilmesidir. Bununla birlikte, Türkiye'de yeni liberalizmin aslında "avamlaştırılmış bir liberal ideolojiye" gerçekte siyasal, kültürel ve sosyal alanlarda yaşanan yozlaşma ve yolsuzluklara yol açması krizlere yol açan önemli bir diğer etmen olarak gözlemlenir.

22 Kasım 2000 ve 19 Şubat 2001 krizleri sürecinde yolsuzluklar, çoğu medya ile bütünleşmiş sermaye gruplarından kaynaklanmıştır.

2.2.1 Ekonomik Krizler Sürecinde Bankacılık ve Finans Kesimi: Krizler Döneminde Banka Yolsuzlukları

Türkiye'nin yakın siyasi tarihinde yaşadığı 22 Kasım 2000 ve 19 Şubat 2001 krizleri, Türkiye'nin hem küresel kapitalizmin finansal tabanını oluşturan sermaye hareketlerine açık bir birikim modelinde (sıcak paraya dayalı sermaye birikim modeli) yaşanan iflasın hem de, kriz yönetimindeki başarısızlığın izlerini taşır. Ancak, her iki ekonomik krizin de sonuç olarak küresel sermaye hareketlerine hazırlıksız yakalanan bir ülkede gerçekleşmesi, krizin daha da önemli sonuçlara yol açmaması, derinleşmemesi için güçlü bir bankacılık ve finans kesiminin varlığını gerektirir. Ancak, Türkiye'deki bankacılık kesiminin yapısal sorunları, güçlü ve güvenilir bir bankacılık sisteminin olmadığını olanca açıklığı ile ortaya çıkartmıştır.

Türkiye'de bankacılık ve finans kesiminin yapısal koşulları, ekonomik krizleri derinleştiren önemli bir diğer nedeni oluşturmaktadır. Ömer Faruk Çolak'ın belirttiği gibi (2002:166), Türkiye'de bankacılık yapısı, reel üretimin desteklenmesi yönünde bir hedefe sahip olmamakta, Kıta Avrupa ülkelerinin bankacılık sisteminde olduğu gibi, mevduat bankacılığı yapmaktadır. Bankacılık sektörünün, mevduata yönelik bir sistemi uygulaması, Kıta Avrupa ülkelerinde ve özellikle İngiltere örneğinde görüldüğü gibi, ekonomik krizlerden en çok etkilenen sektörler arasında yer almasına yol açmıştır.

Ömer Faruk Çolak'ın belirttiği gibi, 2001 yılı içerisinde Türkiye'de ticari bankaların fon kaynakları içerisinde mevduatın payı %70 seviyesindedir bu oran, ülkede bankaların desteklediği önemli bir rantiyer kesimin varlığını açığa çıkartmaktadır.

Ticari bankalarda bulunan mevduatın yaklaşık yarısını, Döviz Tevdiat Hesapları'nın oluşturması ise, Türkiye'de yabancı sermaye hareketlerinden önemli ölçüde etkilenen sektörler arasında bankaları öne çıkartmaktadır. Türkiye'de ticari bankaların bir yandan mevduat bankacılığı yöntemini izlemesi ve öte yandan mevduat oranlarında döviz kurunun önemli bir yere sahip olması, bankacılık sisteminin faiz oranları ve kur riskine açık bir nitelik almasına yol açmıştır. Türkiye'de 19 Şubat 2001 ekonomik krizi öncesinde bankacılık sisteminin sektörel dağılımları ile bankacılık sistemindeki aktif payları aşağıdaki gibi tablo haline getirilebilir:

Türkiye'de Bankacılık Sistemi – Sektörel Dağılım	**1980 1985**	**1996**	**1997**	**1998**	**1999**	**2000**	**2001**
Kamu sermayeli	45.3	38	35	34.4	35	34	26

ticari bankalar							
Özel sermayeli ticari bankalar	44.4	53	55	56.4	49	52	49
Yabancı sermayeli ticari bankalar	35.3	3	5	4.4	5	5	5
Fon kapsamındaki bankalar	6	8	16				
Kalkınma ve yatırım bankaları	6.8	6	6.5	4.8	5	5	4

Tablo 7: Türkiye'de 1998 – 2001 Yılları Arasında Bankacılık Sistemi (Çolak,2002:166).

Türkiye'de kamu açıklarının 1990'lı yıllardan itibaren artması ve bu doğrultuda kamu kesimi borçlarının kapatılması yönündeki çalışmalar, devlet yönetimi ile bankacılık kesimi arasında yakın bir bağlantının oluşmasına yol açmıştır. Örneğin, faiz oranlarının serbest bırakılması, bankacılık sektörüne yeni bankaların girişinin kolaylaştırılması, Türkiye'de bankacılık ve finans kesimine yabancı sermayenin girmesinin kolaylaştırılması, Türkiye'de bankacılık ve finans kesiminin yabancı para cinsinden işlem yapmasının serbest bırakılması, kamu kesimi açıklarından kaynaklanmaktadır. Ömer Faruk Çolak, Türkiye'de bankacılık sistemi ve devlet arasındaki ilişkiyi aşağıdaki gibi değerlendirmektedir:

> "Özellikle 1990 yılında uygulanan Para Programı Hazine'ye bütçe açıklarını ticari bankalardan kaynak aktararak finanse etmesinin yolunu açmıştır. Bu program kendi içerisinde tutarlı olmasına karşın Türkiye ekonomisini 1994 krizine hazırlayan en önemli unsur olmuştur. 1990 – 1993 yıllarında uygulanan borçlanma politikası bir anlamda krize ve bankaların bünyelerinde erozyona kaynaklık etmiştir. Bir anlamda devlet, bankalara kendisini fonladıkları sürece, onlara koruyuculuk ve kollayıcılık yapacağı sözü vermiştir. Bu sözün garantisi de 1994 yılında tasarruf mevduatının tamamının Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu kapsamına alınması olmuştur. Tasarruf mevduatının tamanının sigorta kapsamına alınması birçok ülke deneyiminden de gözlendiği üzere kısa dönemde sisteme yönelik paniği azaltırken, uzun dönemde sistemde finansal istikrarı ve risk primini arttırmaktadır" (Çolak,2002:166,167).

Ömer Faruk Çolak'ın belirttiği gibi, ticari bankalar ile devlet arasında gelişen ilişkiler, 1994, 1999, 2000 ve 2001 ekonomik krizlerinde de açıkça görüldüğü gibi, bankaların yönetiminden kaynaklanan özel zararların kamulaştırılmasına ve kamusal yararın ise özelleştirilmesine yol açmaktadır. Bu doğrultuda, Türkiye'de kamu kesimi açıklarının bankalar, banka iflaslarının ise kamu kesimi tarafından finanse edilmesi, banka mevduatlarına

yönelik sınırsız mevduat güvencesi rantiyer kesiminin güçlenmesine neden olmaktadır. Türkiye'de ekonomi yönetimi ile kamu arasında gelişen ilişkinin birbirini güçlendiren, geliştiren doğası ise bankacılık ve finans kesimini ekonomik krizler sürecinde zayıflatan bir diğer unsurdur. Öte yandan, dışa açık bir büyüme modeli izleyen Türkiye'nin, 1990'lı yıllardan itibaren bankacılık ve finans kesiminde uyguladığı politikanın, sektörde serbestleşme ve rekabet yerine, medya sektöründe olduğu gibi, tekelleşmeyi ve yoğunlaşmayı geliştirdiği gözlemlenmektedir. Çolak'ın belirttiği gibi, 1994 ekonomik krizinin ardından TMSF'nin işleyiş biçimi ile ticari bankaların kurulmasının göreli olarak kolaylaştırılması, finansal kırılganlık katsayısını yükseltmiş ve ekonomik krizlerin önemli kaynakları arasında yer almıştır. Bu açıdan, gerek ticari bankaların kurulmasının kolaylaştırılması ve gerekse TMSF'nin çalışma biçimindeki değişikliğin 19 Şubat 2001 tarihli ekonomik krizini derinleştiren önemli etkenler arasında olduğu gözlemlenir.

Türkiye'de medya sektöründe olduğu gibi, bankacılık sektöründe de tekelleşme ve yoğunlaşma eğilimi ise ekonomik krizleri ağırlaştıran bir diğer etkendir. Örneğin 19 Şubat 2001 ekonomik krizi sürecinde, bankacılık ve finans kesiminde yer alan ilk beş bankanın sistem içerisindeki payının %41 ilk on bankanın ise tüm sistem içerisindeki ağırlığının %68 olduğu dikkat çekmektedir. 2001 ekonomik krizinin ardından izlenen ve Türkiye'de yeni bir sermaye birikim modeline öncülük eden, Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı'nın (GEGP) ise, TMSF bünyesinde toplanan bankaların iflası veya tasfiyesine yönelik bir program izlememesi bunun yerine, izlenen politikaların bankaların birleşmisini teşvik etmesi bu sektördeki tekelleşme ve mülkiyet yoğunlaşmasını derinleştirecektir. Ticari bankaların birleşmesi, alanda varolan sınırlı rekabeti tekelci rekabete dönüşmesine yol açmaktadır. Bankaların birleşmesi ve sınırlı bir rekabetin tekelci rekabete dönüşmesi ise uzun dönemli ekonomik krizlerde, batmayacak kadar büyük (***too big to fail***) ve / veya batmayacak kadar politik (***too political to fail***) bankaların oluşmasına neden olacaktır (Çolak,2002:168). Türkiye'de özellikle 19 Şubat 2001 ekonomik krizinin ardından bankacılık sektöründeki söz konusu yapılanma açığa çıkmıştır. Öte yandan, büyük sermaye grupları ile medya arasındaki bütünleşme sürecinin, medya ve bankacılık sektörlerinde yaşanan tekelleşme ve mülkiyet yoğunlaşmasına yol açması ise özellikle dikkat çekmektedir. Bankacılık kesimindeki yoğunlaşma aşağıdaki tablodan izlenebilir:

Yıllar	Toplam Aktifler	Toplam Mevduat	Toplam Krediler
Haziran 1999			
İlk beş banka	46	50	39
İlk on banka	67	72	66
Haziran 2000			

İlk beş banka	47	49	40
İlk on banka	65	67	63
Haziran 2001			
İlk beş banka	42	47	41
İlk on banka	64	72	68

Tablo 8: Türk Bankacılık Sisteminde Yoğunlaşma Oranları (aktaran Çolak,2002:167).

Türkiye'de kamu kesiminin cari açıklarının kapatılması ve kamunun finanse edilmesi, ticari bankaların reel (üretim) sektörünü finanse etmekte çekimser bir tutum almasına yol açmaktadır. Bankaların üretim sektörü yerine kamu açıklarını ve rantiyer kesimi desteklemesi, bankacılık sektörünün sermaye hareketleri karşısında zayıflamasına neden olmakta, sermaye hareketleri sonucunda bankalar krizlerden önemli ölçüde etkilenen kesimler arasında yer almaktadır. Örneğin, Haziran 2002 yılında, 2001 yılındaki ekonomik krizin de etkisi ile bankaların aktiflerinde kredi oranları %26 gibi önemli bir orana yükselirken, kredi ve mevduat oranı ise %18 seviyesine inmektedir.

Türkiye'de 22 Kasım 2000 ve 19 Şubat 2001 ekonomik krizleri, yukarıda ana hatları ile açıklanan unsurların etkisiyle, ana olarak bankacılık ve finans kesiminde yaşanan para ve likidite krizine dönüşmüştür. Bununla birlikte ekonomi politikalarında dışa açılmacı bir politika izleyen Türkiye'de, Kasım 2000 ve Şubat 2001 ekonomik krizlerinin yalnızca bankacılık ve finans sektöründe başlayan ve giderek tüm sektörleri etkisi altına alan krizler olmadığı görülür. Türkiye ekonomisini kriz içerisine iten gelişmelerin çok yönlü olarak ele alınması gerekmektedir. Örneğin, ülkede izlenen sermaye birikim modellerindeki iflas, dışa açılmacı ekonomi politikası izleyen Türkiye'de IMF ve Dünya Bankası tarafından hazırlanan ekonomi politikalarının izlenmesi ve özellikle yapısal istikrar programlarının, Türkiye ekonomisinin yapısal nitelikleriyle uyumlu olmaması, dışa açılmacı ekonomi politikalarını izleyen Türkiye'nin içinde yer aldığı bölgedeki ekonomik krizlerden etkilenmesi ve yine ülkenin ekonomik, siyasal ve sosyal alanlardaki yapısal sorunlar ekonominin krize açık bir nitelik almasına yol açmaktadır. Bununla birlikte, 22 Kasım 2000 ve 19 Şubat 2001 tarihleri arasında yaşanan ve etkileri uzun bir döneme yayılan, tüm sektörler üzerinde olumsuz bir sonuç bırakan ekonomi politik krizlerin, ülkede yaşanan ekonomik krizlerden farklı bir yapısı bulunmaktadır. Kasım 2000 ve Şubat 2001 ekonomik krizlerinin, bankacılık ve finans kesimlerindeki yapısal sorunların kaynaklık ettiği "para / likidite" krizleri olarak ele alınması gerekmektedir. Bankacılık kesiminin söz konusu ekonomik krizlerdeki öncü konumunun nedenleri aşağıdaki gibi maddeleştirilebilir:

- Ülkede bankacılık ve finans sektörlerine yönelik reform girişimlerinin tamamlanaması bir diğer ifadeyle bankacılık sektörüne ilişkin kuralların oluşturulamaması.
- Bankacılık ve finans sektöründe, finansal serbestleşmeyi yerleştirmeye yönelik yasal altyapının oluşturulamaması.
- Ekonomi politikalarının, finans sektörünün yapısal ihtiyaçlarına çözüm üretememesi ve süreklilik özelliği taşımaması.
- Bankaların mevcut pasiflerinde yabancı para miktarı ile Hazine bonolarının yüksek bir maliyeti bulundurması.
- Hazine yönetiminin, Devlet İç Borçlanma Senetlerine dayanan borç yönetimi.
- Bankaların aktif kalitesinin bozulması.
- Bankaların kredi plasmanlarında yanlış seçimlerin egemenliği (Çolak,2002:169, Yentürk,2003:69, Eğilmez ve Kumcu,2001:157).

Bankacılık ve finans sektörünün, ekonomik krizlerdeki öncü konumunu açıklayan yukarıdaki ana maddeler gerçekte söz konusu sektördeki yozlaşma ve yolsuzluk sürecini de açıklamaktadır. Yukarıda yer alan maddeler finans kesiminin bilgi eksikliği ile kredi seçimlerindeki yanlış algılamayı açıklamaktadır. Bu nedenle, Kasım 2000 ve Şubat 2001 ekonomik krizleri sürecinde ele alınması gereken bir diğer unsurun, "siyasal skandal" bağlamında irdelenmesi gerektiği görülür. Ülke ekonomisinde 1980'li yıllardan itibaren yaşanan ve Keynes tarafından "kumarhane ekonomisi" olarak isimlendirilen ekonomi politikalarının bankacılık kesiminde yanlış bir likidite yönetimi ile banka sahiplerinin, banka kaynaklarını kendi yararlarına göre kullandıkları bir kredi sistemine (***back to back loans***) yol açmıştır. Ömer Faruk Çolak, Türkiye'de bankacılık sisteminin söz konusu yapısında, banka mevduatlarının bir bütün olarak sigorta kapsamına alınmasının etkili olduğunu belirtir. Bu durum, 2004 yılı içerisinde getirilen düzenlemeyle her bir bankada bir kez olmak üzere 50 milyar Türk Lirası seviyesine getirilmiştir, diğer ifadeyle Türkiye'de 20004 yılından itibaren sınırsız mevduat güvencesi ortadan kaldırılmıştır.

Krizler sürecinde, ekonomi yönetimindeki mevduat sistemi sonucunda, bazı bankalar fon kaynak ediniminde yüksek faiz uygulamış diğer bir ifadeyle yüksek faiz oranlarından kaynaklanan faiz riski, ekonomik krizler sürecinde TMSF'ye ödetilmiştir. Türkiye'de 1994 yılındaki ekonomik krizin ardından banka mevduatının tamamının sigorta kapsamına alınması bankacılık ve finans sektöründeki ahlaki çöküntüye (***moral hazard***) yol açan önemli bir faktördür. Mevduatın tamamının sigorta kapsamında değerlendirilmesi, ekonomik krizler

sürecinde BDDK tarafından TMSF'ye devredilen belirli banka sahipleri örneğinde görüldüğü gibi, bankaları tarafından toplanılan mevduatları kendi şirketlerini finanse etmekte kullanılan bir kredi biçimine dönüştürülmüştür (***credit of back to back loans***). Ömer Faruk Çolak, Türkiye'de bankacılık sisteminin banka sahiplerini kredilendiren ve finanse eden bir nitelik aldığını belirtir bu durumun ise söz konusu sektörü bir limon piyasasına dönüştürdüğünü ifade eder. Bankacılık kurallarına aykırı hareket eden bankaların sistem dışına çıkartılamaması ise likidite, faiz ve döviz kuru riskini arttırarak ekonomik krizlerin derinleşmesine yol açmıştır. Bankacılık sektörünün içinde bulunduğu durum ve yolsuzluğa açık işleyiş biçimi nedeniyle Türkiye'de Kasım 2000 ve Şubat 2001 ekonomik krizleri gerçekte bankacılık ve finans krizi olarak öne çıkmıştır. Hazine ve BDDK ise, bankacılık sektörünün söz konusu işleyiş biçimi ile mücadele de yetersiz kalmıştır. Bankacılık ve finans sektörünün yeniden yapılandırılması ancak 19 Şubat 2001 tarihindeki ekonomik krizin ardından gerçekleştirilecektir.

Türkiye'de 19 Şubat 2001 ekonomik krizinin ardından, uygulamaya konulan ve ülkede yeni bir sermaye birikim modelinin izlenmesini getiren IMF destekli "Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı", özellikle bankacılık ve finans sektöründe yeni bir yapılanmayı amaçlamaktadır. Program çerçevesinde, 2001 eylül ayında ve yine IMF'in zorlamasıyla faaliyete geçen BDDK'nın Türkiye'de bankacılık sektörüne yönelik tespitleri aşağıdaki gibi maddeleştirilebilir:

- Türkiye'de banka sayısının, ülkenin ihtiyaç duyduğundan çok daha fazla olması.
- Kamu bankalarının üzerlerinde taşıdıkları görev zararları .
- Bankaların sermaye yetersizliği içerisinde çalışmaları.
- Kredi plasman politikalarındaki yanlışlıklar.
- Bankacılık sektörünün şeffaf olmaması.
- Özkaynak yetersizliği.
- Türkiye'de küçük ölçekli ve parçalı bankacılığın yaygın olması (BDDK, 2002:3).

Türkiye'de, Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurumu'nun (BDDK), ülkedeki banka ve finans kesimine ilişkin olarak gerçekleştirdiği ilk çalışmasında, "bankaların sermaye yetersizliği içinde çalışmaları" ve "kredi plasman politikalarındaki yanlışlıkları" vurgulaması, gerçekte bankacılık ve finans kesimindeki yozlaşma ve yolsuzluklara yöneliktir. Türkiye'de bankacılık ve finans kesimindeki yeniden reform programı ise, 2001 ekonomik krizinin ardından Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı ile hazırlanmıştır. Buna göre, programın finans

kesimine yönelik yeniden yapılandırma programı aşağıdaki gibi maddeleştirilebilir. Bununla birlikte BDDK'ın finans kesimine yönelik reform programının uzun dönemde, mülkiyet yoğunlaşması ve tekelleşmeye yol açma riski getirdiği görülür.

- Bankaların sermaye yeterliliğini yukarıya çekmek. Bunu gerçekleştiremeyen bankaların TMSF'na devredilmesi veya bir diğer banka ile birleşmesinin teşvik edilmesi.
- Banka birleşmelerinin teşvik edilmesi ve / veya zorlanması. Bu amaçla, vergi kanununda değişikliklerin yapılması, birleşen bankalara vergi avantajlarının getirilmesi.
- Kamu bankalarının özelleştirilmesi, özelleştirilemeyecek olanların, diğer kamu bankalarıyla birleştirilmesi. Bu doğrultuda, Emlakbankası'nın Ziraat Bankası ile birleştirilmesi bir örnek olarak verilebilir. Öte yandan, Kamu Bankaları Ortak Yönetim Kurulu'nun da görev zararı içerisindeki bankaların birleştirilmesini hedeflediği görülür.
- Kamu bankalarının görev zararlarını ortadan kaldırmak ve TMSF'deki bankaların sermaye yapılarını güçlendirererek, satışlarını kolaylaştır- mak (Çolak,2002:171).

Türkiye'de, 19 Şubat 2001 ekonomik krizinin ardından uygulamaya konulan ve gerçekte ülke için yeni bir sermaye birikim modelini hazırlayan, Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı (GEGP) çerçevesinde, bankacılık ve finans sektöründe de yeni bir yapılandırma programı uygulanmaya başlanmıştır. Ancak, bu programın kısa bir süre sonra sahipleri tarafından iflasa sürüklenen bankaları kurtarma operasyonuna dönüştüğü gözlemlenir.

Ekonomik krizler sürecinde, krizlerin derinleşmesi ve bir anlamda Türkiye'nin, IMF ve Dünya Bankası tarafından hazırlanan yapısal programları uygulaması, ticari bankaların banka sahipleri tarafından yalnızca hakim ortakların şirketlerini destekleyen kreditörler olarak değerlendirilmesinin yol açtığı belirtilmelidir. Türkiye'de ticari bankaların hakim ortakları tarafından kötüye kullanılması ve banka kaynaklarından alınan krediler, Kasım 2000 ve Şubat 2001 ekonomik krizlerinde, bedelini toplumun geniş kesimlerinin ödediği bir faturaya dönüşmüştür. Türkiye'de 1980'li yıllardan itibaren izlenen ekonomi politikalarının "özel zararların kamulaştırılması, kamusal yararın özelleştirilmesi" bağlamında gelişmesi ekonomik krizler sürecinde de etkisini göstermiştir. Krizlerin ardından, sermaye gruplarının servet ve yaşam biçimleri ile şirketlerinin mülkiyetini kaybetmeden, TMSF ile gerçekleştirilen çok uzun dönemli borç ödeme yöntemi özel zararların kamusal kaynaklarla ödenmesine yol

açmaktadır. Bununla birlikte, Türkiye'de 22 Kasım 2000 ve 19 Şubat 20001 ekonomik krizleri gerçekte ülkedeki "dördüncü güç" ile siyaset ve ticaret arasındaki ilişkileri açığa çıkartmaktadır. Türkiye'de 1980'li yılların ikinci yarısından itibaren mülkiyetinde yapısal bir dönüşüm yaşayan medya holdingleri için, Kasım 2000 ve Şubat 2001 ekonomik krizleri önemli bir süreci oluşturmaktadır. Büyük sermaye gruplarıyla sinerjik bir işbirliği içerisinde yer alan medya holdingleri, diğer bir ifadeyde medya kartelleri, için söz konusu süreç gerçekte 1980'li yıllardan itibaren ülkede uygulanan medya politikaları bağlamında da önem taşımaktadır. Türkiye'de, özellikle Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı'nın uygulandığı 19 Şubat 2001 ekonomik krizinin ardından, Çolak'ın ifadesiyle (2002:169) "limon sektörüne", Keynes'in ifadesi ile de "kumarhane ekonomisine" dönüştürülen Türkiye ekonomisinde, büyük sermaye gruplarıyla medya arasındaki bütünleşmenin somut sonuçları söz konusu krizler sonucunda ortaya çıkmıştır. Krizler sürecinde yeniden yapılandırılan banka sayısı aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Yeniden Yapılandırılan Bankalar	**1997**	**1998**	**1999**	**2000**	**Eylül 2002**	**2003**
Devralınan Banka Sayısı	1	1	6	3	9	1
Birleştirilen Banka Sayısı	-	-	-	-	8	-
Satılan Banka Sayısı	-	-	-	-	4	-
Lisansı İptal Edilen Banka Sayısı	-	-	-	-	3	-
Fon Bünyesindeki Banka Sayısı	1	2	8	11	5	6

Tablo 9: TMSF Tarafından Yeniden Yapılandırılan Banka Bilançoları (aktaran Çolak,2002:172).

Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurumu tarafından, 19 Şubat 2001 ekonomik krizinin ardından uygulanan "güçlü ekonomiye geçiş programı" çerçevesinde izlenen, banka ve finans sektörünü yeniden yapılandırma programı gerçekte sektörde amaçlanan istikrarı ve banka sahipleri tarafından bankaların kötüye kullanılmasını engelleyememiştir. Bu durumun açık bir örneği, krizler sürecinde TMSF'ye devredilen bankalardır. Öte yandan, Şubat 2002 tarihinden itibaren yürürlüğe giren ve geri ödenmeyen kredileri ortadan kaldırmayı amaçlayan yeniden yapılandırma programının da bankacılık ve finans sektöründeki kırılgan yapıyı ortadan kaldıramadığı da belirtilmelidir.

Türkiye'de bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılmasına yönelen "yeniden yapılandırma programı", Türkiye'de mülkiyet sahipleri tarafından iflasa sürüklenen bankaların tasfiyesini veya iflasına yönelmemiş, bankaların birleştirilmesi veya satılması ile ticari hayatlarının devam etmesine yol açmıştır. Bu bağlamda, batan bankalar ve söz konusu bankaların ticari girişimlerinin ise Devlet'e yüklenen önemli bir yükü oluşturduğu belirtilmelidir. Özel zararların kamulaştırılması çerçevesinde, batık bankaların zararları da yine Türkiye Cumhuriyeti'ne yüklenmiştir. Bu çerçevede Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilen bankaların mevcut durumları aşağıdaki gibi tablo haline getirilebilir:

Banka Adı	**Hisselerin Fona Geçiş Tarihi**	**Mevcut Durum**
Türk Ticaret Bankası	6 Kasım 1997	Bankacılık yapma ve mevduat kabul etme lisansı 1 Temmuz 2001 tarihinde iptal edilmiştir.
Bank Express	17 Aralık 1998	30 Haziran 2001 tarihinde Tekfen Grubu'na satılmıştır.
Interbank	7 Ocak 1999	15 Haziran 2001 tarihinde, Etibank ile birleştirilmiştir.
Etibank	22 Aralık 1999	26 Ocak 2001 tarihinde, yine Fona geçen Sümerbank ile birleştirilmiştir.
Yurtbank	22 Aralık 1999	26 Ocak 2001 tarihinde, yine Fon denetimine geçen Sümerbank ile bileştirilmiştir
Sümerbank	22 Aralık 1999	Birleşik Sümerbank, 10 Ağustos 2001 tarihinde Ocak Grubu'na satılmıştır.
Esbank	22 Aralık 1999	15 Haziran 2001 tarihinde Etibank ile birleştirilmiştir.
Yaşarbank	22 Aralık 1999	26 Ocak 2001 tarihinde, Birleşik Sümerbank ile birleştirilmiştir.
Etibank	27 Ekim 2000	Bankacılık lisansı 28.12.2001 tarihi itibariyle kaldırılmış ve tasfiye süreci başlatılmıştır.
Bank Kapital	27 Ekim 2000	26 Ocak 2001 tarihinde Sümerbank'la birleşmiştir.
Demirbank	6 Aralık 2000	20 Eylül 2001 tarihinde, HSBC'ye satılmıştır.
Ulusal Bank	27 Şubat 2001	17 Nisan 2001 tarihinde Sümerbank ile birleşmiştir.
İktisat Bankası	15 Mart 2001	Bankacılık lisansı 7.12.2001 tarihi itibariyle kaldırılmış ve tasfiye süreci başlatılmıştır.

Sitebank	9 Temmuz 2001	16.12.2002 tarihinde Novabank S.A'ya hisse devri yapılmıştır.
Tarişbank	9 Temmuz 2001	30.5.2002 tarihinde satışa sunulmuş ancak satış gerçekleştirilememiştir.
Bayındırbank	9 Temmuz 2001	Geçiş Bankası olarak yapılandırılmaktadır.
Kentbank	9 Temmuz 2001	Bankacılık lisansı 28.12.2001 tarihi itibariyle kaldırılmış ve tasfiye süreci başlatılmıştır.
EGS Bank	9 Temmuz 2001	18.12.2002 tarihi itibariyle Bayındırbank ile birleşmiştir.
Toprakbank	30 Kasım 2001	31.11.2002 tarihi ile satış süreci başlatılmış ancak satış gerçekleştirilememiştir. 24. 12. 2002 tarihinde Bayındır Bank ile birleştirilmiştir.
Pamukbank (bu çerçevede, Yapı ve Kredi Bankası)	19 Haziran 2002	Hukuki süreç devam etmektedir. Çukurova Grubu Pamukbank için TMSF ile iki kez borç ödeme anlaşması yapmıştır. Pamukbank, 2004 yılı içerisinde Halkbank ile birleştirilmiş, daha açık bir ifadeyle bankanın borçları, toplumun geniş kesimlerine ödetilmeye başlanmıştır.
İmarbank (bu çerçevede Adabank)	18 Haziran 2003	Uzan Grubu'na ait olan banka, Uzan ailesinin yurt dışına çıkışı nedeni ile Devlet ile herhangi bir anlaşma yapmamıştır.
İhlas Finans	10 Şubat 2001	Türkiye'de, İhlas Medya Grubu'nun sahibi olan Grubun finans kurumu 2002 tarihinde tasfiye sürecine alınmıştır. Türkiye'de finans kesiminde mağdur olan yatırımcıların %10'u bu grupta toplanmıştır.

Tablo 10: TMSF Bünyesine Devredilen Bankaların Listesi (BDDK,2002:4).

Türkiye'de, Kasım 2000 ve Şubat 2001 tarihinde BDDK tarafından, TMSF'ye devredilen bankaların ortak bir niteliği bulunmaktadır. Bankalar, sahipleri tarafından şirket çıkarları doğrultusunda kullanılmış ve kötü bir yönetim sonucunda iflasa sürüklenmiştir.Buna

rağmen, söz konusu bankaların zararları çoğu "dördüncü güç" le bütünleşen veya siyasal kadrolarla organik ilişki kuran sermaye grupları tarafından değil aksine, Türkiye Cumhuriyeti tarafından ödenmektedir.

Aşağıdaki tablo, iflasa sürüklenen veya hakim mülkiyet yapısı tarafından oluşturulan kredi sistemi sonucunda batan bankaların, Hazine ve TMSF'ye olan maliyetini göstermektedir. Rakamlar, milyon dolar seviyesindedir.

Fona devredilen bankalar	**Devir zararı**	**Aktarılan kaynak**	**Faiziyle aktarılan kaynak**	**Gerçekleştirilen tahsilat**	**Faiziyle gerçekleştirilen tahsilat**
Türk Ticaret Bankası	778	756	1.538	8	9
Bank Ekspres	435	261	494	23	27
Interbank	1.269	2.860	4.655	12	14
Egebank	1.220	733	1.291	68	78
Yurtbank	656	307	563	21	23
Yaşarbank	1.149	857	1.536	101	115
Esbank	1.113	1.750	3.108	30	34
Sümerbank	470	2.663	4.817	91	155
Bank Kapital	393	60	149	91	103
Etibank	698	1.571	2.961	176	240
Demirbank	648	1.913	4.115	174	211
Ulusalbank	524	481	930	0	0
İktisat Bankası	1.954	1.992	3.632	122	140
Kentbank	681	1.126	1.952	99	131
EGS Bank	545	335	663	22	27
Sitebank	53	31	73	4	5
Tarişbank	74	65	141	6	7
Bayındırbank	116	765	1.284	23	26
Toprankbank	880	498	790	56	64
Pamukbank	3.706	2.814	5.112	413	414
İmarbankası	5.933	5.933	5.883	0	0

Toplam	23.295	27.771	45.637	1.540	1.823

Tablo 11: Ekonomik Krizler Sürecinde Batan Bankaların Fon'a Maliyeti (TMSF, 2004:5).

Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'nun, 1997 yılından itibaren hisseleri ve / veya yönetim ve denetimleri kendisine devredilen bankaların, Fon'a olan toplam maliyetlerini belirlemek ve Hazine'den alınan borçların geri ödenilebilirliğini değerlendirmek amacıyla gerçekleştirdiği "Fon Bankaları Çözümleme Maliyeti" isimli çalışmasında, 1997 yılından itibaren batan bankaların Hazine ve Fon'a olan maliyetini yaklaşık 46 Milyar Dolar olarak açıklamıştır. Ancak, bu maliyet çalışmasına hem batan bankalardan dolayı oluşan "temerrüt faizleri eklenmemiş" ve hem de hazine kaynakları tarafından söz konusu bankalara yatırılan sermaye oranları hesaplanmamıştır dolayısıyla, krizler sürecinde karşılaşılan zarar aslında çok daha yüksek bir bedele ulaşmaktadır.

Banka sahipleri tarafından diğer şirketlerini kredilendirme amacıyla kullanılan ve bu doğrultuda iflasa sürüklenen bankaların Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı yaklaşık 46 milyar dolarlık bir maliyete karşın yalnızca 2 milyar dolarlık bir borç ödemesi gerçekleştirdiği görülür. Bu doğrultuda, ekonomik krizler sürecinde büyük sermaye güçleriyle bütünleşmiş medya gruplarının, 1997 yılından itibaren 19 Şubat 2001 tarihindeki ekonomik kriz dahil olmak üzere, Türkiye Cumhuriyeti'ne olan maliyetlerinin, yukarıdaki veriler eşliğinde, 46 milyar dolar olduğu belirtilmelidir.

Ekonomik krizler sürecinde batan bankalara ek olarak finans kurumlarının da iflasa sürüklenmesi sonucunda, Hazine'nin üstlendiği maliyetin arttığı belirtilmelidir. Örneğin, İhlas Medya Grubu'na ait olan İhlas Finans Kurumu'nda 1.1 milyar dolar, İhlas Finans Kurumu'nun iflasa sürüklenmesi ile Hazine'ye önemli bir maliyet eklemiştir. İhlas Finans'ın yatırımcı sayısının, Türkiye'de finans kesimindeki yatırımcıların %10'unu oluşturmaktadır. Bu ise, Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurumu'nun yeni bir maliyet üstlenmesi bağlamında önem taşımaktadır. BDDK'nın, 10 Şubat 2001 tarihinde İhlas Finans Kurumu'nun faliyet izninin kaldırılmasına ilişkin Resmi Gazete'de yayınlanan Kararı'nda, İhlas Finans kaynaklarının yasalara aykırı olarak hakim sermayedarların (İhlas Holding) grup firmalarına aktarıldığı belirtiyor ve Hazine tarafından üstlenilen maliyetin 1.1 milyar dolar düzeyinde olduğunu beyan ediyordu (aktaran Sönmez,2003:108).

Türkiye'de, Kasım 2000 ve Şubat 2001 ekonomik krizlerinin ardından, kamusal kaynaklara önemli bir maliyet yükleyen batık bankaların kamusal maliyeti aşağıdaki tabloda ayrıntılı olarak sunulmaktadır. Ancak bu tabloda, borçların tasfiyesine yönelik çalışmalar yer almamıştır. Öte yandan, sahipleri tarafından iflasa sürüklenen bankaların, Hazine ve kamu

kaynaklarına getirdiği maliyetin anlaşılması iki önemli açıdan son derece zordur. Birincisi, banka sahiplerinden tahsil edilmesi gereken yasal faizler belirli değildir, söz konusu faizlerin ne zamandan itibaren başlatılacağı ve yıllık oranının ne olacağı belirsizdir. İkincisi ise, tezde alınan bilgi ve belgeler resmi kayıtlara dayanmaktadır. Ancak, söz konusu bankaların yasa dışı ticari ilişkilerinin olup olmadığı, eğer varsa boyutları kesin bir biçimde belirlenmekten oldukça uzaktır. Bu çalışmada yalnızca, BDDK, TMSF ve diğer yetkili organlar tarafından alınan belgelere yer verilebilmiştir. Buna göre, 2003 yılına kadar batık bankaların, Hazine ve kamu kaynaklarına oluşturduğu yük aşağıdaki gibi tablo haline getirilebilir:

Hazine Kaynaklarına Getirilen Yük	17 Milyar Dolar
TMSF'den Sermaye Desteği	2.2 Milyar Dolar
Devir Tarihine Göre Çözülen Toplam Yükümlülük Tutarı	22.4 Milyar Dolar
Hakim Ortaklara Açılan İade Tazmin Davası Tutarı	6.1 Milyar Dolar
Hakim Ortaklar Dışında Devralınan Takipli Alacaklar	1.2 Milyar Dolar
Yapılacak Tahsisatlar	1.1 Milyar Dolar
Gayri Nakdi Risk Azatlımı	439 Milyon Dolar
Banka Satışlarından Gelirler	141 Milyon Dolar
İştirak ve Gayri Menkul Satış Gelirleri	310 Milyon Dolar
Geri Ödeme Planına Bağlanan Alacak Sayısı	1027 Dosya
Geri Ödeme Planına Bağlanan Alacak Tutarı	707 Milyon Dolar

Tablo 12: Fon'a Devredilen Bankaların Kamusal Maliyeti (aktaran Sönmez,2003:73).

Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurumu tarafından, 2002 yılında açıklanan, "TMSF'ye Devredilen Bankaların, Kamusal Kaynaklara Olan Maliyeti" raporu gerçekte ülkede medya gücünü de elinde bulunduran büyük sermaye gruplarının ekonomik krizler sürecinde gerçekleştirdikleri yolsuzluk ve yozlaşmayı açığa çıkartan bir belge niteliğini edinmiştir. Öte yandan, BDDK tarafından 2002 yılında gerçekleştirilen çalışmada, 18 Haziran 2003 yılında TMSF'ye devredilen İmarbankası ile İhlas Grubu'na ait olan İhlas Finans Kurumu'nun, kamusal kaynaklara olan maliyeti tabloda yer almamaktadır. Bu nedenle, yukarıda yer alan tabloya, 5.300 milyon doları İmar Bankası'na ait olmak üzere, 6. 200 milyon dolara ulaşan ayrıca bir maliyetin eklenmesi gerekmektedir. Bununla birlikte, BDDK

tarafından hazırlanan maliyet tablosu gerçekten de, Türkiye'de dördüncü güçle bütünleşmiş sermaye gruplarının kamusal maliyetini göstermesi bağlamında dikkat çekmektedir.

Türkiye'de büyük sermaye grupları ile bütünleşen "dördüncü gücün", bedeli toplumun geniş kesimlerine ödetilen yozlaşma ve yolsuzluklar bağlamında öncü bir rol oynadığı görülmektedir. Bu açıdan, batan bankalar ve medya grupları arasındaki ilişkinin ayrıntılı olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

2.2.2 Ekonomik Krizler Sürecinde Medya Holdingleri

Türkiye'nin yakın siyasi geçmişinde yaşadığı iki ekonomi politik kriz boyunca, BDDK tarafından TMSF'ye devredilen batık banka şirketleri ile medya kuruluşları arasındaki organik ilişki aslında Türkiye medyasının 1980'lerden itibaren geçirdiği dönüşüm sürecini de olanca açıklığı ile ortaya çıkartmaktadır.

Sermaye grupları ile iç içe geçmiş, medya sektörü içinde tüm alt alanlarda yoğunlaşarak yayılmış, ana faaliyet alanı hiçbir şekilde gazetecilik veya daha geniş bir ifadeyle medya sahipliği olmayan sermaye gruplarının, veya medyanın yeni sahiplerinin, sahip oldukları banka ve finans kurumlarını iflasa sürüklemesi ve BDDK tarafından birbiri ardına TMSF'ye devredilmesi aslında Türkiye'de "medyalı – finansın yaprak dökümü" olarak değerlendirilmiştir (Sönmez,2003:23). Öyle ki, 22 Kasım 2000 ve 19 Şubat 2001 ekonomik krizleri ve medya grupları arasındaki ilişki, medya sektörünün 1980'lerden itibaren yaşadığı değişim süreci ile anlaşılabilir. Bu bağlamda medya politikaları, medya sektöründe mülkiyet yoğunlaşması, medya mülkiyetinin değişim süreci ve değişimin habere yansıması, sermaye birikim kuralları ve ideolojisinin egemenliğine giren bir sektördeki değişim süreci ve sonuçları bir arada tartışılmalıdır.

Liberal demokrasilerin egemen olduğu birçok ülkede olduğu gibi Türkiye'nin de 1980 sonrasında küresel kapitalizm, yeni sağ (veya yeni liberalizm) ve ***neo liberal*** politikaların hegemonyasına girmesi, medya sektöründe de yapısal bir değişim ve dönüşümün yaşanmasına yol açmıştır. 1980'lerden sonra izlenen medya politikaları medya sektörünün, büyük sermaye gruplarının tahakkümü ile sonuçlanmış aslında tam da Benjamin Barber'ın belirlediği gibi (2003:127), liberal ekonomi politiğin, kendi kendisini düzenleme gücü atfettiği iletişim pazarları, "yalnızca kamu tekellerini ve onlarla birlikte, topluma karşı hesap verme yükümlülüğünü ortadan kaldırmış ve meydanı, devletin aksine, bırakın teoride, pratikte bile hesap sorulamayan, yeni, nispeten gözden uzak özel girişim tekellerine bırakmıştır".

Türkiye medyasının 1980'lerden itibaren geçirdiği değişim sürecinin de önemli ölçüde söz konusu "özel girişim" tekellerinin, medya ve iletişim üzerindeki yol açtığı değişim sürecinin anlaşılması ile mümkün olduğu görülür. Korkmaz Alemdar'ın (1999:18), Türkiye

medyasının yaşadığı değişim süreciyle ilgili olarak belirlediği aşağıdaki unsurların bu çerçeve içerisinde oldukça önemli olduğu görülür:

- Kitle iletişim araçlarının bugün her zamankinden daha fazla güce sahip olduğunu düşündürecek göstergeler vardır.
- Medya, siyasal iktidarların desteklemesi ile çok güçlenmiş, onlara bir taraftan son derece bağımlı ama öte yandan – geçici de olsa – bağımsız hale gelmiştir. Böyle bir yapıda çok hızla değişebilen dengeler söz konusu olabilir, ama bütün güçlerin kitle iletişimini bağımsız bir güç olarak dikkate almaları – onunla iyi geçinmeleri, isteklerini karşılamaları – gerektiğine inanılmaktadır.
- Medya işleyiş özellikleri dolayısıyla sadece yürütmenin değil, yasama ve yargının alanlarına da müdahale edebilir konuma gelmiştir.
- Bütün bu gelişmelere rağmen, kitle iletişimi hukuku alanında demokratik ülkelerdeki işleyiş koşullarına benzer düzenlemeler gerçekleştirilmemiştir.
- Kitle iletişim araçlarının gücünün artmasına karşılık, bu araçları kullanan yetişmiş insan gücünde aynı oranda bir gelişmeden söz etmek zordur.

Korkmaz Alemdar'ın belirttiği gibi, Türkiye'de medya giderek doğal bir biçimde, güç ve iktidar kaynağı konumunu almaktadır. Kasım 2000 ve Şubat 2001 ekonomik krizlerinde de görüldüğü gibi Türkiye'de egemen medya pratikleri, iş dünyasına hakim sermaye grupları ile siyasal iktidar(lar) arasındaki birbirini büyüten karmaşık, çoğu kez organik ilişkiler ile bütünleşmiş bir durumda ve sürekli bir işbirliği içerisinde işlemektedir. Bu bağlamda, Mills ve Althschull'un belirttiği gibi medya giderek doğal bir biçimde iktidar seçkinlerine hizmet eden bir araç konumuna gelmektedir. Öyle ki, medya sahiplerinin, giderek doğal karşılanan bir biçimde, "siyasal elit – paralel iktidar" mekanizması haline geldiği gözlemlenir (aktaran Seçkin, 1997:357).

Türkiye'de medya sahiplerinin, ekonomik ve siyasal elit – iktidar grubu haline gelme süreci, ekonomiye ilişkin kararların siyasal iktidarlar tarafından verildiği bir yapılanma içerisinde siyasal iktidarlarla geliştirilen ilişkilere bağlıdır. Üstelik, Korkmaz Alemdar'ın belirlediği gibi (1999:19), "kitle iletişim araçları, toplumsal gelişmeyi tek başına belirleme gücüne sahip değillerdir. Ama sahip oldukları düşünülen gücün ötesinde etkilerde bulundukları da gerçektir Siyasette güçlü olabilmek için yakın zamanlara kadar banka sahibi olmak belki yeterliydi. Ama bugün artık televizyon sahibi olmak da gereklidir". Öyle ki, pek çok ticari girişime sahip olan medya gruplarının, diğer alanlardaki ticari girişimlerinin yanı sıra medyadaki güç ve kontrol ilişkilerinin sürdürülmesindeki en önemli araçları, sahip

oldukları bankacılık ve finans kuruluşlarıdır. Bununla birlikte, Türkiye'de medya holdinglerinin 1990'lardan itibaren kamusal kaynaklarla banka sahibi olması (Dışbank – Doğan Grubu arasındaki bütünleşme veya Bilgin – Etibank arasındaki bütünleşme örneklerinde görüldüğü gibi), medya sermayesi, devlet ve siyasal iktidarlar arasındaki organik işbirliğinin yol açtığı yığınla skandal habere konu olmuş, zaman içinde mali yapıları bozulan, aslında sahipleri tarafından iflasa sürüklenen, bankaların kurtarılması ve zararın toplumun geniş kesimlerine yüklenmesi de, devletin ekonomide değişen rolünü (özel zararların kamulaştırılması) gündeme getirircesine kamusal kaynaklara kalmıştır.

Türkiye'de medya siyaset ve ticaretin iç içe geçmiş, birbiri içinde erimiş yapısı zaman zaman medya sahiplerinin de yakındıkları (aslında yakınıyor gibi göründükleri), bir ilişkiler ağı oluşturmaktadır. Çukurova Medya Grubu Yönetim Kurulu Başkanı Mehmet Emin Karamehmet'in aşağıdaki sözleri bu çerçeve içerisinde oldukça anlamlıdır:

> "Medya sahibi olmanın amacı, Ankara ve siyasete baskı ile köşeyi dönme oldu mu, bunlar saklı gizli uygulamaya konuldu mu, arkasında kötü niyet aramak gerekir. Şimdi dış güçlerin kullanmak istedikleri bir medya gücü var. Buna da görmezden gelemeyiz. Bakın IMF ile ilgili haberlere....neyi kastettiğimi göreceksiniz. Bunun örnekleri bugün Türk medyasında görülüyor. Ankara medya patronlarıyla bütünleşen kirli siyasetin, bürokrasinin oluşturduğu oligarşinin eline bırakılamaz. Ankara'ya, devletin kurumlarına, yargıya medya patronlarının siyasilerle geliştirdiği ilişkiler nedeniyle ambargo konulamaz, bu kurumlar devletin varlığı. Bunlar medya patronlarının etkisine açık olamaz" (aktaran Sönmez,2003:231).

Türkiye medyasının 1980'lerden itibaren yaşadığı değişim süreci aslında Mehmet Emin Karamehmet'in belirttiği gibi "medya patronlarıyla bütünleşen kirli siyasete", medya – siyaset ve ticaret arasındaki birbiri içerisinde eriyen, birbirini besleyen – büyüten ilişkiler ağına yol açmıştır. Ancak söz konusu ilişkiler, demokratik bir iletişim düzeni ve iletişim özgürlüğü yerine, büyük sermaye güçlerini korumaya yönelen medya politikalarının, küresel kapitalizme uyum sürecinde kamu yararını temel alan politikalardan küresel kapitalizmin uygulanmasını zorunlu tuttuğu sözde "serbest pazar" anlayışının izlenmesinin, 1980'ler ve sonrasında "avamlaştırılmış bir liberal ideolojinin", temel dünya görüşü olarak benimsenmesi ile kamu hizmeti anlayışı yerine kamu tekeli uygulanmasının yol açtığı bir sonucu oluşturur. Öyle ki, Türkiye Cumhuriyeti tarihindeki en yaygın ve derin ekonomik krizler örneğinde de görüldüğü gibi, sahipleri tarafından iflasa sürüklenen bankalar ile medya grupları önemli bir bütünleşmenin olduğu görülmekte, "dördüncü güç" ve sermaye grupları arasındaki ilişkiler nedeniyle "medyalı finans" tarafından gerçekleştirilen yolsuzluk ve yozlaşmaların maliyeti, toplumun geniş kesimlerine ödetilen bir bedele dönüşmektedir.

2.3 Ekonomik Krizler Sürecinde Medya Grupları ve İflasa Sürüklenen Bankalar

Türkiye, II. Dünya Savaşı'nın ardından yaşadığı en önemli ve en derin ekonomik krizlere (Kazgan, 2002:450), tam da medya – siyaset ve ticaretin birbiri içinde eridiği bir dönemde girmiş, dördüncü güçle bütünleşmiş medya sahiplerinin banka yolsuzluklarının bedelini, toplumun geniş kesimlerine yüklemiştir. Üstelik, gerek 3984 ve gerekse 4756 sayılı Kanun'larda banka ve finans şirketlerinin, medya ile bütünleşmesinin yasaklanmasına rağmen, birbiri ardına TMSF'ye devredilen bankalarda olanca açıklığı ile görüldüğü gibi, Türkiye medyasının ulusal pazarlarında (medya holdingleri arasında), herhangi bir finans kurumu ile bütünleşmemiş bir medya grubu bulunmamaktadır. Tezin bu bölümünde, öncelikle ekonomik krizler sürecinde, birbiri ardına TMSF'ye devredilen batık bankalar ve medya arasındaki bütünleşme irdelenecek ve ardından, Türkiye medyasında mülkiyet yoğunlaşmasının ekonomik krizleri nasıl siyasal skandallara dönüştürdüğü sorgulanacaktır. Türkiye'de egemen sermaye grupları ve medya arasındaki bütünleşme ile bankaların Fon'a devir dönemindeki zararları ile banka – medya bütünleşmesi Ek – 2'de bulunmaktadır.

Türkiye medyasında holdinglerin, medya sektörüne giriş evresi veya yeni sahiplik yapısı, medya sektöründeki karşılığını, sermaye birikim kural ve ideolojisinin egemen olmasında bulmuştur. Ancak, büyük sermaye grupları ve dördüncü güç arasındaki bütünleşme hem Türkiye'de sermaye birikiminin önemli ölçüde siyasal iktidarlar ve kamu güçleriyle ilişkili olması ve hem de zaten büyük sermaye gruplarının, medya gücünü ekonomik / siyasal bir güç birlikteliğine dönüştürmeyi hedeflemesi, 1980'li yıllardan itibaren siyasal alanda önemli yolsuzluk ve yozlaşma sürecine yol açmıştır. Öyle ki, Türkiye medyasının tam da bu nedenle ekonomik veya ideolojik formasyon alanlarından hangisine ait olduğu – olması gerektiğine ilişkin tartışmaların eleştirel ekonomi politik yaklaşımı merkeze alarak bir çalışma sürdürmesi oldukça anlamlıdır. Tezin bu bölümünde, ekonomik krizler döneminde TMSF'ye devredilen medya holdingleri ve mülkiyet ilişkileri ekonomi – politik bir yaklaşımla çözümlenerek, Türkiye medyasının sermaye içi sınıf savaşları dönemi sorgulanacaktır.

2.3.1 Krizler Döneminde Fon'a Devredilen Medya Holdingleri ve Medya Savaşları

Türkiye'de krizler dönemi bankalarla bütünleşmiş medya gruplarının, toplumun geniş kesimlerine ödettiği bir bedele dönüşürken, Türkiye medyasının egemen yayın politikaları ve habercilik pratiklerine, hem iletişim pazarlarının paylaşımının (Doğan – Bilgin kavgası) hem de Fon'a devredilen şirketlere (Turkcell, Doğan – Çukurova kavgası) sahip olma yarışının yol açtığı "savaş" ortamında girilmiştir.

Türkiye'de medya sektörüne egemen olan medya holdingleri içinden bakıldığında, ideolojik anlam üretiminin tam da medya sahiplerinin ekonomik ve siyasal tercihlerinin

aslında çıkarlarının belirleyiciliğinde gerçekleştirilmesi dikkat çekmektedir. Ancak, sermaye içi sınıf kavgasının doruğa ulaştığı kriz döneminde gerçekten de önemli bir yolsuzluğun üstelik medya holdingleri tarafından gerçekleştirilmesi, egemenlik ilişkilerinin kurulduğu – sürdürüldüğü tam da toplumsal güç ve iktidar mücadelesi alanı haline gelen Türkiye medyasına hiç yansımamış, medya grupları çıkarları temelinde sermaye içi sınıf mücadelesine girerken, ekonomik krizlerin toplumsal bedeli haberlere hiç yansımamıştır. Aslında, krizler dönemindeki yolsuzluk en çok BDDK açıklamalarında ortaya çıkmaktadır.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'nun, Fon'a devredilen bankalar için gerçekleştirdiği duyurularda dört ana unsur dikkat çekmektedir. Duyurularda özellikle dikkat çeken unsurlar aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- BDDK tarafından mali bünyeleri bozulan bankalara yapılan uyarıların, banka sahipleri tarafından dikkate alınmaması.
- Banka kaynaklarının, bankaların emin bir şekilde çalışmasını tehlikeye düşürecek şekilde hissedarlarının oluşturduğu sermaye grubuna aktarılması.
- Bankaların zararlarının, özkaynakları aşarak yabancı kaynaklara sirayet etmesi.
- Bankaların, mali bünyelerindeki zaafiyetin, taahhütlerini karşılayamayacak boyutlara ulaşması ve faaliyetine bu şekilde devam etmesinin mevduat sahiplerinin haklarını ve mali sistemin güven ve istikrarını tehlikeye düşürmesi.

Türkiye'de, Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleri boyunca, TMSF'ye devredilen bankaların açık bir şekilde mülkiyet sahipleri tarafından iflasa sürüklendiği veya kamuoyundaki yaygın isimlendirmesiyle "hortumlandığı" görülür. BDDK tarafından yapılan basın açıklamaları da bu gerçeği vurgulamaktadır. Öyle ki, ekonomik krizler sürecinde batık banka operasyonları da, siyasal yozlaşma ve yolsuzluları vurgulayan ifadeler içermektedir.

Sahipleri tarafından iflasa sürüklenen bankalara karşı gerçekleştirilen operasyonlar, belirli dönemlerde tam bir "polisiye – macera" biçimini almıştır. İlk dönemde gerçekleştirilen operasyonlar, "Kasırga" ortak ismini taşır . Bu çerçevede ilk operasyon IMF'e verilen taahhüt doğrultusunda göreve fiilen 2000 yılında başlayan Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu başkanı Zekeriya Temizel'in Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi'ne yaptığı suç duyurusuyla başlar. "Kasırga I" operasyonu çerçevesinde Egebank'ın sahibi Murat Demirel gözaltına alınır. Kasırga II operasyonu döneminde Sümerbank'ın sahibi Hayyam Gariboğlu, Kasırga III operasyonunda ise Yurtbank'ın sahibi Ali Balkaner, Kasırga IV operasyonunda ise Bank Ekspres'in sahibi Korkmaz Yiğit tutuklanır, Interbank ve Etibank davalarından aranan

Devlet eski Bakanı Cavit Çağlar ise Amerika Birleşik Devletleri'nde yakalanarak Türkiye'ye getirilir. Kasırga IV operasyonu çerçevesinde Bilgin Yayın Grubu yönetim kurulu başkanı Dinç Bilgin'in tutuklanması dikkat çekmektedir. Bu tutuklama, ekonomik krizlerin giderek ekonomi alanından uzaklaşıp medyaya taşınmasına yol açacak gelişmelerin ilkidir. Batık banka sahiplerine karşı gerçekleştirilen diğer operasyonlar ise kısmen banka suçlarının Devlet Güvenlik Mahkemesi'nin görev alanından çıkartılması ve kısmen de BDDK ve TMSF'nin farklı bir yol (şirketlerin yönetim ve denetimine el konulması, banka ve şirket hisselerinin TMSF'nin rehinine alınması vb) izlemesi nedeniyle artık adli bir suç olmaktan çıkartılmıştır.

Ekonomik krizler sürecinde sahip olduğu bankaları iflasa sürükleyen, BDDK'nın uyarılarını dikkate almayan işadamları, "cürüm işleme amacıyla teşekkül oluşturmak, dolandırıcılık, irtikap, zimmet, hileli iflas ve çıkar amaçlı suç örgütü kurmak" gibi fiillerle suçlanmıştır.

Kasırga Operasyonları sonucunda, toplam altı banka sahibi cezaevine girmiş ancak batık banka sahiplerinin yargılandığı Türk Ceza Kanunu'nun 313. maddesinin 2001 yılı sonunda Devlet Güvenlik Mahkemelerinin görev alanından çıkartılmasıyla cezaevindeki işadamları için tahliye süreci başlamıştır. Devlet Güvenlik Mahkemeleri tarafından görülen davalar, Ağır Ceza Mahkemeleri'ne gönderilmiştir. Bu bağlamda, banka sahipleri hakkındaki tutukluluk kararı sona erer ve daha sonra TMSF tarafından sahip oldukları mal varlıkları satılıncaya dek eski lüks yaşamlarına geri dönerler. Gerçekten de, Fon tarafından kamu borçlarının ödenmesi adına gerçekleştirilen açık arttırmalar, batık banka sahiplerinin lüks bir yaşam biçimi sürdürdüklerini ispat eder. Örneğin, şarap mahzenleri, yalıları, yatları, son model otomobilleri, uçak ve helikopterleri hatta Türkiye'nin açık denizlerinde Adaları olan banka sahipleri, Türkiye'nin toplam dış borçlarına yaklaşan bir miktarda yolsuzluk yapmış, üstelik yolsuzlukların toplumun geniş kesimleri tarafından ödenmesine yol açmıştır.

İnfaz yasasından yararlanan batık banka sahiplerinin haklarındaki tutukluluk kararı da kaldırılmıştır. Batık banka sahiplerine karşı gerçekleştirilen operasyonların zaman içerisinde ticari davalar ve haciz yöntemine dönüştüğü görülür. Örneğin 2001 ekonomik krizinin ardından el konulan Pamukbank'ın sahibi Mehmet Emin Karamehmet ve Rumeli Holding sahipleri Uzan ailesi için tutukluluk öngörülmemiştir. Bununla birlikte Uzan ailesinin diğer suçlarından ötürü tutuklama kararı çıkartılmış, aile karar öncesinde yurt dışına kaçmıştır.

Türkiye'nin yakın siyasi geçmişinde yaşadığı Şubat 2001 tarihindeki ekonomik krizler sürecinde de, özel zararların kamulaştırılması devam etmiştir. Bu durum Mustafa Sönmez tarafından aşağıdaki gibi değerlendirilmektedir:

> "Tarihin en büyük yaprak fırtınası, finansla krizle geldi. Bankalar, bankaların düşüşüyle de tüm grup çöküşleri birbirini izledi. Mevduata devlet garantisi verilmiş olduğu için, tökezleyen bankayı önce BDDK kucaklıyor, böylece zararı toplumsallaştırıyor, sonra gücü yeterse toplum adına üstlendiği tahsilat sürecine giriyordu" (Sönmez,2003:71).

Ekonomik krizler sürecinde, batık bankaların yanı sıra söz konusu bankaların ortak girişimleri ve diğer işbirliklerinden kaynaklanan zararlar da kamusallaştırılmıştır. Bu yönüyle, sermaye gruplarının desteği ile ayakta kalan ve sahipleri tarafından bir tür "silah" olarak kullanılan medya gruplarının da TMSF'ye devredilmesi oldukça önem taşımaktadır.

Türkiye ekonomisinde 1980'li yıllardan itibaren özel zararların kamulaştırılması, kamusal yararın ise özelleştirilmesi yönündeki politikanın, ekonomik krizler sürecinde de devam ettiği görülür. Mustafa Sönmez'in belirttiği gibi, sahipleri tarafından iflasa sürüklenen bankaların önce Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurumu tarafından, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilmesi banka yolsuzluklarının toplumsallaşmasına yol açmakta, bunun ardından TMSF tarafından "kamu adına üstlenilen borçların" tasfiyesi süreci başlamaktadır. Oysa, batık bankaların öncelikle iflasının istenmesi ve ardından ihtiyati haciz kararı ile banka hisselerinin ve medya şirketlerinin maddi varlıklarına karşı haciz yöntemi uygulanabilir, zarar toplumsallaştırılmamış olurdu. Gerçekten de, Bankalar Yasası'nın birçok maddesinin ihlal edildiği ve Türkiye Cumhuriyeti'nin dış borçlarına yakın bir maliyetin, toplumun geniş kesimlerine yayıldığı görülür. Ömer Faruk Çolak'ın (2002:1) belirttiği gibi, özellikle Şubat 2001 ekonomik krizinin ardından uygulamaya konan "Bankacılık Sektörünü Yeniden Yapılandırma Programı" oldukça maliyetli bir banka kurtarma operasyonuna dönüşmesine rağmen, sektörde istikrarın yakalanması mümkün olmamıştır. Ancak, hem ekonomik krizler ve hem de söz konusu krizleri aşma adına uygulamaya konulan politikalar, ekonomik krizlerin yalnızca ekonomiye ilişkin bir sorun olmaktan çıkarak, doğrudan siyasal ve ideolojik alana taşındığını ortaya çıkartmıştır. Üstelik Devlet, Şubat krizinin ardından hem kamu adına üstlenilen banka borçlarının tasfiye edilmesi yönünde bir politika izleme, ancak bu politikanın zaman içinde batık bankaların kurtarılması operasyonuna dönüştürülmesi, süreciyle karşılaşmış hem de borcun tasfiye edilmesine yönelik politikaların izlenmesi, batık bankalardan kaynaklanan diğer ticari girişimlerin (özellikle medya şirketlerinin) kamulaştırılmasına dönüşmüştür. Bu çerçevede, medya şirketlerinin durumu oldukça dikkat çekmektedir. Çünkü Türkiye medyasının, özellikle görsel ve işitsel medya şirketlerinin büyük sermaye gruplarıyla bütünleşmesi hem medya sektöründeki Yasal düzenlemelerin fiilen ihlal edildiğini göstermektedir ve hem de zaten söz konusu şirketlerin, Türkiye medyasındaki yeni sahiplik yapısı bölümünde de irdelendiği gibi, ancak büyük sermaye gruplarının maddi desteği ile

ayakta kalabileceği, Türkiye'de medyanın kârlı bir yatırım alanı olmadığı göz önünde bulundurulduğunda, Fon'a devredilen medya şirketlerinin zaten borç ödeme kapsamında kullanılamayacağı açıktır. Öyle ki, TMSF'ye devredilen medya şirketlerinin Fon denetiminde kaldığı süre boyunca doğrudan devlet tarafından verilen destekle ayakta kaldığı görülür, kendi başına kârlı bir sektör olmayan medya kuruluşlarının ayakta kalabilmesi için sermaye ihtiyacı bu kez devlet tarafından karşılanmaktadır. Öyle ki, krizler döneminde birbiri ardına Fon'a devredilen şirketlerin yönetim ve denetimini üstlenen Devlet, TMSF'ye devredilen banka – medya ortaklığı nedeniyle medya sektöründe önemli bir mülkiyet yoğunlaşmasına girmiştir. Özellikle Şubat 2001 krizinin ardından, Türkiye'de banka ve medya işbirliklerinin birbiri ardına Fon denetimine alınması, Devletin bir yandan batık banka ve şirketlere öte yandan medya gruplarına sahip olmasına yol açar. Ancak, tam da giderek ticarileşmiş, medyanın dışında birçok sektör üzerinde kontrol uygulayan medya gruplarında krizler tam da "sermaye içi sınıf kavgasına" yol açmıştır.

Hegemonik bir söylemsel pratik içinde gerçekleştirilen çıkar savaşları, tam da Karl Marx'ın belirlediği gibi, "tarihin hiçbir döneminde yekpare bir bütün oluşturmayan ve sermaye grupları arasında pazar gücünü elinde bulundurmak veya tek başına egemen olmak için girişilen rekabetin bir süre sonra, ölümcül rekabete dönüştüğü" sermaye grupları arasında yaşanır (aktaran Williams,2003:77).

Ulusal medya pazarının önemli aktörleri haline dönüşmüş holdinglerin "savaşında", üç önemli neden ayırt edilebilir. Birincisi, sektördeki (özellikle yazılı basın alanındaki) dağıtım kartelinin dağılması ve bu bağlamda gerçekleşen pazar mücadelesidir. Doğan ve Bilgin Grupları arasındaki mücadele, bu nedene ilişkin önemli bir örnektir. İkincisi, Fon'a devredilen şirketlere sahip olma, satın alma mücadelesinin yol açtığı mücadeledir ki, Çukurova Holding'e ait Turkcell hisseleri Doğan ve Çukurova Grupları arasındaki mücadeleyi örneklendirir. Üçüncü nedeni ise Mustafa Sönmez'in (2003:264) belirlediği gibi "cephenin birer yanında yer alan grupların, arkalarında farklılaşmış zihniyet ve beklentileri, programları olan ve bu programlarını siyasal iktidarlara da benimsetmeye çalışan sermaye grupları" nın farklılaşmış çıkarları oluşturmaktadır. Ancak, tüm bu mücadele döneminde iki önemli grup ortaya çıkmaktadır. Sönmez, bu iki cepheyi Doğan ve karşıtları olarak açıklamaktadır.

Türkiye medyası, krizler döneminde, bir tarafını Doğan Yayın Holding öteki tarafını ise batık banka sahiplerinin oluşturduğu (Bilgin Medya Grubu, Uzan Grubu, İhlas Medya Grubu, Avrupa ve Amerika Holding ile diğer sermaye grupları) iki cepheli bir savaş alanına dönüşür. Mustafa Sönmez'in belirlediği gibi (2003:26), hegemonya cephesinin bir ucunda Doğan Holding ve medya şirketleri ile Vatan Gazetesi ve Ilıcak'ların Tercüman Gazetesi'nin

oluşturduğu Doğan Cephesi bulunmaktayken, cephenin diğer tarafında Karamehmet, Bilgin, Ciner ve Uzan Gruplarıyla Haber Türk, Yeni Şafak, S TV ve Zaman Gazeteleri'nin oluşturduğu Birleşik Basın Dağıtım cephesi yani Doğan karşıtları bulunmaktadır.

Ekonomik krizler sürecinde, batık banka ve medya işbirliği, bankalar ve bağlı olduğu diğer şirketlerin TMSF denetimine geçmesine yol açar. Ancak, bu şirketlerin mülkiyetlerine dokunulmaz yalnızca yönetim ve denetimlerinin Fon denetimine alınması ile bazı örneklerde görüldüğü gibi, (özellikle Çukurova Medya Grubu) şirket hisselerinin borçların ödenmesine değin Fon denetimine alınması gerçekleşir. Öte yandan, Devlete karşı milyarlarca dolar borcu olan eski batık banka sahiplerinin lüks yaşamlarına geri dönmesi ve şirketlerinin başına geçmesi, BDDK'nın ise ihtiyati haciz koyduğu malları bile yasal süreç tamamlanmadığı için satılıp borçların tasfiye edilememesi adına dikkat çekmektedir (Sönmez,2003:72). Ancak, devlet ve egemen sermaye grupları arasındaki etkileşimi değerlendirmeden önce, krizler döneminde, Fon'a devredilen medya gruplarının içinden bakılarak, kriz ve medya holdingleri arasındaki etkileşimi ortaya çıkartacak bir tartışmanın sürdürülmesi hem medya gruplarının egemenlik ilişkilerini ortaya çıkartacak ve hem de medyanın ardındaki sermaye gruplarının egemenlik ilişkisini haklı, gerekli ve anlamlı kılmaya yönelen yayın politikaları ve haber pratiklerinin nasıl geliştiğini sergileyebilecektir. Bu nedenle, tezin bundan sonraki kısımlarında, Bilgin Yayın Grubu, İhlas Grubu, Çukurova Holding, Uzan Grubu ve Avrupa – Amerika Holding örneklerini ayrıntılı olarak değerlendirilecek ve Türkiye medyasının, ekonomik krizlerin ardından geçen yaklaşık dört yıl boyunca süre giden ancak medya sektöründe önemli bir etkisi olan hegemonya mücadelesinde, medya sahiplerinin etkisi sorgulanacaktır. Aslında, Türkiye'nin yakın siyasi tarihinde yaşadığı son iki ekonomi – politik kriz öncesinde de (1994 – 1999 krizleri), sahipleri tarafından içleri boşaltılan bankalar ile sermaye grupları, siyaset ve ticaretin iç içe geçtiği karmaşık ilişkiler ağı yaşanmıştır. Ancak, Türkiye'de kamuoyunun gözleri önünde ilk kez ve üstelik bu kadar çarpıcı bir biçimde sergilenen "hortum" – "talan" düzeni, bankaların üstelik sahipleri tarafından soyulmasının bedelini toplumun geniş kesimlerine yüklemiştir. Nedim Şenel'in belirlediği gibi (2004:183), "bankacılık sorumluluğunu taşıyamayacak nitelikteki iş adamları, siyasetçilerle kurdukları ilişki sonucunda banka sahibi olmuşlar, kendilerine emanet edilen halkın mevduatını, bir borç gibi değil de sanki sermayeleri gibi istedikleri alanda ve istedikleri miktarda kullanmışlardır". Ancak, son iki ekonomi – politik kriz içinden bakıldığında, Türkiye'de "dördüncü güç" olduğuna inandırılan medya gruplarının da sanki organik bir biçimde "hortum" ve "yağma" düzeni içinde bir yer aldıkları gözlemlenmektedir. Türkiye'de medyanın, yeni bir sermaye birikim modelini izlediği 1980'lerden itibaren yaşadığı dönüşüm ile sermaye birikim kuralları

ve ideolojisinin egemenliğine girmesi, "dördüncü gücün" de giderek doğal bir biçimde, yozlaşmış – avamlaştırılmış kapitalizm içinde önemli bir yer bulduğu gözlemlenmektedir. Kriz döneminde gerçekleştirilen "hortum" çeşitli biçimler almıştır. Örneğin, banka sahiplerinin birbirlerine verdikleri ve geri ödenmeyen krediler (***back to back credit***), aynı sermaye grubu içinde yer alan şirketlere kullandırılan krediler, paravan şirketlere kullandırılan krediler yaygın olarak kullanılan yöntemleri oluşturmaktadır. Aşağıda, medya holdinglerinin kriz dönemindeki yolsuzları, BDDK ve TMSF verileri içinde gerçekleştirilen bir araştırmanın sonucunda kullanılmıştır.

2.3.1.1 Etibank ve Bilgin Yayın Grubu

Yerel düzeyde bir medya grubuyken (Yeni Asır), 1980'lerden itibaren ulusal bir medya holdingine dönüşen Bilgin Medya Grubu, bir yandan siyasal iktidarlarla geliştirilen ilişkilerinden yararlanarak ve öte yandan medya sektöründe yoğunlaşarak önemli bir sermaye grubuna dönüşür. Aslında Bilgin Grubu tam da 1970'lerden itibaren holdingleşen medya gruplarına ilişkin önemli bir örnektir. Ancak, 1998 yılında Etibank'ı özelleştirme sürecinde alan Bilgin Grubu'nun tam da ekonomik krizler döneminde, sahip olduğu bankanın kaynaklarını yasa dışı kullanmasından dolayı önemli sorunlarla karşılaştığı gözlemlenir. Öyle ki, 1980'lerden itibaren medya sektörünün başat aktörleri arasında yer alan ve hatta bir dönem, medyayı yalnızca Doğan Grubu ile birlikte yönlendiren Bilgin Grubu'nun karşılaştığı sorunlar, ekonomik krizlerin medyaya yansımasına yol açmış aslında Türkiye medyasındaki tüm dengelerin alt üst olduğu, medya – siyaset ve ticaret ilişkilerinin birbiri içinde eridiği karmaşık bir dönem başlamıştır.

Etibank'ın 1998 yılındaki özelleştirilmesi döneminde bankaya sahip olan Cavit Çağlar'ın, sahibi olduğu diğer bankanın (Interbank) TMSF'ye devrinden bir gün önce, Etibank'ı bankayı Dinç Bilgin'in sahip olduğu Medya Holding'e devretmesi, Devlet'in hem iflasa sürüklenen bir bankanın zararlarını üstlenmek zorunda kalmasına yol açmıştır ve hem de Türkiye'de, aslında bu çalışmanın önceki bölümünde de açıklandığı gibi, medya – ticaret ve siyaset ilişkilerine yeni bir boyut kazandırmış, medya gücünü de elinde tutan bir sermaye grubunun Devlet kaynaklarından kurtarılmasına neden olmuştur. Bilgin Grubu'nun, Etibank'a sahip olması aslında dönemin siyasal iktidarının elinde, devletin olanaklarının sermaye kuruluşları lehine sonuna kadar kullanılması adına dikkat çekmektedir. Üstelik Gülseren Adaklı'nın (2001:185) belirttiği gibi, bankanın kamusal kaynaklardan kurtarılması bizzat dönemin Başbakanı aracılığı ile sağlanmıştır. Çünkü, ekonomik krizler öncesinde Devletin hem Bankalar Yasası'nın 68. maddesi gereğince iflas prosedürünü işletip hem de aynı kanunun 69. maddesi gereğince ihtiyati haciz kararı alınarak devredilen banka hisseleriyle

televizyon kuruluşunun maddi varlıklarına el koyabileceği halde bunları yerine getirmemiş aksine zararı kamulaştırmıştır (Adaklı,2001:185). Üstelik, 1995 ekonomik krizinin ardından banka tasarruflarının (mevduatın) tamamına devlet güvencesinin verilmesi ve banka yönetimlerinden kaynaklanabilecek zararların Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu güvencesine kavuşturulması, ekonomik krizler sürecinde de batmalarına izin verilmeyen bankaların sadece ana paralarının değil, yüksek faizlerle aldıkları dış borçların da, diğer faiz ve borçların da Fon tarafından üstlenilmesine yol açmıştır. Üstelik, her iki kriz sürecinde el konulan toplam 22 bankada da aynı politika sürdürülmüş, kurtarılan sermaye gruplarına karşılık toplumun geniş kesimleri oldukça önemli bir bedel ödemek zorunda kalmıştır zaten ekonomik krizleri, siyasal skandala dönüştüren de budur.

Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurulu, Etibank'ın TMSF'ye devredilmesine 27 Ekim 2000 tarihinde karar verir ve Türkiye medyası için, tarihin hiçbir döneminde yaşanmayan ve en uzun süreli hegemonya mücadelesi de başlar.

BDDK'nın, Etibank'a el konulurken gösterdiği gerekçe oldukça anlamlıdır. Buna göre, "Türk mali sistemine duyulan güvenin devamı" önemli bir gerekçe olarak gösterilmiştir. Açıklamanın devamında, "Etibank'ın gelir – gider dengesinin bozulduğu, mali bünyesinin üstlendiği taahhütlerini yerine getiremeyecek kadar bozulduğu" belirtilmiştir. Buna rağmen, BDDK açıklamasında, diğer bankalarda gösterildiği gibi "yolsuzluk – suistimal" gibi önemli gerekçelere yer verilmemiştir (30.09.2000 www.bddk.org.tr), bununla birlikte yolsuzluğun gerçekleşmemesi halinde bir bankanın gelir gider dengesinin nasıl bozulabileceği açık değildir. Öte yandan, Etibank'ın yönetim kurulunda yer alan isimler gerçekte Türkiye medyasının 1980 sonrasındaki değişimini de olanca açıklığı ile ortaya çıkartmaktadır. Bankanın yönetim kurulunda, Bilgin Yayın Grubu başkanı Dinç Bilgin'in yanı sıra, oğlu Önay Bilgin, Grubun genel müdürü İsmail Hakkı Karakaya ile en önemlisi Sabah Gazetesi Murahhas Azası Zafer Mutlu bulunmaktadır. Mutlu örneğinde görüldüğü gibi Türkiye medyasının önemli bir grubunda "Murahhas Aza" görevini üstlenen bir "özerk yönetici" aynı zamanda, sermaye grubuna ait bir bankanın yönetim kurulunda yer almaktadır (Sönmez,2003:97).

Etibank yolsuzluğunun ardından Dinç Bilgin'in eski ortağı ve Devlet eski bakanı Cavit Çağlar, Amerika Birleşik Devletleri'nde yakalanarak tutuklanır. Türkiye'de Etibank olayı, ulusal düzeyde oldukça önemli bir konuma sahip olan Bilgin Yayın Grubu başkanı Dinç Bilgin'i cezaevi ile tanıştırmaktadır. Dinç Bilgin cezaevindeyken, Etibank davası devam etmektedir ve şahitlerin verdiği ifadeler, bankada oluşan açığın 1999 ve 2000 yılları arasında

Dinç Bilgin'in sahip olduğu Bilgin Yayın Grubu için kullandırılan limit dışı (aslında yasa dışı) kredilerden kaynaklandığını ortaya çıkartmıştır (Sönmez, 2003:99).

Etibank'ın ve bankadan kaynaklanan borç ödeme(me) yönündeki gelişmelerin temeli de Dinç Bilgin'in cezaevine girmesi ile başlamıştır. Ancak, Türkiye medyası için oldukça anlamlı gelişmelerin temeli de, Bilgin'in cezaevine girdiği dönemde atılır. Bilgin, Etibank'ın BDDK tarafından TMSF'ye devredileceği 27 Ekim 2000 tarihinden beş gün önce, medya grubuna yeni bir ortak getirir. Dinç Bilgin'in, medya ve kamuoyuna yaptığı açıklamalarda banka sahibi olmanın bir medya grubu için etik dışı bir girişim olduğunu belirtmesine rağmen, sahip olduğu bankanın Fon denetimine geçeceğini öğrenmesinin ardından "son bir kurtulma" hamlesi daha yapmaktadır (Sönmez, 2003:99), bu hamle medya grubuna yeni bir ortak getirmektir. Ortaklık Sabah Gazetesi'nde Dinç Bilgin'in elindeki hisselerin bir kısmının Park Yatırım A.Ş yönetim kurulu başkanı Turgay Ciner'e satıldığı şeklinde açıklanır. Oysa, Dinç Bilgin'in medya grubunda hakim ortaklığını ve dolayısı ile çoğunluk hissesini kaybettiği bu ortaklık sayesinde edindiği kaynağı ve ortaklığın kazandıracağı zamanın, Etibank'ın kurtarılması amacıyla kullanılacağı görülür.

Sabah Gazetesi tarafından bu durum, 9 Kasım 2000 tarihinde "ceketini aldı gitti" manşetiyle verilse de Dinç Bilgin'in Etibank'ın, Fon denetimine geçmesine engel olma yönündeki girişim başarılı olamaz. BDDK, 27 Ekim 2000 tarihinde Etibank'ı, "mali bünyesinin, taahhütlerini karşılayamayacak şekilde zaafa uğratılması, yetkili kurumlar tarafından yapılan uyarılara karşın kanunda belirtilen tedbirleri almaması, gelir – gider dengesi bozulan ve yükümlülükleri, değerinin varlıklarının toplam değerini aşması, mevduat sahiplerinin haklarının korunması ve mali sistemin güven ve istikrarının sağlanması" gerekçeleriyle Fon denetimine alır. Ancak, Etibank'ın TMSF denetimine geçmesi aslında Türkiye medyasının, önemli bir bölümünün de yine Fon tarafından denetlenmesine yol açar. Bilgin Grubu, geleceğinin belirleneceği 3 Mayıs 2005 tarihine kadar Fon'un elindedir. Öte yandan, Etibank'ın Fon denetimine geçmesi, Türkiye medyasının, ülke kapitalizmi ile bütünleşmesine ilişkin de önemli bir veri sunmaktadır. Çünkü, Bilgin Grubu ve Etibank örneği hem medya şirketlerinin, sermaye grubunun şirketler kümeleşmesi içerisindeki yerini ortaya çıkartır ve hem de medya şirketlerinin, büyük sermaye ile nasıl iç içe geçtiğinin de bir göstergesini oluşturur. Aşağıdaki tablo, Fon denetimine geçen (şirket hisseleri, Fon'un rehininde olan) Bilgin Grubu şirketlerini göstermektedir.

BİLGİN GRUBU (MEDYA HOLDİNG A.Ş ve BİLGİN HOLDİNG A.Ş) **Ödenmiş Sermayesi:** 1999 yılında 30.121.8 milyar dolar. **Fon'a Devredilmeden Önceki Kârı (31 Mart 2000 tarihi itibariyle, yıllık- net):** 2 trilyon

645 milyar 604 milyon TL. (bu bilgiler, medya holding'in internet sitesinde yer alan resmi açıklamasıdır, www.medya.net/medyaholding).

Grubun Medya Sektöründeki Yatırımları

Televizyon: ATV (ekonomik krizler öncesinde Cıngıllıoğlu ve Çukurova Medya Grubu ile ortaklık ilişkisi bulunmaktadır), ATV Avrupa, Kiss TV, NTV (ekonomik krizler öncesinde Doğuş Grubu ile ortaklığı bulunmaktadır, kriz döneminde ise NTV'deki ortaklık Doğuş Grubu'na devredilmiştir. Bu ortaklık, Cavit Çağlar'ın, özelleştirilen Etibank ihalesine girme amacıyla Dinç Bilgin'e yapmış olduğu teklifle başlamıştır), Kanal 6 (Ulusal Radyo Televizyon ile ortak), Yeni TV (İzmir'de bölgesel yayın gerçekleştirmektedir), M TV (Meltem Televizyonu), A TEL, A Telekom Yayıncılık (Bilgin Yayın Grubu'nun, ekonomik krizler öncesinde yeni bir kablolu yayıncılık şebekesi kurma girişiminde olduğu bilinmektedir).

Radyo: Kiss FM, Radio Sport, Radio On, Radio Gaga (Bilgin Yayın Grubu'nun radyo istasyonları ulusal düzeyde yayın gerçekleştirmektedir), Romantik FM, Yeni Radyo.

Televizyon Prodüksiyonu Yapımı: IPR Uluslar arası Televizyon, Video Yapım, Satel, Bilgin İletişim ve Bilişim Prodüksiyon.

Gazete: Sabah, Takvim, Fotomaç, Yeni Asır (yerel bir gazetedir, Bilgin ailesinin medya sektöründeki ilk yatırımı İzmir'de yayınlanan Yeni Asır Gazetesi oluşturur), Yeni Bin Yıl, Takvim, Taraftar, Fotomaç.

Haber Ajansı: Sabah Haber Ajansı

Dergi Grubu: 1 Numara Hearst Yayıncılık A.Ş, Aktüel, PC Magazin, Para, Power, CD Magazin, Bebeğim, Form Sante, Top Sante, Cosmopolitan, Bazaar Spiderman, He & She, Sofra, Home, Esquire, Comics, Outdoor, Gezi, Gelin, Oto Haber, Sinema, Gurme House, Beautiful, Domus M.

Basım Yayım: Sabah – D'agostini, Sabah Kitapçılık, Binyıl Yayıncılık, Verglas GmbH, Medya Basın Servis Ticaret, Bir Numara Hearst Yayıncılık, Medya Ofset Yayıncılık, Bilgin Elektronik Yayıncılık, Sabah Kitapçılık San. A.Ş

Reklam Pazarlama: Bimaş.

Dağıtım: Birleşik Basın Dağıtım

Müzik: Kiss Müzik

İletişim: Turkpot, ZD.net.

Telekom: A TEL (Çukurova Holding ile %50). Bilgin Yayın Grubu'nun, Telekom alanındaki yatırımı Telekom'un özelleştirilme girişimi üzerine kurulmuştur.

Prodüksiyon: Netpas Network Reklam Film Yapım Yayın, Medya Pazarlama A.Ş (Türker İnanoğlu ile ortaklık ilişkisi vardır).

Telekomünikasyon ve İnternet: Turkport, ZD – Net, A – Tel (ekonomik krizler öncesine Çukurova Grubu ile %50 ortaklığı bulunmaktadır, bununla birlikte Şubat 2001 ekonomik krizinin ardından, Çukurova Grubu ile olan ortaklık sona erdirilmiş, Bilgin Grubu şirketin tek sahibi haline gelmiştir).

Medya Alanındaki Diğer Yatırımlar: Satel A.Ş bünyesindeki Studio – 1, Sports İletişim, Avrupa Elektronik

Bilgin Grubu'nun Diğer Sektörlerdeki Yatırımları:

Etibank, Eti Leasing, Eti Sigorta, Eti Menkul, BMNS Gayrimenkul, Interbank, Yapı Toko Bank – Rusya, Bank Kreis AG – Almanya, Inter Overseas – İzlanda, Inter Capital – İzlanda, Çukurova Elektrik, Çukurova Çelik, Halk Sigorta, Centron A.Ş, Secura Card A.Ş,

Tablo 13: Bilgin Yayın Grubu'nun, TMSF'nin Denetimine Geçen Medya ve Şirketleri (www.medya.net /medyaholding).

Etibank'ın Fon denetimine alınmasının ardından Bilgin Yayın Grubu'nun ortağı, ancak BDDK tarafından yapılan açıklamaya göre "kiracısı" olan Turgay Ciner'in gelmesi

aslında Türkiye medyasında, daha önce belirtilen nedenlerle, medya grupları arasındaki kavgaya yol açar. Çünkü, Fon denetimindeki Sabah Grubu için bir konsorsiyum teklif eden (14 Ekim 2002) Doğan Yayın Holding'e göre Ciner'in gelmesi, Etibank'tan kaynaklanan zararın farklı biçimlerde ödenmemesine ilişkin senaryonun bir parçasıdır. Ancak, Doğan Grubunun da, Bilgin Grubu için konsorsiyum teklif etmesi dikkat çekmektedir.

Turgay Ciner'in medya sektöründeki yatırımı, gerçekten de Fon denetimine alınan medya grubunda kiracılık ilişkisi olarak anlaşılabilir. Ancak burada önemli olan, Ciner'in Sabah Grubu'na 8 Ağustos 2002 tarihinde kiracı olmasına rağmen, resmi işlemlerin ancak 17. 11.2003 tarihinde, yani yaklaşık bir yıl sonra başlatılmasıdır. Üstelik, Turgay Ciner'in de yapmış olduğu basın toplantılarında TMSF'nin kiracısı olduğunu kabul ettiği, kira sözleşmesinin ise 15 yıl için geçerli olduğunu belirtmesi dikkat çekmektedir. 1980'lerden sonra Türkiye medyası için yeni bir mülkiyet biçimi de ekonomik krizlerde ortaya çıkmıştır. Çünkü, daha önceki hiçbir dönemde, bir medya grubu için "kiracı – mülkiyet sahibi" ilişkisi söz konusu bile değildir. Ancak Doğan Medya Grubu tarafından da Turgay Ciner bir "kiracı" olarak tanıtılır. Bu dönemde, Hürriyet Gazetesi genel yayın yönetmeni Ertuğrul Özkök ile Kanal D televizyonu genel yayın yönetmeni Fatih Altaylı, Turgay Ciner'in Sabah Gazetesi ve A TV'de kiracı olduğunu, Dinç Bilgin'in medya şirketlerini Ciner'e ait şirketlere aylık 200.000 dolar karşılığında kiraladığını böylece Bilgin'in, Etibank nedeniyle oluşan tüm borçlarını, yasal faizleri hariç olmak üzere yaklaşık 333 yılda ödeyebileceğini, Ciner'in geçmişte dolandırıcılıktan hüküm giydiğini ve cinayet işlediğini yaklaşık on gün boyunca yazı dizisi halinde sundu. Örneğin, Doğan Yayın Holding, 2 Eylül 2002 tarihinde Dinç Bilgin'in, Aydın Doğan'ı eleştirmesi üzerine, Doğan Yayın Holding, Sabah Gazetesi'nin mali ve idari yapısını aşağıdaki gibi haber haline getirir:

> "Sabah Grubu'nda yönetim tamamen Turgay Ciner'e geçti. Ciner yeni kurduğu ve yönetimine kendi adamlarını yerleştirdiği Merkez Reklam'la grubun para trafiğine hakim oldu. A TV ve BDD adlı dağıtım şirketi başta olmak üzere diğer şirketlerin adına da bu amaçla Merkez eklendi, yönetim Ciner'in adam larına geçti". (Hürriyet, 2 Eylül 2002).

Hürriyet'in haberinde aynı zamanda, Bilgin Yayın Grubu'nun borçları da aşağıdaki gibi açıklanmaktaydı: Sabah'ın borcu 1.2 milyar dolar, TMSF'ye devredilenler dışındaki bankalara toplam 600 milyon dolar, Devlete vergi ve SSK borçları toplam 40 milyon dolar, Şahıslara toplam 70 milyon dolar. Hürriyet ve ertesi gün Milliyet Gazeteleri'nde tekrarlanan haberlerde Dinç Bilgin ve Turgay Ciner'e aşağıdaki sorular yöneltilmekteydi:

- Sabah Grubu, TMSF'ye olan 500 milyon dolar borcunu ödüyor mu?
- Günlük olarak oluşan KDV ve stopaj gibi vergiler ödeniyor mu?

- BDDK, Sabah Grubu'nda kurulan yeni şirketlere (M TV, Haber 24, Merkez Reklam vb) neden izin verdi?
- Sabah Grubu'nun 70 milyon doları bulan şahıs borçları ödendi mi?
- BDDK, "bu gruba borcu olan, ödemeyi TMSF'ye yapsın" açıklamasına neden ihtiyaç duydu
- Bu açıklama ile Ciner'in yeniden yapılanması arasında bir bağlantı var mı?
- Yabancı bankalara olan borçları yeni şirketler mi ödeyecek?

Etibank'ın, Tararruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilmesinin ardından, Doğan Yayın Holding'in Bilgin Yayın Grubu'na karşı başlattığı "medya savaşının" gerçek nedeni, 14 Ekim 2002 tarihinde Ertuğrul Özkök'ün köşe yazısıyla anlaşılacaktı. Özkök'ün köşe yazısındaki açıklamalara göre, bankasındaki mevduatı şahsi menfaati için kullanan Dinç Bilgin'in medya grubundan kaynaklanan 400 milyon dolar, Devlet bankalarına ise 700 milyon dolar kredi borcu bulunmakta fakat Bilgin bu borcun ödenmesine yanaşmamaktadır. Doğan Medya Grubu ise, Bilgin Yayın Grubu'nun Devlete olan borçlarının ödenmesi amacıyla 14 Ekim 2001 tarihinde BDDK'ya çeşitli gruplardan oluşan bir konsorsiyum aracılığı ile 500 milyon dolarlık bir teklif vermiştir. Özkök'e göre, Doğan Yayın Holding, Devletin 500 milyon dolar parasını kurtarma yolunu açmıştır (Hürriyet 14 Ekim 2002). Bununla birlikte, Dinç Bilgin'in medya grubundan kaynaklanan borçlarını ödemek amacıyla, Turgay Ciner'i ortak haline getirmesi dikkate alındığında, Doğan Yayın Holding'in, Devlete olan borçların ödenmesini değil Bilgin Yayın Grubu'nun mülkiyetini ele geçirmeyi planladığı görülür. İki medya grubu arasında gerçekleşen savaşın gerçek nedenin de, Medya Holding'in mülkiyeti diğer bir ifadeyle ticari çıkar kavgası olduğu belirtilmelidir. Türkiye'de Kasım 2000 ve Şubat 2001 ekonomik krizleri medya sektöründe yol açtığı değişimle de dikkat çekmektedir. Liberal çoğulcu demokrasilerin egemen olduğu ülkelerde, medya sektöründeki mülkiyet yoğunlaşması ve tekelleşme olağan bir nitelik halini alırken, Türkiye'de büyük sermaye güçleriyle bütünleşmiş medya grupları, ülkeye özgü sosyal, siyasal ve ekonomik yapılanmaya uygun olarak gelişirken, daha önce hiçbir ülkede örneği görülmeyen, bir yeniden yapılanma yaşamaktadır. Doğan Yayın Holding'in, BDDK yetkililerine sunduğu konsorsiyum teklifi de bu bağlamda değerlendirilmelidir. Doğan Yayın Holding'in, BDDK'ya sunduğu teklifte söz konusu "konsorsiyum" ortaklarının mülkiyet yapıları veya isimlerine ilişkin herhangi bir açıklama yapılmamıştır. BDDK'ya sunulan teklife göre Medya Holding'in editoryal yapısına ve bağımsızlığına müdahale etmeyecek olan konsorsiyumun mülkiyet yapısının açıklanmaması da dikkat çekmektedir. Öte yandan Türkiye'de herhangi bir televizyon

kanalının mülkiyetine sahip olmak, işletme hakkını elde etmek veya yayın lisansı edinmek öncelikle Ulusal Güvenlik Belgesi'nin elde edilmesiyle mümkündür, söz konusu dönem içerisinde bu belge yalnızca Doğan Yayın Holding'te bulunmaktadır. Bu nedenle teklif, Doğan Yayın Holding'in medya sektöründe yaratmış olduğu tekelleşmenin yeni bir boyut alması şekilde değerlendirilmelidir. Bu durum, Ertuğrul Özkök'ün köşe yazısında aşağıdaki gibi değerlendirilmektedir:

> "Bu konsorsiyuma verilirse tekel mi olur diyorsunuz... O zaman şu soruya da cevap vermeniz gerekir: Elinde üç gazetesi, bir büyük televizyonu ve bir dijital yayın "tekeli" Digitürk olan Karamehmet'in bir de Cumhuriyet gazetesini satın almasına hiç mi itirazınız yok. Hepimiz medyada şeffaf bir dönem istemiyor muyuz?" (Özkök, 14 Ekim 2002: 23).

Ertuğrul Özkök'ün, temiz ve şeffaf bir medya çağrısı olarak sunduğu köşe yazısında Türkiye'de medya şeffaflığının yalnızca Doğan Yayın Holding'in, Medya Holding'i satın alması ile sağlanacağını belirttiği görülür. Bununla birlikte Doğan Yayın Holding'in söz konusu teklifi BDDK tarafından yanıtlanır ve ekonomik krizlere ilişkin bir gerçek bu şekilde açığa çıkar. BDDK tarafından yapılan açıklama aşağıdaki gibidir:

> "Doğan Medya Grubu tarafından Kurumumuza verilen yazılı başvuruya konu şirket hisseleri ile tesislerin mülkiyeti TMSF'ye ait bulunmamaktadır. TMSF'nin bu aşamada Doğan Medya Grubu'nca talip olunan söz konusu şirket hisseleri ve tesisleri ile olan hukuki ilişkisi alacaklı düzeyindedir. Bu çerçevede TMSF'nin, mülkiyeti kendisine ait olmayan hisseler ve tesisler üzerinde tasarrufta bulunamaması nedeniyle, Doğan Medya Grubu tarafından verilen teklifi değerlendirmeye alması hukuken mümkün değildir" (13.10.2002 www.bddk.org.tr).

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'nun açıklaması, aslında, batık banka ve ortaklıklarının zararlarının kamulaştırılması anlamına gelmektedir. Üstelik Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu, iflasa sürüklenen banka ve bağlı ortaklıklarını tasfiye edememekte, iflaslarını talep edememektedir. Bunun yerine, söz konusu şirketler üzerinde ihtiyati haciz kararı alınmakta, şirket sahipleri tarafından borçların ödenmesi beklenmektedir. BDDK, Turgay Ciner'in Sabah'ı kiralaması üzerine aşağıdaki açıklamayı yapar:

> "Amme borçlularının hacizli gayrimenkullerini üçüncü şahıslara kiraya vermesi mümkündür. Yalnızca hacizli gayrimenkula ilişkin kira sözleşmesinin tapu siciline tescili için, bu taşınmaza haciz koyan TMSF'nin muvafakatı söz konusu olmaktadır. Kurumumuz, amme alacağının tahsilini olumlu yönde etkileyebilecek her türlü girişimin desteklenmesi kapsamında, başvuru sahiplerinin muvafakatı halinde söz konusu başvuruyu amme borçlularına iletebilecektir" (13.10.2002 www.bddk.org.tr).

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu tarafından yapılan açıklamaya göre, Dinç Bilgin hacizde olan gayrimenkullerini, özellikle medya şirketlerini, üçüncü sahışlara kiraya vermiş durumundadır. Ancak bu açıklama, Doğan Grubu tarafından "kurtarma" söylemi ile değerlendirilecektir. Doğan Yayın Holding, Bilgin'in Türkiye'de iletişim pazarları üzerindeki kontrol gücünün zayıflaması üzerine, sektördeki önemli rakipleri arasında yer alan Bilgin Yayın Grubu'nu kamuoyu baskısı ile zayıflatmayı amaçlamaktadır. Devlete karşı borçların ödenmesi veya siyasal skandal söylemleri ile inşa edilen iki grup arasındaki medya savaşı bu yönü ile anlaşılmalıdır. Bilgin Yayın Grubu'nun, Doğan Grubu'na karşı gerçekleştirdiği "savaş" ise, özellikle Turgay Ciner'in medya grubundaki ortaklık yapısının belirginleşmesinin ardından gelişir.

Şubat 2001 tarihindeki ekonomik krizin ardından medya sektöründe Doğan ve Doğan Karşıtları arasındaki mücadelenin ilk örneği, Turgay Ciner'dir. Bunun için önemli bir örnek, Etibank'ın TMSF'ye devredilmesi ve Bilgin'in elindeki varlığı kaybetmesiyle Sabah Grubu'nda tek hakim olarak kalan Turgay Ciner'in yanı sıra, söz konusu dönemde Pamukbank ve Yapı Kredi Bankaları ile finans sektöründe, Akşam ve Show Televizyonu ile de medya sektöründe yer bulmaya çalışan Çukurova Holding Yönetim Kurulu Başkanı Mehmet Emin Karamehmet'in, Sabah Gazetesi'ne ortak olmak üzere girişimde bulunmasıdır. Mehmet Emin Karamehmet ve ortağı Murat Vargı ile Turgay Ciner'in birlikte kurdukları MTM şirketi üzerinden, Medya Holding'e sahip olma girişimi BDDK tarafından engellenir.

BDDK'nın gerekçesi, "Bilgin'e ait şirketlerde herhangi bir sahiplik değişikliğine gidilemez. Bu konuda tek yetkili BDDK'dır" yönündeki açıklaması, Karamehmet ve ortaklarının, Medya Holding'i satın almasını engeller, bununla birlikte Çukurova Holding, Medya Holding'e sahip olamaz ancak bu durum örneği Doğan Yayın Holding'de görüldüğü gibi yeni bir medya savaşına yol açmaz.

Dinç Bilgin, cezaevinden çıktıktan sonra diğer işadamlarında da örneği görüldüğü gibi şirketlerinin ve medya grubunun yönetimine dönmüştür. Bilgin'in cezaevinden çıkması ile birlikte "temiz medya" kampanyasını başlatması aynı dönemde gerçekleşir. Dinç Bilgin, temiz medya isimli kampanya da, medya sahiplerinin medya sektörü dışında herhangi bir ticari girişime sahip olmaması gerektiğini açıklamıştır. Ancak bu, kamuoyunda itibarı önemli ölçüde sarsılan Bilgin'in, "onarım çalışmasıdır". Çünkü, eleştirel ekonomi politik yaklaşımın belirlediği gibi medya belirli dönemlerde kamuoyunda "dördüncü güç" olmanın getirdiği saygınlığı pekiştirmek için onarım çalışmasına girer, saygınlığını yeniden kurmaya çalışır (Louw, 2001: 161).

Etibank'ın Fon denetimine geçmesi, medyadaki karşılığını yeni bir mülkiyet sahibinin ulusal medya pazarlarında yer almasında bulmuştur. Turgay Ciner ve Park Holding, TMSF ile gerçekleştirilen anlaşma sonucunda "kiracı" olarak ulusal bir medya grubunun mülkiyetinde yer almaktadır. Kira sözleşmesi, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu ve Park Holding arasında, Bilgin Yayın Grubu'nun sahip olduğu "lisans sözleşmelerinin" 15 yıl boyunca kiralanmasını içermektedir. Ekonomik krizler, Türkiye medyasının yeni bir sahiplik biçimi ile tanışmasına yol açmıştır.

Park Holding Yönetim Kurulu Başkanı Turgay Ciner, Özelleştirme İdaresi'nden alınan maden işletmeleri, Türk Hava Yolları'nın özelleştirilen yer hizmetleri şirketleri olan Havaş ve Usaş ile enerji, madencilik, ulaştırma ve turizm sektörlerinde faaliyet gösteren bir işadamıdır. Park Holding'in ticari girişimleri ile medya sektöründeki ortaklıkları aşağıdaki gibi tablo haline getirilebilir:

Park Holding
Park Holding'in Enerji ve Madencilik Sektöründeki Şirketleri: Park Holding A.Ş, Park Enerji – Yatırım Holding A.Ş,Park Termik, Eletrik Sanayii ve Ticaret A.Ş, Parkur Elektrik Dağıtım ve Ticaret A.Ş, Çatalağzı Elektrik Üretim ve Ticaret A.Ş, Ankara Enerji Üretim A.Ş, Park Teknik Elektrik Madencilik Sanayii ve Ticaret A.Ş Park Maden Enerji Sanayii ve Ticaret Limited Şirketi, Park İnşaat Turizm Maden Sanayii ve Ticaret A.Ş, Park Elektrik Madencilik Tekstil Sanayii ve Ticaret A.Ş, Park Enerji Ekipmanları Madencilik Sanayii ve Ticaret A.Ş, Eti Soda Üretim Pazarlama Nakliyat A.Ş, Ceytaş Madencilik Tekstil Sanayii ve Ticaret A.Ş **Park Holding'in Hizmet, Ulaştırma ve Turizm Sektörlerindeki Yatırımları:** Parksavşan Ticaret A.Ş, Riva Menkul Değerler A.Ş, Yazeks İç ve Dış Ticaret A.Ş, Park İthalat İhracat ve Ticaret A.Ş, Havaş Havaalanları Yer Hizmetleri A.Ş,Havaş ve Turizm Seyahat ve Kargo Taşımacılığı A.Ş,Havaş İnşaat Bakım Onarım ve Servis İşletmeleri A.Ş Cinerler Oto Servis İnşaat Turizm ve Ticaret Limited Şirketi,Park Dorint Turizm Otelcilik Sanayii ve Ticaret A.Ş, Gürol Tekstil Turizm ve Ticaret ve Sanayii A.Ş, Lares Turizm İnşaat Taahhüt Sanayii ve Ticaret A.Ş, Park Denizcilik ve Hopa Liman İşletmeleri A.Ş, Denmar Depoculuk Nakliyat Ticaret A.Ş, Park Sigorta Aracılık Hizmetleri Limited Şirketi, Park Marina İşletmeciliği Turizm Denizcilik Ticaret A.Ş, **Park Holding'in Medya Sektöründeki Ortaklıkları:** Medya Holding, 1 Numara Yayıncılık, A TV Televizyonculuk, Sabah Yayıncılık, Sabah Pazarlama, Birleşik Basın Dağıtım, Medya İpek Holding (Park Holding, bu şirketlerde TMSF'nin kiracısı durumundadır), Yenigün Haber Ajansı (Cumhuriyet Gazetesi, Park Holding'in Cumhuriyet Gazetesi'nde Çukurova Medya Grubu Yönetim Kurulu Başkanı Mehmet Emin Karamehmet'le birlikte ortaklığı vardır, gazetenin %40 payı Turgay Ciner'e aittir)

Tablo 14: Park Holding'in Medya ve diğer Sektörlerdeki Yatırımları (Sönmez,2003: 207).

Türkiye'de Kasım 2000 ve Şubat 2001 ekonomik krizlerinin ardından büyük sermaye gruplarının medya sektörüyle bütünleşmesine ilişkin somut bir örneği Park Holding oluşturur.

Park Holding ve Turgay Ciner'in medya sektöründeki yatırımı, Bilgin Grubu dışındaki medya gruplarına da uzanmaktadır. Ancak, Turgay Ciner'in diğer gruplarda ortak olarak bulunduğu gözlemlenir. Bunun önemli bir örneği Cumhuriyet Gazetesi'nde yaşanır. Aslında Turgay Ciner'in, Bilgin Yayın Grubu'nda da "kiracı" değil aksine medya (ev) sahibi olduğu 2005 yılında Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın, danışmanlarıyla yaptığı bir toplantıda ortaya çıkmıştır. Başbakanlık binasında yapılan toplantıda, Erdoğan'ın Sabah ve A TV'de önemli bir mülkiyet sorununun bulunduğu, Bilgin Yayın Grubu'nun yılda 10 milyon dolar ödeme ile 1 milyar dolarlık borcun ödenmesinin mümkün olmadığını, Fon tarafından bir çalışmanın başlatılması gerektiğini söylemesine rağmen, danışmanlarının hem Sabah Gazetesi ve hem de A TV'nin üzerinde hiçbir mal varlığının olmadığını, tüm gayri menkuller ile araç ve gereçlerin Turgay Ciner'in üzerinde bulunduğu, bu nedenle medya şirketlerinin satılmasının mümkün olmadığı ancak yayın haklarının satılabileceği belirtilmiştir (1.Ocak.2005, www.turktime.com: Talat Atilla Yazdı: Başbakan Erdoğan Danışmanlarıyla Sabah'a El Konulmasını Konuştu). Üstelik Turgay Ciner'in, Bilgin Yayın Grubu kiracısı olduğu tarihten itibaren (8.08.2002) Bilgin Grubu'na ait dergilerin isminin önüne "Merkez" ibaresi getirilmiş ve sözde yeni bir şirket kurulmuş gibi hareket edilmiştir. Öte yandan, Turgay Ciner'in Türkiye'de medya gücüne sahip olması, veya medya ile donanması, yalnızca Bilgin Grubu üzerinden değil, Cumhuriyet Gazetesi üzerinden de sürmektedir. Mehmet Emin Karamehmet ile birlikte Cumhuriyet Gazetesi'nin ortakları arasında yer almaktadır. Cumhuriyet Gazetesi'nin, Uzan ailesi tarafından açılan iflas davası sürecinde ihtiyaç duyulan finansman 2001 yılında Turgay Ciner ve 2002 yılında Mehmet Emin Karamehmet'in gazeteye ortak edilmesiyle çözümlenmeye çalışılmıştır. Cumhuriyet Gazetesi'ndeki yeniden yapılanmaya göre gazeteyi yayınlayan Yeni Gün Haber Ajansı isimli şirketin hisseleri, %40 Turgay Ciner ve %40 Mehmet Emin Karamehmet'te olmak üzere paylaştırılmış, geri kalan hisselerin %10'u Cumhuriyet Vakfı ve diğer %10'luk pay şirketin diğer ortaklarında olmak üzere dağıtılmıştır. Ancak Ciner ve Karamehmet'in ortaklığı 2003 yılı içerisinde son bulmuştur. Turgay Ciner ve Mehmet Emin Karamehmet'in, Cumhuriyet Gazetesi'ndeki ortaklığı, gazetenin imtiyaz sahibi İlhan Selçuk tarafından "dağıtım tekelinin sona ermesi" olarak değerlendirilmiştir. Selçuk, 13 Ekim 2002 tarihindeki köşe yazısında bu durumu aşağıdaki gibi değerlendirmektedir:

> "Bizim medyada son yıllarda iki dağıtım şirketi vardı; birisi Aydın Doğan'ındı öteki Dinç Bilgin'indi; ancak son yıllada tek bir dağıtım şirketi kaldı...Doğan'ın şirketi!...Aydın Doğan'ın kişiliği bir yana; dağıtımda durum, konum ve konuşlanma, basın özgürlüğü açısından tatsızlaşmıştı; Cumhuriyet de bu oluşumdan hoşlanmamıştı;

> yeni bir girişim gerekiyordu. Yeni girişim Sabah'ın eski dağıtım şirketinin altyapısının üstüne oturdu: Ak- şam, Sabah, Cumhuriyet tekelden koparak bu işin başını çektiler iyi de oldu !... İsteyen gazete bu ortaklığa katılabilir, fikir ve basın özgürlüğü için bir müjdedir bu" (aktaran Sönmez,2003:255).

İlhan Selçuk tarafından, medyada dağıtım tekelinin kırılması, fikir ve basın özgürlüğü için bir müjde olarak değerlendirdiği yeni oluşum nedeniyle, Doğan Yayın Holding ve Cumhuriyet Gazetesi arasında da yeni bir medya savaşı başlar.

Doğan Yayın Holding, Ciner ve Karamehmet'in, gazetenin editoryal bağımsızlığına müdahale ettiğini, İlhan Selçuk ise Aydın Doğan'ın, Cumhuriyet Gazetesi'ni satın alamadığı için medya savaşı başlattığını iddia etmektedir. Bu açıdan, Türkiye'de Kasım 2000 ve Şubat 2001 ekonomik krizlerinin, medya sahipleri arasında ticari çıkarlardan kaynaklanan hegemonya mücadelesine dönüştüğü gözlemlenmektedir. Aslında, Türkiye medyasının 1980'lerin ardından girdiği sermaye birikim kuralları ve ideoloji döngüsü aslında Türkiye'nin yine aynı dönemden itibaren izlediği ekonomi politikalarıyla tam bir uyum içerisindedir. Çünkü bir yandan Devlet ve sermaye grupları arasındaki etkileşimin anlaşılması, 1980 sonrası dönem itibariyle ancak medya grupları ve Devlet (veya siyasal iktidarlar) arasındaki etkileşimin anlaşılmasıyla mümkündür ki, zaten hem ülkenin büyük sermaye grupları söz konusu dönemden itibaren aynı zamanda "dördüncü gücün" ya sahibi veya "reklamvereni" olarak önem kazanmıştır ve hem de sermaye grupları arasındaki gerek etkileşim ve gerekse kavgalar medya aracılığı ile gündeme getirilmektedir. Öte yandan, ülke medyasının 1980'lerin ardından yaşadığı değişim süreci, yaygın olarak isimlendirildiği gibi "holdinglerin medya sektörüne girmesi", medyanın da önemli bir değişimden, aslında yapısal bir değişim sürecinden, geçmesine yol açmıştır. Türkiye medyasının söz konusu durumu, kriz sürecinde özellikle Bilgin Yayın Grubu'ndan verilebilir. Çünkü, hem medya sektörünün 1980 sonrasında "oligopol" bir piyasa yapısını alması ve "tekelci rekabetin" egemenliği, medyanın sınırlı sayıdaki sermaye grubunun elinde yoğunlaşmasına yol açmış ve hem de oligopolcü bir piyasa yapısı, medya grupları arasındaki rekabetin, kaçınılmaz olarak "ölümcül rekabete" dönüşmesine yol açmıştır. 2000 yılında Etibank'ın, Fon denetimine alınmasının ardından 2001 yılına kadar önce Çukurova Grubu'nun ve ardından Doğan Yayın Grubu'nun denetimi altına giren Bilgin Grubu, diğer Grupların denetiminde "ölümcül rekabete" doğru bir gelişim izlemiştir. Sabah Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Ergün Babahan ve yine aynı gazetenin ekonomi şefi Yavuz Semerci'nin 16 - 17 Ocak 2005 tarihindeki yazıları (16 Ocak 2005, Sabah, 7, 17 Ocak 2005 Sabah, 7 -19), aslında Türkiye medyasındaki hem oligopol piyasa yapısını ve hem de "ölümcül rekabeti" gündeme getirmektedir. Çünkü, her iki yazara göre,

hem Çukurova Grubu denetimindeki dönemde, Bilgin Yayın Grubu'nun borçları ödenmemiş ve hem de Doğan Grubu denetimindeki dönemde, Bilgin Yayın Grubu'nun dağıtım şirketi kapatılmış, Grubun televizyon ve radyo kanalları reklam kartelinden tasfiye edilmiş bunların yanı sıra Doğan Grubu, Sabah Gazetesi ve A TV'nin yurt dışı yayın haklarına da sahip olmuştur üstelik Sabah Grubu'nun, eski Genel Yayın Yönetmeni ve diğer önemli yazarlarına göre, Doğan'ın teşviki ile tam da Sabah Gazetesi'ne benzeyen diğer bir gazetenin (Vatan) yayınına başlamış yani, Bilgin Grubu'nun "idam fermanı yayınlanmıştır". Ancak, Yavuz Semerci'nin belirttiği gibi Bilgin Grubu'nun iflasa sürüklenmesi, Türkiye medyasındaki oligopolcü yapının zaman içerisinde "ölümcül rekabete" dönüşmesinin bir sonucudur. Buna karşın, Doğan Grubu'nun TMSF için, farklı konsorsiyum isimleriyle, "satın alma" görüşmeleri devam etmektedir. Ciner ve Park Holding'in, BDDK'ya gerçekleştirdiği yeni öneri sonucunda Turgay Ciner'in, Bilgin Yayın Grubu'na on beş yıl boyunca kiracı olması, Ergün Babahan ve Yavuz Semerci'ye göre, Bilgin Grubu'nun "idam fermanını" engellemiştir. Oysa, bu süreç hem Türkiye medyasındaki yeni sahiplik yapısını ve habere yansımasını açık bir biçimde göstermekte ve hem de, 1980'li yılların ardından ülke medyasının "oligopol" ve "tekelci rekabet" koşullarına göre çalıştığını açık bir biçimde gündeme getirmektedir. Ancak, Bilgin Yayın Grubu'nun, krizler öncesinde sahip olduğu bankayı iflasa sürüklemesi hem bir dönem medya sektörünün önemli bir sahibini medya dışına itmiş ve Grup içerisinde önemli bir mülkiyet sorununu ortaya çıkartmıştır ve hem de batık bankadan kaynaklanan borcun, toplumun geniş kesimlerine yüklenmesine yol açmıştır. Çünkü, 1 milyar doları geçen borcun, yılda yalnızca 10 milyon dolarlık üstelik de kira adı altındaki bedellerle ödenmesi, üstelik 2004 yılı içerisinde yalnızca iki milyon dolar ödenmiştir, aslında hem Devletin ve hem de toplumun oldukça önemli bir yük altına girmesine yol açmaktadır. Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu tarafından yapılan açıklamalarda da Devletin oldukça önemli bir zararı üstlenmek zorunda kaldığı açıklanmaktadır. Bilgin Grubu, sonraki dönemde ise Bilgin ve Ciner ortaklığı tarafından gerçekleştirilen borç ödemeleri sembolik düzeyde kalmıştır. Çünkü, 2000 yılı Ekim ayında Fon'a devredilen Etibank'ın toplam zararı 1milyar doların üzerinde olmasına rağmen, aradan geçen dört yıl boyunca, 22 Aralık 2004 tarihinde TMSF tarafından yapılan açıklamaya göre (www.tmsf.org.tr), yapılan tahsilat yalnızca 61 milyon dolar düzeyinde kalmıştır ama söz konusu ödemeye Etibank'tan kaynaklanan temerrüt faizleri bile dahil değildir. Üstelik, diğer banka yolsuzlukların da olduğu gibi ilerleyen zaman dönem içerisinde kamuoyunun bilgisi ve dikkatinden kaçırılan gelişmelerin de yaşandığını göz önüne sermektedir. Örneğin, Maliye Bakanlığı'nın 3 Şubat 2005 tarihinde, İstanbul Asliye Ticaret Mahkemesi'ne başvurarak Sabah Grubu'nun gazete ve dergileriyle ilgili Bilgin Yayıncılık ve Turgay Ciner'e

ait Merkez Gazete Dergi arasında imzalanan "Münhasır Yayıncılık ve Marka Lisans Sözleşmesi" ile basım, yayın, dağıtım, reklam, ilan, pazarlama, satış haklarını kullanım ve tüm ekipmanların devrinin iptalini istemiştir. Maliye Bakanlığı'nın başvurusundaki gerekçelerden özellikle, söz konusu sözleşmenin "amme alacağının tahsilini imkansız hale getirdiği" belirtilmektedir. Buna göre, Bilgin Yayın Grubu'nun lisans sözleşmesini on beş yıl boyunca kiralayan Turgay Ciner'in şirketi Merkez Gazete Dergi şirketi, gazete ve dergilere ait tüm gelirlerin tahsilini gerçekleştirmekte ancak ticari işlemlerinden doğan vergi borcunu ödememektedir (3 Şubat 2005 Hürriyet, Maliye Sabah'ın Reklam Gelirine Tedbir İstedi). Merkez Grubu ise, Bilgin Yayın Grubu'yla gerçekleştirilen lisans sözleşmesinin devir hakkını değil ancak kullanım hakkını içerdiğini iddia etmektedir. Türkiye medyasının Kasım 2000 ve Şubat 2001 ekonomik krizleri döneminde gerçekleştirdiği ticari girişimlerin ise, iletişim özgürlüğü için oldukça önemli olan "şeffaf medya mülkiyetini" ortadan kaldırmakta olduğu gözlemlenir. Demokratik bir iletişim düzeninin, şeffaf bir medya mülkiyetine duyduğu ihtiyaç oldukça açıkken, Türkiye medyasının ticari girişimlerinin oldukça karmaşık olması dikkat çekmektedir. Üstelik, medya holdinglerinin iletişim pazarlarındaki "pazar paylaşımı" mücadelesi birbirlerine karşı "yalan haber" iddialarına değin uzanmaktadır. Örneğin Doğan Grubu'nun yukarıda ele alınan haberi kısa bir süre sonra, 7 Şubat 2005 tarihinde, Ciner Grubu tarafından yalanlanmış, Maliye'nin Ciner Grubu'ndan talep ettiği bedelin, Bilgin Yayıncılık Anonim Şirketi'nin lisans sözleşmesi ardından çeşitli mahkemelere ödemesi gereken 144 milyar liraya ulaşan borcu nedeniyle kaynaklandığını ancak İstanbul Asliye Ticaret Mahkemesi tarafından reddedildiğini şeklinde bir haberle kamuoyuna duyurulmuştur (7 Şubat 2005, www.medyakafe.com: Ciner Grubu Hürriyet'i Yalanladı). Türkiye medyası için bütün bu haberlerde dikkat çeken unsuru, medya şirketlerinin karmaşık ticari girişimleri nedeniyle iletişim özgürlüğü ve demokratik bir iletişim düzeni bir yana, kamuoyunun yalan haberlerle gerçek bilgilerden uzaklaştırılması oluşturur. Öyle ki, medyanın rakip şirketler ve gruplara karşı silah olarak kullanılması, toplumun geniş kesimlerinin ticari çıkar savaşındaki medya kuruluşları nedeniyle yanlış bilgilendirilmesine yol açmaktadır. Ancak, Türkiye medyasının karmaşık mülkiyet ilişkilerinin, kamuoyunun yanlış bilgilendirilmesine ve hatta manüpülatif olarak yönlendirilmesine yol açtıması dikkat çekmektedir.

Bilgin Medya Grubu'nun mülkiyetindeki Etibank'ın 27 Ekim 2000 tarihinde TMSF'ye devri Türkiye medyasının oldukça karmaşık bir mülkiyet değişimi yaşamasına yol açmıştır. 17 Kasım 2003 tarihinde, Sabah ve A TV'nin yayın lisansının 15 yıl boyunca Turgay Ciner'in mülkiyetindeki Park Holding ve Merkez Grubu'na kiralanması, Türkiye medyasında oldukça farklı bir mülkiyet biçimini gündeme getirmiştir. Ev sahibi – Kiracı ilişkisi olarak da

değerlendirilebilecek yeni mülkiyet biçimi ancak aradan geçen 5 yıl içerisinde gerçek bir medya sahipliğine dönüşmüştür. 3 Mayıs 2005 tarihinde TMSF tarafından, "Sabah ve A TV'nin, Merkez Grubu'na devrinin onaylanması" aslında Türkiye'de gazetecilikten gelen önemli bir medya grubunun (Bilgin) iletişim pazarlarından çekilmesine yol açmıştır. Ulusal iletişim pazarlarında artık doğrudan gazetecilikten gelen geleneksel bir mülkiyet sahibi sözü edilen anlaşma ile kalmamıştır. Öte yandan, Sabah Gazetesi ve A TV televizyonunda "mutlu son" olarak yansıtılan onay, Türkiye'de 1980'lerden itibaren gelişen, "medya – siyaset – ticaret" ilişkileri adına da dikkat çekmektedir.

Yeni bir sermaye grubunun yalnızca 433 milyon dolar ödeyerek satın alacağı Sabah ve A TV'nin iletişim pazarlarındaki ve toplumun geniş kesimleri üzerindeki gücü dikkate alınırsa söz konusu protokolün, medyanın sahiplerine sağladığı siyasi ve ekonomik güç, yakından anlaşılabilir. Anlaşmanın dikkat çeken diğer maddeleri ise şu şekildedir: Merkez Grubu toplam 433 milyon dolara kiracısı olduğu yayın şirketlerinin sahibi olmuş, üstelik ödemeler 6 aylık taksitler halinde ve toplam 10 yıllık bir süreyi kapsamıştır. 3 Mayıs 2005 tarihinde yalnızca 18 milyon 500 bin dolar ödeyecek olan Merkez Grubu'nun diğer taksit ödemeleri ise 15.10.2005 tarihinde başlayacak ve 10 yıl sürecektir. Türkiye'de ulusal bir medya grubuna sahip olmanın bedeli ise yalnızca 433 milyon dolardır (3.05.2005 www.tmsf.org.tr). Türkiye'de ekonomik krizler derinleştikçe, "medyalı finansın" diğer öncü kurumları da birbiri ardına ya Fon denetimine alınacak veya İhlas Finans Kurumu'nda olduğu gibi, faaliyet izni kaldırılarak tasfiye edilecektir. Türkiye'de tarihler, 10 Şubat 2001'i gösterdi ğinde bu kez sırada İhlas Finans Kurumu ve İhlas Holding bulunmaktadır.

2.3.1.2 İhlas Finans Kurumu ve İhlas Holding

Türkiye Cumhuriyeti'nin yakın siyasi geçmişinde yaşadığı iki ekonomi politik kriz, aslında batan bankalarla birlikte, medya kuruluşlarının da birbiri ardına sarsılmasına yol açmıştır. Türkiye'de TGRT ve Türkiye Gazetesiyle tanınan İhlas Holding'in de 22 Kasım 2000 krizinin ardından, İhlas Finans Kurumu'nun TMSF'ye devredilmesiyle birlikte, mali açıdan sıkıntılı bir döneme girdiği gözlemlenir.

Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurulu tarafından, 10 Şubat 2001 tarihinde yeni bir müdahale "medyalı finans" kuruluşları arasında yer alan İhlas Finans Kurumu'na karşı gerçekleşmiştir. BDDK'nın müdahale gerekçesini, 4389 Sayılı Bankalar Kanunu'nun 14. maddesinin 3 ve 4 numaralı fıkralarındaki şartların oluşmasına dayandırmıştır. Ancak söz konusu maddeler, ekonomik krizler sürecinde TMSF'ye devredilen tüm batık bankalar için ortak bir açıklama niteliğindedir. Öte yandan, BDDK'nın, İhlas Finans hakkındaki açıklamasında dikkat çeken unsurlar şu şekildedir (www.bddk.org.tr):

- Merkez Bankası nezdindeki EFT ve takas hesapları ile blokajları üzerinde muhtelif miktarlarda ihtiyati hacizler konulan ve bu haciz talepleri her geçen gün artan,
- KKDF'ye karşı yasal yükümlülüklerini yerine getiremediği için 6383 Sayılı Amme Alacaklarının Tahsili Usulü Hakkındaki Kanun uyarınca hakkında takikat başlatılan,
- Nezdindeki vadesi dolan katılma hesapları ile cari hesap sahiplerine fonlarını ödeyemeyen, mali bünyesinin taahhütlerini karşılayama- yacak ölçüde zayıf olduğu anlaşılan,
- Mali bünyesinin güçlendirilmesi konusunda alınan önlemlere rağmen likidite sorununu çözmede başarılı olamayacağı anlaşılan,
- Yapılan incelemelerde tabi olduğu mevzuata aykırı olarak varlıklarını hakim sermayedarların grup şirketlerine aktardığı tespit olunan, faaliyetine devamının cari ve katılma hesabı sahiplerinin hakları bakımından tehlike arz ettiği ve,
- Yönetim ve denetimini elinde bulunduran ortaklarının kurum kaynaklarını, Kurum'un emin bir şekilde çalışmasını tehlikeye düşürecek bir biçimde doğrudan veya dolaylı olarak kendi lehlerine kullanmaları nedeniyle

İhlas Finans Kurumu'nun faaliyet izninin kaldırılmasına karar verildiği açıklanmıştır. İhlas Finans Kurumu'nun, BDDK tarafından faaliyet izninin kaldırılması ve tasfiyesi, İhlas Holding'e ait olan medya şirketlerinin de ekonomik kriz sürecinden etkilenmesine yol açmıştır. İhlas Finans Kurumu'nun tasfiyesi, 200.000 yatırımcının diğer bir ifadeyle Türkiye'de, finans kesimindeki yatırımcıların %10'unun mağdur olması anlamına gelmektedir. Finans Kurumu'nun tasfiyesi sürecinde İhlas Holding'in diğer şirketlerinin de borsadaki değerini kaybetmesi, çok sayıda yatırımcının mağdur edilmesi adına dikkat çekmektedir (Sönmez, 2003:108).

Türkiye'de Kasım 2000 ve Şubat 2001 ekonomik krizleri, medya, sermaye ve ticaret arasındaki ilişkileri açığa çıkartmış, IMF ve Dünya Bankası'na verilen taahhüt doğrultusunda kurulan Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu, Türkiye'de büyük çoğunluğu medya ile bütünleşen sermaye ve finans kurumlarının yasalara aykırı olarak kullanıldığını saptamıştır. BDDK, 10 Şubat 2001 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanan kararında İhlas Finans'ın kaynaklarının yasalara aykırı olarak hakim sermayedarların grup şirketlerine aktarıldığını belirtmiştir. Türkiye'de önemli bir medya grubu olan İhlas Holding'in, 10 Şubat 2001 tarihinde medya sektörü ile diğer ticari girişimleri aşağıdaki gibi tablo haline getirilebilir:

İHLAS HOLDİNG

Finans Kurumu'nun Tasfiye Tarihi: 10 Şubat 2001
Holding'in TMSF'ye Devredildiği Tarihteki Toplam Borcu: 1.1 milyar dolar
İhlas Holding'in Medya Sektöründeki Yatırımları:
Televizyon: TGRT (Şubat 2001 krizinin ardından Grup, TGRT Haber isimli tematik bir televizyon kanalı kurmuştur).
Radyo: TGRT FM
Basım - Yayın: İhlas Magazin Yayıncılık A.Ş, Hakikat, İhlas Türkische Verlags, Huzur Radyo ve Televizyon A.Ş.
Dağıtım: Yay – Sat.
Gazete: Türkiye, Turkey (aylık, uluslar arası yayın organı), Textile Exports, Automotive Exports (aylık sektör gazetesi).
Dergi: PC World, Computer World, Game Pro., Tekstil Teknik, Hanımeli, İhlas Otosport, Türkiye Çocuk Dergisi, PC Life, Net Life, PC Games, Life, Game Pro, Yapı Malzeme Teknik, Hak Plastik Teknik, Medikal & Teknik, Konfeksiyon & Teknik, Matbaa & Teknik, Hotel & Resteurants and Food Hi Tech, Baskı ve Kağıt Dünyası, Tarih ve Medeniyyet, Yemek Zevki, Hanımeli, Bartel Ekonomi.
Müzik: İhlas Kasetçilik
Fuarcılık: İhlas Fuarcılık, İfbaş.
Haber Ajansı: İhlas Haber Ajansı (IHA)
Internet Yatırımları: İhlas. Net, İhlas Hizmet Pazarlama
Telekom: İhlas Telekom
Enformasyon Teknolojileri: İhlas / Acer Bilgisayar
Diğer: Dergi Dağıtım (dağıtım şirketi)
İhlas Holding'in Diğer Sektörlerdeki Yatırımları:
İhlas Finans Kurumu, İhlas Gayri Menkul Yatırım Ortaklığı, İhlas Sigorta, İhlas Hayat Sigorta, İhlas Ev Aletleri, İhlas Tarsan Elektronik, Bisan Bisiklet, Ege Mosan, İhlas Kimya, İhlas Motor, İhtaş, İhlas Uluslararası İnşaat T A.Ş, İhlas Yapı, İhlas Dekorasyon, Noren, İhlas Poliklinik, İhlas Gıda Paketleme, Kristal İçecek, İhlas Tekstil, İhlas Sena Tekstil, İhlas Armutlu Tatil Köyü, İhlas Turizm, Baylas Otomotiv, İhlas Pazarlama Mağazacılık, İhlas Barter, İhlas Organizasyon, İhlas Kargo, İhlas Enerji Üretimi Dağıtım, Yurtbank, İhlas Otomobilcilik A.Ş, International Hospital, Bursa – Yalova Enerji Dağıtım Limited Şirketi (BURYAL), İhlas Ev Aletleri, İhlas Pazarlama, Kristal Cola ve Sıvı İçecek, İhlas Fuarcılık, İhlas Gıda, Yay – Sat, İhlas Otomotiv, İhlas Dış Ticaret, İhlas Kolleji, Marmara Evleri, İhlas Lisesi, İhlas İlköğretim Okulu, İhlas Kız Lisesi, Vizyon Sağlık Hizmetleri, Türkiye Hastahanesi

Tablo 15: İhlas Holding'in Medya ve Diğer Ticari Sektörlerdeki Girişimleri (www.ihlas.com.tr).

İhlas Finans Kurumu'nun BDDK tarafından tasfiyesi medya sektöründeki karşılığını, Türkiye'de büyük sermaye güçleriyle bütünleşmiş bir medya grubunun daha ekonomik krizlerden doğrudan etkilenmesine yol açar. Ancak Türkiye medyasının diğer holdingleri gibi İhlas Holding'in de zaman içerisinde kurtarıldığı görülür. Üstelik İhlas Finans Kurumu'nun ve dolayısıyla İhlas Grubu'nun kurtarılması, TMSF tarafından, bir bakıma sıradan bir mağazanın mevsim sonu indirimlerine benzeyen bir indirim kampanyası aracılığı ile, gerçekleşir. Öyle ki, bu kurtarmanın ilerleyen günlerde (2005 yılı içinde) daha da önemli bir korumaya dönüşeceği gözlemlenmektir. Türkiye'de bankacılık yasası görüşmelerinde CHP Grubu'nun önergesi ile

TMSF'ye devredilmesi öngörülen İhlas Finans, son dakika değişikliği ile TMSF'ye devredilmekten kurtarılmıştır (5.07.2005 Emin Çölaşan).

Türkiye'de krizler sürecinde Fon'a devredilen sermaye gruplarının borçlarını ödemeyeceğini gören TMSF'nin, 25 Mayıs 2004 tarih ve 256 sayılı kararı ile 11 Haziran 2004 ve 297 sayılı kararlarında, borçlara ilişkin bir indirim kampanyasının yürürlüğe koyması dikkat çekmektedir. İndirim kampanyası, batık banka ve iştiraklerinin 30 Eylül 2004 tarihine kadar borçlarının yarısını ödedikleri takdirde, tüm borcun ödenmiş sayılacağını hükme bağlamıştır. TMSF'nin bu hükmünden yararlanan İhlas Grubu, borçlarının yalnızca %20'lik kısmını ödemiş, TMSF tarafından %30 oranındaki bir indirim yapılmasının ardından İlhas Grubu, geri kalan borçlarını ise 24 aya ulaşan bir vade diliminde, eşit taksitler halinde ödeme imkanına kavuşarak, borçlarını tasfiye etme fırsatını yakalamıştır. Öyle ki, İhlas Grubu (www.ihlas.com.tr) borçlarının yalnızca yarısını ödeyerek, tüm borcun ödenmiş olduğunu ilan etmiştir. İhlas Grubu tarafından gerçekleştirilen borç ödeme kapsamında, TMSF'ye devir ve temlik eden kredilerden dolayı anapara ve faiz olarak toplam 18 milyon 373 bin 20 ABD Doları ödenmiştir. Borcun 7 milyon 996 bin 099 ABD Doları olan kısmının, İhlas Haber Ajansı ve Huzur Radyo ve Televizyon Anonim Şirketi'ne, doğrudan bir ifadeyle İhlas Grubu medya şirketlerine ait olması dikkat çekmektedir. İhlas Grubu tarafından ödenen toplam borcun yaklaşık yarısı medya şirketlerine ait kredilerden oluşmaktadır (30 Eylül 2004, www.tmsf.org.tr). İhlas Holding'in borçlarını ödemiş sayılması, medya şirketlerinin de Fon denetimine geçmesini engellemiştir.

Türkiye'de tarihler 15 Mart 2001'i gösterdiğinde, diğer bir ifadeyle Şubat 2001 krizinin ardından geçen birkaç hafta sonra, bu kez sırada Avrupa – Amerika Holding ve İktisat Bankası bulunmaktadır.

2.3.1.3 İktisat Bankası ve Avrupa – Amerika Holding

Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurulu, 15 Mart 2001'de yeni bir bankacılık skandalını kamuoyuna duyurmuştur. Kurul tarafından yapılan kamuoyu duyurusunda:

- Kaynaklarını, bankanın emin bir şekilde çalışmasını tehlikeye düşürecek şekilde hissedarlarının oluşturduğu sermaye grubuna aktaran,
- Zararı, özkaynaklarını aşarak yabancı kaynaklara sirayet eden,
- Mali bünyesindeki zaafiyet, taahhütlerini karşılayamayacak boyutlara ulaşan ve faaliyetine bu haliyle devam etmesinin mevduat sahiplerinin haklarını ve mali sistemin güven ve istikrarını tehlikeye düşüren

İktisat Bankası Türk A.Ş'nin yönetim ve denetimi 4389 Sayılı Bankalar Kanunu'nun 14. maddesinin (3) ve (4) numaralı fıkralarına istinaden Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na

devredildiği belirtilmiştir. Bankalar Kanunu'nun söz konusu maddeleri ancak yolsuzluk ve yozlaşma içerisindeki bankalar için kullanılmaktadır (15 Mart 2001, www.bddk.org.tr).

İktisat Bankası ve Ulusal Bankası olmak üzere sahip olduğu bankalarıyla finans sektöründe mülkiyet yoğunlaşması içerisinde olduğu gözlemlenen Erol Aksoy, medya sektöründe de 1980'li yıllardan itibaren mülkiyet sahibi olmuş bir işadamıdır. Aksoy, Türkiye medyasındaki yeni sahiplik yapısına ilişkin önemli bir örnektir.

Bankaları'nın, TMSF'ye devredilmesinin ardından Aksoy'un kamuoyunda "örümcek ağı" olarak bilinen sahte belgecilikten dolayı soruşturma ve davalarına da ismi karışmıştır. Aksoy'un hakkında bu davalardan ötürü, kendisinin dışında, 80 işadamı ile birlikte "çıkar amaçlı suç örgütü oluşturmak ve çıkar amaçlı suç örgütü adına faaliyette bulunmak" suçundan dolayı yargı önüne çıktığı gözlemlenir. Erol Aksoy'un bu davalarda ihracaat için alınan krediler vasıtasıyla vergi kaçırmak isteyen işadamlarına bilerek yardım etmek suçundan yargılandığı belirtilmelidir. Öte yandan, 15 Mart 2001 tarihinde TMSF'ye devredilen İktisat Bankası'nın borçları nedeniyle Aksoy'un, Devlete 1 milyar 200 milyon ABD Doları borcu olduğu belirlenmiştir (aktaran Sönmez,2003:113). Avrupa – Amerika Holding Yönetim Kurulu Başkanı Erol Aksoy'un, BDDK Tahsilat Dairesi yetkilileri tarafından borçların tahsil edilmesi amacıyla haciz işlemi başlattığı dönemde, haciz işleminden bir gün önce Yeniköy'de bulunan Tahsin Bey Yalısı'nın, "Doğuş Çelik Cıvata" şirketine devredilmesi gerekçesiyle haciz işlemini engellemesi kamuoyuna yansımıştır. Aksoy, yalısının yanı sıra sahip olduğu yatları da kendisine ait Edatur Turizm A.Ş'den, "Doğuş Çelik Cıvata" şirketine devretmiştir. Bununla birlikte Erol Aksoy, İktisat Bankası'nı kendi isteği ile TMSF'ye devrettiğini belirtmektedir. İktisat Bankası sahibi Erol Aksoy, Kasım 2000 ekonomik krizinin ardından bankasından mevduat çıkışı olduğunu ve bu eğilimin devam etmesi üzerine, bankaya ait mevduat munzam karşılıklarının serbest bırakılması için Merkez Bankası'na başvuruda bulunduğunu belirtmiştir. Aksoy'un bu konuda yaptığı açıklama aşağıdaki gibidir:

> "Ancak bu imkanın sağlanmaması üzerine, aynı gün BDDK'ya başvurularak, bankanın bu şartlarda yükümlülüklerini yerine getirmekte zorlandığı ve devamının mümkün olmadığı gerekçesi ile, bankanın TMSF'ye devredilmesi tarafımızca istenmiştir." (aktaran Sönmez,2003:112).

İktisat Bankası'nın eski sahibi Aksoy'un yukarıdaki açıklaması, İktisat Bankası'ndan kaynaklanan zararın, diğer bankalarda da olduğu gibi, yine Devlete yüklenmesi bağlamında dikkat çekmektedir. Bu açıklama ile Aksoy, bankasından kaynaklanan özel zararın, aslında kamusal kaynaklarla tazmin edilmesini istediğini açıklamaktadır.

Aksoy'un açıklamasıyla Türkiye'de medya sektöründe de önemli yatırımları bulunan bir sermaye grubunun, kendi tercihi ile zararını toplumsallaştırması beyan edilmiştir. Üstelik, Aksoy'un şüphe uyandırıcı ticari girişimleri banka ve medya grubunun Fon'a devredilmesinin ardından, 2005 tarihi gibi önemli bir gecikmeyle, ortaya çıkmıştır. Öyle ki, dönemin BDDK başkanı Zekeriya Temizel'in yargı önüne çıkarılmasına yol açan söz konusu girişim, ekonomik krizlerin siyasal skandala dönüştürülmesinde oldukça dikkat çekmektedir. Ancak, bu olaya geçmeden önce Avrupa – Amerika Holding'in, TMSF'nin yönetim ve denetimine geçen ticari girişimleri verilmelidir. Bu bağlamda Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'nun, Avrupa – Amerika Holding'ten devraldığı medya ve diğer ticari girişimler aşağıdaki gibi tablo haline getirilebilir:

Avrupa – Amerika Holding
TMSF'ye Devredildiği 15 Mart 2001 Tarihindeki Borcu: 1 Milyar 200 Milyon Dolar
Holding'in Ticari Girişimleri
Bankacılık ve Finans: Park Avenue Bank, İktisat Bankası, İktisat Yatırım, İktisat Leasing, Facto Finans, Emek Hayat, Emek Sigorta.
Pazarlama: Showpa
Holding'in Medya Sektöründeki Yatırımları:
Televizyon: Cine 5, Super Sport, Maxi Tv, Playboy Tv, MultiCanal, Show Tv (%20),
Radyo: Radyo Viva, Radyo 5, Show Radyo
Basın: Show Basın: Marie Claire, Beyaz Butik, Voyager, Adres, Mutfak, Aksoy Yayıncılık
İletişim: Cine ve Digital Kanalları, internet üzerinde servis sağlayıcı Anet.
Telekom: Kablonet, Interaktif Telekom

Tablo 16: Avrupa – Amerika Holding'in TMSF'ye Devredilen Medya ve Diğer Ticari Girişimleri (BYAUM, 2000:8).

Türkiye'de Kasım 2000 ve Şubat 2001 ekonomik krizleri, aslında "medyalı finans" kuruluşlarının birbiri ardına çöktüğü ve üstelik medyayla bütünleşmiş sermaye gruplarının, banka zararlarını da toplumun geniş kesimlerine yüklediği bir döneme yol açmıştır. Ancak demokratik bir iletişim düzeni ve iletişim özgürlüğü adına hem büyük sermaye grupları ile medya kuruluşlarının bütünleşmesi ve hem de zaten Türkiye medyasının, 1980'lerden itibaren sermaye birikim kuralları ve ideolojisinin egemenliği altına girmesi tartışılmamıştır. Oysa, bu sorun özellikle tartışılmalıdır çünkü bir yandan, hem banka – medya bütünleşmesi, yürürlükte olan yasal düzenlemeleri fiilen ihlal etmektedir ki, hem 3984 sayılı Kanun'un 29. maddesi'nde ve hem de 4756 Sayılı Kanun'un 13. maddesinde finans kurum ve kuruluşlarına yayın izni verilmesinin, yayıncılık lisansına sahip olmalarının ve hatta radyo ve televizyon kuruluşlarıyla ortak olmalarının açık bir biçimde yasaklanmış olmasına rağmen, ekonomik krizler sürecinde açık bir biçimde görüldüğü gibi, medya gücü ile bütünleşmeyen herhangi ulusal bir medya grubu bulunmamaktadır ve hem de 1980'lerden sonra yeni sahiplik yapısı ve söz konusu yapının haber içerikleri üzerindeki yansıması ekonomik krizler örneğinde olanca açıklığı ile

yaşanmıştır. Üstelik Türkiye'de "medya ve sermaye" arasındaki bütünleşme, hem liberal çoğulcu demokrasilerde siyasal iktidarlar üzerinde "denetleme" ve "dengeleme" görevi verilen medyanın bağımsızlığını kaybetmesine yol açmaktadır ve hem de zaten 1980'lerden itibaren sınırlı sayıdaki sermaye grubunun denetimindeki, "fikirlerin serbest pazar yeri", giderek demokrasiye yönelen bir tehdit unsuru haline gelmektedir. Üstelik, Türkiye'de "medya siyaset ve ticaret" arasındaki ilişkiler, kamunun doğru bilgi alması önünde önemli bir engel olarak kalmaktadır. Avrupa – Amerika Holding'in de, ekonomik krizlerin ardından geçen süre içerisinde de siyaset ve ticaret arasında karmaşık ilişkiler içinde olduğu gözlemlenir. Örneğin, İktisat Bankası'nın eski sahibi Erol Aksoy, dönemin BDDK Başkanı Zekeriya Temizel'in de ancak 2005 yılı içerisinde yargı önüne, üstelik "görevini ihmal" ve "kamuyu zarara sokmak" suçlamasıyla, çıkarılmasına yol açmıştır.

Başbakanlık Teftiş Kurulu'nun daha önce Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu'nun iki yıl önce (2003 yılı içerisinde) hazırladığı rapor, yeni bir siyasi iktidarın (AKP Hükümetinin) kurulmasının ardından, Meclis Araştırma Komisyonu'nun önüne gelmiş ve söz konusu Komisyon, dosyayı Cumhuriyet Savcılığı'na göndererek suç duyurusunda bulunmuştur. Ancak, Cumhuriyet Savcılığı'nın, ilgili bakan sıfatı ile dönemin Başbakan Yardımcısı Abdüllatif Şener'den "soruşturma izni" istemesi üzerine, ilgili dosya bir kez daha incelenmek üzere Başbakanlık Teftiş Kurulu'na gönderilmiş, Teftiş Kurulu müfettişleri tarafından yapılan inceleme sonucunda Devletin 493 milyon dolar tutarında bir zarara uğratıldığı görülmüştür. Temizel'in, "görevini ihmal" suçlamasıyla yargı önüne çıkarılmasına değin uzanan olaylar şöyle gelişmiştir: İktisat Bankası'na el konulmasından bir gün önce off shore hesaplarının Devlet kaynakları tarafından ödenmesi amacıyla, merkezi Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti' nde bulunan ve yine Erol Aksoy'a ait olan Trade Deposit Bank (off shore bankası) ile İktisat Bankası'nın Malta Şubesi'nin birleştirilmesi yönündeki kararı onaylayan dönemin BDDK başkanı Zekeriya Temizel'in suçlu bulunması üzerine, 2005 yılı içerisinde Başbakan Yardımcılığı görevini üstlenen Abdüllatif Şener'in imzasıyla, Temizel'in yargı önüne çıkartılmasına olur verilmiştir (6 Şubat 2005, Hürriyet, Şener onayladı, Temizel için Yargı Yolu Göründü). Ancak, Avrupa – Amerika Holding ve özellikle Holdingin Yönetim Kurulu Başkanı Aksoy'un karmaşık ticari girişimleri, Türkiye medyasının 80 sonrası için oldukça dikkat çekmektedir. 1980'lerden itibaren holdinglerin medyaya giriş evresi aslında, Türkiye medyasının ticaret ve siyaset alanlarıyla geliştirdiği karmaşık ilişkilere yol açmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti'nde, bir bankanın özelleştirilmesi (Türkbank), Cumhuriyet tarihi boyunca ilk kez bir hükümetin (Anap Hükümeti – Başbakan Mesut Yılmaz kabinesi), üstelik ihaleye fesat karıştırmak suçlamasından ötürü gensoru ile düşürülmesine yol açmıştı. Türkiye

ekonomisinde ekonomik krizlerin de, ilerleyen zaman içerisinde, medyanın siyaset ve ticaretle olan karmaşık ilişkilerini gündeme getirmekte, söz konusu ilişkiler Türkiye'nin, 1945 sonrasında yaşadığı "en derin" ve "en büyük" krizlerin, giderek siyasal skandala dönüşmesine neden olmaktadır. Ancak Türkiye'de krizler giderek derinleşirken, Bilgin, İhlas, Avrupa – Amerika Holding'in ardından iki büyük sermaye ve medya grubu daha 19 Haziran 2002 (Çukurova Grubu) ve 24 Şubat 2004 (Uzan Grubu) tarihlerinde Fon denetimine alınacaktır.

2.3.1.4 Pamukbank ve Çukurova Grubu

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu tarafından, 19.06.2002 tarihinde Pamukbank'ın Fon'a devredilmesi, aslında Türkiye medyasında yeni sahiplik yapısının oldukça önemli grupları arasında yer alan Çukurova Holding'in, hakim ortağı olduğu bankayı nasıl bir iflasa sürüklediğini olanca açıklığı ile ortaya çıkartmıştır. Henüz, 2000 yılının başında dünyanın en zengin 29. işadamı olduğu ilan edilen Mehmet Emin Karamehmet ve şirketler topluluğu, Pamukbank operasyonunun ardından Türkiye medyasında yeni sahiplik yapısı ve habere yansımasına ilişkin oldukça önemli örnekleri birbiri ardına sergilemiştir. Öyle ki, "medya ile silahlanma" harcamasında başı çeken Çukurova Grubu'nun "banka kaynaklarını usulsüz kullanmaktan dolayı sıkıştığında ve her iki bankasına da el konulması söz konusu olduğunda ilk işi medya gücünü tahkim etmek" (Sönmez, 2004b:59) olmuştur.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu tarafından Pamukbank'ın, Fon'a devir gerekçeleri Pamukbank'ın, bankanın hakim ortaklarının lehine kullanılan bir kredi kaynağı olduğunu ortaya çıkartmaktadır:

- Bankalar Kanunu'nun amir hükümleri çerçevesinde alınması istenen tedbirlerin alınmaması,
- Bu tedbirler alınmış olsa dahi mali bünyelerinin güçlendirilmesine imkan bulunmadığı,
- Yükümlülükleri toplamının, varlıklarının toplam değerini aştığı,
- Faaliyetlerine devamının mevduat sahiplerinin hakları ve mali sistemin güven ve istikrarı bakımından tehlike arz ettiği (21.06.2002, www.bddk.org.tr).

Pamukbank'ın, TMSF'ye devredilmesine karar verilmiştir. Hakim ortaklar tarafından bir kredi kaynağı olarak kullanılan Pamukbank'tan, Çukurova Grubu'nun aldığı krediler aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Sektörler	**Alınan Kredi (milyar TL)**	**Kredilerin, Toplam Banka Kredileri İçeresindeki Payı**

Sanayi ve İnşaat	3.127.317	82.0
Hizmet Sektörü	261.570	6.9
Ticaret Sektörü	154.566	4.1
Teknoloji Sektörü	117.451	3.1
Bankacılık ve Finans Sektörü	94.506	2.5
Turizm Sektörü	29.654	0.8
Medya Sektörü	28.309	0.7
Toplam	3.813.373	100

Tablo 17: Çukurova Holding Tarafından, Pamukbank'tan Alınan Nakdi Grup Kredilerinin Sektörel Dağılımı (21.06.2002 www.bddk.org.tr).

Çukurova Grubu'nun, banka kaynaklarından kullandığı kredilerin önemli bir bölümünün medya şirketlerine kullandırılması, bu çalışmanın önceki bölümlerinde de belirtildiği gibi, Türkiye medyasının sermaye akışına duyduğu ihtiyacı olanca açıklığı ile ortaya çıkartmaktadır. Medya şirketlerine aktarılan kredilerin de etkisiyle, Çukurova Grubu, Türkiye medyasında Doğan ve Bilgin Gruplarının ardından üçüncü büyük medya grubu olmuştur.

Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredildiği günden (19 Haziran 2002) başlamak üzere, Çukurova Grubu ile BDDK arasında bir bakıma ""savaş" yaşanmaktadır. BDDK'nın açıkladığı veriler karşısında, Çukurova Grubu'da hem Akşam Gazetesi'nde ve hem de Holding'in ana web sayfasında "Pamukban k Gerçeği" isminde bir link açılmış, bu link üzerinden BDDK ve TMSF'yi yalanlamaya çalışan veriler kamuoyunun kullanımına sunulmuştur (http://www.pamukbankgercegi.com). Üstelik, Holding Show Televizyonu'nda da belirli dönemlerde "pamukbank gerçeği" ni haber dizisi haline getirir. Bu dizide, Çukurova Holding'in, toplam çalışan sayısı ve grubun, Türkiye'deki sektörlere göre pazar payları aşağıdaki gibi tablo haline getirilebilir:

Çukurova Grubu'nun Sosyal Büyüklükleri	**Sosyal Alandaki Mali Gücün Rakamsal Değeri**
Toplam Çalışan Sayısı	32.000 kişi
Doğrudan ve Dolaylı Ücret Alanların Sayısı (emeklilik vb)	80.000 kişi
Çalışanlarla Birlikte Gruptan Etkileşim Sağlayan Toplam İstihdam (taşeron, iş ortağı)	120.000 kişi

Hizmet Ulaştırılan Kişi Sayısı	22 milyon kişi
Çukurova Grubu Ödeme Gücü	**Ödeme Gücünün Rakamsal Değeri**
1996 yılından itibaren toplam ödenen vergiler	9 milyar 335 milyon ABD Doları
2000 – 2001 – 2002 (ilk üç ay) borç ve kredi geri ödemeleri	2 milyar 118 milyon ABD Doları
Fon Bankalarına Yapılan Ödemeler (kriz döneminde)	541 milyon ABD Doları
2001 Yılı için Ödenen Toplam Vergiler (Pamukbank ve Yapı Kredi Hariç)	2 katrilyon 202 trilyon 113 milyar Türk Lirası

Tablo 18: Çukurova Holding'in Mali Büyüklüğü (27.06.2003, www.pamukbankgercegi.com).

Çukurova Grubu'nun, pazar payları ve mali büyüklüğü ise medya sektörünün başat aktörleri arasında yer alan Grubun sermaye yapısını olanaca açıklığı ile sergilemektedir:

Çukurova Grubu Mali Büyüklükleri (2000 Yılına Göre)	
Toplam Varlıklar : 24 milyar 200 milyon ABD Doları	
Özkaynaklar : 2 milyar 100 milyon ABD Doları	
Toplam Vergiler : 8 milyar 600 milyon ABD Doları	
Çukurova Grubu'nun Sektörel Pazar Payları	
Finans, Sanayi, Ticaret ve Hizmet Sektörlerindeki Payları **Finans Sektörü** Bankacılık (özel bankalar) : %33 Sigortacılık (yaşam) : %25 Sigortacılık (sağlık) : %12 Menkul Kıymetler ve Yatırım : %3 Leasing : %15 Factoring : %15 İnşaat ve İş Makineleri : %39 Ziraat ve Kimyasal Ürünler : %7 Danayıklı Tüketim Ürünleri : %3 Özel Havayolu Taşımacılığı : %22 Kağıt ve Ambalaj Sanayii : %8	**Medya ve Bağlantılı Sektörel Payları** **Telekominikasyon Sektörü** Network : %63 Pazarlama : %40 **Medya Sektörü** Televizyon : %20 Yazılı Basın : %10 **Internet Servis Sağlayıcılığı Sektörü** Türkiye'de ki tüm sektörün %43'ü, Çukurova Grubu'nun elindedir.

Tablo 19 : Çukurova Holding'in Mali Büyüklükleri ve Sektörlere Göre Pazar Payları (27.06.2003, www.pamukbankgercegi.com).

Çukurova Holding'in yatırımları, mali büyüklükleri ve sektörlere göre alınan payları irdelendiğinde, Holding'in sermaye ve finans kesimlerindeki yatırımlarının yanı sıra medya alanında da önemli bir büyüklüğe ulaşması dikkat çekmektedir. Öyle ki, Holding'in yatırımları

içerisinde bankacılık ve finans kesimindeki varlığı, toplam yatırımın %45'ini oluştururken, medya sektöründeki yatırımlar, grubun toplam yatırımın %32'sini oluşturuyordu. Holding'in sanayi ve ticaret sektöründeki yatırımlarının ise toplam yatırımlarının %12'sini oluşturduğu dikkate alındığında, bankacılık ve medya sektöründeki yatırımların Holding'in ana faaliyet alanını oluşturduğu görülür. Öyle ki, Çukurova Holding için bankacılık ve finans kesimindeki yatırımlarının diğer sektörlerdeki kontrolü sağlamak için en önemli araç olduğu, medyanın ise Türkiye'de 1980 sonrası yeni sahiplik göz önünde bulundurulduğunda sermaye grubunun bir bakıma genişlemesini sağlayacak önemli bir araç olarak kullanıldığı dikkat çekmektedir.

Çukurova Grubu'nun medya sektöründeki yatırımları, Türkiye'de iletişim pazarlarında bazı alt sektörlerinde (internet sağlayıcılığı ve televizyon yayıncılığı gibi) %63 ve %43 gibi bir oranını tek başına kontrol ettiğini, bazı dilimlerinde ise (yazılı basın) %20'lik bir kontrol gücüne sahip olduğunu sergilemektedir. Pamukbank'ın TMSF'ye devredilmesinin, yalnızca finans ve sermaye sektörleri üzerinde değil medya sektörü üzerinde de önemli gelişmelere yol açtığı belirtilmedir. Bu nedenle, Türkiye'de 19 Haziran 2002 tarihi, sahipleri tarafından iflasa sürüklenen bir bankanın Fon'a devredilmesi gibi bir değerlendirme içinden anlaşılamaz. Öyle ki, bankanın TMSF'ye devri aslında medya – siyaset – ticaret ilişkilerini olanca açıklığı ile gündeme getirmekte, Türkiye medyasında yeni sahiplik yapısının habere yansıması üzerine oldukça önemli örnekleri birbiri ardına sıralamaktadır. Ancak, öncelikle Pamukbank'ın Fon'a devredildiği dönemdeki gelişmeler tartışılmalı ardından bu ilişkilerin, medyaya nasıl yansıdığı sorgulanmalıdır.

Pamukbank'ın, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilmesinden önce Türkiye'de, iki bankası ile (Pamukbank ve Yapı Kredi) bankacılık ve finans kesimindeki en önemli denetim gücüne sahip olan Çukurova Holding, bankacılık ve finans kesimindeki ilk üç arasında yer almaktadır. Öyle ki, 19 Haziran 2002 tarihinde TMSF, Türkiye'nin beşinci büyük özel bankasının zararlarını kamulaştırmıştır. Holding'in, bankacılık kesimindeki pazar payı aşağıda tablo haline getirilmiştir:

Eylül 2001	**Özel ve Kamu BankalarıToplamı**	**Çukurova Bankaları Toplamı Payı**	**Yapı Kredi Bankası**		**Pamukbank**	
			Tutar	**Pay (%)**	**Tutar**	**Pay (%)**
Aktifler	110.763	13	8.638	8	5.644	5
Krediler	31.587	22	3.444	11	3.456	11
Mevduat	73.803	14	6.074	8	4.318	6

Tablo 20: Çukurova Holding Bankalarının Bankacılık Sektörü İçindeki Payı (27.6.2003, www.pamukbankgercegi.com).

Çukurova Grubu bankalarının, Türkiye'de bankacılık sektörü içerisindeki payının konsolide olarak daha yüksek bir büyüklüğü oluşturduğu belirtilmelidir. Holding bankaları, Türkiye'de mali piyasaların, %26'sını, mevduat hesapları büyüklüğünde ise yine tüm sektörün %26'sını tek başına kontrol etmektedir. Ancak, Pamukbank'ın, sermaye açığının 2 milyar dolara uluşması ("hortumlanması") nedeniyle Fon'a devri sermaye grubunun da birçok yeni gelişmeler yaşamasına yol açmıştır.

Fon'a devredilmeden önce, 470 trilyon liraya ulaşan sermayeye, 8.7 katrilyon liraya ulaşan aktif büyüklüğe, 6.6 katrilyon liraya ulaşan mevduata, 5.3 katrilyon liraya ulaşan kredi hacmine, bankalar arası kredi pazarının ise %7.5'ine sahip olan Pamukbank'ın, Türkiye genelinde 195 şubesi ile 750 otomatik vezne makinesi (ATM) si bulunuyordu (aktaran Sönmez, 2003:129). Öte yandan Pamukbank'ın, Çukurova Holding'in yurt dışı yatırımlarında da önemli bir konuma sahip olduğu görülüyordu. Örneğin bankanın Almanya'da 7 adet Yurt Dışı Finansal Hizmet şubesi, İran'da 1 adet Yurtdışı Temsilciliği ve Bahreyn'de 1 adet Yurt Dışı Temsilciliği bulunuyordu.

Pamukbank'ın Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilmesinin ardından, Çukurova Holding, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu ve Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu arasında oldukça önemli, kimi kez bir sermaye grubu ile Devlet arasındaki ilişkileri olanca açıklığı ile sergileyen, kimi kez grubun medya kanadından siyasal iktidara ve hatta başbakana hakarete varan, rakip şirketler ve medya gruplarına karşı saldırgan yayınlarla inşa edilen önemli bir süreç, 19 Haziran 2001 tarihinden itibaren başlamıştır.

Çukurova Holding'in medya sektöründeki şirketlerinin de bankanın Fon'a devredilmesinin ardından BDDK, IMF ve siyasi iktidar karşısında önemli bir muhalefet kampanyası başlattığı görülür. Ancak, Çukurova Medya Grubu'nun egemen yayın politikaları ve habercilik pratikleri içinden bakıldığında, Türkiye medyasının nasıl da bir "silah" olarak kullanıldığı gözlemlenmektedir. Öyle ki, Pamukbank'ın Fon'a devredilmesi sırasında, Turkcell hisselerinin, Bankanın elinde olduğunun anlaşılması, Türkiye medyasında Doğan ve karşıtları arasındaki "medya savaşına", yeni bir malzemenin girmesine yol açmıştır. Bu savaşın nedeni, Çukurova Holding Yönetim Kurulu Başkanı Mehmet Emin Karamehmet tarafından, Aydın Doğan'ın Turkcell hisselerini istemesi olarak açıklanır. Gerçekten de Aydın Doğan'ın, üstelik 6 Ağustos 2002 tarihinde, Dışbank aracılığı ile Pamukbank'ı satın almaya yönelmesi, Turkcell hisselerinin de söz konusu dönemdeki belirsizliği Doğan ve karşıtları arasındaki savaşın önemli bir nedenidir (Sönmez,2003:220).

Karamehmet'in elindeki şirketleri satarak borçlarını ödemesi gerektiğini vurgulayan Doğan Yayın Holding medya şirketleri, gazete ve televizyon kanallarından Karamehmet'e

üstelik oldukça saldırgan ifadelerle "şirketlerini satması" emri verilirken, Doğan'ın beklediği satış kararı gelmediğinde, bu kez Mehmet Emin Karamehmet'in, geçmişteki "kirli" yaşamı gündeme getirilmekte, "hortumcu" olduğu üstelik oldukça kalın ifadelerle çizilen Karamehmet'in, BDDK ve TMSF yetkilileri ile yaptığı görüşmeler bile "kurtarma" söylemi ile yansıtılmaktadır.

Doğan Grubu'nun aslında Turkcell hisselerinin peşinde olduğunu Halis Toprak'ın açıklamalarında de izlemek mümkündür:

> "Aydın Doğan'ın gözü, Turkcell ile Yapı Kredi'de... Medyasını da bu amaçla kullanmış....Şimdi gelelim Pamukbank'a el konulmasına Sayın Derviş bu bankayı da Fona aldı. Aydın Bey ile Derviş'in araları çok iyidir. Aydın Doğan her gün gazetelerinde Derviş'in boy boy fotoğraflarını basmayı ihmal etmezdi. Pamukbank acilen satılığa çıkartıldı. Doğan'da hemen Pamukbank'ı almak için Fon'a müracaat etti. Aslında amacı Pamukbank değil ne yapsın Pamukbank'ı. Pamukbank'ın elinde Turkcell ve Yapı Kredi hissesi var. Gözü onlarda Aydın Doğan'ın, tüm çalışması bu iki şirketi alma yönünde. Pamukbank, Dünyanın 29. zengin adamı Mehmet Emin Karamehmet'in bankası. Doğan Pamukbank'ı alınca Dünyanın 29. zengini o olacak asıl amacı bu" (Akşam, 28 Eylül 2002).

Halis Toprak'ın açıklaması, gerçekte iki iş adamının aralarındaki güç ve iktidar mücadelesi olmaktan daha çok, Türkiye'de 1980'li yıllardan itibaren yapısal bir değişim içerisindeki medyanın, sermaye grupları tarafından kullanılma biçimi adına önem taşımaktadır. Türkiye'de, büyük sermaye gruplarıyla "***sinerji***" oluşturan medya şirketlerinin, aynı grupta yer alan şirketlerin lehine, rakip şirketlerin ise aleyhine kullanılan bir silah olması, Doğan ve Karamehmet arasındaki hegemonya mücadelesi döneminde de görülmüştür.

BDDK'nın Pamukbank'ı TMSF'ye devretmesi kararının ardından medya sektöründe yaşanan bir diğer gelişme, liberal çoğulcu kuramın "yönetici profesyoneller", eleştirel iletişim çalışmalarının ise "özerk yönetici yanılsaması" olarak değerlendirdiği medyada mülkiyet sahibi ile medyada yönetici olarak çalışan kesimler arasındaki ilişkinin yeniden değerlendirilmesine yol açmıştır. Pamukbank'ın, Fon'a devredilmesinin ardından Çukurova Grubu ile Doğan Medya Grubu arasında yaşanan, profesyonel yöneticilerin transferi dikkat çekmektedir. Üstelik, Türkiye'de ulusal medya grupları arasında krizlerden önce birbirlerinden eleman ve program almamak yönündeki "centilmenlik" anlaşması da (Sönmez, 2003:48) tıpkı kartel anlaşması gibi dağılmaktadır. Örneğin, Çukurova Holding söz konusu dönemde Kanal D Televizyonu Genel Yayın Yönetmeni Tuncay Özkan ve grubu ile Hürriyet Gazetesi Yayın Kurulu üyesi Nurcan Akad, üst düzey sorumluluk alarak Çukurova Medya Grubu'na transfer edilmişlerdir.

Tuncay Özkan, transfer sonrasında Çukurova Medya Grubu Başkanlığı, Nurcan Akad ise Akşam Gazetesi Genel Yayın Yönetmenliği görevine getirilmiştir. Bununla birlikte söz konusu transferlerin, gazetecilik veya habercilik alanındaki başarıdan daha çok, siyasal iktidarlara yakınlığı ile Aydın Doğan'ın ticari sırlarına hakim olmaktan kaynaklandığı belirtilmelidir. Akşam Gazetesi ve Show Televizyonu'nda söz konusu transferlerin ardından Doğan Medya Grubu ve özellikle Petrol Ofisi'nin özelleştirilmesine ilişkin haberlerin bu ilişkiler üzerine yayınlandığı görülmektedir. Aslında, medya grupları arasındaki "profesyonel yöneticilerin" karşılıklı olarak transfer edilmesi ve üstelik sahip olduğu bankasına el konulan bir sermaye grubunun, düştüğü zor duruma rağmen, medya sektöründeki yatırımlarını arttırması veya medya gücüyle donanması gerçekte, Türkiye medyasının 1980'lerden itibaren geliştirdiği bir mesleki davranış biçimi ile yakından ilişkilidir.

Sektör içerisinde, medya sahipleri ve diğer çıkar grupları lehine kamuoyu oluşturan, medya sahibinin çıkarları doğrultusunda haber oluşturan gazeteciler için "tetikçi" ifadesi kullanılmaktadır. Ancak, sermaye grupları tarafından bir bakıma "silah" olarak kullanılan medya şirketlerinde, bu silahları kullanacak "tetikçilere" de ihtiyaç duyulmaktadır. Ekonomik krizler sürecinde, işten çıkartılan yaklaşık 5000 gazeteciye (Özsever,2004:185) karşılık üst düzey maaşlarla transfer edilen, medya şirketlerinde üst düzey görevler üstlenen gazetecilerin varlığı yalnızca "silah" ve "tetikçi" ilişkilerinin geçerli olduğu bir medya sektörü içerisinde anlamlandırılabilir. Ancak, bu çalışmanın kapsamının dışında kaldığı için krizler döneminde gazeteciler konusu ele alınmamaktadır.

Ekonomik krizler sürecinde, bankaları ve bağlı olduğu iştirakleri Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilen medya grupları ile Doğan Yayın Holding arasında başlayan "hegemonya mücadelesi" de bir yandan "tetikçi" gazeteciler arasında da yayılmakta ancak öte yandan Türkiye medyasının iki ana cepheye bölünmüş yapısı, Fon'a devredilen bankalarla her geçen gün daha da keskinleşmektedir. Örneğin, dönem içerisinde, Bilgin Yayın Grubu ile Uzan Grubu'na ait olan medya şirketlerinde, Sabah, Star, A Tv ve Star, Kanal 6 ve belirli dönemlerde Cine 5 televizyonlarında, Karamehmet'i destekleyen yayınlar ile Doğan Yayın Holding'e karşı gerçekleştirilen medya savaşı aynı anda yer almaktadır. Türkiye medyasının, giderek doğal karşılanan bir biçimde, medya kartelleri arasındaki toplumsal güç ve iktidar mücadelesi alanı olması da bu şekilde anlaşılabilir. Örneğin, Çukurova Holding'in, Danıştay 10. Dairesinde, Pamukbank'ın Fon'a devri hakkında "yürütmenin durdurulması" kararı, Sabah Gazetesi ve A TV'de, "Karamehmet'in Hukuk Zaferi" olarak verilirken, Doğan Yayın Holding'e bağlı olan gazetelerde, yürütmenin durdurulması "Şimdilik Durduruldu" manşetiyle

verilecek, söz konusu kararın piyasaları olumsuz yönde etkileyeceği, IMF'nin ise kararı tepkiyle karşılayacağı belirtilecekti.

Doğan Grubu gazeteleri ve televizyonlarındaki ana haber bültenlerinde, Danıştay tarafından alınan kararın ardından, TMSF'nin, Pamukbank için kullandığı 5 milyar ABD Dolarının, bizzat Karamehmet'ten istenebileceği vurgulanacaktı. Danıştay'ın kararı, günlük gazetelerde (özellikle Doğan Grubu'nda) şöyle yer aldı:

> "Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu, dün süpriz bir şekilde, Pamukbank'ın, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na (TMSF) devrine ilişkin Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK) kararının yürütmesinin durdurulmasına karar verdi. Genel Kurul, Danıştay 10.Dairesi'nin aksi yöndeki kararını oy çokluğu ile bozdu. Danıştay'ın Pamukbank ile ilgili kararının, Pamukbank'ın TMSF'ye devrini bir hukuki bilmeceye çevirebileceği belirtildi" (aktaran Sönmez,2003:222).

Doğan Yayın Holding, Çukurova Holding ve özellikle Yönetim Kurulu Başkanı Mehmet Emin Karamehmet'le önemli bir hegemonya mücadelesi içerisindedir. Bu durum, Çukurova Grubu'nun, Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu'nda almış olduğu "yürütmeyi durdurma" kararının ardından da devam etmiştir. Doğan ve Çukurova arasındaki mücadele belirli dönemlerde "hırsız - patron" söylemleri ile devam edecektir. Örneğin Hürriyet Gazetesi, Ekim 2002 tarihinde Mehmet Emin Karamehmet'le aşağıdaki habere yer vermiştir:

> "Çukurova Holding'in patronu Mehmet Emin Karamehmet, bütün uyarılara rağmen 1989'dan beri batık olan Pamukbank'a taze sermaye koymadı. Banka batınca da 3 katrilyon zararı, vatandaşa yükledi. Çukurova Holding'in patronu Mehmet Emin Karamehmet, Pamukbank'ı 1980'den 2002 yılı 19 Haziran'ına kadar hep batık olarak elinde tuttu. Karamehmet, dünyanın 29. zengini bile oldu, ama kredilerinin yarısını kendi şirketlerine kullandırdığı Pamukbank'a para koymayıp batırdı, 3 katrilyon lira faturayı vatandaşın sırtına yükledi" (aktaran Sönmez, 2003: 216).

Pamukbank'ın TMSF'ye devredilmesinin ardından Çukurova Holding'in bir yandan Doğan Grubu karşıtlarıyla birlikte, medya savaşına ve öte yandan BDDK ve TMSF'ye karşı hukuki mücadele içerisine girdiği görülür. Çukurova Holding Yönetim Kurulu Başkanı Mehmet Emin Karamehmet'in, medya grubunu da söz konusu mücadele sürecinde kullandığı belirtilmelidir. Çukurova Holding'in, söz konusu süreç içerisinde Devlet'le olan ilişkilerinde üç ana unsur dikkat çekmektedir:

- 22 Kasım 2002 tarihinde, Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu, BDDK'nın Pamukbank'ı, TMSF'ye devretmesine ilişkin karar üzerine yürütmenin durdurulması kararını alması.

- Çukurova Holding'in, 31 Ocak 2003 tarihinde Pamukbank'tan kaynaklanan borçların geri ödenmesi amacıyla, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu ile on beş yıl süreli anlaşmayı gerçekleştirmesi.
- Çukurova Holding'in, 31 Ocak 2003 tarihinde TMSF ve BDDK yetkilileri ile imzalanan sözleşme kapsamındaki, TMSF alacağının erken ödenmesine ilişkin mutabakatı sağlaması üzerine 4 Ağustos 2004 tarihinde Ek Sözleşme'nin imzalanmasıdır.

Çukurova Holding'in, 22 Kasım 2002 tarihinde Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu'nca almış olduğu "yürütmeyi durdurma kararı" gerçekte iki ana hukuki gerekçeye dayanmaktadır. Bunlar a) Pamukbank'ın, Yapı Kredi Bankası'na devir talebinin BDDK tarafından yeterince incelenmeden reddedilmesi ile b) Pamukbank'ın sermaye arttırımı yapacağını bildirmesine karşın yeterli süre tanınmaksızın, TMSF'ye devredilmesidir. Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu tarafından alınan yürütmenin durdurulması kararı, Danıştay 10. İdari Dava Dairesi'nin esasa ilişkin kararını verene kadar "bağlayıcılık" taşıyacaktı. Bununla birlikte Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu tarafından alınan söz konusu karar, Çukurova Holding'in BDDK ve TMSF önünde güçlenmesine yol açacaktı. Danıştay tarafından alınan söz konusu kararın kamuoyunda yanlış anlamalara yol açacağından endişelenen BDDK, kararı takip eden günlerde internet sitesinde Pamukbank'ın gerçekte 1989 yılından itibaren denetim altına alındığı belirtilecekti. BDDK'nın raporuna göre kamu otoritesi, bankanın daha da kötüye giderek iflas etmesini önlemek için ilk kez 1989 yılında bankayı denetim altına almıştır. Raporda, bankanın durumu aşağıdaki gibi değerlendirilmektedir:

> "Pamukbank özellikle aktif – pasif vade uyumumun bozulması, likidite sorunu, özkaynak yetersizliği ve mali bünyesindeki bozulma nedeniyle, Devlet Bakanlığı Makamının 19 Nisan 1989 tarihli onayıyla eski 3182 Sayılı Bankalar Kanununun 64. maddesi (aynı Kanunun devamı niteliğindeki 4672 sayılı Kanun ile değişik 4389 sayılı Bankalar Kanununun 14.maddesi) kapsa- mına alınmıştır. 3182 sayılı Bankalar Kanununun mer'i olduğu dönemlerde Bankaya muhtelif zamanlarda munzam karşılık iadeleri yapılmış ve kanuni karşılıkların tutulamamasından kaynaklanan cezai faizler iptal edilmiştir. Ancak, 4389 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesi ile birlikte kanunen de mümkün olmayan bu uygulamalara son verilmiştir"(25 Kasım 2002, www. bddk.org tr).

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu tarafından, 25 Kasım 2002 tarihinde kamuoyuna açıklanan Pamukbank raporuna göre, söz konusu bankanın durumu 1994 yılındaki ekonomik kriz nedeniyle oluşan spekülasyonlar nedeniyle daha da kötüleşmiştir. Pamukbank'ın 1994 yılından itibaren, hakim ortakların şirketleri tarafından kullanılan krediler nedeni ile mali yapısı daha da bozularak iflas durumuna girmiş bununla birlikte o tarihlerde

geçerli olan yasalar nedeniyle Hazine denetimi altına aldırmıştı. Bu açıdan Pamukbank'ın maliyetinin, 1989 yılından itibaren kamu kaynakları tarafından karşılandığı diğer ifadeyle kamuya önemli bir yük oluşturduğu BDDK raponunda belirtilmiştir. BDDK'nın söz konusu dönem içerisinde gerçekleştirdiği diğer bir önemli açıklama ise, Pamukbank ile Yapı Kredi Bankası'nın birleştirilmesidir. BDDK'ya göre söz konusu birleşme planında, grup kredilerinin tasfiyesi konusunda gerçekçi bir yaklaşım sergilenmemiştir. Tasfiyeye ilişkin sunulan planın değerlendirilmesi neticesinde tasfiyenin önemli ölçüde dış etkenlere bağlı olduğu, gerçekleştirilebilir tahminlere dayanmadığı, birleşik bankada yaşanacak problemlerin çözümünün zamana yayılmasının ise ölçeğin büyümesi nedeniyle zararın büyüme hızını arttıracağı görülerek BDDK tarafından reddedilmiştir. BDDK, Pamukbank'ın Yapı Kredi Bankası ile birleşmesini, Yapı Kredi'nin de birleşme sonucunda mali yapısının önemli ölçüde bozulacağını belirtmiştir. BDDK aynı açıklamasında, Pamukbank'ın en önemli sorununun grup kredileriyle tahsil edilemeyen krediler olduğunu belirtmiştir. Buna göre, Pamukbank'ın Çukurova Grubu şirketlerine kullandırdığı kredi toplamı 3 katrilyon 813 trilyon Türk lirası'na ulaşmakta diğer bir ifadeyle Pamukbank'ın toplam kredilerinin %69'u, toplam aktiflerinin ise %40.5'i doğrudan Çukurova Holding şirketleri tarafından kullanılmıştır. Bununla birlikte, Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu tarafından alınan "yürütmenin durdurulması" kararı, Çukurova Holding'in BDDK ile gerçekleştireceği anlaşmalar adına yasal dayanağı oluşturmaktadır. Mustafa Sönmez'in belirttiği gibi (2003:131), Çukurova Holding'in Danıştay düzeyinde sürdürdüğü hukuk savaşı, Pamukbank sorununu sürümcemeye sokarak karmaşık bir durumun oluşmasını amaçlamıştır.

Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu tarafından alınan "yürütmenin durdurulması" kararının ardından bir yandan Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu ve öte yandan IMF'nin bankadan kaynaklanan sorunun tüm finans sistemini yeniden bir krize sokmasına ilişkin olarak bir endişe duyduğu, Çukurova Holding ile Pamukbank sorununa ilişkin olarak bir çözüme zorlandığı dikkat çekmektedir. Bu dönem içerisinde, Türkiye'de siyasal iktidarın değişmesinin de Çukurova Holding ve BDDK arasında "karşılıklı anlaşmaya dayanan" çözüm arayışlarının hızlandığı görülmektedir.

Çukurova Holding, BDDK ve Danıştay arasında gerçekleşen hukuki süreçte, Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu'nun kararından önce satışa çıkartılan Pamukbank için teklif verenler arasında yer alan, Doğan Yayın Holding'in ise medya şirketleri aracılığı ile Çukurova Grubu'nun, BDDK tarafından "kurtarılmak istendiği", "grubun borçlarını ödemeyeceği", "Mehmet Emin Karamehmet'in geçmişte cezaevine girmeme amacıyla yurtdışına kaçtığı" temalarına dayanan bir medya savaşını diğer bir ifadeyle hegemonya mücadelesini

başlatıyordu. Doğan Grubu'nun, gerçekte Pamukbank ile değil, Pamukbank'ın mülkiyetinde bulunan Turkcell hisselerini satın almayı amaçladığı görülmekteydi. Bu doğrultuda, 6 Ağustos 2002 tarihinde aralarında Doğan Yayın Holding'a ait olan Dış Bank'ın da yer aldığı Oyakbank, İş Bankası, İtalyan ortaklı Societe Generale grupları, Pamukbank'ı satın almak üzere TMSF'ye başvuruda bulunmuştur. Pamukbank'ın elinde, Türkiye'de cep telefonu yatırımına ilk kez başlayan ve 11 milyona ulaşan aboneye sahip olan Turkcell Şirketi'nin hisseleri olması, diğer yatırımcılar için bankanın belirli bir değere sahip olmasını getiriyordu. Doğan Yayın Holding ile Çukurova Medya Grubu arasında medya savaşına yol açan unsur, gerçekte Turkcell hisselerinin elde edilmesini amaçlamaktaydı.

Türkiye'de büyük sermaye gruplarıyla bütünleşen medya holdinglerinin, sahiplerinin ticari çıkarları doğrultusunda gerçekleştirdiği "medya savaşları", Pamukbank örneğinde yeniden üretilmiştir. Doğan Yayın Holding tarafından, Çukurova Holding ile BDDK ve TMSF yetkilileri ile gerçekleştirdiği anlaşmaların "kurtarma operasyonu" olarak değerlendirilmesi bu durumun önemli bir örneğidir. Gerçekten de, Çukurova Holding ile BDDK yetkilileri arasında 31 Ocak 2003 tarihinde gerçekleştirilen anlaşma Doğan Yayın Holding'e ait medya şirketlerinde "tarihin en büyük kurtarması" olarak değerlendirilmiş dönemin, BDDK Başkanı Engin Akçakoca, Doğan Yayın Holding'e ait medya şirketlerinde "Engin Karamehmet" olarak isimlendirilmiştir. Ancak, BDDK'nın Pamukbank'ı Fon'a aldığı ilk günlerde Doğan Grubu tarafından "olumlu bir gelişme", "BDDK'nın takdire şayan davranışı" olarak yansıtılan olayların üstelik aradan çok da uzun bir zaman geçmemesine rağmen farklı ve saldırgan bir üslupla yansıtılması ancak yeni medya sahiplerinin, "dördüncü gücü" amaçlarına göre nasıl kullandıklarına ilişkin örneklerden yalnızca bir tanesidir.

Doğan Grubu, söz konusu anlaşmada "nüfus suistimali" iddialarını gündeme getirmektedir. Türkiye'de yaşanan yakın tarihli iki ekonomik kriz, medya holdinglerinin ticari kavgaları ile medya, siyaset ve ticaret arasındaki ilişkileri nedeniyle zaman içerisinde siyasal krize dönüştürülmeye çalışılmaktadır. Çukurova Holding ile BDDK arasındaki anlaşma 3 Şubat 2003 tarihinde kamuoyuna açıklanmıştır. Buna göre anlaşmanın en önemli maddeleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Çukurova Holding, Pamukbank'tan kaynaklanan borçlarını 15 yıl içerisinde 6 milyar 225 milyon ABD Doları olarak ödeyecektir.
- Çukurova Holding'in borçlarına karşılık, Turkcell, Yapı Kredi ve Çukurova Grubu medya şirketlerinin hisse senetleri, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'nun rehininde olacak, ödeme planında herhangi bir aksama olması durumunda anlaşma hükümsüz kalacaktı.

- Holding'e ait olan, Yapı Kredi Bankası'ndaki hisselerin satışında süre, 4 yıldan 3 yıla indirilecek ve Çukurova Holding, bankacılık ve finans sektöründen çekilecekti.
- Yapı Kredi Bankası ile Pamukbank, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu tarafından gerek görüldüğünde birleştirilebilecekti. Bu durumda, ekonomik krizler sürecinde TMSF'ye devredilen banka sayısının arttığı belirtilmelidir.
- Çukurova Holding'in, Yapı Kredi Bankası'nda bulunan Turkcell şirketine ait hisse senetlerini ise 264 milyon ABD Doları karşılığındaki nakit ödemeyi gerçekleştirmesi halinde satın alabileceği anlaşmada belirtilmişti.

Türkiye'de banka ve finans kesimi ile aynı anda medya şirketlerine de sahip olmanın belirli dönemlerde mülkiyet sahiplerine ticari başarı getirdiği görülmektedir. Bu doğrultuda, Çukurova Holding'in sahip olduğu medya şirketleri aracılığıyla gerçekleştirdiği anlaşmada önemli ticari avantajlar elde ettiği belirtilmelidir. Örneğin 31 Ocak 2003 tarihinde gerçekleşen anlaşmanın önemli ilk on maddesi aşağıdaki gibidir:

1. Çukurova Grubu, açtığı davalardan feragat edecek.
2. Bu davalardan doğabilecek tazminat yükümlülüğünü Çukurova Grubu üstlenecek.
3. Çukurova Grubu aleyhine mevzuat gereği açılabilecek hukuk davaları Pamukbank ve Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu tarafından ikame edilmeyecek.
4. Çukurova Grubu, BDDK ve TMSF'nin işlemleri için dava açamayacak, tazminat iddiasında bulunamayacak.
5. Pamukbank'ın iştirak payı son derece düşük bazı iştiraklerinin hisseleri 25 milyon dolara Çukurova Holding'e satılacak.
6. Grubun, Yapı Kredi Bankası'ndaki hisseleri iki yıl içerisinde satılacak, bu süre içerisinde satılamazsa satış üçüncü yılda uluslararası bir yatırım bankasınca gerçekleştirilecek; yine satılamazsa satış insiyatifi Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na geçecek.
7. Bu hisseler satılırsa, Fon hisselerinin dolar üzerinde satış bedeli yine devir bilançosunda yer alan 226 milyon dolar tutarındaki bedelin yıllık libor artı 2 oranı uygulanarak hesaplanacak faizli bakiyesi arasındaki fark, aynı gün valörü ile grubun borcundan indirilecek.
8. Çukurova Holding'in, Yapı Kredi Bankası'ndaki hisseleri borçlarına karşılık rehin edilecek.

9. Yapı Kredi Bankası'nın sermaye yeterlilik rasyosunun %10'un altına düşmemesi için önlem alınacak. Grubun sermaye arttırmaması halinde artış, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu tarafından gerçekleştirilecek.
10. Yapı Kredi Bankası satılana kadar ortaklarına temettü arttırımı ve kar dağıtımı gerçekleştirilemeyecek.

Türkiye'de iletişim pazarları üzerinde önemli bir mülkiyet yoğunlaşması içerisinde olan Çukurova Holding'in, BDDK ve TMSF yetkilileri ile gerçekleştirdiği anlaşma 3 Şubat 2003 tarihinde Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu Başkanı Engin Akçakoca tarafından, kamuoyuna duyurulmuştur. Akçakoca yaptığı açıklamada, Holding'e ait tüm varlıkların borç karşılığında teminat altına alındığını belirtmiştir. Bu doğrultuda, Çukurova Grubu'nun teminat altına alınan varlıkları arasında, medya şirketlerinin de bulunduğu görülmektedir. Akçakoca, Çukurova Grubu'nun kamu kaynaklarına olan maliyetininin ise varlık satışı ile karşılanabileceğini belirtmiş, Çukurova Holding tarafından kamu kaynaklarına getirilen maliyetin nakit ödeme akışı ile çözümlenemeyeceğini, varolan borcun ancak varlıkların satışı ile ödenebileceğini belirtmiştir. Türkiye'de Hazine tarafından gerçekleştirilen borçlanmaların bir veya iki yıllık vadelerle gerçekleştirilmesine rağmen Çukurova Holding ile BDDK arasında gerçekleşen ilk anlaşmanın on beş yıllık bir vadeyi kapsaması üzerine Akçakoca'nın açıklaması ise, "Hazine ile mukayese edildiğinde sırıtan bir vade. Buradaki on beş yılın anlamı fizibilite çalışması ve nakit akışı tablosuna göre yapılmış olmasıdır" şeklinde olmuştur (aktaran Sönmez,2003:134)

Çukurova Grubu'nun bankacılık ve finans kesimindeki yatırımlarının ötesinde Türkiye'de önemli medya grupları arasında da yer alması, Hazine kaynaklarına göre çok daha uzun vadeye yayılan ve faiz oranları "libor artı binde beş" gibi bir oranda borçlanmasına yol açmıştır. Çukurova Holding'in, BDDK ve TMSF yetkilileriyle gerçekleştirdiği anlaşma, öte yandan Turkcell hisselerinin de Grup tarafından satın alınabilmesini sağlamıştır. Buna göre, Pamukbank'ın elinde bulunan Turkcell hisselerinin de, Çukurova Grubu'na, anlaşmanın yapıldığı 31 Ocak 2003 öncesindeki 30 günün ortalama baz fiyatı temel alınarak 264.3 milyon ABD Doları karşılığında Grup borçlarına eklenmiştir. Bu durum, dönemin BDDK Başkanı Engin Akçakoca'nın açıklamasıyla, Gruba kredilendirilerek satılmıştır. Türkiye'nin önemli holdingleri arasında yer alan ve cep telefonu pazarında önemli bir yere sahip olan Turkcell'in, Çukurova Holding'e uzun vadede ve piyasa koşullarının çok altındaki bir faiz oranı ile verilmesi dikkat çekmektedir. Buna göre Çukurova Holding, Turkcell hisselerinin 214 milyon 306 bin ABD Doları karşılığındaki bedelini 31 Ocak 2006 tarihine kadar de'faten, bakiye kalan 50 milyon ABD Doları karşılığını ise 31 Ocak 2008 tarihine kadar ödeyecekti, satışın faiz oranı

ise piyasa şartlarının oldukça altındadır. Örneğin 2003 yılı içerisinde tüketici kredileri faiz oranının aylık faizi %12 oranındayken, Çukurova Grubu'nun ödeyeceği faiz oranının 31 Ocak 2003 tarihinden itibaren "yıllık libor artı binde beş" düzeyinde kalması dikkat çekmektedir. Çukurova Holding, Yapı Kredi Bankası'ndaki Turkcell hisselerini ise bedeli iki yıla yayılan bir süre içerisinde ödeyerek alabilecekti.

Çukurova Holding'in, 30 Ocak 2003 tarihinde gerçekleştirdiği anlaşmaya rağmen 4 Ağustos 2004 tarihinde BDDK ve TMSF yetkilileri ile yeni bir anlaşma gerçekleştirdiği görülür. Çukurova Medya Grubu tarafından, "Hazine'ye yapılan büyük destek" olarak yansıtılan anlaşma gerçekte Holding'in kamuya olan borçlarının indirilmesini amaçlamaktadır. Bu durum, 26 Aralık 2003 tarihinde yürürlüğe konulan 5020 Sayılı Kanun'un, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'nun, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'ndan ayrılarak, özerk bir yapı içerisinde kamu borçlarının tahsil edilebilmesine imkan veren yasal düzenlemenin ardından, Çukurova Holding ile TMSF arasında gerçekleştirilen anlaşma hükümlerinde de görülmektedir. Bu çerçevede, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu tarafından kamuoyuna duyurulan yeni anlaşmanın hükümleri aşağıdaki gibidir:

1. Son vadesi 31 Ocak 2018, ortalama vadesi 8.2 yıl olan 3.2 milyar ABD Doları tutarındaki Fon alacağı aylık taksitlerle 20 ayda 1.95 Milyar ABD Doları ve takip eden 6 ayda 145 milyon ABD Doları olmak üzere toplam 2.1 milyar ABD Doları olarak itfa edilecektir. 31. 01 2003 tarihli Sözleşme ve ek Sözleşme kapsamındaki itfa planlarını birbirine eşitleyen iskonto oranı %10.2 olarak tespit edilmiştir. Bu kapsamdaki ödemeler Eylül 2004 tarihinde başlaşacaktır. Ek Sözleşme, 31.01.2003 tarihli sözleşmede yer alan borcun 1 / 3'ünün ödenmesi halinde borca iskonto yapılabileceği hükmü ile uyumludur. Anlaşmanın bu hükmünden, Çukurova Holding'in borç toplamının 1.1 milyar ABD Dolarlık bölümünün indirildiği anlaşılmaktadır.
2. Çukurova Grubu'na ait Turkcell Holding A.Ş ve Turkcell İletişim Hizmetleri A.Ş hisseleri üzerindeki Fon rehinleri, yapılacak tahsilata koşut olarak serbest bırakılacak olup, söz konusu hisseler, Yed – i Emin banka olarak saptanan Yapı ve Kredi Bankası A.Ş teslim edilecektir. Fon'un Çukurova Grubu'na ait Yapı Kredi Bankası hisseleri üzerindeki rehin ise, muhafaza edilecektir. Temerrüt durumunda rehin fek işlemine son verilecektir.
3. 31. O1. 2003 tarihli Sözleşme'de öngörülen Yapı Kredi Bankası'nın satış prosedürü hızlandırılacaktır. Çukurova Grubu'na ait Yapı Kredi Bankası hisselerinin satışı halinde, bu satış kapsamında yapılacak tahsilat, yeni ödeme planı kapsamındaki bakiye Fon alacağına mahsup edilecektir.

4. Ek Sözleşme, 31.01.2003 tarihli sözleşmeyi yürürlükten kaldırmamakta olup, erken ödeme konusu Fon alacağının tamamen tahsil edilmesi halinde dahi 31.01.2003 tarihli sözleşme, Ek Sözleşme ile yerine getirilen edimler dışında yürürlükte kalacaktır.
5. Yeni ödeme planında temerrüt durumunun ortaya çıkması halinde, Ek Sözleşme yürürlükten kalkacak ve 3.101.2003 tarihli Sözleşme'nin borç tespiti ve borcun ödenmesi hükümlerine rücu edilecektir. Bu durumda, 31.01.2003 tarihli Sözleşme'de yer alan 3.2 milyar ABD Doları tutarındaki borcun altında kalan ödemeler, iskonto yapılmaksızın 31.01.2003 tarili sözleşme tutarı olan 3.2 milyar ABD Doları tutarından mahsup edilecektir.
6. Çukurova Grubu, gerek TMSF'ye gerekse Yapı Kredi Bankası A.Ş'ye yapacağı borç erken ödemesini temel olarak sağlayacağı 4.1 milyar ABD Doları tutarındaki dış kaynak ile sağlayacaktır. Ancak dış kaynak ile karşılanmayan yaklaşık 900 milyon ABD Doları miktarındaki borç erken ödemesi ise, Grubun kendi kaynakları ile yapılacaktır. Bu ödemenin yaklaşık 145 milyon ABD Doları TMSF'ye ve kalan yaklaşık 755 milyon ABD Doları tutarındaki ödeme ise Yapı Kredi Bankası A.Ş'ye yapılacaktır (3 Eylül 2004, www.tmsf.org.tr).

Çukurova Holding tarafından gerek 31 Ocak 2003 ve gerekse 4 Ağustos 2004 tarihinde gerçekleştirilen anlaşmalar, kamunun ağır bir bedel ödemesi karşılığını içermektedir. Toplumun geniş kesimleri gerek on beş yıla yayılan ve gerekse 20 ayda ödeneceği söylenen anlaşma karşılığında önemli bir maliyet üstlenmiştir. Bu durum Mustafa Sönmez tarafından aşağıdaki gibi açıklanmaktadır:

> "Devletin borçlanırken ödediği faizle, Çukurova'ya uygulayacağı vade ve faiz arasındaki maliyet farkından dolayı kamunun sırtına yılda 400 milyon dolar yük binecekti. Bu, toplam 3.6 milyar dolar olması demekti. Bu yükün açıklaması şöyle yapılabilirdi: Hazine 29 Ocak'ta, 5 yıl vadeli döviz kredisi için yüzde 10.5 kupon faiz ile borçlanmıştı. Bu para ile Çukurova'nın 5.2 milyar ABD Dolar açığı kapatılacaktı. Dolayısıyla Çukurova devlete borçlanmış olacaktı. Ancak bu borcunu devlete üç yıl ödemesiz, 15 yılda ödeyecekti. Böylece Çukurova'ya ortalama 9 yıl vade yapılmış olacaktı. Çukurova'nın ödeyeceği faiz libor artı 0,050 olacak. Libor faizi 1.45, artı faiz olan yüzde 0.50'nin toplamı yüzde 1.95 faiz demekti. Böylece devlet 5 yıl vadeli, yüzde 10.5 faizle borçlanıyor, bu parayı 9 yıl vadeli yüzde 1.95 faizle kullandırıyordu. İki oran arasındaki fark 8.6 puana geliyordu. Bu farkın yıllık maliyeti 400 miyon doları, 9 yılda ise 3.6 milyar doları buluyordu" (Sönmez,2003:136).

Çukurova Holding'in gerek 31 Ocak 2003 tarihinde gerçekleştirdiği anlaşma ve gerekse bu anlaşmaya dayanarak 4 Ağustos 2003 tarihinde imzalanan ek sözleşmenin, Türkiye'nin 1980'li yılların ardından izlediği özel zararların kamulaştırılmasına ilişkin özel bir örneği

oluşturur. Çukurova Grubu'nun, BDDK, Yapı Kredi Bankası ve TMSF ile gerçekleştirdiği yeni borç ödeme sözleşmesine uymadığı bir süre ortaya çıkmıştır. Çukurova Grubu, yeni ödeme planındaki anlaşmalara uymamış, 30 Eylül 2004'deki ödemesini geciktirdiği gibi 11 Ekim 2004 tarihindeki ödemesini de gerçekleştirmemiştir. Bu durum, Doğan Grubu medya şirketleri tarafından, "BDDK ve TMSF Yüzüstü Kaldı, Karamehmet Zaman Kazandı" şeklinde bir haber haline getirilmiştir.

Çukurova Holding'in borçlarını ödememesi, medya sektöründe Doğan ve Doğan Karşıtı medya grupları arasında yeni bir savaşa yol açmıştır. Örneğin, Doğan Grubu 15 Ekim 2004 tarihinde Hürriyet Gazetesinde, Çukurova Grubu'nun borç ödemek için anlaştığı kreditörü, "Çukurova'nın Kaynağı Kara Paracı Rus Milyarder Çıktı" şeklinde bir haber haline getirirken, Milliyet Gazetesi'nde de yine aynı tarihte "Çukurova Suç Kreditörde Dedi, Kreditörle Ortaklığını Gizledi" şeklinde bir haber daha üretmiştir. Doğan Grubu'nun bu haberleri, Çukurova Medya Grubu tarafından kendi medya şirketlerinde "yalanlanmış" fakat Doğan Medya Grupları'na bir tekzip gönderilmemiştir. 17 Ekim 2004 tarihinde ise, Doğan Grubu karşıtlarından Sabah Gazetesi, TMSF başkanı Ahmet Ertürk'ün, "Çukurova Grubu'nun borçlarını haber haline getirmeyin, aksi takdirde Türkiye yeniden bir kriz ortamına girer" dediğini ileri sürmüştür. Türkiye'de medya grupları arasındaki savaşların, resmi demeçlerin bile yalnızca bir kısmının yayınlanarak devam ettiği görülür, bir bakıma resmi demeçler tahrif edilmektedir. Çünkü Doğan Grubu tarafından Hürriyet Gazetesi'nde aynı gün, TMSF Başkanı Ahmet Ertürk'ün ağzından "Yeni Müdahaleye Hazırlanıyoruz: Çukurova Grubu için Sözleşmeye Uyulmazsa toleransa hakkımız yok diyen Ertürk, başka gruplara da müdahale hazırlığı yaptıklarını açıkladı" şeklinde verilmiştir. Bununla birlikte, Doğan Grubu'nun, Turkcell hisselerinin peşinde olduğu anlaşılmaktadır. Bu tez çalışmasında önemli olan ise, medya, siyaset ve ticaret ilişkileridir.

Çukurova Grubu, 31 Ocak 2003 tarihli anlaşmaya dönse bile, gerçekleştirdiği anlaşmalar doğrultusunda, toplumun geniş kesimlerine 3.6 milyar ABD Doları tutarında önemli bir zarar yüklemiştir. Medya gücünü de kullanan Çukurova Grubu, Devlete olan borçlarını sürekli olarak ertelemekte ve herhangi bir müdahale görmemektedir. Bununla birlikte, Holding 4 Ağustos 2004 tarihindeki Ek Sözleşme doğrultusundaki borçlarının, çok küçük bir bölümünü 26 Ekim 2004 tarihinde yaklaşık 30 milyon ABD Doları tutarındaki bir nakitle ödemeye başlamıştır. Ancak, Çukurova Grubu, BDDK'ya verdiği, "Yapı Kredi Bankası" ndan çekilme vaadini ise, oldukça gecikmeli olarak 17 Ocak 2005 tarihinde gerçekleştirmiştir. Buna göre, banka 16 Ocak 2005 tarihinde Koç Holding ve İtalyan ortağı Uni Credito Grubu'na 900 milyon dolar karşılığında satılmış ancak BDDK söz konusu satıştan

haberinin olmadığını açıklamıştır (17 Ocak 2005 Hürriyet, Yapı Kredi için Ön El Sıkışma). Çukurova Grubu'nun, Koç Holding ve İtalyan ortağı Uni Credito arasında 31 Ocak 2004 tarihinde gerçekleşen satışla son bulmuştur. Ancak, Yapı Kredi Bankası'nın mülkiyetindeki, Turkcell hisseleri (%13.5 oranındadır), gerek Çukurova ve gerekse Koç Holding ve ortağı arasında yeni tartışmalara yol açmıştır. Çukurova Holding yaptığı açıklamalarda söz konusu hisse senetlerini 31 Ekim 2005 tarihine kadar satın alma opsiyonuna sahip olduğunu açıklarken bir yandan BBDK, TMSF ve Yapı Kredi Yönetimi ve diğer yandan bankanın yeni sahipleri, Çukurova Grubu'nun söz konusu hisse senetleri konusundaki teklifleri tüm ayrıntıları ile açıklamamıştır. Öte yandan, Çukurova Grubu'nun Turkcell şirketini satarak borç ödeme yönündeki planlarının da hem kriz dönemi içinde ve hem de kriz dönemi sonrasında yeni gelişmelere yol açtığı gözlemlenmektedir. Turkcell'in, şirkete daha önce de ortak olan Telia Sonera şirketine satılacağı yönünde belirginleşen plan daha sonra, üstelik ortaklar arasındaki anlaşmaya rağmen, bozulduğu ve yeni bir planın uygulamaya geçirildiği görülmektedir. Yeni plana göre Çukurova Grubu, ekonomik krizler sonrasında kurduğu Çukurova Telekom'u, Turkcell'in %51'ine sahip olan Turkcell Holding'de %52.9 oranında ortak yaparak, Rus kökenli Alfa Telecom – Turkey şirketi ile ortaklık kurulacağını açıklamıştır. Oldukça karmaşık görülen yeni plana göre, Alfa Telecom'un Çukurova Holding'e 3 milyar, 300 milyon dolar ödemesi ile Turkcell'de de ortak olabileceği öngörülmektedir. Ancak, TMSF'ye olan borçlarını yeni anlaşmalar göstererek ödeme yoluna giden Çukurova Grubu tarafından hazırlanan yeni planın da nasıl yürürlüğe girebileceği açık değildir (25.06.2005 Hürriyet: Çukurova, Alfa'ya Turkcell Ortaklığının Yolunu Açtı).

Çukurova Holding'in, borçları karşılığında Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'nun rehininde bulunan medya ve diğer ticari şirketleri aşağıdaki gibi tablo haline getirilebilir:

Çukurova Holding

Kamusal Kaynaklara Olan Maliyeti: 5.112 Milyar ABD Doları

Holding'in Bankacılık ve Finans Sektöründeki Şirketleri:

Bank Kreis AG, Banque de Comerce et de Placement S.A, Pamukbank Türk A.Ş, Pamuk Factoring T.A.Ş, Pamuk Finansal Kiralama A.Ş, Pamuk Yatırım Menkul Değerler A.Ş, Yapı ve Kredi Bankası, Yapı Kredi Bank, Deutschland AG, Yapı Kredi Factoring, Yapı Kredi Finansal Kiralama Anonim Ortaklığı, Yapı Kredi Hold B.V, Yapı Kredi International Financial Services Limited, Yapı Kredi Moskow, Yapı Kredi Yatırım Ortaklığı A.Ş, Yapı Kredi Yatırım Menkul Değerler A.Ş, Yapı Kredi Sigorta A.Ş, Yapı Kredi Yaşam Sigorta A.Ş, Yapı Kredi Yaşam Sigorta A.Ş, Yapı Kredi Sigorta Aracılık Hizmetleri A.Ş.

Holding'in Sanayi ve İnşaat Sektöründeki Şirketleri:

Agro- San Kimya Sanayi, Atkasan Atık Kağıt Değerlendirme Sanayi, Auer Dayanıklı Tüketim Malları Pazarlama, Auer İmalat A.Ş, Bayırdırlık İşleri A.Ş, Baytur İnşaat Taahhüt, BMC, BMC San ve Tic A.Ş, Comag Continental Madencilik San ve Tic, Çimsataş, Çukurova Çelik Endüstrisi A.Ş, Çukurova İthalat ve İhracaat, Çukurova Kimya Endüstrisi, Çukurova Sanayi İşletmeleri, Çukurova Ziraat Endüstri, Çumitaş – Çukurova Makine İmalat ve Ticaret A.Ş, Ekova Kağıt ve Kağıt Ürünleri

Pazarlama A.Ş, Kaplamin Ambalaj Sanayi ve Ticaret A.Ş, Maysan – Halla Otomotiv Parçaları Sanayi, Maysan Makina ve Yedek Parça Sanayi ve Ticaret, Noksel Çelik Boru Sanayi, OVA – SCA Packaging Ambalaj Sanayi ve Ticaret, SCA Packaging Ambalaj Sanayi ve Ticaret A.Ş, Selkasan Kağıt ve Paket Malzemeleri İmalat Sanayi A.Ş

Holding'in Servis Sektöründeki Şirketleri:
Akşam Denizcilik ve Ticaret A.Ş, Akşamüstü Denizcilik ve Ticaret A.Ş, Anadolu Uluslar- arası Ticaret ve Taşımacılık A.Ş, Barbaros Denizcilik ve Ticaret A.Ş, Çukurova Havacılık A.Ş, Dicle Denizcilik ve Ticaret A.Ş, Fırat Denizcilik İşletmesi A.Ş, Genel Denizcilik Nakliyatı, İntercon Danışmanlık ve Eğitim Hizmetleri A.Ş, Intercorp Elektronik Sanayi ve Ticaret A.Ş, Interdepo Kılıç Reis Denizcilik, Oruç Reis Denizcilik, Ören Denizcilik Nakliyat, Pamukspor Hizmetleri Sanayi, Pegasus Hava Taşımacılığı, Piri Reis Denizcilik, Plaza Bina Yönetimi A.Ş, Preveze Nakliyat A.Ş, Seydi Reis Denizcilik, Turgut Reis Denizcilik, YKS Tesis Bakım Onarım ve Yönetim Hizmetleri A.Ş, Daussan – Çukurova Kimya Döküm Refrakter Malzemeleri Sanayi ve Ticaret A.Ş, Eterplast Plastik Sanayi ve Ticaret A.Ş, Isedaş – İstanbul Elektrik Dağıtım Sanayi ve Ticaret A.Ş, Yapı Kredi Koray Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı A.Ş.

Holding'in Ticaret Sektöründeki Şirketleri:
Baytur S.A, Baytur Trading S.A, Çukurova Dış Ticaret A.Ş, Çukurova Tüketim Equipment and Parts Export Inc, Sovtur İthalat – İhracat ve Ticaret A.Ş.

Holding'in Turizm Sektöründeki Şirketleri:
Anadolu Turizm Yatırımları, Atik Pasha Turizm A.Ş, Enternasyonal Turizm Yatırım A.Ş, Kartal Otel Marmaris, Turizm Köroğlu, Turizm A.Ş, Kumköy Turizm A.Ş, Sultanahmet Turizm A.Ş.

Holding'in Diğer Sektörlerdeki Şirketleri:
Türkiye Genel Sigorta, Genel Yaşam Sigorta, Halk Reasürans A.Ş, Avor İnşaat, Gıda, Tekstil, Kimya Sanayi, Borak S.A, Çukurova Holding A.Ş, Çukurova Investments, N.V, Demir Toprak A.Ş, Endüstri Holding A.Ş, Eterpark Sınai ve Mali Yatırımlar Holding A.Ş, Turkcell Holding A.Ş, Uluslararası Yatırım A.Ş.

Holding'in Bilişim Sektöründeki Şirketleri:
A – Tel Pazarlama ve Servis Hizmetleri A.Ş, Fintur Holdings B.V, Hobim Bilgi İşlem Hizmetleri A.Ş, KVK İletişim Dış Ticaret A.Ş, KVK Mobil Telefon Sistemleri Ticaret A.Ş, Sayot Sayaç Otomasyon Sistemleri ve Sanayi A.Ş, Turkcell İletişim Hizmetleri A.Ş, Yapı Kredi Teknoloji Hizmetleri A.Ş, Azertel Telekominikasyon Yatırım ve Dış Ticaret A.Ş, Digital Platform İletişim Hizmetleri A.Ş, Gürtel Telekomünikasyon Yatırım ve Dış Ticaret A.Ş, Mobicom Bilgi İletişim Hizmetleri A.Ş, Superonline Uluslararası Elektronik Bilgilendirme ve Haberleşme Hizmetleri A.Ş, Topaz Telekomünikasyon Yayıncılık Reklamcılık Sanayi ve Ticaret A.Ş, Verinet Uydu Haberleşme ve İletişim Sanayi ve Ticaret A.Ş.

Holding'in Medya Sektöründeki Şirketleri:
Aslı Gazetecilik ve Matbaacılık A.Ş, Basın Yatırım Sanayi ve Ticaret A.Ş, Mepaş Medya Pazarlama A.Ş (Bilgin Yayın Grubu ile ortaklık ilişkisi vardır, televizyon kanalları için reklam pazarlama şirketidir. Doğan Yayın Holding'in ortak olduğu Bimaş Şirketi'nden ayrılarak kurulmuştur), Eksen Yayıncılık ve Dağıtım Pazarlama, MTM Haber Yatırım ve Ticaret, Yapı Kredi Kültür Sanat ve Yayıncılık Ticaret ve Sanayi Anonim Şirketi.

Gazete ve Dergiler: Akşam Yayın Grubu bünyesinde çıkartılan gazete ve dergiler: Akşam, Güneş, Alem, Takip, Medyatör, Arabesk, Zümrüt, Platin

Televizyonlar: Show Tv, Sky Türk, Digitürk (Digitürk, televizyon kanalları dağıtım ortaklığı olarak kurulmuştur), Supersport, Maxi Tv, Satel (Bilgin Yayın Grubu ile ortak olarak kurulmuştur).

Radyolar: Alem FM, Show Radyo, Radyo 5, Radyo Viva.

Internet Servis Sağlayıcıları: Superonline, e kolay.net, Verinet, Bilpa, Hobim, Topaz, Show.net, Mobicom.net

Tablo 21: Çukurova Holding'in, TMSF'nin Rehininde Bulunan Medya ve Diğer Sektörlerdeki Şirketleri (Sönmez,2003:213, www.cukurova.com.tr).

Türkiye'de ekonomik krizlerin ardından birbiri ardına Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilen medya ve finans şirketleri, bedeli toplumun geniş kesimleri tarafından

üstlenilen önemli bir yolsuzluğa dönüşmüş üstelik, gelecek yıllar boyunca da devam edeceği görülen karmaşık ödeme planları, yerine getirilmeyen anlaşmalar, sermaye gruplarının sınıf savaşlarını bırakmıştır. Ancak, Türkiye'nin yakın siyasi geçmişinde yaşanan iki kriz gerçekte "fikirlerin serbest pazar yerinin" sınırlı sayıdaki sermaye grubuna bağlandığı üstelik, sermaye grupları tarafından "dördüncü gücün", ekonomik ve siyasal bir güç birlikteliğinin elde edilmesi amacıyla kullanıldığı bir dönem olarak hatırlanacaktır. Gerçi, yeni sağın ekonomi politikasının izlendiği tüm ülkelerde, medya sektörünün büyük sermaye güçleriyle bütünleşmiş olduğu gözlemlenir (Wayne, 2003: 103) ancak Türkiye'de, sermaye ve finans arasındaki ittifakın, zaman içerisinde, doğrudan doğruya demokrasiye yönelik bir tehdit biçimini alması dikkat çekmektedir.

Medya şirketlerinin "silah", gazetecilerin ise "tetikçi" olarak kullanıldığı bir sektörde, düşünce özgürlüğünün kullanılamayacağı da olanca açıklığı ile gözlenmektedir. Buna rağmen sermaye ve medya arasındaki bütünleşme, Türkiye'nin dış borçlarına oldukça yakın bir zararın, toplumun geniş kesimlerine yüklenmesine yol açmıştır. Üstelik, sermaye gruplarından yapılan tahsilat ise hem gecikmekte ve hem de şirketlerin satılmasıyla beklenen gelir elde edilememektedir. Örneğin, Çukurova Holding'in büyük şirketleri arasında yer alan Turkcell Holding ancak 25 Mart 2005 tarihinde, zaten ortağı olan Telia Sonera şirketine satılmış, TMSF'in elde ettiği gelir ise yalnızca 1 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiştir.

Türkiye'de, Şubat 2001 ekonomik krizinin ardından uygulanan "Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı" ise, batık bankaların kurtarılmasına yönelik operasyonlarla ile birleşerek medya sektöründe yeniden yapılanma programına dönüşmüştür. Türkiye'de ekonomik krizler, büyük sermaye gruplarının medya ile gerçekleştirdiği bütünleşme nedeniyle gerçekte medya sektörünün yeniden yapılanması bağlamında dikkat çekmektedir. Bu durumun önemli göstergeleri arasında, Şubat 2001 ekonomik krizinin ardından Türkiye'deki en büyük batık banka operasyonunun yine bir diğer önemli, "medya – finans" birlikteliğine ait olması bulunmaktadır. 22 Kasım 2000 ve 19 Şubat 2001 ekonomik krizlerinin ardından birbiri ardına Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilen "medyalı finans" gruplarına, 3 Temmuz 2002 tarihinde yeni bir grubun eklendiği görülür. TMSF'ye devredilen son grubu, medya sektörü ve kamuoyunun yakından tanıdığı Rumeli Holding veya daha yaygın ismi ile Uzan Grubu oluşturacaktır.

2.3.1.5 İmar Bankası ve Uzan Grubu

Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurulu'nun 3 Temmuz 2003 tarihindeki kamuoyu açıklaması, yalnızca Türkiye'de ki değil, dünyadaki en büyük bankacılık skandalını duyuruyor ve İmar Bankası'nın, sahipleri tarafından 8.5 katrilyon Türk Lirasına ulaşan bir yolsuzluğa

uğratıldığını belirtiyordu. Türkiye medyasında 1980'lerden itibaren başat aktörler arasında yer alan Uzan Grubu'nun, dünyadaki en büyük bankacılık skandalı aslında Grubun ne ilk ne de son yasa dışı eylemiydi. Öyle ki, Türkiye'de ilk kez ticari televizyon yayıncılığına da üstelik dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın siyasi desteği, oğlu Ahmet Özal'ın ortaklığında başlayan Uzan Grubu, televizyon yayıncılığına ülkedeki yasal düzenlemeleri fiilen ihlal ederek başlamıştı (Adaklı, 2001:159, Sönmez, 2003:236). Türkiye'de bir medya grubunun aradığı siyasal destek, yine dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın, 82 Anayasası ve 2954 Sayılı Türkiye Radyo Televizyon Yasası'nı gündeme getirerek "yayıncılık alanında, yurt dışından yayın yapmayı engelleyen bir kural olmadığını" söylemesiyle gelmiştir (aktaran Adaklı, 2001:159, Çaplı ve Dündar,1995:1380). Ancak, Uzan Grubu'nun siyasal destek arayışının yalnızca televizyon yayıncılığı ile sınırlı olmadığı da görülecektir. Öyle ki, Türkiye'de 1980 sonrası medya sektörüne giren yeni sahip yapısının önemli bir örneğini oluşturan Uzan Ailesi, bir medyaya sahip olmanın getirdiği ekonomik ve politik getirileri üzerine oldukça önemli örnekleri birbiri ardına sıralar. Özellikle, devlet ihaleleri ve kamu kurumlarının özelleştirilmesi gibi kamusal kaynaklarla beslenen Uzan ailesi, medya gücünü tam da ekonomik ve siyasal bir güç birlikteliğini elde etmek için sonuna kadar kullanır (Şener, 2004:13). Yayın politikaları ve habercilik pratikleri önemli ölçüde Uzan ailesinin siyasal ve ticari çıkarlarına göre belirlenmesi, Uzan ailesine özelleştirme döneminde oldukça karlı kamusal kuruluşlara sahip olma yolunu açmıştır. Örneğin, DYP – SHP koalisyon döneminde, çimento fabrikalarının özelleştirilmesi, Çiller hükümetleri döneminde (25.5.1993 – 5.10.1995 ve 5.10.1995 – 30.10.1995), Telsim için lisans anlaşması ve gelir paylaşımı sözleşmesinin alınması, Yılmaz hükümeti döneminde Telsim lisans sözleşmesinin gerçekleştirilmesi hep medya gücünün kullanılması ile gerçekleştirilmiştir (Şener, 2004:74). Dördüncü gücün getirdiği toplumsal meşruiyeti sonuna kadar kullanan üstelik bir medya gücüne sahip olmanın sahiplerine getirdiği ekonomik – politik güç birlikteliğini özelleştirme ihalelerinden alınan kamu kuruluşları, kamu kaynaklarından alınan ucuz kredilerle yaşayan Uzan Grubu (Rumeli Holding) için aslında sonun başlangıcı, 18 Haziran 2003 tarihinde imtiyaz karşılığında yönetiminde bulundukları Çeaş ve Kepez Elektrik Şirketleri'nin Devlete olan borçlarını ödememesi, vergi kaçırılması, imtiyaz sözleşmesindeki yükümlülüklerin yerine getirilmemesi, hisse senedi işlemlerindeki diğer yolsuzluklar, bu şirketlerin Devlete vermek zorunda olduğu bilgilerin verilmemesi, Devlet tarafından yapılması gereken denetimlerin engellenmnesi ve en önemlisi de Devlete ödenmesi gereken gelirlerin bile Uzan Grubu bankalarında (İmar Bankası ve Adabank) hem de piyasa koşullarının çok altındaki bir kredi üzerinden çalıştırılması üzerine, imtiyaz sözleşmesinin de zaten süresi dolmak üzereyken, Uzan Grubu'ndan alınması ve yeniden

Devlete verilmesi ile başlamaktadır (Şener, 2004:102 – 109). Ancak, Uzan ailesi, kendisine yöneltilen eleştirilerden yine medya gücünü kullanarak kurtulmaya çalışır ve medya grubunu yine silah olarak kullanır. Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan için hem gazetelerinde ve hem de televizyon ana haber bültenlerinde "kalleş" başlıklarıyla manşetler atılır (www.bddk.org.tr, Star 18 Haziran 2003: "Kalleş"). Öyle ki, Dünyadaki en büyük bankacılık yolsuzluğunun da (toplam değeri 8.5 katrilyon Türk lirası) aslında Türkiye medyasında 1980 sonrası yeni medya sahibi bir aile tarafından gerçekleştirilmesi de aslında şaşırtıcı değildir.

Uzan Grubu'nun, yasal düzenlemeleri ihlal etmesine ilişkin olarak verilebilecek diğer bir örneği ise, Motorola ve Nokia şirketlerinden alınan 2 milyar ABD Doları karşılığındaki kredilerin ödenmemesi oluşturur. Uzan Ailesi tarafından kredi borçları ödenmez ve hem Nokia ve hem de Motorola, bir yandan Aile ve öte yandan Rumeli Holding adına önemli bir yargı sürecini harekete geçirir. Bu davalarda Uzan Grubu, "nitelikli dolandırıcılık", "sahtekârlık" ve "irtikap" suçlarından yargılanmış, Amerika Birleşik Devletleri'nde açılan davada yargıç, Uzan ailesinin Amerika Birleşik Devletleri'nde bulunan mal varlıklarını dondurma kararı alırken, şirket hisselerinin de mahkeme sonuçlanana kadar ayrı bir hesaba yatırılmasını istemiştir. Rumeli Holding'in Motorola ve Nokia isimli şirketlerden aldığı kredilerin geri ödenmemesi üzerine, Amerika Birleşik Devletleri'nin, Türkiye'de siyasal iktidara karşı uyarıda bulunması ise ayrı bir çalışma konusudur. Öte yandan, Rumeli Holding'in, yurtdışındaki davalarına ek olarak Türkiye'de de, özellikle Sermaye Piyasası Kurulu ve Maliye Bakanlığı tarafından vergi borçları ile Çeaş ve Kepez Elektrik şirketlerinden kaynaklanan borçların kamu otoritelerine ödenmemesinden ötürü 23 ayrı dava ile 6 suç duyurusu, İmar Bankası'nın TMSF'nin yönetim ve denetimine devredilmesinden daha önce başlamış ve halen devam etmektedir. Ancak, Uzan ailesini diğer yeni medya sahiplerinden ayıran oldukça önemli bir başka girişimi ise, medya gücünün yanı sıra doğrudan siyasal gücü elde etmeye yönelen siyasi parti (Genç Parti) girişimi olmuştur. Üstelik, ekonomik krizler öncesinde Cem Uzan'ın genel başkanlığında kurulan partinin, daha sonra birçok ülke vatandaşlığını aynı anda sürdüren Uzan'ın ülke demokrasisine bir katkı olarak görülemeyeceği de son derece açıktır. Öyle ki, Amerika Birleşik Devletleri'nde Motorola isimli şirketin dolandırılmasından dolayı ünü "uluslarası dolandırıcıya" çıkan Cem Uzan'ın tam da uluslararası dolandırcılık davasının sonuçlanma aşamasına geldiği bir dönemde "46. Kuruluş Yıldönümü" nü kutlama vesilesi ile bir siyasi partiyi kurması oldukça şüphe uyandırmıştır. Nedim Şener, Uzan Grubu'nun siyasi parti kurmasını aşağıdaki gibi açıklar:

> "Eğer Cem Uzan'ın siyasete ilgisinin dokunulmazlık isteğinden kaynaklandığı şeklindeki yorumlarda haklılık payı varsa, parti sahibi olmanın tek amacı olabilirdi o da: bu dokunulmazlık, yalnız kendi ve ailesinin bireyleri için değil, oluşturduğu imparatorluğu korumak amacıyla da geçerli olmalıydı. Çünkü, Türkiye'de yasalara

> aykırı işlem yapmanın herhangi bir olumsuz sonucunu görmediği gibi bu durum şirket imparatorluğunun büyümesine yardımcı olmuştu. Ama Motorola gibi bir Amerikan şirketinin parasının üzerine yatmanın sonuçlarını en iyi bilenlerden birisi yine Uzan Ailesi'ydi" (Şener, 2004: 165 – 166).

Nedim Şener'in belirlediği gibi, gerçekten de Cem Uzan yalnızca dokunulmazlık arayışı içinde olsaydı elindeki maddi güçle herhangi bir siyasi partiye üye olarak veya bağımsız aday olarak TBMM'ye girebilirdi. Ancak, amaç yalnızca dokunulmazlık değil aksine bir Amerikan şirketini dolandırmanın karşılığında, üstelik mahkemenin de sonuçlanmasına çok az bir süre kala, Uzanlar için çıkış ancak önemli bir kamuoyu oluşturmak, "yerli sermaye tehlikede" söylemleri ile Amerika'dan gelebilecek tehlikeye engel olabilmekten geçmekteydi. Ancak, Uzan Grubu'nun siyasal parti kurmasındaki diğer nedenleri, tam da Türkiye'nin o dönemindeki siyasal yapılanma içinde aramak gerekmektedir. Seçimler öncesinde üstelik de, siyasal iktidar olabilecek partinin tahmin edilebildiği bir dönemde muhalefette yer alan bir siyasi partinin kurulması, Uzan Grubu'na karşı yapılabilecek operasyonları da, kolaylıkla siyasi platforma çekebilirdi (Şener, 2004:166). Uzan Grubu'nun siyasi parti girişiminde de, Rumeli Holding'in diğer ticari girişimlerinde olduğu gibi, medya gücünü kullandığı görülür. Genç Parti, Yüksek Seçim Kurulu'nun radyo ve televizyonlarda siyasi partilerin yayınlarına ilişkin kararlarını ihlal etmiştir. Bu ihlaller içerisinde, Yüksek Seçim Kurulu'nun 7 Ağustos 2002 tarihinde aldığı 426 sayılı kararında "radyo ve televizyonların, siyasi propaganda konuşmaları dışında propagandaya ilişkin yayın yapamazlar" maddesini açık bir biçimde ihlal ettiği için Cem Uzan ve Genç Parti hakkında soruşturma açılması dikkat çekmektedir. Genç Parti'nin 3 Kasım 2002 seçimlerinin ardından aldığı %7.5 oranındaki oyu, medya sahibi olmanın somut sonuçları adına dikkat çekmektedir. Cem Uzan'ın, Genç Parti'nin Genel Başkanı olmadan önce bir yandan Rumeli Holding'de Yönetim Kurulu Başkan Yardımcısı olması ve öte yandan Türkiye'nin ilk ticari televizyonu ile Rumeli Holding'e ait medya şirketlerinin Yönetim Kurulu Başkanlığı'nı üstlenmesi, İtalya Başbakanı Slyvio Berlusconi'nin Fininvest isimli inşaat şirketi ile medya şirketlerinin Yönetim Kurulu Başkanlığı ile belirli açılardan benzer olduğu görülür. Ancak, Uzan ailesinin tüm ticari girişimlerinde gerek yasal düzenlemeleri ve gerekse etik kuralları birbiri ardına ihlal etmesi dikkat çekmektedir. Ancak, Uzan Ailesi'nin, İmar Bankası'ndaki yolsuzluğu, yalnızca Türkiye'de değil Dünya'daki en büyük bankacılık skandalını oluşturmaktadır.

Medya sektöründeki yatırımlarının ardından, 18 Nisan 1984 yılında İmar Bankası'nı satın alan Uzan Grubu, aslında banka sahibi olduğu ilk yıllardan itibaren banka kaynaklarını tek taraflı olarak kullanmakta, İmar Bankası kaynakları neredeyse yalnızca Uzan Ailesi'nin

lüks yaşamı için talan edilmektedir. Öyle ki, İmar Bankası zaten 1994 yılından itaberen, 3184 Sayılı Kanun'un 64. maddesi kapsamına, daha doğrusu Hazine tarafından yakından gözetime, alınmıştır. Bu açıdan, İmar Bankası'nın, Uzan Grubu tarafından iddia edildiği gibi, Genç Parti'nin, siyasal iktidara karşı muhalefetinden dolayı değil aksine oldukça önemli bir yolsuzluktan dolayı, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilmiştir. Bankanın finansmanı, 1994 yılından itibaren Hazine kaynaklarının, diğer bir ifade ile kamusal kaynakların kullanılmasıyla sağlanmaktadır. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu tarafından, İmar Bankası'nın yakın gözetime alınmasının nedenleri aşağıdaki gibi maddeleştirilmektedir (15 Temmuz 2004, www.bddk.gov.tr):

- Kredilerin neredeyse tamamının Uzan Grubu'na kullandırılması,
- Bankanın, bankacılık işlevlerinden uzaklaşması,
- Bankanın, gelir – gider dengesinin bozulması,
- Kârlılığının düşmesi ve son olarak
- Bankada likidite sıkışıklığının devamlılık arz etmesidir.

26 Haziran 1994 tarihinde, "yakın gözetime" alınan İmar Bankası, Kasım 2000 krizinin ardından kurulan Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'nun faaliyete geçmesinin ardından da yakın gözetimde kalmıştır. Bu durumun temel nedenini, Uzan Grubu'nun banka üzerindeki risklerinin yoğunlaşması oluşturur. Öyle ki, İmar Bankası yalnızca Uzan Ailesi ve Grubu için açılmış bir banka izlenimi vermektedir. Uzan Grubu'nun, banka kaynaklarını, Rumeli Holding şirketlerine kullandırmaya devam etmesi üzerine, BDDK'nın 12 Temmuz 2001 tarihinde, banka yönetim kuruluna veto yetkisine sahip bir yönetim kurulu üyesi atadığı 26 Aralık 2001 tarihinde ise, söz konusu üye sayısını ikiye çıkartması dikkat çekmektedir.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'nun, İmar Bankası'nı Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devretmeden önce, yakından izleme, yönetim kurulu üyesi atama gibi önlemler uygulaması dikkat çekmektedir. Ancak, Fon'a devredilmeden önce Uzan Grubu'nun bankada yol açtığı risk artarak sürmektedir. Örneğin Uzan Grubu'nun, 30 Eylül 2000 ve 2 Temmuz 2003 (bankaya el konulmasından bir gün önce) tarihleri arasında bankadan çektiği krediler aşağıdaki gibi tablo haline getirilebilir. BDDK tarafından açıklandığı gibi bu tablo, Uzan Grubu şirketleri tarafından banka kaynaklarından alınan kredileri gösteren tek belgedir:

Kredi - Depo	**30.09.2000**	**31.12.2001**	**30.6.2002**	**31.12.2002**	**30.6.2003**	**2.07.2003**
Grup Kredileri	717	687	472	687	673	409
İmarBankası Off – Shore	263	510	116	510	326	110

Deposu						
Toplam	980	1.197	999	909	588	519

Tablo 22: Uzan Grubu Tarafından, İmar Bankası Kaynaklarından Kullanılan Krediler (www.bddk.gov.tr).

Uzan Grubu tarafından, bankadan kullanılan krediler, Uzan Grubu medya şirketleri tarafından yansıtıldığı gibi demokrasi mücadelesini değil, banka kaynaklarının hakim ortaklar tarafından kendi lehlerine kullandığını veya bankanın bu şekilde zarara uğratıldığını göstermektedir. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'nun yaptığı gözetim sonucunda banka kaynaklarının gerçekten de hakim ortakları tarafından kullanıldığını açığa çıkartmıştır. BDDK tarafından, İmar Bankası'nın TMSF'nin yönetim ve denetimine devredileceği 3 Temmuz 2003 tarihine kadar meydana gelen gelişmeler, ana hatlarıyla, aşağıdaki gibi verilebilir:

- İmar Bankası'ndan 12 Haziran 2003 tarihinden başlamak üzere önemli bir miktarda mevduat çekilişi yaşanmıştır (89.9 trilyon Türk Lirası ve 24.7 milyon dolar).
- Bu tarihten itibaren bankanın elinde bulunan nakit sürekli olarak düşmektedir.
- BDDK talimatlarına aykırı bir biçimde, off – shore hesaplarının mevduata dönüştürüldüğü görülmüştür. Uzan Grubu'nun, off – shore hesaplarını mevduata dönüştürmesinin nedeni, mevduatın garanti kapsamında olmasıdır. Banka, iflas ettiği takdirde ortaya çıkan bedel Hazine kaynakları tarafından ödenecektir.
- 26 Haziran 2003 tarihinde, bankanın BDDK'ya bilgi ve belge gönderimini keserek, yakından gözetlemeyi engellemesi dikkat çekmektedir.
- Aynı tarihte, bankanın BDDK tarafından atananların dışındaki yönetim kurulu üyelerinin toplu halde istifa etmeleri, bankanın bir süre sonra TMSF'ye devredileceğinin anlaşılması olarak yorumlanmıştır.
- 13 Haziran 2003 ve 2 Temmuz 2003 tarihleri arasında, BDDK'nın görevde yalnızca dört üyesinin olması, eksik üyeliklere atama yapılmaması, Kurul'un banka hakkında herhangi bir karar alamamasına yol açmıştır.
- 2 Temmuz 2003 tarihinde boş bulunan Kurul üyeliklerine atama yapılması üzerine, banka TMSF'ye devredilmiş ve yeni bir yönetim kurulu atanmıştır.

Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurulu'nun, 2 Temmuz 2003 tarihinde TMSF'ye devrettiği İmar Bankası için, daha önce Fon'a devredilen bankalar için yapılanın dışında bir işlem gerçekleştirilmiştir. Fon'a devredilen önceki bankaların, faaliyet izinleri denetim tarihinde kaldırılmamış ve bu bankalar için "yeniden yapılandırılarak elden çıkartma"

yöntemi benimsenmiştir. Ekonomik krizler sürecinde Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilen tüm bankaların yükümlülüklerinin, Fon tarafından üstlenilmesine rağmen İmar Bankası için aynı yöntem uygulanmamıştır, İmar Bankası'na diğer Fon bankalarından daha farklı bir yöntemin uygulanmasının nedeni, BDDK tarafından kamusal maliyetin en aza indirilmesi olarak açıklanmıştır. İmar Bankası'nın, Fon'a devredilmesinden sonra ise gerçek maliyet ortaya çıkmıştır. Örneğin yasak olmasına rağmen bankadan önemli miktarda DİBS (Devlet İç Borçlanma Senedi) satılmış, Uzan Grubu tarafından zor kullanılarak TMSF ve BDDK yetkililerinin bankanın resmi kayıtlarına ulaşması engellenmiş, bankanın fiili mevduat toplamı ile kamu otoritelerine bildirilen mevduat arasında önemli miktarda farklılık bulunmuş, mevuat hesaplarından oluşan vergi ve stopaj kamu otoritelerine ödenmemiş, banka içerisinde yalnızca sınırlı sayıdaki görevlinin kullanabildiği GM 04 programı ile mevduat kayıtları düşük gösterilmiş, bu hesaplara ilişkin tarih, tutar, skont ve şube bilgileri için ters kayıtlar kullanılmıştır. Öyle ki, bankanın gerçekte ne kadar "soyulduğu", "hortumun" gerçek miktarı bile ancak üzerinden geçen yıllar içerisinde anlaşılmaktadır. Üstelik, banka verileri TMSF'nin Uzan Çiftliği'nde yaptığı araştırmalar sonucunda, gizli dehlizler, gizli kasalar, yer altı kaynakları gibi oldukça dikkat çekici yerlerden bulunabilmiştir. İmar Bankası'nın, Uzan Grubu tarafından iflasa sürüklenmesi kamusal kaynaklara 7 milyar ABD Dolarına yakın bir maliyet getirmiştir. Örneğin, bankanın off – shore hesaplarının normal mevduata dönüştürülmesine ilişkin tutarın, 616 trilyon Türk Lirası ile 17.5 milyon ABD Doları, 9.5 milyon Euro olduğu saptanmıştır. Devlet İç Borçlanma Senedi satışlarından oluşan tutar ise 728.4 trilyon liraya ulaşmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti, Uzan yolsuzluğunun ardından bankacılık yasalarını değiştirmek zorunda kalmış, banka sahiplerinden borçların tahsil edilebilmesi için 5020 sayılı yasa ancak 26 Aralık 2003 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Uzan Grubu'nun İmar Bankası yanı sıra Ada Bankası'nda da gerçekleştirdiği yolsuzluklar bu bankanın da Fon'a devrine yol açmıştır. Uzan ailesi, İmar Bankası'nın Fon'a devredilmesinin ardından Türkiye'den yurt dışına kaçmış, bu nedenle TMSF ile Uzan Grubu arasında borçların ödenmesine yönelik herhangi bir borç ödeme anlaşması gerçekleştirilememiştir.

Uzan Grubu tarafından gerçekleştirilen yolsuzluk, TMSF'nin medya sektöründe önemli bir mülkiyet yoğunlaşmasına yol açmıştır. Uzan Grubu'nun, Fon'a devredilen medya ve diğer sektörlerdeki şirketleri aşağıdaki gibi tablo haline getirilebilir:

Uzan Grubu (Rumeli Holding ve Prime Holding A.Ş)
Kamusal Kaynaklara Maliyeti: 7 milyar ABD Doları.
Grubun Bankacılık ve Finans Sektöründeki Şirketleri:
İmar Bankası, Ada Bank, Rumeli Bank (KKTC), Merkez Yatırım, Ulus Factoring, Rumeli Sigorta, Rumeli Hayat.

Grubun Sanayi ve Ticaret Sektöründeki Şirketleri:
BVS, Tunceli Pamuk İplik, Çestaş, Metaş, İzmir Metalürji Fabrikası, Anadolu Yayın Sanayi ve Ticaret A.Ş, Demir Mamulleri Sanayi, Rumeli Çimento, Trabzon Çimento, Gaziantep Çimento, Ladik Çimento, Van Çimento, Gümüşhane Çimento, Edirne Çimento, Lalapaşa Çimento, Ergani Çimento, Şanlıurfa Çimento, Bartın Çimento, Prekon Çimento, Sistem A.Ş, Standart A.Ş, Plastik A.Ş, Profil A.Ş, Kristal A.Ş, Klasik A.Ş, Yapı ve Ticaret A.Ş, Merkez Ticaret A.Ş (Libya şantiyeleri için), Sema Sanayi ve Ticaret A.Ş, Liman Hizmetleri A.Ş
Grubun Otomotiv Sektöründeki Şirketleri:Türk Otomotiv Endüstrisi A.Ş, Süper Oto.
Grubun Yapı Şirketleri: Merkez Yatırım, Yapı Ticaret
Grubun Demir – Çelik Şirketleri: Demir Mamulleri A.Ş, Liman Hizmetleri A.Ş, Standart Aleminyum Sanayi A.Ş.
Grubun Enerji Sektöründe İmtiyaz Aldığı Şirketler:
Çukurova Elektrik, Kepez Elektrik, Rumeli Elektrik.
Grubun İletişim Sektöründeki Şirketleri:
Sayısal Platform, Star Digital, RT Net (internet servis sağlayıcısı).
Grubun Telekom Sektöründeki Şirketleri:
Telsim, Rumeli Telekom, Unitel.
Grubun Enformasyon Sektöründeki Şirketleri:
Rumeli Yazılım Servis Hizmetleri Ticaret A.Ş, Star Digital Interaktif Yazılım A.Ş.
Grubun Medya Sektöründeki Şirketleri:
Televizyon: Star, Kral Tv, Teleon, Kanal 19, Uyum Televizyonculuk ve Yayıncılık, Star Televizyon Hizmetleri A.Ş, Teleon Reklamcılık ve Filmcilik Sanayi ve Ticaret A.Ş, Inter Televizyon Hizmetleri A.Ş, Prime Medya Filmcilik ve Prodüksiyon Ticaret A.Ş, Medya Prodüksiyon Ticaret A.Ş, Ultra Filmcilik ve Reklamcılık Sanayi Ticaret A.Ş, Star Haber Ajansı A.Ş, Prime Prodüksiyon Hizmetleri A.Ş, Lotus Reklamcılık A.Ş, Kutup Prodüksiyon A.Ş, Rumeli Teknik Kominikasyon A.Ş,
Radyo: Super FM, Joy FM, Radio Blue, Kral FM, Lokum FM, Metro FM, Radyo Mega.
Televizyon Produksiyon Şirketleri: Medya Park, Ultra Film ve Reklam, Prime Produksiyon, MBI Reklamcılık ve Filmcilik. **Haber Ajansı:** Ulusal Medya Haber Ajansı .
Gazete: Star, Damga **Dağıtım:** Yayın Pazarlama. **Basım Yayım:** Ulusal Basın Matbaacılık ve Yayıncılık, Birikim Gazetecilik ve Matbaacılık, Basın T A.Ş, Basın Sanayi Ltd. Media Print, Doğan Kardeş Matbaacılık, Matbaa Türkiye A.Ş, Hürriyet International Matbaacılık, Park Medya Filmcilik, Medya Park Yayıncılık, Medya Pazarlama (Almanya).
Reklam ve Pazarlama: Prime Medya Reklam, Rumeli Halkla İlişkiler ve Tanıtım.
Grubun Internet ve Interaktif Şirketleri: RT Net, Rumeli Yazılım, Standart Pazarlama, Star Digital.
Grubun Telekomünikasyon Şirketleri: Telsim, Rumeli Telekom, Rumeli Teknik, Ünitel, Aktif Kablo, Kartel, Artel, JPP, Rumeli Tanıtım, KKTC Telsim, Star Telekomünikasyon A.Ş
Grubun Kültür ve Sanat Şirketleri: Türk Filmi A.Ş (Türkiye'de kamuoyu GORA filminden ötürü bu şirketi tanımaktadır. GORA'nın uzun bir dönem sinema salonlarında gösterilmesi, mülkiyet ilişkileri nedeniyle gerçekleşmemiştir), Bis Organizasyon A.Ş, Erol Köse Prodüksiyon A.Ş, Mavi A.Ş, Rumeli Havacılık, İstanbul Melodi Fm – Tv Prodüksiyon ve Yayıncılık, Yıldız Medya Reklam, Çağdaş Reklamcılık A.Ş, Merkez Sistem Filmcilik ve Yayıncılık Ticaret A.Ş, Boyut Prodüksiyon ve Yayıncılık A.Ş, Prime Prodüksiyon Hizmetleri, Star Haber Ajansı A.Ş, Medya Prodüksiyon Ticaret A.Ş, Star Digital İletişim A.Ş, Inter Televizyon Hizmetleri A.Ş, Star Televizyon Hizmetleri A.Ş. Gürcl İletişim ve Filmcilik A.Ş, Boyut Prodüksiyon ve Yayıncılık A.Ş, Uyum Televizyon Reklamcılık ve Yayıncılık A.Ş, Merkez Sistem Filmcilik ve Yayıncılık Ticaret A.Ş, Ulusal Medya Haber Ajansı A.Ş, Universal Filmcilik ve Reklam Sanayi A.Ş, M.B.I Reklamcılık ve Filmcilik Sanayi Ticaret A.Ş, Yıldız Medya Reklamcılık Hizmetleri A.Ş, Ulusal Basın Gazetecilik Matbaacılık ve Yayıncılık A.Ş, Medya Park Yayıncılık Sanayi ve Ticaret A.Ş, Çağdaş Reklamcılık A.Ş, İstanbul Melodi FM – TV Prodüksiyon ve Yayıncılık A.Ş.
Grubun Uluslararası Şirketleri: Kar – Tel LLP (Kazakistan), Artel JV (Azerbaycan), Jordan Public Payphone Service (Ürdün), Alpha International For Software Sol. (Ürdün), Alpha Int. LCC (Ürdün), Amoun Tel Inv Co. (Ürdün)., Rumeli Teknik Telekominikasyon A.Ş,
Grubun Diğer Girişimleri: Spor: İstanbulspor, Adanaspor
Siyaset: Genç Parti.

Tablo 23:Uzan Grubu'nun TMSF'ye Devredilen Medya ve Diğer Sektörlerdeki Şirketleri

(TMSF Faaliyet Raporlarından Hazırlanmıştır).

Türkiye'de ekonomik krizler, hem sınırlı sayıdaki sermaye grubu ile bütünleşmiş, şirket kümeleşmeleri içerisinde yer alan medya şirketlerinin, rakip şirketler ve siyasal görüşlere karşı bir bakıma "silah" olarak kullanıldığı gerçeğini ortaya çıkartmıştır ve hem de demokratik bir iletişim düzeni ve iletişim özgürlüğü yerine, büyük sermaye güçleriyle bütünleşmiş bir medya yapısına yol açan medya politikalarının yeniden sorgulanmasına yol açmıştır. Ancak, Türkiye medyasının 1980'lerin ardından gerçekten de sınırlı sayıdaki sermaye grubuna bağlanması oldukça anlamlıdır. Çünkü, ekonomik krizler sürecinde Türkiye medyasının en büyük grupları birbiri ardına, üstelik sahip oldukları bankaları "hortumlamak" gibi önemli bir suç nedeniyle, çökerken bunun medya sektöründeki karşılığını giderek daha da az grubun, iletişim pazarları üzerindeki tahakkümüne yol açacağı açıktır. Öte yandan, 1980'lerin ardından yalnızca 6 büyük grubun (Doğan, Bilgin, Uzan, İhlas, Aksoy, Çukurova) tahakkümüne giren Türkiye medyası, ekonomik krizler sürecindeyse 4 büyük medya holdinginin (Bilgin, Aksoy, Çukurova, Uzan) TMSF denetimine girmesine tanık olmuştur. Bu çerçevede, ekonomik krizlerin TMSF, aslında Fon eliyle siyasal iktidarın, elinde önemli bir mülkiyet yoğunlaşmasına yol açtığı görülür. Ancak, demokratik bir iletişim düzeni ve iletişim özgürlüğünü zaten hiçbir döneminde yaşayamayan Türkiye medyası bu kez de siyasal iktidar tarafından atanan yöneticiler aracılığı ile yeni sermaye gruplarına satılacağı günü beklemektedir. Batık bankalardaki diğer ticari girişimlerle birlikte medya şirketlerinin de Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilmesi, medya - siyaset ve ticaret ilişkilerinin yanı sıra, Türkiye'de medya sektörü için yeni bir dönemin başlamasına yol açmıştır. Bununla birlikte, 1980'li yıllardan itibaren medya, siyaset ve ticaret arasındaki birbirinden beslenen, birbirini büyüten ve geliştiren karmaşık ilişkiler ağı, batık banka zararlarının da yine kamusal kaynaklardan karşılanmasına neden olmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin, medya sektöründeki mülkiyet yoğunlaşması, sermaye sınıfını kamusal kaynakları ile oluşturan bir ülkede, özel zararların kamulaştırılması adına dikkat çekmektedir. Bu nedenle, medya sektörünün yeni dönemi özel zararların toplumsallaştırılması adına geliştirilen bir çözüm niteliğindedir. Çalışmanın ilerleyen kısmında, medya grupları ile TMSF arasındaki ilişkiler Türkiye'de medya sektörünün yeni dönemi bağlamında tartışılacaktır.

2.3.2 Krizler Sürecinde Kurtarılan Banka ve Medya İttifakı: TMSF Denetiminde Türkiye Medyası

Türkiye'de, 22 Kasım 2000 ve 19 Şubat 2001 ekonomik krizlerinin ardından, aslında ülkede izlenen ekonomi politikalarına egemen olan bir eğilimin yeniden üretildiği görülür.

Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren, burjuvazisini kendi eliyle üreten ekonomi politikalarında özel zararların kamulaştırması - kamusal yararın ise özelleştirmesi dikkat çekmektedir. 1980'li yıllardan itibaren, ekonomi politikalarının bu özelliği kamu iktisadi teşebbüslerinin özelleştirilmesi, zarar eden özel şirketlerden kaynaklanan maliyetin ise toplumsallaştırılmasına yol açmıştır (Kazgan,2002:477). Aslında, sermaye gruplarının zararlarının da bu çerçevede, Devlet tarafından üstlenildiği belirtilmelidir.

Türkiye'de özellikle 19 Şubat 2001 ekonomik krizinin ardından, IMF ve Dünya Bankası tarafından ana çerçevesi çizilen "Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı" nın izlenmesi, zaman içerisinde batık bankaların kurtarılma operasyonuna dönüşmüş ve ülkede, 1980'lerden itibaren izlenen "özel zararların kamulaştırılmasını" yeniden üretmiştir. Hakim ortakları tarafından iflasa sürüklenen bankaların tasfiye edilmesi veya iflaslarının istenerek, faaliyet izinlerinin kaldırılması, mal varlıklarının ise satılmasının yerine mali yapılarının yeniden yapılandırılması zararın kamulaştırılmasının ilk adımını oluşturmakta, batık bankaların ağırlıklı olarak kamu bankalarıyla birleştirilmesi toplumun geniş kesimlerinin önemli bir bedel ödemesini getirmektedir.

Türkiye'de ekonomik krizler sürecinde öte yandan batık bankaların borçlarına karşılık banka iştiraklerinin Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilmesi, kamusal kaynaklarla üstlenilen zararı arttırmıştır. TMSF'ye devredilen iştirakler ise Türkiye Cumhuriyeti'nin batık şirketlerin mülkiyetini almasına veya borçların ödenmesine değin şirket hisselerinin Fon rerihinde bırakılmasını getirmiştir. Batık banka iştirakleri arasında, "medya" ve "finans" birlikteliğinin, medya kısmı ağırlıklı bir yer işgal etmektedir. Hakim ortakları tarafından iflasa sürüklenen bankalar nedeniyle Türkiye Cumhuriyeti, 1950 öncesi dönemden bu yana ilk kez, medyada mülkiyet yoğunlaşması içerisine girmiştir. TMSF'nin, medya şirketleri için iki ana yöntemi bulunmaktadır. Birinci yöntem, batık bankaların borçlarının ödenmesine değin medya şirketlerinin hisselerinin Fon rehininde kalmasıdır ki, Çukurova Medya Holding, Bilgin Medya Grubu ve Cavit Çağlar'ın medya şirketlerinde bu yöntem izlenmiştir. Ancak, bununla bağlantılı ikinci yöntem ancak yasal değişikliğin yapılmasının ardından uygulamaya konulmaktadır. Öyle ki, yasal değişiklik sonucunda daha önceden bir şekilde anlaşmaya varılmış şirketlerin, yönetimi ve denetimi TMSF'ye verilebilmektedir. Örneğin Cavit Çağlar'ın Interbank'taki yolsuzluğunun ardından Nergis Holding şirketlerine ancak 22.10.2004 tarihinde yöneticiler atanabilmiştir. Çağlar'ın Olay Basın ve Yayıncılık Anonim Şirketi ile Olay Radyo ve Televizyon Anonim Şirketlerine ancak yasal değişikliğin ardından yeni yöneticiler atanabilmiştir (22.10.2004.www.tmsf.org.tr: Nergis Holding'e Yöneticiler Atandı). TMSF'nin batık banka sahiplerine karşı izlediği ikinci yöntem ise 26.12.2003 tarihinde yürürlüğe giren,

5020 (Bankacılık Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun) Sayılı yasal düzenlemenin ardından yapılabilmiştir. Buna göre, batık banka sahiplerinin tüm mal varlıklarının Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilmesidir. Ancak uygulamaya göre, yalnızca şirketlerin yönetim ve denetiminin Fon'a geçmesi öngörülmektedir. Bu durum, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'nu önemli bir medya işletmecisi ve medyada mülkiyet yoğunlaşmasına itmektedir. Ancak, doğrudan siyasal iktidara bağlı olan Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'nun, özellikle medya şirketlerine yöneticiler ataması yeni sorunlara yol açabilecektir. Öyle ki, TMSF tarafından medya şirketlerine yeni yöneticilerin atanması, yayın politikalarının atanan yöneticiler tarafından belirlenmesini getirmekte bir diğer ifadeyle, liberal çoğulcu kuram tarafından kamu gözcüsü niteliğiyle siyasi iktidarı denetleme görevi verilen medya şirketleri, siyasal iktidarlar tarafından belirlenen yayın politikasını izlemek zorunda bırakılmaktadır. Fon denetiminde, Uzan Grubu, Avrupa – Amerika Holding, Olay Medya Grubu bulunmaktadır. Çukurova Holding ve Bilgin Yayın Grubu ile Fon arasındaki ilişkinin "haciz alacaklısı" niteliğinde olması, gerçi bu gruplara Fon tarafından yönetici atanmasını engellese de, siyasal iktidara bağlı bir Mevduat Fonu'na borçlu durumdaki medya şirketlerinin ne kadar "bağımsız" olabileceği yeni tartışmalara yol açmaktadır.

Ekonomik krizler sürecinde "medya" ve "finans" birlikteliğini oluşturan diğer sermaye gruplarının, bankalarına el konulmasından kısa bir süre sonra medya şirketlerini kapatması ise, bu şirketlerin Fon denetimine alınmasını engellemiştir. Örneğin Bayındır Holding'in denetimindeki BRT, Ceylan Grubu'nun elindeki C TV ve Radyo C, Süzer Holding'in mülkiyetindeki Radyo Kent ile iflasa sürüklenen bankaların denetimindeki yerel medya kuruluşlarından bir kısmı, TMSF'ye devredilmeden önce kapatılmıştır.

İhlas Grubu'nun mülkiyetindeki İhlas Medya Grubunun (Türkiye Gazetesi, TGRT TV, Radyo TGRT, İhlas Haber Ajansı) ise, İhlas Finans'ın tasfiye edilerek kapatılmasının ardından Holding'in, borçlarının yalnızca yarısını ödeyerek tüm borçlarını ödemiş kabul edilmesiyle, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilmesi engellenmiştir. Bununla birlikte, Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk kez Devlet, medya sektöründe önemli bir mülkiyet yoğunlaşmasına girmiştir. Oysa, TMSF'nin medya sektöründeki yoğunlaşması önemli bir zorunluluktan kaynaklanır. Bu zorunluluk, "borçların ödenmesidir". Ancak, Türkiye medyasının zaten kendi başına kârlı bir yatırım alanı olmaması ve öte yandan büyük sermaye gruplarına ekonomik açıdan bağımlı olması söz konusu medya şirketlerinin, borçların ödenmesinde önemli bir alternatif olmadığını zaten açığa çıkartmaktadır. Bunun gibi, medya şirketlerinin satılması da hem RTÜK ve TMSF arasındaki anlaşmazlık nedeniyle sürümcemede kalmaktadır ve hem de zaten demokratik bir iletişim düzeni veya iletişim özgürlüğünü geliştirmenin çok ötesindedir.

Çünkü, söz konusu şirketlerin satılması aslında bir sermaye grubunun elinden çıkarak diğer bir sermaye grubuna bağlanması anlamını taşımaktadır. Oysa, TMSF elinde bulunan medya şirketleri, ki Türkiye medyasının aslında yarısından daha çoğunu oluşturmaktadır, demokratik bir iletişim düzeni ve iletişim özgürlüğü adına kullanılabilir, en azından Fon denetiminde kaldıkları süre boyunca, kamu hizmeti yayıncılığı gerçekleştirebilirdi.

Fon'a devredilen şirketlerin satılması ise, yine yeni bir yasal değişimin ardından gerçekleştirilebilecektir. 5343 Sayılı Yasa'nın Cumhurbaşkanı tarafından onaylanması, Fon denetimindeki medya şirketlerinin de "iktisadi bütünlük" içinde satılabilmesine yol açmıştır. Ancak, Resmi Gazete'de 18.06.2005 tarihinde yayınlanarak yürürlüğe giren düzenlemeye göre, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu; "ticari ve iktisadi bütünlük oluşturan, bir veya birden fazla gerçek veya tüzel kişiden haczedilen aktif değerler ile lisans, ruhsat ve imtiyaz sözleşmelerini, geçici ve daimi frekans veya kanal kullanımından doğan hakları birlikte satabilme" yetkisini edinmiştir. Ancak, satış sürecinin oldukça karmaşık olduğu gözlemlenmektedir. Buna göre:

> "Fon Kurulu, satış kararıyla birlikte satışı gerçekleştirmek üzere en az 3 kişiden oluşan satış komisyonu üyelerini, Fon personeli arasından seçecek ve başkanını belirleyecek. Satış komisyonu, toplam üye sayısının salt çoğunluğu ile toplanacak ve toplam üye sayısının, salt çoğunluğu ile karar alacak. Satışına karar verilen mal için, Kurul'un "olur" vermesinin ardından satışı için ilan edilecek" (Sabah, 19.06.2005).

Fon Kurulu tarafından, medya şirketlerinin satışının bir bakıma "komisyon" oluşturulmasının ardından başlatılacağı gözlemlenmektedir. Ancak, satış sürecinde nasıl bir yol izleneceği açık değildir. Çünkü, Türkiye'de medyada yabancı yatırımcı payının en çok %25 düzeyinde olabileceği öngörülürken, özellikle Uzan Grubu'na ait olan medya şirketlerine en çok talebin yabancı yatırımcılardan gelmesi dikkat çekmektedir. Fon tarafından bu hususun nasıl düzenleneceği açık bir biçimde belirtilmemiştir. Ancak, uzun bir dönem TMSF tarafından yönetilen medya şirketlerinin artık satılabileceği de söz konusu yönetmelikten anlaşılmaktadır.

TMSF'ye devredilen medya şirketleri aşağıdaki gibi tablodan izlenebilir. Ancak, Türkiye medyasının oldukça önemli bir bölümünün de krizlerin ardından Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'nun, aslında daha açık bir ifadeyle, siyasal iktidarın elinde yoğunlaştığı belirtilmelidir. Öyle ki, Türkiye medyasının son 15 yılı içinde izlenen "vahşi deregülasyon" ve sonuçları aslında Fon denetimindeki medya şirketlerinden izlenebilmektedir.

FON DENETİMİNDEKİ MEDYA ŞİRKETLERİ

Şirket Hisseleri, TMSF'nin Rehininde Olan Medya Şirketleri

Bilgin Medya Grubu (Medya Holding) ile Çukurova Medya Grubu medya şirketleri bu kapsamdadır. Öte yandan, Cavit Çağlar'a ait olan Olay Grubu'nun da bu kapsamda yer aldığı belirtilmelidir.

Televizyon: ATV, ATV Avrupa, Kiss TV, NTV (NTV kanalında Medya Grubu'nun sınırlı bir

ortaklığının bulunması nedeniyle), Kanal 19, Yeni TV, M TV (Meltem Televizyonu), A TEL, A Telekom Yayıncılık, Show Tv, Sky Türk, Digitürk (Digitürk, televizyon kanalları dağıtım ortaklığı olarak kurulmuştur), Supersport, Maxi Tv, Satel (Bilgin Yayın Grubu ile ortak olarak kurulmuştur), Olay TV, Gala TV, Maxi TV, SuperSport, C TV, Star Televizyon Hizmetleri A.Ş, Star Digital İletişim A.Ş,

Radyo: Kiss FM, Radio Sport, Radio On, Radio Gaga, Romantik FM, Yeni Radyo, Alem FM, Show Radyo, Radyo 5, Radyo Viva, Radio Sport, Radyo Şık, Şık FM, Radyo Olay, Radyo Radyo, Radyo 15, Radyo Mega, Radyo Joy, İstanbul Melodi FM – TV Prodüksiyon ve Yayıncılık A.Ş.

Televizyon Prodüksiyonu Yapımı: IPR Uluslar arası Televizyon, Video Yapım, Satel, Bilgin İletişim ve Bilişim Prodüksiyon, Lotus Reklamcılık A.Ş, Kutup Prodüksiyon A.Ş, Güncel İletişim Filmcilik ve Yayıncılık A.Ş, Boyut Prodüksiyon ve Yayıncılık Ticaret A.Ş, Merkez Sistem Filmcilik ve Yayıncılık Ticaret A.Ş, Rumeli Teknik Kominikasyon A.Ş, Universal Filmcilik ve Reklam Sanayi A.Ş, Yıldız Medya Reklamcılık A.Ş,

Gazete: Sabah, Takvim, Fotomaç, Yeni Asır (yerel bir gazetedir, Bilgin ailesinin medya sektöründeki ilk yatırımı İzmir'de yayınlanan Yeni Asır Gazetesi oluşturur), Yeni Bin Yıl, Takvim, Taraftar, Fotomaç, Akşam Yayın Grubu bünyesinde çıkartılan gazete ve dergiler: Akşam, Güneş, Alem, Takip, Medyatör, Arabesk, Zümrüt, Platin

Haber Ajansı: Sabah Haber Ajansı, Ulusal Medya Haber Ajansı A.Ş, Star Haber Ajansı A.Ş,

Dergi Grubu: 1 Numara Hearst Yayıncılık A.Ş, Aktüel, PC Magazin, Para, Power, CD Magazin, Bebeğim, Form Sante, Top Sante, Cosmopolitan, Bazaar Spiderman, He & She, Sofra, Home, Esquire, Comics, Outdoor, Gezi, Gelin, Oto Haber, Sinema, Gurme House, Beautiful, Domus M.

Basım Yayım: Sabah – D'agostini, Sabah Kitapçılık, Binyıl Yayıncılık, Verglas GmbH, Medya Basın Servis Ticaret, Bir Numara Hearst Yayıncılık, Medya Ofset Yayıncılık, Bilgin Elektronik Yayıncılık, Sabah Kitapçılık San. A.Ş, Ulusal Basın Gazetecilik Matbaacılık ve Yayıncılık A.Ş, Medya Park Yayıncılık Sanayi ve Ticaret A.Ş

Telekomünikasyon ve İnternet: Turkport, ZD – Net, A – Tel (ekonomik krizler öncesine Çukurova Grubu ile %50 ortaklığı bulunmaktadır, bununla birlikte Şubat 2001 ekonomik krizinin ardından, Çukurova Grubu ile olan ortaklık sona erdirilmiş, Bilgin Grubu şirketin tek sahibi haline gelmiştir), Superonline, e kolay.net, Verinet, Bilpa, Hobim, Topaz, Show.net, Mobicom.net. Digitürk A.Ş, Rumeli Teknik Kominikasyon Hizmetleri A.Ş, Medya Park Yayıncılık Sanayi ve Ticaret A Ş.

Reklam Pazarlama: Bimaş, Mepaş, MBI Reklamcılık ve Filmcilik A.Ş, Çağdaş Reklamcılık A.Ş, Medya Park Yayıncılık A.Ş,

Dağıtım: Birleşik Basın Dağıtım

Müzik: Kiss Müzik

İletişim: Turkpot, ZD.net.

Telekom: A TEL (Çukurova Holding ile %50). Bilgin Yayın Grubu'nun, Telekom alanındaki yatırımı Telekom'un özelleştirilme girişimi üzerine kurulmuştur.

Prodüksiyon: Netpas Network Reklam Film Yapım Yayın, Medya Pazarlama A.Ş (Türker İnanoğlu ile ortaklık ilişkisi vardır), MTM Haber Yatırım ve Ticaret,

Medya Alanındaki Diğer Yatırımlar: Bu şirketler, medya gruplarına iletişim altyapısı üzerine hizmet verme amacını taşımaktadır. Bununla birlikte medya gruplarının sektörün tüm alt alanlarındaki yayılmasını göstermesi adına önemlidir.

Satel A.Ş bünyesindeki Studio – 1, Sports İletişim, Avrupa Elektronik,A – Tel Pazarlama ve Servis Hizmetleri A.Ş, Fintur Holdings B.V, Hobim Bilgi İşlem Hizmetleri A.Ş, KVK İletişim Dış Ticaret A.Ş, KVK Mobil Telefon Sistemleri Ticaret A.Ş, Sayot Sayaç Otomasyon Sistemleri ve Sanayi A.Ş, Turkcell İletişim Hizmetleri A.Ş, Yapı Kredi Teknoloji

Hizmetleri A.Ş, Azertel Telekominikasyon Yatırım ve Dış Ticaret A.Ş, Digital Platform İletişim Hizmetleri A.Ş, Gürtel Telekomünikasyon Yatırım ve Dış Ticaret A.Ş, Mobicom Bilgi İletişim Hizmetleri A.Ş, Superonline Uluslararası Elektronik Bilgilendirme ve Haberleşme Hizmetleri A.Ş, Topaz Telekomünikasyon Yayıncılık Reklamcılık Sanayi ve Ticaret A.Ş, Verinet Uydu Haberleşme ve İletişim Sanayi ve Ticaret A.Ş,Aslı Gazetecilik ve Matbaacılık A.Ş, Basın Yatırım Sanayi ve Ticaret A.Ş, Mepaş Medya Pazarlama A.Ş (Bilgin Yayın Grubu ile ortaklık ilişkisi vardır, televizyon kanalları için reklam pazarlama şirketidir. Doğan Yayın Holding'in ortak olduğu Bimaş Şirketi'nden ayrılarak kurulmuştur), Eksen Yayıncılık ve Dağıtım Pazarlama, MTM Haber Yatırım ve Ticaret, Yapı Kredi Kültür Sanat ve Yayıncılık Ticaret ve Sanayi Anonim Şirketi.

Yönetim ve Denetimleri TMSF'ye Devredilen Medya Şirketleri:

Ekonomik krizlerin ardından Avrupa – Amerika Holding ile Uzan Grubu medya şirketleri bu kapsamda yer almaktadır. Yönetim ve denetimleri, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilen medya şirketlerine, Fon tarafından yeni bir yönetim kurulu atanmış, diğer bir ifadeyle bu şirketlerin yönetimi Fon denetimine devredilmiştir. Bu kapsamdaki medya şirketleri aşağıdaki gibi verilibelir:

Telekomünikasyon ve Internet Sektöründeki Şirketler: Sayısal Platform, Star Digital, RT Net (internet servis sağlayıcısı) Telsim, Rumeli Telekom, Unitel, Rumeli Yazılım Servis Hizmetleri Ticaret A.Ş, Star Digital Interaktif Yazılım A.Ş, Cine ve Digital Kanalları, internet üzerinde servis sağlayıcı Anet, Kablonet, Interaktif Telekom.

Televizyon: Star, Kral, Teleon, Kanal 6, Cine 5, Super Sport, Maxi Tv, Playboy Tv, MultiCanal, Show Tv (%20).

Radyo: Super FM, Joy FM, Radio Blue, Kral FM, Lokum FM, Metro FM, Radyo Mega, Radyo Viva, Radyo 5, Show Radyo

Televizyon Produksiyon Şirketleri: Medya Park, Ultra Film ve Reklam, Prime Produksiyon, MBI Reklamcılık ve Filmcilik. **Haber Ajansı:** Ulusal Medya Haber Ajansı .

Gazete: Star, Damga, Show Basın: Marie Claire, Beyaz Butik, Voyager, Adres, Mutfak, Aksoy Yayıncılık

Dağıtım: Yayın Pazarlama.

Basım Yayım: Ulusal Basın Matbaacılık ve Yayıncılık, Birikim Gazetecilik ve Matbaacılık, Basın T A.Ş, Basın Sanayi Ltd. Media Print, Doğan Kardeş Matbaacılık, Matbaa Türkiye A.Ş, Hürriyet International Matbaacılık (Almanya).

Reklam ve Pazarlama: Prime Medya Reklam, Rumeli Halkla İlişkiler ve Tanıtım.

Tablo 24 Ekonomik Krizlerin Ardından TMSF Denetimine Geçen Medya Şirketleri (TMSF Faaliyet Raporlarından Hazırlanmıştır).

Ekonomik krizlerin ardından Fon denetimine alınan medya şirketleri, gerçekte demokratik bir iletişim düzeni adına önemli bir sorun oluşturur. Çünkü, sermaye grupları tarafından iflasa sürüklenen bankalar beraberinde medya şirketlerinin de Fon denetimine geçmesine yol açmış, aslında demokratik bir iletişim düzeni için oldukça önemli olan medyada mülkiyet çeşitliliğini yok etmiştir. Öte yandan, krizler sürecinde TMSF, ancak Fon aracılığı ile siyasal iktidar elinde yoğunlaşan medya şirketleri, medyada çoğulculuk ve çok seslilik adına da önemli bir tehdit oluşturmuştur.

Türkiye'de medya setörünün kârlı bir yatırım alanı olmadığı, aslında büyük sermaye grupları tarafından da medyanın kârlı olduğu için değil rakip şirketler ve siyasal düşüncelere karşı toplumsal güç ve iktidar mücadelesini destekleyen bir araç olarak kullanıldığı göz önünde bulundurulduğunda, Fon'a devredilen medya şirketlerinin, batık bankalardan kaynaklanan kamusal maliyeti daha da derinleştireceği görülür. Öte yandan, demokratik bir iletişim düzeni bağlamında Fon denetimindeki medya şirketlerinin satılması da, siyasal iktidarın denetiminde yer alan TMSF'nin elinde kalması da gerçekte, yeni sorunlara yol açabilecek niteliktedir. Medya şirketlerinin, büyük sermaye gruplarından ya da medya holdinglerinden herhangi birine satılması medyada mülkiyet yoğunlaşması, söz konusu şirketlerin Fon denetiminde kalması ise, medya sektöründe çoğulculuk ve çok seslilik adına yeni sorunlar doğuracağı belirtilmelidir. Öte yandan, Türkiye'de, sermaye birikim modelindeki iflasın yol açtığı ekonomik krizler kısa bir süre sonra bankacılık ve medya alanına yayılmış, 1980'li yıllardan itibaren "dördüncü gücün" toplumsal rantını paylaşan medya grupları için yeni bir dönem başlamıştır. Bununla birlikte, medyayla bütünleşen sermaye gruplarının, diğer sermaye gruplarına göre farklı koşullarda anlaşmalar gerçekleştirmesi, medyaya sahip olmanın somut sonuçları adına dikkat çekmektedir. TMSF ile gerçekleştirilen anlaşmalarda, ortak temelleri "batık banka" olmasına rağmen, sermaye gruplarının imzaladığı protokoller ve faiz oranları, "dördüncü gücün" siyasal rantı adına dikkat çekmektedir. Bu durumun önemli bir örneği, batık bankalar ile Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu arasında gerçekleştirilen borç ödeme anlaşmalarıdır. Türkiye'de ekonomik krizler, sermaye grupları tarafından, batırılan bankalar nedeniyle kamu kaynaklarına ödetilen önemli bir bedele dönüşür ancak sahipleri tarafından iflasa sürüklenen bankaların sahipleri, Devlete aslında toplumun geniş kesimlerine olan borçlarını ödemeye de yanaşmazlar. Üstelik, borç ödeme anlaşmaları gerçekleştiren grupların ise hem TMSF, BDDK ve diğer ilgili kuruluşlara gösterdikleri ödeme planları oldukça uzun vadeleri kapsamaktadır ki, sermaye grupları ve Devlet arasında gerçekleştirilen borç ödeme anlaşmaları gerçekte "sözde anlaşmalara" dönüşmüştür ve hem de zaten sözde borç ödeme anlaşmaları, piyasa koşullarının oldukça altında kalmakta (en yüksek faiz oranı libor artı binde beş dir) ve üstelik batırılan bankaların Fona devredilmesi ve hukuki süreçlerin tamamlanmasının ardından anlaşma yoluna gidilmesi oldukça yavaş işlemektedir.

Batırılan bankalar ve Devlet arasındaki borç ödeme anlaşmalarının oldukça yavaş ilerlemesine ilişkin önemli bir örnek, Etibank (Bilgin Yayın Grubu) ve Esbank (Zeytinoğlu Grubu) isimli bankalardan verilebilir. 1999 yılında el konulmasına rağmen Esbank'ın, TMSF ile gerçekleştirdiği anlaşma ancak 2005 yılı Ocak ayında gerçekleşmiştir. 2000 yılında Fona devredilen Etibank'ın sözde borç ödeme anlaşması ise, yine uzun bir dönem sürümcemede

kalmasına karşın ancak 2005 yılı Ocak ayında gerçekleşmiştir (25 Ocak 2005 Sabah, Zeytinoğlu'da Anlaştı: 7, 25 Ocak 2005 Hürriyet, Zeytioğlu'yla 625 milyon doları 12 yılda öde imzası:14). Üstelik, ekonomik krizlerin üzerinden geçen dört yıllık bir süreye rağmen, sahipleri tarafından iflasa sürüklenen banka grupları arasında anlaşma yapmayan gruplar da vardır. Buna rağmen, önemle belirtilmesi gereken bir diğer husus ise, "dördüncü güç" sahibi sermaye grupları ile medya şirketlerine sahip olmayan sermaye grupları arasındaki "eşitlik" ilkesine aykırı uygulamalardır. Dördüncü güç sahipleri ile gerçekleştirilen sözde borç anlaşmaları, diğer gruplarla gerçekleştirilen anlaşmalardan hem daha uzun bir vadeyi kapsamakta ve hem de sözde kalan anlaşmaların faiz oranları, diğer gruplarla karşılaştırıldığında daha da düşük kalmaktadır. Çalışmanın önceki kısmında açıklandığı gibi sözde kalan anlaşmalar ancak, Devlet tarafından "kurtarılan medya – finans kuruluşları" olarak değerlendirilebilir:

Sermaye Grupları	**Protokol Süresi**	**Toplam Borç (milyon ABD Doları)**	**Borca Uygulanan Faiz Oranı**
Avrupa – Amerika Holding (Erol Aksoy Grubu)	Holding, TMSF ile 5.5 ve 5 yıl olmak üzere iki ayrı protokol gerçekleştirmiştir.	33.8 ve 19.6	Libor artı 2.5
Sürmeli Grubu	Sürmeli Grubu, TMSF ile 12 Ağustos 2004 tarihinde, 10 yıl vadeli tek bir protokol gerçekleştirmiştir.	8.4	%8 basit faiz.
Bayındır Holding (BRT Televizyonu)	9 yıllık tek bir protokol bulunmakta	153.6	Libor artı 2.5
Yaşar Grubu	7 yıllık tek bir protokol bulunmakta	144	Libor artı 4.5
Ceylan Grubu	11 yıllık tek bir protokol bulunmakta	520	Libor artı 2.5
Medya Grubu (Bilgin Medya Grubu)	Grup ve TMSF arasında, 17.11. 2003 tarihinde, Sabah ve A TV'nin bir kısım hisselerinin 15 yıllık bir dönem boyunca Ciner Grubu'na kiralanmasına ilişkin bir ön sözleşme yapılmıştır. Bu sözleşmenin ardından, 3.05.2005 tarihinde yeni bir sözleşme gerçekleştirilmiş ve Ciner Grubu'nun on	899.9 (bu borç yasal faiz uygulandığında, 2.5 milyar dolara ulaş maktadır. Türkiye medyası için oldukça önemli bir Grubu olan Bilgin, Etibank'tan kaynaklanan borçlarını ödeme konusunda önemli bir şüphe çekmektedir. Sabah Gazetesi'ndeki açıklamaya göre Grup, Fon'a yalnızca 62 mil	Libor artı binde 5. Ancak, 3.05.2005 tarihinde yürürlüğe giren yeni sözleşmeye göre, Ciner Grubu'nun medya şirketleri için on yılı bulan bir vade içinde toplam 433 milyon dolar ödemesi kabul edilmiştir.

	yıllık bir dönemi kapsayan taksitlerle 433 milyon dolar ödeyerek, Sabah ve A TV'yi satın alması kararlaştırılmıştır. .	yon dolar nakit ödeme yapmış, 270 milyon dolarak olarak açıkla dıkları A TEL'in ise sadece %50 hissesini vermiş, medya şirketi için kiracısının (Ciner) asgari 150 milyon dolar olan ödemesini de Fon'a vereceğini açıklamıştır.	
Çukurova Grubu	TMSF ile biri 15 yıllık diğeri 20 aylık 2 farklı ödeme planı vardır. 20 aylık ödeme planında borcun 1 milyar 200 milyon ABD Doları olan kısmı için af uygulanmıştır.	6.2	Libor artı binde 5
Cavit Çağlar ve Nergis Holding	Devlet eski bakanı ve Olay Medya Grubu sahibi Cavit Çağlar, 19.8.2004 tarihinde 12 yıllık bir protokol imzalamıştır.	1.678	Libor artı %1 faiz.
Zeytinoğlu Grubu	Zeytinoğlu Grubu'nun 625 milyon dolar olan borcu, 12 yıl vadeli ve libor artı 1 faiz oranı ile ödenecektir. Grubun, gayrimenkul yatırımlarının ise borç karşılığında, TMSF de rehin tutulması kararı verilmiştir. TMSF tarafından son faaliyet raporu açıklamasında, 1.1.2004 ve 31.3.2004 tarihlerini kapsayan dönem içinde Grubun,127 milyon dolarlık borcunu ise ödediği belirtilmiştir.	625	Libor artı %1 faiz
Gariboğlu Grubu	Gariboğlu Grubu'nun Özelleştirme İdaresin den aldığı banka yine Devlete dönmüştür.	374	12 yıl boyunca Fon kaynaklarına ödeme yapılacaktır.
Toprak Grubu	Toprak Grubu'nun da uzun bir dönem Fon	453	Grup, borçlarını 12 yıl boyunca ödeyecektir.

	yetkilileri ile herhangi bir anlaşma yapmadığı görülür.		

Tablo 25: Batık Bankaların TMSF ile Gerçekleştirilen Borç Protokolleri ve Faiz Oranları (6 Şubat 2004. www.tmsf.org.tr, TMSF kamuoyu duyurularından hazırlanmıştır).

Batık bankalar içerisinde yer alan Uzan Medya Grubu'nun ise, BDDK ve TMSF ile herhangi bir borç ödeme planı bulunmamaktadır. Türkiye'de batık bankaların, kamusal kaynaklara 46 milyar ABD Doları seviyesindeki borcun ise, en kısa protokolün 5 yıl olduğu göz önünde bulundurulduğunda, ödeme imkanının olmadığı görülür. Bu bağlamda, batık bankaların kamu kaynaklarına en az 5 en çok 15 yıl boyunca yeni yükler getireceği, toplumun geniş kesimlerinin ise yine bu süreler boyunca işsizlik, giderek daha da azalan eğitim ve sağlık olanakları, yerli paranın değer kaybetmesi gibi önemli bir bedel ödeyeceği açıktır. Gerçekten de, 13 eylül 2004 tarihinde ekonomiden sorumlu Devlet Bakanı Abdüllatif Şener, "yapılan gelir gider hesaplamaları bu yükün tamamını karşılayacak bir gelirin olmadığını da göstermektedir" açıklamasını yapmıştır (Hürriyet). 13 Eylül 2004 tarihinde batık bankalardan kaynaklanan borcun yalnızca 328 milyon ABD Doları olan kısmı tahsil edilebilmiştir. Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu tarafından açıklanan faaliyet raporuna göre, nisan – haziran 2004 aylarını kapsayan ikinci üç aylık dönemde TMSF, batık bankaların sahipleri de dahil olmak üzere toplam 66.8 milyon ABD Dolarlık tahsilat yapmıştır. Tahsilatın 59.7 milyon ABD Doları nakit, 7.1 milyon ABD Doları ise ayni olarak gerçekleşmiştir. Dönem içerisinde hakim ortaklardan 273 milyon ABD Doları, kurumsal borçlulardan 32.6 milyon ABD Doları ve bireysel borçlulardan da 6.9 milyon ABD Doları tahsil edilebilmiştir. Bu şekilde, batık bankaların TMSF bünyesine alınmasından bu yana gerçekleşen kredi alacakları nedeniyle yapılan tahsilatların 875.9 milyon ABD Doları olduğu görülmektedir. Tahsilatın yalnızca 528.6 milyon ABD Dolarlık kısmı, hakim ortaklardan karşılanmıştır. Bununla birlikte, batık bankaların hakim ortaklarından bir kısmının henüz TMSF ile herhangi bir borç ödeme planı gerçekleştirmemesi de dikkat çekmektedir. Ekonomik krizlerin ardından 26 Aralık 2003 tarihinde yürürlüğe giren, 5020 Sayılı Kanun'un da, batık bankalardan kaynaklanan borçların tahsilatına yönelik bir çözüm oluşturmadığı da belirtilmelidir. Üstelik TMSF Başkanı Ahmet Ertürk'ün de belirttiği gibi, henüz borç ödeme planı sunmayan, aslında borç ödeme anlaşması sunmamak için de yurt dışına kaçan, banka sahipleri nedeniyle borçların ödenmesi de mümkün olmamaktadır. Ahmet Ertürk, Kent Bank, Zeytinoğlu Grubu (Esbank), İktisat Bankası, Bank Ekspres (Korkmaz Yiğit Holding), Egebank ile görüşmelerin sürdüğünü, bazı batık banka sahiplerinin ise hiçbir mal varlıklarının olmadığını belirtmiştir. Ertürk'ün borç ödeme sürecini aksatan gruplar arasına Uzan Grubu'nu da dahil etmesi gerekir (Nedim Şener, Milliyet, 26

Aralık 2004:18). Ancak, batık banka sahipleri arasında yer alan Egebank'ın sahibi Murat Demirel ve İmar Bankası'nın sahibi Uzan ailesi gibi sermaye gruplarının ise, Devlete olan borçlarını ödememek için yurt dışına kaçtıkları da belirtilmelidir. Örneğin Murat Demirel'in 31 Aralık 2004 günü Bulgaristan'a kaçmak isterken yakalandığı gözlenir. Ancak, Demirel yakalanır ve bankanın, Şevket Demirel'in sahibi olduğu şirketlerle gerçekleştirdiği anlaşmalar sonucunda Şevlet Demirel'e ait olan şirketlerin Fon denetimine alınmasına karar verilir. Öte yandan, batık banka operasyonlarından elde edilen borç ödeme planları ise hem gereği gibi yürütülememektedir ve hem de Devlet tarafından tahsil edilebilen miktar oldukça azdır. Örneğin, 46 milyar dolara karşı bankaların hakim ortaklarından tahsil edilebilen tutar 31 Aralık 2003 tarihine değin yalnızca 170 milyon dolar olan tahsilat, bankaların tek çatı altında birleşmesi ve tasfiyesi sonucunda 258 milyon dolara çıkarken, TMSF'nin bağımsız kuruluşundan sonra 31 Ekim 2004 tarihine kadar gerçekleştirilen tahsilat 121 milyon dolar seviyesinde kalmıştır. Ertürk, borçların ödenmesindeki düşük tahsilatı ise, protokollerin ilk yıllarının ya ödemesiz veya çok düşük ödeme taksitlerinin öngörülmesi olduğunu belirtir (Şener, 26 Aralık 2004; Milliyet:18). Ertürk, gelecek yıllardan itibaren tahsilatın artacağını belirtir ancak hem söz konusu borçlara, temerrüt faizlerinin eklenmesi ve hem de batık banka sahiplerinin bir kısmının zaten hiçbir mal varlığı göstermemesi veya ödemelerin normalden çok uzun vadelere bağlanması, batık bankalar aracılığı ile "nitelikli dolandırıcılık" veya "kültürlü hırsızlık" yapan banka sahiplerinin, krizler boyunca gerçekleştirdiği yolsuzlukları yine Devletin sırtına yükledikleri görülür. Sınırlı sayıda üstelik medya şirketlerine de sahip olan sermaye grubu tarafından, ekonomik krizlerin siyasal skandala dönüştürülmesi de ancak bunun göstergesidir.

Türkiye'de ekonomik krizler, 1980'li yıllardan itibaren giderek doğal bir biçimde holdingleşen, sanayi, finans ve diğer ticari sektörlerle bütünleşerek bir sanayi biçimini alan medya sektörünü ve söz konusu sektörün yapısal özelliklerini açığa çıkartmıştır. Bununla birlikte, 1980'li yıllardan itibaren önemli değişikliklerin yaşandığı medya holdinglerinin, ekonomik krizin yaşandığı 2000 ve 2001 yıllarından başlayarak, etkisi uzun bir dönem sürecek olan yeni gelişmelere de yol açtığı görülmektedir. Örneğin, krizlerden dolayı mali açıdan zor duruma düşen medya şirketlerinin yeni sermaye gruplarına satılması veya TMSF elinde yoğunlaşan medya gruplarının nasıl satılabileceği, Türkiye'de medya ve demokrasi arasındaki ilişkiler bağlamında ayrıca araştırılmalıdır. Ancak, bu konu tezin sınırlarının oldukça dışında yer almaktadır.

2.4 Ekonomik Krizlerin Ardından Türkiye Medyası

Türkiye Cumhuriyeti'nin yakın siyasi geçmişinde yaşadığı iki "ekonomi – politik" kriz aslında "dördüncü gücün" toplumsal meşruiyetini siyasal iktidarlar üzerinde önemli bir baskı unsuru olarak kullanan, medya sektörünün tüm alt alanlarına yoğunlaşarak yayılan, ve üstelik giderek doğal bir biçimde, sermaye birikim kuralları ve ideolojisini medya sektörüne yayan sınırlı sayıdaki "sermaye – medya" birlikteliğini olanca açıklığı ile ortaya çıkartmıştır.

Türkiye'de, 1980'lerin ardından yaşanan, ve "holdinglerin medyaya giriş evresi" olarak isimlendirilen dönem, aslında medyada yapısal değişimlere yol açmış, yine söz konusu dönemden itibaren gelişen "medya – siyaset ve ticaret" ilişkisi, medyanın merkezi İstanbul ile siyasetin merkezi Ankara arasında, üstelik liberal çoğulcu yaklaşımın varsayımlarının tam aksine, birbirini büyüten ve geliştiren karmaşık ilişkiler ağını egemen bir hale getirmiştir. Bu bağlamda, çoğulcu yaklaşımın "fikirlerin serbest pazar yeri" olarak değerlendirdiği iletişim pazarlarının gerçek anlamı demokratik bir iletişim düzeni ve iletişim düzeni adına sorgulanmalıdır. Ancak, hem kamu hizmeti anlayışını kamu tekeli olarak değerlendiren devlet yayıncılığı, hem "fikirlerin serbest pazar yerini", sınırlı sayıdaki sermaye grubuna bağlayan medya politikaları ve hem de zaten sermaye gruplarıyla iç içe geçmiş, medyanın tüm alt sektörlerine yoğunlaşarak yayılmış medya holdingleri nedeniyle Türkiye medyasının, iletişim özgürlüğü ve demokratik bir iletişim düzeni anlayışından oldukça uzak olduğu belirtilmelidir.

Türkiye medyasının, demokratik bir iletişim düzeni ve iletişim özgürlüğü için önemli bir engel oluşturması yalnızca kamu hizmeti yayıncılığının, kamu tekeli olarak yaşanmasıyla ilgili ve sınırlı değildir. Türkiye medyasının 1980'lerden sonraki dönemi hem büyük sermaye gruplarıyla iç içe geçmiş, şirket kümeleşmeleri içerisinde erimiş, tamamen sermaye birikim kuralları ve ideolojisinin denetimine girmiş medya grupları ve hem de cemaat, tarikat ilişkileriyle simgelenmektedir. Öyle ki, sermaye gruplarıyla bütünleşmemiş veya cemaat, tarikat ilişkileriyle iç içe geçmemiş ulusal bir medya grubu yoktur. Üstelik, Türkiye'nin yakın siyasi geçmişinde yaşadığı iki "ekonomi – politik kriz", sahipleri tarafından iflasa sürüklenen bankalar nedeniyle, medya şirketlerinin birbiri ardına Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'nun, aslında Fon eliyle de siyasal iktidarın, denetimine geçmesine yol açmıştır. Ancak, tam da bu noktada, medyada çoğulculuk ve çok seslilik adına önemli kayıpların gerçekleştiği görülür. Çünkü, Fon elinde yoğunlaşan medya şirketleri hem "dışsal çoğulculuk" olan mülkiyet çeşitliliğini yok etmiş ve hem de "içsel çoğulculuk" olarak değerlendirilen, fikir ve düşünce özgürlüğünü tartışılabilir bir hale getirmiştir. Özellikle Fon'un yönetim ve denetimine alınan medya şirketlerinin yöneticilerinin de Fon tarafından belirlenmesi, yayın politikalarının yeni yöneticiler tarafından belirlenmesi içsel çoğulculuğu tartışılabilir kılmıştır.

Türkiye'de olanca açıklığı ile görüldüğü gibi, medyadaki sözde "serbestleşme" politikalarına rağmen, medyanın ardındaki sermayenin hem iletişim pazarlarını ve hem de kamusal kaynakları tahakküm altına alması yine liberal çoğulcu yaklaşım tarafından "dördüncü güç" olduğu iddia edilen medya şirketlerinin, sahiplerinin ticari çıkarlarıyla yönlendirilen yayın politikaları nedeniyle, kamusal çıkarlar adına siyasal iktidarların gözetim altına bulundurulması, denetlenmesi yerine "dördüncü gücün" toplumsal meşruiyetini siyasal iktidarlar üzerinde baskı unsuru olarak kullanan çıkar gruplarına dönüşmesi de yine yeni sağın ekonomi politikalarının uygulanmasıyla eş zamanlı gerçekleşir.

Türkiye'nin yakın siyasi geçmişinde yaşadığı iki "ekonomi – politik" kriz, medyanın sahiplerine sağladığı toplumsal rant ve söz konusu rantın siyasal iktidarlar üzerinde bir baskı unsuru olarak kulanılması olanca açıklığı ile yaşanmıştır. Çünkü, büyük sermaye ve finans kuruluşlarının, aslında yasal düzenlemelerin açıkça yasaklamasına rağmen, "dördüncü gücün" sahibi olması yolsuzluklara rağmen BDDK ve TMSF ile yapılan anlaşmaları etkilemiş, medya holdinglerinin sözde borç ödeme anlaşmaları toplumun geniş kesimlerinin ödediği bir bedele dönüşmüştür. Krizler sürecinde batırılan bankaların kamusal maliyetinin yaklaşık 50 milyar dolara ulaşmasına, ki bu miktar Türkiye Cumhuriyeti'nin dış borcunun yaklaşık 2 / 3'sidir, karşın medya gücüne sahip olan sermaye gruplarının hem TMSF ve hem de BDDK ile yaptığı sözde borç ödemeleri hem borçların faiz oranlarının sembolik düzeyde gerçekleşmesi (libor artı binde beş gibi) ve hem de zaten düşük faiz oranına rağmen, borcun oldukça uzun vadelere bağlanması (en kısa vadeli anlaşma beş yıldır) ve üstelik doğrudan medya sahibi olmayan diğer banka sahiplerinin, ki bu gruptaki "işadamları" mahkemeler tarafından kültürlü hırsızlar ve "nitelikli dolandırıcılar" olarak değerlendirilmektedir, gerçekleştirdikleri anlaşmalar ve ödeme planlarıyla karşılaştırıldığında, gerçekten de borçların ödenmesine, en azından tasfiye edilmesine yönelik olmadığı görülür. Üstelik, medya sahibi işadamları arasında halen gerek Fon ve gerek BDDK ile anlaşma gerçekleştirmeyen (Bilgin ve Uzan), Devlete borç ödemek yerine yurt dışına kaçan sermaye grupları da bulunmaktadır. Türkiye medyasında, medya sahipleri ve siyasal iktidarlar arasındaki ilişkiler medyanın gündelik pratiklerinde "medya – siyaset – ticaret" ilişkileri olarak değerlendirilmektedir. Öyle ki, medyanın ardındaki sermaye gruplarının siyaset ve ticaret bağlantıları da yine "dördüncü güç" üzerinden yürütülmekte, medyanın siyasal desteği, ekonomik desteğe dönüşmekte ve medya – siyaset arasında birbirini büyüten ve destekleyen karmaşık ilişkiler ağı tüm sektörde yaygınlaşmaktadır. Bu yapının ise, demokratik bir iletişim düzeni ve iletişim özgürlüğü ile bağdaşan hiçbir yanı yoktur. Üstelik, ekonomik krizler Türkiye medyasının önemli bir bölümünün de Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na, ancak Fon eliyle de siyasal iktidara,

devredilmesi, medya gücünün bu kez siyasal iktidarın elinde yoğunlaşmasına yol açmıştır. Türkiye medyası, 1980'lerin ardından, bu kez de bir Devlet kurumu tarafından finanse edilmeye, yönetilip – yönlendirilmeye açık bir hale gelmiştir.

Türkiye'de iletişim pazarlarının ve mülkiyet ilişkilerinin irdelenmesi, medyanın tüm alt alanlarında yoğunlaşarak yayılmış ve sermaye gruplarıyla iç içe geçmiş karmaşık bir ilişkiler ağını ortaya çıkartır. Buna karşın, Türkiye medyasının özellikle mülkiyet ve kontrol yapısının diğer sektörlere kıyasla önemli ölçüde hızlı bir değişimden geçtiği de belirtilmelidir. Özellikle, başlangıç ve işletme masrafları oldukça yüksek, ağırlıklı olarak "oligopolcü" bir piyasa yapısı ile sınırlı sayıdaki medya grubunun oluşturduğu "tekelci" örgütlenmeler zaten tek başına kârlı olmayan medya şirketlerinin de yeni mülkiyet ilişkileriyle güçlendirilmesine yol açmakta ama, medya şirketlerinin ihtiyaç duyduğu büyük sermaye kaynaklarını ve yeni teknolojiyi finanse etme gücüne sahip olmayan grupların veya dinamiklerin, "fikirlerin serbest pazar yerine" girmesini engellemektedir. 1980'li yılların ardından Türkiye medyasının hem demokratik bir iletişim düzeni ve iletişim özgürlüğüne kapalı yapısı ve hem de, özellikle haber içeriklerinde görüldüğü gibi, egemen ideolojinin yeniden üretilmesi ancak iletişimin bir pazar yeri olarak düşünülmesiyle ilişkilidir.

Gülseren Adaklı'nın belirlediği gibi (2001:198), "büyük yatırımlarla yapılan yayın faaliyetlerini sürdürenler ise, kapitalist sistemin bu yeni aşamasında endüstrinin neredeyse bütün alanlarıyla bütünleşmiş, bağımsızlık temelini çoktan yitirmiş monopolistik (tekelci) ya da oligopolistik piyasanın başat aktörleri haline gelmişlerdir". Üstelik, Türkiye medyasının krizler döneminde Fon'a devredilen şirketlerinde olduğu gibi devredilmeyen medya şirketlerlerinin de, sermaye gruplarıyla iç içe geçmiş, şirket kümeleşmeleri içerisinde erimiş bir yapısının olduğu gözlemlenir.

Ekonomik krizler sürecinde, gerçekleştirdikleri yolsuzluklar nedeniyle bankalarına el konulan ve üstelik Devlete ait olan borçlarının yine Devlet tarafından karşılandığı medya holdinglerinin yanı sıra, Türkiye medyasının diğer medya gruplarının da hem finans kesimleri ile bütünleşmiş mülkiyet ilişkilerinin olduğu bunların dışında yer alan medya gruplarının ise cemaat ve tarikat ilişkileriyle iç içe geçmiş ilişkilerinin bulunduğu gözlemlenir.

Türkiye medyasında, en azından ulusal düzeyde egemen bir biçimde yaşanan, sözü edilen ilişkilerin anlaşılması için yalnızca medya gruplarının mülkiyet ilişkilerinin anlaşılması bile yeterlidir. Türkiye medyasında yer alan, ancak ekonomik krizler döneminde bankalarının Fon'a devredilmediği, diğer büyük gruplar aşağıdaki gibi verilebilir (BYAUM, 2000:6)

- **Zaman Grubu:** Fettullah Gülen cemaati ile ilişkisi vardır. Zaman Gazetesi, Samanyolu Televizyonu, Cihan Haber Ajansı, Aksiyon Dergisi, Dünya Radyo

ve Zaman Pazarlama grubun denetimindedir. Ayrıca Grubun, faizsiz finans kurumlarıyla da ilişkisinin olduğu bilinmektedir.

- **Dünya Medya Grubu:** Nezih Demirkent'in mülkiyetinde yer alan Dünya Medya Grubu, Dünya Gazetesi, Dünya online hizmetler, Dünya Yayın Pazarlama, Dünya Yayınevi, Dünya Kitabevi ve bir araştırma şirketinden oluşmaktadır.
- **Medya Grubu:** Nickledeon, Discovery Channel, Number One, Genç TV, Fashion ve Klass televizyon kanalları, Number One FM, Radyo Klass, Energy FM radyoları, Number One Dergi ve Number One Interaktif.
- **Bağımsız Gazeteciler Grubu:** Ekonomik krizler sürecinde, Doğan Medya Grubu'nun desteğini alan Zafer Mutlu ve ekibi tarafından yeni bir medya grubu oluşmuştur. Vatan Gazetesi, Haftalık isimli magazin dergisi, Güzelce isimli magazin dergisi bu grubun denetimindedir. Bağımsız Gazeteciler Grubu aslında Bilgin Yayın Grubu'nun eski ve önde gelen çalışanları tarafından oluşturulmuş ve Doğan Grubu'ndan, destek almıştır (matbaa vb). Sabah Gazetesi'nin genel yayın yönetmeni ve yazarları (Ergün Babahan, Yavuz Semerci, Mehmet Barlas) tarafından, Doğan Grubu'nun, Sabah Gazetesini yok etme planlarının bir parçası olarak Vatan Gazetesi'ne destek verdiğini yazmışlardır.

Türkiye medyasının söz konusu ulusal medya gruplarının dışında iki önemli grubu daha bulunmaktadır. Bunlar Doğuş Holding ve ekonomik krizler sürecinde hem medya savaşlarının öncüsü olan ancak eleştirdiği medya grupları gibi medya – siyaset – ticaret ilişkileri bulunan Doğan Holding'dir. Aşağıda her iki grubun mülkiyet ilişkileri verilmektedir:

Doğuş Grubu (Doğuş Holding)

Holdingin Bankacılık ve Finans Sektöründeki Yatırımları:

Garanti Bankası (Garanti Bankası,22 Kasım 2000 krizinden önce Osmanlı Bankası ve Körfez Bankası ile birleşmiştir. Bu bankalar da yine Doğuş Holding'e aittir), United Garanti, International Bank (KKTC), Garanti Bank Moskow, Ana Yatırım, Garanti Finansal Kiralama, Garanti Yatırım, Garanti Portföy Yönetimi, Aktif Finans Factoring, Aktif Finansal Kiralama, Aktif Finans, WV Doğuş Finans, Garanti Sigorta, Garanti Hayat Sigorta, Doğuş Sigorta, Garanti Holding, Bonus Card, Somtaş.

Holdingin Sanayi – Ticaret ve Hizmet Sektöründeki Yatırımları:

Filiz Gıda Sanayi, Barilla, Lamb – Weston Doğuş, Patates, Erbak Uludağ Gazoz, Unmaş Unlu Mamuller, Done Dondurulmuş Gıda, Doğuş İnşaat, Doğuş Yapı, Doğuşkent Konut Taahhüt, Teknik Mühendislik Müşavirlik, Ayson Sondaj ve Araştırma, Antalya Hazır Beton, Datmak Turizm, Garanti Turizm Yatırım, Antur Turizm, Voyager Mediterranean, Göktrans, Doğuş Hava Taşımacılığı, Yat Limanları İşletmeciliği, Doğuş Otomotiv, Doğuş Oto Değerlendirme, Doğuş Ağır Vasıta, Doğuş Servis, Doğuş Motor, Genoto, Genpar, Katalonya Oto, Yüce Oto, Lasaş Lastik Sanayi, Tansaş, Makrocenter, Arena Giyim, Do – Ça Tekstil Temizleme, Jeeves

Kuru Temizleme, Humanitas Doğuş İnsangücü Yönetimi A.Ş, Abacus Doğuş Hizmet Yönetimi A.Ş, Garanti Ödeme Sistemleri, Garanti Güvenlik, Gucci, Armani, Jeeves International, Doğuş Enerji. **Holdingin Medya Sektöründeki Yatırımları:** **Televizyon:**NTV, CNBC – E. **Radyo:** NTV Radyo, Radyo Eksen, Radyo 1. **Dergi:** NTV Mag, F1 Racing, N Style, Popüler Tarih, Car Türkiye. **Haber Ajansı:** NTV Haber ve Reklam Ajansı Tic. A.Ş. **İletişim ve Enformasyon Teknolojileri:** Ixir, NTVMSNBC, Garanti Teknoloji, Sebit Eğitim ve Bilgi Teknolojileri A.Ş.

Tablo 26: Doğuş Grubu Medya ve Diğer Sektörlerdeki Şirketleri (BYAUM ,2000 :11).

Doğuş Holding, medya sektöründe gerçekleştirdiği yatırımları nedeniyle önemli medya holdingleri arasında yer almaktadır. Bununla birlikte, AB hedef kitleye hitap eden NTV ve CNBC – E, Türkiye'de nitelikli televziyon ("***quality television***") konseptine dayanmaktadır. Bu nedenle, televizyon pazarlarında sahip olduğu pay diğer grupların arkasında kalmaktadır. Türkiye'de ilk haber portalı olan "NTVMSNBC" aynı kopseptin, internet versiyonu olarak dikkat çekmektedir. Türkiye'de ekonomik krizlerin ardından medya sektöründe önemli bir diğer grubu ise, Doğan Yayın Holding oluşturmaktadır. Ekonomik krizler sürecinde Doğan Holding'in oldukça önemli bir konumu bulunur. Çünkü Doğan Holding hem, Fon'a devredilen diğer medya şirketlerinin ve bağlı olduğu ortak şirketlerin bir kısmına hem talip olmuş ve hem de krizlere uyum sağlayamayan, birbiri ardına şirketleri TMSF'ye devredilen diğer sermaye gruplarını "yolsuzluk", "hortumculuk" suçlamalarıyla eleştirerek gerçekte söz konusu grupların tasfiyesini istemiştir (Sönmez,2003:68). Ancak, Doğan Grubu'nun iletişim pazarlarının uzun dönemdir oligopolcü bir nitelik taşıdığı Türkiye medyası üzerindeki kontrol ve denetimini de kaybettiği için, ekonomik krizleri medyada hegemonya mücadelesine dönüştürdüğü görülür. Öyle ki, Türkiye medyasının son döneminde Doğan Grubu bir yandan yazılı basın için dağıtım ve öte yandan özellikle televizyon pazarı için reklam karteli oluşturmuş, sektörün tüm alt alanlarında ve üstelik sahip olmadığı medya şirketlerinde de önemli bir denetim gücüne ulaşmıştır. Oysa, ekonomik krizler döneminde Doğan Grubunun başını çektiği kartelleşmiş yapı, bir yandan batık banka – medya birliklerinin TMSF'ye devri ve Devletin, iletişim pazarlarında önemli bir mülkiyet yoğunlaşmasına girmesi ancak diğer yandan krizler dönemindeki öteki savaş cephesinin (Karamehmet, Bilgin – Ciner, Uzan) kartel yapısından çıkarak kendi reklam ve dağıtım şirketlerini kurması nedeniyle Doğan Grubu'nun uzun bir dönemdir süregelen egemenliğinin dağılması, iletişim pazarlarındaki karşılığını ancak Doğan ve karşıtları arasındaki iki cepheden oluşan iktidar mücadelesinde bulmuştur. Oysa, Türkiye'de Doğan Grubu'nunda demokratik bir iletişim düzeni ve iletişim özgürlüğü üzerinde önemli bir engel oluşturduğu belirtilmelidir. Çünkü Doğan Grubu yalnızca medya sektöründeki en büyük

tekelci yapı değil aynı zamanda iletişim pazarlarında sahip olmadığı diğer gruplar üzerinde de, reklam ve dağıtım karteli aracılığıyla, kontrol ve denetim uygulayan önemli bir oligopoldür. Üstelik, Doğan Grubu'nun diğer grupları eleştirmesine rağmen kendisinin de medya – siyaset ve ticaret ilişkileri geliştirdiği uzun bir süredir gözlemlenir. Bu ilişkilerin açık bir örneğini, Petrol Ofisi'nin özelleştirilme ihalesinden kaynaklanan vergi borcunun Devlete ödenmemesi tam aksine uzun bir süre ertelenmesi (öteleme) oluşturur. Doğan Yayın Holding, medya sektörüne medya dışı alanlardan gelen ve hem diğer ticari sektörlerde ve hem de medya sektöründe genişleyen önemli bir gruptur. Üstelik Doğan Grubu'nun medya alanındaki gelişmesi ve sektörün diğer alanlarındaki yayılması, ticari faaliyetlerindeki gelişme ve büyümeye eşlik etmiştir. Bu nedenle, Doğan'ın zarar eden medya şirketlerine rağmen medya sektöründe büyümeye devam ettiği gözlemlenir. İletişim pazarlarına sınırlı sayıdaki medya grubunun egemen olması bir yandan iletişim pazarlarının ve kar getiren şirketlerin paylaşılması adına gruplar arasındaki "medya savaşlarına" yol açarken öte yandan ortak ticari ve sınıfsal çıkarlar nedeniyle söz konusu savaşlar, gizli anlaşmalarla sonuçlanmaktadır. Üstelik medya gruplarının, medya – siyaset – ticaret ilişkileri ancak söz konusu savaşlarla ortaya çıkmakta, toplumun geniş kesimleri ise, iletişim özgürlüğü bağlamında kendilerini çok yakından ilgilendiren, "kirli ilişkileri" ancak medya savaşları aracılığıyla öğrenebilmektedir. Oysa, Türkiye medyasının kaynaklarını ticari çıkar kavgalarından alan ancak, liberal çoğulcu yaklaşımın medya için öngördüğü (iletişim özgürlüğü, medyanın hiçbir ticari girişime sahip olmaması, editoryal bağımsızlık ve dördüncü güç gibi) değerler adına yapılıyormuş gibi gösterilen medya savaşlarının ise, medya kartelleri arasındaki yeni "centilmenlik" anlaşmalarına kadar devam ettiği, yeni anlaşmaların tesisinin ardından, hiçbir kişisel alınganlığa yol açmadığı gibi, savaşlar boyunca dile getirilen etik ilkelerin değil yerine getirilmesi, hatırlanmadığı yeni kirli ilişkilere kadar "barış" koşulları hüküm sürmekte, kamuoyu önünde sözde "dostluk" ve "ilkeli gazetecilik" deklarasyonlarıyla siyaset ve ticaret alanlarıyla kurmuş oldukları "kirli ilişkilerden" sözde arınmış karteller yine kamuoyu önüne çıkmaktadır. Öte yandan, medya sektöründe var olması gereken rekabetin de yine medya kartelleri aracılığı ile "tekelci rekabete" dönüştüğü görülmektedir. Ancak, Türkiye'de medya mülkiyeti bağlamında oldukça dikkat çeken unsur, medya holdinglerinin aslında gazetecilikle bağdaşmayan diğer sermaye alanlarındaki yatırımlarıdır. Aşağıda, Doğan Holding'in medya ve diğer ticari ilişkileri verilmektedir.

Doğan Grubu (Doğan Yayın Holding, Dış Holding)
Holding Yönetim Kurulu Başkanı: Aydın Doğan
Holdingin Bankacılık ve Finans Sektöründeki Şirketleri:

Türk Dış Ticaret Bankası A.Ş, Dış Ticaret Factoring A.Ş, Dış Yatırım, Dış Holding, Malta Limited, Dışbank Malta, Dışbank Globus, Dışbank Netherlands N.V, Kıbrıs Dış Ticaret Bankası Offshore Limited, Ray Sigorta A.Ş, Doğan Hayat Sigorta A.Ş, Dış Holding B.V, Doğan Finansal Kiralama A.Ş, Doğan Factoring Hizmetleri A.Ş.

Holdingin Enerji, Sanayi ve Ticaret Sektörlerindeki Yatırımları:

İş Doğan Petrol Yatırımları, Milpa, Hürriyet Pazarlama, Milanur İnşaat, Doğan Otomobilcilik, Doğan Havacılık, Doğan Yayın Holding A.Ş, Çelik Halat ve Tel Sanayi A.Ş, Ditaş.

Holdingin Turizm Sektöründeki Yatırımları:

Milta Turizm İşletmeleri A.Ş, İsedaş İstanbul Elektrik Dağıtım Sanayi ve Ticaret A.Ş, Milta Milliyet Seyahat Acenta İşletmeciliği A.Ş, Karada Turizm İşletmeleri.

Holdingin Servis Sektöründeki Şirketleri:

Doğan Müşteri Hizmetleri A.Ş, Milliyet Verglas und Handels GMbH, Doğan Kitap Müzik Pazarlama A.Ş, Doğan Telekomünikasyon Kart Sistemleri ve Ticaret A.Ş, Doğan Burda Rizzoli Dergi Yayıncılık ve Pazarlama A.Ş (DBR), Doğan ve Egmont Yayıncılık A.Ş, Ultra Kablolu Televizyon ve Telekomünikasyon Sanayi ve Ticaret A.Ş, Digital Hizmetler Pazarlama A.Ş, Zigana Elektrik Dağıtım Sanayi ve Ticaret A.Ş, CH Investment B.V, CH UK Limited Investment, Entralle Handels GMbH Trading, 3 D Güvenlik Sistemleri ve Organizasyon Ticaret A.Ş, Kelkit Tekstil Sanayi ve Ticaret A.Ş

Holdingin Medya Sektöründeki Şirketleri:

Hürriyet Gazetecilik ve Matbaacılık A.Ş, Milliyet Gazetecilik A.Ş, Yaysat Yayın Satış ve Pazarlama ve Dağıtım A.Ş, Dyg İlan ve Reklam Hizmetleri A.Ş, Doğan Ofset Yayıncılık ve Matbaacılık A.Ş, Doğan Raks Satış Pazarlama ve Dağıtım A.Ş, Doğan Kitapçılık A.Ş, Doğan Haber Ajansı A.Ş, Doğan Basım ve Dağıtım İşleri A.Ş, Simge Yayıncılık ve Dağıtım A.Ş, Milliyet Haber Ajansı A.Ş, Hürriyet TV Film Production A.Ş, Doğan Prodüksiyon ve Ticaret A.Ş, ANS Uluslararası Yapım Yayın Reklamcılık A.Ş, Doğan İletişim Elektronik Servis Hizmetleri A.Ş, Doğan Media International, D Finans Ticaret A.Ş, Doğan Müzik Yapım ve Ticaret A.Ş, D Market Ticaret A.Ş, D Pazarlama ve Ticaret A.Ş, Hürriyet Gazetecilik ve Matbaacılık A.Ş, Zweigniderlassung Deutcschland, Doğan Daily News Gazetecilik ve Matbaacılık A.Ş, Doğan Dağıtım Satış ve Pazarlama A.Ş, Milliyet Internet Hizmetleri A.Ş, Doğan Medya Pazarlama A.Ş, Basın İşletmecilik A.Ş, Doğan Bilgi Teknolojileri A.Ş.

Doğan Grubu'nun medya şirketleri, aşağıdaki ürünleri yayınlamaktadır:

Televizyon: Kanal D, CNN Türk, D Fun, Bravo, Galaxy. **Radyo:** Radyo D, Radyo Foreks. **Televizyon Yapım:** ANS Yapım – Yayın A.Ş, Hürriyet TV Prodüksiyon, Doğan Prodüksiyon. **Haber Ajansı:** Doğan Haber Ajansı. **Gazete:** Hürriyet, Milliyet, Radikal, Posta, Finansal Forum, Referans, Fanatik, Gözcü, Hafta Sonu. **Dergi:** Tempo, Ekonomist, Oto Show, Hafta Sonu, Top Pop, Delikanlı, Elele, Klips, Capital, Blue Jean, Atlas, Gösteri, Go, Fame, Focus, Marie Claire, Paramatik, Hey Girl, Walkman, Kim, Forte Beatue, Form Sante, Milliyet Kardeş, Elite, Negatif, Maison Française, Max, AD Net, Amica, PC Net, Lezzet, Burda, Bebek, İstanbul Life, Elle, Country Homes, Oto Moto, Information Week. **Basım – Yayım:** Doğan Ofset, Doğan Yayın Holding, Simge Yayıncılık, Gerçek Yayıncılık, Doğan Egmont, Doğan Burda Rizzoli, Doğan Kitap, Hürgüç Ticaret A.Ş, Hürriyet Gazetecilik A.Ş, Milliyet Gazetecilik A.Ş, Milliyet – Verlag Handless GMbH, **Reklam ve Pazarlama:** Hür Medya, Rekpa A.Ş, Medya D, Bimaş, Simge Reklam Grubu, Yaratım A.Ş, Ege Reklamcılık, DYG İlan ve Reklam A.Ş. **Dağıtım:** Yaysat, Biryay. **Müzik:** DMC Doğan Müzik Yapım Ticaret A.Ş. **Parakende:** D & R Mağaza Zinciri (Raks ile ortaklık) **Internet ve Telekomünikasyon:** Digi Türk (Çukurova Holding ile ortaklıktı, fakat 22 Nisan 2000 tarihinde tek başına Çukurova Grubu'na kalmıştır), Doğan Digital Platform, Doğan On Line Elektronik Servisleri A.Ş, Ultra Kablolu TV A.Ş, Doğan İletişim Eletronik Servisleri A.Ş, Doğan Bilgi Teknolojileri A.Ş, Hür – Bim A.Ş, Doğan Multimedia A.Ş

Tablo 27: Doğan Grubu Medya ve Diğer Sektörlerdeki Şirketleri (Sönmez,2003:139, www.dmg.com.tr).

Doğan Grubu'nun içinde bulundurduğu birden çok holding aracılığı ile, medya sektöründe önemli bir mülkiyet yoğunlaşması içinde olduğu gözlemlenir. Gerçekte, Türkiye'de iletişim pazarlarının, üretim aşamasından, dağıtım aşamasına kadar medya sektörünün tüm alt

alanlarında eş zamanlı bulunan medya grupları tarafından yönetildiği görülmektedir. Dördüncü gücün, sınırlı sayıdaki sermaye grubunun denetiminde olmasının, demokratik bir iletişim düzeni için gerçekten de önemli bir tehdit olarak algılanması gerekmektedir. Medya sektörüne ağırlığını koyan, sektörün diğer alanlarına da yoğunlaşarak yayılan ve sermayenin diğer sektörleriyle iç içe geçmiş olan yapı, haber içeriklerine getirdiği etkiler nedeniyle, demokrasi için tehlikeler taşır. Toplumdaki çoğulcu ve çok sesli yapının medya aracılığı ile yansıtılmasının engellenmesi, katılımcı demokrasinin gelişmesi üzerindeki engeller, medya gruplarının dördüncü güç aracılığı ile siyaset ve ticaret alanlarıyla birbirini besleyen, büyüten karmaşık ilişkiler oluşturması demokrasi adına sorgulanması gereken tehditlerin yalnızca bir kısmını oluşturmaktadır.

Sermaye birikim kuralları ve ideolojisinin egemen olduğu bir medya düzeni içinden bakıldığında, yayın politikaları ve egemen habercilik pratiklerinin yine medya sahiplerinin "ekonomik ve siyasi çıkarlarına veya tercihlerine" göre düzenlendiğine ilişkin önemli örnekler görülmektedir. Ekonomik krizler örneğinde, medyadaki egemen mülkiyet ilişkilerinin, Devlet ve sermaye grupları arasındaki etkileşimin değerlendirilmesi aslında bu dönemdeki yayın politikaları ve habercilik pratiklerinin "nedenleri" üzerine önemli bir veri sunmaktadır. Ancak, bu çalışma için, kriz dönemindeki hegemonik mücadelenin nasıl kurulduğu, medya sahiplerinin çıkarlarının toplumun genel çıkarları olarak nasıl yansıtılabildiği, gerçekte ekonomik yapı ve ilişkilerin ideolojik anlam üretimine etkisinin değerlendirilmesi, bu çalışmanın önemli amaçları arasında yer almaktadır. Tezin üçüncü bölümünde, medyadaki egemenlik mücadelesinin yol açtığı hegemonik mücadele pratiği değerlendirilecek ve ekonomik krizler örneğinde, Türkiye medyasında yeni sahiplik yapısı ve habere yansıması sorgulanacaktır.

BÖLÜM III
MEDYA HOLDİNGLERİ VE HABER: KRİZ DÖNEMİNDE HEGEMONİK MÜCADELENİN ÇÖZÜMLENMESİ

Türkiye'de ekonomik krizler sürecinde çoğu medya gücü ile bütünleşmiş yirminin üzerinde (Yapı Kredi Bankası ve Adabank dahil edildiğinde yirmi üç) bankanın, üstelik de sahipleri tarafından iflasa sürüklenmesinin ardından Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilmesi, medya sektöründe dengelerin alt üst olduğu, medya sahiplerinin sermaye sınıfı içi kavgalarını medya ekseninde gerçekleştirdiği, medya sahiplerinin karmaşık ticari ve siyasi ilişkilerinin yayın politikaları ve haber pratiklerinde inşa edildiği hegemonya mücadelesine yol açmıştır. Doktora tezinin bu bölümünde, ekonomik krizler döneminde, medya grupları arasındaki "hegemonya mücadelesi", yayın politikaları ve haber pratikleri üzerinden çözümlenecektir. Bu şekilde, "kültürel üretim ve dağıtım sathındaki güç değişiminin" habere yansıması, Türkiye medyasının egemen pratikleri içerisinde anlaşılır kılınacaktır.

Türkiye'nin yakın siyasi tarihinde yaşadığı iki ekonomi – politik kriz döneminde "dördüncü gücü" elinde bulunduran sermaye gruplarının hem iletişim pazarlarını paylaşma (Bilgin ve Doğan Grupları arasındaki medya savaşları) ve hem de TMSF'ye devredilen şirketlere sahip olabilme adına (Çukurova ve Doğan Grupları arasındaki medya savaşları), önemli bir mücadele içerisine girdiği bu çalışmanın ikinci bölümünde açıklanmıştı. Gerçekte, iki ekonomi – politik kriz sürecinde, Türkiye medyasında yeni sahiplik yapısının, yayın politikaları ve haberler üzerindeki yansımasına ilişkin önemli örnekleri birbiri ardına veren egemen pratikler içinden bakıldığında, aslında "iletişim pazarlarının, iletişim özgürlüğünü sınırlandıran, kısıtlayan niteliğini" olanca açıklığı ile sergilemektedir. Öyle ki, Türkiye medyasının ekonomik veya ideolojik formasyon alanlarından hangisine ait olduğu, toplumsal bütünlüğü bir arada tutabilecek harcı nasıl sağladığı, eleştirel ekonomi politik içinden sürdürülen bir tartışma ile olanca açıklığı ile ortaya çıkmaktadır.

Türkiye'de iletişim pazarlarının, giderek doğal karşılanan bir biçimde, toplumsal güç ve iktidar savaşlarının gerçekleştiği bir alana dönüşmesi üstelik medyanın ardındaki sermaye gruplarının, birbirleri üzerinde kurmaya çalıştıkları tahakkümün, toplumun geniş kesimlerinin rızasını almayı amaçlaması egemenlik ilişkilerinin yalnızca maddi üretim kaynakları üzerinde denetim kurulmasıyla değil aynı zamanda sözü edilen ilişkileri, haklı, gerekli ve anlamlı kılmaya çalışan anlamların üretilmesiyle de gerçekleştiğini ortaya çıkartmıştır. Araştırmanın bu bölümünde, sermaye birikim kuralları ve ideolojisinin egemen olduğu bir medya sektörünün egemen yayın politikaları ve habercilik pratiği üzerinden, medyanın ardındaki sermaye gruplarının, kriz dönemindeki hegemonya mücadelesi sorgulanacaktır. Bu

sorgulama, medya sahipliği ve habere ilişkin tasarımların da karşılaştırmalı olarak yeniden ele alınmasına yol açacaktır. Kriz dönemindeki yayın politikaları ve haber pratikleri, eleştirel söylem analizinin kullanılmasıyla gerçekleştirilecektir.

3.1 Tezin Çözümleme Yöntemi: Eleştirel Söylem Analizi

Eleştirel söylem analizi, dil pratikleri içerisinde güç ve iktidarın üretimi ve yeniden üretimini sorgulamaktadır (Deacon, Pickering, Golding, Murdock;1999:135). Ayşe İnal'ın belirttiği gibi, medya ve siyasal süreci birbirini etkileyen iki karşıt güç olarak değerlendiren liberal çoğulcu yaklaşım yerine, medyayı siyasal, kültürel, toplumsal ve ekonomik seçkinlerin söylemlerinin yeniden kurulduğu bir yer olarak ele alan eleştirel yaklaşım, eleştirel dilbilim ve eleştirel söylem çözümlemesi ile gelişerek, medyada toplumsal güç ve iktidarın temsili üzerinde yoğunlaşmıştır (İnal;1996:45).

Söylem analizleri, metinlerde kurulan ideolojinin çözümlenmesi ve bu yönüyle de, toplumsal güç ve iktidar ilişkisinin inşası üzerine yoğunlaşır (Sözen,1999:120). Söylem analizlerinde, haber metinlerinde yer alan sözcüklerin anlamların şeffaf bir taşıyıcısı olmayıp, güç / iktidar sahibi kişi ve grupların söylemlerinin temsilinde işaretin oynadığı aktif rol sorgulanır (Bell, 2000:240, Fairclough, 2000:182, Deacon, Pickering, Golding ve Murdock, 1999:137). Ancak, Norman Fairclough (2000:184) eleştirel söylem analizlerinin metinler arasılığı da içerdiğini belirtir. Bununla birlikte, bu çalışmada metinler arasılık (yalnızca sınırlı bir örneğin dışında) ele alınmayacaktır.

Eleştirel söylem analizinin, Ferdinand de Saussure'nin dil (***la langue***) ve söz (***parole***) arasındaki ayrıma dayandığı görülür. Saussure'nin belirttiği gibi, dil toplumda herkesin ortak malıdır, toplumsaldır. Söz ise (***parole***), bireyin söylediklerinin toplamı veya açık bir ifadeyle, dilin bireysel düzeyde gerçekleştirilmesidir. Sözün gerçekleşmesi, bireysel irade ile ilişkilidir, anlık ve rastlantısaldır. Dildeki farklılıkları yaratan ise, bireysel kullanımlar, sözlerdir. Volesinov'a göre, ki Volesinov bunu "sözcelem" olarak isimlendirir ki, "bireysel bir kendilik" sözcelem de vardır ancak dilin asıl gerçekliği de zaten, dil kurallarının soyut sisteminden değil, belirli bir sözce içerisinde kurulan dilsel alış verişle gerçekleşen toplumsal olayla ilgili olmasından kaynaklanmaktadır (2001:115). Bu şekilde anlam, doğal dilin kendisinden daha çok, içindeki kodlar ve yananlamlar aracılığı ile dolaşıma girmektedir. Dilde üretilen anlamlandırma iktidarının gerçekleştirilmesi, ancak anlam ve söylem mücadelesi içerisinde toplumsal rızanın üretilmesi bir diğer ifade ile hegemonya mücadelesi ile mümkündür. Hall'un belirttiği gibi, anlam hangi toplumsal vurgunun üstün geleceği ve güvenirlilik kazanacağı (toplumsal rızayı üreteceği) konusunda girişilen bir toplumsal mücadelenin söylem içerisinde egemen olması mücadelesi olarak görülmektedir (1994a:91).

Julia Kristeva (1990:150) ise, söylemi dilin bireysel kullanımlarda dışa vurumu olarak değerlendirmektedir. Althusserci ideoloji kuramı ile eleştirel dilbilim araştırmalarını birleştiren Pecheux da, Saussure gibi, dil ve söylem arasındaki temel ayrımdan yola çıkmaktadır. Pecheux, dilin farklılaşmış söylem süreçlerinin ortak tabanı olduğunu belirtir, ona göre belirleyici söylemsel formasyon içerisindeki bir üretimdir (aktaran Dursun, 2001:49). Ancak, bu yorumdan yola çıkılarak söylem süreçlerinin dilin yalnızca bireysel kullanımı olarak görülmemesi gerekir. Dil, ideolojik ilişkiler içerisinde anlamını bulmaktadır (aktaran Larrain;1995:103). Bununla birlikte dilbilim çalışmalarının metnin üretim formasyonunu, üretim ilişkilerini gündeme almamaları veya daha açık bir ifadeyle ekonomik yapı ve ilişkileri salt bir "indirgemecilik" olarak değerlendirmeleri, toplumsal formasyon ve üretim boyutları içerisinde söylemi etkileyen, biçimlendiren unsurları çalışmalarından dışlamalarına yol açmıştır. Oysa, ideoloji salt tek başına ayakta kalan, dolaşan, kendi başına biçimlenen bir unsur değildir. Bu nedenle araştırmada, söylem analizlerine toplumsal pratikler alanını da dahil eden eleştirel söylem analizi kullanılmaktadır.

Haber çalışmalarında, özellikle 1980'lerden itibaren, gelişen eleştirel söylem analizleri Stuart Allan, Norman Fairclough, Kress ve Threw, Fowler, Hodge ve van Djke'ın çalışmaları ile haber metinlerine uygulanmış, haberlerde ideolojinin kurulması ve hegemonya mücadelesi sorgulanmıştır (aktaran Wodak ve Busch, 2004:107). Ancak, medyada toplumsal güç ve iktidar mücadelesinin üretimi yalnızca dilin kullanılmasıyla değil, aynı zamanda medyanın haber üretim sürecindeki yapılanması ile de gerçekleşmektedir. Teun Van Dijk, kitle iletişim araçlarının egemen söylemleri üretimindeki ve yeniden üretimindeki konumunu aşağıdaki gibi açıklar:

> "Özetle haber üretiminin yeknesak örgütlenişi, elde hazır bulunan ve güvenilir kaynaklara dayanma alışkanlığı, haber değeri anlayışının genel mesleki ve ideolojik boyutlarının yanı sıra Batılı medyanın büyük kısmının bir şirketler ağı içinde gömülü olması, tüm bunların hepsi, toplumdaki en güçlü insanlar, gruplar ya da kurumlar hakkındaki öyküleri destekleyen toplumsal bilişler ve metin üretimiyle uyum içindedir (Van Dijk;1987). Bu şekilde medya, basitçe seçkinlerin bir sözcüsü olmak yerine, sembolik boyutunu yönettikleri toplumsal iktidar yapısının kalıtsal bir parçası olduğunu açığa vurur" (VanDijk;1994:304).

Haber üretimini, toplumdaki egemen kültürel değerlerin ve profesyonellik ideolojisinin belirlediği yapılandırılmış bir pratik olarak ele alan van Dijk'a göre medya, "seçkinlerin bir sözcüsü olmaktan daha çok, sembolik boyutunu yönettiği toplumsal iktidarın kalıtsal bir parçasıdır" ve zaten, haberde egemen ideolojinin yeniden üretilmesi de medyanın giderek, toplumsal iktidarın önemli bir parçası haline gelmesi ile ilişkilidir. Haber, sosyal belirleyicileri

tarafından üretilir ancak kitle iletişim araçlarında, haber söylemini belirleyen unsurlar arasında ise herhangi bir hiyerarşik ilişkinin bulunmadığı belirtilmelidir. Eleştirel söylem analizi, bu yönü ile toplumsal güç, iktidar kaynaklarının söylemlerinin üretimi ve yeniden üretiminde bir iktidar kaynağı niteliğini taşır. Toplumsal anlamların oluşturulması ve biçimlendirilmesi özellikleriyle toplumdaki iktidar kaynakları arasında yer alan medya, anlamın inşası ve toplumsal güç, iktidar kaynaklarının hegemonik söylemlerinin tanımlandığı ortak referans çerçeveleri içerisinde hegemonya mücadelesini oluşturmakta, geliştirmektedir.

Medya, toplumsal anlamların inşasında toplumdaki güç ve iktidar kaynaklarının söylemlerini üretmekte, egemen ideolojisini desteklemektedir. Bununla birlikte, medya egemen söylemleri ve egemen ideolojiyi topluma benimsetirken, inşa ettiği anlamların toplumsal düzeyde doğal ve doğru anlamlar olduğunu vurgular (Burton;1995:160). Haber söylemlerinin, dilin sosyal bağlamı içerisinde oluştuğunu belirten Norman Fairclough, Gramsci'den hareketle, kitle iletişim araçlarının, egemen güç ve iktidar ilişkilerini yeniden üreterek gerçekte, "toplumsal düzeyde bir ortaklık duygusunu" yarattığını belirtir. Medya söylemleriyle oluşturulan hegemonik güç ilişkilerinin değerlendirilmesi, metnin söylemleri ile sosyal pratikleri içerisinde izleyici söylemlerini bir arada değerlendirmeyi getirmektedir. Eleştirel söylem analizi içerisinde Norman Fairclough tarafından temsil edilen yöntem, "metinden" hareket ederek "ideoloji", "toplumsal rızanın kazanılması" ve "hegemonya" sorunsalına uzanmaktadır. Fairclough, eleştirel söylem analizinin üç boyutu olduğunu belirtir ve eleştirel söylem analizlerinin sorgulaması gereken unsurları aşağıdaki gibi şema haline getirilebilir:

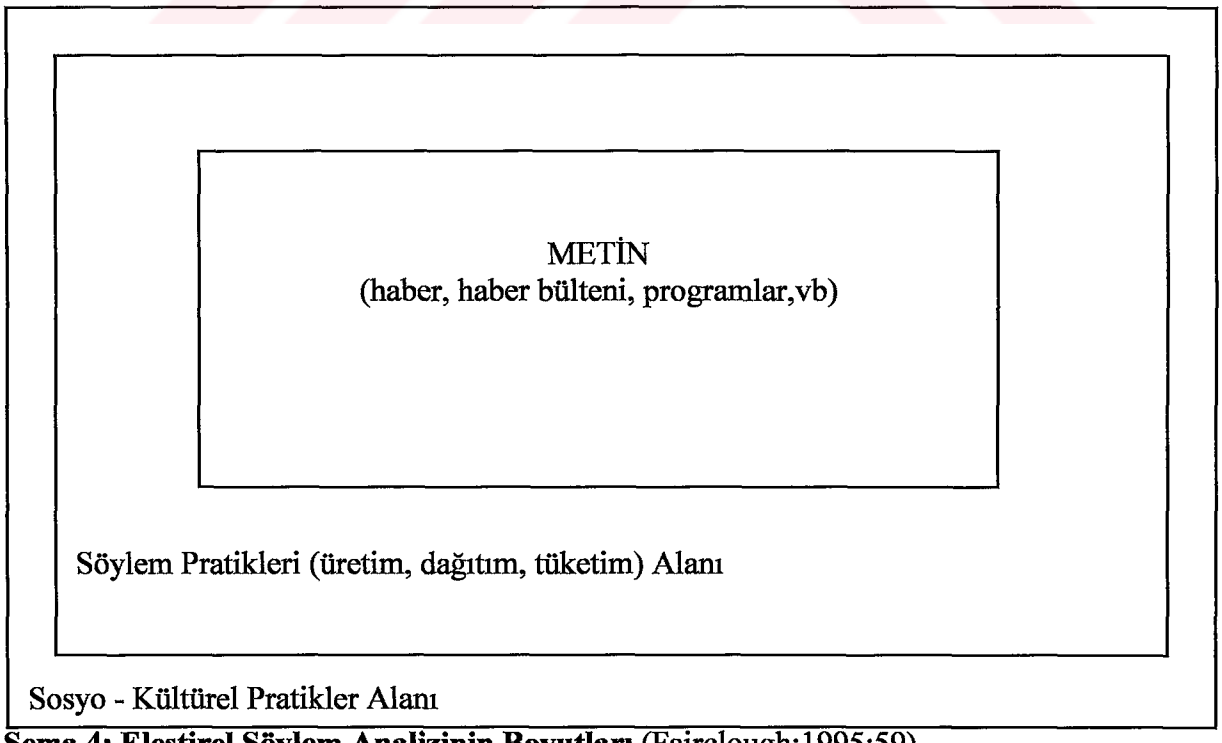

Şema 4: Eleştirel Söylem Analizinin Boyutları (Fairclough;1995:59).

Norman Fairclough, eleştirel söylem analizinin üç boyutu olduğunu belirtir ve analizlerin bu boyutlarda gerçekleştirilmesi gerektiğini vurgular. Medya pratikleri sosyal ilişkiler ağı içerisinde belirlenmektedir. Medya söylemleri de bu yönü ile, sosyal ilişkiler ağı içerisinde oluşur. Toplumsal güç ve iktidar kaynakları aracılığı ile belirlenir ve güç, iktidar kaynağının toplumsal rızanın kazanılması adına gerçekleştirdiği hegemonya mücadelesi aracılığı ile medya söylemleri inşa edilir. Bu bağlamda eleştirel söylem analizi, güç / iktidar ilişkilerinin dil dizgesi içerisinde irdelenmesini gerçekleştirir.

Kitle iletişim araçlarındaki söylemlerin kavranması, toplumsal iktidarın söylem içerisinden kurulmasını ve söylem dışında hiçbir unsurun olmadığının kabulünü getirmektedir. Bu yönüyle söylem çözümlemesi, metnin tümünün değerlendirilmesini gerektirir, bir diğer ifadeyle söylem çözümlemesi, tüm unsurları birbirleriyle ilişkili bir metni irdelemektedir. Söylem analizlerinin asıl yönünü ise, dil dizgesi içerisinde yer alan kavram ve kodların kendi iç özeliklerinde ve bağlamlarında oluşturdukları özgün nitelikleriyle ve yan anlamları ile kavranılmaya çalışılması oluşturur ve zaten haberi farklı okumalara kapatan da söylem içerisinde yer alan yananlamlardır (Fiske,1996:120).

Kitle iletişim araçları, ürettiği metinler dolayımı ile anlam oluşturma ve biçimlendirme özellikleriyle toplumdaki iktidar mekanizmaları arasında yer almaktadır. Bu bağlamda, kitle iletişim araçları, toplumdaki iktidar odaklarının mevcut söylemlerinin tanımladığı ortak referans çerçeveleri ile, iktidar ve güç ilişkilerinin konumlandırılmasında önemli bir yere sahiptir.

Ekonomik krizler örneğinde, medyada iktidar mücadelesini araştıran bu çalışmada, haber çözümleme kategorileri aşağıda belirtilmektedir.

- Televizyon Haberlerinin Anlatısal Özellikleri.
- Haberlerin Şematik Analizi
- Haberlerin Cümle Yapıları ve Sözcük Seçimleri.
- Eğretileme ve Düzdeğişmeceler
- Görsel dil ve simgesel İnşa
- Haberlerin Tematik Analizleri
- Karşıtlıklar ve Dışlamalar.
- Eğretileme ve Düzdeğişmeceler.
- Haber Metinlerinde İdeolojik Adlandırmalar
- Haber Metinlerinde İdeolojik Öğelerin Eklemlenmesi
- Haber Metinlerinde Çelişkili Öğeler

- Karşıt Hegemonik Söylemlerin Bastırılması (ve egemen hegemonik söyleme direnç).

Türkiye'de egemen medya gruplarının krizler dönemindeki habercilik pratikleri, güç ve iktidarın medyada kurulması ve en önemlisi de haber metinlerinde ideolojinin işlemesi ile ilgili olarak eleştirel söylem analizini bir veri toplama yöntemi olarak kullanan bu çalışmada, krizler döneminde haber söylemlerini etkileyen sosyal pratikler alanını da çözümleyecektir. Çünkü, ekonomik kriz dönemindeki egemen habercilik pratiklerinin, haberin toplumsal bağlamı ve art alanındaki değişimlerin de dikkate alınmasına yol açtığı belirtilmelidir. Çiler Dursun'un (2001:152) özelleştirme haberlerine ilişkin geliştirdiği analitik kategoriler, kriz dönemindeki haber pratiklerinin çözümlenmesi için de oldukça anlamlıdır.

Türkiye'de ekonomik krizlerin, medya grupları arasındaki hegemonya mücadelesine dönüşmesi yukarıdaki çözümleme kategorileri ile değerlendirilecektir. Araştırma kapsamına alınan Etibank ve Pamukbank'la ilgili haberlerin çözümlenmesinde kullanılacak olan söylem kategorileri ilgili haberlerin artalan ve bağlamına göre aşağıdaki gibi tablo haline getirilebilir:

Etibank ile ilgili söylem kategorileri aşağıdaki unsurlardan oluşmaktadır:

Haberin Art Alan ve Bağlamındaki Değişimlere Göre Söylem Kategorileri	**Tarihler**	**Medya Gruplarının, Televizyon Kanallarına Göre Haber Sayısı**	**Araştırmada Eleştirel Söylem Analizinin Uygulanacağı Haber Sayısı**
Etibank'ın, TMSF'ye devri, banka sahibi Dinç Bilgin'in ceza evine gönderilmesi	27 Ekim 2000 27 Kasım 2000	Kanal D: 2 A TV: 2 Show TV: 1 Star TV: 1	Toplam Haber: 6
Bilgin Yayın Grubu ile TMSF arasındaki borçların ödenmesi üzerine görüşmelerin gerçekleştirilmesi. Bu dönem, özellikle 13 Kasım 2003'teki TMSF ile Bilgin – Merkez Grubu arasın	8 Ağustos 2002 13 Kasım 2003 17 Kasım 2003 24 Aralık 2004	Kanal D: 5 A TV: 0 (ancak, bu dönemde A TV'nin Doğan Grubu ile bir medya savaşı içinde olduğu gözlemlenir. Bu haberler, 6 adettir). Show TV: 0	Toplam Haber: 11

da bir kısım mal ve hakların devrine ilişkin ilk sözleşme ve 17 Kasım 2003'de belirli bir vade ile ödeme planı olmama sına rağmen 15 yıl boyunca Ciner'in, Bilgin Grubu ile lisans sözleşmesini imzaladığı dönemle dikkat çekmektedir. Buna rağmen, haber-lerde toplumsal bağ-lam ve artalanın değişimi 8 Ağustos 2002 tarihi ile başla-tılmalıdır. Çünkü bu dönem, Doğan Yayın Holding'in, BDDK ve TMSF'ye bir kon-sorsiyum teklifinin reddedilmesini içerir, dolayısı ile Doğan Grubu, Bilgin Yayın Grubu üzerindeki denetimini bu tarih-ten itibaren kaybet-miştir.		Star TV: 0	
Etibank Olayı İle İlgili Çözümlenecek Haber Sayısı: 17			

Tablo 28: Haberlerde Ardalan ve Bağlam Değişimine Göre Etibank Olayı İle İlişkili Söylem Analizi Kategorileri ve Analizin Uygulanacağı Haber Sayısı

Pamukbank ile ilgili söylem kategorileri ise, haberin art alan ve bağlamı bilgisindeki değişimlere göre aşağıdaki gibi kategorileştirilmektedir:

Haberin Ardalan ve Bağlamındaki Değişimlere Göre Söylem Kategorileri	**Tarihler**	**Medya Gruplarının Televizyon Kanalları İtibariyle Haber Sayısı**	**Eleştirel Söylem Analizinin Uygulanacağı Haber Sayısı**
Bankanın, TMSF'ye devredildiği tarih	19 Haziran 2002 19 Temmuz 2002	Kanal D: 4 Show Tv: 2 A TV: 1 Star Tv: 1	Toplam Haber: 7
Çukurova Holding'in yürütmeyi durdurma kararı alması	22 Kasım 2002 22 Aralık 2003	Kanal D: 1 Show TV: 1 A TV: 0 Star TV: 0	Toplam Haber: 2
BDDK ve TMSF yetkileri ile borç ödeme anlaşmasının gerçekleştiği dönem.	30 Ocak 2003 30 Şubat 2003	Kanal D: 6 Show TV: 2 A TV: 1 Star TV: 1	Toplam Haber: 10
Çukurova Holding ile BDDK ve TMSF arasında gerçekleşen ilk anlaşmadan sonra 4 Ağustos 2004 tarihinde yine Çukurova Holding ve BDKK, TMSF yetkilileri arasında "ek sözleşme" imzalanmıştır. Ek sözleşme, Grup borçlarının hem 20 ay gibi daha kısa bir sürede ödenmesi ve	4 Ağustos 2004 4 Eylül 2004	Kanal D: 4 Show TV: 4 A TV: 1 Star TV: 1	Toplam Haber: 10

hem de bankadan kaynaklanan borcun yaklaşık 2 milyar dolarlık bölümünün iptal edilmesi ancak Çukurova Holding'in tıpkı ilk anlaşmada da olduğu gibi Turkcell ve Digitürk'e ait hisseleri satın alabil-mesine ilişkindir.			
Pamukbank Olayı ile İlgili Çözümlenecek Haber Sayısı: 29.			

Tablo 29: Haberlerde Ardalan ve Bağlam Değişimine Göre Pamukbank Olayı İle İlişkili Söylem Analizi Kategorileri ve Analizin Uygulanacağı Haber Sayısı

Türkiye'de medya sektöründe önemli bir mülkiyet yoğunlaşması içerisindeki medya gruplarının televizyon kanallarına ait toplam 46 adet haber ve medya gruplarına ait 250 haber eleştirel söylem analizi ile çözümlenecektir.

3.2 Türkiye Medyasında Ekonomik Krizlerin Temsili: Kriz Haberlerinde Hegemonyayı Çözümlemek.

Medya grupları arasındaki hegemonya mücadelesini çözümlemek için, araştırmanın bundan sonraki kısımları öncelikle televizyon haber anlatılarının biçimsel özelliklerinin analizi ile başlayacak ve ardından haber metinlerinin hem dilsel ve hem de görsel boyutlarının analizi ile, haberlerde iktidar ve ideolojinin kurulmasını çözümleyecektir. Haber anlatılarının, tematik yapısı, ideolojik öğelerin eklemlenmesi, çelişkili anlamlar, ikili karşıtlıklar ve dışlamalar, ideolojik seslenişler ve karşıt hegemonik söylemlerin bastırılması ise metin analizlerinden sonra gerçekleştirilecektir. Bu şekilde, araştırma kapsamında yer alan televizyon kanallarının ideolojik tercihleri ve daha da önemlisi televizyon kanallarında, liberal çoğulcu yaklaşımın habere ilişkin öngörülerinin nasıl kurulduğu – kullanıldığı sergilenebilecektir.

3.2.1 Televizyon Haberlerinde Hegemonya: Ana Haber Bültenlerinin Anlatı Yapıları

Türkiye'de medya gruplarının, ekonomik krizler dönemindeki ana haber bültenlerini çözümleyen araştırmanın ilk kategorisini ana haber bültenlerinin anlatı yapısı oluşturmaktadır.

Ancak bu kategori içerisinde, haber örnekleri değil, aksine haberin bağlamını oluşturan ve anlatıyı önemli ölçüde biçimlendiren unsurlar çözümlenecektir.

Bir Anlatı Türü Olarak Televizyon Haberleri

Televizyon haberini, diğer program tür ve formatlarından ayırt eden en önemli özelliğinin, diğer tür ve format özelliklerinde olmadığı kadar, bu türün olgusallığa ve nesnelliğe dayalı olması, anlatının biçim bilimine ilişkin çalışmalarda sıklıkla belirtilir (Ellis,1998:146, Fiske, 1996:123, Fiske, 1987:308). Çünkü, türsel uzlaşımları içinden bakıldığında, nesnelliğe ve olgusallığa dayanan haberin; gerçeği sanki olanca açıklığı ile yansıtıyor gibi görülmesi haberin önemli iddiaları arasındadır buna karşın haberin toplumsal gerçekliği önce kıran ancak hemen yeniden kuran önemli bir anlamlandırma iktidarına sahip olduğu gözlemlenir.

John Fiske'nin belirlediği gibi (1987:307); "haber medyasının güç / iktidarı, aynı zamanda dünyayı belirli bir biçimde haritalandırma (veya kurma) güç ve iktidarıdır. Haberlere dönüşen olaylar içinde kurulan haritalar, bilim ve temsili bir araya getirir ve her ikisini de kontrolün bir aracına dönüştürür. Üstelik, aslında kültürel bir pratik olan "haber, toplumsal gerçeği yeniden inşa ederken, temsil ettiği güç ve iktidarı gözlerden siler, temsili bilime dayandırır" (aktaran İnal, 1996:106). John Fiske, "haber medyasının, dünyayı haritalandırma (veya yeniden kurma)" sürecinde kullandığı harita terimi oldukça önemlidir. Çünkü, haberin kendi gerçekliğini kurmasında bilim ve temsilden önemli ölçüde yararlandığı görülür. Aslında bir anlatı türü olarak haber, resmi kaynak ve temsile dayandırdığı gerçekliği içerisinde, habere dönüştürülecek olaylar için "birincil tanımlayıcı" olarak kurulur. Buna ilişkin oldukça açık bir örnek ekonomik krize ilişkin haber pratiklerinden verilebilir.

Ekonomik krizler döneminde, BDDK ve TMSF'nin hem yetkili kaynaklar (birincil tanımlayıcılar) ve hem de bilimi olmasa bile gerçek bilgileri temsil eden önemli kaynaklar olduğu gözlemlenir. Ancak, araştırmanın ilerleyen bölümlerinde ayrıntılı olarak çözümleneceği gibi, rakip medya holdingleri tarafından "birincil tanımlayıcı" olarak görülen kaynakların açıklamaları da kendi içerisinde dönüştürülmüş ve anlamların, farklı anlamlandırmalara kapatılması, anlamın yapısal kapanımı, gerçekleştirilmiştir ki, metin içerisinde ideolojinin işleyişine ilişkin oldukça önemli bir yaklaşım olarak dikkat çekmektedir. Çünkü Terry Eagleton'un belirlediği gibi ideoloji, "belirli çıkarların maskelendiği, bir bakıma gizlendiği, akılcılaştırıldığı, doğallaştırıldığı ve meşrulaştırıldığı süreçler boyunca" gerçekleşir (Eagleton, 19996:118).

Haberlerin, diğer programlardan farklı olarak gerçeklik – nesnellik – tarafsızlık – denge gibi liberal çoğulcu yaklaşımın öngörüleriyle tanımlanması gerçekte, haberin toplumsal

gerçeği yeniden inşa etmesiyle yakından ilgilidir. Çünkü, televizyon haberleri ve diğer türler arasındaki en önemli farklılığın diğer türlerin "kurmaca" olmasına rağmen televizyon haberlerinin "gerçeklere" dayanması oluşturur. Ancak, televizyon haberlerinde gerçekliğin aktarılmasından ziyade gerçeğin yeniden inşa edilmesi daha baskındır. Üstelik haber, yeniden inşa ettiği gerçekliği, "gerçek" olarak sunma gücüne de sahiptir. Haber, kendi gerçekliğini inşa ederken, çoğulcu yaklaşımın "nesnellik" ve "tarafsızlık" söyleminden önemli ölçüde yararlanır ve zaten televizyon haberlerinin gerçekliği inşası da ancak nesnellik ve tarafsızlık söylemleri ile kurulmaktadır. Aslında, Gaye Tuchman'ın, ideolojik bir biçim olarak haber sürecini açıklarken kullandığı "pencere" metaforu kendi gerçekliğini inşa eden haber için oldukça anlamlıdır. Tuchman (1978:1), haber sürecini şöyle açıklar:

> "Haber dünyaya açılan bir penceredir. Bu çerçeve yoluyla Amerikalılar kendilerini ve başka insanları, kendi kurumlarını, lider ve yaşam tarzlarını, diğer uluslar ve onların halklarını...öğrenirler. Ancak, her çerçevenin bir dünya betimlediği düşünülürse, haberlerin çerçevesi de işte o zaman sorunsal haline getirilebilir. Bir pencere yoluyla dünyayı görmek, pencerenin büyüklüğüne, küçüklüğüne, çok veya daha az camlı olmasına, camın bulanık veya berrak olmasına, pencerenin ana caddeye mi yoksa arka bahçeye mi baktığına bağlıdır. Manzaranın anlamı kişinin nerede, uzaktı mı yakında mı durduğuna, başını oraya doğru uzatarak mı yoksa gözünü ileriye dikerek mi baktığına, gözlerin pencereyi kapatan duvara paralel mi olduğuna bağlı olarak değişir" (Tuchman, 1980:1).

Gaye Tuchman'ın haber üretim sürecini pencere metaforu ile açıklaması gerçekte, kitle iletişim araştırmalarında oldukça ihmal edilen, ancak haberin inşa ettiği gerçeklerle doğrudan ilgili olan, haber üretim sürecine dair bir gerçeği önemli bir odak noktası haline getirmektedir, dünyayı açıklama iddiasında bulunan haber aslında kendi gerçekliğini inşa ederken, kendisini mevcut gerçeklerin "objektif", "tarafsız" ve "dengeli" bir yansıması olarak sunmaktadır. Oysa, haberler, özellikle televizyon haberleri, izleyicisine belirli ve oldukça dar bir dünya görüşü sunan toplumsallaştırıcı güçler niteliğindedir ve dolayısı ile kaçınılmaz olarak ideolojiktir. Üstelik haber, dengelilik ve tarafsızlık söylemleriyle kendi gerçekliğini inşa etmektedir. Öyle ki, haber üretim süreci içerisinde kullanılan teknikler, haberdeki yapısal yanlılığı gizlemek için kullanılmaktadır. Örneğin, habere dönüştürülecek olaylarda "birincil tanımlayıcıların" sözlerini halkın diline dönüştürmesi veya olaylara ilişkin "ikincil tanımlayıcı" olması sürecinde egemen durum tanımlarını / egemen ideolojiyi yeniden üretmenin de yolu açılmaktadır. Öyle ki, habere ilişkin tanımların sürekli "birincil tanımlayıcı" dilinden yazılması, ekonomik krizler örneğinde BDDK, TMSF, sermaye grupları ve rakip medya şirketleridir, habere yer veren medya grubu tarafından belirlenen gizli niyetleri nesnel gerçek haline dönüştürür. Birincil tanımlayıcılardan yapılan "aktarma"lar, soruyu yönelten veya yönlendiren medya grubunun sorudan kaynaklanan

çıkarlarını - yönlendiriciliğini ört bas edebilir. Örneğin, sahip olduğu bankayı iflasa sürükleyen ancak diğer şirketlerinin yalnızca TMSF'ye devredildiği bir medya grubuyla ilgili olarak sorulan bir soru rakip medya şirketinin çıkarlarını ört bas edebilir, açık bir ifadeyle, TMSF Başkanı'nın Fon denetiminde yer alan şirketlere ilişkin yaptığı açıklamalar sırasında kullandığı "hukuki süreç tamamlandığı zaman şirketler satılacak" ifadesi Fon denetimindeki şirketlerin "ne zaman satılacağına" ilişkin bir sorunun yönlendiriciliğinde gerçekleşir ancak "hukuki süreç" kelimesi, haber metninde ya hiç yer almaz veya haberle ilgili ayrıntılar içerisine saklanır. Öte yandan, Başbakan veya Ekonomiden Sorumlu Devlet Bakanı tarafından gerçekleştirilen "ekonomiye ilişkin bilgilendirme toplantılarında", batık banka borçlarının 50 milyar dolara ulaştığı yönünde bir bilgi, rakip medya gruplarının elinde, "Hortumcunun Faturası 50 milyar Dolar" haberinde üstelik, bilgilendirme toplantısının tek gündemi gibi, geniş bir biçimde yer alabilir. Türkiye medyasındaki yeni sahiplik yapısı ve habere yansıması bağlamında ele alınacak bu örnekler, haber metinlerinde ideolojinin işlemesi ve haberlerde cümle yapıları alt başlığı içerisinde sorgulanacaktır. Araştırmanın bu bölümü yalnızca, bir anlatı türü olarak televizyon habelerinin anlatısal biçimleri ve nesnelliği kurma stratejileriyle ilgilidir.

Televizyon haberleri ve sosyal gerçekler arasındaki ilişkilerin değerlendirilmesi ise, dikkatlerin televizyon anlatılarının, araştırmanın konusuyla ilgili olarak ise özellikle, haberin yapısına yönelmesine yol açmaktadır. Televizyonun diğer anlatı türlerinde olduğu gibi ve hatta daha da fazlasıyla haberlerin de kaçınılmaz olarak, habere dönüştürülecek olaylarla ilgili bir seçme, çözümleme, değerlendirme süreçlerini içermesi, aslında, televizyon haberlerinin, sosyal gerçeğin tüm boyutlarını değil yalnızca belirli bir bölümünü ele aldığının açık bir kanıtıdır. Ancak, televizyonun kendi gerçeğini, üstelik liberal çoğulcu haber tasarımları içerisindeki nesnellik ve tarafsızlık söylemlerini kullanarak, nasıl inşa ettiği oldukça tartışmalıdır. Öyle ki, televizyon haberlerinin, diğer kitle iletişim araçlarının haberlerine göre, önemli bir farklılığının yalnızca metnin değil, metinle birleşen görüntünün söylemini kullanması da televizyondaki haberin gerçekçi bir anlatı olarak daha kolay kabul edilmesine yol açmaktadır. Üstelik, anlatı yapısı içerisinde "parçalılık", "tekrar" ve "anındalık" gibi, aslında post modern metinlerin ortak yapısının egemenliği görülür, gerçek vurgusu daha da güçlendiren bir araç konumunu edinen televizyonu oldukça farklılaştırmaktadır. Ancak, John Ellis'in (1998:146) belirlediği gibi, bir medya olarak televizyonun ideolojisi de zaten olayları olduğu gibi aktarması üzerine kuruludur ama aracın gündelik pratikleri içerisinde, "olayların olduğu gibi" aktarılması ideolojisi gerçeğe hiç de uygun değildir. Olanların olduğu gibi aktarılması yönündeki bir düşünce televizyonda ancak sürekli bir "anındalık" ve "orada olma" hissi uyandırılmasıyla mümkündür ama zaten

Ellis (1998:158), televizyon haberlerindeki anlatı stratejileriyle, diğer program türleri arasında belirgin bir farklılık olmadığını belirler. Diğer program türlerinde olduğu gibi haberlerin de hem sonsuz bir biçimde güncelleştirildiğini, anlatının bir program boyunca yayıldığını ve ardışık olmadığını ve hem de tıpkı dizilerde olduğu gibi her parçanın (anlatının) kendi içerisinde belirli bir bütün oluşturduğunu, her bölümün diğerlerinden bağımsız olarak kendi anlatısını inşa ettiğini, haberlerin de diğer program türleri gibi ve hatta onlardan daha fazlasıyla kendi içerisindeki çelişkilerini (karşıtlıklar, zıtlıklar, ideolojik seslenmeler vb) yine kendisinin içinde oluşturduğunu üstelik haberlerin de en azından diziler gibi olayları hem rutinleştirdiğini ve hem de çelişkileri kendi içerisinde "normalleştirdiğini" (aslında bu ideolojinin, medya metinlerindeki işleyişi ile ilgilidir) örnekler vererek açıklar. Ellis'e göre, haber üretimi önemli ölçüde "rutinleştirilmiştir" tıpkı dizilerde olduğu gibi belirli olaylar, bölümden bölüme akışa girer ve çıkarlar, değişen olaylar ise tesadüfilik sergilerler. Ancak Ellis için bunun anlamı, dizi veya haberlerin temel problematiğinin (komedilerde durum, haberlerde ise haber toplama ve yazma yönteminin) değişmemesidir. Haberlerde gündelik rutinler daha belirgindir. Öyle ki, dizi formatında karakterler arasındaki çelişkiler, haber formatında gündelik haber akışı ve rutin bir haber üretim süreciyle karşılanır. John Ellis'in haberler ve diğer televizyon anlatıları arasında önemli bir fark bulunmaması yönündeki açıklamaları John Fiske tarafından da desteklenir. Ancak, Fiske televizyon anlatılarının, önemli ölçüde farklı anlamlandırmaları yok etmek – imkansız kılmak için, diğer metinlere göre daha "sıkı" ve "kapalı" metinlerdir zaten haber metinlerinin, diğer anlatılarda olduğu gibi "gevşek" ve "açık" metinler veya söylemler halinde inşa edilmesi, güç ve iktidarın temsilini oldukça güçleştirecektir. Öte yandan Fiske'in de tıpkı Ellis'in görüşlerinde olduğu gibi, televizyon haberlerinde de "metinler arasılığın" başat bir anlatı biçimi olduğunu gündeme getirir. Fiske'ye göre televizyon haberlerindeki metinler arasılık daha çok kültürel bir olgudur çünkü "bir anlatı olarak haber, tüm diğer anlatılara ve bu anlatılardaki bilgilere atıfta bulunur. Bu halde temsil, belirli bir olay veya düşünceye ilişkin bir tepki biçiminde değil tekrar yazma biçiminde ortaya çıkar (1987:283). Ancak, özellikle ana haber bültenlerindeki metinler arasılığın, haber içerisindeki ideolojik farklılıkları olabilecek en az düzeye indirmeye yol açtığı belirtilmelidir.

Televizyon haberlerindeki bir diğer anlatı biçimini yalnızca sözel dilin değil sözlerle bütünleşen görüntülerin (görsel dilin) kullanılması oluşturur. John Ellis'in belirlediği gibi görüntü hem televizyon haberindeki söylemi güçlendirmekte ve hem de izleyici için iki düzeyde ele alınmasını gerekli kılan bir etki uyandırmaktadır. İzleyici için anındalık, olayların olduğu gibi yansıtılması, orada – olay yerinde bulunma etkisinin yanı sıra izleyicinin aslında olaydan belirli bir uzaklığının olduğu, habere dönüştürülecek olayların dışında (güvenlik hissi)

veren ve öyle ki, televizyon haberlerinin gerçeklik etkisini arttıran görüntüler aslında Dursun'un belirlediği gibi izleyicinin, haberlerin edilgin tüketicisi olmasına yol açmaktadır (2001:143). Öyle ki, haberin yalnızca olayların belirli bir boyutunu öne çıkarttığı, haber metinlerinin sıkı ve kapalı inşa edildiği dikkate alındığında görüntülerin de söz konusu anlatı yapısı içerisinde anlatıyı hem pekiştiren ve hem de güçlendiren bir etkiye sahip olduğu anlaşılabilir. Ancak, televizyonda özellikle televizyon haberlerinde kullanılan görüntülerin aynı zamanda bu araçla kurulan gerçekliğin denetlenmesine de yöneldiği görülür. Öyle ki, televizyon haberi, sosyal gerçekliği kırar ancak kendi düzenlediği "gerçeği" de kontrol ederek işler. Televizyon haberlerindeki tüm düzenlemeler aslında yeniden kurulan "gerçeği" farklı anlamlandırmalara kapatır. Roger Fowler'ın belirlediği gibi (2003:25), haberler gerçeğin temsilidir ve bu yönüyle diğer medya metinlerinde ve söylemlerinde olduğu gibi, bir inşa pratiğidir. Bu bağlamda, televizyon ana haber bültenlerindeki pratiklerin, anlatı unsurlarının, tartışılması önem taşır.

Televizyon Ana Haber Bültenlerinin Anlatı Yapısı

Televizyon ana haber bültenlerinin, bir yandan "az sonra" deneyimlenecek haberler için bağlam oluşturduğu ancak kurulan bu bağlam içerisinde de sosyal gerçekliğin denetlendiği gözlemlenir.

Ian Connell'ın belirlediği gibi (1980:144), haber ve haber programlarında yer alan her düzenleme temelde iki amaca hizmet etmektedir. Bu düzenlemelerin ilkinde haber veya program içinde yer alacak konular kurulur, ikincisinde ise "gerçeğin temelleri" atılır. Connell'a göre, her iki düzenleme arasındaki "geçiş sahnesinde" programın sorunları veya bakış açısı biçimlendirilmektedir. Televizyon haberlerinde yer alan görüntülerin ise hem bülten içinde yer alacak görüntüleri kurmak ve hem de haberde inşa edilen gerçeğe ilişkin temelleri atmak gibi stratejik bir rolü bulunur. Connell, televizyondaki içeriksel stratejilerin (anlatı repertuarının) zaman içerisinde gelişmesi ve yeniden biçimlenmesine rağmen, ana hatları ile 1950'lerden aynı kaldığını vurgular. Buna göre, televizyon haberlerindeki anlatısal öğeler şöyledir:

A Kamera parçası olan canlı stüdyo,
B Canlı stüdyo röportajı,
C Canlı Stüdyo görüşmesi,
D Canlı Stüdyo tartışması,
E Gerçek film görüntüleri (akış),
F Üzerine yorum bindirilmiş gerçek film görüntüleri (akış),
G Üzerine yazı bindirilmiş gerçek film görüntüleri (akış),
H Güncel olayların özetlenmesi,

I Kameranın gerçekliği,
J Röportajın gerçekliği,
K Görüşmenin gerçekliği,
L Üzerine yorum bindirilen grafikler,
M Üzerine yazı / ses bindirilerek dondurulmuş görüntüler (donuk kare),
N Üzerine müzik bindirilmiş başlıklar / kişiler,

Televizyon haberlerindeki gerçeklik etkisini arttırmaktadır. Televizyon haberciliğinde yer alan iletişimsel roller ise şu şekilde sıralanabilir:

a) Sunucu,
b) Yorumcu (Türkiye medyasında da bir dönem kullanılmıştır),
c) Röportajlarını yapanlar (muhabirler),
d) Yöneticiler – makam sahipleri,
e) Görüşme yapanlar,
f) Görüşme yapılanlar,
g) Uzmanlar,
h) Tartışmanın kahramanı,
i) Sokaktaki insan(lar).

Yukarıda yer alan iletişimsel roller ancak metnin söylemi ile birlikte bulunurlar ve bu yönüyle haberin söylemini pekiştirirler. Ancak, bir televizyon haber bültenlerinde yer alan anlatısal öğeler oldukça önemlidir. Ian Connell (1980:144 – 145), televizyon haber veya programlarında tüm unsurların aynı anda bulunmadığını belirtir. Ancak bir televizyon haber bülteninde sıklıkla kullanılan düzenlemenin A – B – E – F – K – A olduğunu belirtir. A, B (kamera parçası olan canlı stüdyo tekniği ile stüdyoda canlı röportaj) ile E, F, K (gerçek film akışı, üzerine yorum bindirilmiş gerçek film görüntüleri ile röportajların gerçekliği) arasında diyalektik bir ilişki bulunmaktadır. A ve B, televizyon haberlerinde bir tür "üst dil" olarak işlev görmektedir, izleyicinin dikkatinin çekilmesi ile belirli bir söylem içinde konumlandırılması bu unsurlarla sağlanmaktadır. Haberlerdeki gerçekliğin etkisi özellikle K ile (görüşmelerin gerçekliği) ile sağlanmaktadır. İzleyiciler için haber çerçevelerinin kurulmasını ve dikkatin odaklanmasını (izleyici için programda hem bir bakış açısının oluşturulup hem de bu bakış açısına doğru yönlendirilmesini) A, B ve F unsurlarının söylemi kurmaktadır. Ancak Connell, televizyon haberlerindeki söz konusu stratejilerin aslında izleyici için aynı zamanda, gerçek olayların dışarıda (izleyicinin dışında) yer aldığını, televizyonun yalnızca dışarıda olan olaylara karşı belirli bir şeffaflık (televizyonun inşa ettiği gerçeklerin şeffaf olduğu yanılsaması) etkisi yarattığını ancak söz konusu şeffaflığın ise, izleyici için olayların doğallaştırıldığını belirtir.

Televizyon anlatılarında kurulan gerçekliğin, haber söylemini destekleyen bir unsur olarak öne çıktığı görülür. Bu yönüyle televizyon haberlerinde inşa edilen gerçeğin ancak ideolojik bir söylem olduğu belirtilmelidir.

Araştırma Kapsamındaki Televizyon Kanalları ve Ekonomik Kriz Haberleri

Araştırmanın bu bölümünde, Doğan, Bilgin, Uzan ve Çukurova Gruplarına ait olan Kanal D, A TV, Star ve Show televizyonlarının öncelikle ana haber bültenlerinin anlatı biçimi ele alınacak ve ardından haberlerin şematik analizleri gerçekleştirilecektir.

Doğan, Bilgin, Uzan ve Çukurova Gruplarına ait olan televizyon ana haber bültenlerindeki anlatı yapısı bağlamında ilk dikkat çeken unsur, liberal çoğulcu yaklaşımın haber ve medyaya ilişkin öngörülerinin önemli ölçüde kullanılması oluşturur. Liberal çoğulcu yaklaşımın haber ve haber değerine atfettiği "tarafsızlık", "nesnellik", "dengelilik", "objektiflik" paradigmasıyla kurumsal bir yapı olarak medyanın "bağımsızlığı", "şeffaflığı" bir üst söylem olarak oldukça önemli bir ideolojik söylemi oluşturmaktadır ve söz konusu medya grupları tarafından henüz haberlerin başlangıcından itibaren kullanıldığı gözlemlenir.

Televizyon ana haber bültenlerinin "jeneriklerinden" başlayarak inşa edilmeye çalışılan objektiflik, dengelilik ve nesnellik unsurları haberlerle inşa edilen gerçekliği hem pekiştirmekte ve hem de izleyicinin biraz sonra haberleri (dünyada ve Türkiye'de olan tüm gerçekleri ve üstelik olanca açıklığı ile) izleyeceği yanılsamasını oluşturmaktadır. Bu şekilde, "az sonra" izlenecek olan haberlerin "bağlamı" kurulur. Televizyon haberlerinin henüz jeneriklerinden itibaren önemli bir seçme ve çözümleme işlemine dayandığını ve bu yönüyle televizyon haberlerinin aslında toplumdaki egemen kültürel değerlerin ve profesyonellik ideolojisinin ortaya çıkarttığı bir ürün olarak değerlendiren Glasgow Üniversitesi Medya Çalışmaları Grubu'nun yaklaşımından yola çıkarak, araştırma kapsamında yer alan televizyon kanallarının anlatı biçimleri aşağıdaki gibi sorgulanabilir. Bu sorgulamada, "haber jenerikleri", "televizyon ana haber bültenlerinde izleyiciyi çağırma veya doğrudan seslenme", "haber sunucuları", "alt yazı ve grafiklerin kullanılması" gibi biçimsel özellikler televizyon kanallarının birbirleriyle karşılaştırılmasıyla sorgulanacak ve ardından ekonomik kriz dönemindeki haberlerin şematik yapıları çözümlenecektir.

Haber Jenerikleri

Araştırmada ele alınan dönem boyunca televizyon kanallarında, en çok kullanılan "giriş jeneriği" imgelerinin Dünya ve Türkiye haritası ile birlikte, saat veya pusula olduğu görülür. Bu imgeler oldukça önemlidir, çünkü yan anlamları, "nesnellik", "objektiflik" ve "tarafsızlık" ve "gerçeklik" yanılsamasına yol açmaktadır. Örneğin Kanal D haber, ele alınan dönemde, fon müziği ile birlikte dönen bir dünya imgesi kullanmış, dünya haritasında Türkiye geldiğinde ise

"D" harfi büyüyerek ekranın sağ üst köşesine konumlandırılmıştır. Arkasından elektronik bir saat görünerek "19:30 Kanal D Haber" yazıları ortaya çıkmıştır. A TV'nin haber bültenleri ise yine dönem boyunca, müziğin başlamasının hemen ardından dönerek Türkiye bölümüne gelen bir dünya haritası ile başlamakta ve Türkiye'nin üzerinde "A TV HABER" yazıları belirgin bir biçimde okunmaktadır. Uzan Grubu'na ait olan Star Televizyonu'nda da yine bir Dünya haritası imgesi kullanılmakta ancak haritanın üzerinde bu kez televizyon kanalının logosu değil bir pusula bulunmaktadır, dünya haritasının üzerinde dolaşan pusula giderek Türkiye'ye gelir ve ardından "Star Haber" yazısı görüntünün üzerine bindirilir. İncelenen dönem boyunca diğer televizyon ana haber bültenlerinden daha farklı bir jenerik uygulaması Show Televizyonu'nda gerçekleştirilmiştir. Ana haber bültenlerinin jeneriğinde öncelikle müzikle birlikte geometrik şekiller kullanan Show Televizyonu, Reha Muhtar'ın Haber Dairesi Başkanı olmasıyla birlikte, jeneriğini değiştirmiştir. Değişen jenerik, geometrik şekillerin yerine Türkiye'den insan ve özellikle kalabalık, görüntülerini ekrana taşımakta, kalabalıklar üzerinde Show TV yazan bir kamera ile takip edilmekte ve saat görüntüsüne geçilerek, ekranın alt köşesinde ve kırmızı harflerle "Show Haber" yazısı belirginleştirilmektedir. Televizyonların henüz jeneriklerinden itibaren, kullanılan saat, harita ve insan görüntüleriyle birlikte, aslında liberal çoğulcu yaklaşımın haber ve medya kuruluşlarına ilişkin öngörülerinin yeniden üretildiği görülür. Ancak, televizyon ana haber bültenleri tarafından haber jeneriklerinde kurulmaya çalışılan "gerçeklik" ve "tarafsızlık" imgesi haber bültenlerinin giriş kısmında da pekiştirilmektedir. Louis Althusser'in, "ideolojinin çağırma – çağrılma" olarak isimlendirdiği ideolojik seslenişlerin de henüz haber bültenlerinin girişinde kullanılması dikkat çekmektedir. Medyanın, ideolojik işleyişinin önemli bir parçası da "çağırma" dır.

Televizyon Ana Haber Bültenlerinde İzleyicilerin Çağırılması

Louis Althusser'i izleyerek (1994:30), öznelerin kendilerinin farkına ancak ideolojik seslenmelerle vardığı belirtilmelidir. İdeolojinin çağırma işlevi, öznenin de kendisinin farkına varmasına, ideolojik işleyiş içerisinde belirli bir açıdan konumlandırmasına yol açmaktadır. Bu nedenle, ideolojinin işleyişinde "çağırma – çağrılma" veya seslenmeyle birlikte bireyin de yalnızca kendisinin dışında olanları pasif olarak izleme konumundan, aktif katılımcı konumuna geçtiği gözlemlenir. Çağırma, ideoloji inşasında oldukça anahtar kavramlar arasında yer almaktadır. Türkiye'de televizyon haberciliğinin de henüz haber girişlerinden itibaren izleyiciye doğrudan seslenen, ideolojinin inşasında izleyiciyi dahil ederek işleyen bir niteliğinin olduğu gözlemlenir. Bu araştırma kapsamında irdelenen televizyon ana haber bültenlerinin, kendi içerisinde farklı olmakla birlikte, henüz haberlerin girişinden itibaren doğrudan izleyiciye seslenen, onu ideolojinin işleyişine dahil eden bir anlatı biçiminin egemen

olduğu görülür. Örneğin haber jeneriğinin ardından Kanal D haber, "***Kanal D Haber'e hoş geldiniz***", Star Haber "***iyi akşamlar, burası Star Haber birazdan Dünya ve Türkiye'nin haberlerini izleyeceksiniz***", Reha Muhtar yönetimindeki Show Televizyonu'n da ise izleyici katılımı öne alınarak "***Türkiye'nin en çok izlenen haber bültenine hoş geldiniz"***, Ali Kırca'nın yönetimindeki A Televizyonu ana haber bültenleri ise, "***Türkiye'nin haber saati başlıyor, Türkiye'nin haber saatine hoş geldiniz"*** cümleleri her akşam, aynı saatte ve haber jeneriğinin hemen ardından söylenmektedir. İzleyicinin "az sonra", Dünya ve Türkiye'nin gündemiyle ilgili "en gerçek", "doğru" ve "tarafsız" haberleri izleyeceği yanılsaması kurulur. Haber anlatısı içerisinde izleyiciye doğrudan seslenmenin, haberi "elektronik gösteri çadırına" dönüştürdüğü gözlemlense de (Postman ve Powers, 1996:29), tüm anlatılar için "anlatıcı" son derece önemli bir işlev üstlenir. Öyle ki, özellikle televizyon haber anlatıcısı izleyicinin olaylara ilişkin bakış açısını özdeşleştirebileceği, empati kurabileceği önemli bir kaynaktır. Sunuş biçimleri ve yayıncılıktaki uzun yıllar içersinde oluşturdukları "saygın konum" izleyiciyi, sunucuların söylediklerine inanmaya yöneltmektedir (Burton, 1995:206). Televizyon haberleri için anlatıcının izleyiciyi çağırma işlevinin ötesinde bir diğer önemli görevi daha bulunur. John Fiske (1987:120), anlatıcının bir tür "ev sahibi" rolünü üstlendiğini ve gerçekte birbiriyle çok doğrudan ilgili olmayan öyküleri bir araya getiren bir bağlantı kurucu görevini yerine getirdiğini belirtir. Gerçekten de, araştırma da haber anlatıcılarının, haber anlatıları için bağlamı kurduğu gözlemlenmiştir. Özellikle Reha Muhtar ve Ali Kırca yalnızca haber anlatıcısı olarak değil, bulundukları kanalların genel yayın yönetmeni olarak da bir bakıma "eşik bekçisi" konumunu üstlenmektedir. Ancak, ekonomik krizler döneminde haber anlatıcılarının içinde bulundukları sermaye gruplarını doğrudan etkilemesine rağmen, yananlam veya çağrışım oluşturabilecek ifadelerden özellikle kaçınmış, haber metinlerini sözde nesnel ve tarafsızlık kalıpları içinde sunmuş oldukları gözlemlenir. Ancak bu, John Fiske'nin (1987:125) belirlediği gibi haber anlatıcısının oldukça önemli bir işleviyle yakından ilişkilidir. Haber anlatıcısı, "nesnel hakikatin söylemini konuşmaktadır", habercinin saygın bir kimlik edinmesi de otoritesi, güvenilirliği ve kişiliği ile yakından ilişkilidir. Dursun (2001:156) haber anlatıcıların bu konumunu aşağıdaki gibi değerlendirir:

> "Haber içindeki söylemsel hiyerarşide sunucu tarafından konuşulan hakikat sonul ve en doğru olandır! Bütün haber bültenlerinde sunucu önce genel plan çekimiyle kameraların, ışıkların ve fon görüntüsünün yer aldığı haber stüdyosunun içinde görüntülenmekte, böylece izleyici haber izleme etkinliği için kapalı haber bülteni anlatısına çağrılmaktadır. Herkesin rolü ve her ayrıntının işlevi belirtilmiştir: Sunucu, kameranın objektif çerçevesi içinde yakalanmış nesnel gerçekleri, olguları "yorum katmadan" aktaracak; masanın üstündeki telefon ile o anda gerçekleşmiş olayların

> bilgisine erişilebilecek; izleyiciye en son, en canlı en sıcak gerçekler ulaştırılabilecektir. Daha sonra ilk haberi sunarken yakın plan çekim ile izleyiciye yaklaştırılan sunucu, her zaman orada izleyiciye klavuzluk etmek için bulunmaktadır." (Dursun,2001:156).

Dursun'un belirlediği gibi, "yakın plan çekimleri ile izleyiciye klavuzluk etmek için" bulunan haber anlatıcısının bu çekim planı, aslında televizyonun ürettiği "uzlaşımsal anlam" üretimi ile yakından ilişkilidir. Roger Fowler'ın (2003:25) belirlediği gibi, haber anlatıcısı sürekli olarak omuz planından ve yakın – çok yakın çekim planları ile çerçevelenmekte, sözü edilen planlar ancak stüdyo içerisinde farklı bir unsurun (konuk, yeni bir haber, telefondan veya olay yerinden bağlantılar vb) girmesi ile değişmektedir. Fowler, bu stratejiyi televizyonun anlatısal kodları (çağrışımsal anlamlar) içinde, sunucunun "otoritesine", "olgusallığına" ve "nesnelliğine" yapılan bir atıf olarak değerlendirir (2003:25).

Televizyon kanallarının ana haber bültenlerindeki en önemli anlatısal unsurun, liberal çoğulcu yaklaşım tarafından tanımlanan haber değerleri olduğu gözlemlenir ve zaten program türü olarak televizyon haberlerinin, diğer program türlerinden, format özelliklerinden ayrılan yönünü de, "gerçeklik", "tarafsızlık", "nesnellik" oluşturur. Haber bültenlerinin, henüz jenerik Haber bültenlerinin henüz jeneriklerinden itibaren oluşturulmaya çalışılan "gerçeklik" ve "nesnellik" etkisi aslında tüm bülten boyunca, değişik yöntemlerle oluşturulmaya çalışılır. Bunların içerisinde özellikle haber stüdyolarının oldukça önemli işlevleri bulunur.

Televizyon Haber Stüdyoları ve Haberde Gerçeklik

Haber anlatılarında, bültene giriş jenerikleri ve müzikleri ile anlatıcının yanı sıra aslında tüm bir program boyunca gerçeklik söylemi oluşturulur. Örneğin stüdyo haber anlatılarında gerçeğin inşa edildiği oldukça önemli bir mekanken, haberlere ilişkin alt başlıklar hem söylemi desteklemekte ve hem de gerçeklik boyutunu güçlendirmektedir, ana haber bültenlerinde oldukça yaygın olarak kullanılan bir diğer anlatı biçimi ise, grafiklerin ve ekran üstü yazıların kullanılmasıdır ancak haber anlatıları için gerçekliği kuran en önemli anlatı unsurları arasında, stüdyo ve olay yeri bağlantısının gerçekleştirilmesidir ki hem stüdyoda inşa edilen gerçekliği güçlendirmekte ve hem de izleyicinin, habere dönüştürülecek olayların yalnızca seyircisi değil tanığı olmasına yol açmaktadır. Televizyon ana haber bültenlerindeki bir diğer anlatı biçiminin ise hem hegemonya mücadelesi ile doğrudan ilişkisi vardır ve hem de haber içerisindeki söylemi doğrudan etkilemektedir. Haber bültenlerindeki bu anlatı yapısı, bilimi ve nesnel bilgiyi temsil eden "uzman" görüşleriyle, haberin hegemonya mücadelesinde doğrudan rıza üretmeyi amaçladığı "halkın sesidir". Ancak, gerek uzmanların görüşleri ve gerekse halkın sesi hegemonya mücadelesini doğrudan ilgilendirdiği için ayrıntılı olarak değerlendirilmelidir. Bu bölümde, haber anlatısının nesnellik ve gerçekçilik söylemleriyle doğrudan ilişkisi olduğu için

anlatı öğelerinden haber stüdyosu, alt yazı, ekran üstü yazılar, grafik ve haber bültenlerinde belge kullanılmasının haberde inşa edilen gerçekliğe etkisi tartışılacaktır.

Televizyon haberi, kendi gerçekliğini özellikle televizyon stüdyosunda inşa etmektedir. Çünkü haber programı hem ağırlıklı olarak stüdyoda geçer ve aslında birbirleriyle çok da yakın ilişkisi olmayan görüntüler bir program olarak haber stüdyosunda birleştirilir ve hem de zaten haber stüdyosu, gerçekliğin kendisinde olduğuna ilişkin bir metaforu üstelik haber bülteninin başlangıcından itibaren kullanmaktadır. Bu nedenle haber stüdyosu içerisindeki tüm anlatı unsurlarının ayrıntılı olarak hazırlandığı, tesadüfi olarak seçilmiş herhangi bir öğeye ise yer verilmediği gözlenir. Araştırma döneminde, televizyonların ana haber bültenlerindeki stüdyo kullanımının da birbirine önemli ölçüde benzediği belirtilmelidir. Örneğin, tüm televizyonların ana haber stüdyoları telefon, diz üstü bilgisayarlar (laptop), haber görüntülerinin aktığı monitör ve olay yerinden canlı bağlantı kurulması esnasında kullanılan diğer monitörlerden oluşur. Ancak, bütün bu unsurların televizyon haberlerini biraz da tiyatro sahnesine dönüştürdüğü gözlenir. Üstelik, haber anlatıcısının stüdyodaki yerini alması oldukça abartılı olarak verilmektedir. Örneğin, araştırmaya konu olan dönemde A Televizyonu ana haber bültenini, A Tv'nin merkez binasının olduğu, İkitelli caddesinin görüntüsü ile başlatmakta ve ardından Ali Kırca'nın önce bel çekimiyle devam etmekte ve daha sonra masa başındaki çekimleriyle sürmektedir. Kırca, bel çekimlerinin gerçekleştiği sahnelerde haber özetlerini vermektedir, masa başına geçtiğin de ise haber özetleri tamamlanarak haberlerin ayrıntılı olarak verilmesine geçilmektedir. A Tv, söz konusu yaklaşımıyla öncelikle hayatı izlediği söylemini oluşturmakta, sunucusunun güven veren kişiliği ile de haberlerinin aslında gerçekler olduğuna ilişkin bir "gerçeklik" etkisi oluşturulmaktadır. Ali Kırca'nın yaklaşımına benzer bir diğer yaklaşım Reha Muhtar'dan sonra Show Televizyonu'nun yönetimine gelen Tuncay Özkan ve ana haber bülteni sunucusu Defne Samyeli örneğinden verilebilir. Araştırmanın gerçekleştiği dönem boyunca Show Televizyonu, ana haber bülteni jeneriklerinin hemen ardından stüdyoya bağlanmış, ancak diğer haber stüdyo örneklerinden daha farklı olarak, stüdyo Defne Samyeli'nin gelişi ile birlikte aydınlatmaktadır. Öyle ki, diğer haber stüdyolarında haberlerin başlangıcından itibaren anlatıcının görünmesine karşın Defne Samyeli örneğinde stüdyo anlatıcı masasına oturana kadar karanlıktır. Show Haber'in söz konusu anlatı stratejisi ancak, "Show haber saatinin başlamasıyla birlikte, nesnel haberciliğin de başladığı, karanlıkta kalan tüm gerçeklerin ancak Show Haber'in başlamasıyla aydınlanabileceğine" işaret etmektedir. Kanal D ve Star Haber örnekleri ise, Türkiye'de haber izleyicilerinin, henüz tek kanallı TRT döneminden bile, hatırlayabileceği bir anlatı biçimine yer vermektedir. Bu örneklerde, haber jeneriklerinin ardından sunucular izleyicilerini masa başında karşılamakta önce kısa – kısa

haber özetleri ve bunlara ilişkin görüntülerin ardından ana haber bültenleri başlamaktadır. Kanal D ve Star Haber'in geleneksel haber bülteni anlatı biçimini kullanması, söz konusu kanalların yaratıcılıklarının olmaması veya haber sunumlarına ilişkin bir farklılık geliştirememesi olarak yorumlanmamalıdır. Çünkü her iki ana haber bülteni, haber izleyicisi için daha önce denenmiş ve güven uyandırdığı saptanmış olan geleneksel bir anlatı biçimini kullanmaktadır.

Haber anlatıları içerisinde gerçeklik etkisini uyandıran bir diğer yöntem ise, stüdyo ve olay yeri bağlantısıdır. Canlı bağlantılar ve özellikle link hatlarının kullanılmasıyla olay yerine ilişkin görüntülerin verilmesinin izleyici için anlamı, "habere dönüştürülecek olayların açık bir tanığı" olmasıdır. İzleyicinin tanıklığı hem haber söylemi içerisinde, haberin nesnel ve dengeli dağılımını gündeme getirecek ve haberde inşa edilen gerçekliği tartışmaksızın kabul edecektir. Bu ise, aslında izleyicinin haber söylemini "egemen okumasına" ve dolayısıyla metnin (veya kamusal söylemin) hegemonyasını olduğu gibi kabullenmesine (rıza göstermesine) yol açan önemli bir etkendir. Ancak, olay yeri bağlantısının izleyiciyi haber stüdyosu (daha açık bir ifadeyle haber merkezine) yönlendirdiği açıktır. Aslında gerçekler haber merkezinde inşa edilir ve yönlendirilirken, olay yerinden yapılan bağlantılar izleyicinin, "pasif" izleyici konumdan olayların tanığı olan aktif katılımcı olarak konumlanmasına yol açmaktadır.

Televizyon haber bültenlerindeki bir diğer anlatı stratejisi alt yazı, grafik ve ekran üzeri yazılar ile belge kullanımı gibi yazılı unsurlardır. Televizyon haberlerinde alt yazının çoğu kez metnin söylemini tekrarlama ve genelleştirmeye yöneldiği gözlemlenir. Ancak, alt yazının ve özellikle ekran üzeri yazıların oldukça önemli bir diğer işlevi daha bulunmaktadır ki, haberde yer almayan ifadelerin habere dahil edilmesini bu işlev sağlamaktadır. Televizyon haberlerinin olayların "birincil tanımlayıcılarının" söylemlerini halkın söylemlerine dönüştürme gibi bir rol üstlendiği kültürel çalışmalar yaklaşımı tarafından habere yönelik araştırmalarda oldukça sık tekrarlanmakta ancak birincil tanımlayıcıların söylemlerinin halkın söylemlerine nasıl ve hangi koşullarda dönüştürülebileceğine ilişkin belirsizlik sürmektedir. Bu çerçevede, ekran üzeri yazı ve alt yazıların kullanım biçimleri tartışılmalıdır, ekran üzeri yazı ve alt yazı uygulamalarının bir yandan haber metnini güçlendirmeye yönelik olduğu gözlemlenir ve zaten televizyon haber anlayışının, yazılı basın geleneğinin bir devamı olduğu yönündeki düşüncelerin de televizyon ve yazılı basın arasındaki ortak anlatısal biçimler üzerinde çalıştığı görülür, bu doğrultuda ise ekran üzeri yazı ve alt yazıların fotoğraf altı yazı biçimine benzediği öne sürülür. Oysa, hem alt ve hem de ekran üzeri yazılar, televizyonun anlatı yapısıyla oldukça uyumludur. Çünkü, anlatı içerisinde hem izleyicinin dikkatini örgütlemek ve yönlendirmek alt yazı ve ekran üzeri yazının

kullanılmasıyla mümkündür öte yandan bu anlatı biçimi, ekrana getirilen haberlerin de hangi haber kategorisine uyumlu olduğunu ortaya çıkartacaktır.

Televizyon Ana Haber Bültenlerinde Alt Yazı ve Grafik Kullanımı

Televizyonun özellikle haber üretim sürecinde kategorilere dayalı bir anlatı yapısı olduğu, olanca açıklığı ile gözlemlenir. Ancak, ekran üzeri yazı ve alt yazının anlatı içerisinde çok önemli ve ideolojik bir işlevi daha bulunur ki, haber kanalının ideolojik tutumunu, olaylara ilişkin kurduğu bakış açısını ve haber içindeki ideolojik yönlendirmeleri alt yazı ve ekran üzeri yazının oluşturduğu görülür. Araştırma da ele alınan dönem içerisinde Pamukbank'ın, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredildiği güne ilişkin anlatı biçimine dair bir değerlendirme, ekran üzeri ve alt yazıların ideolojik tutumunu ve ideolojik yönlendiriciliği açığa çıkartmaktadır. Neil Postman ve Steve Powers'ın belirlediği gibi (1996:56) alt yazılar insanları, yerleri ve tarihleri tanımlamaya yardım ederler ancak söz konusu yardımın, ideolojik bir yönlendirmeyi de amaçladığı gözlemlenir. Örneğin Show Televizyonu, bu kanalın sahibi dönem içerisinde Pamukbank'ın da sahibi olan Çukurova Grubu'dur, bankanın Fon'a devrini, "***Fon, Pamukbank'a El koydu***", "***Pamukbank'ı Devlet mi İflasa Sürükledi***" ekran ve alt yazıları ile duyurmuş üstelik Türkiye medyasının en geniş kapsamlı ve en yoğun savaşlarına ilişkin ilk hazırlıklar da yine ekran üzeri yazılar ve alt yazılarla sağlanmıştır. Örneğin yine aynı kanal, Pamukbank'ın Fon'a devredilmesini bir tür operasyon olarak değerlendirmekte ve 20 Haziran 2002 tarihinde, AKP Grup Başkan vekili Hüseyin Çelik'in bir sorusunu, Çelik'in bir yorumu olarak değerlendirip "***Pamukbank Operasyonu Bir Grubun Arkasına Ankara'yı da alıp Diğer bir Grubu Yok Etme Operasyonudur***" söylemi içerisinde haberi oluşturmaktadır. Ancak aynı gün içerisinde Kanal D'nin ana haber bülteni de ekran üzeri yazılar ve alt yazıların ideolojik yönlendiricilik üzerindeki etkisini açıkça ortaya koyan diğer örnekleri vermektedir.

Kanal D için dönem içerisinde haber değeri, Türkiye'de birbiri ardına TMSF'ye devir edilen bankalara rağmen Amerika ve IMF'nin mutlu olması olarak kurulmuştur ki, Pamukbank isimli bankanın Fon'a devredilmesine ilişkin haberler Kanal D televizyonun da, önce ABD Başkanlık evinin ve ardından büyük harflerle "***ABD Memnun***" söylemi ile verilmiştir. Kanal D aynı ana haber bülteni içerisinde bir sonraki haberin de ise "***IMF de Memnun***" söylemi ile haberi vermiştir. Ancak ekran üzeri yazılar ve alt yazıların tıpkı gazete haberlerinde olduğu gibi "fotoğraf altı yazı" olarak kullanıldığı örnekleri de ana haber bültenleri içerisinde bulmak olasıdır. Örneğin A TV ve Star Haber aynı gün (20 Haziran 2002), Pamukbank'ın TMSF'ye devredilmesini üstelik aynı alt yazı ile, "***Pamukbank Fon'a Devredildi***" şeklinde yansıtmıştır.

Televizyon haberciliğinde ekran üzeri yazılar ve alt yazılar gibi, haberlerde sözde nesnel ve tarafsızlığın kurulmasına yönelen ancak bu yönüyle tam da ideolojik bir işleyiş edinen iki önemli anlatı unsuru, "belge" ve "grafiklerin – çizimlerin" kullanılmasıdır. Her iki anlatı unsuru, televizyon haberciliğinin oldukça ihtiyaç duyduğu nesnelliği ve bilimi, aslında gerçekleri, temsil etme gücüne sahiptir. Televizyon ana haber bültenlerinde kullanılan belgeler, iki önemli alt alanda incelenebilir. Birincisi, haber söylemini güçlendirmek ve kanalın yayın politikasını destekleme amacıyla kullanılan "birincil el veya resmi belgeler" ile ikinci tür belge niteliğinde olan yazılı kaynakların (gazete makaleleri, mahkeme kararları, BDDK ve TMSF'ye ait yazılı açıklamalar vb) kullanılmasıdır.

Haberlerde yazılı belgelerin kullanılması, haberin inandırıcılığını arttıracak ve zaten, yan anlamları itibariyle, nesnel bilgiyi temsil ettiği iddia edilen belgelerin haberlerin tarafsız ve yansız olduğuna ilişkin inancı güçlendirecektir. Oysa, haber özellikle televizyon haberlerine ilişkin yapılan çalışmalarda haberin bir çerçeve olduğu belirtilmiştir. Haberler örneğinde belge kullanımının da yine çerçeve bağlamında ele alınması mümkündür. Belgelerin, haber içerisinde temsil biçimi, ideolojik anlam üretimi çerçevesinde oldukça önemlidir. Örneğin, Pamukbank'ın Fon denetimine devredilmesinin ilk günlerinde, bankanın Fiskobirlik alacaklarının tahsili için Devlete önemli bir kredi verdiği ve Devlet tarafından kredinin ödenmemesinin, bankanın iflasa sürüklenmesine yol açtığı Show Televizyonu tarafından, Maliye Bakanlığı'nın resmi belgeleri kullanılarak açıklanmıştır ancak aynı belgeler Kanal D tarafından, kredi borçlarının ödendiğine ilişkin bir kanıt olarak değerlendirilmiştir. Televizyonların ana haber bültenlerindeki bir diğer anlatı unsuru, grafik ve çizimlerin kullanılmasıdır. Ancak Çiler Dursun'un açıkladığı gibi (2001:169), alt yazılar gibi elektronik göstergelerin ve grafiklerin kullanılması da katıksız teknik konulardan ibaret değildir. Bunların, televizyon anlatılarının "baskın temalarının" simgeleri olarak değerlendirilmesi gerekir.

Haber içerisinde grafiklerin, tabloların, veri ve bilgilerin, çizelgelerin kullanılması yine gerçek ve doğru bilginin temsiliyle ilişkilidir. Grafikler, tablolar hem sözlü olarak oldukça uzun sayılabilecek bir süre kullanılmaksızın bilgilerin ana hatlarıyla verilebilmesine yol açacak ancak bu yönüyle de "pozitivist" bir eğilim ile grafik ve tablolarda yer alan bilgilerin nesnel, olgusal, "gerçek" bilgiyi temsil ettiğine ilişkin bir düşünce oluşturabilecektir. Öte yandan, grafikler, çizelgeler, tablolar gibi birbirinden farklı ancak ele alınan konuya ilişkin çok sayıda bilginin bir – iki görüntüyle zaman harcanmadan verilmesi de grafik kullanılmasıyla olasıdır ancak nesnel ve gerçek bilgi adına kullanılan grafik unsurunun da yine ideolojik ve manipülatif olmadığı iddia edilemez. Bu konu, ekonomik kriz dönemindeki haber örneklerinin içerisinde analiz edilecektir.

Televizyon haberciliğinin bir diğer anlatısal unsurunu, haber kanallarının farklılaşan yayın politikaları, dünya görüşleri, ideolojileri, mülkiyet ilişkileri, habercilik anlayışlarındaki özgünlükleri oluşturur. Haber kanallarının, özellikle yayın politikaları ve habercilik anlayışları birbirlerinden önemli ölçüde farklılaşır. Bu çerçevede, genelde medyanın ekonomi politikası ve özelde ise mülkiyet ilişkileri oldukça baskın bir rol oynar zaten medyanın bir bakıma "silah" ve habercilerin ise "tetikçi" olarak kullanılması söz konusu karmaşık ilişkiler ağının, gündelik pratiklerde yeniden üretilen, sonucunu oluşturur. Türkiye medyasının, 22 Kasım 2000 ve 19 Şubat 2001 ekonomik krizleri döneminde haber ve yayın politikalarının belirlenmesinde ise, özellikle medyanın ardındaki sermayenin ekonomik ve siyasal taleplerinin anlaşılmasını gerektirir.

3.2.2 Ekonomik Kriz Döneminde Haberlerin Şematik Yapısı

Araştırmanın bu kısmında, Türkiye'de önemli medya gruplarına ait olan televizyon kanallarındaki ekonomik krizlere ilişkin haberlerin şematik yapısı, ana haber bültenlerinin anlatı yapısı üzerinden gerçekleştirilecektir. Haberlerin söylem yapısı üzerine gerçekleştirilen çalışmalarda, haber metinlerinin kategorilerini yansıtan şematik yapılarının unsurları aşağıdaki gibi şema haline getirilebilmektedir (Ülkü,2004:375, Bell, 1998:93, van Dijk,1988:248, van Dijk,1998:63):

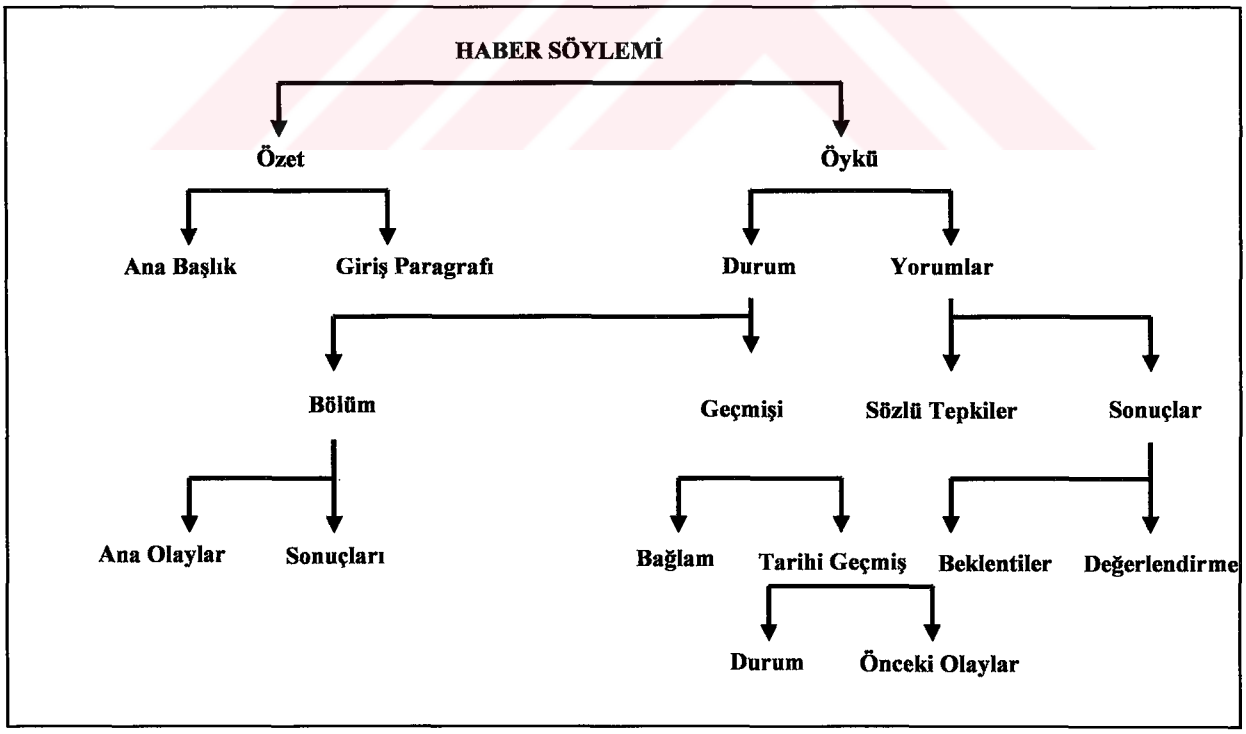

Şema 5: Bir Haber Metninin Kategorilerini Yansıtan Şematik Yapısı (Ülkü,2004: 375).

Türkiye medyasının, ekonomik krizler dönemindeki haberlerinin ardalan ve bağlam bilgisindeki değişime göre şematik yapısı aşağıda irdelenmektedir. Ancak, söz konusu haber söylemlerine ilişkin olarak önemle belirtilmesi gerekir ki; bu haberlerin ardalan ve bağlam bilgisi haber metinlerinde hiçbir biçimde yer almamaktadır ve zaten haberlerin, toplumsal gerçekliği kıran ve ardından yeniden kuran yapısı da tam da burada aranmalıdır. Çünkü, kriz dönemindeki haberlerin medya sahiplerinin karmaşık ticari çıkarlarından kaynaklanan ideolojik bir ürün olarak değil aksine ekonomik krizlerin doğallaştırılmasına yol açan ve üstelik sistemin sürekliliğini ve meşruiyetini sağlayan enformasyon olarak değerlendirilmesi ancak, haberin toplumsal bağlamından kopartılmasıyla gerçekleşmektedir. Aşağıda, ekonomik krizler döneminde habere dönüştürülecek olayların ardalan ve bağlam bilgisindeki değişimler ve haberler ele alınmaktadır. Ancak, çözümlemeler öncesinde önemle belirtilmelidir ki, bu çalışma kapsamındaki haber bültenleri olayın geçmişini gündeme getirmemekte, olaylar zinciri birbirinden oldukça kopuk olarak yansıtılmaktadır, aslında olayların toplumsal bağlamı parçalanmakta ve toplumsal gerçek haber bültenleri içerisinde yeniden kurulmaktadır. Aşağıda, sosyal pratikler alanı ve haberlerin şematik yapısı bu doğrultuda çözümlenecektir.

Etibank Olayı

27 Ekim 2000 – 27 Kasım 2000

Haberin Ardalan ve Bağlamı: Türkiye medyasının önemli holdingleri arasında yer alan Bilgin Yayın Grubu'nun mülkiyetindeki Etibank, banka kaynaklarının içinin boşaltılması ve banka kredilerinin, bankaya sahip olan mülkiyet grubunun şirketlerine aktarılması nedeniyle BDDK (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu) tarafından TMSF'ye (Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu) devredilir. Bankanın sahibi Dinç Bilgin, cezaevine gönderilir.

Kanallara göre haberlerin şematik yapısı aşağıda çözümlenmektedir.

Kanal D:

Sosyal Pratikler Alanı:

Etibank'ın TMSF'ye devredildiği dönemde, Türkiye medyasında henüz savaş ortamına yol açabilecek ticari çıkarlar çok belirgin değildir. Üstelik, bu dönemde Fon'a devredilen banka ve bağlı ortaklıklarının ilerleyen günlerde nasıl bir gelişim izleyeceği, söz konusu şirketlerin satılıp – satılamayacağı da belirgin değildir. Medya grupları arasındaki bu dönem, medya savaşları dönemini oluşturmaz.

Kanal D Ana Haber Bülteni 27 Ekim 2000 – 19:30

Alt Yazı: Ekonomik Krizler Bir Bankanın Daha Fona Devredilmesine Yol Açtı.	
Haber Metni	Görüntü

Sunucu: İyi akşamlar sayın seyirciler, Türkiye'de ekonomik krizler giderek daha çok kayıp bırakıyor. Bugün de, Türkiye'de önemli medya grupları arasında yer alan, Bilgin Yayın Grubu'na ait Etibank, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredildi.	Etibank Genel Müdürlük binası (genel çekim ve tabela detayı) Dinç Bilgin'in yakın ve ayrıntı çekim planı ile görüntüleri
BDDK Başkanı Zekeriya Temizel yaptığı açıklamada "Türkiye'de bankacılık sistemine duyulan güvenin devamı için mali bünyesi bozulan Etibank'ın, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilmesine karar verildi. Umarım bu banka, Fon'a devredilen son banka olur" dedi. "Zekeriya Temizel ---- Basın Toplantısı"	BDDK ve TMSF binaları (genel çekim) Temizel'in göğüs çekimi.
Etibank'ın, Fon'a devredilmesi ise piyasalarda karışıklığa yol açtı. Dolar, gün içerisinde ancak özellikle Etibank'ın, Fon'a devrinin duyulmasının ardından tavan yaptı.	Tahtakale döviz piyasası ve özellikle kapanan dükkanların yakın plan görüntüleri.
Bu Haberin Toplam Süresi: 2 dakika 21 saniye Sonraki Haber: Piyasalarda Güvensizlik Devam Ediyor.	

Kanal D ana haber bülteninin, Etibank'ın Fon'a devredildiği ilk günkü haberlerinin, kültürel çalışmalar içerisinde de açıklandığı gibi, "birincil tanımlayıcıların" durum tanımlarını halkın diline dönüştürmek olduğu görülür. Etibank'ın Fon'a devredildiği 27 Ekim 2000 tarihi ve bu tarihi izleyen hafta içerisinde Kanal D, banka operasyonlarına ilişkin durum tanımlarını üreten "birincil kaynaklara" bağımlı bir yayın politikası izlemiştir. Ancak, Doğan Grubu için oldukça önemli bir diğer gelişme ise Etibank'ın, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devrinin ardından Bilgin Yayın Grubu'na ait kitle iletişim araçlarının yönetimini üstlenmesi olmuştur. Doğan Grubu, Bilgin Grubu üzerindeki denetimini, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'na verdiği konsorsiyum teklifinin reddedilmesi ile Bilgin Grubu'nun elinde bulunan şirketlere ait lisans sözleşmelerinin on beş yıl boyunca Turgay Ciner ve Ciner'in sahibi olduğu Park Holding'e devredilmesinin ardından 8 Mayıs 2002 tarihinde kaybedecektir. Doğan Grubu, bu tarihten itibaren giderek habere dönüştürülecek olayların "birincil tanımlayıcısına" dönüşür.

27 Ekim 2000 ve 27 Kasım 2000 tarihlerini kapsayan ay içerisinde Doğan Grubu'nun yalnızca "ikincil tanımlayıcı" olduğu gözlemlenir. Ancak medyanın habere dönüştürülecek olaylar için ikincil tanımlayıcı olması her zaman için birincil tanımlayıcıların veya resmi kaynakların söylemlerinin olduğu gibi yansıtılması anlamına gelmemektedir. Aksine, medya söylemleri içerisinde egemen söylemlerin de "tahrip" edildiği, egemen söylemlerin bir bakıma "yeniden yazıldığı" gözlemlenir. Pamukbank operasyonuna ilişkin haberlerde egemen söylemlerin medya söylemleri içerisindeki "yapı bozumu" örneklerle verilecektir. Araştırmanın bu kısmında, haberlerdeki ardalan ve bağlam değişimine göre Etibank operasyonuna ilişkin haberlerin şematik analizleri gerçekleştirilecektir.

30 Ekim 2000

Alt Yazı: ve sıra Dinç Bilgin'de	
Haber Metni	Görüntüler
Sunucu: Etibank'ın, Fon'a devrinin ardından Bilgin Grubu medya şirketlerinin de Fon'a devredilmesi, Türkiye'de medyanın bir döneminin daha son bulmasına yol açtı. Büyük medya grupları arasında aileden gazete sahibi olan Dinç Bilgin'in medyadaki sahipliği de son buluyor. Bugün cezaevine gönderilen Bilgin'in maddi sıkıntıları nedeniyle, medya sektöründen çekileceği konuşuluyor. Ekonomik Krizler, Türkiye'de medyanın bir döneminin kapanmasına yol açtı. Bilgin'in cezaevine gönderilmesinin ardından BDDK Başkanı Zekeriya Temizel'in basın toplantısında oldukça gergin olduğu ise dikkatlerden kaçmadı BDDK Başkanı Zekeriya Temizel'in Basın Toplantısı	Bilgin Yayın Grubu şirketlerinin genel planda görüntüleri Dinç Bilgin'in yakın ve ayrıntı çekim planları Dinç Bilgin'in arşiv görüntüleri
Bu haberin Toplam Süresi: 2 Dakika 11 Saniye Önceki Haber: Başbakan Bülent Ecevit'in yurt içi gezisi. Sonraki Haber: Haluk Levent konseri.	

Doğan Grubu'nun, Etibank'ın Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredildiği ilk dönemde daha çok resmi kaynaklar veya birincil tanımlayıcıların söylemlerini yeniden ürettiği gözlemlenir. Üstelik bu dönemde medya savaşlarına yol açacak önemli bir gelişme olmamış aksine Doğan Grubu, Bilgin Grubu'nun mülkiyetindeki medya şirketlerinin yönetimini almış ve yayın politikalarını belirlemiştir. Ancak bu dönemde, Bilgin Medya Grubu içerisinden Sabah ve A TV'nin grup çıkarları lehine yayın politikası izlediği gözlemlenir. Gerçekte, büyük sermaye gruplarının medya sektörüne girmesi etkisini giderek haber içeriklerinde doğrudan göstermektedir.

A TV:

27 Ekim 2000

Alt Yazı: ….. Ve Etibank'ta Fon Denetiminde	
Haber Metni	Görüntü
Sunucu: Türkiye'nin haber saatine hoş geldiniz. Sayın seyirciler Türkiye'de ekonomik krizler, vatandaşın sırtında giderek daha da ağırlaşan bir kambura dönüştü. Siyasal istikrarsızlık, Devletin zirvesinde baş gösteren uyumsuzluk ve gergin hava faturasını halka yüklemeye devam ediyor. Bugün de Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu tarafından Etibank'a el kondu. Bankanın Fon'a devredilmesinin gerekçesi olarak, cari açıklar gösteriliyor.	Kalabalık genel çekim planı. Kepenk kapatan esnaflar genel çekim planı
"Zekeriya Temizel….. Basın Toplantısı" (A TV, bu dönemde Kanal D ve diğer televizyonlarda olduğu gibi basın toplantısının tümünü değil içerisinden seçtiği bölümleri ekrana yansıtmıştır).	Temizel yakın ve ayrıntı çekim planları.
Etibank'ta ise cari işlemler açığının yansıtılan değerlerden daha az olduğu uzmanlar tarafından açıklandı. Uzman Görüşü (Asaf Savaş Akat'ın açıklaması) Evet sevgili seyirciler, Devletin zirvesindeki gerginliğin sonuçlarını şimdiden kestirebilmek ise çok zor	
Bu haberin Toplam Süresi: 2 dakika 20 saniye	

Bundan Sonraki Haber: Ekonomik krizler ve İşsizlik.

Etibank'ın Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredildiği gün A TV'nin haberinde birbiriyle doğrudan ilişkili iki unsur gözlemlenir. Birincisi, haberde oluşturulmaya çalışılan sözde nesnelliktir. Aslında Bilgin Yayın Grubu'nun mülkiyetindeki A TV'nin, Etibank'ın Fona devredildiği ilk gün haberi sözde nesnellik kalıbı içerisinde sunmasına rağmen gerçekte, üstelik oldukça açık bir biçimde, ideolojinin "maskeleme" işlevi gözlemlenir. Bankanın, Fon'a devri, BDKK kayıtlarında açıklandığı gibi, mülkiyet sahiplerinin banka kaynaklarını kendi şirketlerine bağlamasından veya banka kaynaklarının kötüye kullanılmasından dolayı değil, tam aksine ülkede süre giden ekonomik kriz ve siyasal istikrarsızlık nedeniyle devredilmiştir. Ekonomik kriz, dönemin Başbakanı Bülent Ecevit'in uzun bir süredir yaşadığı sağlık sorunları, devletin zirvesindeki istikrarsızlık, bankanın sahipleri tarafından iflasa sürüklenmesinin bir bakıma "maskesi" olarak kullanılmaktadır. Haberde dikkat çeken ikinci önemli unsur ise yine liberal çoğulcu yaklaşımın medya ve haber üzerine geliştirdiği açıklamalarla oldukça yakından ilgilidir. Çünkü, bu araştırmanın birinci bölümünde de belirtildiği gibi, çoğulcu yaklaşım medyanın tarafsız ve şeffaf kurumlar olduğunu belirtir. A TV'nin haberinde de Bilgin Yayın Grubu ve A TV arasındaki mülkiyet ilişkisi gizlenmiştir. Haberde oluşturulmaya çalışılan sözde "tarafsızlık" aslında sermaye grubunun hegemonyasını oldukça destekleyici bir niteliğe sahiptir. Çünkü, haberde medya ve banka arasındaki iç içe geçmiş yapı görülmemiştir. Etibank operasyonunun geliştiği ve yeni aktörlerin haber öyküleri içerisine sızdığında söz konusu mülkiyet ilişkilerinin de olanca açıklığı ile ortaya çıkacağı gözlemlenecektir. Bu bağlamda, Dinç Bilgin'in cezaevine gönderildiği 30 Ekim 2000 tarihli ana haber bülteni A TV'nin, banka ve medya grupları arasındaki mülkiyet ilişkilerini ilk kez sergileyeceği bir gündeme sahiptir.

30 Ekim 2000

Alt Yazı: Borçlar Sonuna Kadar Ödenecek	
Haber Metni	Görüntü
Sunucu: Türkiye'nin haber saatine hoş geldiniz. Sayın seyirciler, bugün Türkiye'de demokrasi adına oldukça önemli ancak üzücü bir gelişme yaşandı. Etibank'ın sahibi ve Türkiye'de medya sektöründen gelen gerçek gazeteci Dinç Bilgin, bankanın borcundan ötürü	Bilgin'in yakın ve ayrıntı çekim planlarıyla görün tüleri, aldığı ödüle ilişkin arşiv görün tüleri, hayırsever

cezaevine gönderildi, oysa Bilgin hem medya sektöründe ve hem de diğer sektörlerde binlerce kişiye iş sağlayan, vergisini dürüstçe ödeyen saygın bir işadamı ve Türkiye'de düşünce özgürlüğünün sağlanması adına öncü bir aydındı. "Müzik....." "Dinç Bilgin'in yaşam öyküsü" "Kurduğu Şirketler" "Aldığı Ödüller" Oysa Bilgin, bugün Türkiye'deki çarpık düzenin mağduru olarak cezaevinde, ekonomik krizlerin faturasını Bilgin gibi işadamları ödüyor...	bir işadamı olarak yaptığı yardımlara. ilişkin görüntüler.

Etibank'ın, Fon'a devredildiği ilk gün ana haber bülteninde mülkiyet ilişkilerini habere taşımayan, bankanın iflasa sürüklenmesini Türkiye'de süre giden ekonomik krizlere, Devlet yönetimindeki istikrarsızlığa bağlayan A TV, Dinç Bilgin'in cezaevine gönderilmesine ilişkin haber bülteninde, üstelik bültenin önemli bir kısmında, Bilgin Yayın Grubu ve sermaye grubunun Türkiye bütçesine kazandırdıklarını, grubun ticari yatırımlarını ve şirketlerini haber haline getirerek aslında Türkiye'deki ekonomik sistemin mağduru olan Dinç Bilgin portresini kurmuştur. 30 Ekim tarihini izleyen hafta aslında, diğer batık banka sahiplerinin de cezaevinden çıkması için hazırlanan bir propaganda dönemini oluşturur. Bu propaganda dönemi, banka sahiplerinin aslında "hayırsever" ve "vatanperver" işadamları olduğunu, binlerce kişiye iş imkanı sağlayan bu kişilerin cezaevinden çıkması temaları üzerine kurulur. Aslında, Türkiye bütçesine 46 milyar dolara ulaşan bir yük getiren banka sahipleri bu haber kampanyasının ardından cezaevlerinden tahliye edilmeye başlarlar. 3 Kasım 2002 tarihindeki genel seçimlerin öncesinde tahliye olan Dinç Bilgin, zarar gören prestiji için önemli bir "onarım çalışmasına" girer. Karmaşık ticari girişimlerden arınmış, medya – siyaset ve ticaret ilişkilerinin yeniden tanımlandığı bir medya düzeninin ve kampanyanın ismini oluşturan "Temiz Medya" isimli onarım çalışması, Bilgin'in kendi grubuna yaptığı ve Etibank'ı satın almış olmanın aslında gazetecilikten sapma olduğunu belirttiği "hatalıydım – pişmanım" açıklaması ile son bulur (aktaran Özsever,2004:118). Ancak, Türkiye medyasında hem medya

grupları arasındaki hegemonya mücadelesinin ve hem de Türkiye'de medyanın oldukça keskin hatları ile Doğan ve Doğan karşıtı gruplar arasında ikiye bölünmesinin temelleri de bu onarım çalışmasıyla atılır. Çünkü, temiz medya kampanyasına başlayan Bilgin Yayın Grubu, daha önce dağıtım ve reklam karteli anlaşması yaptığı Doğan Grubu'ndan ayrılarak, diğer grupları da yanına alarak, hem yeni bir dağıtım şirketi ve hem de yeni bir reklam pazarlama şirketi oluşturacaktır (www.rekabet.gov.tr- 2000,2001,2002,2003,2004 faaliyet raporları). Üstelik, cezaevinden çıkan Bilgin'in bir yandan şirketlerinin başına geçmesi öte yandan BDDK ve TMSF ile borç ödeme anlaşmalarının gerçekleştirilmesi ancak Turgay Ciner'in yeni bir patron olarak medya sektörüne girişi Doğan Grubu'nun Bilgin ve Ciner ortaklığına karşı önemli bir medya savaşını başlatmasına yol açar. Bu şekilde, 8 Mayıs 2002 tarihindeki medya savaşlarına değin Etibank ve Bilgin gruplarıyla ilgili önemli bir haber görülmez. Bu dönemde Star ve Show televizyonlarının yayın politikaları ise, olaylara ilişkin durum tanımlarını üreten birincil tanımlayıcıların söylemini halkın söylemine dönüştürmektir. Dönem içerisinde Star ve Show televizyonları yalnızca resmi açıklamalara dayanan bir habercilik pratiği geliştirirler ve zaten, 8 Mayıs 2002 tarihinde başlayan medya savaşlarının da taraftarları arasında yer almazlar.

8 Ağustos 2002 – 24 Aralık 2004

Sosyal Pratikler Alanı: Etibank'ın Fon'a devredilmesinin ardından Doğan Medya Grubu'nun, Bilgin Yayın Grubu üzerindeki yönetim ve denetimi, 8 Ağustos 2002 tarihinden itibaren son bulur. Çünkü, krize ilişkin haberlerde önemli bir toplumsal bağlam ve ardalan değişimi bu dönem içerisinde yaşanmıştır. Doğan Grubu'nun BDDK ve TMSF'ye verdiği "konsorsiyum" teklifinin reddedilmesinin ardından, önce 13.11.2003 tarihinde Bilgin Grubu (ve Satel) hisselerinin ve sözleşmelerinin kısmi olarak Merkez Grubu'na devri ile 17 Kasım 2003 tarihinde belirli bir vadesi ile ödeme planı olmamasına rağmen, ön sözleşmenin gerçek sözleşmeye dönüşmesi veya doğrudan bir ifadeyle BDDK ve TMSF ile gerçekleştirilen sözleşme kapsamında Turgay Ciner'in on beş yıl boyunca, Bilgin Grubu'nun yayın lisanslarını kiralaması, ekonomik kriz döneminde hem Türkiye medyasındaki Doğan ve Doğan karşıtları arasındaki hegemonik mücadeleyi belirginleştirecek ve hem de haber içerikleri üzerinde medya sahiplerinin etkisine ilişkin önemli örnekleri ortaya çıkartacaktır. Bu dönemde, gerek Doğan ve gerekse Doğan karşıtlarının habere dönüştürülecek olayların "birincil tanımlayıcısı" olduğu gözlemlenir.

Türkiye'de iletişim pazarlarının, medya sahiplerinin ticari çıkarlarından kaynaklanan savaşlara defalarca tanık olduğu, ticari çıkarların yol açtığı düşmanlıkların ise ancak yeni ve sözde dostluk anlaşmalarına kadar devam ettiği belirtilmelidir. Kamu bankalarından alınan ve piyasa koşullarının oldukça altında kalan kredilerin, özelleştirme ihalelerinin, siyasal iktidarlar

üzerinde daha çok etki sahibi olabilmenin yol açtığı medya savaşları Türkiye medyasının yeni sahiplik yapısı içerisinde anlaşılabilir. Medya sahiplerinin yayın politikaları ve haber içerikleri üzerindeki etkisi, giderek kamunun bilgi alma hakkını engelleyen bir nitelik almaktadır.

Kasım 2000 ve Şubat 2001 ekonomik krizlerinde de olanca açıklığı ile gözlemlendiği gibi, medya sahiplerinin haber içerikleri ve yayın politikaları etkisi Türkiye medyasını giderek toplumsal güç ve iktidar mücadelesinin gerçekleştirildiği bir alana dönüştürmektedir. Ancak, Türkiye Cumhuriyetinin yakın tarihinde yaşadığı iki ekonomi – politik kriz, hem Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilen bankaların aynı zamanda "dördüncü gücün" de sahibi olması ve hem de Fon'a devredilen banka ve bağlı ortaklıkların yeniden satılması veya borç ödeme anlaşmaları bağlamında önemli ticari çıkar savaşlarına yol açmaktadır. Üstelik, medya sahiplerinin çıkar kavgaları giderek toplumun geniş kesimleriyle ittifak kurma, toplumun geniş kesimlerinin rızasını kazanma adına gerçekleştirilen hegemonya mücadelesine dönüşmüştür ki, Türkiye medyasında Doğan ve Doğan karşıtı iki hegemonik mücadele cephesini oluşturan ilk kamplaşma Turgay Ciner'in, Bilgin Yayın Grubu'nun yayın lisans sözleşmelerini on beş yıl boyunca kiraladığı tarih olan 8 Mayıs 2002 tarihinden itibaren kurulmuştur. Bu tarihten sonra haberlerin "vatandaşın sırtına yük olma", "hortum", "kriminal patron" ifadeleri ile kurulması aslında haberin, toplumsal gerçekliği kıran ve sonra yeniden kuran yapısını olanca açıklığı ile sergiler. Araştırmanın sonraki kısımlarında, haberlerin ardalan ve bağlamındaki değişikliklere göre, 8 Ağustos 2002 tarihinden itibaren yayınlanan haberlerin şematik yapısı çözümlenecektir.

8 Ağustos 2002 – 23 Aralık 2003:

Türkiye medyasında, Doğan ve karşıtları arasındaki hegemonya mücadelesinin başlangıcını oluşturan bu dönem gerçekte 23 Aralık 2003 tarihine kadar çeşitli aralıklarla sürmüştür. Bu nedenle 8 Mayıs 2002 tarihinden itibaren aynı ardalan ve bağlam bilgisine dayanan haberlerin şematik analizleri 23 Aralık 2003 tarihine kadar çözümlenmesi gerekir. Ancak, söz konusu dönem içerisinde Doğan Grubu'nun, Kasım 2000 tarihindeki ilk ekonomik kriz döneminde dizi haber formatına dayandırdığı "Türkiye'yi Batıran Hortum Ligi" ilerleyen zaman içerisinde diğer bankaların da birbiri ardına Fon'a devredilmesi nedeniyle, diğer banka ve medya ortaklıklarını kapsayacak bir biçimde genişletilmiştir. Örneğin 22 Nisan 2002 tarihi, hem Bilgin Yayın Grubu'nun yeni ortaklık arayışlarının medya sektöründe duyulması ve hem de, BDDK Başkanı Engin Akçakoca'nın, "sırada diğer bankalar var" açıklaması üzerine oldukça önemli bir haber gündemini oluşturmuştur.

Kanal D:

Alt Yazı: Türkiye'yi Batıran Hortum Ligi

Haber Metni	Görüntü
Batırdıkları bankalardan 11 milyar dolar boşalttılar. Devlet bugüne kadar sadece 234.9 milyon dolar tahsil edebildi. Hala yalılarda oturup yatlarla, uçaklarla dolaşıyorlar. BDDK Başkanı Engin Akçakoca'nın, bugün açıkladığı 6. Gelişme Raporu, içi boşaltılan bankaların Türk halkının üzerine nasıl ağır bir yük yüklediğini gözler önüne serdi. Rapora göre, mali yapıları bozulduğu için Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilen bankalardan toplam 11 milyar dolar boşaltıldı. Batık bankaların Fon'a devir zararı 17.3 milyar dolara ulaştı. Devlet, bu bankaları 21.7 milyar dolar koyarak yeniden yapılandırdı. Ekran Üzeri Yazı (Flash): Devede Kulak Tahsilatlar İçi boşaltılan bankalardan bugüne kadar yapılan tahsilat ise 234.9 milyon dolar gibi komik bir rakamda kaldı. Ekran Üzeri Yazı (Flash): Lükse Aynen Devam İşin ilginci, haklarında bir sürü dava açılan batık banka patronlarının Lüks hayatında hiçbir kesinti yok... Hepsi işlerinin başında. Aynı Yalılarda, villalarda oturmaya devam ediyorlar. Limuzinlerde, helikopterlerde ve makam şoförlü son derece lüks otomobillerinde geziyorlar.	Batık banka sahipleri iskambil destesinin içinde yer alıyor ve efekt bindirilmiş bir biçimde tek tek ekrana geliyorlar. Banka sahiplerinin yatları, uçak ve lüks gemileri, villaları, sosyete davetlerindeki görüntüleri
Bu Haberin Toplam Süresi: 3 Dakika 22 Saniye Sıradaki Haber: Bu Kadarına Pes Halis Toprak	

Kanal D ana haber bülteninin 22 Nisan 2003 tarihli haberi hem ideolojinin medya metinlerinde işleyişi ve hem de haberde metinlerarasılık bağlamında özel bir dikkat çeker. Çünkü, John Thompson'un belirlediği gibi (1990:62), medya metinlerinde ideolojinin işlemesi özellikle olayların bağlamından kopartılarak kişiselleştirilmesi ile çok yakından ilişkilidir. Egemenlik ilişkilerinin ve mevcut statükonun devam edebilmesi için haberlerin, toplumsal suçları veya yapısal sorunları gizlemesi ile suçların bireyselleştirilmesi (kişiselleştirilmesi) arasında çok yakın bir ilişki vardır, doğrudan bir ifadeyle, Türkiye'nin ekonomik, sosyal ve siyasal alanlarındaki yozlaşma – yolsuzluklar ve hatta Türkiye'nin iş dünyasındaki sorunların değil bir grup banka sahibinin işlediği suçlar öne çıkartılmaktadır. Üstelik, Kanal D'nin

yukarıda yer alan haberinde, açık bir metinlerarasılık da gözlemlenmiştir. Amerika Birleşik Devletleri'nin kısa bir süre önce Irak'ta gerçekleştirdiği savaş ve Irak yetkililerinin iskambil kağıtları içerisinde simgeleştirilmesi örneğindeki gibi, Saddam Hüseyin'in sinek As, Tarık Aziz'in maça ası, Saddam Hüseyin'in çoçuklarının maça beşlisi, kupa onlusu gibi iskambil kağıtları ile simgeleştirilmesi gibi, Kanal D televizyonunun da banka sahiplerini yine iskambil kağıtları ile simgeleştirmesi dikkat çekmektedir. Irak savaşında, "suçlu" konumunu belirginleştiren iskambil kağıtları, ekonomik krizler döneminde de banka sahiplerini simgeleştirilmesi amacıyla kullanılmıştır.

Ekonomik krizlerin ilerleyen günlerinde aynı taktik Bilgin ve Çukurova Gruplarınca da kullanılacaktır. Ancak, Bilgin Yayın Grubu'nun TMSF'ye olan borçlarını ödeyebilmek amacı ile yeni bir ortak arayışı içerisinde olduğu dönemde hegemonya mücadelesini çözümleyebilme adına kullanılan ifadelerin değerlendirilmesi gerekir. Bu dönemde, tıpkı diğer banka sahipleri örneğinde de olduğu gibi, Doğan Grubu'nun yaygın olarak kullandığı ifadeler arasında "hortum", "hortumcu" ve "borcun vatandaşın sırtına yüklenmesi", "batığın halka yüklenmesi" ifadeleri öne çıkmaktadır. 8 Ağustos 2002 tarihinden öncesinde ve sonrasında bu ifadeler bir bakıma sabit kalmıştır. Bu haberlere ilişkin örnekler aşağıda yer almaktadır:

Alt Yazı: Etibank'ı Devletten Aldı batırdı. 800 milyon doları halka yükledi

Haber Metni	Görüntü
Özelleştirme İdaresi Başkanlığı tarafından 1997 yılı sonunda Cavit Çağlar ve Dinç Bilgin'e 155 milyon 500 bin dolara satılan ve daha sonra tümüyle Bilgin'e geçen Etibank, üç yıl sonra yaklaşık 500 milyon dolar açıkla, BDDK tarafından Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredildi. Bilgin'in toplam borçları 800 milyon dolara ulaştı. Bilgin'in TMSF'nin elindeki ve diğer bankalara olan toplam borçları 1 milyar 200 milyon dolara ulaştı. Bilgin şimdi bu borçları ödemek için yeni arayışlar içinde.. Ekran Üzeri Yazı (Flash): Ayda 200 bin dolar kirayla 333 yılda borç ödeme planı Dinç Bilgin, Etibank'tan doğan borçlarını ödeyebilmek için Sabah Gazetesi ve A TV'yi Turgay Ciner'e ait şirketlere aylık 200.000 dolar bedelle kiraladı. Bu kira sözleşmesi ile elde edilecek yıllık 2.4 milyon dolar ile, Bilgin Grubu'nun Etibank'tan doğan faiz hariç borçlarını	Dinç Bilgin'in özel gecelerde ve lüks yaşamındaki görüntüleri.

ödeyebilmesi için gereken süre 333 yıla ulaşıyor. Turgay Ciner ise şirketlerin yayın lisanslarının dışında gayrimenkullerini de kiraladı ancak bunlar için ödeme yapılmayacak. Ciner sözleşme karşılığında ilk altı aylık kira bedelini peşin olarak ödeyecek ve aylık 200 bin dolarlık kirada Mart 2003 tarihinden itibaren başlaşacak. Kira bedelleri Bilgin'in Fon'a olan borçlarından düşülecek.

Kanal D'nin daha sonraki yayınlarında ise, özellikle "mal kaçırma", "Bilgin ve Ciner'in Fon'a borçlarını ödememek üzere aralarında paslaştıkları" temaları üzerine haber inşa ettiği gözlemlenir. Üstelik Kanal D, söz konusu olaylara ilişkin birincil tanımlayıcı niteliğindeki BDDK Başkanı Engin Akçakoca'ya dayandırdığı haberlerini 24 Aralık 2002 tarihinden 5 Ocak 2003 tarihine kadar sürdürmüştür. Doğan Grubu'nun 17 Ağustos 2003 tarihinde "hortum, bilançoda patladı" başlıklı haberi bu dizinin önemli bir örneğini oluşturmaktadır.

Alt Yazı: Hortum Bilançoda Patladı	
Haber Metni	Görüntü
Kurdukları Merkez'li şirketlerle, Etibank'ın borçlarından Kaçmaya çalışan Dinç Bilgin ve Turgay Ciner'in, devlete ve Millete borçlu iki şirketi inanılmaz bilançolar açıkladı. Alt Yazı: Sabah Yayıncılık ve Sabah Pazarlama'nın İnanılmaz Bilançoları (bilançolar ekrana yansıtılmış ve zarar görünen kısımları büyüteç altına alınmıştır). Bilançolardaki sonuçlar, üstelik tam da TMSF'ye borç ödeme dönemindeki son üç ayda oluştu. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, hortumcudan parasını kurtarma şansını giderek kaybediyor. BDDK, talep ettiği 842 milyon dolar karşılığında sadece 41 milyon dolar alabildi. Bilgin Grubu'nun sadece BDDK'ya olan borçlarını ödeyebilmesi için elindeki en güçlü silahlar Sabah Yayıncılık ve Sabah Pazarlama ancak bu şirketlerin zarar göstermesi, BDKK'nın borçlarını tahsil edemeyeceğini gösteriyor. Bilgin Grubu'nun borçlarını ödeyebilmesi için düzenlenen raporlarda da gerçek dile getirildi. Bilgin ve Ciner borç ödemiyor.	Bilgin ve Turgay Ciner'in çok yakın ve ayrıntı çekim planları
Bu Haberin Toplam Süresi: 2 Dakika 15 saniye Sıradaki Haber: Antalya'da Otel Yangını	

Doğan Grubu'nun, Dinç Bilgin ve Turgay Ciner'e karşı izlediği saldırgan yayın politikasını giderek daha da keskinleştirmiş ve üstelik 8 Ağustos 2002 tarihinden, ki bu tarih Doğan Grubu'nun BDDK'ya verdiği teklifin reddedilmesi ile Ciner'in Bilgin Grubu'nun yayın lisanslarını on beş yıl boyunca kiralamasını içerir, sonra Doğan Grubu'nun gerek Dinç Bilgin ve gerek Turgay Ciner'in geçmişlerini gündeme getirdiği gözlemlenir. Örneğin, 20, 21 ve 22 Ağustos tarihlerinde Kanal D'nin "Rüşvetçi İşadamı" haber dizisinde Turgay Ciner'in 1980'li yıllardan itibaren çeşitli suçlardan (kağıt kaçakçılığı, arazi spekülasyonu, kara para bağlantısı, mersedes kaçakçılığı, organize suç çetesi liderliği ve adam dövdürtmek vb) hüküm giydiği, geçmişinin karanlık olduğu, Ciner'in bu geçmişi ile medya patronluğu yapamayacağı, Türkiye medyasının kriminal patronla hortumcu bir işadamına bırakılamayacağını vurgulayan haberleri dikkat çekmektedir. Gerçekte, söz konusu haberler Türkiye medyasının 1980'li yıllardan itibaren geçirdiği dönüşümü, medyanın sermaye gruplarıyla iç içe geçmiş bir bütün oluşturduğunu, sermaye gruplarının ise medyayı bir bakıma silah olarak kullandığını olanca açıklığı ile ortaya çıkartmaktadır.

Türkiye'nin yakın siyasi geçmişinde yaşadığı ekonomi – politik krizlerin, aslında Türkiye medyasının 1980'lerden itibaren yaşadığı değişim ve dönüşümü olanca açıklığı ile ortaya çıkarttığı gözlemlenir. Araştırmanın daha önceki bölümlerinde medyanın bir bakıma silah, profesyonel gazetecilerin ise "tetikçi" olarak kullanıldığı bir medya yapısının demokratik bir iletişim düzeni ve iletişim özgürlüğü için önemli bir tehlike olduğu belirtilmiştir. Gerçekten de, ekonomik kriz dönemindeki habercilik içerisinden bakıldığında yayın politikaları ve haber içeriklerinin medya sahiplerinin yönlendirmelerine açık olduğu, medya sahiplerinin haber içerikleri üzerindeki müdahalesinin demokrasiler adına önemli tehlikelere yol açtığı olanca açıklığı ile ekonomik krizler döneminde gözlemlenmiştir. Üstelik Türkiye'de toplumun geniş kesimleri, medya sahiplerinin kimi zaman suçla örülmüş geçmişlerini, bir medya gücüne sahip olmanın medya sahipleri için getirdiği ekonomik ve politik gücü ve bu gücün anlamını, medya ticaret ve siyaset alanlarında birbirini besleyen ve büyüten iç içe geçmiş ve giderek karmaşık bir nitelik alan ilişkileri de yine ancak medya sahiplerinin çıkar kavgaları içinde öğren(eme) miştir. Öyle ki, çoğunluğu medya sahibi olan batık bankacıların aslında sahip oldukları banka kaynaklarını kendi ticari çıkarları için kullandığını, serbest piyasa ve liberal ilkelerle açık bir biçimde çelişen ancak egemen olan ticaret ve siyaset arasındaki ilişkilerin aslında medya ekseninde gerçekleştiğini, medya gücünün giderek doğal karşılanan bir biçimde sermayenin çeşitli fraksiyonlarıyla iç içe geçmiş yapısını, liberal çoğulcu yaklaşımın öngörülerinin tam aksine medyanın sermaye gruplarıyla önemli bir sinerji oluşturduğunu ancak medya savaşları içinde ve bu savaşların ideolojisiyle uyumlu keskin saldırgan politikalar ve haberler içerisinde

öğrenen / öğrenemeyen kamuoyu, krizler sürecinde yine medyanın toplumsal güç ve iktidar mücadelesi yeri olarak kullanıldığını, Türkiye medyasının aslında 1980'lerden itibaren yaşadığı değişimin sonuçlarını ekonomik krizler sürecinde yeniden ürettiğini yine saldırgan yayın politikaları içerisinde deneyimleyen toplumun geniş kesimleri, gerçekte oldukça uzun bir sürece yayılan medya savaşları döneminde aslında medya sahiplerinin çıkarlarını, kendi yararları olarak anlamlandırmak zorunda kalmıştır. Ancak, demokratik bir iletişim düzeni ve iletişim özgürlüğü ile açıkça çelişen, kamunun bilgi edinme hakkını sınırlandıran haber bültenleri medya sahiplerinin gizli çıkarlarını yeniden üretmiştir. Bu doktora tez çalışmasında, medya mülkiyeti ve haber arasındaki ilişkinin liberal çoğulcu yaklaşımın öngörüleri ile açıklanamayacağı henüz tezin girişinden itibaren açıklanmıştır. Gerçekten de, medyanın ortak kamusal çıkarlar için çalışan, tarafsız kamusal platform olduğunu varsayan liberal çoğulcu yaklaşımın öngörüleri yalnızca Doğan Grubu'nun yayın politikaları örneğinde bile yanlış çıkmaktadır. Üstelik, Türkiye medyasının diğer grupları içerisinde de mülkiyet sahiplerinin yayın politikaları ve haberler üzerindeki etkisi açık bir biçimde görülmüştür. Araştırmanın bu bölümünde, 8 Ağustos 2002 tarihinde Dinç Bilgin ve Turgay Ciner'in mülkiyetine geçen A TV ve Sabah Gazeteleri'nde, Doğan Grubu'nun haberlerine karşı gerçekleştirilen haberlerin şematik analizleri gerçekleştirilecektir.

Doğan Grubu'nun, Bilgin ve Ciner Grubu'na karşı gerçekleştirdiği savaşın diğer cephesinde de hazırlanan haberler yine Türkiye medyasında, mülkiyet sahiplerinin karmaşık ticari ilişkilerini ve üstelik bunların siyasal iktidarlarla kurduğu ittifakı gündeme getirmektedir. Örneğin A TV ve Sabah Gazetesi, 26 Nisan 2003 tarihinde Doğan Grubu'nun Demir – Halk Bank ortaklığına ilişkin haberlerinin şematik yapısı aşağıdaki gibidir:

Alt Yazı: Suçu Ecevit'in Üzerine Attılar	
Haber Metni	Görüntü
Sunucu: Demir – Halk'ın, Halk Bankası tarafından satın alınması gerekirken, Doğan ile Cıngıllıoğlu'na yok pahasına satıldığının ortaya çıkması Aydın Doğan'ı panikletti. Doğan kararı, Ecevit Hükümeti'nin verdiğini ileri sürdü. Belgeler ise Vural Akışık'ı gösterdi.... Şirketlerinin bilançolarını "al gülüm – ver gülüm" işlemlerle düzelttiği ortaya çıkan Doğan Grubu, Sabah'ta yayınlanan Demir – Halk Bank haberini iftira olarak değerlendirdi. 287 milyon dolar özsermayesi olan Dışbank'tan sadece	Doğan Grubu tarafından kullanılan iskambil kağıtları bu kez A TV tarafından kullanılmaktadır. Buna göre, Aydın Doğan kupa ası ile, Halit Cıngıllıoğlu maça ası, Vural Akışık

bir şirketi için (Poaş) 200 milyon dolar kredi çektiği yine kendi belgeleri ile ispatlanan Doğan'a göre Dışbank, Türkiye'nin en itibarlı kuruluşu. Ekran Üzeri Yazı (Flash): Doğan Kendi Belgeleri ile Kendini Yalanlıyor. Aydın Doğan, Halk Bankası, Vural Akışık'ın isteğiyle değil Bakanlar Kurulu'nun kararı gereğince ön alım hakkını kullanmamıştır dese de belgeler tam aksini gösteriyor. Belgeleri hatırlatalım: (Demir – Halk Bank'ın, BDDK ve TMSF kurumlarının elindeki belgelerle, Doğan Grubu'nun yayınladığı belgeler arasında karşılaştırma yapılır ancak bu karşılaştırma Doğan Grubu'nun yalan söylediği yönünde bir düşünceye yol açar). Belgelere göre, Doğan'ın iddiası yanlış. Üstelik Bakanlar Kurulu, Demir – Halk Bankası'nın %30 oranındaki hissesini Özelleştirme İdaresi'ne verilmesine karar vermişti.	karo ası ve Emel Çabukoğlu, sinek ası ile gösterilir. Irak operasyonu döneminde ABD tarafından kullanılan, iskambil kağıdı ile suçlunun simgeleştirilme si bu kez, A TV tarafından kullanılmıştır. Resmi Belgeler

A TV'nin 26 Nisan 2003 tarihindeki haberi, anlatıcının kimliğini gizlememesi aksine açık bir biçimde anlatıcı kimliğinin görülmesi ile gerçekleşmiştir. Ancak nesnel bir habercilik pratiği ile uyumlu olmayan anlatıcının kimliğinin gizlenmemesi, resmi belgelerin kullanılması ile dengelenmektedir. Bu haberde kullanılan resmi belgeler, haberde nesnelliğin sağlanmasına yol açmıştır. Ancak Bilgin ve Ciner ortaklığının resmi belgeleri kullanma biçimleri belirli dönemlerde oldukça farklılaşmaktadır. Örneğin, Doğan Grubu'nun 22 Nisan 2003 tarihinde BDDK 6. Geliştirme Raporu'nda batık bankaların Türkiye Cumhuriyeti'ne 6 milyar dolarlık bir yük getirmesi aynı gün Bilgin ve Ciner Grubu'nda "ekonomik krizlerde özel bankaların 6 milyar doları eridi" başlığı ile verilmiş ancak batık banka ve hortum ifadelerine yer verilmeyen haberde, ekonomik krizlerin ve ülkedeki siyasal istikrarsızlığın bankaların sermayelerinde 6 milyar dolara ulaşan bir kaybı doğurduğu vurgulanmıştır. Bu haber, mülkiyet gruplarının ve yayın politikalarının haber içerikleri üzerindeki etkisini açık bir biçimde göstermektedir.

Bilgin ve Ciner ortaklığı'nın Doğan Grubu karşısındaki yayınları ise özellikle Aydın Doğan'ın, Formula 1 yarışlarının düzenleneceği araziyi satın alması, Petrol Ofisi özelleştirme ihaleleri ile Aydın Doğan'ın şirket grupları içerisinde hisse senetleri işlemleri, Aydın Doğan'ın Devlete ödemesi gereken vergilerini geciktirmesi gerçekleştirilmektedir. Ekonomik krizleri

doğrudan ilgilendirmeyen söz konusu haberler ancak medya grupları arasındaki savaş koşulları içerisinde anlaşılabilir. Örneğin, Doğan Grubu'nun Etibank'ın eski sahibi Dinç Bilgin'in aslında "hortumculuk" yaptığı yönündeki 17 Ağustos 2003 tarihindeki haberleri, Bilgin Grubu tarafından "Manşetin Sırrı" başlığı ile karşılanmaktadır. Buna göre;

Haber Metni
Başlık: Manşetin Sırrı Spot: Hürriyet'in, Formula Gecikmesin manşetinin altından Doğan Grubu'nun rant katlama hevesi çıktı: Formula gerçekleşirse bölgede kapattığı arazinin değeri uçacak. Haber: Hürriyet Gazetesi'nin 10 gün önce Yağmacıya Var Formula'ya yok manşeti, Doğan Grubu'nun sahip olduğu medya araçlarını gazetecilik dışı amaçlarla kullandığının en somut kanıtı oldu. Formula 1 her ülkede arazi rantını patlatan bir proje, Türk Formula projesi onay alınca Doğan Grubu'na ait Milliyet Pazarlama da tesis bölgesinde hemen iki milyon metre kare arazi kapattı. Hesap, Formula 1 projesinin hayata geçmesiyle birlikte, tesisin yanı başında yapılması planlanan villaların ve arazinin değerinin hızla artacak olmasıydı. Kimi emlakçılara göre en az on kat. Ancak turistik bölge ilanın nedeniyle inşaat maliyetlerini de düşürecek olan proje gecikince, Doğan Grubu'nun ilk işi medyası aracılığıyla hükümete baskı ve emrivaki yapmak oldu.

Bilgin ve Ciner ortaklığının Sabah Gazetesi'nin manşetinden yansıttığı "Formula 1" skandalı söz konusu gazetede bir hafta boyunca sürmüştür. Doğan Grubu'nun yalanlaması ile gelişen medya kavgası, medya sahipleri arasında farklı ticari girişimlerin yolsuzluk ve skandal söylemi ile yansıtılmasıyla sürmektedir. Ancak Doğan Grubu'nun çoğu kez Kanal D ana haber bültenleri ile Hürriyet Gazetesi'nde yansıttığı kavgalara karşı Bilgin ve Ciner ortaklığı daha çok Sabah Gazetesi'ni kullanmaktadır. Örneğin, Bilgin ve Ciner ortaklığı (Merkez Şirketler Grubu), Doğan Grubu'nun Petrol Ofisi, Vergi Rekortmenliği ile Doğan Grubu şirketleri arasındaki hisse devir teslimlerini Sabah Gazetesi üzerinden eleştirmektedir. Bu haberlerin gerçekte ekonomik krizlerle ilgisi olmamasına rağmen medya grupları arasında gerçekleşen savaşlar ve savaş söylemlerini sergilemesi adına oldukça önemlidir. Aşağıda Merkez Şirketler Grubu'nun; Aydın Doğan'ın vergi rekortmenliği ile Doğan Grubu şirketleri arasındaki hisse devir teslimlerine ilişkin haberlerin şematik yapıları çözümlenecektir:

Haber Metni

Başlık: Doğan, ÖTV Rekortmeni

Spot: POAŞ'ın 227 katrilyonluk kârına rağmen tek kuruş Kurumlar Vergisi ödemediği ortaya çıktı. Ancak Doğan, benzinden alınan özel tüketim vergisini kullanarak rekortmenliğini ilan etti.

Haber: Aydın Doğan'ın kendisini Özel Tüketim Vergisi, KDV ve Akaryakıt Tüketim Vergisi rekortmeni zannettiği ortaya çıktı. KDV, ÖTV gibi mal ve hizmet satın alanlardan kesilen vergileri alt alta koyup toplayan DoğanGrubu, devlete 4 katrilyon vergi ödediğini öne sürdü. Yıllardır Kurumlar Vergisi rekortmeni olan Petrol Ofisi'nin zarar içindeki İş – Doğan ile birleşmesi nedeniyle artık tek kuruş vergi ödeyemeyeceğinin ortaya çıkması, Doğan Grubu içerisinde panik yarattı. Gruptan yapılan açıklama da soru işaretlerine yol açtı. Açıklamada, aslında tüketicilerden alınan ÖTV, ATV ve AFİF vergilerinin, Doğan Grubu tarafından ödenmiş gibi yansıtılması şaşkınlık yarattı. Doğan, POAŞ'ta içselleştirdiği ve devlete vermediği Kurumlar Vergisi'ni, vatandaşın cebinden çıkan vergiyle unutturmaya çalıştı.

Sabah Gazetesi: 10 Mayıs 2003

Haber Metni

Başlık: 4 Yıllık Puzzle Çözüldü.

Spot: Doğan'ın şirketleri arasında iştirak alıp satması, yüzlerce parçadan oluşan puzzle oyununa benzetildi. İşte aileye kaynak sağlayan puzzle.

Haber: Sabah'ın Doğan Grubu'na ait şirketlerin sadece son dört yılda birbirleriyle gerçekleştirdiği alım satımlarının ne anlama geldiğini sorgulayan haberi değişik tepkilere yol açtı. Doğan Grubu, her şeyin yasal ve yatırımcıların gözü önünde yapıldığını belirterek bu haberleri iftira olarak değerlendirdi. Açıklamaya göre operasyon, şirketleri tek çatı altında toplamak için gerçekleştirilmiş…..(ancak bu operasyonları anlamak için olayın tümüne bakmak gerektiğini vurgulayan Sabah Gazetesi, Doğan Grubu'nun bu tür hisse senedi işlemleri ile Doğan ailesine kaynak yaratıldığını, halka açık şirketler üzerinden gerçekleşen söz konusu operasyonların ise aslında halkın üzerine yüklenen bir bedele dönüştüğünü vurgulamaktadır)

Sabah Gazetesi 5 Temmuz 2003

Türkiye medyasının iki önemli grubu tarafından yayınlanan haberlere bakıldığında, medya sahiplerinin karmaşık ticari girişimleri olduğu ve söz konusu para ticaretlerinin aslında daha önceden medya grupları tarafından bilindiği ancak yalnızca savaş dönemlerinde ortaya

çıkartıldığı gözlemlenir. Medya savaşları açık bir biçimde medya sahiplerinin belirleyiciliğinde gerçekleştirilmekte ve aslında mülkiyet sahiplerinin çıkar çatışmalarını yansıtmaktadır.

Ekonomik krizler döneminde medya grupları birbirlerine karşı yayınlanan haberlere karşı "yayın durdurma" ve "yayın tedbiri" de almışlardır. Ancak, medya gruplarının yasal tedbirlere de uymadığı dikkat çeken bir diğer hususu oluşturur. Buna ilişkin temel örnekler yine Sabah Gazetesi'nin 16 Mayıs 2003 tarihli nüshasında görülmektedir.

Haber Metni
Başlık: Doğan'a Ret, Ciner'e Evet: İşte İstanbul ve Şişli Asliye Hukuk'ta Verilen Kararlar Haber: Sabah Gazetesi'ni yayınlayan Merkez Gazetecilik A.Ş'nin sahibi Turgay Ciner hakkında yayın yapan Hürriyet, Milliyet ve Posta Gazeteleri'ni inceleyen Şişli 2. ve 3. Asliye Hukuk Mahkemesi, basın tarihine geçecek bir karar verdi. Mahkeme, haber niteliği taşımadığı kamuoyunu aydınlatmaktan ziyade kanıtlanmamış vakıalar ileri sürülerek kişilik haklarına saldırı kabul ettiği yayınlar için ihtiyari tedbir kararı aldı. Aydın Doğan'ın, kendisi ile ilgili Sabah Gazetesi'nde çıkan haberlere ilişkin İstanbul 2. Asliye Hukuk Hakimliği'ne yaptığı aynı yöndeki başvurusu ise reddedildi.

Sabah Gazetesi: 16 Mayıs 2003

Ekonomik krizler dönemindeki haberlerin açık bir biçimde medya sahiplerinin, toplumun geniş kesimlerinin de rızasını alarak gerçekleştirmeye çalıştığı hegemonya mücadelesi olduğu aslında medya grupları tarafından da belirli dönemlerde kabul edilmektedir. Örneğin Sabah Gazetesi 27 Nisan 2003 tarihinde aşağıdaki habere yer vermiştir:

Haber Metni
Başlık: Aydın Doğan Düzenlediği Protokolü Unuttu mu? Hani Onlardan Yayıncı Olmazdı. Spot: Dinç Bilgin ve Turgay Ciner için bunlar yayıncı olabilir mi ? diyerek çamur atan Doğan, aynı kişilere Sabah'ı yönetmek için teklif verdiğini unuttu. Eğer amacına ulaşmış olsaydı, muhtemelen tetikçilikle görevlendirdiği gazetesi Hürriyet; "Doğan, Ciner ve Bilgin'le anlaştı. Yeni Sabah kuruldu" başlığını kullanacaktı. Haber: (Medya savaşlarına ilişkin haberlerde ilk kez, olayın bağlamının verildiği haberde, Doğan'ın Bilgin ile 6 Ocak 2001 tarihinde protokol imzaladığı bilgisi verilmiştir. Buna göre) Protokolden anlaşılacağı gibi, Doğan, Bilgin ve Ciner'in ortaklığında kurulacak olan ve Yeni Sabah ismini alacağı anlaşılan gazetede Doğan ve Bilgin'in %50'şer hissesi Ciner'in de katılımı üzerine yeniden düzenlenecektir. Bu takdirde Doğan ve Bilgin'in hisseleri %40

oranında, Ciner'in hissesi ise %20 olacaktır. O gün Yeni Sabah fikrini kabul ettirmek isteyen Doğan, bugün her şeyi kayıt altında ve her aşamasından BDDK'nın haberdar edildiği ve kendi modelinden daha iyi bir yapı kuran Merkez Yayıncılık'ı, devletten mal kaçırma olarak değerlendiriyor. Üstelik Sabah'ın adı değişmeden ve aktifleri yerinde durmasına rağmen çamur atıyor. Ayrıca Doğan, protokole bağlanmış Etibank borçları için BDDK'ya vermesi gereken teminatları da yatırmadığını açıklamıyor.

Sabah Gazetesi: 27 Nisan 2003.

Türkiye medyasının giderek sınırlı ellerde yoğunlaşması ve sermaye gruplarıyla gerçekleştirdiği bütünleşme aslında kamunun bilme hakkını önemli ölçüde kısıtlamaktadır. Kriz döneminde olanca açıklığı ile ortaya çıktığı gibi medya sahiplerinin gizli ticari çıkarları Türkiye'de medyanın giderek toplumsal güç ve iktidar aracı olarak kullanılmasına yol açmaktadır.

Ekonomik kriz haberlerinin şematik analizleri ve haber şemalarının genel olarak değerlendirilmesi, Pamukbank haberlerinin çözümlenmesinin ardından gerçekleştirilecektir.

Pamukbank Olayı

Sosyal Pratikler Alanı: Türkiye medyasında Etibank'ın, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilmesi iletişim pazarlarının paylaşılması adına önemli bir medya savaşına yol açmış ve gerçekte 2001 yılı içerisinde ortaklık protokolü imzalayan Doğan ve Bilgin – Ciner ortaklığının hem anlaşmanın gerçekleşmemesi ve hem de dağıtım ve reklam kartelinin parçalanması üzerine (www.rekabet.gov.tr, 2., 3., 4., 5. yıllık faaliyet raporları) önemli bir medya savaşına girdikleri gözlemlenmiştir. Gerçekte ekonomik krizler döneminde medyada mülkiyet sahiplerinin, kitle iletişim araçlarının yayın politikası ve haber içerikleri üzerindeki etkisi açık bir biçimde görülmüştür. Türkiye medyasının son dönemi içerisinde medya sahiplerinin yayın politikaları ve haber içerikleri üzerindeki etkisi, demokratik bir iletişim düzenini üzerinde önemli bir engeli oluşturmaktadır. Öyle ki, medya grupları arasında gerçekleşen ve üstelik toplumun geniş kesimlerinin rızasını almak için sürdürülen kavgalar sürecinde, toplumun geniş kesimleri, yaşamlarını doğrudan etkilendiren krize ve Türkiye'nin ekonomi politikaları yerine uzun bir dönem medya sahiplerinin çıkar kavgalarını izlemek zorunda kalmıştır. Ancak, krizler sürecinde gerçekleşen kavgalar sona ermemiştir. Üstelik, yeni bankaların da birbiri ardına Fon denetimine alınmasıyla birlikte yeni hegemonya mücadelelerine yol açmıştır. Bu bağlamda 19 Haziran 2002 tarihi oldukça anlamlıdır.

Türkiye medyasının önemli grupları arasında yer alan Çukurova Holding'in sermaye açığı 2 milyar dolara ulaşan Pamukbank isimli bankasının Fon'a devri, hem de yasalar gereği Çukurova Holding'in diğer bankası olan Yapı Kredi Bankası'nın da Fon denetimine alınması

(iki yönetim kurulu üyesinin Fon tarafından atanması) ve üstelik söz konusu bankaların elinde Türkiye'nin önemli şirketlerinden Turkcell'in hisse senetlerinin bulunması, medya sektöründe de yansımasını bulmuş, ekonomik krizler döneminde kurulan Doğan Grubu ve karşıtları arasındaki mücadeleyi önemli bir savaşa dönüştürmüştür. Özellikle Doğan Grubu'nun, Fon'a devredilen Pamukbank'ı satın almak için teklif vermesi, medya savaşlarında mülkiyet sahiplerinin etkisini gündeme getirmektedir. Doğan ve karşıtları arasındaki yeni hegemonya mücadelesinde de, medya sahipleri ve haber arasındaki ilişkinin olanca açıklığı ile görülmesi mümkündür. Araştırmanın ilerleyen bölümlerinde, Tablo 32 de hazırlanan haberlerin ardalan ve bağlamındaki değişikliklere göre, Pamukbank'a ilişkin haberlerin şematik analizleri gerçekleştirilecektir.

19 Haziran 2002 – 19 Temmuz 2002

Haberin Art Alan ve Bağlamı: Pamukbank'ın, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredildiği ilk hafta içinde, tıpkı Etibank haberlerinde de olduğu gibi, medyanın daha çok haberlere ilişkin durum tanımlarını üreten birincil tanımlayıcıların söylemlerini halkın diline dönüştüren ikincil tanımlayıcılar olarak hareket ettiği gözlemlenir. Ancak, Etibank haberlerinden farklı olarak, Pamukbank'a ilişkin haberlerde medyanın henüz ikinci günden itibaren olaylara ilişkin durum tanımlarını üreten "birincil tanımlayıcıya" dönüştüğü belirtilmelidir. Dönem içerisinde Doğan Grubu, Pamukbank'ın sahipleri tarafından iflasa sürüklendiğini ve bankaya el konulmasının önemli bir başarı olduğunu öne çıkartırken, Doğan karşıtı medya gruplarının tıpkı bankalarda da olduğu gibi Pamukbank'ın da ülkedeki siyasal istikrarsızlığın sonucunda Fon'a devredildiğini ancak söz konusu devrin, ekonomik krizleri derinleştireceğini ve zaten ülkedeki güvensizliğin artarak sürdürüleceğini öne çıkarttıkları görülür. Medyanın giderek birincil tanımlayıcı konumunu üstlendiği haberlerde Doğan karşıtı grupların, Çukurova Grubu'nu meşrulaştırması, Doğan Grubu'nun ise haberleri sapkınlık sınırları içerisinde inşa etmesi dikkat çekicidir. Kanal D, Star, Show Televizyonu (Çukurova Grubu'nun sahip olduğu televizyon kanalı) ve A TV'nin haberleri aşağıdaki gibidir.

19 Haziran 2002 Kanal D Ana Haber Bülteni

Alt Yazı: Pamukbank Fon'a Devredildi	
Haber Metni	Görüntü
BDDK, sermaye açığı 2 milyar doları bulan Pamukbank'a el koydu. Grubun diğer bankası olan Yapı Kredi Bankası'na ise 2 yönetim kurulu üyesi atadı. Çukurova Holding Yönetim Kurulu Başkanı Mehmet	Pamukbank ve Yapı Kredi Bankalarının yakın çekim planı

Emin Karamehmet ve genel müdürlerinin mal varlıklarına el konuldu, yurt dışına çıkışları yasaklandı. Çukurova Grubu'na ait olan Pamukbank ve Yapı Kredi sekiz gün önce birleşme kararı almıştı. BDDK bu birleşmelere yanıt vermedi ve Pamukbank'a el koydu. Kararın ardından gazetecilerle birlikte olan Engin Akçakoca, Pamukbank'ın gerekli tedbirleri almadığını ve 2 milyar dolara ulaşan sermaye açığı nedeniyle Fon denetimine devredildiğini açıkladı. Pamukbank'a el konulmasıyla birlikte, bankanın elinde Bulunan %10 oranındaki Yapı ve Kredi Bankası hisselerinin de Fon denetimine geçtiği belirtildi.	ile görüntüsü
Bu arada Ankara Asliye Ticaret Mahkemesi Pamukbank ve Yapı Kredi Bankaları'nın sahibi Mehmet Emin Karamehmet ile banka genel müdürlerinin mal varlıklarına ihtiyari tedbir koydu, yurt dışına çıkışları yasaklandı.	Mehmet Emin Karamehmet'in çok yakın ve ayrıntı çekim planları ile görüntüsü
Pamukbank'a el konulmasının ardından açıklama yapan Kemal Derviş ise "sevindirici bir olay dedi"..... "Kemal Derviş Basın Açıklaması"	
NOT: Kanal D ana haber bülteninde Kemal Derviş'in sevindirici bir olay olarak açıkladığı Pamukbank operasyonu, diğer televizyon kanallarının ana haber bültenlerinde, Derviş'in sırada başka banka olmamasını sevindirici bulduğu şekilde yansıtılmıştır.	Kemal Derviş genel ve toplu çekim planları ile görüntüsü
Doların aşırı değerlenmesinin ekonomideki ve siyasetteki belirsizlikten kaynaklandığını belirten Derviş, IMF'ye niyet mektubunun imzalanması ile birlikte ekonomik belirsizliğin ortadan kalktığını, sıranın siyasi belirsizlikte olduğunu söyledi. "Kemal Derviş ..... Basın Toplantısı"	Kemal Derviş'in basın toplantısı genel çekim planı
MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli ile yaptığı görüşmesinin çok olumlu geçtiğini belirten Derviş bu tür görüşmelerin daha sık yapılması gerektiğini belirtti.	Kemal Derviş, Başbakanlık merdivenlerini tek başına inerken alt açı çekimleri.
Bu Haberin Toplam Süresi: 3 dakika 12 Saniye Sıradaki Haber: BDDK Genel Başkan Yardımcısı Teoman Kerman'ın, irticai sermaye	

kuruluşlarına yardım yaptığı iddiası ile Devlet Güvenlik Mahkemesi'nde ifade vermesi.

Kanal D ana haber bültenlerinde yer alan Pamukbank'ın Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilmesine ilişkin haberinde, bankanın Fon'a devrinin henüz ilk gününden itibaren olumlu bir gelişme olarak karşılanması dikkat çekmektedir. Öyle ki, dönemin ekonomiden sorumlu Devlet Bakanı Kemal Derviş'in basın açıklamasında yer alan, "çok sevindirici bir olay" ifadesi ama yalnızca basın toplantısındaki ifadenin bu kısmı görüntü ve ses ile birlikte verilmiştir. Oysa, Kemal Derviş'in Pamukbank'ın Fon'a devredilmesini yalnızca Türkiye'de bankacılık sektörünün istikrarı ile Fon'a devredilen son banka olarak "olumlu" karşıladığı diğer televizyon kanallarının izlenmesi ile anlaşılacaktır. Kanal D'nin, 19 Haziran 2002 tarihindeki Pamukbank'ın Fon'a devredildiği ilk haberinden itibaren olaylara ilişkin durum tanımlarını gerçekleştiren, ancak birincil tanımlayıcıların ağzından yansıttığı için açık bir biçimde anlaşılamayan, "birincil tanımlayıcı" olarak konumlanması dikkat çekmektedir. Öte yandan, diğer televizyon kanallarının da Pamukbank'a ilişkin egemen söylemleri halkın diline dönüştürdüğü belirtilmelidir. Ancak, karşılaştırmalı olarak gerçekleştirilecek bir analizde Kanal D'nin Pamukbank'a el konulma haberini piyasalarda güvenin sağlanacağı yönünde olumlu bir gelişme olarak yansıtmasına rağmen, diğer televizyon kanallarının tam aksine durum tanımlarını, piyasalar için olumsuzluğu ve güvensizliği çağrıştıracak anlamlar içinde gerçekleştirmesidir. Bunun gibi, Kanal D televizyonu Mehmet Emin Karamehmet'in de, Fon'a devredilen diğer banka sahipleri gibi "hortumcu", "dolandırıcı" olarak çizilmesine karşın diğer televizyon kanalları (özellikle Show TV ve Star TV ana haber bültenleri), Karamehmet için bizzat Devlet tarafından iflasa sürüklenen bir işadamı kimliği çizmektedirler. Pamukbank'ın Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredildiği gün diğer televizyon kanallarının ana haber bültenleri aşağıdaki gibidir:

A TV ana haber bülteni:

Alt Yazı: Pamukbank'ta Fon'a Devredildi.	
Haber Metni	Görüntü
Sunucu: Evet sayın seyirciler, bugün gündeme damgasını vuran Pamukbank'ın, Fon'a devredilmesi oldu. BDDK, bu sabah kararı aldıktan sonra gözler piyasalara çevrildi. BDDK Başkanı Engin Akçakoca'nın "sırada başka banka yok" sözleri piyasaların rahat bir nefes almasına yol açtı. Ancak, gelişmelerin nasıl bir seyir izleyeceği şimdiden çok da belirgin değil…	Pamukbank banka şubesi ve tabeladan zoom hareketi ile açılma, boş sokağa çevrinme..

Alt Yazı: Pamukban'ta Fon'a Devredildi. Pamukbank'ın gözetimi ve denetimi bugünden itibaren TMSF'ye geçti. BDDK açıklamasında Pamukbank'ın, Yapı Krediye bağlanmasına ilişkin teklifin incelendiğini ancak sunulan planın kabul edilebilir olmadığını belirtti. BDDK Başkanı Engin Akçakoca, bankanın Fon'a devredilme nedenlerini basın toplantısında şöyle açıkladı.	BDDK ve TMSF'ye ait bina çekimleri
Not: A TV, Engin Akçakoca'nın basın toplantısını vermemiş ancak basın toplantısına ilişkin demeçleri alt yazı ve grafiklerle yansıtmıştır. BDDK ve Kurum Başkanı'nın edilginleştirilmesine yol açan bu durum aslında Akçakoca'nın nesnellik ve objektif bir biçimde yansıtılması adına gerçekleştirilmiştir.	Engin Akçakoca basın toplantısı alt yazı ve grafikler.
Akçakoca'ya, Pamukbank ve Yapı Kredi Bankaları'nın birleştirilmesine izin verilseydi Türkiye'nin en büyük bankası çıkacaktı ama olmadı, bu birleşmeye niçin izin vermediniz diye soru soran bir muhabire Akçakoca tarafından verilen yanıt oldukça manidardı…	Engin Akçakoca fotoğrafı ve ekranın sol köşesinden alt yazı akışı.
"Akçakoca…..(Arşiv Görüntüleri)….(alt yazı ve üst ses ile) Endişelenmeyin, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu hukuki olarak yapılması gerekenleri yaptı…" dedi.	
Fon'a devredilmemesine rağmen sahip olduğu Yapı Kredi Bankası üzerindeki yönetimini de kaybeden Mehmet Emin Karamehmet için ise bankacılık yapma dönemi sona erdi. Bankacılık piyasasının %25'ini elinde bulunduran, bankalarında 15 bin çalışanı ve 6 milyon 200 bin müşterisi bulunan Karamehmet'in bir komploya mı ? kurban olduğu belirgin değil. 2000 yılında kurduğu cep telefonu şirketi ile 6 yılda dünyanın en zengin adamlarından birisi, 2001 yılında ise dünyadaki en zengin Türk olan Karamehmet'in de, sahibi olduğu Çukurova Holding'in de geleceği artık bir zamanlar kendisine ait olan bankaları ile giderek zayıflayan Holding'i arasındaki ilişkilere bağlı. Bugün ortaya çıkan tablo, Turkcell'i de gündeme getirdi. Karamehmet'i yalnızca 6 yıl içerisinde Dünyadaki en zengin	Mehmet Emin Karamehmet'in çok yakın ve ayrıntı çekim planları (bu çekim ile Karamehmet'in duygularının vurgulanması amaçlanmış tır).

Türk haline getiren Turcell ile birlikte Yapı Kredi Bankası'nın Borsadaki tahtaları işlemlere kapatıldı. Akşam saatlerinde ise Karamehmet'in mallarına ihtiyati tedbir kararı alındı, Mehmet Emin Karamehmet ve genel müdürlerinin yurt dışına çıkışları yasaklandı. Piyasaları oldukça rahatsız eden bu gelişmeler üzerine dolar günü yine rekor seviyede kapattı. Bununla birlikte BDDK Başkanı Engin Akçakoca'nın, eski başkan Zekeriya Temizel'den daha yumuşak bir üslup benimsemesi, piyasalara bir nebze olsun güven vermeye yönelikti. Akçakoca, geride kalan bankaların sermaye yeterlilik oranı olan %8 oranını yakaladığını bu nedenle Fon'a alınma tehlikesinin artık kalmadığını belirtti dahası, Akçakoca sorulara ince yanıtlar da verdi. Örneğin, yine de bundan sonra da bankalara el konulabilir mi şeklindeki bir soruyu daha sonra grip olmayacağınıza kim garanti verebilir ki şeklinde bir cevap verdi. Piyasaları rahatlatmaya yönelik bir diğer açıklama ise ekonominin patronu Kemal Derviş'ten geldi. Derviş; bankacılık sektörü artık rahat bir nefes alacak dedi… Kemal Derviş….. basın toplantısı.	Mehmet Emin Karamehmet'in duygularını yansıtan çok yakın ve ayrıntı çekim planları.
Bu Haberin Toplam Süresi: 3 dakika 31 Saniye Sıradaki Haber: BDDK Genel Başkan Yardımcısı Teoman Kerman'ın, irticai sermaye kuruluşlarına yardım yaptığı iddiası ile Devlet Güvenlik Mahkemesi'nde ifade vermesi.	

Pamukbank'ın, TMSF'ye devredildiği ilk gün Kanal D televizyonunun "olumlu bir gelişme" olarak öne çıkarttığı ve "sevindirici bir durum" olarak tanımladığı olayın A TV'de tam aksine Türkiye için oldukça olumsuz bir gelişme olarak tanımlandığı, piyasaların ise zaten daha önceki bankacılık operasyonları nedeniyle taşıdığı "karamsar havanın", kaygının artarak süreceği vurgulanır. Ancak, A TV isimli televizyon kanalının daha önceden Fon'a devredilen Etibank ile aynı mülkiyet grubunda yer aldığı üstelik aynı grupta yer alan diğer medya şirketleriyle birlikte hisselerinin Fon tarafından rehin altında tutulduğu belirtilmelidir. Metnin söyleminin, üretim koşullarıyla birlikte ele alınması bu nedenle oldukça önemlidir. Ancak, Pamukbank'ın, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilmesine ilişkin haberler ve olumsuz çağrışımsal anlamlar, özellikle Star Televizyonu ile Pamukbank ve Yapı Kredi Bankalarıyla birlikte aynı sermaye grubuna ait olan Show Televizyonu ana haber bültenlerinde gözlemlenir. Öyle ki, Star Televizyonu ana haber bültenindeki haber, henüz girişinden itibaren "Türkiye o

kötü rüyayı yeniden görüyor", Show Televizyonu'nda ise "BDDK hiçbir gerekçe göstermeden Pamukbank'a el koydu" başlıklarıyla verilir. Her iki televizyon ana haber bülteni için metnin üretim pratikleri ile söylemleri arasında önemli bir benzerliğin olması dikkat çekicidir. Çünkü, Star Televizyonu ana haber bülteninde yer alan "Türkiye'nin gördüğü kötü rüya" yı, üstelik kısa bir süre sonra İmar Bankası'nın da Fon'a devredilmesiyle birlikte Uzan Grubu görecektir, Show Televizyonu ise zaten Çukurova Grubu'nun çatısı altında yer almaktadır.

Star ve Show Televizyonları ana haber bültenlerindeki haberlerin şematik yapısının aşağıdaki gibidir:

19.06.2002 Star Televizyonu Ana Haber Bülteni

Alt Yazı: Türkiye O Karanlık Rüyayı Yeniden Görüyor.	
Haber Metni	Görüntü
Türkiye o kötü rüyayı yeniden görüyor. Ekonomi yine gündemde ilk sıralara çıkıyor. Evet sayın seyirciler, Türkiye bugün güne yine bir banka haberi ile başladı. Pamukbank, Fon'a devredildi. Piyasalar hem bu haberin hem de son günlerde yaşanan siyasi belirsizliğin yol açtığı tedirginlik nedeniyle dalgalandı.	Pamukbank'ın bir şubesinin dış çekimi çevrinme ile boş sokak genel plan "kriz nedeni ile kapalıyız" yazan boş bir dükkanın yakın plan çekimi.
Uluslararası Para Fonu'ndan Ankara'ya siyasetteki belirsizlik para piyasalarını zorluyor uyarısı gitti ve ekonomide işler böyle sarpa sararken Başbakan Bülent Ecevit, doktorlarından yarın dışarı çıkma izni istedi.	
Alt Yazı: Ekonomi Yatağa Düşünce, Ecevit Kalkma İzni İstedi.	
Piyasalarda belirsizlik, tedirginlik ve karmaşanın yol açtığı belirsizlik devam ederken Türkiye güne yine bir bankaya daha el konulması haberi ile başladı.	Başbakan Bülent Ecevit'in yakın ve ayrıntı çekim planı ile görüntüleri. Ancak
Flash: Pamukbank Fon'da (beyaz bir zemin üzerinden Pamukbank, Fon'da yazısı belirir ve dipten korku filmi müziği başlayarak sürer).	bu görüntüler arşivden kullanılmıştır.
İki milyar dolar sermaye açığının bulunduğu iddia edilen Pamukbank Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredildi.	Banka tabelası.
Sekiz gün önce, aynı sermaye grubunda yer alan Yapı Kredi Bankasıyla	BDDK Başkanı

birleşme kararı alan Pamukbank, sermaye açığı nedeniyle birleşmenin BDDK tarafından reddedilmesi üzerine Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredildi. Bugün açıklama yapan Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurumu Başkanı Engin Akçakoca ise, Pamukbank'ın Fon'a devredilen son banka olacağını iddia etti. Mevduatları, Devlet güvencesinde olan Pamukbank, BDDK'nın kararı ile Fon'a yani Devletin sırtına yüklendi.	Engin Akçakoca arşiv görüntüleri Pamukbank tabelası.
Bu Haberin Toplam Süresi: 3 dakika 11 saniye Sıradaki Haber: BDDK Başkan Yardımcısı Teoman Kerman'ın, irticai sermaye kuruluşlarına yardım ettiği iddiası ile Devlet Güvenlik Mahkemesi'nde ifade vermesi.	

Star Televizyonu ana haber bülteninin, Pamukbank'ın Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredildiği ilk günkü haberlerinde, ideolojinin medya metinlerindeki işleyişiyle ilgili olarak oldukça anlamlı sonuçlara ulaşılmaktadır. Pamukbank'ın devrini ne Kanal D ana haber bültenlerindeki gibi "olumlu- sevindirici" bir gelişme olarak ve ne de A TV'de olduğu gibi "piyasalarda güvensizlik" olarak yansıtan Star Televizyonu, ideolojinin "öne çıkartma" ile "maskeleme – parçalama" işlevlerini kullanmıştır. Star ana haber bültenine göre, bankanın Fon'a devri ülkedeki siyasi belirsizlik ile dönemin Başbakanı Bülent Ecevit'in rahatsızlığının yol açtığı bir gelişmedir, doğrudan bir ifadeyle bankanın sermaye açığının iki milyar dolara ulaşmasında banka sahiplerinin görevlerini ihmal etmesi ülkedeki siyasal istikrarsızlık ile Başbakan'ın rahatsızlığı ile maskelenmiştir. Üstelik, Star Televizyonu'nun habere ilişkin durum tanımlarını doğrudan "birincil tanımlayıcı" olarak gerçekleştirdiği dikkat çekmektedir. Çünkü, yukarıdaki haberde Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Başkanı Engin Akçakoca'nın sözleri, gerçekte olaya ilişkin durum tanımlarını gerçekleştiren tanımlayıcıyken, "iddia etti", "öne sürdü" gibi belirsizlik ve şüphe içeren yargılarla yansıtılmıştır ki, yukarıda yer alan diğer televizyon kanallarında Engin Akçakoca ve Kemal Derviş'in sözleri "belirtti", "bildirdi" gibi kesin anlamlar taşıyan sözcüklerle verilmiştir. Üstelik Star Televizyonu, A TV ve Show Televizyonu'nda da olduğu gibi, dönemin Başbakanı Bülent Ecevit'in hastalığına özel bir vurgu geliştirir ve Pamukbank'a el konulmasıyla birlikte Başbakan'ın rahatsızlığı arasında yakın bir ilişki kurulur. Kanal D televizyonu dışındaki diğer televizyon kanallarının ekonomik krizlere, siyasal belirsizliğin yol açtığı yönündeki ideolojik bir düşünce Star TV ana haber bültenlerinde de egemendir. Ancak dönem içerisinde, Çukurova Holding'in mülkiyetinde yer alan, Show Televizyonu'nun bankanın Fon'a devredilmesini ülkedeki siyasal istikrarsızlığa değil de doğrudan Devletin yol açtığı bir gelişme olarak yansıtması oldukça anlamlıdır.

Pamukbank'ın, Fon'a devredildiği ilk gün Show Televizyonu, haberi aşağıdaki gibi vermiştir:

Alt Yazı: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu, Pamukbank'a El Koydu.	
Haber Metni	Görüntü
Tasarruf Mevduatı ve Sigorta Fonu, bu sabah Pamukbank'a el konulduğunu açıkladı.	
Alt Yazı: Piyasalar Olumsuz Etkilenecek	Pamukbank tabelasından "zoom out" ve ardından flash ile birlikte alt yazı.
Tasarruf Mevduatı ve Sigorta Fonu Pamukbank'a el koydu, ilk açıklama Türkiye Sanayiciler ve İşadamları Derneği başkanı Tuncay Özilhan'dan geldi. Çok önemli bir bankanın Fon'a devrinin piyasaları olumsuz etkileyeceğini belirten Özilhan, Fiskobirlik ödemelerinin yapılmaması nedeniyle Pamukbank'ı siyasal iktidarın mı iflas ettirdiği anlaşılmalıdır dedi.	
Özilhan….. Basın Toplantısı.	Tuncay Özilhan'ın yakın ve ayrıntı çekim planları ile kürsü önündeki görüntüleri ve ardından alt açı ile Tuncay Özilhan'ın güç ve iktidarının öne çıkartılması.
Pamukbank'a el konulmasını değerlendiren ekonomist Meriç Köyatası ise Pamukbank'a el konulmasını çok ağır bir biçimde eleştirdi.	
Meriç Köyatası ve stüdyo konuğu: Pamukbank'ın, Fon'a devredilmesini önemli bir devletleştirme olarak yansıtırlar, serbest piyasa ekonomisi içinde Devletin gücünün sınırlandırılması gerekirken Türkiye'de aksine Devletin ekonomide giderek daha fazla bir yer tuttuğu teması işlenmektedir.	
(Show Televizyonu, Pamukbank'ın Fon'a devrini ekonomist bir uzman görüşünü alarak değerlendirmekte ve uzman kimliği ile Pamukbank'a el konulmasının aslında Devlet yönetiminin önemli bir hatası olduğu teması vurgulan-	Haber stüdyosu, Meriç Köyatası ve konuğu bel çekim.

maktadır. Televizyon haberlerinde uzman görüşünün, söylemsel hiyerarşi içerisinde bilimi, açık bir ifadeyle olgusallığı temsil etmesi ve dolayısıyla gazeteciliğin önemli kodları içerisinde yer alan "objektifliği" "nesnelliği" üretmesi adına oldukça önemlidir. Ancak Show Televizyonunun, uzman görüşü olarak kullandığı Meriç Köyatası'nın zaten Çukurova Grubu medya şirketleri içerisinde önemli bir görevinin olduğu belirtilmelidir) Meriç Köyatası konuşmasının devamında, Pamukbank'ın, 1989 yılında Fiskobirlik ödemeleri için 1 milyar dolar ödediğini ancak Devletin borcunu bankaya geri ödemediğini ifade eder. Alt Yazı: Pamukbank'ı Devlet mi Batırdı ? Meriç Köyatası'nın yukarıdaki ifadesi, Show Televizyonu haber bülteninde alt yazı olarak yer alır. Köyatası, konuşmasının devamında Pamukbank'ın Fon'a devredilmesiyle birlikte 1 milyar dolara ulaşan yabancı sermayenin yurt dışına kaçtığını belirtir ve bu durumu esefle kınadığını bildirir. Alt Yazı: 1 milyar dolar yurt dışına kaçtı. Köyatası'nın açıklamaları sona erer ve Show Televizyonu ana haber bülteninde kez de Haber Türk kanalı'nın Pamukbank'la ilgili haberine yer verilir. Ancak, Haber Türk isimli televizyon kanalının da Çukurova Grubu'ndan destek aldığı bilinmektedir. Haber Türk kanalı şok haber başlığı ile verdiği haberde,1989 yılında Pamukbank'ın, Devlete 1.5 katrilyon Türk lirası borç verdiğini ancak Devletin aradan 11 yıl geçmesine rağmen parayı geri ödemediği açıklandı. Flash: Borcunu ödemeyen Devlet alacaklıyı öldürdü. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu bir bankalar hapishanesi midir evet sayın seyirciler bu soruyu DYP Genel Başkan Yardımcısı Ufuk Söylemez soruyor.	
DYP Genel Başkan Yardımcısı Ufuk Söylemez, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun bir bankacılık hapishanesi mi yoksa bankaları rehabilite eden bir merkez mi olmalıdır sorusu bugün gündeme damgasını vurdu. Türkiye'ye kriz içerisinde kriz yaşatan BDDK, sektörü bir felaketten diğerine üstelik sorumsuzca sürüklüyor, bu düzene kim son verecek sözlerini de ekleyen Söylemez, bu sorumsuzluk devam edecek mi diye sordu. Sayın seyirciler, Pamukbank'a el konulmasının ardından tepkilerin de bir çığ gibi	Söylemez, bel üstü çekimi ve arşiv görüntüsü

büyüdüğü gözleniyor. Hürriyet Gazetesi yazarı Serdar Turgut'un bugünkü yazısı, "evlatlarını yiyen Türkiye" üzerine.	Serdar Turgut'un gazetedeki köşe yazısı.
Bu Haberin Toplam Süresi: 4 Dakika 12 Saniye Sıradaki Haber: BDDK Başkan Yardımcısı Teoman Kerman'ın, irticai sermaye kuruluşlarına yardım ettiği iddiası ile Devlet Güvenlik Mahkemesi'nde ifade vermesi.	

Türkiye medyasındaki yeni sahiplik yapısı ve habere yansıması üzerine yapılan bir çalışma için Show Televizyonu ana haber bültenleri özellikle önemlidir. Çünkü, yukarıda yer alan haber, üstelik liberal çoğulcu yaklaşımın medyaya ilişkin öngörülerinin tam aksine, büyük sermaye güçleriyle bütünleşmiş bir medya şirketinin şirket çıkarları lehine nasıl kullanıldığını, medyanın "dördüncü güç" olmanın toplumsal meşruiyetini kullanarak bir sermaye grubunun "halkla ilişkiler birimi" olarak nasıl kullanıldığını olanca açıklığı ile ortaya çıkartmıştır. Çünkü, Çukurova Grubu'nun mülkiyetindeki Pamukbank ve bu bankadan dolayı da Yapı ve Kredi Bankası'nın Fon'a devredilmesi aslında medya söylemlerinde ekonomik yapı ve ilişkilerin belirleyiciliğini öne çıkartmaktadır.

Show Televizyonu ana haber bültenine göre, Pamukbank'ın Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilmesi, "Devletin borcunu ödememesi ve üstelik, borcunu ödememek amacıyla alacaklısını öldürmesi", "Devletin, kendi evlatlarını yok etmesi", "Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun, bankalar için bir hapishane olması" gibi ifadelerle yansıtılmıştır. Öyle ki, Show Televizyonu ana haber bülteni habere dönüştürülecek olaylar için doğrudan doğruya "birincil tanımlayıcı" olarak konumlanır ve ideolojinin "maskeleme – parçalama – olayı kendi bağlamından kopartma" işlevlerini kullanır. Show Televizyonu ana haber bültenlerinde ne Pamukbank'ın sermaye açığının iki milyar dolara ulaşmasına ve ne de sermaye sahiplerince banka kaynaklarının kötüye kullanılmasına ilişkin bilgiler verilir. Oysa, diğer kanalların söz konusu habere ilişkin ilk vurguladıkları unsur; Pamukbank'ta ki sermaye açığının iki milyar dolara ulaşması olmuştur. Show ana haber bülteninde ise, bankanın on bir yıl önce Fiskobirlik borçlarını ödediği ancak Devletin borcunu geri ödemeyerek, alacaklısını öldürdüğü gibi çok da belirgin olmayan bir söylem içerisinde banka sahiplerinin suçu "maskelenmiştir". Bu haberler içerisinde öne çıkartılan "Devletin, bir bankayı iflasa sürüklemesidir" ki, ekonomik krizlerin giderek "siyasal skandala" dönüştürülmesi de medya gruplarının söz konusu haber içerikleriyle açık bir biçimde ortaya çıkmaktadır. Öte yandan, Show Televizyonu, diğer televizyonların ana haber bültenlerinde olduğu gibi resmi kaynaklar ve açıklamaları ekrana yansıtmamış, aksine hegemonya mücadelesinde oldukça stratejik bir

değere sahip olan "uzman" görüşleri içerisinde haberi inşa etmiştir. Ancak, kullandığı uzman görüş sahiplerinin de Çukurova Grubu ile olan bağlantısı haber içerisinde açıklanmamış, uzman kimliklerine yapılan vurgu ile sözde bir nesnellik oluşturulmaya çalışılmıştır.

Pamukbank'ın Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredildiği güne ilişkin haberlerde, Türkiye medyasındaki kamplaşmaların da (Doğan ve Doğan karşıtları) önemli ölçüde etkili olduğu bir habercilik pratiği içerisinden yansıtılmıştır. Ancak, Pamukbank'ın Fon'a devrinin bir gün sonrası (20 Haziran 2002) Doğan Grubu ile diğerleri arasındaki mücadelenin olanca açıklığı ile ortaya çıkmasına yol açacak haberlere yol açmıştır.

20 Haziran 2002

Sosyal Pratikler Alanı: Pamukbank'ın, TMSF'ye devredilmesinin üzerinden geçen bir gün içerisinde, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından hem banka kaynaklarında önemli bir miktara ulaşan Turkcell hisselerinin bulunduğunun açıklanması ve hem de bankanın Devlet tarafından kısa bir süre sonra satılacağının ilan edilmesi Türkiye medyasında Doğan ve karşıtları arasındaki kamplaşmayı, açık bir ifadeyle hegemonya mücadelesini, olanca açıklığı ile ortaya çıkartmıştır. Bu tarihten itibaren televizyon ana haber bültenlerinin, medya grupları arasındaki savaşlar doğrultusunda belirlenmesi dikkat çekmektedir. Doğan Grubu'nun tıpkı ilk günkü haber pratiklerinde de görüldüğü gibi olumlu bir gelişme olarak yansıttığı haberlerinin, söz konusu tarihten sonra IMF ve Amerika Birleşik Devletleri'nin "memnuniyeti" üzerinden verildiği gözlemlenir. Öte yandan Doğan karşıtı medya gruplarının ise yine ilk günde de olduğu gibi dönemin Başbakanı Bülent Ecevit'in rahatsızlığı ve ülkedeki siyasal istikrarsızlığın giderek Türkiye'yi sömürge bir ülkeye dönüştüreceği üzerinden haber söylemlerini düzenlediği görülmektedir. Ancak, Show Televizyonu ana haber bültenlerinin habere dönüştürülen olaylar için yine "birincil tanımlayıcı" olarak konumlanması dikkat çekmektedir. Show Televizyonu ana haber bültenine göre, Pamukbank'ın Fon'a devredilmesi aslında "içerisinde yerli ortakların da bulunduğu ancak yurt dışındaki sermaye kesimleri tarafından gerçekleştirilen uluslararası bir oyun" dur. Bu haberlerde, ideolojinin "gizleme – gizemleştirme" işlevinin açık bir biçimde kullanıldığı gözlemlenir. Ancak, Doğan ve karşıtları arasındaki hegemonya mücadelesinin giderek "saldırganlaşan" yayın politikalarıyla izleneceğine ilişkin ilk veriler de yine bu dönem içerisindeki haber örneklerinde görülmektedir.

Kanal D ana haber bülteni:

Alt Yazı: BDDK Takdire Şayan	
Haber Metni	Görüntü

Devlet Bakanı Kemal Derviş, Pamukbank'ın, Tasarruf Meduatı Sigorta Fonu'na devredilmesine ilişkin yaptığı açıklamada; bankacılık alanında zor da olsa karar almak önemlidir dedi. Derviş, BDDK'nın kararını takdire şayan olarak değerlendirdi.	
Kemal Derviş .....Basın Toplantısı	Kemal Derviş'in bel çekimi ile görüntülenir Derviş'in çevresi ile ilişkisi ve gücü vurgulanır.
Kemal Derviş, Pamukbank'ın Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devrini sırada başka bir bankanın olmaması ile Türkiye'de bankacılık kesiminde istikrarın sağlanması adına olumlu bir gelişme olarak karşılar ancak Kanal D ana haber bülteninde yalnızca Pamukbank'ın Fon'a devrini olumlu bir gelişme olarak değerlendirmesi ekrana yansıtılır.	
Alt Yazı: IMF'den Övgü. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun Pamukbank ile ilgili kararı, yurt dışında da sevinçle karşılandı. IMF ve Dünya Bankası kararın oldukça sevindirici olduğunu ancak IMF'nin Türkiye için aldığı kararlara daha çok uyulması gerekliliğinin altı çizildi. Beyaz Saray'dan da yapılan açıklamada Türkiye'de ekonomi yönetiminin giderek düzeldiği sıranın artık siyasi belirsizliğe geldiği belirtildi.	uzak çekim planı ile Beyaz Saray'ın görüntüsü.
Alt Yazı: Yapı Kredi Bankasında İşler Yolunda Çukurova Grubu'nun diğer bankası olan Yapı Kredi Bankası'nda ise işlerin eskisi gibi devam ettiğini belirten Bankanın Genel Müdürü Naci Sığın, Yapı Kredi'de işlerin yolunda olduğunu ancak hisse senetlerindeki değer azalışının devam edeceğini belirtti. (Kanal D'nin, Yapı Kredi Bankası'nın hisse senetlerindeki değer azalışı ile ilgili bir konuyu bu haberinde işlemesi oldukça anlamlıdır. Çünkü, Doğan Grubu, Pamukbank'ın Fon'a devrinin	Genel çekim planı ile Naci Sığın'ın basın toplantısı.

ardından, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu ile Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na söz konusu iki bankayı da almak için teklifte bulunmuştur. Hisse senetleriyle ilgili bir konunun bu haberler içerisinde ele alınması, Doğan Grubu'nun ancak satın almak istediği bir şirketi daha ucuz bir fiyat üzerinden almaya çalışmasının sonucunu yansıtır).
Haberin Toplam Süresi: 2 Dakika 11 Saniye. Sıradaki Haber: Başbakan Bülent Ecevit'in rahatsızlığı.

Kanal D ana haber bülteninin, Pamukbank'ın Fon'a devredildiği ikinci günkü haberinde de ülkedeki siyasi belirsizliğe ve Başbakan Bülent Ecevit'in rahatsızlığına yer vermediği ve üstelik habere ilişkin durum tanımlarını gerçekleştirmediği görülür. Kanal D, Kemal Derviş ve IMF'nin söylemlerini halkın diline dönüştürme yönünde bir habercilik pratiği izler. Aslında, bu hegemonya mücadelesi için oldukça anlamlıdır. Çünkü, bir yandan ülkedeki ekonomik kriz ve Türkiye'nin ekonomi politikalarında giderek IMF ve Dünya Bankası gibi kuruluşların denetimine girmesine ilişkin bilgiler haberde yer almamıştır, doğrudan bir ifadeyle haber ait olduğu toplumsal bağlamdan kopartılmıştır ve öte yandan Pamukbank'ın Fon'a devredilmesi de Devlet ve sermaye grupları arasındaki egemenlik ilişkisi içerisinde "doğallaştırılmıştır", mevcut statükonun devamı için Devletin meşrulaştırılması ile bir bankanın TMSF'ye devrinin doğallaştırılması haber pratiği içerisinde eş zamanlı işlemiştir. Ancak diğer televizyonların ana haber bültenleriyle karşılaştırıldığında, Kanal D ana haber bültenlerinin yalnızca Pamukbank ve aslında bu bankanın elindeki Turkcell hisseleriyle ilgilendiği anlaşılmaktadır.

Kanal D ana haber bültenlerinin başlangıcından itibaren "sevindirici" ve "olumlu" bir gelişme olarak yansıttığı Pamukbank haberleri aslında ekonomi yönetiminin de giderek meşru bir sınır içerisine çekilmesine yol açmaktadır, doğrudan bir ifadeyle ekonomi yönetiminin toplumun geniş kesimlerinde aradığı meşruiyet, Kanal D haberleri tarafından öne çıkartılır. Dönem içerisindeki diğer televizyonların ana haber bültenleri ise, ekonomi yönetiminin aslında meşruiyete sahip olamayacağı, Başbakan Bülent Ecevit'in rahatsızlığı üzerinden izlenen bir siyasi belirsizlik söylemi ile öne çıkartılmaktadır. Diğer televizyon kanallarının ana haber bültenleri bu iddiayı olanca açıklığı ile ortaya çıkartacaktır.

A TV ana haber bülteni:

Alt Yazı: Başbakan'ın rahatsızlığı Ülkedeki Siyasi Belirsizliği Doruğa Tırmandırıyor.	
Haber Metni	Görüntü

Sunucu: Başbakan Bülent Ecevit'in artık siyasi belirsizliğe bir çözüm getiremeyeceği artık iyice belirginleşiyor sayın seyirciler. Çünkü, Türkiye bugün 47 gün sonra Ecevit'in dışarı çıkmasını bekliyordu ancak yine olmadı. Doktorları, Başbakan'a yine sokağa çıkma izni vermedi. Ecevit'in yardımcısı Avcı, Başbakan'ın ne zaman sokağa çıkacağının bilinemediğini söyledi. Cem Avcı: DSP Genel Başkan Yardımcısı…Basın Toplantısı (Cem Avcı, Başbakan Bülent Ecevit'in şu anda hastalığının sürdüğünü dışarı çıkabilmesi için doktorlarının kesin onayının olması gerektiğini bildirdi).	Cem Avcı genel çekim planı ile görüntülenmiştir.
Başbakan Bülent Ecevit'in sağlık sorunları nedeniyle bu kez de Meclis Grubu'ndaki toplantıları iptal edildi, Ecevit'in bugün DYP Genel Başkanı ile Meclis'te gerçekleştireceği açıklanan toplantısı iptal edildi. Başbakan ile gerçekleştireceği toplantının iptal edildiğini belirten Tansu Çiller, sağlık ile şaka olmuyor, artık Türkiye'nin siyasi belirsizlikten öte sağlıklı bir Başbakana ihtiyacı var dedi. Tansu Çiller….Basın Toplantısı (Tansu Çiller, Başbakan Bülent Ecevit ile gerçekleştireceği görüşmenin iptal edildiğini ancak telefonla görüşebildiklerini belirtir, sağlık sorunları üzerinden siyaset yapmak istemediğini ancak Başbakan Bülent Ecevit'in Türkiye'nin sorunlarını artık taşıyamadığının anlaşıldığını ifade eder).	Çiller, bel çekimi planı ile görüntülenir ve çevresi ile olan ilişkisinde güç ve iktidarı vurgulanırken alt yazıda, Türkiye'nin yeni bir siyasi lidere ihtiyaç duyduğu yazılıdır.
Bu Haberin Toplam Süresi: 3 Dakika 12 Saniye Sıradaki Haber: Bu haber, Başbakan Bülent Ecevit'le ilgili diğer haberlerin ardından geldiği için gündemin sonunda yer almıştır. Haberin ardından, A TV'nin gündeme ilişkin siyasal animasyonlarının yayınlandığı "Bizim City" isimli bölümü başlayacaktır.	

A TV'nin habercilik pratikleri içerisinde, özellikle batan bankaların Fon'a devredildiği dönemlerde, Türkiye'deki siyasal belirsizlik ve söz konusu belirsizliğin sembolü olan Bülent Ecevit'in hastalığı gündeme getirilmektedir. Üstelik A TV'nin, siyasal belirsizliğin çözümüne ilişkin de önerisi bulunmaktadır. Türkiye'nin siyasi belirsizliğini çözümleyecek lider adayı A TV'ye göre Tansu Çiller'dir. Bu dönem içerisinde Tansu Çiller, Türkiye'de yeniden Başbakan adayı olarak tanıtılmaktadır.

A TV'nin yayın politikaları içerisinde Pamukbank haberlerinin giderek gündemin arka sıralarına düşmesi ve üstelik Bizim City isimli köşesinde, diğer banka haberlerinde de olduğu gibi, Pamukbank haberlerinin de magazinelleştirilmesi gözlemlenir. A TV'ye göre, Pamukbank operasyonunda "her şey Pamuk ipliğine bağlıdır" ve tabela sokaktan geçen sıradan insanın, bu haberde toplumun geniş kesimlerinin ikonik göstergesi olarak sokaktan geçen vatandaş imgesi kullanılmıştır, başına düşer. A TV'nin habercilik pratiklerine göre, bir bankanın 2 milyar dolara ulaşan sermaye açığı vermesi ancak sıradan bir olaydır, doğrudan bir ifadeyle, mevcut düzenin korunması adına bankanın Fon'a devredilmesi sıradanlaştırılmıştır. Roger Fowler (2003:11), genel olarak haberlerin ancak özellikle de televizyon ana haber bültenlerinin açık bir biçimde "kurumsal önyargının" izini taşıdığını belirtir. Medya sahiplerinin ticari ilişkileri, gazetecilerin ideolojileri, sosyal, ekonomik ve siyasal yapılar haberin kurumsal önyargısını biçimlendiren etkenlerdir. Fowler'a göre, ideolojinin inşa edildiği dil kesinlikle "temiz bir pencere" değildir. Bu açıklamalardan yola çıkarak, Türkiye'de de medya gruplarının üstelik aynı olaylara ilişkin haberlerinde, açık bir ideolojik inşanın gerçekleştirildiği belirtilmelidir. Medya gruplarının, ekonomik, sosyal ve siyasal tavırları haber metinlerinin dili ve söylemi üzerinde belirleyicidir. Örneğin, Pamukbank'ın Fon'a devredilmesi Doğan Grubu haberlerinde "olumlu", "sevindirici", "takdire şayan" bir gelişme olarak yansıtılırken diğer medya grupları, Türkiye'de ki siyasal belirsizlik ve söz konusu belirsizliğin sembolü dönemin Başbakanı Bülent Ecevit'in hastalığı üzerinden "olumsuz" bir gelişme olarak yansıtılmaktadır. Ancak, bu haberlerin ekonomik krizler döneminde Doğan Grubu'nun hem medyadaki ve hem de diğer ticari alanlardaki rakiplerini saf dışı bırakma amacıyla hazırlandığı, daha açık bir ifadeyle, haberin art alan ve bağlam bilgilerine ulaşıldığı takdirde krizler dönemindeki hegemonik mücadele anlaşılabilir. Ancak, ekonomik krizlerin Türkiye medyası için önemli bir diğer sonucunun, Türkiye'de medyanın bankaları Fon'a devredilen veya devredilmek üzere olan gruplar ile sahip olduğu bankaları ve diğer şirketleri Fon'a devredilmeyen Doğan Grubu arasında önemli bir kamplaşmaya yol açmasıdır. Bu nedenle, Doğan Grubu'nun diğer gruplar karşısında başlattığı iktidar mücadelesi ve saldırgan yayın politikaları, diğer gruplardaki yerini medyanın savunma amacıyla kullanılmasını getirmiştir. Çukurova Grubu'nun mülkiyetindeki

Show Televizyonu örneğinde olanca açıklığı ile görülen "savunma" politikası, diğer medya gruplarındaki ifadesini Çukurova Grubu'nun sahibi Karamehmet'in savunulmasıyla bulmuştur.

Star Televizyonu'nun 20.06.2002 tarihindeki ana haber bülteni, Karamehmet'in diğer gruplar tarafından nasıl savunulduğunu ortaya çıkartmaktadır. Araştırmanın, ikinci bölümünde Türkiye'de ekonomik krizlerin, medya sektöründe oldukça belirgin bir ayrımı ortaya çıkarttığı ve Türkiye medyasının söz konusu dönem içerisinde Doğan ve yandaşları ile Doğan karşıtı cepheden oluştuğu belirtilmiştir. Araştırmada ele alınan dönem içerisinde Uzan Grubu'nun mülkiyetinde yer alan Star Televizyonu, Doğan karşıtı cephenin önemli bir unsurudur.

20.06.2002 Star Televizyonu Ana Haber Bülteni:

Alt Yazı: Karamehmet'e Devlet Eli Değince.	
Haber Metni	Görüntü
Sunucu: (bir önceki haberde Kamu İktisadi Teşekkülleri'nin özelleştirilmesi ve kamu işçilerinin işten çıkartılmalarına ilişkin haberin ardından Pamukbank'a ilişkin haber yayına girer)	
Evet, onca işçinin bir gecede hayatı değişti. Tıpkı, yalnızca Türkiye'nin değil, dünyanın sayılı zenginlerinden biri olan Mehmet Emin Karamehmet'in olduğu gibi. Pamukbank, Fon'a devredildi yasa gereği ikinci bankası da elinden alındı ve Karamehmet'in hayat çizgisi, hiçde hak etmediği gibi, bir günde değişti. O şimdi mallarına el konan, yurt dışına çıkışı yasaklanan bir işadamı ve işin ilginci, o Türkiye'nin bir dönem gurur tablosu içinde yer alan iş adamlarındandı...	Karamehmet yakın, ayrıntı çekim planı Bu çekimler, duygu ve düşüncelerin yansıtılmasına yol açmaktadır.
Alt Yazı: Dünyanın En Zengin 29. İşadamıydı. Karamehmet'e Devlet Eli Değince.	
Tarsuslu Karamehmet, Forbes dergisinin 2001 yılındaki haberine göre Dünyadaki en zengin Türk işadamıydı ancak durum bir gecede tersine döndü. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Pamukbank ve Yapı Kredi Bankası'nın birleşmesine engel olunca ve üstelik Yapı Kredi Bankası'nın yönetimine, dışardan iki yönetim kurulu üyesi atayınca bankacılık dünyası için küçük, Karamehmet için ise oldukça büyük bir deprem oldu. Aslında, depremin ilk sinyalleri daha önceden alınmış, piyasalarda Pamukbank'a el konulacağı aylar öncesinden konuşuluyordu	Arşiv görüntüsü ile Mehmet Emin

ama pratiğe ne zaman dönüştürüleceğini kimse kestiremiyordu. Karamehmet. Alt Yazı: BDDK'ya göre 2 milyar dolar sermaye açığı. Karamehmet ailesi, bu açığa Devletin yol açtığını, Devletin Pamukbank'tan aldığı borçları ödemediğini aksine alacaklısını öldürdüğünü ilan etti. Yol, Pamukbank ile Yapı Kredi Bankaları'nın birleşmesinin engellenmesi ile bitti. Piyasalar, birleşmeye kesin gözüyle bakarken her şey bir gece içinde tepetaklak oldu. Çünkü, BDDK birleşmeyi onaylamamış üstelik de geçerli bir açıklama bile yapmadan Pamukbank'a el koymuştu. Bu aynı zamanda, Karamehmet'in, diğer bankasının da yönetiminden uzaklaştırılması anlamına geliyordu. Yasaya göre yalnızca bir bankasına el konulan grubun bir kez daha bankacılık yapma izni bulunmuyordu. Devlet, sermayesi yeterli olduğu halde Yapı Kredi Bankası'na da el koydu. şimdi piyasalar, gelirinin yarısını bankacılık sektöründen elde eden Mehmet Emin Karamehmet'in ve ailesinin yaşadığı büyük depremi konuşuyor. Şimdi gözler, suskunluğu ile tanınan Mehmet Emin Karamehmet'in bu sessizliğini koruyup korumayacağını merak ediyor ancak sırada bunun gibi yanıtlanmayan bir yığın soru da tıpkı bu soru gibi sırasını bekliyor. Turkcell'in geleceği, futbol maçlarının naklen yayın hakkının ne olacağı, Pamukbank için talipli grupların nasıl şekilleneceği gibi.	BDDK binası Karamehmet ayrıntı çekim planları.
Bu Haberin Toplam Süresi: 3 Dakika 21 Saniye. Sıradaki Haber: Pamukbank'ın Fon'a Devredilmesiyle İlgili Olarak ekonomiden sorumlu Devlet Bakanı Kemal Derviş'in açıklaması.	

Star Televizyonu ana haber bülteni, 20 Haziran 2002 tarihindeki ilk haberi ile gerçekte Pamukbank'a ilişkin haberlerin birincil tanımlayıcısı olarak konumlanmıştır. Üstelik, Doğan Grubu karşıtlarının haber bültenlerinde bile olmayan "Karamehmet'e, Devlet eli değince", "BDDK hiçbir gerekçe göstermeden Pamukbank'a el koydu", "Yapı Kredi Bankası'nın aslında sermaye yeterliliği varken BDDK birleşmeye engel oldu", "Karamehmet için büyük deprem", "yanıtı bilinmeyen sorular" gibi oldukça ideolojik sözcük seçimleri ile haberi inşa etmiş, gerçekte haber ve yorum arasındaki sınırı olanca açıklığı ile ihlal etmiştir. Üstelik, bu haberde Star Televizyonu'nun daha önceki haberlerinde özelleştirme yanlısı olmasına rağmen, dikkat çeken önemli bir diğer unsurun işçilerin geleceği ile Karamehmet'in kaderi arasında oldukça önemli bir benzerliğin kurulmasıdır. Star ana haber bülteni, Pamukbank olaylarına ilişkin ilk haberinde ideolojinin, "kişiselleştirme" işlevini kullanmıştır. Banka haberinin, Karamehmet'in

kişiliği üzerinden yansıtılması, Devlet'in meşruiyetinin oldukça tartışmalı bir nitelik almasına yol açmaktadır ve üstelik dönem içerisinde ekonomik krizlerin toplumun geniş kesimlerine ödetilen önemli bir bedele dönüşmesi (işsizlik, hayat pahalılığı, yerli paranın değer kaybı vb) zaten "Devlet Baba" söylemini giderek zayıflatırken Star televizyonu ana haber bülteni, olayı kendi bağlamından kopartarak yansıttığı haberinde, toplumun geniş kesimleri üzerinde önemli bir hegemonya mücadelesini sürdürmektedir. Ancak, Star haberin aynı tarihteki ikinci haberi de gerek BDDK ve Türkiye ekonomisi ve gerekse IMF ve Dünya Bankası'nın meşruiyetini oldukça tartışmalı hale getirmektedir. Aşağıda, ikinci haberin şematik yapısı verilmektedir.

Alt Yazı: IMF'de Kaygılı.

Haber Metni	Görüntü
Sunucu: Dün, Pamukbank'a el kondu, bugün Türkiye ekonomisinin güçlendiği iddia ediliyor. Bu iddianın sahibi ekonomiden sorumlu Devlet Bakanı Kemal Derviş…	
"Kemal Derviş…..Basın Toplantısı"	
(Kemal Derviş, Pamukbank'ın, Fon'a devredilen son banka olduğunu bu nedenle olayın aslında sevindirici bir gelişme olarak yorumlanması gerektiğini bildirir. Ancak, Star ana haber bülteni sunucunun yüz hatlarını ekrana yansıtarak aslında Derviş'in açıklamasını görsel tepki ile bastırır).	Kemal Derviş'in basın toplantısı genel çekim.
Kemal Derviş, bu açıklamayı önemli bir görüşmeden, Başbakan Yardımcısı Devlet Bahçeli ile görüşmesinin ardından yaptı. Derviş, hükümete geldiği andan itibaren ikinci kez Bahçeli ile baş başa kaldı. Yıldızları bir türlü barışmayan iki ismin görüşmesi, piyasalara verilen bir tür güven mesajıydı. Ankara'da işler yolunda mesajı verilse de mesaj, piyasalara aynı pembe renkte ulaşmıyor. Nedendir bilinmez, Başbakan'ın hastalanması ile başlayan, siyasi gerilimlerle devam eden, IMF ve Dünya Bankası'na verilen açık kartlarla süren siyasi belirsizlik piyasaları giderek içinden çıkılmaz bir hale getiriyor.	Başbakanlık
Evet sayın seyirciler, piyasalar belirsizliği sevmiyor. Belirsizlik bulutlarını dağıtmak için toplantı üstüne toplantı yapılıyor, açıklamalar birbirini izliyor hatta son niyet mektubu hazırlanıp Amerika'ya gönderiliyor, IMF ve Dünya Bankası'na kaç kişinin işten çıkartılacağı, kaç kişinin emekli edileceği bildiriliyor.	Memur eylemi, "IMF, cebimden elini

Alt Yazı: IMF'de Kaygılı. Ancak, piyasalarına bir türlü çeki düzen veremeyen Devlet'ten sonunda IMF'de kaygılı görülüyor. IMF tarafından siyasi belirsizliğin altı çiziliyor. IMF Dış İlişkiler Başkanı Tom Dawson, Türkiye'de ki programın siyasi belirsizlik nedeniyle riske girdiğini, bunun da aslında piyasaları oldukça derinden etkilediğini belirtiyor. Flash: Ecevit Yine Evden Çıkamıyor. Ekonomide işler bu kadar sarpa sarınca sonunda Ecevit'de 22 gün sonra nihayet evden çıkma kararı almaya çalışıyor. Yapılan kontrollerin ardından eğer sağlık sorunu çıkmazsa, ki bunu kimse garantileyemez, Ecevit en sonunda Meclise giderek partisinin grup toplantısında konuşacağını açıkladı.	çek" pankartı yakın plan Memur eylemi görüntüleri IMF hançerinin, memuru sırtından bıçaklaması. IMF heyeti ve ekonomiden Sorumlu Devlet Bakanı Kemal Derviş genel çekim planı. Ecevit yakın ve ayrıntı çekim planı.
Bu Haberin Toplam Süresi: 2 Dakika 16 Saniye. Sıradaki Haber: Ecevit'in Sağlık Sorunları (magazin)	

Star Televizyonu'nun 20 Haziran 2002 tarihindeki ikinci haberinde ise, yine Devletin meşruiyeti oldukça tartışmalı cümlelerle yansıtılmıştır. Buna göre Devlet yönetimi, IMF'ye karşı niyet mektubu verilse de siyasi belirsizlik sonucunda piyasaların ihtiyaç duyduğu istikrarı sağlamaktan uzaktır. Üstelik Başbakan Bülent Ecevit'in rahatsızlığı da yeni bir lider arayışı ile sonuçlanmakta, siyasi belirsizliğin IMF ve Amerika Birleşik Devletleri'ni de artık rahatsız ettiği, kaygılandırdığı vurgulanmaktadır. Star Haber'in dönem içerisindeki diğer haberlerinin de yine siyasi belirsizlikle örüldüğü görülür. Ancak, burada oldukça ideolojik bir seçim vardır. Çünkü, haberlere göre ekonomik krizler de, bankaların Fon'a devredilmesi de banka sahipleri tarafından banka kaynaklarının kötüye kullanılmasının değil aksine siyasi belirsizliğin yol açtığı bir gelişmedir, daha açık bir ifadeyle banka sahiplerinin "yolsuzlukları", haber bültenleri içerisinde önemsizleştirilmekte, ülkedeki siyasi belirsizlik öne çıkartılmaktadır.

Türkiye medyasında Doğan karşıtı tüm medya gruplarının kullandığı "siyasi belirsizlik" söylemi aslında dönemin Başbakanı Bülent Ecevit'in rahatsızlığından kaynaklanmıştır. Ancak, Çukurova Grubu'nun mülkiyetindeki Show Televizyonu haberlerinde, Bülent Ecevit'in dönem içerisindeki rahatsızlığı Pamukbank'ın Fon'a devir gerekçesi haline getirilmektedir. Bununla birlikte Show ana haber bülteni içerisinde 20 Haziran 2002 tarihi, Pamukbank olayı için yeni

bir durum tanımı üretilmekte ve Başbakan'ın hastalığı ile birlikte Pamukbank olayı, uluslar arası bir oyun olarak gizemleştirilmektedir.

20 Haziran 2002 Show Televizyonu Ana Haber Bülteni

Alt Yazı: Pamukbank Olayı, Bir Grubun Arkasına Ankarayı'da Alarak Diğer Bir Grubu Yok Etme Operasyonu mudur ?	
Haber Metni	Görüntü
Sunucu: Pamukbank operasyonu, bir grubun arkasına Ankara'yı da alarak diğer bir grubu çökertme operasyonu mudur ? bu sözler Başbakanı eleştiren Hüseyin Çelik'e ait. Bugün, Başbakan ile Cumhurbaşkanı arasında olağan görüşme ise yine olağan şekilde Başbakan'ın sağlık sorunları nedeni ile gerçekleştirilemedi.	
Alt Yazı: Yine Randevu Yine İptal.	
Geçtiğimiz günlerde çıkamadığı evinden bankalarla ilgili hayati açıklamalar yapan Ecevit, bugün de yine doktorları sakıncalı gördüğü için Cumhurbaşkanı ile görüşmesine gidemedi, ancak telefonla görüşebildi.	Başbakan Bülent Ecevit yakın ve ayrıntı çekim planları.
Alt Yazı: Telefonda Zirve.	
Flash: Yine Randevu, Yine İptal, Yine Katılamadı.	
Başbakan Bülent Ecevit, evinden çıkamadığı için Tansu Çiller ile yapacağı görüşmeyi de yine erteledi.	
"Tansu Çiller…..Basın Toplantısı"	Tansu Çiller, bel planı ile çekilir, Çiller'in güç ve iktidarı vurgulanır.
(Türkiye'de medya gruplarının, Başbakan Bülent Ecevit'in yerine Tansu Çiller'i öne çıkarttığı görülür, bu haberlerde sanki yakın bir dönemde genel seçimler varmış ve sanki Tansu Çiller, seçimleri birinci parti olarak kazanmış gibi Türkiye'nin yeni lideri olarak yansıtılır).	Ecevit'in gafları, ayağının tökezlemesi, koruması ve eşi yardımı ile ayakta kalması bu görüntüler yavaşlatılmış ve arka planda müzikle verilir.
Alt Yazı: Bülent Ecevit, Grup Toplantısına da Gidemedi.	
Başbakan artık Ülkenin sorunlarını çözemezken, bugün Pamukbank Operasyonu ile ilgili şok bir gelişme yaşandı sayın seyirciler. Ak Parti Grup Başkan Vekili Hüseyin Çelik, operasyonun ardında	Hüseyin Çelik bel planı.

önemli soru işaretleri bulunduğunu belirtti. "Hüseyin Çelik .....Basın Toplantısı" (Hüseyin Çelik, basın toplantısında iki ana konuyu gündeme getirmiştir. Birincisi Pamukbank operasyonunun, Türkiye'de bir grubun (Doğan Grubu), yurt dışındaki ortaklarıyla birlikte bir diğer grubu (Çukurova) çökertme operasyonu olup – olmadığının ortaya çıkartılması gerektiği üzerinedir. İkincisi ise, Pamukbank'ın Devlet tarafından batırılıp – batırılmadığı iddiasının açıklanması gerektiği üzerinedir). Evet sayın seyirciler, Ak Parti Grup Başkan Vekil Hüseyin Çelik Pamukbank'ın Devlet tarafından mı batırıldığının artık öğrenilmesi gerektiğini belirtti. Pamukbank üzerindeki kara kutunun artık açıklanması gerekiyor. Alt Yazı: Bu bir Katliam. Sayın seyirciler, bugün Meclis'te açıklama yapan milletvekilleri Pamukbank olayının bir katliam olduğunu belirttiler. Artık Pamukbank olayının kara kutularının açılması gerekiyor.	sunucu Reha Muhtar yakın ve ayrıntı çekim planı ile verilir, aslında Yüz hatları ve mimikleri öne çıkartılarak duygusu yansıtılır.
Bu Haberin Toplam Süresi: 2 Dakika 17 Saniye Sıradaki Haber: IMF'ye verilen niyet mektubu.	

Pamukbank'ın, Fon'a devredildiği ikinci gün Show Televizyonu ana haber bülteninde yine ülkedeki siyasi istikrarsızlık, Başbakan Bülent Ecevit'in rahatsızlığı üzerinden verilmiştir, aslında ekonomideki sıkıntıların, Başbakan Ecevit'ten kaynaklandığına ilişkin söylem bu günkü haber söylemleri üzerinde de etkilidir. Ancak, haberlerdeki söylemler Pamukbank olayı ile ilgili art alan ve bağlamın değişmesi ile birlikte değişecektir. Bu açıdan 22 Kasım 2002 tarihinde, Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu tarafından Pamukbank'ın, TMSF'ye devrine ilişkin yürütmenin durdurulması kararı ile farklı bir biçim alacak, bu kez Doğan karşıtı medya gruplarında "hukukun üstünlüğü" teması vurgulanırken, Doğan Grubu'nda "henüz son sözlerin söylenmediği" öne çıkartılacaktır.

22 Kasım 2002

Sosyal Pratikler Alanı: Pamukbank'ın Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devrinden sonra Çukurova Grubu'nun, bankanın Fon'a devredilmesinin yürütmesini durdurmak için dava açmıştır. Yürütmenin durdurulması ve bankanın yeniden eski sermaye grubuna dönebilmesi için Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu tarafından alınacak karar oldukça önemlidir.

Genel Kurul tarafından 22 Kasım 2002 tarihinde Pamukbank'ın, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilmesine ilişkin verilen yürütmenin durdurulması kararı, Pamukbank'ın Fon tarafından satılacağını düşünen ve teklif veren diğer sermaye gruplarında da olduğu gibi Doğan Grubu'nca da "olumlu" karşılanmaz. Çukurova Grubu ise yürütmenin durdurulması kararıyla eski bankasının tekrar Gruba iade edileceğini düşünür. Danıştay'ın "yürütmenin durdurulması" yönünde verdiği karar medya gruplarında da, ancak yine hegemonya mücadelesini gündeme getiren bir şekilde, bir dizi habere dönüştürülür. Aşağıda, 22 Kasım 2002 tarihindeki ana haber bültenlerinin haber şemaları analiz edilecektir.

22 Kasım 2002 Kanal D Ana Haber Bülteni:

Alt Yazı: Pamukbank'ta Son Söz Söylenmedi.	
Haber Metni	Görüntü
Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu, Pamukbank'ın Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilmesine ilişkin kararın yürütmesini durdurdu. Ancak bu nihai bir karar değil çünkü Pamukbank'la ilişkili olarak bir dava daha var. Bu dava da yine Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun aleyhine sonuçlanırsa, bankanın eski sahiplerine iade edilmesinin önü açılacak. Bunun için de Çukurova Grubu'nun, BDDK'nın bankanın mali yapısının düzelmesi için koyduğu 2.5 milyar doları Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'na ödemesi gerekecek.	Pamukbank tabela yakın çekim.
Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu tarafından alınan karar aslında Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun bir prosedür hatası üzerine alınmıştı. Pamukbank'ın mali yapısının incelenmesi için yeterli sürenin verilmemesi iddiasına dayanarak alınan yürütmenin durdurulması kararı ise nihai karar değil. Çünkü, Pamukbank'la ilişkili olarak bir dava daha devam etmekte. Üstelik, Çukurova Grubu'nun bankanın mali yapısının düzelmesi için BDDK tarafından konulan 2.5 milyar doları geri ödeyip ödemeyeceği de ayrı bir soruyu oluşturmakta.	Danıştay binası genel
Pamukbank'a benzeyen bir dava daha önce Tarişbank'ın eski sahipleri tarafından açılmıştı. Ancak, Tarişbank'ın sahipleri tarafından bankanın mali yapısının düzeltilmesi için verilen paranın geri ödenememesi üzerine yürütmenin durdurulması kararı iptal edildi. Pamukbank'ta ise gelişmeler büyük bir belirsizlik içinde.	Tarişbank. binası genel

Bu Haberin Toplam Süresi: 1 Dakika 11 Saniye. Sıradaki Haber: Aylık Enflasyon Oranları.

Doğan Grubu'nun, Pamukban'ın Fon'a devredildiği ilk günkü haberlerinden itibaren Çukurova Grubu ve Pamukbank aleyhine izlediği yayın politikasını yürütmenin durdurulması kararının ardından da yeniden ürettiği gözlemlenir. Doğan Grubu bu haberinde de tıpkı konu ile ilgili diğer haberlerinde de olduğu gibi, habere dönüştürülecek olaylar için "birincil tanımlayıcı" konumunu yeniden üretmiştir. 22 Kasım 2002 tarihli yukarıdaki haber örneğinde de görüldüğü gibi Kanal D ana haber bültenleri, Pamukbank olaylarına ilişkin haberlerinde "olumsuz çağrışımsal" anlamları yeniden üretmektedir. Örneğin, "Pamukbank ile ilgili son söz söylenmedi" ifadesi bankanın şimdilik Fon'a devri engellendi ancak daha sonraki davalarda durum tersine dönüşebilir önermesini üretmektedir. Üstelik, Çukurova Grubu'nun henüz resmi bir açıklaması yokken, Grubun sanki 2.5 milyar doları ödeyemeyeceği anlamı üretilmiş ve bu anlam, Tarişbank örneği ile desteklenmiştir. Üstelik, olayın gerçekte birincil tanımlayıcısı olan BDDK yetkililerinin, "yasanın gereğini yaparız" açıklaması da haberde yer almamıştır. Diğer ana haber bültenleriyle Kanal D'nin haberinin karşılaştırılması Doğan Grubu'nun söz konusu yayınlarına ilişkin politikalarını olanca açıklığı ile ortaya çıkartacaktır.

A TV:

Alt Yazı: Pamukbank'ın Çukurova Grubu'na İade Yolu Açıldı.	
Haber Metni	Görüntü
Danıştay, Pamukbank'ın Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devrine ilişkin kararın yürütmesini durdurdu. Pamukbank'ın, Çukurova Grubu'na iadesinin yolu da açıldı. BDDK karar ile ilgili olarak gerekeni yaparız dedi.	
Davada, Danıştay 10. İdari Dava Daireleri Genel Kurulu oy çokluğu ile yürütmenin durdurulması kararını aldı ve bu kararın ardından Pamukbank'ın hem Fon'a devredilmesi ve hem de diğer sermaye gruplarına satış kararı durduruldu.	Danıştay binası genel çekim planı.
Danıştay'ın kararı ve aradan geçen bir iş günü içinde Çukurova Grubu şirketlerinin Borsa'da işlem gören tahtaları geçici olarak kapatıldı. Genel Kurul tarafından alınan karar bağlayıcı olduğu	İstanbul Menkul Kıymetler Borsası genel çekim planı.

için otuz iş günü içerisinde hukuken gereğinin yapılması gerekiyor.
Bu Haberin Toplam Süresi: 1 Dakika 10 Saniye. Sıradaki Haber: Doğal Hayatın Korunması.

Danıştay 10. İdari Dava Dairesi tarafından alınan yürütmenin durdurulması kararının aslında Pamukbank'ın diğer sermaye gruplarına da satışının iptalini getirdiği ancak A TV ana haber bülteninde açık bir biçimde anlaşılmıştır. Doğan Grubu'nun yayın politikalarının, bu kararın ardından niçin "henüz son söz söylenmedi" alt yazısı ve Çukurova Grubu'nun, bankayı Fon'a devreden BDDK'ya 2.5 milyar dolar ödemesi gerektiği yönündeki haberinin nedenleri anlaşılabilmektedir.

Medyanın bir bakıma "silah" olarak kullanılması Kanal D'nin haber örnekleri içerisinden anlaşılabilmektedir. Ancak, Türkiye'de medyanın bir diğer kullanılma biçimini ise "savunma" oluşturur ki, Çukurova Grubu şirketleri içerisinde yer alan Show Televizyonu'nun 22 Kasım 2002 tarihli haberinde savunma amacıyla kullanılan bir medya olanca açıklığı ile görülmektedir. Bu dönemde Star Televizyonu ana haber bültenleri ise Radyo Televizyon Üst Kurulu'nun kanala verdiği yayın durdurma cezası nedeni ile yayınlanamamıştır.

Show TV:

Alt Yazı: Pamukbank'ta Hukukun Üstünlüğü. Banka Hakkında Son Sözler Danıştay'ca Söylendi.	
Haber Metni	Görüntü
Pamukbank'a el konulması hakkındaki son Sözü Danıştay söyledi. 25'e karşı 2 oyla Pamukbank'ın, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilmesinin yürütmesi durduruldu ve kararın iptaline karar verildi. Bu kararla uygulamaya konulan uluslararası bir plan da bozulmuş oldu. Alt Yazı: Danıştay, Pamukbank'a El Konulmasını Durdurdu. Pamukbank davasında hukuk kazandı. 19 Haziran 2002 tarihinde Fon'a devredilen Pamukbank'la ilgili devir ve satış kararları iptal edildiği gibi banka sahiplerinin ve yöneticilerinin hakkında alınan kararlar da iptal edildi. Uluslararası bir plan, hukukun üstünlüğü ve alınan kararlarla darmadağın edildi. Pamukbank ve eski sahipleri hakkında alınan kararların, hukuka	Pamukbank Genel Müdürlüğü toplu çekim planı.

açıkça aykırı olduğunun vurgulandığı kararlarda kayda değer üç konu bulunmakta. (Bu konular, Flash biçiminde ve alt yazı ile verilmiştir) Birincisi, Pamukbank'ın devri ve satışı durduruldu. İkincisi, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından alınan tüm kararlar iptal edildiği gibi, banka sahipliği elinden alınan Mehmet Emin Karamehmet yeniden Pamukbank ve Yapı Kredi Bankaları'nın yönetimine geçecek kararın üçüncü önemli boyutu ise, yerli iştirakçileri ile birlikte uygulamaya konulan uluslararası bir oyun da bozulmuş oldu. Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu'nun bir diğer önemli kararı ise BDDK yetkililerinin görevlerini kötüye kullanmasına ilişkin. Danıştay'ın aldığı karar, BDDK yetkililerinin de yasa tanımazlığına atılan bir tokat oldu.	BDDK Başkanı Engin Akçakoca ve diğer BDDK yetkilileri, ancak söz konusu bu görüntüler, oldukça yavaş latılmış olarak ekrana yansıtılmıştır. Akçakoca ve diğer BDDK yetkilileri hakkında olumsuz çağrışımlar bu görüntülerle üretilebilir.
Bu Haberin Toplam Süresi: 3 Dakika 14 Saniye. Sıradaki Haber: Pamukbank Gerçeği (Çukurova Medya Grubu, Pamukbank'ın TMSF'ye devrinin ardından, Pamukbank Gerçeği ismini verdiği bir dizi haber yayınına başlamıştır, bu haberler aynı zamanda yine Çukurova Holding'in internet üzerindeki ana sayfasında bulunan bir link üzerinden "www.pamukbankgercegi.com" isimli internet sayfasında da yayınlanmaktadır.	

Danıştay tarafından, Pamukbank'ın Fon'a devrine ilişkin yürütmenin durdurulması ancak esastan görüşülmesine ilişkin kararı televizyon kanallarının dışında, grupların sahip olduğu gazetelerde de (Sabah, Hürriyet, Milliyet, Gözcü, Star, Akşam, Tercüman vb) önemli bir yer bulmuştur. Ancak, söz konusu haberin gazetelerde Pamukbank'ın, Çukurova Grubu'na iade edilmiş gibi yansıtıldığı dikkat çekmektedir. Oysa, Danıştay tarafından verilen kararın yalnızca "yürütmenin durdurulması" olduğu belirtilmelidir. Pamukbank, 20 Haziran 2002 günü Fon'a devredilmesinin ardından hiçbir zaman Çukurova Grubu'na geri dönmemiştir.

Türkiye'de büyük sermaye güçleriyle bütünleşmiş medya gruplarının, giderek aynı sermaye grubu içerisindeki şirketlerin "sözcüsüne" dönüştükleri gözlemlenmektedir. Gerçekte, medya ve büyük sermaye grupları arasındaki bütünleşme ile medyada mülkiyet yoğunlaşması liberal çoğulcu yaklaşımın, medyanın tarafsız, kamusal bir platform olma varsayımını geçersiz kılmaktadır. Ben Bagdikian (2000:56), "dördüncü güç" ve büyük sermaye grupları arasındaki ilişkiyi "devlet" ve "kilise" metaforu içerisinde ele alır. Bagdikian'a göre büyük sermaye

grupları "devleti", kamunun bilme, gerçekleri öğrenme hakkını sağlayan medya kuruluşları ise "kiliseyi" temsil eder. Ancak, kitle iletişim araçları üzerindeki denetimin giderek merkezi bir nitelik alması (medya sahiplerinin, yayın içerikleri üzerindeki kontrolü), devlet ve kilise arasındaki sınırları giderek bulanıklaştırmaktadır.

İletişim araçlarının giderek sınırlı sayıdaki sermaye grubu tarafından kontrol edilmesi, "kilisenin" özerkliğini (editoryal özerklik) kaybetmesine yol açmakta ve medyanın yönetici elitlerinin giderek, şirket yöneticilerine dönüşmesine neden olmaktadır (aktaran Alger, 1998:159) tıpkı 22 Kasım 2002 tarihindeki Show Televizyonu ana haber bülteninde yer alan yukarıdaki haber örneği gibi. Bu haber, medyanın "savunma" amaçlı habercilik pratiklerine ilişkin oldukça açık bir örnektir. Çünkü haberdekinin tam aksine, "Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu üyelerine tokat gibi bir yanıt" vermemiş, Çukurova Grubu'nun, Danıştay 10. Dairesi'nde açılan ve üstelik oy birliği ile verilen "yürütmenin durdurulması isteğinin iptali" kararı üzerine Holding'in bir üst kurul olan Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu'na yaptığı itiraz sonucunda 10. Daire'nin aldığı kararı ancak oy çokluğu ile kaldırmış ve aslında, BDDK'nın 19 Haziran 2002 tarihindeki kararının yürütmesini durdurmuştur.Alınan karar da ancak Pamukbank'ın, TMSF'ye devrinin yürütmesinin durdurulması üzerine, Turkcell hisselerinin önemli bir kısmına sahip olan banka hakkındaki 27 Haziran 2002 tarihindeki satış kararının da durdurulmasına yol açmıştır.

Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu'nun aldığı kararda iki önemli gerekçe bulunmaktadır. Birincisi, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu yetkilileri tarafından Pamukbank'ın, Yapı Kredi Bankası'na devrinin Kurum tarafından yeterince incelenmeden reddedilmesidir. Kararın ikinci önemli gerekçesini ise "Pamukbank'ın sermaye artırımı yapacağını bildirmesine karşın yeterli süre tanımadan Fon'a devredilmesi" oluşturur. Genel Kurul tarafından alınan kararın ancak gerekçesi yazıldıktan sonra taraflara tebliğ edilecek bir bakıma yürürlüğe girecekken, Türkiye'de büyük sermaye grupları kararın gerekçesini dahi beklemeden konu ile ilgili yayın yapmışlardır. Üstelik, Pamukbank'ın Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilmesi ile arkasından satışa çıkartılmasına ilişkin kararın iptal davası ise daha önceden oy birliği ile yürütmenin durdurulması kararını veren Danıştay 10. İdari Dava Dairesi tarafından esastan karara bağlanacaktır. Ancak, 10 Dava Dairesi tarafından alınan karara, yine taraflar tarafından itiraz yolu açık olacak ve ancak Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu tarafından, 10. Daire'nin kararı onaylanırsa Pamukbank'ın Fon'a devri artık kesinleşecekti. Bu dönem içerisinde Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun kendi internet sitesinde yaptığı açıklamalar ise Pamukbank'ın zaten Fon'a devrine ilişkin önemli gerekçeleri kamuoyunun dikkatine sunuyordu. Buna göre, Pamukbank yaklaşık 1989 yılından

bu yana Hazine'nin denetiminde kalmış ve banka kaynakları, Çukurova Holding'e ait şirket ve ortaklıkların kredilendirilmesinde kullandırılmıştır (toplam kredilerin %69'u ve toplam aktiflerin %40.5'i doğrudan Çukurova Grubu şirketlerine aktarılmıştır). Mustafa Sönmez'in belirlediği gibi (2003:224), Çukurova Holding'in Yönetim Kurulu Başkanı Mehmet Emin Karamehmet'in, Pamukbank'ın TMSF'ye devredilmesinin ardından hem Danıştay'ı ve hem de sahip olduğu medya şirketlerini kullanarak BDKK'ya karşı koymayı denemiş, ancak bu karşı koyuş bankacılık operasyonlarının yalnızca süresinin uzatılmasına yol açmış, Türkiye'de 3 Kasım 2002 tarihindeki genel seçimlerden sonra Adalet ve Kalkınma Partisi'nin iktidara gelmesinin ardından Mehmet Emin Karamehmet, BDKK'yı kendi ödeme planına yaklaşmaya zorlamıştır. Çukurova Grubu ile BDDK yetkilileri arasındaki anlaşmalar ise ancak 2003 yılının Şubat ayı içerisinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın ilerleyen kısımlarında bu döneme ilişkin haberlerin şematik analizi yapılacaktır.

30 Ocak 2003 – 30 Şubat 2003

Sosyal Pratikler Alanı: Bu dönem, Çukurova Holding ile Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurumu arasındaki ilk borç ödeme anlaşmasını oluşturur. Ancak habere dönüştürülecek olaylar için sosyal pratikler alanı aşağıdaki gibi ele alınabilir.

Çukurova Holding'in bankasını ve Danıştay'da dava açma hakkını kullanarak aslında gerçekleştirmeye çalıştığı plan, Turkcell hisselerinin ve diğer kârlı şirketlerinin hisselerinin tek sahibi olmaktır. Çukurova Grubu ile BDDK arasındaki görüşmeler nihayetinde, üstelik Doğan Grubu medyasının şiddetli muhalefetine rağmen, 2003 yılı Şubat ayının ilk günlerindeki ilk anlaşma ile sonuçlanmıştır. Ancak, Türkiye medyasında bu tarihler yine önemli bir medya savaşı dönemine yol açmıştır. Yapılan ilk anlaşmaya göre, Mehmet Emin Karamehmet'in açtığı davalardan feragat etmesi karşılığında hem Turcell hisselerine ve hem de borçlarını ödeyebileceği uzun bir döneme (on beş yıl) sahip olmuştur. Buna göre, Çukurova Holding borçlarını 15 yıl içinde 6 milyar 225 milyon dolar olarak ödeyecek, Yapı Kredi Bankası'nı bu anlaşmanın yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 4 yıl içerisinde satacak, ancak Grup tarafından banka hisseleri satılamazsa BDDK tarafından satış gerçekleştirilecek, söz konusu satış için 3 artı 1 yıl olmak üzere toplam 4 yıl süre tanınmış (ancak Grubun ikinci anlaşmasında bu süre daha da kısaltılarak 2 artı 1 olmak üzere 3 yılla sınırlandırılmıştır) ve üstelik Çukurova Grubu hem Pamukbank'ta ki ve hem de Yapı Kredi Bankası'nda ki Turkcell hisselerini satın alma hakkına kavuşmuştur. Buna rağmen, Pamukbank ve Çukurova Grubu anlaşması da tıpkı diğer batık banka örneklerinde de görüldüğü gibi toplumun geniş kesimlerinin sırtına önemli bir borç yükü getirmiştir. Mustafa Sönmez'e göre (2003:226), Devlet'in iç borçlanma yaparken ödediği faiz ile Çukurova Grubu'na uygulayacağı vade ve faiz arasındaki maliyet farkından dolayı, tüm

borçlar ödeninceye kadar kamunun sırtına yılda 400 milyon dolara ulaşan önemli bir yük getirilmişti. Ancak, kamuoyu bütün bu olup – bitenlere rağmen, Türkiye medyasının önemli gruplarından bu haberler yerine, medya sahiplerinin karmaşık ticari girişimlerini, üstelik toplumun geniş kesimlerinin rızasını kazanma amacıyla gerçekleştirilen medya savaşlarını izlemek zorunda kalmıştır. Aşağıdaki Çukurova Grubu ile BDDK yetkilileri arasındaki ilk borç ödeme anlaşmalarına ilişkin haberlerin şematik analizleri gerçekleştirilecektir.

29 Ocak 2003 Kanal D ana Haber Bülteni

Alt Yazı: Batığı Verdi, Parayı Aldı Turkcell'i Kurtardı.	
Haber Metni	Görüntüler
Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu ile yaptığı anlaşmayla Pamukbank'ı, Fon'a iade eden Çukurova Grubu, bankadaki Turkcell hisseleri için yine Pamukbank'tan kredi kullanacak. BDDK ile Mehmet Emin Karamehmet arasındaki "kurtarma protokolü", sonunda Meclis gündemine de taşındı. CHP İstanbul Milletvekili İsmet Atalay, verdiği soru önergesinde Karamehmet'in kurtarılışı ile Bozüyük Zirvesi arasında bir ilişki olup olmadığını sordu. AKP Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan, 7 Ekim 2002'de Halis Toprak'ın, Bozüyük fabrikasında üç batık bankanın sahipleri olan Halis Toprak, Mehmet Emin Karamehmet ve Mustafa Süzer ile buluşmuştu. Toprakbank'ın eski sahibi olan Halis Toprak'ın ev sahipliğinde yapılan toplantıya Erdoğan, Toprak'ın helikopteri ile gitmişti. Mitinglerde sık sık banka batıranların yakasına yapışacağız diyen Erdoğan'ın bu buluşması tartışma yaratmıştı. Stüdyo Kamerasına Bağlanıldı ve Yakın Çekim Planı İle Sunucu: Evet sevgili seyirciler, işte Cumhuriyet tarihinin en büyük kurtarması ve işte bugün Meclis'te CHP milletvekillerinin soruları "TBMM.....Genel Kurul.... İsmet Atalay ve Ensar Öğüt" İki siyasi, kamuoyunda geniş tartışma yaratan kurtarma operasyonuna açıklık getirilmesini istedi. Milletvekilleri, kamuoyunda Bozüyük zirvesi olarak bilinen toplantı arasındaki ilişkiyi sordu. Bankaların kurtarılması ile Başbakan Erdoğan'ın gerçekleştirdiği zirve arasında yakın bir ilişki	Arşivden, Bozüyük Toplantısı görüntüleri. Recep Tayyip Erdoğan'ın yakın çekim planı ile

bulunduğunu ima eden Atalay, eğer bu doğru ise ilişkinin boyutları hakkında açıklama bekliyoruz dedi. CHP Ardahan Milletvekili Ensar Öğüt ise, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Başkanı Engin Akçakoca ile Çukurova Grubu arasında ne tür bir ilişki söz konusudur. Eğer, aralarında herhangi bir ilişki yoksa Akçakoca'nın Turkcell hisselerini Çukurova Grubu'na aktarması nasıl açıklanabilir Flash: Engin Karamehmet yazısı ekranda belirginleştirilmektedir. dedi. Öğüt, hisselerin satışı yolu ile yalnızca birkaç ayda tahsil edilebilecek bir kamu alacağı on beş yıl gibi uzun bir döneme yayılırken, gariban çiftçinin Ziraat Bankası'na olan borcu haciz işlemlerine konu oluyor. Acaba Devletin çiftçiden aldığı faiz, Karamehmet ailesine uygulanan faiz oranının kaç katıdır. Devlet bu sorunların yanıtını versin dedi.	görüntüleri. Engin Akçakoca yakın çekim planı
Bu Haberin Toplam Süresi: 3 Dakika 20 Saniye Sıradaki Haber: Pamukbank Protokolü.	

Doğan Grubu tarafından, Pamukbank'ın Fon'a devredildiği günlerde yapılan durum tanımları ile Çukurova Grubu'nun, BDDK ve TMSF yetkilileri ile gerçekleştirdiği borçların ödenmesine ilişkin protokolün imzalandığı tarihlerdeki durum tanımları arasında oldukça önemli değişikliklerin olması dikkat çekmektedir. Öyle ki; Pamukbank'ın Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredildiği günlerde, "BDDK'nın takdire şayan icraatı", "sevindirici bir gelişme", "Türkiye ekonomisi için olumlu bir gelişme" başlıklarıyla yapılan durum tanımlarının protokolün imzalandığı dönemlerde "Cumhuriyet tarihinin en büyük kurtarması", "Engin Karamehmet", "Kurtarmada Bozüyük zirvesinin etkisi" tanımlarına dönüşmesi ancak Türkiye medyasında mülkiyet sahiplerinin haber içerikleri üzerindeki etkisi ile açıklanabilir.

Pamukbank'ın, Fon'a devredildiği dönemde Doğan Grubu için Turkcell hisselerini satın alabilme adına önemli bir fırsatın oluşmasına rağmen, Pamukbank protokolünde bu fırsatın kaçırılmış olması (Çukurova Grubu'nun protokol kapsamında Turkcell hisselerini opsiyonlu olarak satın alma hakkına sahip olmuştur) haber söylemlerinin de değişmesine yol açmıştır. Üstelik bu döneme ilişkin haber söylemlerinde, tıpkı Ciner ve Bilgin ortaklığına ilişkin haber örneklerinde de görüldüğü gibi, Karamehmet'in de geçmişi üzerinden önemli bir hegemonya mücadelesi sürdürülmektedir. Kanal D, 29, 30 ve 31 Ocak tarihli ana haber bültenlerinde Karamehmet'in 1981 yılında hakkındaki kaçakçılık davaları nedeniyle yurt dışına kaçtığını ancak 29 Mart 1984 tarihinde Türkiye'ye dönerek tutuklandığını buna rağmen Doğan Grubu tarafından yapılan haberlerin Turkcell'le ilgili değil yalnızca gazetecilik adına gerçekleştirildiği

vurgulanır. Ancak, yalnızca gazetecilik adına yapıldığı belirtilen haberlerde ekonomik krizler ve bu krizlerin Türkiye'de yol açtığı kayıplar değil yalnızca Mehmet Emin Karamehmet ve Turkcell'e ilişkin ayrıntılar bulunmaktadır. 30 Ocak 2003 tarihli Kanal D ana haber bülteni ve aynı günkü Milliyet Gazetesi'ndeki haberin şematik yapısı aşağıdaki gibidir:

Alt Yazı: Banka Batırana Ödül	
Haber Metni	Görüntü
Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Karamehmet'e batırdığı Pamukbank'tan 300 milyon dolara ulaşan yeni kredi veriyor. Geri ödeme ise 15 yılda. Karamehmet, bu parayla bankalardaki hacizli Turkcell hisselerini kurtaracak. BDKK – Çukurova anlaşmasının her detayında vurgun var. İşte bir örnek. 213 milyon dolar zarar eden, 520 milyon dolar borcu bulunan Digitürk gibi şirketlere Yapı Kredi, yaklaşık on beş gün önce yeni bir kredi açtı. Yapı Kredi, batık Çukurova Grubu şirketlerine 93.5 milyon dolar aktardı. Üstelik kredi verilirken, BDDK'nın adamları Yapı Kredi yönetimindeydi. BDDK şimdi kendi hatasını on beş yıla yayıyor. İç ve dış yatırım çevreleri, Çukurova Grubu'nu kurtarmak için hazırlanan 6 milyar dolarlık gizli protokolle çalkalanıyor. Bu protokole göre, bankalara 5 milyar 200 milyon dolar borcu bulunan Çukurova Grubu, 15 yıla yayılan ödeme planıyla kurtarılırken, eline 600 milyon dolarlık da yeni kredi verilecek. Çukurova Grubu, sahibi olduğu biri batık iki bankadan kullanacağı kredi ile, Turkcell'e ait hisseleri de üstelik bugünkü değerinden satın alabilecek. Gizli protokol, hem ekonomik çevrelerde ve hem de Ankara kulislerinde şaşkınlık yarattı.	Mehmet Emin Karamehmet'in daha önceki bir davada yargılanması na ilişkin yakın ve ayrıntı çekim planları. BDDK ve TMSF'ye ait binaların genel ve uzak çekim planları ile görüntüsü.
Bu Haberin Toplam Süresi: 3 Dakika 22 Saniye Sıradaki Haber: 5 Milyar Doları Emanet Ettiğinize Bakın.	

Doğan Grubu, Çukurova Holding ve BDDK arasında gerçekleştirilen borçların ödenmesine ilişkin anlaşmaları "kurtarma" olarak tanımlarken, Mehmet Emin Karamehmet'i ise "kurtarılan işadamı" olarak kişiselleştirmektedir. Bu bağlamda, ideolojinin medya metinleri içerisindeki işleyişi ile ilgili olarak önemli bir yöntem daha açığa çıkmaktadır. Doğan Grubu tarafından, Fon'a devredilen diğer bankalara ilişkin haberlerde gözlemlendiği gibi, bankalara

ilişkin haberler sürekli olarak kişiselleştirilerek yansıtılmaktadır. Öyle ki, Türkiye'de ekonomik krizler sürecinde banka sahiplerinin ve üstelik önemli ölçüde Doğan Grubu'nun rakiplerinin, "hortumcu"ve "hırsız" olarak simgeleştirildiği, haber metinlerinde, ekonomik krizlerin sürekli olarak kişiselleştirilen banka sahipleri hakkında olumsuz çağrışımsal anlamlara yol açtığı gözlemlenir. Türkiye'nin ekonomik, siyasal ve sosyal sorunlarının ekonomik krizlere yol açan önemli faktörleri oluşturması ise ikincil plana itilmiştir daha açık bir ifade ile Türkiye'nin zaten önemli yapısal sorunlara sahip olduğu, bu sorunların ise belirli dönemlerde önemli krizlere yol açtığı haber metinlerinde hiçbir şekilde yer almamaktadır.

Mevcut statükonun sürdürülmesi adına, Türkiye'nin yapısal sorunlarının ikincil plana atılması veya açık bir ifadeyle "önemsizleştirilmesi" ile bu bağlamda banka sahiplerinin önemli ölçüde simgeleştirilmesi Doğan Grubu'nun haber üretiminde önemli bir ideolojik tercih olarak öne çıkmaktadır. Buna ilişkin oldukça açık bir örnek, yukarıda yer alan haberi izleyen ikinci haberde görülür:

Alt Yazı: 5 Milyar Doları Kime Emanet Ettiğinize İyi Bakın.

Haber Metni	Görüntü
Pamukbank'ı batıran Mehmet Emin Karamehmet'in geçmişte de kirli ticari ilişkilere karıştığı biliniyor. Mehmet Emin Karamehmet, hakkında 18 Nisan 19982 günü verilen tutuklama kararını yurt dışında öğrendi. Yurda dönüp bağımsız yargıya hesap vermek yerine tıpkı bugün olduğu gibi siyasi ilişkilerle paçayı kurtarmayı denedi. Alt Yazı: Karamehmet'in Dünü Bugünü Karamehmet, 1982 tarihinde kaçakçılık iddiası Mehmet Emin Karamehmet, o dönemdeki yurt dışına Kaçış serüvenini ancak 1984 yılı nisan ayında noktalayabildi Yurda dönüşünde ilk kez, dönemin Başbakanı Turgut Özal'ın, İstanbul iş dünyası ile 12 Nisan 1984 gecesi Divan Oteli'nde buluşması ile kamuoyunun önüne çıktı. Siyasilerden beklediği yardımı göremeyen Karamehmet, Sağmalcılar Cezaevi'ne gönderildi. 58 gün hapis yattı. İşadamının dosyası kaçakçılık cezalarını azaltan veya kaldıran yasal düzenleme sayesinde kapatıldı.	Karamehmet hakkında dönemin gazetelerinde çıkan haberler, resmi belge olarak kullanılmak ta, Karamehmet'in yakın dönemdeki mahkemelerde duruşmaları ise, yakın ve ayrıntı çekim planları ile çekilerek, belgelerin üzeri ne zincirlenmektedir. (Bu görüntülerde, Karmehmet geçmişinde de bugün de suçlu

. . .	bir işadamı olarak simgelenir).
Ve bugün sayın seyirciler, Karamehmet yine mahkeme önünde, yine siyasilerden destek arayan ancak yine suçlu kişiliğini öne çıkartan bir kişi. Ülkenin en zengin adamıydı. Batma tehlikesi geçirdi BDDK ile anlaşıp bankaları hariç tüm grubunu kurtardı. Medyada da Show Televizyonu, Akşam Gazetesi, Digitürk ve Turkcell gibi şirketlerin sahibi olan Karamehmet, borçlarını on beş yıl gibi uzun bir vadede ödeyecek. Pamukbank'ın yanı sıra Yapı Kredi yönetiminden de çekilecek olan Mehmet Emin Karamehmet, bundan sonra hiçbir bankada yüzde 10'dan fazla hisse sahibi olamayacak.	Karamehmet'in yakın dönemde katıldığı gece eğlencelerindeki görüntüler kullanılmıştır. (Bu görüntülerin çağrışım sal anlamı, milletin parası ile gece hayatı yaşayan bir işadamı olmasıdır).
Bu Haberin Toplam Süresi: 2 Dakika 11 Saniye Sıradaki Haber: Protokole IMF Uyarısı.	

Pamukbank'ın Fon'a devredildiği günlerde durum tanımlarını "BDDK'nın takdire şayan icraatı" olarak belirleyen Doğan Grubu'nun giderek habere dönüştürülecek olaylar için birincil tanımlayıcı olarak konumlandığı dikkat çekmektedir. Özellikle, Mehmet Karamehmet için geliştirdiği durum tanımları, "Dünyanın en zengin 29. kişisi" olmaktan "geçmişinde de, bugün de suçlu", "hortumcu", "mahkum" bir işadamı simgeleştirmesine doğru gitmektedir.

Doğan Grubu'nun, Mehmet Emin Karamehmet'in yanı sıra söz konusu dönem içinde daha önce "onayladığı" BDDK ve özellikle Kurumun Başkanı Engin Akçakoca'yı giderek nüfus suistimali yapan, en az Karamehmet kadar suçlu olarak simgeleştirir. Buna ilişkin çok açık bir örnek Kanal D televizyonu ve aynı grup içerisinde yer alan Hürriyet Gazetesi'nde 2 Şubat 2003 tarihli haberde görülmektedir:

Alt Yazı: IMF'den Karamehmet Uyarısı.	
Haber Metni	Görüntü
BDDK'nın 5 milyar 200 milyon doları çekip, Pamukbank'ı batıran, Yapı Kredi'yi de elinden çıkarması gündemde olan Mehmet Emin Karamehmet'i kurtarma planı için IMF'den uyarı mektubu geldi. IMF Avrupa Direktörü Michael	

Deepler, Pamukbank ve Yapı Kredi işinde dikkatli olun dedi. Bunun üzerine Başbakan Abdullah Gül de devreye girdi.	
IMF, Çukurova Grubu patronu Mehmet Emin Karamehmet için düzenlenen 5 milyar 200 milyon dolarlık kurtarma protokolü konusunda uyarı görevini yapmak üzere devreye girdi. Michael Deepler, gönderdiği mektupta, dikkatli olun uyarısını yaptı.	Yakın ve ayrıntı çekim planları ile Mehmet Karamehmet görüntüleri.
Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun daha önce yaptığı açıklamayla 31 Ocak 2003'te Pamukbank ve Yapı Kredi Bankası ile ilgili sorunları görüşmek üzere Çukurova Grubu ile anlaşıyoruz açıklamasına rağmen IMF'den gelen uyarı, görüşmelerin uzamasına yol açtı. BDDK – Çukurova pazarlığı 31 Ocak 2003 gecesine kadar sürmesine rağmen, kesin anlaşmaya varılamadı.	IMF Koordinatörü M. Deepler'in alt açı ile görüntüsü (bu çekim planı Deepler'in iktidarını ortaya çıkartmaktadır).
IMF'nin uyarı mektubu, Başbakan Abdullah Gül'ün de devreye girmesine neden oldu. Ekonomiden sorumlu Devlet Bakanı Ali Babacan ile gece yarısı şok zirve gerçekleştiren Abdullah Gül, daha sonra kurtarma operasyonunun mimarı Engin Akçakoca ile de bir görüşme yaparak, gerekirse protokolün yenilenebileceğini söyledi.	Başbakan Abdullah Gül'ün arşiv görüntüleri. BDDK Başkanı Engin Akçakoca, daha önce gerçekleştirilen bir basın toplantısında su içerken.
Bu Haberin Toplam Süresi: 2 Dakika 11 Saniye. Sıradaki Haber:	

Doğan Grubu, Pamukbank anlaşmasının yürürlüğe girmemesi için önemli bir çaba gösterir. Bu amaçla, BDDK'nın giderek "ülkenin kaynaklarını hortumcu bir işadamına peşkeş çeken" bir kurum olarak simgelenebilmesi ancak IMF'nin öne çıkartılması ile mümkündür. Bu doğrultuda, iktidar konumları tersine çevrilerek IMF'nin, krizlerdeki sorumluluğunun tam aksine, Türkiye'de bankacılık sistemini ve dolayısıyla Türkiye ekonomisini "sağlıklı bir yapıya" kavuşturmak isteyen bir kurum olarak simgeleştirilmesi gerekmektedir. Doğan Grubu

tarafından gerçekleştirilen habercilik politikaları da zaten "tersine çevrilen" iktidar konumunu desteklemektedir. Örneğin, yukarıda yer alan haberde, sözel dilin ötesinde, IMF koordinatörü Michael Deepler, göz hizasının altından çekilmiştir ve güç ve iktidarı vurgulanırken, BDDK Başkanı Engin Akçakoca üstelik konu ile ilgisi olmayan bir basın toplantısında su içerken, yakın ve ayrıntı planlarıyla görüntülenmiştir. Bu görüntülerde desteklenen anlam "üzerine bir bardak soğuk su" içmektir ki Akçakoca'nın görüntüleriyle eski bir Türk atasözü olan "üzerine bir bardak soğuk su" içilmesine ilişkin çağrışımsal anlam üretilmektedir.

Doğan Grubu artık, söylemlerini değiştirmiş ve borç protokolü döneminde, BDDK ve Başkanı Engin Akçakoca'nın da en az batık banka sahipleri gibi "suçlu" olduğuna ilişkin çağrışımsal anlam üreten haber örneklerini sergilemeye başlamıştır. Özellikle, BDDK ve Çukurova Grubu arasında gerçekleştirilen "borç ödeme" protokolüne ilişkin haberlerde, suçun genelleştirildiği görülür ve artık BDDK, Başkanı Engin Akçakoca ile simgeleştirildiği gibi, "olumlu bir gelişmenin mimarı" değil, "Cumhuriyet tarihinin en büyük kurtarmasını" yapan bir kurumdur ve bu yönüyle en az Karamehmet kadar suçlu olarak simgeleştirilir. Aşağıdaki haber, Doğan Grubu'nun değişen söylemlerine ilişkin oldukça açık bir örneği oluşturmaktadır:

Alt Yazı: Sabaha Karşı 04:00 Kurtarma Tamam.	
Haber Metni	Görüntü
Evet sayın seyirciler, Cumhuriyet tarihinin en büyük kurtarması, sanki yangından mal kaçırırcasına sabaha karşı 04:00 da tamamlandı.	
5 milyar 200 milyon dolarlık, yani 8.5 katrilyonluk Cumhuriyet tarihinin en büyük kurtarma operasyonu, kapalı kapılar ardında dün sabaha karşı tamamlandı. Çukurova Grubu'nu kurtarıp, borcu halkın sırtına yükleyen BDDK hala bir açıklama yapmadı. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Başkanı Engin Akçakoca'dan bugün yazılı bir yanıt bekleniyor. Krizler döneminde TMSF'ye devredilen bankalar içerisinde en gizli tutulan protokol yine Akçakoca ile Mehmet Emin Karamehmet arasında imzalandı.	Akçakoca'nın yakın ve ayrıntı çekim planları ile görüntüsü
Alt Yazı: IMF'de Tepki Gösterdi	
Fon'a alınan Pamukbank'a ve sahibi olduğu diğer bankası Yapı Kredi'ye olan borçları ile birlikte devlete toplam 5 milyar 200 milyon dolar borcu nedeniyle bankacılık lisansı elinden alınan Mehmet Emin Karamehmet, seçim öncesinde Ak Parti Genel Başkanı Recep	Ekran ikiye bölünür ve Akçakoca ile Emin

Tayyip Erdoğan ile bir araya gelmiş ve sorunlarını anlatmıştı. BDDK'yla Çukurova'nın yaptığı anlaşmayla ilgili olarak IMF'de rahatsızlığını dile getirmiş ve sağlam teminatlar alınmasını istemişti.	Karamehmet'in aynı yöne baktıkları görülür.
Bu Haberin Toplam Süresi: 2 Dakika 11 Saniye.	

Doğan Grubu'nun, henüz bankanın Fon'a devredildiği ilk günlerdeki durum tanımları ile Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun, borç ödemelerine ilişkin protokolün gerçekleştirildiği dönem arasındaki durum tanımları arasında önemli farklar bulunmaktadır. Üstelik, Doğan Grubu BDDK ile Çukurova Grubu arasındaki borç ödeme protokolünün tüm ayrıntıları ile kamuoyunun gündemine yansıtılmadığını belirtmiş, ancak kamuoyu gündemine yansımayan protokolün maddelerine ilişkin önemli ayrıntılar üzerine haberini dayandırmıştır. Resmi kaynaklar tarafından açıklanmadıysa, Doğan Grubu'nun elde ettiği anlaşma maddelerinin nasıl elde edildiği belirgin değildir. Üstelik haber metinlerinde yer alan "halkın sırtına yüklenen borç" söylemleri niçin yalnızca Turkcell hisseleriyle sınırlı kalmıştır, haber içerisinde açık bir biçimde belirtilmemiştir. Türkiye medyası için ancak yeni sahiplik yapısı ve habere yansıması ilişkisi içerisinde anlamlandırılabilecek somut bir habercilik pratiği Doğan Grubu medyasından izlenmektedir. Üstelik Doğan Grubu, yalnızca Kanal D televizyonu ana haber bültenlerinde değil aynı dönem içerisinde, sahibi olduğu diğer kitle iletişim araçları üzerinde de aynı söylemleri izlemektedir ve zaten, medyada mülkiyet yoğunlaşmasının haber üzerindeki önemli bir etkisi, medya grubundaki tüm araçların ortak düşüncenin söylemini yeniden üretmesi veya tekrar etmesidir. Örneğin, 30 Ocak – 4 Şubat 2003 tarihleri arasındaki dönem, Çukurova ve BDDK arasında gerçekleştirilen protokolün ilk dönemi, boyunca Kanal D ana haber bültenlerindeki haberlerin aynı gün içerisinde Doğan Medya Grubu'nun gazeteleri ve radyo haber bültenlerinde de izlenmesi dikkat çekmektedir. Üstelik, Kanal D ana haber bülteni içerisindeki haberlerin metinleri de gazete haberlerinin metinsel özelliklerini göstermektedir ki, medya üzerindeki kontrolün farklı bir yayın politikasının izlenmesine olanak vermemesine ilişkin somut bir örnek Kanal D ve Doğan Grubu gazeteleri arasında açık bir biçimde görülür. Öyle ki, Doğan Grubu içerisinde yayın politikalarının da merkezden yönetildiğine ilişkin güçlü örnekler, Kanal D ve Doğan Grubu'nun gazetelerindeki haber pratiklerinde olanca açıklığı ile ortaya çıkmıştır. Aşağıda, aynı günler içerisinde hem Kanal D ve hem de Hürriyet ve Milliyet Gazeteleri'ndeki haber şemaları, Doğan Grubu'nun durum tanımlarındaki değişimle birlikte, irdelenecektir.

Doğan Grubu'nun, Pamukbank'ın Fon'a devredildiği ilk günlerdeki durum tanımları ile Çukurova Grubu'nun BDDK ile gerçekleştirdiği borç ödeme dönemindeki durum tanımları

oldukça değişmiştir. Ancak söz konusu değişim, Doğan Grubu'nun haber pratikleri içerisinde özellikle BDDK ve BDDK Başkanı Engin Akçakoca'nın haber söylemlerinde simgeleştirilmesi örneklerinde açık bir biçimde görülmektedir. Pamukbank'ın Fon'a devredildiği ilk günlerde, oldukça başarılı bulunan Akçakoca, Çukurova Grubu ile yapılan borçların henüz görüşülmesi döneminden itibaren "Türkiye Cumhuriyeti'nin en büyük yolsuzluğunun gerçekleştirilmesinde bir aracı" olarak simgelenir. Buna ilişkin haber örnekleri aşağıdaki gibidir:

Alt Yazı: BDDK 1 Ayda Değişti.

Haber Metni	Görüntü
BDDK, bir ay önce AKP Milletvekili Emin Şirin'in Pamukbank'la ilgili soru önergesine verdiği yanıtta Çukurova Grubu'nun borcunu ödeyemeyecek durumda olduğunu söylerken, şimdi farklı bir tavır içinde. İşte belgelerle BDDK'nın inanılmaz dönüşü.	
Flash: Cevap Bekleyen Üç Soru...	
Cevap bekleyen üç soru, birbiri ardına ses efektleri ile birlikte ekrana gelir (amaçlanan, BDDK'nın söz konusu üç ana soruya cevap veremeyerek, yapılan protokolün hukuk dışı olduğu yönünde çağrışımsal bir anlamın üretilmesidir).	
Evet sayın seyirciler, BDDK'nın cevaplandırması gereken üç soru şöyle.	
I. SORU: Çukurova'nın, Pamukbank'tan kullandığı kredilerin yüzde 97'si battı diye eleştiriyordu, şimdi Pamukbank'tan 300 milyon dolar yeni kredi veriyor.	
II. SORU: Bir ay önce şirketlerinizin değerini şişiriyorsunuz diyordu, Şimdi şişirilmiş değerleri doğru gibi kabul ediyor.	
II. SORU: Borçlarını ödeyecek durumda değil diyordu. Şimdi 5.2 milyar doları on beş yıla yayıyor.	
söyledikleriyle icraatları birbirini tutmayan, bir ay içerisinde değişen BDDK'nın değişim nedenleri ise oldukça şüpheli.	
Üstelik, Mehmet Emin Karamehmet'in bir daha bankacılık yapma izni yok. Bankalar Kanun'unun 14. maddesi daha önceden sanki Mehmet Emin Karamehmet düşünülmüş gibi hazırlanmış. Bu maddeye ve özellikle	

üçüncü bendine göre, bir bankanın yönetim ve denetimini doğrudan veya dolaylı olarak tek başına veya birlikte elinde bulunduran ortakların, banka kaynaklarını bankanın emin şekilde çalışmasını tehlikeye düşürecek biçimde doğrudan veya dolaylı olarak kendi lehlerine kullandıklarını tespit ettiğinde bankaya el koyuyor ve banka sahibinin bankacılık yapma yetkisini elinden alıyor. Ancak aynı BDDK, bankacılık çevrelerinde kredi değil bağış olarak isimlendirilen faiz oranı ile banka kaynaklarını eriten Karamehmet'i kurtarıyor.	Engin Akçakoca yakın ve ayrıntı çekim planları Mehmet Emin Karamehmet yakın ve ayrıntı çekim planları
Bu Haberin Toplam Süresi: 2 Dakika 9 Saniye Sıradaki Haber: Financial Times: Karamehmet ile BDDK anlaşması kuşkulu.	

Doğan Grubu'nun giderek Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nu da en az Çukurova Grubu gibi suçlu olarak tanımlaması belirli dönemlerde referans verilebilecek, saygın kaynakların kullanılmasına yol açmaktadır. Haberlerde sözde "nesnelliğin" sağlanması adına gerçekleştirilen bu uygulama Doğan Grubu tarafından meşruiyeti en az Doğan Grubu medya şirketleri kadar tartışmalı olan diğer yayın organları üzerinden gerçekleştirmektedir. Örneğin, Çukurova ve BDDK arasındaki anlaşmaya ilişkin referanslar, "birincil tanımlayıcılar" veya "uzman kaynaklardan" değil doğrudan doğruya "Financial Times" gibi yayın gruplarına verilmektedir. Buna ilişkin temel bir örnek, 29 Ocak 2003 tarihindeki Kanal D ana haber bülteninde yer alan yukarıdaki haberin hemen arkasından yayınlanmıştır.

Alt Yazı: Financial Times: Karamehmet ile BDDK anlaşması kuşkulu.	
Haber Metni	Görüntü
Uluslararası ekonomi çevrelerinin saygın gazetesi Financial Times, BDDK ile Çukurova Grubu arasında varılan, "Pamukbank'ı alın Yapı Kredi'yi üç yıl içinde satayım" anlaşmasını kuşkulu buldu. Gazetede, BDDK protokolü açıklansın, Karamehmet'e ayrıcalık var mı görelim çağrısı yer aldı.	Sunucu, yakın çekim ancak bu görüntü sunucunun otoritesini güçlendirmektedir.
Haberde, Çukurova Grubu'nun sahibi Mehmet Emin Karamehmet'in Yapı Kredi Bankası'nı üç yıl içinde satma konusunda da BDDK ile anlaştığı kaydedildi,	Financial Times gazetesi ön kapak yakın çekim

Karamehmet'in BDDK'ya karşı açtığı davaların ise gözlemcilerin güvenilirliğini ve IMF'nin Türkiye'ye yapacağı 1.6 milyar dolarlık krediyi tehdit ettiği belirtilen haberde, IMF'nin Türkiye'ye şart koştuğu ve bir iki hafta içerisinde Pamukbank sorununun çözülmesinin yer aldığı ifade edildi.	planı (ancak, ilgili haber çekilmemiştir. Gazetenin kurumsal güvenirliğini onaylamaktadır).
Bu Haberin Toplam Süresi: 1 Dakika 3 Saniye.	

Doğan Grubu tarafından yapılan referansların aslında Grubun "durum tanımlarını" güçlendirmek için kullandığı açıktır. Öyle ki, Doğan Grubu kendi tanımlarını bile yabancı bir gazetenin durum tanımları içerisinde yeniden üretmiştir. Örneğin, "Karamehmet'e yapılan bir ayrıcalık mı?" sorusu Doğan Grubu'nun daha önceki, yukarıda örnekleri verilen, durum tanımı içerisinde yeniden üretilmekte ve "ortak duyu"nun yaratılmasını amaçlamaktadır. Ancak, Grup Pamukbank'la ilgili durum tanımlarını yalnızca yabancı gazeteler üzerinden değil, belirli dönemlerde doğrudan doğruya Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu üzerinden de gerçekleştirmektedir. Özellikle Çukurova ve BDDK arasında protokolün imzalanmasına ilişkin haberlerde Doğan Grubu, BDDK Başkanı Engin Akçakoca'nın söylemlerini kendi söylemleri olarak üretmektedir. Buna ilişkin açık bir örnek, Akçakoca'dan yapılan alıntıların haber metni içerisinde alıntı işareti (" ") kullanılmaksızın verilmesidir ki, egemen söylem ile haber söylemi arasındaki sınırların bulanıklaşması adına dikkat çekmektedir. Doğan Grubu'nun söz konusu habercilik pratiğine ilişkin önemli bir örnek 4 Şubat 2003 tarihli Kanal D ana haber bülteni içerisinden verilebilir:

Alt Yazı: Borcunu Ödemezse Her Şeyini Alırız.	
Haber Metni	Görüntü
Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Başkanı Engin Akçakoca, Çukurova Grubu ile anlaşma yapıldığını ancak, Grubun 6 milyar dolara ulaşan borçlarını sadece nakit akışı ile ödeyemeyeceğini belirterek varlıklarını satmak zorunda eğer kendisi satmazsa yetkili organlar olarak her şeyini satarız, kamuoyuna daha fazla yük getirmeyiz dedi. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Başkanı Engin Akçakoca, Çukurova Grubu'nun bu borcu ödeyebilmesi için Turkcell dışında herhangi bir şirket var mı sorusuna şu yanıtı	Akçakoca göğüs üstü çekim planı (bu plan

verdi: Bu operasyonda tahsilat için varlık satışı olması gerekiyor nakit akışı ile bu yükün kaldırılamayacağı biliniyor dedi. Çukurova Grubu'nun Cumhuriyet tarihinin en büyük kurtarma operasyonunda borçlarının düşük faizle 15 yıla yayılmasını ise Akçakoca şöyle açıkladı: Vade 10 yıl olabilirdi ama 10 yılda Geri ödeme aksayabileceği için temerrüt hali gündeme gelebilirdi "Engin Akçakoca……Basın Toplantısı"	Akçakoca'nın iktidarını göstermektedir). Basın toplantısı detay Akçakoca yakın ve ayrıntı çekim planları.
Akçakoca, faiz veya ana paranın ödenmesinin iki defa aksatılması, teminat, temlik ve ipotek belgelerinin zamanında yapılmaması halinde ise "kurtarma sözleşmesinin" hükümsüz kalacağını kaydetti Akçakoca, o zaman her şeyini satar kamuya ait borcun ödenmesini Sağlarız dedi. "Engin Akçakoca…..Basın Toplantısı" (Karamehmet'in bütün varlığının peşine düşeriz. Bütün her şey bize geçmiş olur) sözleri.	
Bu Haberin Toplam Süresi: 3 Dakika 15 saniye. Sonraki Haber: Fon'a Devredilen Bankalarda Tahsilat Yetersiz Kaldı.	

Doğan Grubu, özellikle Kanal D, ana haber bültenlerinde Pamukbank'ın Fon'a devredildiği günden itibaren ilk anlaşmanın gerçekleştirildiği güne değin haber şemalarının genel olarak değerlendirilmesi, açık bir biçimde mülkiyet sahipleri ve haber içerikleri üzerinde gerçekleştirdiği etkiler görülmektedir. Öyle ki, Doğan Grubu henüz Fon'a devir aşamasında BDDK'yı meşrulaştırırken, Çukurova Grubu ile BDDK arasındaki anlaşma öncesindeki dönem Turkcell hisselerinin Çukurova Grubu tarafından satın alınabileceği yönündeki endişenin de etkisi ile BDDK ve Başkanı Engin Akçakoca'nın en az Mehmet Emin Karamehmet kadar ve hatta ondan da fazlasıyla suçlu olarak simgeleştirildiği dönemi oluşturmaktadır. Ancak Doğan Grubu haberlerinde, özellikle belirli dönemlerde, BDDK ve Engin Akçakoca'nın söylemlerinin medyanın söylemleri olarak genelleştirildiği gözlemlenir. Ancak, aynı tarihlerde rakip medya gruplarının habercilik pratikleri ile karşılaştırmalı bir analiz içerisinden anlaşılabileceği gibi, Doğan Grubu'nun, tıpkı diğer medya gruplarında da olduğu gibi, gerçekte birincil durum tanımlarını yalnızca haber politikalarını desteklediği ölçüde kullanmaktadır. Alıntı işaretlerinin kullanılıp – kullanılmaması veya resmi kaynakların sözlerinin hangi kısımlarının yansıtılıp – hangi kısımlarının yansıtılmaması (veya dışlanması) aslında haberlerin nesnel olamayacağını

zaten olanca açıklığı ile ortaya çıkartmaktadır ancak bu durum, haber metni içerisinde sözde nesnellik pratikleri içerisinden yansıtılmaktadır. Ancak, haberlerin şematik analizlerine ilişkin oldukça dikkat çeken önemli bir unsur habere dönüştürülecek olayların kendi bağlamından önemli ölçüde kopartılmasıdır. Haber metinlerinde yalnızca medya veya egemen söylemlerin yaptığı "durum tanımları" yansıtılmakta ancak olaylar kendi bağlamından, geçmişinden ve hatta önceki olaylardan (olay üzerinde açıkça etkili olan, hatta yönlendiren diğer olaylardan) kopartılmaktadır. Şematik analizlere ilişkin olarak belirtilmesi gereken bir diğer önemli unsur, haberlerde "anlatıcının" kimliğinin öne çıkartılmasıdır.

Haber pratiği içerisinde sözde nesnel ve tarafsızlık yanılsamasını bastırabilecek bir yöntem olarak anlatıcının kullanılması bu haberlerin ancak Türkiye medyasındaki önemli bir hegemonya mücadelesi içerisinde gerçekleştirilmesi ile açıklanabilir. Ekonomik krizler dönemi içerisinde, daha önce de açıklandığı gibi, medya gruplarının hem iletişim pazarlarında pazar payı adına gerçekleştirdikleri mücadele ve hem de diğer ticari çıkarların yol açtığı mücadeleler Türkiye medyasını önemli bir hegemonya mücadelesine itmiştir. Ancak, söz konusu mücadele içerisinde tüm gruplar içerisindeki durum tanımlarının birbiriyle çelişmesi, haber içerisindeki anlatıcının (burada televizyon ana haber bültenleri) kişisel otoritesinin açık bir biçimde önce çıkarılmasını gerektirir ki gerek Doğan Grubu'nda ve gerekse diğer medya gruplarındaki haber pratikleri içerisinde anlatıcının kimliği açık bir biçimde tanınır kılınmıştır. Öte yandan, bu araştırmanın gerçekleştirildiği dönemde dikkat çeken bir diğer önemli unsuru haberlerin şematik yapısında, habere dönüştürülecek olaylarda önem sıralamasının değil hegemonik söylemlerle uyumlu düzenlemenin gerçekleştirilmesidir ki, tam da bu bağlamda, medyanın egemen durum tanımlarının gerektirdiği haber düzenlemelerinin haber içerisinde baskın olarak düzenlenmesi dikkat çekmektedir. Örneğin, dönem içerisinde gerçekleştirilen basın toplantıları ancak medya gruplarının yayın politikasıyla uyumlu olduğu ölçüde medyada yer bulabilmiş ve üstelik birincil tanımlayıcıların gerçekleştirdiği durum tanımlarından daha çok, medya grupları tarafından gerçekleştirilen durum tanımları kullanılmıştır. Haberin şematik yapısına ilişkin tüm bu niteliklerin, haberin henüz üretim aşamasından itibaren nesnellik, tarafsızlık gibi çoğulcu yaklaşımın temel varsayımlarıyla uyumlu olmadığını açığa çıkartmaktadır. Öyle ki, medyanın yayın politikaları haberin düzenlenmesinde önemli bir ölçüt olarak öne çıkmaktadır. Ancak bu iddianın somut haber pratikleri üzerinden değerlendirilmesi gerekir. Aşağıda, Pamukbank'ın BDDK ile gerçekleştirdiği ilk protokol döneminde Doğan Grubu karşıtlarının habercilik pratiği çözümlenecektir.

30 Ocak 2003 – 30 Şubat 2003

Doğan Grubu Dışındaki Medya Gruplarının Haber Şemaları

Ekonomik krizlerin, Türkiye medyasında oldukça belirgin bir ayrıma yol açtığı ve bir tarafını Doğan Grubu'nun diğer tarafını ise Doğan karşıtı grupların (Bilgin – Ciner, Çukurova, Star) oluşturduğu önemli bir hegemonya mücadelesinin gerçekleştirildiği araştırmanın önceki kısımlarında açıklanmıştı. Bu bağlamda, Çukurova Grubu'nun Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu ile gerçekleştirdiği ilk protokole ilişkin haberlerde de medya gruplarınca gerçekleştirilen hegemonya mücadelesinin sürdürüldüğü belirtilmelidir. Gerçekten de önemli bir hegemonya mücadelesi bu dönem içerisinde de gözlemlenmektedir.

Doğan Grubu karşısında ortak bir söylemin kanalları olarak davranan medya grupları içerisinde, gerek BDDK ve gerekse Çukurova Grubu'na ilişkin medya tanımlarının "olumlu" çağrışımsal anlamlar ürettiği belirtilmelidir. Örneğin Doğan Grubu'nun "hortumcu", "hırsız", "suçlu" olarak simgeleştirdiği Mehmet Emin Karamehmet, Doğan karşıtı cephe içerisinde "saygın bir işadamı" olarak simgeleştirilir. Doğan Grubu'nca "Cumhuriyet tarihinin en büyük kurtarması" olarak tanımlanan Çukurova ve BDDK arasındaki anlaşma ise söz konusu gruplarda "Türkiye için önemli bir kazanç" olarak tanımlanır ki zaten hegemonik bir mücadelenin önemli ölçüde söylemsel karşıtlıklar üzerinden kurulması söz konusu habercilik pratikleri içerisinden olanca açıklığı ile gözlemlenir. Ancak, Doğan Grubu karşıtlarının yine söz konusu dönemde, habere dönüştürülecek olaylar için "birincil tanımlayıcı" olarak konumlanmadığı tam aksine, BDDK, siyasal iktidar, TMSF yetkilileri gibi olayların birincil tanımlayıcılarının söylemlerini yeniden ürettiği dikkat çeker ve bu yönüyle haberlerin egemen ideolojiyi yeniden ürettiği yönündeki bir varsayımın söz konusu habercilik pratikleri içinde geçerli olduğu gözlemlenmektedir. Aşağıda, Doğan Grubu karşıtlarının Çukurova ve BDDK arasındaki anlaşmanın ilk dönemine ilişkin ürettikleri durum tanımları ve haber şemaları çözümlenecektir.

4 Şubat 2003 Star Televizyonu Ana Haber Bülteni

Star Televizyonu, Çukurova ve BDDK arasındaki anlaşmaya ilişkin haberinde, olaya ilişkin durum tanımını BDDK Başkanı Engin Akçakoca'nın söylemine dayandırmakta ve haber içerisinde sözde nesnellik üretmektedir. Ancak, haber pratiği içerisinde bu yöntemin egemen ideolojinin yeniden üretilmesi bağlamında dikkat çektiği belirtilmelidir. Öte yandan, söz konusu dönemde Uzan Grubu içerisinde yer alan Star Televizyonu'nun medya grupları arasındaki hegemonya mücadelesine giderek daha az haberle katıldığı gözlemlenmektedir.

Alt Yazı: Karamehmet, 15 yılda 6.2 Milyar Dolar Ödeyecek	
Haber Metni	Görüntü
Çukurova ile BDDK anlaştı. Çukurova Devlete,	

15 yılda 6.2 milyar dolar ödeyip, borcunu kapatacak Yapı Kredi ise en geç iki yıl içerisinde satılacak, Karamehmet ailesinin tüm mal varlığı ise rehin alınacak, ceza davaları sürecek Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından içinin boşaltıldığı gerekçesi ile el konulan Pamukbank sorunu, ancak 2018 yılında tamamen sona erecek. BDDK, Çukurova Grubu'nun Pamukbank ve Yapı Kredi'ye olan borcunu 15 yılda kapatmasını ise kabul etti. Anlaşma gereği, Çukurova Grubu'nun borç ödeme kapasitesini arttırmak amacıyla Turkcell hisseleri bu gruba satılacak Grup, yasa gereği artık bankacılık yapamayacağı için Yapı Kredi'de ki hisselerini de en geç iki yıl içerisinde satacak. BDDK Başkanı Engin Akçakoca'nın uykusuz geceler yaşayıp sonunda varılan anlaşma, bugün basın mensuplarına açıklandı. Kamuya ek bir maliyet getirilmesinin amaçlanmadığını belirten Akçakoca, tünelin ucunda bir ışık görüyorduk. Ama bu ışığın gün ışığı mı, yoksa yaklaşan bir trenin ışığı mı olduğunu bilmiyorduk. Bugün artık onun gün ışığı olduğunu biliyoruz dedi… İşte Akçakoca'nın anlaşmaya ilişkin yorumları. "BDDK Başkanı Engin Akçakoca……Basın Toplantısı" (Star Televizyonu tarafından söz konusu haber içerisinde Akçakoca'nın siyasetçilerin, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'na karşı yönelttikleri eleştirileri yanıtladığı bölüm sesli olarak verilmiştir). Evet, Türkiye tünelin ucundaki ışıktan artık emin, yaklaşan bir gün ışığı, Türkiye ekonomisine umut vaat ediyor. BDDK ile Çukurova Grupları arasında varılan anlaşmanın ayrıntıları ise şöyle "Grafik kullanımı ile Protokol Maddeleri…..Üst Ses"	Genel çekim planı ile BDDK Başkanı Engin Akçakoca ile diğer yetkililer. yakın ve ayrıntı çekim planı ile Engin Akçakco Grafik ve tabloların kullanılması ile anlaşma maddeleri.
Bu Haberin Toplam Süresi: 1 Dakika 11 Saniye. Sıradaki Haber: Çevre Yürüyüşü.	

Star Televizyonu'nun, Pamukbank'ın Fon'a devredildiği ilk günkü haberinde "Türkiye, o kötü rüyayı yeniden görüyor" ifadesi ancak Çukurova ve BDDK yetkilileri arasındaki borç ödeme protokolünde yerini olumlu bir ifadeye bırakır, "Tünelin ucunda gün ışığı görüldü"

sözleri ile yansıtılan olumlu bir anlam sonunda üretilmiştir. Ancak, söz konusu dönem içinde Star Televizyonu'nun da sahibi olan Uzan Grubu'nun, üstelik siyasal iktidarın önemli bir muhalifi olan Genç Parti ile organik ilişkisi siyasal iktidara ilişkin medya tanımlarının olumsuz çağrışımsal anlamlar üretecek sözcüklerle seçilmesi dikkat çekmektedir. Öyle ki, BDDK ve Çukurova Grubu arasındaki borç ödeme anlaşmasına ilişkin haberde bile siyasal iktidarın, BDDK gibi özerk kurumlara müdahale etmemesi medya tanımları içerisinde öne çıkartılmıştır, oysa, haber içeriğinin siyasal iktidarla doğrudan bir ilgisi bulunmamaktadır. Ancak, Doğan Grubu karşısında yer alan medya gruplarının, ekonomik krizleri öncelikle Türkiye'nin içinde bulunduğu siyasal belirsizliğe (bankaların Fon'a devredildiği ilk günlerdeki haber şemaları) bağlaması, 3 Kasım 2002 seçimlerinin ardından ise siyasi belirsizlik tanımları üzerinden haber üretmenin olanaksız olması (tek başına bir siyasal partinin iktidara gelmesi) ekonomik krizlerin siyasetle olan bağlantılarını zayıflatmaktadır. Bununla birlikte, Doğan karşıtı medya grupları için yine de ekonomik krizleri, banka sahiplerinin değil aksine siyasal iktidarların hatalarının yol açtığı bir süreç olarak tanımlamak siyasal iktidarların giderek doğrudan doğruya öne çıkartılmasına yol açmaktadır.

Haber pratikleri içerisinde egemen olan bu yaklaşım Uzan Grubu dışındaki medya gruplarının politikaları içerisinde açık bir biçimde görülmektedir. Aşağıda A TV'nin protokole ilişkin ilk haberinin şeması çözümlenecektir.

4 Şubat 2003 A TV Ana Haber Bülteni

Alt Yazı: Karamehmet, 15 yılda 10.2 Katrilyon Ödeyecek, 5 Milyar Dolarlık Borç Faiziyle Birlikte 6 Milyar Dolara Fırlayacak.	
Haber Metni	Görüntü
Çukurova Grubu'nun Devlete olan 5 milyar dolarlık borç toplamını ödeme takvimine bağlayan anlaşma gün ışığına çıktı. Grubun borçları 15 yıllık vadeye yayıldı. Ama, hem borcun daha fazla olarak ödenmesine yol açtı hem de Anlaşmanın devamı ve sorunun çözülmesi büyük oranda Yapı Kredi'nin satılmasına bağlandı. Türkiye'de banka sektörünün patronu Engin Akçakoca, anlaşmaya ilişkin basın toplantısında en iyi senaryoyu uyguladığımıza inanıyoruz dedi. Ancak, yaptığı açıklamada Hükümete teşekkür etmesi BDDK'nın özerkliğini bir kez daha zedeledi.	Genel çekim planı ile basın toplantısı.

"BDDK Başkanı Engin Akçakoca…..Basın Toplantısı"	
Çukurova Grubu ile yapılan anlaşmalarda, IMF'in hiçbir biçimde müdahil olmadığını ve zaten Türkiye sınırları içerisinde IMF'nin icazeti ile karar almanın abes olduğunu belirten Akçakoca'nın bu sözleri, belirli medya güçlerine karşı önemli bir cevaptı. Çukurova ve BDDK arasındaki anlaşmanın ana hatları ise şu şekilde yer alıyor.	yakın ve ayrıntı çekim planı ile Akçakoca. Grafik ve tablo kullanımı ile anlaşmanın maddeleri.
Bu Haberin Toplam Süresi: 2 Dakika 6 Saniye. Sıradaki Haber: Saldırı Nitelikli Haberlerle Ülkeye Zarar Vermeyin.	

A TV'nin haber şemasında da açıkça görüldüğü gibi, Engin Akçakoca habere dönüşen olaylar bağlamında birincil tanımlayıcı olarak değerlendirilmiş ve Akçakoca'nın söylemi, halkın söylemine dönüştürülmüştür. Ancak, A TV Doğan Grubu ile olan mücadelesini de yine bu haber üzerinden ön plana çıkartır ve Doğan Grubu'nun belirttiği gibi IMF'nin anlaşmayla ilgili herhangi bir müdahalesinin olmadığını belirterek, Engin Akçakoca'nın açıklamasının aslında Doğan Grubu için önemli bir cevap olduğunu haber söylemi içerisine yerleştirir. Öyle ki, BDDK Başkanı Engin Akçakoca'nın basın toplantısında yer alan "saldırı nitelikli haberlerle ülkeye zarar vermeyin" söylemi A TV'nin bir sonraki haberini oluşturur ancak Akçakoca'nın "Türkiye'nin çıkarları için saldırı nitelikli haberlerle ülkeye zarar vermeyin" sözleri haberde alıntı işaretleri kullanılmaksızın verilmiştir. Haberlerde alıntı işaretlerinin kullanılmaması, birincil kaynağın söyleminin yayın grubunun söylemleri olarak görülmesine yol açar ki zaten A TV'nin, Doğan Grubu karşıtları içerisinde yer aldığı bilindiğinde yukarıdaki sözcükler için alıntı işaretlerini kullanmaması da anlaşılabilir. Haberin şematik yapısı aşağıdaki gibidir:

Alt Yazı: Saldırı Nitelikli Haberlerle Ülkeye Zarar Vermeyin	
Haber Metni	Görüntü
BDDK, dün yaptığı açıklamada isim vermeden Doğan Grubu'na ait basın organlarını, Çukurova ile yapılan ön protokol konusunda saldırı nitelikli haberler yapmakla suçladı. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, dün sert bir açıklama yaparak, Çukurova Grubu ile sürdürülen görüşmelere yönelik bazı basın organlarında çıkan haberlere tepki gösterdi.	Arşivden Engin

	Akçakoca'ın görüntüsü
BDDK, isim vermeden Doğan Grubu'na ait Kanal D televizyonu ve Hürriyet ile Milliyet Gazetelerini saldırı nitelikli haberler yapmakla suçladı. "BDDK…..Basın Toplantısı" (Bu açıklamada, Çukurova Grubu ile yapılan görüşmeler ve protokolün bazı yayın organlarında saldırı nitelikli haberlere konu olduğu belirtilmekte Çukurova Grubu ile ilgili olarak yapılan görüşmeler ile protokolün ancak iki tarafı (BDDK ile Çukurova Grubu'nu) ilgilendirdiğini ve zaten BDDK'nın kamunun çıkarlarına aykırı bir anlaşma yapmasının mümkün olmadığını belirtmektedir. Saldırı nitelikli yayınların Türkiye'nin içinde bulunduğu şartlar nedeniyle ülke ekonomisine ve çıkarlarına zarar verdiğini ancak istemeden dahi olsa bu tür yayınların yapılmaması gerektiğini belirtir)	BDDK'nın açıklaması ekran üzeri yazı olarak görüntülenmiştir.
Ancak, BDDK'nın basın açıklamasının ardından haberi ilk kez duyuran Anadolu Ajansı'nın bülteninde saldırı nitelikli yayınlar ifadesine sansür uygulanmış ve bu haber "bazı basın organlarındaki haberler" olarak duyurulmuştur.	
Bu Haberin Toplam Süresi: 1 Dakika 11 Saniye. Sıradaki Haber: Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın Meclis Konuşması	

Türkiye medyasında yeni sahiplik yapısı ve habere yansıması üzerine oldukça önemli bir örnek yukarıda yer alan haber metninde olanca açıklığı ile görülmektedir. Grup çıkarları adına düzenlenen haberlerin aslında hem kamuoyunun doğru bilme hakkını engellediği ve hem de zaten asılsız olduğu söz konusu basın açıklamasında da gündeme getirilmiştir. Ancak, 1980'lerden sonra büyük sermaye gruplarının, iletişim pazarlarındaki tahakkümü etkisini hem yayın politikaları ve hem de haberler üzerinde göstermektedir. Öyle ki, Jurgen Habermas'ın liberal demokrasilerde on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısından itibaren medya sahiplerinin birleşerek kamusal alanı yeniden feodalleştirdiği üzerine geliştirdiği açıklamalar Türkiye için ekonomik krizler döneminde somut bir biçimde gözlemlenir. Medya sahiplerinin gizli ve çoğu kez karmaşık ticari ilişkileri, hem medyanın, liberal çoğulcu yaklaşım tarafından atfedilen, işlevlerini önemli ölçüde dönüştürmüş hem de daha da önemlisi kamunun giderek doğru bilgi alma hakkı medya sahiplerinin ticari çıkarları nedeniyle engellenmiştir. Üstelik Türkiye'de ekonomik krizler medyanın, toplumsal güç ve iktidar mücadelesi alanı olduğunu somut bir

biçimde göstermiştir. Ancak, Türkiye medyasında medyanın içinde yer aldığı sermaye grubu için bir bakıma "silah" olarak kullanılmasına ilişkin örnekler yine ekonomik krizler örneğinde açık bir biçimde sergilenecektir.

30 Ocak – 30 Şubat 2003 Show Televizyonu Ana Haber Bültenleri

Pamukbank'ın, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilmesinin ardından Çukurova Grubu'nun mülkiyetinde bulunan Show Televizyonu ana haber bültenleri içerisinde de, hem grup çıkarları doğrultusunda düzenlenen haberler, hem de Doğan Grubu ile sürdürülen medya savaşlarına ilişkin önemli haberler olanca açıklığı ile ortaya çıkmıştır. Aşağıda, bu haberlerin şematik analizleri gerçekleştirilecektir.

Çukurova Medya Grubu, Pamukbank'ın Fon'a devredildiği 19 Haziran 2002 tarihinden itibaren ancak Pamukbank ve BDDK arasında yeni bir gelişme (toplantı, görüşme, protokol vb) olduğunda doğrudan konu ile ilgili gelişmeleri bildiren bir habercilik pratiği gerçekleştirmiştir, bununla birlikte önemle belirtilmelidir ki, haberlerin sözcük seçimleri ve cümle yapılarının aslında ideolojik yönlendirmeler taşıdığı oldukça açıktır. Öyle ki, medya grubunun sözde nesnel bir habercilik pratiği içerisinden yansıtıldığı iddia edilen haberlerin dahi önemli bir seçim ve çözümleme aşamasını bulundurduğu gözlemlenmektedir. Pamukbank'ın Fon'a devri, Danıştay tarafından yürütmenin durdurulmasına ilişkin haberlerin şematik yapılarında da görüldüğü gibi Show Televizyonu'nun haber politikaları ve habercilik pratiklerinin de içinde yer aldığı sermaye grubu tarafından yönlendirildiği belirtilmelidir. Çukurova Grubu ile BDDK arasında gerçekleştirilen ilk borç ödeme protokolüne ilişkin haberlerde sermaye grubunun haber pratikleri üzerindeki etkisini olanca açıklığı ile ortaya çıkartmaktadır.

Alt Yazı: Türkiye'nin Yararına Oldu.	
Haber Metni	Görüntü
BDDK ile Çukurova Grubu arasında varılan anlaşma hakkında bilgi veren Akçakoca bugünkü koşullarda en uygun çözüm. Türkiye'nin yararına olacak. En iyisi en doğrusu buydu dedi. Resmi açıklamalara göre, bu tür bir ödeme planı borcunu kabul edip gerçekten ödemek isteyen diğer Gruplar için de geçerli olacak. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Başkanı Engin Akçakoca, Çukurova Grubu ile kurum arasında varılan anlaşmayla, bugünkü şartlarda Türkiye için en iyisinin ve doğrusunun yapıldığını söyledi.	Engin Akçakoca ve diğer yetkililer genel çekim planı.

"BDDK Başkanı Engin Akçakoca……Basın Toplantısı" (Basın toplantısında Akçakoca'nın, "Türkiye'de bu anlaşma ile sistem rahatladı", "uluslararası anlaşmalara göre uygun bir anlaşma süresi", "anlaşmayla en uygun çözüm bulundu" ifadeleri öne çıkartılmıştır. Çukurova ile BDDK arasındaki anlaşmanın ayrıntıları ise şöyle (anlaşma maddeleri ekran üzeri yazı olarak televizyon ekranlarına yansıtılmıştır). Alt Yazı: Piyasalar Olumlu Etkilendi. BDDK ile Çukurova Grubu arasında yapılan anlaşma piyasalarda olumlu karşılandı. (Bu cümlenin ardından anlaşmayı olumlu bulan uzmanlardan görüş alınmıştır. Ancak haber metninde sözde bir nesnellik arayışı görüşlerin ekrana yansıtılmasından itibaren anlaşılır, çünkü Show Televizyonu ana haber bültenlerinde yansıtılan tüm görüşler anlaşmanın oldukça olumlu olduğunu belirtmektedir. Buna göre anlaşmanın, Çukurova Grubu'nun ödeme kapasitesini arttırması, bir sermaye grubunun iflasa sürüklenmeden borç ödeme yöntemi ile canlandırılması, Çukurova Grubu için yeni bir dönemin başladığı, Grup içerisinden işçi çıkartılmayacağı cümleleri öne çıkartılarak anlaşmanın olumlu anlamlar üreterek tanımlanması gerçekleşmiştir).	Akçakoca yakın ve ayrıntı çekim planları. Anlaşma maddeleri ekran üzeri yazı olarak yansıtılmıştır. Kamera alt açıdan uzman görüntüleri (uzmanların güç ve iktidarı vurgulanır).
Bu Haberin Toplam Süresi: 2 Dakika 11 Saniye. Sıradaki Haber: Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın Okul Açışı.	

Doğan Grubu'nun, "Cumhuriyet Tarihinin En Büyük Kurtarması", "BDDK bir ay içerisinde değişti", "Engin Karamehmet", "kamuoyunun sırtına önemli yük" olarak tanımladığı protokolün aynı sermaye grubu içinde yer alan Show Televizyonu tarafından "Türkiye'nin yararına oldu", "yapılabilecek en uygun anlaşma", "kamuoyuna ek yük getirilmedi", "En iyisi anlaşmak" olarak tanımlanması gerçekte oldukça anlamlıdır. Ancak, her iki sermaye grubunun da toplumun geniş kesimlerinde rıza üretimini amaçladığı görülür. Oysa gerçekte Türkiye'de sermaye sınıfı içerisinde önemli bir sınıf savaşıdır. Ancak habercilik pratikleri içerisinde bu açık bir biçimde yer almaz aksine toplumun geniş kesimlerine hegemonya mücadelesi olarak aktarılır. Öyle ki, yukarıdaki haber şemalarında da açık bir biçimde görüldüğü gibi Türkiye'de

medya grupları giderek habere dönüştürülecek olayların "birincil tanımlayıcısı" olarak haber söylemlerini doğrudan etkilemektedir.

Yeni sahiplik yapısının habere yansıması, medya sahiplerinin haber üzerindeki etkisinin açık örneklerinin görüldüğü ekonomik krizlerdeki habercilik pratikleri tam da toplumun geniş kesimleri üzerinde rıza üretimini amaçlamıştır. Hegemonya mücadelelerinde görüldüğü gibi, toplumun geniş kesimleri üzerinde rıza üretimi ancak haber söylemleri ile gerçekleşmektedir. Bu yönüyle Doğan Grubu'nun daha çok "kamunun sırtına bindirilen büyük yük" söylemi ile gerçekleştirdiği haber pratiğinin diğer gruplardaki yerini "Doğan Grubu'nun, arkasına Ankara'yı da alarak bir sermaye grubunu iflasa sürükleyen uluslararası oyun" söylemiyle yansıtılır. Üstelik, medya grupları arasındaki savaşlar giderek Türkiye'de önemli bir saygınlığa sahip olan akademisyenler ile iş çevresinden önemli isimlerin içine çekildiği bir mücadeleye dönüşmüştür. Ancak kendilerinden görüş alınan akademisyenler, sermaye sınıfının diğer önemli temsilcileri ve hatta vatandaş görüşlerinin medya gruplarının yayın politikalarını ve habercilik pratiklerini destekleyen düşünceleri ürettiği görülür.

Türkiye medyası için ekonomik krizler döneminde başlayan hegemonya mücadelesinin bir diğer önemli boyutu ise, medyada mülkiyet yoğunlaşması ve haber arasındaki ilişki içinde anlaşılabilir. Medyanın tüm alt sektörlerinde yoğunlaşarak yayılan medya grupları, savaş dönemi içerisinde sahip oldukları tüm kitle iletişim araçlarını sermaye gruplarının çıkar savaşı adına önemli ölçüde kullanmıştır. Aynı düşüncenin izleri, yalnızca televizyonda değil aksine grupların tüm kitle iletişim araçlarında görülebilir. Ekonomik krizler döneminde gerçekleşen savaşlar özellikle gazete haberlerinin de değerlendirilmesini gerektirmiştir. Dönem içerisinde hem Doğan hem de Doğan karşıtı medya gruplarının sahip oldukları gazeteleri önemli ölçüde kullanmaları dikkat çekmektedir.

Türkiye'de geçmişte de yaşanan ancak, fikir tartışmalarının veya ideolojik görüşlerin yol açtığı basın savaşlarının, 1980'lerden itibaren önemli bir değişim yaşadığı ancak bu kez "savaşların" ticari çıkarlar tarafından belirlendiği gözlemlenmektedir. Türkiye medyasında yaşanan değişim bir bakıma "Bab- ı Ali polemiklerinden", "İkitelli medyasının çıkar savaşları" na doğru bir gelişim izlemiştir. Sermaye gruplarının birbiri ardına girdiği ve üstelik sermaye birikim kuralları ve ideolojisini taşıdıkları medya sektörü, giderek doğal karşılanan bir biçimde, medya sahiplerinin karmaşık ticari girişimlerinin belirlediği medya savaşlarının önemli cephelerini oluşturmaya başlamıştır.

Ekonomik krizler döneminde medya sahiplerinin çıkar savaşları, özellikle Hürriyet, Milliyet, Akşam, Sabah, Çukurova Grubuna ait olan Tercüman, Uzan Grubu'nun kontrolünde yer alan Star, Doğan Grubu tarafından Sabah Gazetesi'ne karşı kurdurulan Vatan, Çukurova

Grubu'nun desteklediği Haber Türk isimli gazetelerde de sürdürülmektedir veya doğrudan bir ifadeyle Türkiye medyası, ekonomik krizler döneminde gerçekten de Doğan ve karşıtları olmak üzere iki önemli savaş cephesine ayrılmıştır. Bu cepheler içerisinde Doğan Grubu'nun haberlerine karşı diğer cephenin önemli silahları arasında, rakip grupların tüm yayın araçların da ortak olarak yayınlanan, "medya bildirileri" yer almaktadır. Örneğin Çukurova Grubu'nun Doğan karşısında, özellikle de BDDK ile gerçekleştirilen anlaşma öncesinde, Doğan karşıtı yayın araçlarında aynı anda yayınlanan bildirileri oldukça önemlidir.

Çukurova Grubu, Doğan Grubu'na karşı hazırladığı bildirilerde Doğan Grubu'nun sahip olduğu tüm kitle iletişim araçlarını silah olarak kullandığı (30 Ocak 2003: Kamuoyuna ve Devlete Açık Mektup), Doğan Grubu gazetelerinin ise ancak şantaj silahı olarak değerlendirilmesi gerektiği (30 Ocak 2003: Doğan'ın Gazeteleri Şantaj Silahı), Türkiye medyasının Doğan Grubu'nun ihtiraslarına teslim edilmemesi gerektiği (29 Ocak 2003: Türkiye Medyası Aydın Doğan'ın ihtirasına Teslim Edilmeyecektir. Bu bildiri Doğan Grubu karşıtı tüm gazetelerle birlikte Haber Türk Gazetesinde de yayınlanmıştır), Doğan Grubu'nun yanlarına Vatan Gazetesini de "tetikçi" olarak alarak iftiralar gerçekleştirdiğini (30 Ocak 2003: Bu Şantajcılara Kim Dur Diyecek), Doğan Grubu'nun artık medyanın saygınlığı için gazetecilik yapmasının gerektiği (29 Ocak 2003: Artık Gazetecilik Yapın), Doğan Grubu yayın organlarına karşı Devlet'in önemli kurumlarının yalanlama gönderdiği (14 – 15 – 16 – 17 – 18 – 20 – 29 – 30 Ocak 2003: Yalan Manşete Tokat Gibi Yanıt, Asıl Tokat Bugün Geldi, Yalana İkinci Tokat, Doğan'a Büyük Tepki, Doğan'ın Maskesi Düştü, Doğan'ın Kirli Oyunu) gibi bir dizi önemli bildiri yayınlamıştır. Ancak söz konusu bildiriler, bu araştırmanın kapsamının oldukça dışında kalmaktadır. Öte yandan, Çukurova Grubu'nun da Doğan Grubu'nun karmaşık ticari ilişkilerini kamuoyunun gündemine getirdiği ve üstelik bunları da oldukça kaba hatları ile gerçekleştirdiği görülür. Çukurova Grubu'nun, ekonomik krizler döneminde özellikle, Doğan Holding ve İş Bankası arasındaki Petrol Ofisi ortaklığına ilişkin haberlere yer verdiği görülür. Ancak, Doğan Grubu'nun medya tanımlarında yer aldığı gibi Çukurova Grubu'nun da haber tanımları "kamuoyunun sırtına önemli bir yük bindirmek" söylemi ile gelişir.

Çukurova Grubu, Petrol Ofisi ile ilgili haberlerini ancak 29 Ocak ve 1 Şubat 2003 tarihleri arasında gündemde tutar. Aydın Doğan'ın, Petrol Ofisi'nden kaynaklanan borçlarını ödemediğini (1 Şubat 2003: Pamuk Eller Cebe Aydın Bey), üstelik Doğan Grubu'nun ödemesi gereken teminatı ancak banka mektubu ile ödemeye çalıştığını (1 Şubat 2003: Teminatın da Üzerine Yatmış), Doğan Grubu'nun teminatları ödemediği için Petrol Ofisi özelleştirilmesinin iptal aşamasına kadar geldiğini (6 Şubat 2003: Birleşme Suya Düştü) başta Akşam gazetesi olmak üzere diğer yayın organlarında gündeme getirir. Rakip medya gruplarının birbirlerine

karşı gündeme getirdikleri ticari ilişkiler aslında Türkiye medyasının, medya sahiplerinin lehine nasıl kullanıldığını da olanca açıklığı ile gözler önüne sermektedir. Araştırmanın önceki kısımlarında, Türkiye'de medyanın kendi başına önemli bir kâr üretmediğini ancak medya – siyaset ve ticaret arasında birbirini büyüten, geliştiren karmaşık ilişkilerin medya sahipleri için dışsal faydalarının olduğu belirtilmiştir. Öyle ki, Türkiye'de büyük sermaye güçleriyle bütünleşmiş medya gruplarının, sahiplerinin karmaşık ticari çıkarlarının belirleyici olduğu "güç" ve "iktidar" savaşları içerisinde, yayın politikalarını ve haber içeriklerini önemli ölçüde biçimlendirdiği, medya sahiplerinin siyaset ve ticaret alanlarındaki beklentilerinin, iletişim pazarlarında yansımasını medya savaşlarında bulduğu ancak demokratik bir iletişim düzeni ve iletişim özgürlüğünün giderek iletişim pazarları tarafından sınırlandırıldığı, medyada çoğulcu ve çok sesli yapının ise tartışma gündemine bile alınmadığı, sermaye birikim kuralları ile söz konusu kuralların önemli ölçüde biçimlendirdiği ideolojinin kamunun gerçekleri öğrenme, bilme hakkını yok saydığı bir dönüşüm sürecine yol açtığı görülür. Bu bağlamda, 1980'lerden itibaren medyada "sansürün" Devletten değil doğrudan doğruya sermaye birikim kurallarınca biçimlendirilen mülkiyet yapısından geldiği gözlemlenir. Araştırma kapsamında çözümlenen ana haber bültenlerinde de gözlemlendiği gibi, medya gruplarının yayın politikaları ve haber pratikleri üzerinde mülkiyet sahiplerinin etkisi olanca açıklığı ile ortaya çıkmıştır. Üstelik, ekonomik krizler döneminde Türkiye'de ki büyük medya gruplarının haber söylemleri üzerine gerçekleştirilen bu çalışma da, medyanın giderek habere dönüştürülecek olaylar için "birincil tanımlayıcı" konumundan hareket ettiği belirlenmiştir. Bu oldukça önemlidir, çünkü toplumsal güç – iktidar ile haber söylemleri arasındaki ilişkiler üzerine önemli bir çalışma geleneğini oluşturan eleştirel çalışmaların, haber söylemlerinde egemen ideolojinin yeniden üretilmesi bağlamında geliştirdiği önemli bir saptama olarak, medyanın toplumsal güç ve iktidar odaklarının (birincil tanımlayıcıların) söylemlerini, halkın diline (söylemine) dönüştüren ikincil tanımlayıcı konumundan hareket ettiğini, öyle ki toplumsal iktidar çevrelerinin aynı zamanda anlamlandırma iktidarına da sahip olduğunu belirlemiştir (Hall, 1994a: 74, Hall, 1974b: 195, Sholle, 1994: 233, van Dijk, 1994:275, van Dijk, 1998: 75). Ancak Türkiye'de önemli medya holdinglerinin habercilik pratiği içerisinden bakıldığında, medya gruplarının, giderek doğal bir biçimde, habere dönüştürülecek olaylar için "birincil tanımlayıcı" konumundan hareket ettiği, yukarıdaki haberlerin yalnızca şematik analizlerinden bile, görülür.

Hegemonya kuramı, toplumdaki "ortak duyunun" veya "uzlaşmanın", toplumdaki iktidar ve güç odaklarının varolan hegemonyacı söylemlerinin dolayımlanması ile inşa edildiğini belirtir. Ekonomik krizler örneğinde ise, Türkiye'de medya gruplarının hem var olan hegemonik söylemleri yeniden ürettiği (BDDK ve IMF açıklamalarında görüldüğü gibi) ancak

hemen arkasından belirli anlamların üretilmesi için (batık banka sahiplerinin hortumcu olduğu, Fon'a devredilen bankalarla birlikte vatandaşın sırtına büyük bir yükün bindirildiği, hortumdan elde edilen gelirlerle batık banka sahiplerinin zevk – ü sefa içinde yaşadığı, ekonomik krizlerin Başbakan Bülent Ecevit'in rahatsızlığından veya ülkedeki siyasal istikrarsızlıktan çıktığı gibi) medyanın bizzat "birincil tanımlayıcı" konumundan hareket ettiği ortaya çıkmaktadır. Türkiye'de medyanın, üstelik giderek doğal bir biçimde, egemen ideolojinin anlamlandırma iktidarını veya "gönderim çerçevesini" (aktaran Dursun, 2001:18) üreten bir aktör olarak konumlanması dikkat çekmektedir.

Medya sahiplerinin giderek hem üretim araçlarına hem de düşünce üretimini gerçekleştiren araçlarına sahip olması medyanın, giderek söylemlerin "birincil tanımlarını" veya egemen ideolojik gönderim çerçevelerini üretmesine yol açmaktadır. Çünkü, ideolojiler ancak somut ekonomik ilişkiler (piyasa ilişkileri) içerisinde ve ancak söz konusu ilişkilere hizmet ettiği sürece üretilirler. Öyle ki; Türkiye'de ekonomik krizler döneminde olanca açıklığı ile gözlemlendiği gibi, yalnızca söylem içinde veya söylem aracılığı ile değil, söylemin ardındaki toplumsal güç olarak bulunan medya sahipleri ve haber arasındaki ilişki ancak piyasalar içerisinde ve yine piyasa aracılığı ile üretilen ideolojide olduğu gibi.

Çukurova Grubu'nun, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu ile 4 Ağustos 2004 tarihinde gerçekleştirdiği "Ek Sözleşme" öncesinde, Türkiye medyasındaki hegemonya cephesinin bir kanadı önemli ölçüde dağılmış (Uzan Grubu'nun Fon'a devredilmesi ve Bilgin Grubu'nun mülkiyet ilişkilerinde medyada gelen gelişmeler nedeni ile) ve Türkiye'de iletişim pazarları, bir tarafında Doğan Medya Grubu ancak diğer yanında batık bankalar nedeniyle Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'nun denetimindeki medya şirketleri ile diğer küçük gruplar tarafından kontrol edilen bir nitelik almıştır. Ancak, gerçekte iki önemli grup medya gücünü doğrudan kontrol etmektedir.

4 Ağustos 2004

Sosyal Pratikler Alanı: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu ile Çukurova Holding arasındaki borç ödeme anlaşmaları bağlamında 4 Ağustos 2004 tarihinin oldukça önemli bir yeri bulunmaktadır. Bu tarih, gerçekte hem Devlet ve sermaye grupları arasındaki etkileşim ve hem de Türkiye'de bir medya gücüne sahip olmanın mülkiyet sahipleri için sağladığı siyasal ve ekonomik güç birlikteliği bağlamında oldukça anlamlıdır. Çünkü, diğer ticari faaliyetlerinin yanı sıra iletişim pazarlarında da önemli bir mülkiyet yoğunlaşması içinde bulunan Çukurova Grubu, 4 Ağustos 2004 tarihinde, üstelik 15 yıla yayılan ve piyasa şartlarına rağmen çok düşük faiz oranlarıyla ödeyeceği borcundan, yaklaşık 2 milyar dolara ulaşan

önemli bir indirimin yanı sıra, dönemin koşullarına göre oldukça kârlı şirketleri olan Turkcell ve Digitürk'e de imtiyazlı olarak sahip olabilecektir.

BDDK ve Çukurova Grubu arasında, 4 Ağustos 2004 tarihinde gerçekleştirilen "Ek Sözleşme", aslında "müflis" bir sermaye grubunun, üstelik de ödeme planları bile belirgin olmayan bir protokol karşılığında, borçlarının 2 milyar 50 milyon dolara ulaşan miktarının "erken ödeme imtiyazı" adı altında silinmesidir. Ancak, Çukurova Grubu yeni sözleşme ile 20 ayda ödeyeceğini beyan ettiği borçlarını, ödeme planında yer alan takvime göre ödemek yerine erteleme yolunu seçmiştir. Grubun ödeyeceğini taahhüt ettiği borçlar, Sözleşme tarihindeki dönemler içerisinde ödenmemekte, ancak Sözleşme de yer alan "borçların üst üste iki kez veya toplam dört kez ertelenmesi halinde sözleşmenin iptal edilebileceği" maddesine dayanarak ertelenmektedir. Çukurova Holding ile BDDK arasında gerçekleştirilen "Ek Sözleşme" dönemi içerisinde Türkiye'de medya gruplarının ise yine ekonomik krizler bağlamında anlaşılabilecek bir gelişme içerisinde olduğu gözlemlenir. Türkiye'de bir medya gücüne sahip olmanın sahibi için sağladığı siyasal ve ekonomik güç birliğine rağmen, ulusal medya gruplarının haberlerinde Ek Sözleşme karşılığını ancak süre giden "medya savaşları" içerinde bulmuştur.

4 Ağustos 2004 tarihindeki Ek Sözleşme, Doğan Grubu'nun, Turkcell üzerindeki ticari çıkarlarını önemli ölçüde ancak olumsuz olarak etkilemekteyken, Çukurova Grubu'nun toplam borçlarının üstelik "erken ödeme" adı altında önemli bir miktarının (yaklaşık 2 milyar dolar düzeyindeki miktarının) silinmesine yol açması üstelik Turkcell ve Digitürk gibi oldukça karlı şirketlerin yine Çukurova Grubu tarafından öncelikli olarak (opsiyon hakkı) satın alınabilmesi Doğan ve karşıtları arasındaki hegemonya mücadelesini yeniden gündeme getirir. Ancak bu dönemde, Uzan Grubu şirketlerinin yönetim ve denetimi İmar Bankası'ndaki yolsuzluk nedeniyle BDDK tarafından Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilince ve bu araştırma kapsamındaki A TV (Bilgin ve Ciner Medya Grubu) isimli televizyon kanalının da, Bilgin Grubu'na ait olan diğer medya şirketlerinde olduğu gibi, hisse senetlerinin Fon rehininde olması medya savaşlarında Doğan Grubu'nun tek başına kalmasına yol açmaktadır. Bu açıdan 4 Ağustos 2004 tarihi, Türkiye medyasındaki savaşlar dönemi içerisinde Doğan Grubu'nun giderek yalnız kaldığı, Fon'a devredilen medya şirketlerinin, Doğan Grubu'nun iddialarına karşı önemli cevaplar geliştiremediği bir dönemi oluşturur. Örneğin bu dönem içerisinde Star Televizyonu yalnızca BDDK açıklamasını yayınlamakla sınırlı bir haber pratiği içerisinden geçmektedir. Öte yandan Bilgin ve Ciner ortaklığı ve Çukurova Grubu ise Doğan Grubu'nun iddialarına karşı yalnızca Sabah ve Akşam gazeteleri üzerinden yanıt verebilirler. Bu nedenle, araştırmanın bu kısmında Doğan Grubu'nun televizyon haberlerinin karşısında, diğer grupların yalnızca gazete haberlerinin şematik analizleri gerçekleştirilecektir.

Kanal D Televizyonu Ana Haber Bülteni

Doğan Grubu, örnekleri ekonomik krizler dönemindeki diğer haberler de açık bir biçimde görüldüğü gibi, Çukurova Holding ve BDDK arasındaki Ek Sözleşme dönemini yine "hortum" söylemi üzerinden gerçekleştirmektedir. Ancak bu dönem, Doğan Grubu'nun yayın politikalarında iki önemli unsurun öne çıkartıldığı gözlemlenir. Birincisi, Çukurova Holding'in borçlarını "kara para" ile ödenebileceğine ilişkin iddiadır ki, dönemin BDDK başkanı Tevfik Bilgin'in "birincil tanımlayıcı" olarak kullanıldığı haber şemalarına bu iddia yer almaktadır. Doğan Grubu tarafından öne çıkartılan ikinci iddia ise, anlaşmanın erken ödenmesi karşısında Çukurova Grubu'nun borçlarında yaklaşık 2 milyar dolara ulaşan bir indirimin yapılmasıdır ki, Doğan Medya Grubu anlaşmanın bu maddesine ilişkin olarak "Karamehmet borcunu sildirdi" tanımını üretmiştir. Haber şemaları aşağıdaki gibidir:

Alt Yazı: Ekonomide Sıcak Gün	
Haber Metni	Görüntü
Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu ile Çukurova Grubu arasındaki pazarlık, anlaşmayla sonuçlandı. Alt Yazı: 2 Milyar Dolar Sildirdi 4 Milyar Dolara Anlaştı Çukurova Grubu, toplam borcundan 2 milyar dolar sildirdi. Anlaşmayla, Çukurova'nın, Sigorta Fonu ile Yapı Kredi'ye olan 6.2 milyar dolarlık borcu yalnızca 4 milyar 150 milyon dolara indirildi. Grup, bankacılığa veda edecek, Yapı Kredi ancak Ekim 2005 yılı içerisinde satılacak. Anlaşmanın dikkat çeken noktaları ise şu şekilde: (Flash tekniği kullanılmış, ancak anlaşmanın belirli maddeleri öne çıkartılmıştır. Bunlar aşağıdaki gibi yer almaktadır) 1. Grup, 2 milyar dolardan kurtuldu. 2. Ödeme Süresi 20 aya indi 3. Yapı Kredi Bankası'nı Fon'da satabilecek.	Mehmet Emin Karamehmet, yakın ve ayrıntı çekim planları. Ek Sözleşme: ekran üzerinde yalnızca anlaşmanın maddelerini gösteren yazılı bir metin vardır.
Çukurova Grubu, borçlarından bir bir kurtulurken yapılan anlaşma şu maddeleri içeriyor.	

(anlaşmayla ilgili maddeler"	Haberde resmi belge kullanılması ile sözde bir nesnellik kurulmuş olur.
Bu Haberin Toplam Süresi: 1 Dakika 10 Saniye. Sıradaki Haber: Garanti Bankası'nın yurt dışından bir banka ile ortaklık görüşmesi.	

Doğan Grubu'nun yayın politikalarında önemli bir devamlılık olduğu gözlemlenir. Bu doğrultuda Kanal D'nin tıpkı Pamukbank'ın Fon'a devredildiği dönemden itibaren oluşturduğu "kurtarma" tanımı Ek Sözleşme döneminde de devam etmektedir. Çukurova Grubu'nun söz konusu anlaşma ile "kurtulduğu" ancak söz konusu "kurtulma" eylemine, BDDK'nın yol açtığı haber içerisinde öne çıkartılmaktadır. Ek Sözleşme dönemine ilişkin ilk haberinde, doğrudan "birincil tanımlayıcı" içerisinden hareket eden Kanal D, aslında egemen ideolojinin "gönderim çerçevesini" de yine haber içerisinde kurmaktadır. Haberlerin sosyal olarak yapılandırılmış bir pratik olduğunu vurgulayan çalışmalar içerisinde (aktaran Cottle,2002:120, Watson, 2003: 154) medyanın ekonomi politiğinin ideolojik anlam üretiminde oldukça önemli bir etkisinin olduğu belirtilmektedir. Doğan Grubu yayın politikalarında da ekonomik çıkarlar tarafından ideolojik anlam üretiminin gerçekleştirilmesi dikkat çekmektedir. Ancak, Doğan Grubu'nun Çukurova Grubu ile ilgili haberlerinde, tıpkı Bilgin Grubu'na ilişkin haberlerde de örnekleri görüldüğü gibi, habere dönüştürülecek olaylar için giderek "birincil tanımlayıcı" konumundan hareket ettiği gözlemlenir. Buna ilişkin oldukça önemli bir örnek, Çukurova Grubu'nun BDDK ve TMSF'ye ödeyeceği borç üzerinde "kara para" takibinin yapılacağı yönündeki haberde görülür:

Alt Yazı: Paranın Kaynağına Bakılacak.	
Haber Metni	Görüntü
Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Başkanı Tevfik Bilgin, Çukurova Grubu'nun borcunu ödemek için dışarıdan getireceği 4.1 milyar doların kara para olmaması için önlem alınacağını söyledi. Bilgin, sözleşmede 4.1 milyar doların geliş şekli belli, yani milyon dolarlar bavula konulup getirilmeyecek, para uluslararası finans sisteminden geçirilecek dedi.	
"Tevfik Bilgin....Basın Toplantısı" Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Başkanı Tevfik	Tevfik Bilgin, yakın ve ayrıntı çekim planları ile ekrana getirilir. Bu çekim

Bilgin, Çukurova'nın borcunu öderken kullanacağı paranın bir off – shrore tabela şirketinden geldiğini bildiklerini, bunun dünyada kullanılan bir yöntem olduğu için kabul edilebileceğini söyledi. Bilgin, BDDK'nın gelecek 4 milyar doların kara para olmaması için önlem alınacağını da belirtti. (Tevfik Bilgin.....Kanal D ana haber bültenine katılarak Çukurova Grubu ile ilgili soruları yanıtlar, ancak bu görüşmenin yine Doğan Grubu içerisinde yer alan CNN Türk kanalında da canlı olarak yayınlanması dikkat çekmektedir. Tevfik Bilgin, Çukurova Grubu'nun ödeme yönteminin hukuki koşullara uygun olduğunu belirtmesine rağmen, alt yazıda BDDK'nın Çukurova ödemesine ilişkin kara para takibi yapılacağı yansıtılır) Çukurova Grubu'nun borcunu nasıl ödeyebileceği ise şüphe konusu Olmaya devam ediyor.	planı ile amaçlanan duygu ve düşüncelerin yansıtılmasıdır.
Bu Haberin Toplam Süresi: 4 Dakika 18 Saniye. Sıradaki Haber: Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın basın açıklaması.	

Doğan Grubu, Çukurova Grubu'nun ödeme planına ilişkin yaptığı haberlerinde bu kez "kara para" iddialarını gündeme getirmekte ve Çukurova Grubu'nun aslında yasa dışı bir şirket olduğunu öne çıkartmaktadır. Öyle ki, ideolojik anlam üretiminin "gizemleştirme" tekniğini kullanan haberde Doğan Grubu'nun olaya ilişkin durum tanımlarını doğrudan geliştiren birincil tanımlayıcı konumundan hareket ettiği olanca açıklığı ile görülmektedir. Ancak, Doğan Grubu özellikle Çukurova Grubu'nun Ek Sözleşme de yer alan ödeme planına uymaması ve yurt dışı kaynak olarak gösterdiği "Northway Petroleum" şirketi ile ortaklığının anlaşılması üzerine doğrudan birincil tanımlayıcı konumuna gelecektir. Aşağıda söz konusu haberin şematik yapısı yer almaktadır:

Alt Yazı: Çukurova Suç Kreditörde dedi, Kreditörle Ortaklığını Gizledi. Flash: Çukurova Skandalı.	
Haber Metni	Görüntü
Türkiye bugün Çukurova Grubu'nun yol açtığı skandalı konuşuyor sayın seyirciler. 130 milyon dolarlık taksitin aksaması kreditörden kaynaklandı diyen Çukurova Grubu, adres gösterdiği Northway Petroleum	

şirketinin ortağı çıktı. Çukurova Grubu'nun TMSF'ye yapacağı ödemenin 4.1 milyar dolarlık ölümü için adı geçen kreditör şirket, NPS'nin kurucusu ve başkanı olarak görülen Gary Steven Browning ise ortalıkta yok.	Siyah – beyaz bir vesikalık fotoğraf ile Browning.
19 Ağustos 2004 tarihinde Turkcell'in Yönetim Kurulu Üyeliğine atanan Browning, Turkcell'in internet sitesinden şöyle tanıtılıyor: "Ekran üzeri yazı olarak, Turkcell internet sitesinde yer alan Browning, geçmişte doğalgaz ve petrol mühendisliği alanlarında geniş kapsamlı çalışmalar yaptı. Şu anda Orta Asya'da güç terminalleri boru hatları, doğalgaz ve petrol arama gibi konuları da kapsayan enerji projeleri üzerinde çalışıyor ".	Ekran üzeri yazı.
Milliyet Gazetesi'nin edindiği bilgiye göre 29 Ağustos 1953 doğumlu olan Browning, bir İngiliz vatandaşı. Ancak, adresini İsrail'de veriyor. NPS'nin pay listesinde de İsrail adresi yer alan Browning tüm aramalara rağmen bu adreste de bulunamadı. Evet sayın seyirciler. Çukurova Grubu'nun patronu Mehmet Emin Karamehmet'in dünyanın tartışmalı insanlarından oluşan bir sermaye grubunu arkasına alarak TMSF ve Yapı Kredi Bankası'na olan borçlarını ödemeye kalktığı bir bir ortaya çıkıyor. Bugün Browning skandalının yarattığı şok devam ederken, bu kez de Northway Petroleum'un diğer ortağının karmaşık ticari ilişkileriyle tanınan Rus Chorny kardeşler olduğu ortaya çıktı. Halen İsrail'de yaşayan Chorny kardeşlerin dünyanın en büyük kara para aklayıcıları olduğu, Bulgaristan'da yatırım yapacakları sırada Bulgar Hükümeti'nin kayıtlarından anlaşıldı. Chorny'ler, İsrail'de paravan bir şirket aracılığı ile İsrail'in en büyük GSM operatörü Bezeq'in yüzde yirmi hissesini satın almaya kalkınca, bu ülkede de haklarında soruşturma açıldı.	kamera üst açı Mehmet Emin Karamehmet (bu çekim planı ile Karamehmet hakkında olumsuz çağrışımsal anlamların üretilmesi amaçlanmıştır).
Chorny kardeşler, Bank of New York'a aktarılan bir para nedeniyle kara para soruşturması geçirdi. FBI tarafından aranan iki kardeş, ABD, Rus ve İsrail pasaportlarını kullanıyor.	Siyah – beyaz vesikalık fotoğraflar ile Chorny kardeşler.

Çukurova Grubu'nun borçları giderek arapsaçına dönerken dünyaca ünlü ekonomi gazetesi Financial Times durumu Türk Bozgunu olarak değerlendirdi. Alt Yazı: Türk Bozgunu. İngiliz Financial Times, Çukurova Grubu'nun TMSF ve Yapı Kredi Bankası'na olan borcunu indirimli ikinci anlaşmaya rağmen ödememesini, Türk Bozgunu başlığı ile okuyucularına duyururken bu durumun, Türkiye'de bankacılık reformu için kritik bir test haline dönüştüğünü bildirdi. Gazete, Mehmet Emin Karamehmet'in bir zamanlar dünyanın 29. zengini olmasına rağmen borçlarına sadık olmadığını da okuyucularına bildirdi.	Financial Times gazetesinin ön kapağı kullanılarak, haber dili öne çıkartılmıştır. Mehmet Emin Karameh met'in arşiv görüntüleri.
Bu Haberin Toplam Süresi: 4 Dakika 23 Saniye. Sıradaki Haber: BDDK ve TMSF Yüzüstü Kaldı, Karamehmet Zaman Kazandı.	

Çukurova Grubu'nun, BDDK ve TMSF yetkilileri ile gerçekleştirdiği Ek Sözleşme kapsamında borçlarını zamanında ödeyemeyince, Doğan Grubu habere dönüştürülecek olaylar için doğrudan birincil tanımlayıcı konumundan hareket etmeye başlamıştır. Çukurova Grubu'nun zaten borçlarını ödeyemeyeceği ancak Türkiye'ye kara para transfer etmeye çalışan bir şirket olduğunu vurgulayan haber dizisi içerisinde, Çukurova Grubu'nun kreditörleri olan işadamlarının da geçmişleri gündeme getirilir, Doğan Grubu habercilik pratikleri içerisinde kavga içerisinde olduğu işadamlarının (Bilgin, Ciner, Karamehmet vb) geçmişlerinin öne çıkartılması hegemonya mücadelesi içerisinde oldukça önemlidir. Çünkü, toplumun geniş kesimlerinin ancak "suç" eylemleri içerisinde tanıdığı işadamlarının,ve daha da önemlisi, rakip gruplardan yöneltilecek mesajların "önemsizleştirilmesi" ancak, söz konusu kişilerin geçmişte de en az bugünkü gibi suçlu oldukları düşüncesinin egemen kılınması ile gerçekleşmektedir. Ancak, 4 Ağustos 2004 tarihinden başlayan süre içerisinde Doğan Grubu'nun haber pratikleri içerisinde, olaylara ilişkin tanımları üreten birincil tanımlayıcı konumundan hareket etmesi oldukça önemlidir. Ekonomik krizler sürecinde Doğan Grubu'nun, Çukurova Grubu'na ilişkin haberlerde yer alan BDDK, TMSF veya Çukurova Grubu yetkililerinin durum tanımlarını hiç kullanmaması dikkat çekmektedir. Aşağıda, Doğan Grubu'nun "birincil tanımlayıcı" konumu içerisinden hareket ettiği 14 Ekim 2004 tarihli haberinin şematik analizi gerçekleştirilecektir:

Alt Yazı: BDDK ve TMSF yüzüstü kaldı, Karamehmet zaman kazandı.	
Haber Metni	Görüntü
Çukurova Grubu, 2003 yılı başında imzaladığı 15 yıl vadeli, 6.2 milyar dolarlık anlaşmadan sonra bir ek protokolle elde ettiği, 20 ayda 4.2 milyar dolar ödeme ve Yapı Kredi Bankası'nın elindeki iştirak hisselerini uygun koşullarda geri alma imkanlarını kaybetti. Böylelikle, bir anlamda BDDK ve TMSF yetkililerinin gösterdiği iyi niyet karşılıksız kalırken, Çukurova Grubu aylardır tek kuruş ödeme yapmadan zaman kazanmış oldu. TMSF ve Yapı Kredi Bankası'na yapacağı ilk ödemeyi zamanında gerçekleştirmeyen Çukurova Grubu için en önemli açıklama dün Yapı Kredi'den yapıldı. Anlaşmayla 31 Ocak 2003 tarihinde imzalanan anlaşmaya geri dönüldüğü bildirildi. TMSF yetkilileri ise Çukurova Grubu alacaklarının temerrüde girdiğini ancak 31 Ekim 2004 tarihine kadar temerrüt faizi işletilerek bekleneceği vurgulanmıştı.	Yakın planla anlaşma görüntüleri.
Yapı Kredi tarafından yapılan açıklamayla, Çukurova Grubu'nun ilk ödemesini dün itibariyle yapmaması nedeniyle imzalanan, Ek Finansal Yeniden Yapılandırma Sözleşmesi'nin varlık satışına ilişkin hükümlerinin geçersiz kaldığını açıkladı. Bugünkü gelişmeler sonucunda, Çukurova Grubu hisse senetlerine ilişkin tahtalar da geçici olarak işleme kapatıldı.	Yapı Kredi Bankası genel çekim planı (ancak bu çekim planı ile görüntülerin anlamının, haberdeki sözcükler ile bastırılması dikkat çekmektedir).
Bu Haberin Toplam Süresi: 2 Dakika 11 Saniye. Sıradaki Haber: Doğal Hayat Yürüyüşü	

Doğan Grubu'nun yukarıda yer alan haberi, ekonomik krizler dönemine ilişkin şematik analizleri gerçekleştirilen haber şemaları içerisindeki haberlerle karşılaştırıldığında, bir medya grubunun ekonomik çıkarların belirleyiciliğinde habere dönüştürülecek olaylar için doğrudan birincil tanımlayıcı konumundan hareket ettiğini ortaya çıkartmaktadır. Çünkü, Çukurova ve BDDK arasındaki anlaşmaya göre, Çukurova Grubu'nun üst üste ancak 2 kez veya tüm anlaşma dönemince 4 kez borç ödenmesinin geciktirilmesi yönünde bir hakkı bulunmaktadır. Doğan Grubu tarafından ise anlaşmaya ilişkin söz konusu maddenin bilinmemesi ise mümkün değildir, çünkü anlaşma maddeleri Türkiye medyasında ilk kez Doğan Grubu tarafından zaten

ayrıntılı olarak yayınlanmıştır. Öyle ki, henüz hiçbir medya grubu anlaşma maddelerine ilişkin haberleri yayınlamamışken dahi 4 Ağustos 2004 tarihindeki ara haber bültenlerinde Kanal D televizyonunun Çukurova ve BDDK arasındaki anlaşmayı olanca açıklığı ile yayınladığı gözlenir. Ancak, Kanal D ana haber bülteninde yer alan yukarıdaki haberin, Doğan Grubu'nun yayın politikaları tarafından "yönlendirilmiş" olduğu açıktır. Öyle ki, Çukurova Grubu'nun borç ödemelerindeki gecikmeler, Ek Sözleşme'nin iptal edilmesine yol "açacakmış" söylemi ancak, haber pratiği içerisinde olayların içinde yer aldığı toplumsal bağlamdan kopartılması veya parçalanmasını gösterir ki, medya metinlerinde ideolojinin işlemesi de zaten ideolojinin "maskeleme" ve "parçalama" işlevlerinin kullanılmasıyla gerçekleşir.

Doğan Medya Grubu'nun, ekonomik krizlerin henüz başlangıcından itibaren sahipleri tarafından iflasa sürüklenen batık banka ve sermaye gruplarına karşı gerçekleştirdiği ideolojik anlam üretiminin, medya metinlerinde ideolojinin işlemesiyle ilişkili olarak "maskeleme", "olayları toplumsal bağlamından parçalama", "batık banka sahiplerini ve sermaye gruplarını giderek suçlu kimlikleri üzerinden öne çıkartma", "karşıt hegemonik söylemleri ise giderek önemsizleştirme" tekniklerini kullanarak işlediği gözlemlenir. Ancak, Doğan Grubu'nun söz konusu ideolojik anlam üretimi tekniklerini kullanması aslında, liberal çoğulcu yaklaşımın medya kurumları ve habere ilişkin öngörüleri ile bağdaşmayan bir biçimde, habere dönüştürülecek olaylar için giderek "birincil tanımlayıcı" olarak konumlanmasına yol açmakta, egemen ideolojinin gönderim çerçeveleri (hortum, karanlık geçmiş, yolsuzluk, talan, vurgun, çıkar çemberi, çıkar üçgeni vb) giderek yalnızca Doğan Grubu tarafından üretilmektedir ve zaten, haberin söylemsel kapanıklılık içerisinde farklı anlamlandırmalara kapatılması da medya grubunun giderek birincil tanımlayıcı olarak konumlanmasıyla gerçekleşmektedir, doğrudan bir ifadeyle, Doğan Grubu'nun haberlerinde olanca açıklığı ile görüldüğü gibi haberlerdeki söylemsel kapanıklılık ile ideolojik bir mücadele süre gitmektedir. Ancak, söz konusu mücadele dikkatlerin hegemonya mücadelesine çevrilmesine yol açmaktadır. İdeolojik anlam üretimi, Doğan Grubu'nun hegemonik söylemsel pratikleriyle doğrudan ilişkilidir. Çünkü hegemonyanın; ana hatları ile bir grubun (veya sınıfın), diğer gruplar üzerinde yalnızca ekonomik çıkarlar çerçevesinde değil sosyal ve kültürel alanlarda da egemen olması ve söz konusu egemenlik ilişkisinin, toplumun geniş kesimleri üzerinde rıza üretimiyle gerçekleşmesi sürecidir ki, Doğan Grubu'nun zaten ideolojik anlam üretimi ile gerçekleştirmeye çalıştığı amacı da bu oluşturur. Krizler sürecinde Fon'a devredilen banka sahipleri, ancak özellikle Bilgin ve Karamehmet, için kullanılan "hortumcu", "suçlu", "vurguncu", "talancı", "batık", "vatandaşın sırtına bindirilen önemli yük" söylemleri aslında toplumun geniş kesimlerinde rıza üretiminin veya doğrudan bir ifade ile "ortak uzlaşının" kurulması adına oldukça önemlidir.

Türkiye'de ekonomik krizler döneminde medyanın ardındaki sermaye gruplarının üstelik medya ekseninde gerçekleştirilen hegemonya mücadelesi, yalnızca Doğan Medya Grubu'nu değil, diğer medya gruplarını da hegemonik söylem mücadelesine itmiştir. Diğer ulusal medya gruplarının söylem pratikleri içerisinden bakıldığında hegemonya mücadelesinin nasıl inşa edildiği de olanca açıklığı ile görülmektedir. Ancak, Türkiye medyasının 1980'lerden itibaren yaşadığı değişim sürecinin, medyayı giderek sermaye fraksiyonlarının "saldırı" ve "savunma" silahı olarak kullanması da söz konusu hegemonik mücadeleden bağımsız değildir.

Doğan Grubu'nun giderek "saldırganlaşan" bir medya üzerinden gerçekleştirdiği ideolojik mücadele, diğer gruplardaki ifadesini giderek hem (Doğan Grubu'nun karmaşık ticari ilişkileri karşısında) saldırı ve hem de (Doğan'ın saldırılarını karşılama amacıyla) savunma amaçlı ideolojik anlam üretimiyle bulmaktadır. Ancak, sahipleri tarafından iflasa sürüklenen ve birbiri ardına Fon'a devredilen banka ve medya ortaklıklarının ise Fon denetimine girmesinin ardından "hegemonik cepheden" ayrıldığı gözlemlenir. Bu nedenle 4 Ağustos 2004 tarihinde, Çukurova ve BDDK anlaşması Doğan karşıtı cephede Uzan Grubu'nun Fon'a devredilmesi, Bilgin Medya Grubu hisselerinin ise tam da söz konusu dönemde Fon denetiminde (rehininde) yer alması Ek Sözleşme haberlerinde diğer grupların, söylem pratiklerinde sınırlandırılmasına yol açmıştır. Örneğin Star Televizyonu söz konusu dönemde yalnızca BDDK ve TMSF'nin açıklamalarını yayınlamakla sınırlı bir habercilik gerçekleştirmiştir. Aşağıda, A TV ve Show Televizyonları'nın ana haber bültenlerindeki Ek Sözleşme haberlerinin şematik analizleri gerçekleştirilecektir.

A TV Ana Haber Bülteni

Ek Sözleşme döneminde A TV'nin konu ile ilgili yalnızca iki haber gerçekleştirdiği ancak her iki haberinde de Çukurova Grubu'nu savunmaya yöneldiği görülür. Bu haberlerin ilki Çukurova Grubu ve BDDK arasında yer alan Ek Sözleşme açıklamalarını, ikincisi ise TMSF Başkanı Ahmet Ertürk'ün, "Çukurova Grubu ile ilgili saldırı amaçlı haberlere yer verilmemesi" ile ilgilidir. Aşağıda haberlerin şematik analizleri gerçekleştirilecektir.

Alt Yazı: Yapı Kredi'den vazgeçti, 20 ayda 4 milyar dolar ödeyecek.	
Haber Metni	Görüntü
Çukurova Grubu'nun, Yapı Kredi ve Pamukbank'a olan borcunun erken ödenmesine ilişkin yeni planda son aşamaya gelindi. Yapı Kredi Bankası'ndan vazgeçen Karamehmet, 20 ay içersinde 4 milyar dolar ödeyecek. Çukurova Grubu, Pamukbank ve Yapı Kredi Bankası'na olan	

borcunu erken ödeme konusunda son aşamaya geldi. 15 yıla yayılan borcun, vadesinden önce ödenmesine ilişkin plan TMSF'den sonra Ankara'da da BDDK'ya anlatıldı. Ekibi ile birlikte BDDK'ya gelen ve anlaşma şartları hakkında bilgi veren Mehmet Emin Karamehmet, Yapı Kredi Bankası'ndaki ısrarından da vazgeçti. Alt Yazı: Yeni Plan Ne İçeriyor. (Ekran üzeri yazı tekniği ile yeni planın maddeleri ekrana yansıtılmıştır). BDDK yetkilileri ise, henüz TMSF'nin kurulmadığı günlerde Çukurova Grubu'nun bir ödeme planı sunduğunu ancak o planda Yapı Kredi'yi bırakmak istemediğini hatırlattılar ve anlaşmak için TMSF'nin alacaklarını tahsil konusunda karar vermesinin yeterli olacağını belirttiler. Üstelik, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun bu kararı onaylaması da gerekmiyor. Çukurova ve BDDK arasında gerçekleştirilen anlaşma üzerinde sorunlar çıkması halinde eski anlaşmaya da dönülebileceği anlaşma maddelerine eklendi.	Mehmet Emin Karamehmet genel çekim planı Ekran üzeri yazı. BDDK binası genel çekim.
Bu Haberin Toplam Süresi: 2 Dakika 10 Saniye. Sıradaki Haber: İsrail'de Patlama	

Çukurova Grubu ile ilgili haberlerinde hem Mehmet Emin Karamehmet'i ve hem de Çukurova Grubu'nu savunma amaçlı habercilik pratiği gerçekleştiren A TV'nin, Ek Sözleşme hakkındaki haberlerinde de aynı politikayı izlediği olanca açıklığı ile görülmektedir. Doğan Grubu'nun "hortumcu" olarak suçladığı Karamehmet, A TV ana haber bülteninde borçlarını tam zamanında ödeyen ve üstelik borç ödemek için çaba harcayan bir işadamı kimliği içerisinde öne çıkartılmıştır. A TV'nin söylemsel pratikleri içerisinde Çukurova Grubu'nun borçlarını "erken ödemesi", "Yapı Kredi Bankası üzerinde ise ısrar etmemesi" önce çıkarılmış ancak BDDK ile yapılan anlaşmaların üstelik Bankacılık Kanunu tarafından, sahip olduğu bankanın Fon'a devredilmesi halinde sermaye grubunun yeniden bankacılık yapma izninin olmadığı haber içerisinde gizlenmiştir.

A TV'nin haber pratikleri içerisinde Çukurova Grubu'nun savunulması, önemli bir yayın politikası olarak öne çıkmaktadır ve zaten A TV, Çukurova Grubu'nu özellikle borçların ertelenmesi döneminde de (17 Ekim 2004), dönemin TMSF Başkanı Ahmet Ertürk'ün söylemi ile savunacaktır.

Alt Yazı: Çukurova'nın İtibarını Sarsmayın	
Haber Metni	Görüntü
TMSF Başkanı Ahmet Ertürk, Çukurova Grubu'nun borç taksitlerini zamanında ödememesi üzerine ortaya çıkan tartışmalara dikkat çekerek, Çukurova Grubu'nun itibarını zedeleyecek ve kredibilitesini zayıflatacak haberler Türk ekonomisine zarar verir dedi.	
TMSF Başkanı Ertürk, Çukurova Grubu'nun Yapı Kredi ve Fon'a olan borç taksitlerini zamanında ödememesi üzerine ortaya çıkan belirsizliklere yönelik soruları yanıtlarken, Biz üzerinde anlaştığımız sözleşmeleri iki taraflı olarak sonuna kadar uygulamak istiyoruz dedi.	Ahmet Ertürk, genel ve omuz üzeri çekim planları.
"Ahmet Ertürk……Basın Toplantısı" (Ertürk'ün kendi sesinden verilen basın toplantısında Fon'un özellikle eski sözleşmeye dönmek istemediği vurgulanmıştır). Ahmet Ertürk, konuşmasının devamında Ek Sözleşme'nin her iki tarafca da uygulanması gerektiğini belirtti. Çukurova Grubu'nun kreditörü hakkındaki soruları da, paranın kaynağı ile ilgilenmesi gereken kurumlar var, uluslararası finans kurumları var, paranın kaynağı Fon'un sorunu değil Çukurova Grubu'nun nereden para getirdiği beni ve Fon'u hiç ilgilendirmiyor, bu sorularla karşılaşmamak için sözleşmelerde kreditörün ismi hiçbir biçimde geçmedi, Çukurova Grubu borçlarını ödesin bu yeter dedi.	Ek Sözleşme ekran üzeri yazı olarak verilmiştir
Bu Haberin Toplam Süresi: 2 Dakika 11 Saniye. Sıradaki Haber: İstanbul'da Trafik Çilesi.	

Doğan Grubu'nun, Çukurova Grubu'nun kreditörü ile gerçekleştirdiği haberlerine ilişkin söylemsel karşılık A TV'nin yukarıdaki haberinden gelmektedir. Üstelik, Doğan Grubu içerisinden gerçekleştirilen "birincil tanımlayıcılık", A TV'de ki yerini gerçekten de olaylara ilişkin durum tanımlarını gerçekleştirebilme, "sorunun ne olduğun" tanımlama yeterliliğine sahip olan TMSF Başkanı Ertürk'ün söylemine dayandırmıştır. Ancak, A TV'nin yukarıdaki haberde yer alan tekniği, gerçekte hegemonya mücadelesi için oldukça anlamlı olan bir diğer amaca hizmet etmektedir. Çukurova Grubu'nun borçlarını zamanında ödememesi gerçekte konu ile ilgili sayısız değerlendirmelerin yapılmasına yol açabilecektir, A TV söz konusu

durum tanımı içerisindeki söylemsel mücadeleyi de sınırlandırmış, olaya ilişkin sonraki durum tanımlarının gerçekte "tartışma ile ilgili veya ilgisiz olarak etiketlenerek" söylemsel mücadele alanından dışlanabilmesine yol açmıştır. Üstelik, Doğan Grubu'nun kreditörle ilgili açıklama ve anlamlandırma iktidarını da yine Fon Başkanı Ahmet Ertürk'ün söylemi üzerinden dışlamaktadır.

Türkiye'de medyanın giderek, toplumsal güç ve iktidar mücadelesi alanına dönüşmesi aslında ekonomik krizler döneminde olanca açıklığı ile ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda, 1980'lerden sonra önemli bir değişim yaşayan Türkiye medyasının sermaye grupları tarafından "savunma" aracı olarak kullanılmasına ilişkin örnekler de, medyanın toplumsal güç ve iktidar mücadelesi yeri olarak anlaşılmasını sağlayacaktır. Araştırma kapsamında, özellikle Çukurova Grubu'nun mülkiyetindeki Show Televizyonu ana haber bültenlerinin savunma amacıyla yoğun olarak kullanıldığı gözlemlenmektedir.

Show Televizyonu Ana Haber Bülteni

Show Televizyonu ana haber bültenleri gerçekte Türkiye'de yeni sahiplik yapısının medya gücünü bir tür "savunma" amaçlı kullanmasına dair önemli örnekleri sergilemektedir. Doğan Grubu'nun hegemonik söylemi karşısında Çukurova Grubu'nun çıkarlarını korumaya yönelen Show Televizyonu, haber pratiklerinde daha çok "yapılan anlaşmaların, ülke yararına olacağı", "Ek Sözleşme'nin aslında Çukurova Grubu'nun erken ödeme planı olduğu", "yapılan anlaşmaların Türkiye ekonomisine önemli bir katkı sağlayacağı" vurgusu üzerinden karşıt hegemonik mücadeleyi sürdürülmüş ancak Çukurova Grubu'nun anlaşma yaptığı kreditörle ortaklığı, yapılan yeni anlaşmanın borç üzerinde önemli bir indirmeye yol açacağı, ekonomik kriz döneminde Pamukbank'ın niçin ve nasıl Fon'a devredildiği savunma amaçlı yayıncılık pratikleri içerisinde hegemonik söylemlerin dışında bırakılmıştır. Aşağıda Show Televizyonu ana haber bültenlerinin şematik yapısı çözümlenecektir.

Alt Yazı: BDDK: Çukurova Grubu ile Anlaştık.	
Haber Metni	Görüntü
Çukurova Grubu'nun erken ödeme planının yolu açıldı. BDDK, TMSF ve Yapı Kredi mutabakata varıldığını duyurdu. TMSF ile Çukurova Grubu'nun, Yapı Kredi Bankası'na Borçları ve banka mülkiyet sorunu için Aralık 2003'ten beri yürüttüğü görüşmeler prensip anlaşmasıyla tamamlandı. İmzaların bugün atılması bekleniyor.	

Sözleşmedeki vade, 15 yıldan 13 aya indi. TMSF'ye yeni vadeden hesapla 2.1 milyar dolar, Yapı Krediye'ye ise 2 milyar dolar ödenecek. Yapı Kredi Bankası'na ait hisseler ise Fon rehninde kalacak, Çukurova Grubu 31 Ekim 2005'e kadar elindeki Yapı Kredi hisselerini satacak. Alt Yazı: Türk Ekonomisi Neler Kazanacak. (Show Televizyonu, flash tekniği kullanarak anlaşmanın ekonomiye kazandıracağı iddia edilen yararlarını ekrana yansıtmıştır).	BDDK ve Yapı Kredi binaları genel çekim.
1. BDDK ve TMSF, anlaşma başarısıyla ekonominin ivmesini arttıracak 2. İki yıllık sürede toplam 4.1 milyar dolar taze para ekonomiye girecek 3. Bankacılık sistemi kabustan kurtulacak, güçlü bir profil oluşturulacak. 4. Çukurova, dünya devi Turkcell gibi şirketleriyle yeni atılımlar yapacak. Çukurova ve BDDK arasındaki anlaşma siyasiler, işadamları ve ekonomistlerce de olumlu karşılandı. (Show Televizyonu bu cümlenin ardından, Pamukbank'la ilgili sürekli görüşlerini yayınladığı Devlet eski Bakanı Ufuk Söylemez, İstanbul Ticaret Odası Başkanı Atalay Şahinoğlu, Türkiye İşadamları Meclisi Başkanı Oğuz Satıcı, Ankara Sanayi Odası Başkanı Zafer Çağlayan, MHP Genel Sekreteri Cihan Paçacı, Tekstil İhracatçıları Meclis Başkanı Süleyman Orakoğlu'nu birbiri ardına ekrana yansıtır ve görüşlerini alır).	Uzman kimlik kullanımı.
Bu Haberin Toplam Süresi: 3 Dakika 12 Saniye. Sıradaki Haber: İsrail'de Bombalı Saldırı.	

Türkiye medyasında, büyük sermaye güçleriyle bütünleşen medya şirketlerinin, üstelik giderek doğal karşılanan bir biçimde, sermaye grubuyla önemli bir biçimde bütünleşmesi ve şirket çıkarlarının belirlediği bir yayın politikası içerisinden haberlerini biçimlendirdiği dikkat çekmektedir. Show Televizyonu ana haber bültenleri içerisinden bakıldığında söz konusu tespit olanca açıklığı ile ortaya çıkmaktadır.

Pamukbank'ın TMSF'ye devredildiği ilk günden (19.06.2002) itibaren Çukurova Grubu adına önemli bir savunma görevi üstlenen Show Televizyonu ana haber bültenlerinin, habere dönüştürülecek olayların ard alan ve bağlam bilgisindeki değişime göre önemli ölçüde değiştiği gözlemlenir. 19 Haziran 2002 tarihinde, ülkedeki siyasal istikrarsızlığın yol açtığı kriz içerisinde Pamukbank'ın Fon'a devredildiğini belirleyen Show ana haber bültenlerinin, ülkede

siyasal istikrar ve ekonomiye duyduğu inanç ancak Çukurova Grubu'nun toplam borçlarındaki önemli bir miktarın indirilmesi ile "tazelenir". Bununla birlikte, haber söylemi içerisinde yer alan "ülke yararına olacak" teması ancak BDDK Başkanı Tevfik Bilgin ve TMSF Başkanı Ahmet Ertürk gibi "birincil tanımlayıcılar" içerisinden verilmiş, doğrudan bir ifadeyle medya grubunun durum tanımı ancak birincil tanımlayıcılar içerisinden aktarılmıştır. A TV'de de örneği görüldüğü gibi, dönem içerisinde medya grupları arasında süregiden hegemonik söylem pratikleri ancak "birincil tanımlayıcıların" söylemini halkın söylemine dönüştürerek sınırlandırılmıştır. Show Televizyonu ana haber bültenlerinin haberi farklı anlamlandırmalara kapatmak (söylemsel kapanıklılık) ve hegemonik mücadeleyi sınırlandırmak adına izlediği ikinci önemli strateji ise, habere dönüştürülecek olaylar için "referans – uzman" kimliklerinin kullanılmasıdır. Bu doğrultuda, medyanın durum tanımları gerçekte referans – uzman kaynak açıklamaları ile genelleştirilir. Örneğin MHP Genel Başkan Yardımcısı Cihan Paçacı, Çukurova Grubu'nun aslında borçlarını ödemek için "çaba sarf ettiğini", "aksini iddia etmenin ise çok büyük haksızlık olacağını" söylemi ancak bu yönüyle tam da Çukurova Grubu'nun anlamlandırma iktidarını destekler. Öte yandan diğer uzman kişi açıklamaları da bu örnekte yer aldığı gibidir. Örneğin Ankara Sanayi Odası Başkanı Zafer Çağlayan; "Böyle bir pürüzün giderilmesi hem devlet hem de Çukurova Grubu açısından son derece sevindirici. Zaten Çukurova Grubu'na da bu yakışırdı. Çukurova Grubu artık, ülke için yeni istihdam alanları sağlayacaktır. Anlaşma, ekonomiye çok ciddi yararlar getirecektir, darısı diğer bu durumda olanların başına" yorumunu getirirken de gerçekte Çukurova Grubu'nun tanımlarını yeniden üretmektedir.

Show Televizyonu tarafından Ek Sözleşme'nin "olumlu", "Türkiye ekonomisi için önemli bir fırsat", "ekonomiye sağlayan yeni kaynak", "pürüzlerin giderilmesi", "ekonomide kara bulutların dağıtılmış olması", "ekonomiyi rahatlatıcı bir gelişme olması" gibi durum tanımları hem haber söylemi içerisinde vurgulanmış ve hem de Atalay Şahinoğlu, Ufuk Söylemez, Emre Alkın, Zafer Çağlayan, Oğuz Satıcı gibi "kendi kimliği içerisinde tanınan" uzman kaynakların durum tanımları içerisinden verilmiştir.

Ana haber bültenleri içerisinde, uzman kişilerin veya referans kaynakların kullanılmasının, özellikle televizyon haberlerinin söylemsel hiyerarşisi içerisinde bilimi veya doğrudan bir ifade ile olgusallığı temsil etmesi ile profesyonellik ideolojisi için oldukça anlamlı olan nesnel ve tarafsızlığın üretilmesi adına oldukça önemli olduğu görülür. Ancak, uzman kaynakların kullanılması öte yandan karşıt hegemonik söylemlerin dışlanmasına veya daha da önemli olarak bir bütün içerisinde tek bir hegemonik söylemin içerisinde "evcilleştirilmesine" yol açar ki zaten haber söylemlerinde hegemonyanın işlemesi de ancak

karşıt söylemin evcilleştirilmesiyle gerçekleşir. Dennis Mumby ve Carole Spitzack (2001:77); liberal kapitalizmde, hegemonik ideolojinin muhalefeti evcilleştirerek, merkezi ideolojik yapı ile uyumlu biçimlere dönüştürerek işlediğini belirtir. Toplumun geniş kesimlerinin rızası hem dışlama ve hem de içine alma ile sağlanır.

Hegemonik söylem için belirli bir anda egemen olmak değil tam aksine sürekli olarak hegemonya kurabilmek önemlidir, bu nedenle muhalefeti veya karşıt hegemonik söylemleri de içerisine alarak eritir. Show Televizyonu ana haber bülteni içerisinde de açıkça görüldüğü gibi, haberin kendi içerisinde "tutarlı" bir bütün ve kapalı, sıkı bir metin haline gelmesi ancak egemen ideolojinin gönderim çerçevesi içerisinde çalışması ile mümkündür ve bu bağlamda haber medyası, bir yandan egemenin durum tanımlarını üretirken diğer yandan oldukça seçmeci bir işlemin sonucu olarak kendi durum tanımlarını üretmek durumundadır. Toplumun geniş kesimleri üzerinde rıza üretimi veya "ortak duyunun" yaratılması ancak haber içerisinde egemen ideolojinin gönderim çerçevesini oluşturmakla gerçekleşir. Show Televizyonu ana haber bültenleri içerisinde yer alan yukarıdaki haber aslında hegemonik bir söylemin hem egemen gönderim çerçevesini oluşturmak ve hem de karşıt hegemonyayı içine çekerek, etkisiz kılma bağlamında önemlidir. Özellikle Doğan Grubu'nun hegemonik söylemlerine karşı bir söylemsel pratik oluşturmak, Show Televizyonu'nu "uzman kimlik" kullanmaya itmiştir. Ancak, Doğan Grubu'nun söylemsel pratiklerini dengelemenin gerçekte çok da kolay olmadığı ilerleyen zaman içerisinde olanca açıklığı ile görülecektir. Çünkü, Çukurova Grubu'nun yeni sözleşmesinde belirtilen ödeme takvimine uymaması Doğan Grubu'nun söylem pratikleri içinde oldukça önemli bir yer bulurken, Show ana haber bültenleri içerisinden söz konusu söylem pratikleri dengelenememiş, bu haberler açık bir biçimde "görülmemiştir".

Türkiye medyasında, medyanın ardındaki sermayenin yol açtığı veya doğrudan bir ifade ile sermaye grupları arasındaki hegemonik mücadelenin medya ekseninde gerçekleştirildiği kriz döneminde, medya gruplarının habercilik pratikleri ile söz konusu dönemde üretilen haber şemaları üzerine gerçekleştirilen çalışmada, medya sahiplerinin yayın politikaları ve haber içerikleri üzerindeki etkisi olanca açıklığı ile görülmüştür. Ancak, kriz dönemindeki haberlerin şematik analizleri Türkiye'de medya gruplarının, giderek doğal karşılanan bir biçimde, habere dönüştürülecek olaylar için birincil tanımlayıcı olarak konumlandığını ortaya çıkartmıştır.

Habere dönüştürülecek olaylarda medyanın "birincil tanımlayıcı" konumundan hareket etmesi, aslında egemen ideolojinin gönderim çerçevesinin inşa edilmesi (Dursun, 2001:149), demokratik bir iletişim düzeni ve iletişim özgürlüğü üzerindeki önemli bir tehdittir. Türkiye'de medya sahiplerinin, ticari ve günü birlik çıkarları tarafından belirlenen yayın politikaları ile

haber içerikleri üzerindeki etkilerinin demokrasiye ilişkin önemli bir tehdidi oluşturduğu şüphe götürmemektedir. Üstelik, medya sektörü içerisinden dahi, ulusal medya gruplarının, yayın politikaları ile haber içeriklerindeki değişimin "siyasal iktidara" ve "patronlarına" satılık bir medya eleştirileriyle örtüşmektedir.

Türkiye medyası için, "medya savaşları" dönemi ile simgelenen ekonomik krizler döneminde haber içerikleri (söylemsel pratikler) üzerinde medyanın ekonomi – politikalarının oldukça önemli bir belirleyici olduğu da, yalnızca yukarıdaki haber şemalarının irdelenmesi ile bile, açık bir biçimde görülebilir. Ancak, bu araştırma medya grupları arasındaki hegemonik söylem mücadelesini ele alması ve söz konusu mücadele döneminde inşa edilen ideolojik anlamlandırma pratiklerini sorguladığı için, haberlerin cümle yapıları ve sözcük seçimlerini de içeren bir analizi de araştırma kapsamına dahil edilmesini gerekli kılmaktadır.

Aşağıda, ekonomik kriz dönemindeki haberlerin cümle yapıları ve sözcük seçimleri irdelenmektedir.

3.2.3. Televizyon Haberlerinde Hegemonya Mücadelesi: Haberlerde Cümle Yapıları, Sözcük Seçimleri ve İdeolojinin İşlemesi

Araştırmanın bu kısmında, ekonomik kriz dönemindeki haberlerin, dilsel unsurları (cümle yapıları ve sözcük seçimleri) ele alınarak, medya metinlerinde ideolojinin nasıl kurulduğu, ideolojinin, haber kurgularında nasıl işlediği cümle yapıları ve haber dili üzerinden sorgulanacaktır.

Haber anlatılarında ideolojinin işlemesi ve ideolojinin anlamlandırılması, dikkatlerin özellikle medya metinlerinin yapısal niteliklerinin çözümlenmesine götürür. İnal'ın belirlediği gibi (1996:93), yönetenlerin hegemonyalarını kurma sürecinde medya metinlerinin ve özellikle haberciliğin önemi yadsınamaz. Haberin bir söylem olarak değerlendirilmesi bu açıdan oldukça anlamlıdır. Öyle ki, liberal toplumlarda toplumsal rızanın üretimi, giderek medya tarafından gerçekleştirilen metinsel pratikler, söylemler ve söz konusu söylemlerin okunma pratikleri aracılığı ile kurulur. Öyle ki, haberde sözcük seçimleri belirli bir ideolojik seçimi ve ideolojik tutumu yansıtır. Haberde kapanıklılık ve farklı anlamlara izin vermeyecek ölçüde "sıkı" bir metin oluşturulması hem egemen güç ve iktidar ilişkilerinin yeniden üretilmesine ve hem de kaynak söylemlerinin (birincil tanımlayıcı) haber söylemleri içerisinde inanılırlıklarını kurmasına yol açmaktadır. Ancak, bu araştırma kapsamında Türkiye medyası için oldukça önemli bir unsur belirlenmiştir. Medya gruplarının, özellikle ardındaki sermaye grubunun çıkarlarını doğrudan ilgilendiren olaylarda, doğrudan egemen ideolojinin gönderim çerçevesini belirleyen birincil tanımlayıcı konumundan hareket etmesidir. Belirli anlamların üretilmesi için oldukça önemli olan "birincil tanımlayıcı" konumu hegemonya mücadelesi bağlamında dikkat

çekmektedir. Çünkü, medya gruplarının birincil tanımlayıcı olması hem "egemen ideolojinin" anlamlarını üretmesi (hortumculuk, yolsuzluk, vurgun, talan, Doğan Grubu'nun saldırıları vb) ve hem de daha da önemli olarak, söylemsel pratikler içerisinde soruna ilişkin sınırların çizilmesi, farklı anlamların üretilmesinin engellenmesi ve konu ile ilgili olan diğer tartışmaların, sınırlandırılması ve hatta konu ile ilgisiz kabul edilerek tartışma gündemine bile alınmamasıdır. Örneğin, Doğan Grubu'nun birincil tanımlayıcı olarak inşa ettiği anlamlandırma pratikleri içerisinde "hortum" ve "yolsuzluk" oldukça önemli hegemonik söylemleri oluşturmaktadır. Diğer medya gruplarının ise söz konusu tanımların dışında yeni bir anlam üretemedikleri, üretilen anlamların yine "hortum" tanımı çerçevesinde kaldığı gözlemlenir. Hortumcu olarak suçlanan medya grupları ancak kendilerinin değil Doğan Grubu'nun "hortumcu" olduğu yönünde tanım getirebilmiştir. Öte yandan, Türkiye'de medya gruplarının doğrudan birincil tanımlayıcı konumundan hareket etmesi, haberlerde "sapkınlık" sınırının da yine söz konusu medya grupları tarafından oluşturulmasına yol açmıştır.

Medyanın çalışma pratiklerinde, "sapkınlık" sınırı oldukça önemli bir yere sahiptir. Bir yandan ideolojinin medya metinlerindeki işlemesi ve öte yandan kültürel sınırların belirlenmesi için medyanın "durum tanımları" ve "sapkınlık sınırlarının" oldukça anlamlı olduğu gözlenir. Pamela Shoemaker ve Stephen Reese'in (2002:133) belirlediği gibi, medyaya ideolojik gücünü veren tam da durum tanımları yapma, sapkınlık sınırlarının oluşturma gücüdür. Toplumsal güç ve iktidar mücadelesinin belirlediği (veya önemli ölçüde etkilediği) kamusal söylemlerin (medya anlamlarının) üretilmesine, aslında medyanın temel toplumsal işlevleri arasında yer alan "kültürel sınırların korunmasına" yönelir. Reese ve Shoemaker, medyanın toplumsal çıkarları bütünleştirebilmek (kültürel sınırları korumak) için bazı görüş ve değerleri kabul edilebilirlik sınırları içerisinde tutarken, diğerlerini ise meşru olmayanlar kategorisine yerleştirdiğini belirtir. Medyanın meşru sınırlar içerisinde tartışma gündemine bile almadığı görüş ve değerler ise, "sapkınlık" alanını oluşturur. Medyanın sapkınlık alanı içinde inşa ettiği anlamlar, gerçekte "hegemonya" mücadelesinin sınırları içerisinde yer alır. Çünkü, sapkınlık alanı içerisinde yer alan görüşler, tıpkı hegemonya mücadelesinde olduğu gibi, sabit ve değişmeyen bir durumu değil, aksine katılımcılar tarafından etkileşim anında sürekli olarak tanımlanan ve yeniden tartışılan bir konumu oluşturur. Üstelik, haber üretim pratiklerinin de sapkınlık boyutları (çatışmalı olma, sansasyonel olma, göze çarpma vb) üzerine temellendiği gözlemlenir. Ekonomik kriz ve batan bankalar örneğinden hareketle, Türkiye medyasının söz konusu dönem içerisinde kullandığı "hortumcu", "siyasal skandal", "banka yolsuzluğu" söylemleri hem toplumsal bir denetim aktörü olarak medyanın, "toplumsal statükoya" yönelen tehditleri belirlemesi ve hem de toplumun geniş kesimlerinde "ortak duygunun" oluşturulması

adına önem taşımaktadır. Çünkü medyanın, sapkın fikirleri dışlamanın tam aksine bu fikirlerin sapkınlıklarının altını çizecek bir biçimde sergilediği gözlemlenir. İdeolojik statükonun zaten, sapkın fikirlerin aşağılanmasıyla yeniden onaylandığı belirtilir. Ancak, medyanın söz konusu sapkınlık alanını nasıl inşa ettiği ve daha da önemlisi toplumun geniş kesimleri üzerinde "ortak duyunun" yaratılmasıyla nasıl benimsetildiği tartışılmalıdır. Çünkü hegemonya, yalnızca bir mücadele anı değildir aksine egemenliğin toplumun geniş kesimlerine benimsetilmesini içerir.

Türkiye medyasının ekonomik krizler döneminde haber söylemlerinin, daha açık bir ifadeyle, hegemonya mücadelesinin değerlendirilmesi de özellikle haberlerin mikro yapılarının (sözcük seçimleri ve bağlam içerisinde ideolojinin inşasının) sorgulanmasına yol açmıştır. Bu kısımda toplumsal güç ve iktidar mücadelesinin haber metinlerindeki inşası sorgulanacaktır.

Araştırmanın önceki bölümünde de açıklandığı gibi, Türkiye medyasında ekonomik krizler hem medya sektörünün zaten 1980'lerden itibaren "oligopolcü piyasa" yapısına doğru bir değişim izlemesi ve hem de TMSF elinde yoğunlaşan şirketlerin satılması bağlamında önemli bir hegemonya mücadelesine dönüşmüştür. Ekonomik krizler döneminde, krize ilişkin haberlerin cümle yapıları, sözcük seçimlerinin değerlendirilmesi aslında hem ideolojinin ve hem de hegemonya mücadelesinin haber söylemlerinde inşa edilme stratejilerini ve haber söylemlerinde anlamların oluşumunu sergileyecektir. Çünkü medyanın anlam üretim sürecinde hem toplumsal gerçekliği kırdığı ve hem de yeniden inşa edildiği gözlemlenir. Haberlere ilişkin sözcük seçimleri ve cümlelerin oluşturulması toplumsal gerçekliğin yeniden inşa edilmesinde oldukça önemlidir. Örneğin, "etken" ve "edilgen" cümle yapılarının ideolojik seçimleri önemli ölçüde yansıttığı görülür. Etken cümleler, olay faillerinin veya aktörlerinin öne çıkartıldığı, Thompson'un belirlediği gibi (1990:65) ideolojinin "şeyleştirme" unsurunun oluşturulduğu, kişiselleşme ile aslında toplumsal veya sisteme ilişkin sorunların gizlendiği gözlemlenir, edilgen cümlelerde ise failin veya olayların aktörlerinin belirlenemediği, bu yönüyle de kişiselleştirilmeden, ortak bir doğrunun veya "gerçeğin sesi" olarak konumlandırıldığı dikkat çeker. Haber söylemlerinde egemen güç ilişkilerinin veya birincil tanımlayıcıların söylemlerinin, metnin söylemi olarak kurulduğu örnekleri oluşturur.

Ekonomik krizler örneğinde de görüldüğü gibi, "birincil tanımlayıcılar" sürekli olarak edilgin cümle yapıları içerisinde verilmiştir. Aşağıdaki örnekler, edilgen cümle yapılarıyla, haber metinlerinde egemen güç ilişkileri arasındaki ilişkiyi açığa çıkartmaktadır. Örneğin, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından, Pamukbank'ın TMSF'ye devredildiği 19.6.2002 tarihinde, Kanal D, Star ve A TV tarafından haber başlığı;

Pamukbank da Fon'a Devredildi

cümle yapısıyla verilirken, Çukurova Medya Grubu'na ait olan Show Televizyonu'nda aynı haber, üstelik aynı tarihte

Fon, Pamukbank'a El Koydu

cümle yapısıyla verilmiştir. Aynı olaya ilişkin her iki cümle yapısı, televizyon kanallarındaki ideolojik seçimi olanca açıklığı ile ortaya çıkartmaktadır. Etken cümle yapısında, Fon'un bankaya el koyduğu haber edilirken, daha açık bir ifadeyle Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu açık bir biçimde öne çıkartılmakta veya "kişiselleştirilmekteyken", edilgin cümle yapısındaki tavır egemenlik ilişkisinin süreklilik kazanması, doğallaştırılmasına yol açmaktadır. Öyle ki, Thompson'un belirlediği gibi edilgin cümle yapıları aktörleri veya failleri yok etmekte, olayları gerçekleştiren faillerin ortadan kaldırılmasıyla egemenlik ilişkilerinin süreklilik kazanmasına hizmet etmektedir. Ancak ekonomik krizler döneminde haber söylemlerinde "kişiselleştirme" tekniğinin özellikle, medyanın habere dönüştürülecek olayların "birincil tanımlayıcısı" olarak konumlandığına ilişkin örnekleri olanca açıklığı ile sunmaktadır. Bunlara ilişkin örnekler aşağıda verilmektedir:

Araştırmada ilk olarak, ideolojik anlam üretimindeki önemli stratejiler arasında yer alan "kişiselleştirme" örnekleri çözümlenmektedir. Ancak medyanın "kişiselleştirme" stratejisi, banka sahiplerine atfedilen suçların da bireyselleştirilmesi anlamını taşımaktadır. Bu yöntemle, Türkiye Cumhuriyeti'nde dönem içerisinde meydana gelen yapısal sorunların, yolsuzlukların ve sisteme ilişkin diğer sorunların anlaşılması mümkün değildir, medyanın anlamlandırma pratikleri içerisinde suçlar bireyselleşmiş, sistemin geneline ilişkin sorunlar ise gizlenmiştir.

Araştırmanın ilerleyen kısımlarında, Etibank ve Pamukbank'a ilişkin haber örneklerinin cümle yapıları ve sözcük seçimleri değerlendirilecektir. Aşağıdaki haber örneklerinde, rakip medya sahiplerinin kişiselleştirilmesi oldukça dikkat çekmektedir:

"Dünyanın 29. zengini oldu, yine de Pamukbank'ı **batırdı" (15 Ekim 2002 Kanal D ve Star)** Çukurova Holding'in patronu Mehmet Emin Karamehmet, Pamukbank'ı 1989'dan 2002 yılı Haziran'ına kadar hep "batık" olarak elinde tuttu. Karamehmet, dünyanın 29. zengini bile oldu, ama kredilerinin yarısını kendi şirketlerine kullandırdığı Pamukbank'a para koymayıp, batırdı. 3 Katrilyonluk faturayı yine **vatandaşın sırtına yükledi**".

"Etibank'ı devletten aldı batırdı, 800 milyon doları **halka yükledi", 29 Ekim 2000 Kanal D**
"Dinç Bilgin'le Cavit Çağlar, devletin elindeki en değerli bankalardan biri olan Etibank'ı büyük çaba ve istekle 1997 yılı sonunda 155.5 milyon dolara aldı. Banka kısa sürede tümüyle Bilgin'e geçti. Ancak Bilgin, banka kaynaklarını kendi şirketlerine çok yoğun kullanınca,

Etibank'a el konuldu. Bilgin'in 800 milyon dolarlık borcu da **halkın sırtına kaldı**".

Doğan Grubu tarafından sürdürülen "medya savaşlarındaki" haberlerin sözcük seçimleri, özellikle etken cümle yapılarına dayanmakta ve olaylar, kişiselleştirilmektedir. Ancak, cümle yapılarının bu şekilde inşa edilmesi aslında ideolojinin medya mesajlarındaki işleyişine de açık bir örnek olarak dikkat çekmektedir. Çünkü, yukarıdaki haberlerden de görülebileceği gibi habere dönüştürülecek olayların bağlamından kopartılması ve gerçeklerin "maskelenmesi" de yine haber öykülerinin kişiselleştirilmesiyle gerçekleşmektedir. Örneğin, bu haberlerde medya sahiplerine atfedilen suçlar "bireyselleştirilmiş" ve aslında Türkiye'nin söz konusu dönemde yapısal sorunlar ve özellikle ekonomik krizler kendi bağlamından kopartılmıştır. İdeoloji çok açık bir biçimde medya mesajlarında inşa edilmektedir ancak nesnel bir haber kalıbı içerisinde sunulmaktadır. Öte yandan bu araştırmanın önceki kısmında, Türkiye medyasının ekonomik krizlere ilişkin haberlerinin ağırlıklı olarak medyanın "sapkınlık" alanında inşa edildiği ve söz konusu medya tekniğinin sapkınlığın altını çizerek işlediği belirtilmiştir. Stuart Hall, medyanın sapkınlık alanının özellikle hegemonyanın inşası için anlamlı olduğunu belirtir (1994a:99 ve 1994b:181). Çünkü, toplumdaki egemen ilişkilerin ve ortak duyunun sağlanması adına medya iki ana işlevi üstlenmiştir. İlk olarak medya, egemen söylemleri veya durum tanımlarını hem halkın diline dönüştürmek ve hem de zaten söz konusu dönüştürme sürecini toplumun geniş kesimlerine benimsetmek (rıza üretmek) zorundadır.

Rakip medya şirketlerine karşı önemli bir savaşı sürdüren Doğan Grubu'nun, siyasal ve ekonomik konumuna göre, sorunların ana kaynağı olarak gördüğü kişilere karşı "saldırgan" bir yayın politikası ve haber dili kullandığı gözlemlenir. Üstelik Doğan Grubu haber pratiklerinde kendince "iyi" ve "kötüleri" belirginleştirmektedir. Aslında, Grubun egemen ahlaki pratikler üzerinden "iyi" ve "kötü" kategorisi, toplumun geniş kesimlerinin rızasını kazanma adına örgütlenmektedir. Örneğin Doğan Grubu'nun, 22 Nisan 2003 tarihinde üstelik yalnızca Kanal D'de değil, diğer kitle iletişim araçlarında da yayınladığı haberi, medyanın sapkınlık alanına ilişkin özel bir örnektir:

"**Bu Kadarına Pes**" (22 Nisan 2003, Kanal D ve Doğan Grubu'nun diğer yayın organları)
"Batırdıkları bankalardan, 11 milyar dolar boşalttılar. Devlet bugüne kadar sadece 234.9 milyon dolar tahsil edebildi. Hâla yalılarda oturup yatlarla, uçaklarla dolaşıyorlar...
BDDK'nın 6. Gelişme Raporu, içi boşaltılan bankaların Türk halkının omzuna nasıl ağır bir yük yüklediğini gözler önüne serdi. Rapora göre, mali yapıları bozulduğu için Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na alınan bankalardan toplam 11 milyar dolar boşaltıldı. Batık

bankaların Fon'a devir zararı 17.3 milyar dolara ulaştı. Devlet bu bankaları 21.7 milyar dolar koyarak yeniden yapılandırdı. İçi boşaltılan bankalardan bugüne kadar yapılan tahsilat ise 234.9 milyon dolar gibi komik bir rakamda kaldı.
İşin ilginci, haklarında bir sürü dava açılan batık banka patronlarının lüks hayatlarında hiçbir kesinti yok. Hepsi işinin başında. Aynı yalılarda, villalarda oturmaya devam ediyorlar. Limuzinlerle, uçaklarla dolaşıyorlar"

Doğan Grubu'nun yukarıda yer alan haberi aslında medya metninde ideolojinin işleyişi üzerine oldukça önemli bir birikim sağlamaktadır. Ekonomik krizler döneminde, TMSF'ye devredilen tüm bankaların aynı zamanda medya şirketlerinin de sahibi olması ve zaten medya sektörünün 1980'lerden itibaren içinden geçtiği yapısal değişim süreci, bir bakıma "saldırgan" yayın politikalarıyla sürdürülen medya savaşlarına yol açmıştır. Bu bağlamda ekonomik krizler döneminde izlenen yayın politikalarının da, medya sektöründeki mücadelenin yeniden üretimi adına önem taşımaktadır. Ancak, ekonomik krizler döneminde izlenen yayın politikalarının, Türkiye medyasının ekonomi politikası içerisinde, oldukça farklı bir yanı vardır. Bu dönemde, medya gruplarının toplumun geniş kesimleriyle önemli bir ittifak arayışı içerisinde olduğu da gözlemlenir. Araştırmaya konu olan kanalların (ancak özellikle Doğan Medya Grubu'nun) hem saldırgan bir yayın politikası izlediği ve hem de toplumun geniş kesimleriyle ittifak arayışı içinde olduğunu gösteren kanıtlar bulunmaktadır. Ana haber bültenlerinin tematik yapılarının çözümlendiği kısımda örneklerle gösterileceği gibi, Türkiye medyasındaki savaşlar boyunca haberler özellikle "halkın sırtına yük olma", "batık banka ve medya sahipleri lüks içinde yaşarken, toplumun geniş kesimlerinin yoksullaşması", "batık banka faturalarının vatandaşın sırtına yüklenmesi" söylemleriyle inşa edilmektedir. Hegemonya mücadelesine ilişkin diğer örnekler aşağıda verilmektedir:

"**Evet Halk Ödedi**" (30 Ocak 2003 Kanal D)
"Türkiye, bankasını batıran ve devlete 5.2 milyar dolar maliyet yükleyen Mehmet Emin Karamehmet'i konuşuyor. Sanayi Bakanı ise dün şu açıklamayı yaptı: Banka batıklarının ülkeye maliyeti 60 milyar dolar. Bu para halkın cebinden çıkıyor"

"**Gazete Sahibine Ballı Kredi**" (31 Ocak 2003 Kanal D)
"Bankasını hortumlayan gazete sahibi Mehmet Emin Karamehmet, BDDK ile gizli bir protokol imzalamak üzere. Protokole göre, batırdığı Pamukbank'tan ayrıca 300 milyon dolar kredi alacak. Bu krediyi üç yıl geri ödemesiz on beş yılda ödeyecek. Soruyoruz, bu güne kadar

hangi banka hangi işadamına bu koşullarda kredi verdi".

Kanal D'nin aynı tarihli haber bülteninde ilk sırayı alan bu haberlerin ardından, Çukurova Holding'in karşısında toplumun geniş kesimlerini yakından ilgilendirecek, daha açık bir ifadeyle toplumun geniş kesimleri üzerinde rıza üretilebilecek, haberlere yer vermiştir.

"**Hastaneye, baraja yok. Hortuma 8 Katrilyon**" (30 Ocak 2003 Kanal D)
"Hükümet tasarruf diye 600 önemli projeyi iptal etti. Projelerde neler mi var ? Balıkçı barınakları, yarım kalan hastaneler, Çoruh ve Ermenek'in de aralarında bulunduğu tam 5 tane baraj... Bu projelerin toplam değeri 6 katrilyon lira. Oysa devlet, Mehmet Emin Karamehmet'i kurtarmak için tek kalemde 8 katrilyon lira harcamayı göze alıyor".

Kanal D ana haber bülteninde aynı gün ve üstelik yukarıdaki haberlerin ardından, kamuoyunun vicdanını doğrudan ilgilendiren, aslında toplumun geniş kesimleriyle ittifak arayışı içinde olduğu görülen, aşağıdaki habere yer vermiştir:

"**Duvar Gazeteniz Yok muydu ?**" (30 Ocak 2003 Kanal D)
"Üç öğrenci kalem, oyuncak çaldı, kendilerini savcının karşısında buldu. Banka batırıp bunu da sahibi oldukları gazetelerde savunsalar, ödül bile alırlardı. Alanya'ya bağlı Konak beldesinde oturan üç ilkokul öğrencisi açtı, paraları yoktu...Okul kantininden ikişer kalem, anaokulundan da oyuncak çaldılar. Okulun mutfağında patates kızartıp yediler. Bir başka gün yine okula girdiler, bu kez kantinde tost yapıp yediler....**Burası Türkiye,** durum fark edildi, üç öğrenci jandarma eşliğinde savcıya götürüldü. Bu güne kadar hiç oyuncağımız olmadı, karnımız da açtı. Biz okumak istiyoruz deyince serbest bırakıldılar. **Aynı Türkiye, bankasını hortumlayan işadamlarını hâla yargı önüne çıkartamadı".**

Doğan Medya Grubu'nun ekonomik krizleri siyasal skandala dönüştüren haberleri de yukarıdaki haberlerden de görülebileceği gibi, Çukurova Medya Grubu'nun, TMSF ile yaptığı borç ödeme anlaşmasının ardından başlamıştır. Doğan Grubu için artık, ekonomik krizler yalnızca ekonomiye ilişkin bir sorun değil aksine Devlet tarafından medyalı sermaye gruplarının kurtarıldığı, Devletin sermaye kesimlerini olanca açıklığı ile desteklediği siyasal skandala dönüşmüştür. Doğan Grubu'nun, haberlerinde inşa ettiği siyasal skandallar ve bu haberlere ilişkin sözcük seçimleri aşağıdaki gibidir:

"**Pamuk Gibi Kıyak: Bunun Hesabını Halk Sizden Sorar**" (30 Ocak 2003 Kanal D).
"İşçi, memur, esnaf, emekli, dul, yetim ve şehit ailelerine kaynak bulamayan devlet, 5 milyar

dolar alacaklı olduğu halde Mehmet Emin Karamahmet'e 600 milyon dolar daha borç verdi"
"Ne Demiştik: Pamuk Eller Cebe Mehmet Emin Bey'i Kurtarıyoruz demiştik. Bazıları bu haber için medya savaşı dedi. **Peki ne oldu. Devlet, Karamehmet'i evine ekmek bile götüremeyen halkın parasıyla kurtardı**"
"Sahibi olduğu Pamukbank ve Yapı Kredi'den şirketlerine toplam 5.2 milyar dolar aktaran ve geri ödemeyen Mehmet Emin Karamehmet, BDDK ile anlaştı. Bu anlaşmayla, Karamehmet borç batağından bir hamlede kurtarıldı. **Bütün yük vergi ödeyen yoksul halkın sırtına kaldı"**

Doğan Grubu'nun, ekonomik krizlerin ilerleyen günlerinde Devleti de krizlerin önemli bir aktörü haline dönüştürdüğü görülür. Ancak, burada Devlet bir bakıma yönetimi elinde bulunduran siyasal iktidara ilişkin bir atıftır, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde halkın geniş kesimleri tarafından Devlet ve siyasal iktidarlar arasında doğrudan bir ilişki olduğu ve hatta birbirinin yerine kullanıldığı gözlemlenir. Doğan Grubu'nun da haberlerinde, toplumun geniş kesimleriyle oluşturmayı amaçladığı hegemonya doğrultusunda Devlet ve siyasal iktidarı birbirinin yerine kullanması dikkat çekmektedir. Ancak, Doğan Grubu ilerleyen dönemde, Devlet ve siyasal iktidar arasında keskin bir ayrım getirmiştir. Örneğin, 3 Şubat 2003 tarihinde Kanal D ana haber bülteninde, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan ve Devlet arasındaki ayrım aşağıdaki gibi haber haline getirilmiştir:

"Erdoğan, BDDK'nın Karamehmet'le yaptığı anlaşmayı eleştirdi" (3 Şubat 2003, Kanal D ve Milliyet Gazeteleri'nin ortak haberi)
"8.5 Katrilyon Halkın Sırtında: BDDK, banka batıran Karamehmet'i 5.2 milyar dolar borçtan, vatandaşın parasıyla kurtaran anlaşmayı imzaladı. Erdoğan, bu yeni bir yük dedi. BDDK, IMF iş dünyası ve vatandaştan gelen tepkileri gözardı ederek kurtarma operasyonunu gerçekleştirdi. Pamukbank'ın içini boşaltan Mehmet Emin Karamehmet'i 5.2 milyar dolar borçtan kurtaran anlaşma dün sabah 04:00'da imzalandı. Anlaşma dün, AKP'de de tartışıldı. Tayyip Erdoğan, toplantı çıkışı "Bu kararla hükümetin bir ilgisi yok. Biz, bağımsız kurulların siyasi iradeden ayrı olmamasını savunduk. Batık banka yükü 50 milyar dolardı, yeni yük geliyor, rakam artacak dedi".

Doğan Grubu'nun, ekonomik krizleri giderek, özellikle Fona devredilen medya sahiplerinin borç ödeme anlaşmaları gerçekleştirdiği dönemde, siyasal skandal söylemi ile inşa ettiği görülür.Grubun haber söylemlerinde artık, Devlet ve siyasal iktidarın da

"kişiselleştirildiği" ve etken cümle yapılarının kullanılması dikkat çekmektedir. Aslında yeni sahiplik yapısının haber içerikleri üzerindeki etkisi açık bir biçimde ekonomik krizlere ilişkin haberlerde görülmektedir. Yayın politikalarının, mülkiyet sahibinin gizli çıkarlarına ve siyasal iktidarlarla geliştirilen ilişkiler doğrultusunda değiştirildiğine ilişkin güçlü kanıtların olduğu Türkiye medyasının yapısal koşullarına ilişkin oldukça anlamlı örnekler, söz konusu haberlerde gözlemlenir. Siyasal iktidarlar ve medya grupları arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi adına Doğan Grubu özel bir örneği oluşturmaktadır. Örneğin, Çukurova Grubu ile BDDK ve TMSF arasındaki borç ödeme anlaşmalarının gerçekleştiği ilk günlerde yalnızca Karamehmet'i değil Devlet ve siyasal iktidarı da eleştiren Doğan Grubu, anlaşmanın ilerleyen günlerinde Turkcell ve medya şirketlerinin hisselerinin de Fon denetimine alındığının anlaşılması üzerine, yayın politikalarını önemli ölçüde değiştirmiş ve artık tek hedef olarak Mehmet Emin Karamehmet'i karşısına almaya başlamıştır. Aşağıdaki haberler Doğan Grubu'ndaki değişim sürecini olanca açıklığı ile ortaya çıkartmaktadır:

"Sabaha Karşı 04:00 **Kurtarma** Tamam" (3 Şubat 2003 Kanal D ve Milliyet)
"5.2 milyar dolarlık yani 8.5 katrilyon liralık Cumhuriyet tarihinin en büyük kurtarma operasyonu kapalı kapılar ardında dün sabaha karşı tamamlandı. **Çukurova Grubu'nu kurtarıp borcu halkın sırtına yükleyen BDDK hâla bir açıklama yapmadı**".
"**Al Bunu da Batır Kredisi**" (3 Şubat 2003 Kanal D ve Hürriyet)
"BDDK, **kara kutu gibi sakladığı protokolle**, Çukurova Grubu'nun patronu Mehmet Emin Karamehmet'e, batırdığı Pamukbank'tan al şunu da batır dercesine 180 milyon dolar daha veriyor. Oysa, Karamehmet'in 5.2 milyar doları nasıl ödeyebileceğine şüpheyle bakılıyor".

Doğan Grubu'nun haberlerinde, Karamehmet'in daha önce de yolsuzluk yaptığı ve bu nedenle 1970'li yıllarda yurt dışına kaçtığı da belirtilmektedir. Aslında, Türkiye medyasının çıkar kavgalarında kullanılan haberleri, "savaşın" diğer taraflarının "kirli geçmişlerini" gündeme getirerek işlemektedir. Bu şekilde, medyada ideolojinin bir diğer etkisi daha olanca açıklığı ile görülmektedir. Parçalama ve maskeleme olarak değerlendirilen bu strateji, gerçekte habere dönüştürülecek olayların da bağlamından kopartılması adına önem taşımaktadır. Ekonomik kriz döneminde Karamehmet ve Turgay Ciner üzerinden gerçekleştirilen bu stratejiye ilişkin örnekler, ilerleyen kısımlarda ayrıntılı olarak çözümlenecektir. Pamukbank örneğinde ise, hem haber kaynağı olarak resmi görevlilere güvenmek ve hem de birincil tanımlayıcıların (BDDK ve siyasal iktidar) durum tanımlarını karşıtına dönüştürme stratejisinin izlendiği görülür. Buna ilişkin çok açık bir örnek, Kanal D ve Doğan Grubu'nun diğer medya

organlarında 4 Şubat 2003 tarihinde, Karamehmet'in borçlarını ödemek üzere gerçekleştirdiği ilk anlaşmanın bir gün sonrasında, görülmüştür:

"BDDK, batık Karamehmet'i en itibarlı faizle kurtarıyor" (4 Şubat 2003 Kanal D) "Başkan Engin Akçakoca'nın yaptığı açıklamalar, **BDDK'nın** batık banka patronu Mehmet Emin Karamehmet'i en itibarlı faiz uygulayarak **kurtardığını** ortaya koydu. BDDK, Mehmet Emin Karamehmet'ten 5.2 milyar dolar borcunu libor artı yüzde yarım faizle alacak, bu oran en itibarlı kurumlara uygulanıyor."

Çukurova Grubu ve BDDK arasında yapılan anlaşmanın, borç ödemeye yönelen bir anlaşma olduğu bilindiğinde ise, Doğan Grubu'nun haberlerinde açık bir ideolojik anlam üretimi olduğu gözlenir ve zaten Doğan Grubu'nun, kriz dönemindeki haberlerinde, ideolojinin işlemesiyle ilgili olarak iki önemli stratejinin aynı anda kullandığı görülür. Birincisi, egemen güç ve iktidarın gerçekleştirdiği "durum tanımını" tersine dönüştürme ve borç ödeme anlaşmasını "**kurtarma**" olarak öne çıkartma ile resmi kaynakların açıklamalarına güven duyma, haber içerisinde aynı anda işlemektedir. Üstelik söz konusu dönemde Doğan Grubu, Pamukbank'ın elinde bulunan Turkcell hisseleri için BDDK yetkililerine teklifte bulunmuştur. Öyle ki, yeni sahiplik yapısının haber içerikleri üzerindeki yansıması ve haberin uğradığı yapısal dönüşüm olanca açıklığı ile görülmektedir. Doğan Grubu, hem Çukurova ve hem de Bilgin ve Turgay Ciner'e karşı açık bir ifadeyle "saldırgan" bir yayın politikası izlemektedir. Buna açık bir örnek, diğer televizyon kanallarındaki haberlerden verilebilir. Örneğin, A TV ve Star televizyon kanalları, Çukurova Grubu'nun ilk borç ödeme anlaşmasına ilişkin haberlerini aşağıdaki gibi oluşturmuştur:

"Karamehmet 15 yılda 6.2 Milyar Dolar Ödeyecek" (4 Şubat 2003, Star) "Çukurova ile BDDK anlaştı. Çukurova, Devlete 15 yılda 6.2 milyar dolar ödeyip borcunu kapatacak. Yapı Kredi 2 yılda satılacak. Karamehmet'in mal varlığı rehin alınacak. Ceza davaları ise sürecek. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu tarafından içinin boşaltıldığı **gerekçesiyle el konulan** Pamukbank sorunu, 2018'de tamamen sona erecek. BDDK, Çukurova Grubu'nun Pamukbank ve Yapı Kredi'ye olan 5.2 milyar dolarlık borcunu 15 yılda **kapatmasını** kabul etti. **Anlaşma gereği, Çukurova Grubu'nun borç ödeme kapasitesinin arttırılması amacıyla Pamukbank'taki Turcell hisseleri gruba satılacak.** Grup yasa gereği bankacılık yapamayacağı için Yapı Kredi Bankası'ndaki hisselerini de iki yıl içinde satacak "

"**Karamehmet İpten Döndü:** BDDK ile Çukurova Grubu anlaşmayı imzaladı. Karamehmet 15 yılda 6.2 milyar dolar ödeyecek" (4 Şubat 2003 A TV ve Haber Türk)
"**Gizli bir koalisyon, Pamukbank'a el konulmasıyla birlikte Çukurova Grubu'nu yok edecekti. Amaçları Turkcell'i ele geçirmekti. Koalisyon dağıldı. Çukurova Kurtuldu**".

Türkiye medyasının ekonomik krizleri temsilini araştıran bu doktora tez çalışmasında, 1980'lerin ardından holdinglerin medyaya giriş evresi ile, sınırlı ellerde yoğunlaşan medyanın ve üstelik liberal çoğulcu yaklaşımın medyaya ilişkin öngörülerinin tam aksine, grup çıkarları adına saldırı ve savunma adına kullanılan bir tür silaha dönüştüğü vurgulanmıştı. Ülkenin yakın siyasi tarihinde yaşadığı iki ekonomi – politik kriz dönemindeki haberlerin, yalnızca cümle yapılarına ilişkin yapılan bir çözümlemede de gözlemlendiği gibi, medyanın söz konusu dönüşümü olanca açıklığı ile ortaya çıkmıştır. Doğan Grubu'nun kimi zaman, Devlet ve siyasal iktidarı bile karşısına alma pahasına rağmen kullandığı haber söylemleri ile diğer medya grupları tarafından kullanılan haber söylemleri arasında, yalnızca grupların ideolojisi ve yayın politikalarıyla açıklanamayacak kadar önemli, farklılıklar bulunmaktadır. Örneğin, Doğan Grubu'nun, "Pamukbank Kurtarıldı", "Devlet Pamukbank'ı Kurtardı", "Pamukbank'ı kurtarıp, borcu halkın sırtına yükleyen BDDK" gibi söylemleriyle, diğer medya gruplarının söylemleri arasında oldukça önemli farklar bulunmaktadır. Örneğin Star ve A TV, dolaylı olarak da Haber Türk kanalları, açık bir biçimde "isimlendirmeseler" bile, Çukurova Grubu'nu yok ederek, bu grubun mülkiyetindeki Turkcell'i ele geçirmek isteyen "gizli koalisyon" içerisinde, Doğan Grubu'nu da ima eden bir söylem vardır. Ancak bu söylem, ideolojinin medya mesajlarındaki işleyiş biçimlerinden "gizemleştirmeyi" gündeme getirmektedir. Ekonomik krizler döneminde, Türkiye medyasının en genel hatlarıyla, Doğan ve Doğan Karşıtları olarak iki savaş cephesine ayrılması beraberinde yine medyanın saldırı ve savunma amacıyla kullanılmasına yol açmıştır. Doğan Grubu tarafından, "saldırgan yayın politikalarının" izlenmesi ve haber metinlerinde "kişiselleştirmenin" ideolojik bir strateji olarak kullanılması, Doğan karşıtı savaş cephesindeki karşılığını yine saldırgan medya politikaları ile "gizemlileştirme" de bulmuştur.

Çukurova Holding'in, Pamukbank'ın borçlarından dolayı TMSF ile gerçekleştirdiği, ancak Türkiye medyasındaki karşılığını medya savaşlarında bulan, anlaşmanın ardından Doğan ve karşıtları arasındaki ikinci hegemonya mücadelesi, Bilgin Yayın Grubu'nun Etibank'tan kaynaklanan borçlarını ödemek amacıyla Turgay Ciner'e medya lisanslarını on beş yıl boyunca kiralamasıyla (medya şirketleri için yayın lisans sözleşmesi) açılır. BDDK ve TMSF tarafından onaylanan anlaşma, hem Doğan Holding'in Bilgin Grubu üzerindeki egemenliğine son veriyor ve hem de ekonomik krizlerin ardından Türkiye medyasına yeni bir sermaye grubu giriyordu.

Üstelik, Turgay Ciner'in Bilgin Yayın Grubu ile lisans sözleşmesi yaptığı dönemde, aslında Bilgin Grubu'nu daha önce yönetimi ve denetimi altında bulunduran, Doğan Grubu'nun hem TMSF ve hem de BDDK'ya karşı bir "konsorsiyum" teklifi ile gittiği ancak Bilgin Grubu için 500 milyon dolara ulaşan bir teklif veren "konsorsiyumun" reddedildiği gözlemlenir.

Türkiye medyasının yeni sahiplik yapısı ile medya – siyaset ve ticaret arasındaki karmaşık ilişkileri tam da bu dönemde, siyasal skandal söylemi ile inşa edilen yeni bir hegemonya mücadelesine yol açmıştır. Ancak, Karamehmet'e ilişkin oluşturulan ideolojik anlam üretiminden farklı olarak Ciner ve Park Holding'e ilişkin haberler, hem "kişiselleştirme" ve hem de "gizemleştirme" ye ilişkin bir ideolojik strateji izlemiştir. Ancak, hem Çukurova Holding ve Karamehmet'e hem de, Bilgin Yayın Grubu ve Turgay Ciner'e ilişkin haberlerin, medyanın anlam üretiminde veya anlamlandırma mücadelesinde, ekonomik yapı ve ilişkilerin belirleyiciliği olanca açıklığı ile gözlemlenir. Örneğin, Doğan Grubu'nun, BDDK ve TMSF yetkililerine sunduğu "konsorsiyum" teklifinin kabul edilmemesi ve Bilgin Yayın Grubu'na ait olan medya şirketlerinin lisans sözleşmelerinin Turgay Ciner'le gerçekleştirilmesi, temelde iki grup arasındaki, ancak Türkiye koşullarında Doğan ve Doğan karşıtlarının yeni bir hegemonya savaşına yol açmıştır. Aşağıda, bu döneme ait haber örnekleri verilmektedir:

"**Medya Kriminal Patronla Hortumcuya Bırakılamaz**" (9 Mayıs 2003 Kanal D ve Hürriyet)

"Biri "**hortumcu**", diğeri "**kriminal patron**". Bu görüntülere iyi bakın... Biri Sabah'ın eski sahibi, öteki ise yeni. Devir teslim tamam. "Hortumcudan", "Kriminale" herhangi bir meslek olsa, canım bize ne diyebilirsiniz. Ama bunların elinde medya var. Bir de devlete 1.2 milyar dolar borçları. Şimdi soruyoruz: Böyle bir ikilinin elinde medya olursa ne olur ? İşte bu olur. Vergisini veren, bankasını batırmayan, şirketini iyi yöneten insanlara çamur atarlar. Herkesi, kendi bulundukları çukurun dibinde göstermek ister"

"**Bunlar Yayıncı Olabilir mi? Hortumcu Tescilli El ele**" (26 Nisan 2003 Kanal D ve Hürriyet)

"Etibank'ı batırıp, **banka hortumcuları liginin üst sıralarına oturan Dinç Bilgin** ile Sabah Grubu'nu BDDK'tan kaçırma operasyonları yapan adliye ve **polis koridorlarının kıdemlisi Turgay Ciner, uyumlu ikili oldu**".

"Şube, adliye, jandarma karakolu Turgay Ciner'in çok yakından tanıdığı mekanlar. Evi, bürosu polis ve jandarma tarafından defalarca basıldı. Hakkında kaçakçılıktan tehdide hatta adam vurdurtmaya kadar çeşitli suçlardan dava açıldı. Bunlardan bazıları şöyle:

Kaçak kağıttan gözaltı: 23 Eylül 1980, Adam Vurdurtma: 2 Ağustos 1996, Kaçak Mersedes'ten gözaltı: 18 Kasım 1998, Kara Para Bağlantısı: 13 Kasım 1998"

"**Rüşvetçi İşadamı Medya Patronu**" (20 Ağustos 2003 Kanal D ve Hürriyet)
"Hürriyet'in dün manşetten verdiği büyük rüşvet skandalının kahramanı işadamı, Sabah Gazetesi'nin ortağı Turgay Ciner çıktı".

"**Rüşvetçi Ciner**" (20 Ağustos 2003 Kanal D ve Hürriyet)
"Rüşvetçi işadamı, Merkez adlı şirketiyle devletten mal kaçırıp Sabah'ın patronu olan Turgay Ciner çıktı. Ciner'in sağ kolu Erhan AYGÜN, Beyaz Enerji davasında iki bürokrata 130 bin dolar rüşvet vermekten mahkum oldu. Yolsuzluk Komisyonu Aygün'ün başka rüşvet girişimini de yakaladı. Hürriyet'in dün manşetten verdiği büyük rüşvet skandalının kahramanı işadamı Turgay Ciner çıktı. Kurduğu Merkez adlı şirketler üzerinden Sabah Gazetesi'nin sahibi olarak görünen Ciner'in şirketinin Çayırhan Termik Santrali ihalesinde TEAŞ yönetimine dağıttığı rüşvetin 130 bin dolarlık bölümü belgelendi. Rüşveti veren, Ciner'in sağ kolu konumundaki Erhan AYGÜN hüküm giydi. TBMM Yolsuzluk Komisyonu bu mahkumiyet kararını aynen rapora geçirtti."

Doğan Grubu'nun yukarıdaki haberlerdeki cümle yapısı ile ilgili olarak öncelikle, medyanın "dördüncü güç" ve "kamu gözcüsü" niteliklerini öne çıkarttığı gözlemlenir. Buna göre, medya gücünün "hortumcu", "suçlu", "rüşvetçi" iş adamlarında olmaması gerekmektedir. Liberal çoğulcu yaklaşım içerisinden bakıldığında Doğan Grubu'nun yukarıdaki cümle yapıları oldukça anlamlıdır.

"**Keyfe Gelince Var, Borca Gelince Yok**" (26 Temmuz 2003 Kanal D ve Hürriyet)
"Batık Etibank'ın eski sahibi Dinç Bilgin'in oğlu ve bankanın üst düzey yöneticisi Önay Bilgin, 1.1 milyar dolarlık borçları dururken yeni kurulacak motosiklet federasyonunun başına geçmesi için Süleyman Memnun'a destek ve federasyonun tüm masraflarını 10 yıl süreyle karşılama sözü verdi"

"**Kâr Merkez'e 2.7 katrilyon zarar Sabah'a**" (2 Kasım 2003, Kanal D ve Hürriyet)
"Sabah Yayıncılık ve Sabah Pazarlama'nın Dinç Bilgin'in batırdığı Etibank'tan doğan zararları azalacağına büyüdü. İki şirketin toplam zararı 2 katrilyon 783 trilyon liraya çıktı. **Sabah Grubu'nun yarattığı kâr, Turgay Ciner'in Merkez Grubu'na akarken,** iki şirketin zararına 15 trilyon daha eklendi".

"**BDDK'yla Restleştiler, yine mal kaçıracaklar**" (12 Mayıs 2003 Kanal D ve Milliyet)
"BDDK ile Sabah ve ATV arasındaki borç tasfiye görüşmeleri çıkmaza girdi. Etibank'ın Fona devriyle 3 senedir kamuya 1.2 milyar dolar borcu olan grup, BDDK ile görüşmelerinde borcun yarıya indirilmesine rağmen her gün yeni bir avantaj isteyince görüşmeler durdu."

"**Hortumcunun Miladı**" (18 Ağustos 2003 Kanal D ve Hürriyet)
"**Dinç Bilgin – Turgay Ciner ortaklığı hortum itirafı gibi bilanço açıkladıkları gün,** Hürriyet Gazetesi'ne iftira atarak suni gündem yaratmaya çalıştı. Sabah Gazetesi yönetiminin, kamuoyunun dikkatinden saklamaya çalıştığı **son yılların en büyük mali skandalı** şöyle gelişti: Sabah Yayıncılık ve Sabah Pazarlama şirketi önceki gün İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'na yolladıkları bilançoda 2.7 katrilyon yani 2 milyar dolara yakın zarar açıkladı. Babahan'ın yazısında (Sabah Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Ergun Babahan) adı geçen, 8 Ağustos 2002'de Dinç Bilgin, Sabah Yayıncılık ve Sabah Pazarlama şirketlerini Turgay Ciner'in kurduğu Merkez Gazetecilik adlı şirkete kiraladı. Babahan, bu tarihten önceki borçları üstlenmeyeceklerini açıkladı".

Doğan Grubu tarafından sürdürülen medya savaşlarına ilişkin haberlerin analizinden önce, Doğan karşıtı savaş cephesinde de savaşların, açık bir ifadeyle, ideolojik anlam üretiminin nasıl inşa edildiği tartışılmalıdır. Bu kısımda, Çukurova ve Bilgin – Merkez Grupları'nın Doğan Grubu karşısındaki haberleri çözümlenecektir:

Ekonomik krizler döneminde, Türkiye medyasının Doğan karşıtı "savaş cephesiyle" ilgili olarak ilk dikkat çeken unsur, hem Çukurova ve hem de Bilgin – Merkez gruplarının, açık bir ifadeyle "ortak hareket" etmeleridir. Gerçekten de, Doğan Grubu'nun haberleri söz konusu dönemde Çukurova ve Bilgin – Merkez grupları tarafından ortak olarak karşılanmış, yukarıda yer alan haberlere ilişkin bir bakıma cevap niteliğindeki haberler hem Çukurova Medya Grubu ve hem de Bilgin – Merkez Gruplarına ait televizyon ve gazetelerde ortak olarak yayınlanmıştır Türkiye medyası için, söz konusu durum ilk kez gerçekleşmektedir. Öyle ki, medya gruplarının bu tavrını "ortak düşmana karşı bütünleşmek" olarak değerlendirmek mümkündür. Ancak söz konusu ortak tavır yalnızca haberlerde değil, her iki grubun yansıttığı "deklarasyonlarda" da gözlemlenir. Örneğin, Pamukbank'tan kaynaklanan borçların ödenmesine ilişkin anlaşmaların gerçekleştiği dönemde, Merkez – Bilgin ve Karamehmet Grupları, Doğan Grubu ile Türkiye Radyo Televizyon Kurumu dışındaki tüm kitle iletişim araçlarında yayınlanan ve ortak bir söylemi paylaşan "deklarasyonu" göndermiştir. Bu deklarasyon "Tarihi Çağrı" adını taşımakta

ve Doğan Grubu'nu artık gazetecilik yapmaya çağırmaktadır. 29 Ocak 2003 tarihinde, Türkiye medyasının büyük çoğunluğunda yer alan deklarasyonun ana maddeleri aşağıdaki gibidir:

"**Türkiye artık grup çıkarları için medyanın alet edildiği savaşları istemiyor. Doğan Grubu'nun arkasındaki yerli – yabancı işbirlikçileri ile, Çukurova Grubu'nu batırmak amacıyla yaptıklarına yeter diyoruz.** Tetikçiliğiniz ortada haberciliğinizi görelim artık. Aydın Doğan ve Ertuğrul Özkök ikilisinin yapmaya çalıştıkları, Türkiye'nin dünya çapında markası haline gelen Turkcell, Superonline ve Digitürk şirketlerini ele geçirmektir. Kendileri rekabet edemedikleri için akılları sıra devleti, bürokrasiyi kullanmaya çalışıyorlar. Hâla eski iş görme alışkanlıklarını sürdürüyorlar. Artık geçti. Bırakın bu oyunları, Ankara üzerine entrikaları, işinizi yapın. Devir değişti, ama siz hâla eskide kaldınız. Gazeteciliğiniz bitti. **Gazetecilerinizi, gazetelerinizi silah gibi kullanarak estirmeye çalıştığınız terör sizi kirletiyor. Medyanın saygınlığını zedeliyor.** Ankara'da, Türkiye'de herkes gerçeği biliyor. **Maskeniz düştü.** Bırakın artık. Yeni amaçları, Çukurova Grubu ile BDDK arasında varılan uzlaşmaları baltalamak. Şimdi üreterek elde edemediklerini, hile ve entrika ile elde etmek amacıyla yeni saldırılar başlattılar. Bunun için, Hürriyet, Milliyet ve diğer yazılı ve görsel medya kuruluşlarını yakışıksız bir biçimde kullanıyorlar. Yalan yazıyorlar. Halkın göstereceği tepkiden korktukları için, yalanlarını süslü lafların arkasına saklıyorlar. Oysa **Çukurova Grubu 80 bin çalışanının ekmeğinin derdinde.** Türkiye'nin yüz akı markalarını büyütmenin peşinde. **Bu grup, hiçbir zaman sahte birleşmeler yöntemiyle zararlarını bir başka şirkete aktarmayı düşünmedi. POAŞ olayında olduğu gibi. Aydın Doğan ve Ertuğrul Özkök siz bu uğurda Devlet Bakanı'nın ağzından yalan yazacak kadar ileri gittiniz.** 80 bin çalışan ve ailesi işsiz kalsın mı diyorsunuz ? Türkiye'nin yüz akı şirketler batsın mı diyorsunuz ? Çukurova Grubu'nun elinden şirketleri alınsın, size ve perde gerinizde duran ağababalarınıza mı verilsin diyorsunuz. Yağma mı var ? Ankara'da fikri hür, vicdanı hür, ilmi hür bir devlet var. Türkiye'yi sahipsiz mi sanıyorsunuz ? Yürütülen bütün görüşmeler devletin yetkilileriyle yapılıyor. Devletle gizli protokol olmaz. Siz kendi protokollerinizle karıştırıyorsunuz. Bundan sonra medyada tek kalamayacaksınız. Tekel olmamayı içinize sindirin. Ya adam gibi gazetecilik yapın ya da o kirli ellerinizi, yalanlarınızı artık çekin medyadan. Ya her yıl yenileyip yenileyip altında fotoğraf çektirdiğiniz ilkelerinize uygun ya da bırakın bu işleri. Sizin çamurdan çıkıp, arınıp; haber kulvarına gelmenizi bekliyoruz" (Akşam 29.1.2003).

Türkiye medyasının o güne kadar gerçekleşmeyen "en kavgalı dönemi", belirli dönemlerde ortak deklarasyonlar belirli dönemlerde de, ortak haberlerle gerçekleştirilmiştir. Bu haberlerin bir bölümü ise doğrudan "birincil tanımlayıcıların" dilinden ve onların "durum tanımları" içerisinden halkın diline ve durum tanımlarına dönüştürülmüştür. Somut bir örnek, 31. 1. 2003 tarihinde Çukurova ve Merkez – Bilgin Gruplarına ait tüm kitle iletişim araçlarında yayınlanan, dönemin BDDK başkanı Engin Akçakoca'nın açıklamasıdır:

"**Saldırı Nitelikli Haberlerle Ülkeye Zarar Vermeyin: BDDK'tan Doğan Grubu'na Sert Yanıt**" (31.1.2003)

"BDDK dün yaptığı açıklamada, isim vermeden Doğan Grubu'na ait basın organlarını, Çukurova ile yapılan ön protokol konusunda saldırı nitelikli haberler yapmakla suçladı".

Doğan karşıtı cephe, belirli dönemlerde birincil tanımlayıcıların olaylara ilişkin durum tanımlarını yeniden üretmiştir. Örneğin, Çukurova Grubu'nun 31 Ocak 2003 tarihinden sonraki yeni borç ödeme anlaşmasının da yine Doğan Grubu tarafından eleştirilmesi üzerine, bu kez dönemin yeni TMSF Başkanı Ahmet Ertürk'ün basın açıklaması kullanılmıştır. Ancak, haber başlıklarında özellikle dikkat çeken unsur, Doğan karşıtı medya grupları tarafından birincil tanımlayıcıların olaylara ilişkin durum tanımlarını alıntı işareti içermeksizin vermesidir bu durum haber metni içerisinde, birincil tanımlayıcılarca geliştirilen durum tanımlarının olduğu gibi benimsendiğini gösterir. Öyle ki, bu haberlerin zaten egemen güç ve iktidar ilişkilerini, egemen ideolojiyi yeniden üreten bir yapısının olduğu gözlemlenir. Haberin, sosyal gerçekliği kıran ve yeniden kuran yapısı ile kastedilen de tam olarak budur. Çünkü, haberlere ilişkin söz konusu yaklaşımlar, egemen durum tanımlarının kitle iletişim araçları ve yayın politikalarınca içselleştirilmesi adına önem taşır. Öte yandan, Doğan karşıtı medya gruplarının alıntı işaretini kullanmaksızın söz konusu haberleri vermesi, haber metninde ideolojinin işleyişi içinde yer alan "öne çıkartma" ve "vurgulama" anlamlarını da üretmektedir. Örneğin, Doğan Grubu'nun yayın politikaları "ülkeye zarar vermekte", "saygın bir holdingin itibarını" sarsmaktadır, bu haberlerde birincil tanımlayıcılarca da Doğan Grubu'nun haberleri ikincil plana itilmekte veya daha açık bir ifadeyle "önemsizleştirilmektedir". Öne çıkartılan ise söz konusu yayınların ülke çıkarlarına zarar verdiği daha açık bir ifadeyle ulusal çıkarlara aykırı oluşudur.

"**Çukurova'nın İtibarını Sarsmayın**" (17 Ekim 2004)
"TMSF Başkanı Ertürk, Çukurova Grubu'nun borç taksitlerini zamanında ödememesi üzerine ortay çıkan tartışmalara dikkat çekerek, Çukurova Grubu'nun itibarını zedeleyecek ve kredibilitesini zayıflatacak haberler Türk ekonomisine zarar verir dedi"

Ancak, birincil tanımlayıcıların "durum tanımlarının", çoğu kez muhabirler tarafından açık bir yönlendirme olup – olamayacağı yönündeki bir şüpheye açık olduğu görülür. Çünkü birincil tanımlayıcılardan alınan durum tanımlarının, muhabirin sorusuyla yönlendirilmesi her zaman için mümkündür, dikkatin haberin yayınlanma biçimine yöneltilmesi durumunda, söz konusu haberlerin muhabirlerinin, haber anlatısı içerisinde yer almadığı, anlatıcı olarak da anlatı içerisinde olmadığı görülür. Liberal çoğulcu yaklaşımın, habere ilişkin gerçekleştirdiği "tarafsızlık" ve "nesnellik" öngörülerinin aslında muhabirin yönlendirmesine açık olduğu gözlemlenir. Örneğin, birincil tanımlayıcılara sorulan sorular açık değildir, muhabirin "saldırı amaçlı haberler, Türkiye ekonomisine zarar verir mi" sorusuna ilişkin bir cevabın, Çukurova Grubu haberleri için kapsayıcı hale getirilmesi mümkündür. Ancak, ekonomik krizler dönemi

içerisinde Doğan karşıtı cephenin yalnızca "birincil tanımlayıcılarca" gerçekleştirilen "durum tanımlarına" yönelmedikleri aksine medya sahiplerinin "durum tanımlarını" ilerlettikleri dikkat çekmektedir. Örneğin Sabah Gazetesi ve A TV televizyonu, Turgay Ciner'le gerçekleştirilen lisans sözleşmesinin ardından Aydın Doğan'ı kişileştirerek aşağıdaki haberi vermiştir:

"**Hani Onlardan Yayıncı Olmazdı**" (27 Nisan 2003 A TV ve Sabah)
"**Dinç Bilgin ve Turgay Ciner için bunlar yayıncı olabilir mi ? diyerek çamur atan** Doğan, aynı kişilere Sabah'ı yönetmek için teklif verdiğini unuttu. **Eğer amacına ulaşmış olsaydı, muhtemelen tetikçilikle görevlendirdiği gazetesi Hürriyet, "Doğan, Ciner ve Bilgin'le Yeni Sabah Kuruldu" başlığını kullanacaktı**".

Turgay Ciner ve Dinç Bilgin'in ortaklığı ile kurulan Bilgin – Merkez Yayın Grubu, krizlerle birlikte başlayan Türkiye medyasında Doğan Grubu'nun da aslında "kirli ticari girişimlere" sahip olduğunu gündeme getirir. Örneğin Aydın Doğan'ın, Formula – 1 yarışları için pist yapılacak olan, Pendik Kurtdoğmuş Köyün'ndeki arsaları "ucuza kapattığını" ancak bu arsanın "uğursuz arazi" olduğunu Sabah Gazetesi'nde manşet haline getirir. Bilgin Grubu'na göre, arsanın daha önceki sahibi Kemal Ilıcak'tır ancak arsaya sahip olmasından kısa bir süre sonra iflas ederek battığını ve üzüntüye dayanamayarak hayatını kaybettiğini gündeme getirir. Ciner ve Bilgin Yayın Grubu'nun, Çukurova Holding'le birlikte oluşturdukları, Doğan karşıtı cephe, Aydın Doğan'ın, Petrol Ofisi özelleştirmesinde de "kirli ticari ve siyasi ilişkiler" kurduğunu 10 Mayıs 2003 tarihinde gündeme getirmektedir. 6 Şubat 2003 tarihinde A TV ve Show Televizyonu'nun ana haber bültenlerinde yer alan haber aşağıdaki gibidir:

"**Ya buna ne demeli Aydın Bey**" (6 Şubat 2003)
"**Çukurova Grubu ile BDDK anlaşmasını baltalamaya çalışan Aydın Doğan'ın**, 95 milyon dolarlık teminatı **ödemediği ortaya çıktı**. İş Doğan'ın, Özelleştirme İdaresi'nden satın aldığı 1.5 milyar dolrlık POAŞ hissesini bedavaya getirmek için yürüttüğü birleşme operasyonu çıkmaza girdi. Doğan Holding, 95 milyon dolarlık banka teminat mektubunu bulamadı. İş Bankası'nın kendi payına düşen ödemeyi yapması yetmedi. 170 milyon dolarlık alacağı riske giren Özelleştirme İdaresi, birleşmenin iptali için dava açtı. **Doğan Holding'i, idareye ve hükümete baskı ziyaretleri de kurtaramadı**".

Çukurova Grubu'nun, Doğan Grubu'na karşı olarak yayınladığı haberler, özellikle Tuncay Özkan'ın transferinin ardından artmaya başladığı gözlemlenir. Doğan karşıtı medya gruplarının da, yine Doğan Grubu tarafından kullanılan, "şaibe uyandırıcı, kirli işlerin açığa

çıkartılması" yönündeki taktiği kullandığı gözlemlenir. Ancak, Çukurova Grubu'nun Türkiye'nin ulusal medya holdingleri arasındaki hegemonya mücadelesini ticari çıkarların yönlendirdiği yönünde önemli bir düşüncesi vardır. Bu düşünce, Doğan Grubu karşısındaki haberleri belirlemektedir:

> **"Doğan'ın Kirli Oyunu"** (1 Şubat 2003 Akşam Gazetesi ve Show Tv)
> **"Şantajcı medyanın patronu Aydın Doğan'ın** asıl amacının GSM devi Turkcell'i ele geçirmek olduğu ortaya çıktı. Doğan Holding Yönetim Kurulu Başkanı Aydın Doğan, bir yazırına yazdırtmış. Ben Çukurova Grubu'nun hiçbir malına talip değilim. Yazar da bu açıklamayı böbürlenerek Hürriyet'teki köşesinde yayınlamış. Doğan Grubu gazetelerinde yer alan bu açıklamalar okuyucuyu saf yerine koymanın da ötesine geçti. Çünkü yanıtı herkes tarafından bilinen sorular Doğan Grubu'nun maskesini düşürüyor. Pamukbank satışa çıkartıldıktan sonra, bankanın ilk müşterisi Doğan Grubu değil miydi ? Doğan Grubu, Pamukbank'ın satış süreci netleşmediği halde, adamlarını Pamukbank'a gönderip değer tespit çalışması yaptırmadı mı".

Türkiye'de, sermaye grupları tarafından medya sektöründeki büyümenin hem diğer ticari girişimlerde ve hem de siyaset alanında etki sahibi olunmasına yol açtığının görülmesi, demokratik bir iletişim düzeni ve iletişim özgürlüğü adına önemli tehlikeleri de getirmiştir. 1980'lerin ardından Türkiye medyasının, önemli ölçüde, ticari çıkarların belirleyici olduğu medya savaşlarına girmektedir. Ancak, medya savaşlarına ilişkin gerçekleştirilecek söylem analizlerinin haber – dil ve iktidara ilişkin çalışmalar doğrultusunda sürdürülmesi gerekir. Ancak, Türkiye medyasının ekonomik krizler dönemindeki medya savaşlarını ve söz konusu savaşların ticari çıkarlarla bağlantısını araştıran bu çalışmanın, ekonomi politik bir yöntemi belirlemesinin nedenleri oldukça açıktır.

Eleştirel ekonomi politik yaklaşımın, iletişim araçlarına ilişkin öngörüsü arasında yer alan ; "medyanın rolünün, medya sahiplerinin ve onları kontrol edenlerin çıkarlarını yanlış bir bilinç yaratma yoluyla meşrulaştırma" olduğu varsayımı Türkiye'de, medyanın ekonomik krizleri temsil pratiklerinde olanca açıklığı ile yaşanmaktadır. Yayın politikalarının, medya sahiplerinin gizli çıkarları doğrultusunda düzenlendiği ve üstelik medya sahiplerinin yayın kuruluşları ve haberler üzerindeki etkisinin, iletişim özgürlüğü adına nasıl bir tehdit oluşturduğu ekonomik krizler örneğinde, olanca açıklığı ile gözlemlenmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin yakın siyasi tarihinde yaşadığı iki önemli krizin medyadaki temsili ise, iletişim pazarları üzerinde önemli bir tahakküm oluşturan, medya sektörünün tüm

alt alanlarında yoğunlaşarak yayılan ve üstelik büyük sermaye gruplarıyla iç içe geçen, medya siyaset ve ticaret alanlarında karmaşık ilişkiler kuran medya holdingleri tarafından ancak bu denli "siyasal skandal" söylemiyle kurulabilirdi. Buna rağmen, haber üretim sürecinin bizzat kendi doğasından hareketle, haber üretiminde ekonomik, toplumsal, kültürel ve bilişsel baskı unsurlarının olduğu belirtilmelidir ve zaten söz konusu unsurlar, haberin de egemen güç ve iktidar ilişkilerinden bağımsız olamamasına yol açar. Haberler aslında toplumun egemen kültürel değerleriyle, profesyonellik ideolojisinin yol açtığı kültürel bir üründür veya bir diğer ifadeyle, haber kültür içerisinde ve onu takviye eden bir biçimde belirir ve büyük ölçüde bunun sonucu olarak, haberde kültürel değerler egemen olur veya yeniden üretilir. Ancak, haber üretim sürecinin bizzat kendisi de haberlerin egemen güç ve iktidar tanımları içerisinden gerçekleştirilmesine yol açmaktadır. Medyanın mülkiyet ilişkileri, haber üretiminin bizzat "yeknesak" olarak örgütlenmesi, gazetecilerin güvenilir kaynaklar niteliğindeki birincil tanımlayıcıların, "durum tanımlarını" kullanması, ahlaki kabul edilebilirlik sınırları, kültürel ve toplumsal kodlar haberin de egemen durum tanımlarını yeniden üretmesine yol açmaktadır.

Türkiye'de ekonomik krizler döneminde de görüldüğü gibi, haberlerin sözcük seçimleri ve cümle yapılarında egemen ahlaki ve kültürel kodların haberin diline sızdığı gözlemlenmiştir. Ancak egemen kültürel kodların haber dili içerisindeki egemenliği, yolsuzluk ve yozlaşmaların neden ve sonuçlarına veya çözüm yollarına ilişkin tutarlı bir tartışma ortamı (meşru tartışma veya uzlaşma alanı) yerine banka yolsuzluklarının ahlak dışı olarak değerlendirilmesine ve üstelik, medyanın sapkınlık alanı içerisinde inşa edilmesine yol açmıştır. Ancak, medyanın söz konusu haberleri "sapkınlık" sınırı içerisinde tutması ve üstelik sapkınlığın altını çizerek öne çıkarması aslında medya savaşları üzerinden hareket edilerek farklı süreçlerin haklılığını da sağlamıştır. Örneğin, banka yolsuzlukları Türkiye'de sermayenin devlet ve siyasal iktidarlarla ilişkisinin yeniden sorgulanmasına yol açmıştır. Ancak tam da bu noktada, haberlerin egemen güç ve iktidar ilişkileri içerisinde yoğunlaşması ve hegemonya krizi Türkiye için sermaye ve devlet arasındaki ilişkilerin tartışılmasını engellemiştir. Aslında, kültürel çalışmalar içerisinde, "medyanın ekonomik güç ve ilişkiler ağına karşı göreli bir özerkliğe" sahip olduğu varsayımı bu yönüyle ele alınmalıdır. Gerçekten de, Türkiye medyası özellikle kendi ticari çıkarlarını doğrudan ilgilendiren "banka yolsuzlukları" örneğinde, kendi durum tanımlarını üretmiş ve bu yönüyle "haberin birincil tanımlayıcısına" dönüşmüştür. Bu, özellikle Doğan Medya Grubu örneğinde açık bir biçimde gözlemlenir. Ancak, medyanın kamu adına yolsuzlukların üzerine gittiği yönündeki ideolojik yönlendirme ve egemen uzlaşımlar, karşı ideolojilerin ifadesini sınırlandırmaktadır, açık bir ifadeyle haberdeki manüpülasyon ve yapısal yanlılık zaten karşı ideolojiyi sınırlandırmayla işlemektedir (Djke,1998a:156).

Medyanın, hegemonya mücadelesi zaten hem "ortak duyunun" yaratılması ve hem de "egemen değer sistemini" pekiştirerek işlemektedir. Egemen değer sistemiyle, ortak duyunun geliştirilmesi arasında oldukça yakın bir ilişki vardır, egemen değer sistemi çoğu kez ortak duyunun sağlanmasıyla gerçekleşmektedir zaten medyanın, kendisini çatışan görüşler arasında belirli bir taraf adına konuşan bir kurum olmaktan daha çok, ortak duyu ve kamu yararı adına konuşan bir kurum olarak resmettiği görülür. Doğan Medya Grubu'nun, banka yolsuzluklarını "halka ödetilen bedel", "vatandaşın sırtına yüklendi" söylemleriyle inşa etmesi ancak ortak duyunun oluşturulması olarak önem taşımaktadır. Üstelik, medyanın gündelik pratiklerinde de açık bir biçimde görüldüğü gibi, ortak duyuya yapılan vurgu, toplumun bütününü temsil etmek gibi bir işlevden oldukça uzaktır. Aksine, medya önemli ölçüde toplumda egemen hegemonik iktidar odaklarının tanımladığı değer ve söylemleri yeniden üretmektedir (van Dijk, 1998b:265, van Dijk, 1998b:23, Allan, 84). Ancak, önemle belirtilmelidir ki, zaten ekonomik krizler örneğinde de gözlemlendiği gibi, medyanın ardındaki sermayenin çıkarlarına göre haberlerin belirlenmesi, yayın politikaları ve haberlerin mülkiyetin çıkarları tarafından yönlendirilmesi, medyanın da habere dönüştürülecek olaylar için oldukça etkili ve güçlü bir birincil tanımlayıcıya dönüşmesine yol açmaktadır.

Haber üretiminin zaten gündelik pratikleri içerisinde egemen durum tanımlarını yeniden ürettiği ancak haberdeki yapısal yanlılığın da söz konusu durumdan kaynaklandığı (İnal, 1995:113) göz önünde bulundurulduğunda, ekonomik kriz dönemindeki haberlerin aslında yapısal yanlılık gibi bir sorunu yeniden ürettiği de görülmektedir. Ancak, kriz dönemindeki haberciliğin önemli ölçüde bir farklılığı geliştirdiği görülür, bir önceki kısımda tekrarlanmasına rağmen yine de tekrarlanmasında yarar vardır, çünkü Türkiye medyasındaki karmaşık mülkiyet ilişkileri, medya sahiplerini ve gazetecileri giderek "birincil tanımlayıcıya" dönüştürmektedir. Hortum, hortumcu, batık bankacı, rüşvetçi, devlet tarafından kurtarılan sermaye grubu gibi ideolojik anlam üretiminde kullanılan söylemler, rakip medya grupları tarafından kullanılmakta ve üstelik karşıt ideolojilerin metin içerisinde kapatılmasıyla işlemektedir. Ancak, hegemonya uğrağının özellikle liberal demokrasilerde, ağırlıklı olarak rıza üretilmesine dayandığı bilindiğinde, karşıt ideolojilere kapatma ile haberde alternatif anlamlandırmalara izin vermeyen bir okuma pratiği için zemin oluşturulduğu gözlemlenir.

Haber metinlerindeki sözcük seçimleri ve cümle yapılarının ardından, haberlerdeki ideolojik yönlendirmelerin de anlamlandırılması gerekmektedir. Bu bağlamda, haberlerde yer alan "eğretileme" ve "düzdeğişmece" örnekleri, ideolojik yönlendirmelerin anlaşılması için oldukça önemlidir.

3. 2.4 Televizyon Haberlerinde Eğretileme ve Düzdeğişmeceler

Televizyon haberleri ve özellikle haberlerdeki ideoloji ve hegemonyanın temsiline yönelik çözümlemelerde metindeki anlamı, haberin nasıl karşıt ideolojik anlamlandırmalara ve farklı okumalara kapatıldığını, habere ilişkin ideolojinin nasıl inşa edildiğini, ideolojinin nasıl işlediğini, anlamın nasıl kurulduğunu ortaya çıkartacak bir dizi çözümlemenin gerekliliği açıktır. Televizyon haberlerine ilişkin çözümlemeler, bundan dolayı iletideki ideolojik anlamların kodlanmasına ilişkin dilsel araçların çözümlenmesiyle birlikte gerçekleştirilmelidir.

Anlam üretmenin önemli araçları olan düzanlam (***denotative meaning***), yananlam (***connotative meaning***), eğretileme (***metaphor***) ve düzdeğişmeceler (**metonomy**) televizyon haberlerinin görsel – işitsel metinlerinde yaygın olarak kullanılmaktadır zaten ekonomik krizler dönemindeki haberlerde hegemonya mücadelesi, anlam üretiminin söz konusu biçimlerini ancak özellikle yananlam (çağrışımsal anlam), eğretileme ve düz değişmece biçimlerini yoğun olarak kullanarak, gerçekleşmiştir. Anlam üretimin söz konusu biçimleri, ana hatlarıyla aşağıda tanımlanmıştır.

Düzanlam, sözlük anlamı olarak da tanımlanabilir. Doğrudan işaretlemeyi ve kelimenin isimlendirdiği şeyi anlatır, kimliğini belirleyen, bilinir kılan, gösteren, atayan, işaret eden, tayin edilen anlamdır. Yananlam, Roland Barthes'in "işaretlerin, beraberinde taşıdıkları ideolojik bagaj" olarak tanımladığı ve düzanlama bir bakıma ek olarak gelen ima edici anlam olarak öne çıkmaktadır (1990:20). Bu nedenle "çağrışımsal anlam" adı verilir. Açık olmayan, önerilen, duygusallığı, öznel yorumlamayı, sosyo – kültürel ve ideolojik değerleri taşımaktadır. Anlamlandırmanın bu biçiminde kültürel ve ideolojik değerler (bağlam) doğrudan anlama aktarılmaktadır (aktaran Erdoğan ve Alemdar,2002:353, Hartley,1982:26, Allan,1999:85). Haberlerdeki kullanımı itibariyle eğretileme ve düzdeğişmecenin metni farklı anlamlandırmalara kapattığı gözlemlenir, daha açık bir ifadeyle, metnin farklı anlamlara kapatılması veya mesajın haber metninde tutsak edilmesi eğretileme ve düzdeğişmeceyle oluşturulur.

Eğretilemede, iki şey arasındaki ilişki aralarındaki benzerliğin kurulmasıyla gerçekleşir, ancak bu kurmaca da benzerlikler kadar farklılıklar da kullanılır, Kültürel ve ideolojik bağlamda bilinen terimlerle, bilinmeyenin anlaşılması, anlamlandırılması gerçekleştirilmektedir. Ancak eğretilemede daha çok, bilinmeyenlerin anlamı, bilinenler tarafından ortaya konulur. Eğretileme hem farklılıkları ve hem de benzerlikleri eş zamanlı olarak kullanır, çünkü aracın ve anlamın aynı paradigmaya yerleştirilebilmesi, hem yeteri kadar benzer olmalarıyla gerçekleşir ancak gerekli karşılaştırmaların yapılabilmesi adına yeterli farklılığa sahip olması gerekir (Berger,1993:29, Fiske,1996:128). Parça ve bütün arasındaki

ilişkiye gönderme yapan ve çağrışıma dayalı ilişkilerin kurulmasını sağlayan düzdeğişmece ise, bir düşünceyi çağrıştırmak veya bir nesneyi temsil etmek için çağrışımlı bir ayrıntı veya kavram kullanılmasıyla parçanın bütünü, bütünün ise parçayı temsil etmesini sağlar. Örneğin, "yüksek ökçeli" terimi gündelik pratiklerde kadını, "aynasız" terimi polisi, "dazlaklar" terimi ise ırkçı grupları temsil etmektedir. Haber metinleri kaçınılmaz olarak "düzdeğişmecelerdir". Çünkü gerçekliğin temsili, bütünü kuran parçanın seçilmesiyle gerçeğin inşa edilmesi bağlamında düzdeğişmece içerir.

Haber söylemleri çerçevesinde eğretileme ve düzdeğişmecenin yalnızca gerçeği kuran dilsel araçlar olmadığı aksine haberi karşıt ideolojilere kapatan ve metnin içinde ideolojinin işlemesini sağlayan anlatı teknikleri olduğu belirtilmelidir. Aşağıda, ekonomik krizler döneminde, eğretileme ve düzdeğişmece örnekleri verilecek ve haberlerde ideolojinin işleyişi tartışılacaktır.

Ekonomik krizler döneminde hem medyanın ardındaki sermaye gruplarının, aralarında zaten varolan hegemonya mücadelesini medya ekseninde gerçekleştirmesi ve hem de kriz gibi olağanüstü bir dönem içerisinde hegemonya mücadelesinin doruğa ulaşması üstelik Türkiye medyasına egemen olan karmaşık ticari ilişkilerin "dördüncü gücü" giderek ticari çıkarların belirlediği kavgalara itmesi kriz dönemindeki haberlerin de, "olumsuzluğu" çağrıştıran ifadeler içerisinde kurulmasına yol açmıştır. Öyle ki, "hortum", "rüşvet", "batık", "banka", "tokat", "vurgun", "çelme", "düğüm", "kilit", "siyasal yozlaşma", "siyasal yolsuzluk", "yük", "batak", "kambur" gibi çağrışımsal sözcüklerle bütün bir ekonomik kriz ve krizin ardından TMSF'ye devredilen bankalar temsil edilmiştir. Ancak, haber medyasının zaten egemen durum tanımları ve "çerçeveler" içerisinde çalıştığı göz önünde bulundurulduğunda, Türkiye medyasının daha önceki yolsuzlukları temsil ederken de söz konusu çerçeveleri kullandığı görülür (örneğin İlksan, İski, Emlak Bankası – Engin Civan örnekleri vb). Öyle ki, Türkiye medyasının siyasal alanda gerçekleşen yolsuzluk ve yozlaşmalara ilişkin haberlerinde kullandığı, "yolsuzluk ve yağma", talan", "soygun düzeni", "çıkar çemberi" gibi haber çerçeveleri, yolsuzluklara ilişkin haberlerin de yine bu çerçeveler içerisinden tipleştirilmesine (Molotch ve Lester, 1997:200) ve aynı türden haberlere (burada siyasal yolsuzluklara ilişkin haberlere) uyarlanabilir. Medyada haber üretiminin sosyolojisi üzerine gerçekleştirilen çalışmalarda da belirlendiği gibi, "beklenmedik olayların rutinleştirilmesi söz konusu haber tipleştirmeleri ve haber çerçeveleri içerisinden gerçekleşmektedir" (Cottle,2003:11). Türkiye medyasının, ekonomik krizler döneminde kullandığı "hortum", "rüşvet", "batak", "kambur", "yağma", "talan" gibi çağrışım içeren anlamlarında, yine haber çerçevelerinin kurulmasına yöneldiği görülür. Aşağıda söz konusu çağrışımsal anlamlar, haber bağlamları içerisinde ele alınmaktadır.

Ekonomik Krizlere İlişkin Haberlerde Eğretileme Örnekleri

22.06.2002 tarihli Star Televizyonu Ana Haber Bülteni (Sunucu): Türkiye, **o karanlık rüyayı** yeniden görüyor (Pamukbank'ın, Fon'a devredildiği gün ana haber bülteni)

: karamsarlık, can sıkıcı, kâbus.

01.02.2003 tarihli Show Televizyonu Ana Haber Bülteni (Sunucu): Doğan'ın **kirli oyunu** (Şantajcı medyanın patronu Aydın Doğan'ın asıl amacının GSM devi Turkcell'i ele geçirmek olduğu ortaya çıktı)

: dalavere, hesapçılık, dürüst olmamak.

4 Şubat 2003 Kanal D Ana Haber Bülteni (muhabir): "....deyim yerindeyse **Karamehmet, ipten döndü**"

(gizli bir koalisyon Pamukbank'a el konulmasıyla birlikte Çukurova Grubu'nu yok edecekti. Amaçları Turkcell'i ele geçirmekti . Koalisyon dağıldı... Çukurova kurtuldu)

: iflas etmekten kurtulmak, mal varlığını kurtarmak.

01.02.2003 Show Televizyonu Ana Haber Bülteni (sunucu): "....Doğan'ın **maskesi düştü"**

"Doğan Grubu'nun amacını tüm çıplaklığı ile ekonomistler de ortaya koyuyor. Prof. Dr. Osman Altuğ; amaç halkın parasını kurtarmak değil. Bu Karamehmet'i batırın, şirketlerini avantadan bize verin senaryosu diye değerlendirirken, ekonomist Mustafa Sönmez de Doğan Turkcell'i elinden kaçırmasına yanıyor başlağı ile kirli oyunu sergiledi".

: iki yüzlülük, doğru olmamak, yalanını saklamak.

31. 01.2003 Show Televizyonu Ana Haber Bülteni (muhabir): ".... BDDK'tan Doğan'a **tokat gibi cevap**"

(Doğan Grubu'nun tüm gazetelerini seferber ederek Çukurova ve Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'na yaptırdığı saldırıya, BDDK'tan **tokat gibi net bir cevap geldi**: Kamu zararına hiçbir anlaşma imzalanmamıştır).

: oldukça sert karşılık verildi, (buradaki anlamıyla yalanı yüzüne vuruldu).

16.01.2003 Show Televizyonu Ana Haber Bülteni (Sunucu): "Yalana **ikinci tokat**"

"Ak Parti Milletvekili Emin Şirin'in sorularına gelen cevapları çarpıtan Kanal D, Hürriyet ve Gözcü'nün haberleri, Başbakan Yardımcısı Abdüllatif Şener'den sonra BDDK Başkanı Engin Akçakoca tarafından da önerge değil, dağıttığımız bilgi seti ile ilgili cevaplardır diye yalanladı"

: oldukça sert karşılık verdi (buradaki anlamıyla yalanı yüzüne vuruldu".

14 Ocak 2003 Star ve Show Televizyonları Ana Haber Bülteni (sunucular): "Asıl **Tokat Geldi**"

"Tüm rakiplerini yok etmek için elindeki medya kuruluşlarını **ölüm makinesi gibi** kullanan Doğan Grubu'na hak ettiği cevap geldi. Başbakan Yardımcısı Abdüllatif Şener, yazılı bir

açıklama yaparak Emin Şirin'in soruları yanıtmış gibi gösterildi; beyan ve yorumlar Hürriyet ve Gözcü gazetelerine ait".

: oldukça sert yanıt verilmesi, yalanın yüzüne vurulması, medyanın silah olarak kullanılması.

21 Temmuz 2004 Kanal D Ana Haber Bülteni: "Ekonomide **Sıcak Gün**"

"Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu ile Çukurova Grubu arasındaki pazarlık, anlaşmayla sonuçlandı. Çukurova Grubu, toplam borcundan iki milyar dolar sildirdi. Buna göre Çukurova'nın, Sigorta Fonu (TMSF) ile Yapı Kredi'ye olan 6.2 milyar dolar borcu, 4 milyar 150 milyon dolara indirildi. Grup, bankacılığa **veda edecek,** Yapı Kredi Ekim 2005'e kadar satılacak".

:hareketli, tehlikeli, riskli, yeni gelişmelere yol açacak nitelikte, Karamehmet bankacılıktan ayrılacak.

29 Ekim 2004 A TV Ana Haber Bülteni (Sunucu – Ali Kırca): Çukurova ile **Nişanın Bozulmasını İstemiyoruz**"

"BDDK Başkanı Tevfik Bilgin, Çukurova Grubu Yönetim Kurulu Başkanı Mehmet Emin Karamehmet ile görüşmesinde, Yapı Kredi Bankası için nişanı bozmak istemiyoruz mesajını verdi. Bilgin, bir müşteri bulduysanız vakit geçirmeden açıklayın dedi"

: Anlaşmanın bozulmaması (ancak bu haberde, Doğan Grubu'nun karşıtları arasında yer alan Bilgin – Ciner ortaklığının, Çukurova Grubu ile yapılan borç ödeme anlaşması için "nişan" söylemini kullanması dikkat çekmektedir. Bilindiği gibi nişanın çağrışımsal anlamı mutluluk, şenlik gibi anlamlar içermektedir).

29 Ekim 2004 Kanal D Ana Haber Bülteni (muhabir): "**Böyle Kıyak** Görülmedi"

"Türkiye, Çukurova Grubu'na yapılan **asrın kıyağını** konuşuyor. Batırdığı bankadan kredi alarak şirketlerini kurtaran Çukurova Grubu, borcundan da 2 milyar dolarlık indirim sağladı".

: Olağan ölçülerin dışındaki yardım, yapılabilecek en büyük kolaylık (Çukurova Grubu'nun, BDDK ve TMSF ile gerçekleştirdiği ikinci anlaşmanın ardından Doğan Grubu, ilk anlaşmada da olduğu gibi, kurtarma, kıyak gibi çağrışımsal anlamlarla aslında Devlet tarafından Çukurova Grubu'nun korunduğu söylemleriyle haber inşa etmektedir).

30 Ocak 2003 Kanal D Ana Haber Bülteni (muhabir): "Kaza olmadan bu **kara kutuyu** açın"

: Gizlenen anlaşma (Doğan Grubu, Çukurova ile BDDK ve TMSF arasında gerçekleştirilen anlaşmaları kara kutu olarak değerlendirmekte ve gerçekte söz konusu anlaşmanın gizlendiğini gündeme getirmektedir. Ancak kara kutunun uçaklarda kaza sonrasında, kazanın nedenlerini açıklayan ses kayıt cihazları olduğu belirtilmelidir. Doğan Grubu'na göre, Çukurova Grubuyla yapılan anlaşmalar yeni bankacılık "kazalarına" yol açacak niteliktedir).

22 Temmuz 2004 Kanal D Ana Haber Bülteni (sunucu): "Çukurova Ödemesine **Kara Para** takibi yapılacak".

: Kaynağı belli olmayan para, yasa dışı yollarla kazanılmış para (Doğan Grubu'nun haberlerine göre Çukurova Grubu'nun, BDDK ve TMSF'ye ödeyeceği paralar, yasa dışı yöntemlerle elde edilmiş, kaynağı belirli olmayan paralardır. Öte yandan, kara paranın çağrışımsal anlamının Çukurova Grubu'nun yasa dışı yöntemlerle gelir elde ettiği iddiasını inşa ettiği görülür).

Ekonomik Krizlere İlişkin Haberlerde Sıklıkla Kullanılan Diğer Eğretileme Örnekleri

Türkiye medyası için, medyada önemli bir savaş dönemiyle karakterize olan ekonomik krizler haber içeriklerinin de yine söz konusu savaşa uygun cümle seçimleri, kişiselleştirme, eğretileme ve düzdeğişmece örnekleriyle hazırlanmasına yol açmıştır. Özellikle Doğan Grubu ve karşıtları arasındaki hegemonya mücadelesi bu haberlerde kullanılan söylemleri de önemli ölçüde etkilemiştir. Öyle ki, Türkiye'de iletişim pazarlarının giderek toplumsal güç ve iktidar mücadelesi alanı olarak konumlanmasına ilişkin örnekler ekonomik krizler dönemindeki haber söylemlerinden verilebilir. Aşağıda, kriz dönemindeki düzdeğişmece örnekleri, medyanın haber çerçeveleri içerisinden tartışılacaktır.

Hortumcu: Ekonomik krizler döneminde sahip oldukları bankaların kredi kaynaklarını kendi şirketlerine kullandıran banka sahiplerine işaret etmektedir. Ancak, Türkiye medyasındaki karmaşık ticari girişimler ve çıkar birliktelikleri, belirli banka sahiplerinin (Çukurova, Uzan, Erol Aksoy vb) hortumcu söylemiyle kurulmasına yol açarken, belirli banka sahiplerine karşı söz konusu söylemin kullanılmaması dikkat çekmektedir (Doğan Grubu için, daha sonra ortak bir banka kurduğu Halit Cıngıllıoğlu bunun açık bir örneğidir).

Hortum Ligi: Ekonomik krizler döneminde, sahip oldukları bankaların BDDK tarafından TMSF'ye devredildiği banka sahipleri için kullanılan genel söylem. Ancak, "hortum ligi" giderek haber çerçevesine dönüşmüş ve özellikle Doğan Grubu tarafından ekonomik krizlere ilişkin haberler, "hortum" ve "hortum ligi" çerçevesinden inşa edilmiştir.

Batık: Ekonomik krizler sürecinde, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilen bankaları işaret etmektedir.

Haber çözümlemelerinde gerek eğretilemelerin ve gerek düzdeğişmecelerin olumsuz ifadelerle yüklü olduğu görülür. Ancak söz konusu dönem içerisinde Türkiye medyasının zaten önemli bir hegemonya mücadelesi içerisinden geçtiği dikkate alındığında kullanılan olumsuz ifadelerin nedeni anlaşılabilir. Öyle ki, ekonomik krizler dönemindeki haberlere ilişkin yapılan analizlerde sıklıkla kullanılan ifadelerin "hortum", "siyasal skandal", "batık", "batık banka", "yağma", "talan", "çıkar çemberi" olduğu gözlemlenir üstelik bu ifadeler yalnızca eğretileme ve düzdeğişmece örnekleri olarak değil bununla birlikte habere ilişkin çerçeveler olarak da

dikkat çekmektedir. Haber medyasının zaten, habere dönüştürülecek olaylar için geliştirilen çerçeveler ve tipleştirmelerle çalıştığı bilindiğinde ekonomik krizlere ilişkin çerçevelerin aslında benzer niteliklere sahip tüm haberler içinde kullanılabileceği belirtilmelidir. Özellikle Türkiye medyası örneğinde, yukarıda da belirtildiği gibi, daha önceki yolsuzluk haberlerinin de ortak çerçeveler içerisinde işlediği gözlemlenir. Habere ilişkin kurulan çerçeveler içerisinde ideolojinin de, metin içerisindeki işleyişi olanca açıklığı ile ortaya çıkmıştır. Aşağıda, kriz haberlerinde düzdeğişmece örnekleri ele alınmaktadır:

Ekonomik Kriz Haberlerinde Düzdeğişmece Örnekleri

Ankara…..(işaret ettiği)……Türkiye (özellikle, Türkiye'nin ekonomik ve siyasi yapısı - politikaları).

Washington…..(işaret ettiği)…..Amerika Birleşik Devletleri (Ankara örneğindeki gibi ancak bu kez ABD'nin siyasi ve ekonomi politikaları).

Ecevit Hükümeti…..(işaret ettiği)…..DSP, ANAP ve MHP Koalisyon Hükümeti.

Ecevit…..(işaret ettiği)….Hastalık, başarısızlık, sağlıksızlık

Ecevit….(işaret ettiği)….Kişiliksiz, güçsüz, kimliksiz Devlet Yönetimi.

Kemal Derviş….(işaret ettiği)….Güçlü yönetim, başarı, düzen ve denge. (ancak özellikle Doğan Grubu için)

Çiller….(işaret ettiği)….Türkiye'nin ihtiyaç duyduğu güçlü siyasetçi (özellikle Doğan karşıtları için)

Aydın Doğan….(işaret ettiği)…siyasetçileri baskı altında tutan işadamları

Dinç Bilgin / Mehmet Emin Karamehmet….(işaret ettiği)….medya – siyaset ve ticaret ilişkileri içerisinde güç elde eden işadamları.

Siyasi karmaşa…..(işaret ettiği)…..Koalisyon hükümetindeki anlaşmazlık süreci, kavgalar.

Siyasi belirsizlik….(işaret ettiği)….Türkiye'de erken genel seçim

Ekonomik kriz….(işaret ettiği)….Türkiye'de yolsuzluk ve yozlaşmaların ortaya çıkarttığı yapısal sorunlar.

Hortumlanan bankalar….(işaret ettiği)…Sahipleri tarafından iflasa sürüklenen bankalar.

Kamu bankaları….(işaret ettiği)…..Kolay para dağıtan, siyasal iktidarlar tarafından kötüye kullanılan kuruluşlar.

Hortum Ligi (çıkar çemberi)….(işaret ettiği)…..batık banka sahipleri, onlarla işbirliği içindeki siyasetçiler ve bürokratlar

Türkiye….(işaret ettiği)…..Fon'a devredilen bankaların satılmasını isteyen kesimler.

Türkiye….(işaret ettiği)….Fon'a devredilen bankalar ile BDDK arasında borçların ödenmesine ilişkin anlaşmaların yapılmasını isteyenler.

Tahtakale….(işaret ettiği)….Türkiye'de döviz piyasası.

Medya tekeli….(işaret ettiği)….mülkiyet tekeli.

Vatandaş….(işaret ettiği)….Fon'a devredilen bankaların zararını üstlenmek zorunda kalan toplumun geniş kesimleri.

IMF….(işaret ettiği)….Türkiye'ye baskı uygulayan dış güçler.

Nişan….(işaret ettiği)….BDDK ve batık bankalar arasındaki borç ödeme anlaşmaları.

Ekonomik kriz dönemindeki haberlerde, aslında haberin sosyal olarak yapılandırılmış bir pratik olduğu olanca açıklığı ile ortaya çıkmaktadır. Medya gruplarının ekonomi – politik yapısı, kurumsal ilişkilerin ortaya çıkarttığı bir ürün olarak, haberi doğrudan etkilemektedir. Bu bağlamda haber ifadeleri içerinden gerek eğretilemelerin ve gerekse düzdeğişmecelerin medya grupları tarafından doğrudan belirlendiği gözlemlenir. Örneğin, medya gruplarının bir bakıma olayların birincil tanımlayıcısı olarak konumlanması, anlam üretiminin yine medya gruplarının bulunduğu ideolojik konum doğrultusunda olumlu veya olumsuz çağrışımsal anlamlar üretecek biçimde gerçekleştirilmesine yol açmıştır. Doğan Grubu için ekonomik krizler, Türkiye'de oldukça doğal bir gelişim iken, krizden etkilenen bankaların Fon'a devrine ilişkin olumsuz çağrışımsal anlamlar üretilmiştir. "Hortum", "hortumcu", "hortum ligi", "çıkar çemberi", "sıkıntı", "yük", "batak", "vurgun", "kıyak" ve "kara para" ifadelerinin genellikle batık banka sahiplerini ve icraatlarını anlatırken kullanılmaktadır. Doğan Grubu'nun, ekonomik kriz dönemindeki, siyasal iktidarı ve bürokrasiyi ise, ancak özellikle bankalara el konulduğu günlerde, "takdire şayan", "ekonomi için olumlu bir gelişme", "ekonominin patronu", "Türkiye memnun" gibi olumlu anlamlar üreten ifadelerle anlatmıştır, yine banka sahiplerinin BDDK ve TMSF yetkilileriyle borçların ödenmesine ilişkin anlamlar, "kara kutu", "kurtarma", "vatandaşın sırtına bindirilen ağır yük" gibi olumsuz çağrışımsal anlamlar içerisinde

değerlendirilmiştir. Önemle belirtilmesi gereken bir diğer unsur ise, Doğan Grubu yayın politikalarının ve haber ifadelerinin, belirli dönemler içerisinde çok keskin değişimler göstermesidir. Bankalara el konulduğu günler ile sermaye gruplarının, borç ödeme anlaşmaların gerçekleştirildiği günler arasında yayın politikalarının ve haber ifadelerinin önemli değişim göstermesi dikkat çekmektedir. Türkiye'de diğer medya gruplarının yayın politikaları ve haber ifadeleri içerisinden bakıldığında da, belirli dönemler içerisinde oldukça önemli değişimler gözlenmiştir. Özellikle, banka sahipleri ve BDDK, TMSF yetkilileri arasındaki borç ödeme anlaşmaları söz konusu gruplar tarafından haberlerde "nişan", "evlilik", "düğün", "nikah", "söz", "anlaşma" eğretilemesi ile magazinelleştirilerek değerlendirilir ve olumlu ifadeler içerisinden kurulurken, bankaların Fon'a devredilmesi ise "kötü rüya", "kabus", "karmaşa", "telaş" gibi olumsuz çağrışımsal anlamlar içerisinden ve magazinelleştirilmeden verilmektedir. Ancak, haberlerde eğretilemeler içerisinden bakıldığında iki örneğin oldukça sık tekrar edildiği belirtilmelidir. Birincisi "kurtarma" ki özellikle Doğan Medya Grubu tarafından, BDDK ve Fon'la anlaşan medya grupları için kullanılmaktadır ki, söz konusu borç ödeme anlaşmalarının bir tür anlaşma olduğu göz önünde bulundurulduğunda, kurtarma eğretilemesinin ürettiği olumsuz anlam olanca açıklığı ile ortaya çıkmaktadır. İkinci tür eğretileme örneğini ise yine bu bağlamda "nişan" ve "düğün" eğretilemesi oluşturur ki, Türkiye medyasında da haberin "magazinselleştirilmesi" olanca açıklığı ile bu örnek üzerinden görülür.

Banka sahipleri ve BDDK, Fon yetkilileri arasında gerçekleştirilen borç ödeme anlaşmalarının, "nişan" eğretilemesi ile değerlendirilmesi aslında Doğan Grubu dışındaki medya grupları tarafından yaşanan süreç hakkında önemli bir ifade olarak dikkat çekmektedir.

Ekonomik kriz haberlerinde "düzdeğişmece" örnekleri ise yine medya gruplarının ekonomi – politik yapısı göz önünde bulundurularak, somut bir biçimde anlaşılabilir. Ancak, bu haberlerde iki tür düzdeğişmece örneği, hegemonya mücadelesini de gündeme getirecek bir biçimde, olanca açıklığı ile fark edilmektedir. Doğan Grubu haberlerinde kullanılan "Türkiye" ile Çukurova, Star ve Bilgin Medya Gruplarının haberlerinde kullanılan "Türkiye", iki farklı anlamı da üretmeye elverişlidir.

Doğan Grubu haberlerinde, batık banka sahiplerini "hortumcu" olarak değerlendiren Türkiye ile, ekonomik krizleri tüm sektörlerde olduğu gibi bankacılık sektöründe de olumsuz gelişmelere yol açan bir süreç olarak değerlendirilen Türkiye, medya grupları tarafından oluşturulmak istenen anlamları belirleyen düzdeğişmece örneği olarak ortaya çıkmaktadır.

Medyada mülkiyet yoğunlaşmasının haber içerikleri üzerindeki etkisini araştıran bu çalışmada, Türkiye'de önemli medya gruplarının yayın politikaları ve habercilik pratiklerinde medya sahiplerinin etkisi olanca açıklığı ile ortaya çıkmaktadır.

3.2.5 Televizyon Haberlerinde Görsel Dil ve Anlam: Hegemonyayı Görüntülerde İnşa Etmek

Televizyonun, diğer kitle iletişim araçlarına göre oldukça önemli bir farkı, anlamın hem ses hem de görüntü unsurlarıyla birlikte inşa edilmesidir. Televizyonda anlam üretimi, hem sözcük seçimleri ve cümle yapıları gibi dilsel söylemin ancak hem de görsel dil ve görsel söylemin birbirine eklemlenmesiyle gerçekleşir. Bu bağlamda, görsel dil ve görsel dilin anlatı içerisinde kullanılması yalnızca aracın semiyotiği içinde kullanılan bir anlatı unsuru olarak değil bununla birlikte ideolojik düzenleme olarak görülmelidir. Televizyon anlatılarında görsel dilin çözümlenmesi, "dünyaya açılan bir pencere" olarak tanımlanan haberdeki çerçevenin anlamlandırılması ve söz konusu çerçeve içerisinde dışlanan öğelerin anlaşılması adına önem taşır. Dursun'un belirlediği gibi (2001:183); "görsel dil sözlü olayların aksine gerçek dünyayla görüntüsel bir ilişki içerisindeki göstergeleri oluşturur" bu ilişkiden yola çıkılarak, gerçek dünyanın yani haberin çerçevesi dışındaki dünyanın, habere ilişkin çerçeveler içerisinde hangi öğelerin dışlanıp hangilerinin içerimlenerek nasıl inşa edildiği; bu inşa sürecinde belirli göstergelerin işaret ettikleri anlamlar bulgulanabilir. Televizyon anlatılarındaki görüntü ancak bir gösterge olarak anlaşılabilir.

Charles Saunders Peirce'ün göstergeye ilişkin sınıflandırmasından hareketle, görüntünün üç ayrı göstergeye ayrılabileceği belirtilmelidir (aktaran Seiter, 1987: 19). Ancak, Elen Seiter, Peirce'ün gösterge kavramının "niyet" veya "neden – sonuç" ilişkisine dayanmadığını belirtir, bu şekilde göstergenin sadece "bilinçli bir insani etkinlik" düzlemine ait olmadığı aksine cansız varlıkların da gösterge içerisine dahil edilebileceğini açıklar.

Görüntüsel bir gösterge, "ikonik" , "belirtisel" gösterge veya "sembol" sınıflarından birinin içine girmektedir. olarak anlaşılması gerekir. Çünkü, yalnızca dil değil görüntüler de aslında göstergedir. Bu bağlamda, televizyona ilişkin göstergelerin ana hatlarıyla açıklanması gerekir.

Peirce'ün gösterge sınıflandırmasında yer alan "sembol" de, göstergenin nesnesiyle (gösterilenle) bağlantısı uzlaşma, anlaşma veya kurala dayanmaktadır. Televizyon anlatılarında sembolik göstergeler çeşitli biçimlerde kullanılabilmektedir. Semboller özellikle tekrarlanan anlamları ve toplumsal uzlaşımlar içerisinde kurulmakta ve kullanılmaktadır, örneğin sözcükler, müzik, marşlar, bayraklar, flamalar sembolik göstergelerdir. İkonik gösterge ise, gösterenin yapısal olarak gösterilene benzediği gösterge türünü oluşturmaktadır. Göstergenin

bu türü genel olarak uzlaşıma dayanır, örneğin piponun erkek, uzun topuklu bir ayakkabının kadını simgelemesi uzlaşıma dayalı göstergeyi gündeme getirmektedir. Peirce'ün üçüncü gösterge türü olarak sınıflandırdığı belirtisel gösterge ise gösterilen ile doğrudan var oluşsal bir ilişkiye sahiptir. Örneğin, duman ateşin, kül sigaranın belirtisel göstergesidir (aktaran Seiter, 1987:19, Fiske, 1996:72). Ellen Seiter'in belirlediği gibi televizyon haberleri de, diğer program tür ve formatlarında da olduğu gibi, her üç tür göstergeyi de kullanmakta ancak televizyona ait imajlar içerisinde izleyicinin kendisine ulaşan göstergeleri ancak "belirtisel" gösterge sınıfı içinde alılmamasına yol açmaktadır ve zaten televizyon haberlerinin nesnellik, gerçeklik, objektiflik gibi söylemleri ancak bu şekilde oluşmaktadır. İzleyici, alımladığı görüntüleri ancak gösterilenleri ile var oluşsal veya maddi bir bağ kuran göstergeler olarak deneyimlemektedir. Bu şekilde ise, görüntünün de aslında cümle yapıları ve sözcük seçimlerinde de olduğu gibi, gerçekleri yansıtan, nesnel ve objektif hakikatler olarak kabul etmekte, haber görüntülerini saf gösterilenler olarak algılamaktadır veya doğrudan bir ifadeyle izleyici, görüntülerin de tıpkı cümle yapılarında olduğu gibi ideolojik bir niteliğinin olmadığını düşünmektedir, izleyici için gerçeklik etkisi görsel dilin kullanılmasıyla gerçekleşir.

Televizyonda anlam, görsel dilin veya açık bir ifadeyle görsel stratejinin kullanılması ile üretilir. Görsel stratejinin ilk kullanım biçimini, göstergenin izleyici tarafından belirtisel gösterge olarak alımlanmasında görülür. Buna göre, televizyon haberlerinde kullanılan tüm görüntü ve nesne etkileşiminde maddi temelleri bulunur veya özdeş kabul edilir (aktaran Dursun, 2001:185). Dursun'a göre ikinci görsel stratejiyi ise, görüntülerin kendisini uzlaşımlar seti tarafından yönlendirilen simgeler veya göstergeler olarak değil, "güncel temsiller" olarak sunması oluşturur. Haberler, nesnelliğini kurgusallıkla birleşen uzlaşımlardan kaçındığı yanılsamasıyla inşa etmektedir. Bu şekilde, görüntünün gerçek, görsel dile eşlik eden cümlelerin (veya sözcük seçimlerinin) ise nesnel olduğu yönünde önemli bir yanılsama üretilir. Oysa, haber gerçekliğin örgütlenme biçimlerinden yalnızca bir tanesidir ve zaten eleştirel çalışmalar içerisinde sıklıkla belirtildiği gibi, haberin kültürel olarak yapılanmış bir pratik olması da bununla ilişkilidir. Haber görüntüleri içerisinde, önemli ölçüde farklı anlamlandırma pratiklerine kapatmayı da içeren, kültürel kodlara ve ilgili kültür içerisinde biçimlenen uzlaşım ve toplumsal şemalara dayanır. Stuart Hall'un, "açıklayıcı kodlar" olarak tanımladığı görsel dil ancak toplumun geniş kesimlerindeki kültürel kodlar ve toplumsal uzlaşma ile alımlanır. Kriz dönemine ilişkin haberlerde bu kullanıma ilişkin çok açık bir örnek, siyasetçilerin ve sıklıkla dönemin başbakanı Bülent Ecevit'in çekimleriyle verilebilir. Kriz döneminde, tüm medya gruplarında ortak olarak kullanılan siyasetçilerin, BDDK ve TMSF yetkilileri ile başkanlarının, ekonomiden sorumlu Devlet Bakanı Kemal Derviş'in, banka sahiplerinin ancak özellikle

dönemin Başbakanı Bülent Ecevit'in görüntüleri özel bir anlamlandırma pratiği içerisinde çekilmiştir. Görüntülerin ortak özelliğinin, çok yakın ve hatta ayrıntı planları olduğu gözlemlenir. Kamera ile konu arasındaki uzaklığa işaret eden çekim ölçeklerinin sahip oldukları önemli uzlaşımsal veya çağrışımsal anlamları vardır. Örneğin yakın plan çekimler genellikle duygu ve duygusallık üretirler. Kriz döneminde, bankaların birbiri ardına Fon'a devredilmesi, hem sermaye grupları ve hem de siyasetçiler için, toplumun geniş kesimleriyle karşılaştırıldığında, çok daha fazla anlama sahip olduğu açıktır. Kamera çekimlerinin daha çok duygusallık üretecek biçimde planlanması ancak toplumsal uzlaşımlar veya daha açık bir ifade ile "açıklayıcı kodlar" içerisinde anlaşılabilir. Elen Seiter (1987:23), televizyonda anlam üretimi için en küçük birliğinin "çerçeve" olduğunu belirtir. Ancak, televizyonun semiyotiğine duyarlı bir araştırmanın, yalnızca tek bir görüntüye veya çerçeveye değil birbirinden farklı görüntü dizileri içeren çekimleri çözümlemesi gerekir. Öyle ki, televizyonda anlam üretimi için tek bir görüntünün veya çerçevenin tek başına değil diğer görüntü ve çerçevelerle birlikte oluşturduğu bütünlük önemlidir. Üstelik, televizyon anlatılarında kullanılan hem çekim ölçeği ve çerçevelerin hem de görüntülerin kurgusundaki uzlaşım veya açıklayıcı kodların anlamları oldukça önemlidir. Televizyon anlatıları; çekim, çekim ölçekleri ve kurguların uzlaşımsal veya çağrışımsal anlamlarıyla birlikte üretilir. Çekim açıları ve ürettiği çağrışımsal anlamları aşağıdaki gibi açıklanabilir (aktaran Dursun, 2001:186):

- **Ayrıntı Çekim:** Çekimi yapılan nesnenin çok yakın plandan yapılan çekimidir. Ayrıntı çekimler, mesleki pratikler içerisinde "detay çekim" olarak tanımlanır. Ancak, ayrıntı çekimlerin çağrışımsal anlamı oldukça yoğundur. Özellikle kişilerin çekilmesinde dramatik bir etki yaratarak, kişinin iç dünyası, duygu ve düşünceleri yansıtılmaya çalışılır. Bu çekim planında kişinin çevresi ve içinde yer aldığı kalabalıkla olan ilişkisi belirgin değildir. Öyle ki, bu plan yalnızca kişinin duygu ve düşünceleriyle ilgilidir.
- **Baş Çekimi:** Çekimi yapılan kişinin yalnızca başının yakın plandan çekilmesi ile gerçekleştirilir. Ayrıntı veya detay çekiminde de olduğu gibi amaçlanan etki, kişinin duygu ve düşüncelerini yüzünden ekrana yansıtmaktır. Bu çekim kişinin özellikle mimiklerinin ve yüzüne yansıyan duygularının çözümlenmesi bağlamında önem taşır.
- **Omuz Çekimi:** Bu çekim, kişinin omuz başlarının biraz altından yapılan ve başla birlikte omuzların da çekim planına alındığı çekim türünü oluşturur. Haber anlatıları içerisinde, özellikle stüdyo içerisinden yapılan çekimler omuz çekimidir (sunucunun çekimleri). Omuz çekimi, ayrıntı ve baş çekimleri gibi

duygu ve düşüncenin yansıtılması gibi bir amaç taşımaz aksine kişinin yakın ve uzak çevresi ile ilişkisinin yansıtıldığı, kişinin çevresiyle kurduğu ilişkide egemenlik ve gücünün sergilendiği, kişiler arasındaki karşılıklı duygusallık etkisinin yansıtıldığı çekim türüdür.

- **Göğüs Çekimi:** Bu çekim planı, kişinin göğsünün biraz altından çerçeveye alındığı çekimlerdir. Bu çekimler, tıpkı omuz çekimleri gibi kişinin çok yakın çevresiyle kurduğu ilişkiyi yansıtmakta, kişinin yakın çevresinde meydana gelen gelişmeler üzerine bilgi sunmaktadır.
- **Bel Çekimi:** Bu çekim planı, kişinin belinden yukarısının çerçevelendiği çekim türünü oluşturur. Ancak, bel planlarının da yine ayrıntı, baş, omuz ve göğüs çekimlerinde olduğu gibi kişisel bir etki yaratmayı, kişinin duygu ve düşünceleriyle birlikte, yakın çevresine ilişkin sınırlı bilgi vermeyi amaçladığı gözlemlenir. Kişinin, içinde bulunduğu kalabalıklarla etkileşimini, kişi ve yer aldığı topluluğun duygu ve düşüncelerini, kişi ve içinde yer aldığı kalabalıkla kurduğu egemenlik ve güç ilişkisini anlamlandırmak ancak bel çekimlerinden daha sonraki çekim planlarıyla mümkündür.
- **Diz Çekimi:** Bu plan, kişinin dizinden yukarısının çerçevelendiği çekimdir. Kişinin yakın çevresi ve özellikle sınırlı sayıda kişiden oluşan gruplara ilişkin çekimler bu planla gerçekleştirilir. Kişinin yakın çevresiyle ilişkilerinin ve duygularının yansıtılması bu çekimle olanaklıdır.
- **Boy Çekimi:** Kişinin duygu ve düşüncelerinin ötesinde çevresiyle olan ilişkisi bu planla ortaya konulur. Boy çekiminin, kişinin duygu ve düşüncelerini yansıtmak gibi bir amacı yoktur daha çok yakın çevresi ve içinde yer aldığı kalabalıklarla ilişkisi vurgulanmaktadır.
- **Göz Hizası:** Kişilere ilişkin çekim planlarında önemli çağrışımsal anlamları içeren bu plan türü, çekimi yapılan kişinin duygu ve düşüncelerini yansıtmak yerine izleyici üzerinde çekimi yapılan kişinin vurgulanmasını amaçlar. Göz hizasından yapılan çekimlerin daha çok nesnellik içerdiği, kişinin olduğu gibi görüntülendiği etkisini oluştururken, göz hizasının altından yapılan çekimler kameranın "bozucu etkisinden" dolayı, olduklarından daha güçlü ve kudretli, göz hizasının altından yapılan çekimler ise aksine kişiyi, olduğundan daha zayıf ve tabii konumda göstermektedir. Kişilere ilişkin çekimlerin, daha açık bir ifadeyle çağrışımsal anlamların, benzer bir türü kalabalıklara ilişkin çekim

planlarında da oluşturulabilmektedir. Kalabalıklara ilişkin çekimlerde, üst açı kullanımının yalnızca kalabalığın niceliğinin vurgulanmasına alt açıların ise daha çok kalabalığın gücünü vurgulanmasına yol açtığı gözlemlenir.

- **Genel Çekim:** Bu plan, yalnızca insanlar değil özellikle çevre ve binalar gibi nesneler üzerinde de kullanılabilmektedir. Genel çekimler ağırlıklı olarak mekanların tanımlanması amacıyla kullanılır. Haberlerde ise, izleyici üzerinde "olayın geçtiği mekanda olma", "orada olma" duygusu yaratmaktadır.
- **Toplu Çekim:** Toplulukların çerçevelenmesi amacıyla kullanılan bu çekim planı, kişinin içinde yer aldığı kalabalıkla olan ilişkisini vurgular. Çekim planı ile amaçlanan vurgu, kişinin kalabalık içerisinde ruh halini yansıtmak, duygu ve düşüncesini açığa çıkartmak gibi psikolojik bir etki de yaratabilir.
- **Uzak Çekim:** Genel çekimde de olduğu gibi bu çekim planının amacı, çevreyi tanıtmak ve izleyici için orada olma hissi uyandırmaktır. Kişisel duygu ve düşüncenin yansıtılmasının amaçlanmadığı bu çekim planı, özellikle haberler içerisinde daha çok çevrenin tanıtılmasını, sosyal niteliklerinin vurgulanmasını amaçlar.

Televizyon haberlerinde, diğer program tür ve formatlarında da olduğu gibi, kamera açılarını, çekim planlarını, ölçeklerini kullanması aslında haberin henüz çekim gibi ilk aşamasından itibaren nasıl bir seçme, birleştirme ve çözümleme ürünü olduğunu olanca açıklığı ile ortaya koymaktadır ve zaten haberin (özellikle televizyon haberinin) toplumsal gerçeği kıran ve sonra yeniden kuran yapısı önemli ölçüde televizyon anlatısı içinde kullanılan uzlaşımsal anlamların oluşturulmasıyla gerçekleşir. Tezin önceki kısmında da açıklandığı gibi, liberal çoğulcuların haberi sıklıkla dünyaya açılan bir ayna veya gerçekte olanların yansıması şeklindeki değerlendirmelerinin de henüz başlangıcından itibaren önemli sorunları taşıdığı belirtilmelidir. Öte yandan, televizyon haberlerinde görüntünün henüz çekim aşamasından itibaren karşılaşılan toplumsal gerçeğin kırılması ve yeniden kurulması özellikle çekilen görüntülerin anlamlı bir bütün oluşturması adına gerçekleştirilen kurgu işleminde de aslında gerçeklik önemli ölçüde kırılır. Öyle ki, haberin belirli bir seçme, birleştirme ve üstelik çözümleme ürünü olarak gerçekleştirilmesi kurgu aşamasıyla birlikte iyice belirginleşir. Ancak televizyon haberlerinde, diğer program türleri veya sinema eserlerindeki kullanımının aksine daha az montaj tekniği kullanılır.

Görüntünün gerçekliğini arttırma veya kameranın nesnel olduğunu vurgulama amacını taşıyan montaj tekniğinin daha az kullanılması, televizyon haberlerinin de objektif, tarafsız ve nesnel olarak algılanmasına yol açar. Buna karşın, televizyon haberlerinde de yoğun olarak

kullanılan belirli montaj teknikleri ve çağrışımsal anlamları bulunur. Örneğin, ***flash*** kullanımı izleyicinin dikkatini tek bir unsur üzerinde yoğunlaştırmasına yol açar, kesme (***cut***) görsel dilin kurumsal olmayan nesnellik iddiasını güçlendirir, yavaşlatılmış veya ağırlaştırılmış görüntüler gerçekte meydana gelen olayların ayrıntılarını göstermek gibi düzanlamsal bir etkiye yol açar ancak bu tekniğin kullanılması özellikle kişilere ilişkin olumsuz çağrışımsal anlamları üretir, buna ilişkin oldukça açık bir örnek Çukurova Bankasına el konulduğu gün Show Televizyonu tarafından dönemin Başbakanı Bülent Ecevit'in hastalık ve yaşlılıktan kaynaklanan sakarlıkları ile dil sürçmelerini oldukça yavaşlatılmış olarak ekrana yansıtılmıştır. Amaçlanan etkinin, söz konusu dönemde Başbakanlık görevini üstlenen Ecevit'in siyasal istikrarı sağlayamadığının ve bunun da piyasalarda olumsuz gelişmelere (Pamukbank'ın, Fon'a devrine) yol açmasıdır ancak daha açık bir ifadeyle, Başbakan figürü Türkiye ekonomisinin düzdeğişmecesi olarak yer almış ekonomideki kötü gelişmeler (sakarlıklar, hastalık) ise bankaların birbiri ardına Fon'a devrine neden olmuştur, yani banka yönetiminin herhangi bir suçu yoktur tüm "suç" veya olumsuz anlamlar siyasal iktidara yüklenmiştir. Ekonomik krizlere ilişkin görüntüler ayrıntılı olarak çözümlenecektir. Öte yandan televizyon haberlerinde oldukça sık kullanılan bir diğer montaj tekniği zincirleme, mix ve yazı bindirmelerle yapılmaktadır. Haber metninde konular arası geçişler özellikle zincirleme ve mix kullanılarak bildirilir, kesmeden daha yumuşak bir geçiş yöntemi olarak kullanılan zincirleme ve mix, aynı haber içerisinde olayın farklı unsurlarının da olduğunu gündeme getirir, görüntü üzerine yazı bindirme ise çağrışımsal olarak izleyicinin o anda izlediği görüntülerin nesnelliğine ilişkin bir vurguyu içerir çünkü söz konusu görüntüler, kurumsal kaynaklar tarafından da desteklenmektedir (Fiske, 1987:117, White, 1987: 153, Dursun, 2001:188, Postman ve Powers, 1996:83 – 94). Ancak, tam da bu yönüyle aslında egemen söylemleri (kurumsal kaynakların söylemlerini) yeniden üretir.

Televizyon haberlerinde kurgunun, görsel dilin önemli bir aracı olduğu açıktır. Ancak televizyon haberlerinde görsel dilin, birbirini tamamlayan ve pekiştiren, iki işlevi daha bulunur. Birincisi, görüntüler haberin cümle yapısı ve sözcük seçimleriyle oluşturulan anlamlandırma iktidarını destekler ve zaten haberde, "gerçeklik", "nesnellik", "tarafsızlık" sözcük seçimleri kadar görüntünün de kullanılmasıyla gerçekleşir. Öte yandan, görüntüler, haber metninde inşa edilen veya metin içinde işleyen ideolojinin bastırılması için kullanılabilir. Örneğin, ekonomik kriz döneminde sokaktan verilen canlı bir görüntü, söz konusu dönem içerisinde televizyon haberlerinde özel bir anlam oluşturacak şekilde Tahtakale döviz piyasası, Türkiye ekonomisinin tümüne ilişkin bir düzdeğişmece olarak kullanılmıştır, Türkiye ekonomisinde aslında piyasaların istikrarlı bir yapıya sahip olamadığının vurgulanması için kullanılabilmekte daha açık bir ifade ile, haberin söylemi görsel dilin sadece gerçekliğini kullanmaktadır. Ancak

kriz haberlerinde konu ve buna eşlik eden (veya anlamı, metnin söylemi tarafından bastırılan) görüntü dağılımının nasıl oluştuğu da sorgulanmalıdır.

Televizyon kanallarına göre, haber görüntülerinin dağılımı aşağıdaki gibi tablo haline getirilebilir. Aşağıdaki tabloda, ana haber bültenlerinde yer alan ekonomik kriz haberleri içinde kullanılan görüntü dağılımının, toplam haber saatine göre yüzdesini verilmektedir.

Televizyon Kanalı	Resmi Kaynaklar	Resim Kurumlar	Banka Sahipleri	Gündelik Yaşam
Kanal D	%27	% 25	%30	%18
A TV	%25	%19	%39	%17
Show TV	%32	%14	%34	%28
Star TV	%34	%21	%25	%20

Tablo 30: Ekonomik Krizler Döneminde Televizyon Kanallarının Görüntü – Konu Dağılımı

Televizyon haberciliğinde oldukça önemli olan "görüntü – konu" dağılımına ilişkin tablo, televizyon kanallarının sıklıkla yer verdiği ilk görüntü kategorisini "banka sahiplerinin" ve hemen ardından ikinci konu kategorisini "resmi kaynaklar – birincil tanımlayıcıların" oluşturduğu gözlemlenir. Türkiye'de bankaların birbiri ardına TMSF'ye devredilmesi banka sahiplerinin önemli bir kategori olarak kullanılmasına yol açmıştır. Ancak, bu kategorinin hemen ardından gelen ikinci kategorinin "resmi kaynaklar veya birincil tanımlayıcılar" olması ise haberlerin, egemen durum tanımlarını veya birincil tanımlayıcıların söylemlerini, halkın söylemlerine dönüştürdüğünün önemli bir işaretidir. Öte yandan, egemen durum tanımlarının ekonomik kriz haberlerinin giderek "rutinleştirilmiş" bir habercilik pratiği ile gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. Ancak, ekonomik krizler döneminde medya gruplarının önemli bir hegemonya mücadelesi içerisinde olması, özellikle bankaların TMSF'ye devri ve sermaye gruplarıyla Fon arasında anlaşmaların gerçekleştirildiği dönemlerde, medya gruplarının habere dönüştürülecek olaylar için giderek "birincil tanımlayıcı" olarak konumlanmasına yol açmıştır.

Krizler döneminde konu ve görüntü dağılımının yanı sıra, kullanılan görüntülerin anlam oluşturulması adına nasıl inşa edildiği araştırmanın ilerleyen kısımlarında çözümlenecektir. Ekonomik kriz haberlerinde öne çıkan, "görsel kategoriler" aşağıdaki gibi sınıflandırılmıştır.

- Resmi kaynaklar veya birincil tanımlayıcılar
- Resmi Kurumlar
- Banka ve Medya Sahipleri
- Gündelik Yaşam, Sokak ve Çarşı – Pazar Görüntüleri

Türkiye medyasının haber metinlerinde kullandığı görsel stratejiler, aslında medya holdinglerinin yayın politikası bağlamında belirlenen haber değerlerini pekiştirmek amacıyla kullanılmış, medya sahiplerinin hegemonya mücadelesinin görsel dille de desteklenmesine yol

açmıştır. Araştırmanın gerçekleştiği Star, Kanal D, A TV ve Show Televizyonlarının ana haber bültenleri ve görsel dilin kullanılması aşağıda çözümlenmektedir.

Araştırmaya dahil edilen televizyon kanallarının ekonomik krizler dönemindeki haber görüntüleriyle ilgili olarak özellikle dikkat çeken olgunun, aslında haber görüntüleri önemli bir ölçüde tek başına bile anlam üretebilecekken, medya grupları tarafından yayın politikalarıyla belirlenen dil ve söylemi desteklemek amacıyla kullanılmış olduğudur.

Kanalların yayın politikalarının ve ideolojik seslenişlerinin görüntü kullanımlarını da etkilediği ve hatta belirli simgelerin belirli çağrışımsal anlamları üretebilecek çekim açıları ve kurgu kodlarıyla çerçevelendiği belirtilmelidir. Türkiye'de, televizyonların haber söylemleri üzerine gerçekleşen sınırlı sayıdaki araştırmada da sergilendiği gibi, medya gruplarının belirli simgesel anlamları ancak belirli (özellikle çağrışımsal anlamlar üreten) çekim planları ve kurgularıyla inşa etmesi dikkat çekicidir. Oysa, habere ilişkin görüntülerin önemli ölçüde anlam üretebileceği açıktır. Öyle ki, haber görüntüleri haber dili içerisinde bile üretilemeyecek anlamları oluşturabilecekken Türkiye medyasında görüntüler yalnızca haber değeri ile yayın politikalarını destekleme, pekiştirme gibi bir işlev üstlenmiştir. Yukarıda yer alan, "haber konuları ve görüntüleri" dağılımı dikkate alındığında söz konusu kategorilerin özellikle haber söylemlerini destekleyici bir niteliğinin olduğu gözlemlenir. Krizler döneminde medya gruplarının yayın politikasını destekleyen haber görüntüleri, bir bakıma, sözel metin tarafından bastırılmış ve görüntülerin tek başına anlam üretimi yerine, John Fiske'nin belirttiği gibi "haber söylemleri, çekimlerin yalnızca gerçekçiliğini kullanmış ve görüntülerde yer alan ancak çelişkili olan gerçekler, söylemler tarafından bastırılmıştır". Çünkü haberler, özellikle görsel dilleriyle, bilim tarafından temsil edilen "olgusallığı" kullanmaktadır (Fiske, 1996:215, Fiske, 1987:118). Televizyon görüntülerinde "olgusallığa" ve "nesnelliğe" ilişkin vurguların özellikle "resmi kaynaklar – birincil tanımlayıcılar" ile "resmi kurumlara" ilişkin çekim planlarında kullanıldığı gözlemlenir. Ancak, görüntülerle oluşturulmaya çalışılan söz konusu "olgusallık" ve "nesnellik" gerçekte sözel metin tarafından bastırılmaktadır. Haberin görsel dili ile oluşturulan anlamlar, görüntü kategorilerine göre aşağıdaki anlamların inşa edilmesine yol açmıştır.

Resmi Kaynaklar – Birincil Tanımlayıcılar: Haberin söylemi tarafından bastırılan önemli bir görsel unsur resmi kaynaklar veya birincil tanımlayıcılara ilişkin çerçevelerdir. Televizyon kanallarının üstelik aynı gün ve tek bir mekana, (çünkü resmi kaynaklar veya olaylara ilişkin birincil tanımlayıcılar, özellikle medya gruplarının aynı anda katıldığı basın toplantılarında görüntülenmiştir), ait olsa da kullandıkları görsel dil oldukça farklılaşmaktadır. Kanalların çekim planları arasındaki söz konusu farklılığa önemli ölçüde yayın politikaları ve

ideolojik tavır alışları yol açmaktadır. Resmi kaynaklar – birincil tanımlayıcılara ilişkin önemli bir görsel kategori, dönemin BDDK başkanı Engin Akçakoca, dönemin TMSF başkanı Ahmet Ertürk, dönemin ekonomiden sorumlu Devlet Bakanı Kemal Derviş ve dönemin Başbakanı Bülent Ecevit'tir. Olaylara ilişkin durum tanımlarını gerçekleştiren birincil tanımlayıcıların, genellikle iki çekim planı içerisinden "simgeleştirildiği" gözlemlenir. Çekim planlarının ilkini, doğrudan kameraya dönük olan ve yüz çekimleri oluşturur. Ancak bu görüntüler ve planlar televizyon kanallarına göre oldukça farklı görsel stratejiler niteliğindedir. Örneğin, diğer medya grupları karşısında önemli bir savaş içerisindeki Kanal D ana haber bültenleri, birincil tanımlayıcıları simgeleştirerek daha çok nesnellik ve olgusallığı temsil eden görüntü çerçevelerini kurmuştur. Öyle ki, Kanal D ana haber bültenleri yukarıda söz edilen birincil tanımlayıcıların genellikle duygu ve düşüncelerini yansıtan (yakın, ayrıntı gibi) çekim planlarından oldukça uzaktır, bu çekimler genellikle "birincil tanımlayıcıları", omuz, göğüs, bel ve diz gibi daha çok yakın çevresi ile ilişkilerini veya egemenliklerini vurgulayan çekim planlarıdır. Bu çekim planlarının daha çok simgeleştirilen kişinin, meşruiyet ve iktidarının onaylanmasını vurguladığı görülür. Ancak, Kanal D televizyonunun hem diğer televizyon kanallarıyla önemli bir medya savaşında olması ve hem de "birincil tanımlayıcıların" açıklamalarının daha çok Fon'a devredilen banka ve medya birlikleriyle ilişkili olması, daha da açık bir ifadeyle, yapılan açıklamaların Doğan Grubu'nun ticari çıkarlarıyla açık bir biçimde çelişmemesi veya en azından bir bakıma resmi kaynaklarca yapılan açıklamaların, zaten ticari bankaların Fon'a devredilmesini ticari çıkarları adına olumlu karşılayan Doğan Grubu'nu desteklemesi, "birincil tanımlayıcıların", nesnelliği ve olgusallığı temsil eden bir görsel dille yansıtılmasına yol açmıştır. Kanal D televizyonunun birincil tanımlayıcıları çerçevelemesine ilişkin çok temel bir örnek, Kemal Derviş'in çekim planları ile gösterilebilir. Bankaların, TMSF'ye devrine ilişkin ilk açıklamaları yapan Derviş'in basın toplantılarındaki çerçevelenmesi sürekli olarak bel, diz, göğüs çekimleri gibi duygu ve düşünceleri değil, kişinin çevresini ve egemenlik ilişkilerini gündeme getiren çekim planlarıyla gerçekleştirilmektedir.

Kanal D ana haber bültenlerinin, birincil tanımlayıcılara ilişkin çekim planları özellikle 27 Ekim 2000, 19 Haziran 2002, 13 Şubat 2004 tarihlerindeki haberlerinde somut olarak gözlemlenir. Resmi kaynaklar veya birincil tanımlayıcılara ilişkin olgusallık üreten, egemen güç ve iktidar ilişkilerini temsil eden çekimlerin, bu tarihlerde Etibank, İmar Bankası ve Pamukbank'ın, Fon'a devredildiği günler olması ve üstelik Doğan Grubu'nun, hem krizler döneminde sahipleri tarafından iflasa sürüklenen bankaların TMSF'ye devrini olumlu karşılaması ve hem de zaten eş zamanlı olarak rakip medya gruplarına ilişkin bankaların Fon'a

devredilmesi nedeniyle, bankacılık operasyonlarının rakiplerini zayıflattığını düşünmesine ilişkin bilgilerle anlamlı olabilir.

Eleştirel söylem analizleri tarafından "metnin üretim" koşulları içerisinde söylemlerin dönüşüm yaşayabileceği üzerine yapılan değerlendirmeler Doğan Grubu'nun haber politikaları içerisinde açık bir biçimde anlaşılabilir. Graeme Burton'un (1995:74) açıkladığı gibi; "gerçek gibi görünen resmin gerçeğin yalnızca bir versiyonu olduğu aslında resimlerin de tıpkı sözler gibi taraf tuttuğu" söz konusu habercilik pratikleriyle olanca açıklığı ile ortaya çıkmıştır. Öyle ki, Doğan Grubu'nun Fon'a devredilen bankaların devir tarihlerindeki olgusallık veya nesnellik üreten görsel dilinin, bankaların, BDDK ve Fon yetkilileriyle gerçekleştirdiği borç ödeme görüşmelerinin (Etibank için 8 Haziran 2002) veya borç ödeme anlaşmalarının (Pamukbank için 29.01.2002 ve daha sonra 8 Temmuz 2004) gerçekleştirildiği tarihlerde yerlerini yakın ve ayrıntı çekim planlarına terk ettiği gözlemlenir. Bu tarihlerde Doğan Grubu tarafından ne Kemal Derviş ve ne de dönemin BDDK Başkanı Engin Akçakoca nesnel olarak yansıtılmıştır. Aksine bu habercilik pratiklerinde haber söylemleri, görüntülerin gerçekliğini bastırmıştır. Örneğin, anlaşmaların gerçekleştiği dönem içerisinde Doğan Grubu artık çekim planlarını da değiştirmiş ve giderek kişinin duygu ve düşüncelerini yansıtan yakın ve ayrıntı çekim planları tarafından, tıpkı banka sahipleri gibi birincil tanımlayıcıların da "suçlu" olduğu ve en azından "bankacılık suçlarına iştirak ettikleri" anlamları üretilmektedir. Gerçekten de, bu tarihlerdeki haber manşetleri veya alt yazıların; "Engin ***Karamehmet***", "Devletin en büyük ***kurtarması***" sözcükleriyle oluşturulduğu gözlemlenir. Bu örnekler, haber metninin üretim pratiklerinin haber söylemleri üzerindeki etkisini olanca açıklığı ile ortaya çıkartmaktadır.

Ekonomik krizler döneminde Doğan Grubu'nun karşısında yer alan medya gruplarının ise hem ekonomik krizlerin nedenlerine ve hem de sahipleri tarafından iflasa sürüklenen banka olaylarına ilişkin oldukça yalın görüşlere sahip olması dikkat çekicidir. Üstelik bu grupların Türkiye Cumhuriyeti'nin yaşadığı en derin ve en geniş çaptaki krizlerine ilişkin olarak haber temalarını, "ülkenin siyasal istikrardan uzak oluşu", "bankalara birbiri ardına el konulurken dönemin Başbakanı Bülent Ecevit'in hastalıklarının, Türkiye'de aslında sağlıklı işleyen ekonomiyi olumsuz etkilemesi" ve zaten Türkiye'deki ekonomik krize önemli ölçüde "Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği üye ülkelerinin, Türkiye'de sermaye ve finans kesimlerinde egemenlik arayışlarının yol açtığı" gibi unsurlar oluşturur. Ancak, söz konusu haber temaları, aslında ideolojinin medya metinlerindeki işleyişini de olanca açıklığı ile ortaya çıkartır. Çünkü bu haber temaları, ideolojinin "gizleme", "maskeleme" ve "parçalama" işlevini yerine getirmektedir. Stuart Hall (1994b:196), egemen ideolojinin egemen kültürel değerleri ve sistemin iş görme biçimlerini genellikle maskelediğini, gizlediğini veya bastırdığını ifade eder.

Öyle ki, krizler döneminde bankaların sahipleri tarafından değil ancak ülkeye özgü koşullar içinde siyasal istikrarsızlığın bir sonucu olarak iflasa sürüklenmesi ancak egemen ekonomik sınıfın "suçunu" veya "sistemin işleyişine karşı oluşturduğu tehdidi" gizleyecektir. Öte yandan, ideolojinin söz konusu gizemleştirme ve parçalama işlevlerinin, hegemonya mücadelesinde özel bir önem taşıyan "meşruluğun" sağlanması ile açıklanabileceği belirtilmelidir (Hall,1994a:100 ve Hall, 1994b: 198).

Ekonomik krizler döneminde bankaların Fon'a devredilmesine sahiplerinin yolsuzluk ve "hortumculuklarının" yol açtığı belirten ve hortumcu olarak değerlendirdiği medya grupları karşısında önemli bir hegemonya mücadelesine giren Doğan Grubu karşısında, toplumsal meşruiyetini, ülkenin siyasal istikrarsızlığı, dönemin Başbakanı'nın sağlık sorunları ve zaten Avrupa Birliği üye ülkeleri ile Amerika Birleşik Devletleri'ndeki egemen finans çevrelerinin Türkiye'de bankacılık ve finans kesimlerine egemen olma yönündeki varsayımlarla ilan eden medya gruplarının görüntü seçimleri de yine genel yayın politikaları ve haber söylemleriyle uyum içindedir. Örneğin A TV, Star ve Show Televizyon kanallarının, Kanal D televizyonunda olduğu gibi sözde olgusallık ve nesnelliği üretme gibi bir arayışları bile yoktur. Aksine söz konusu televizyon istasyonları ortak bir "söylemin kanalları" olarak hareket etmektedir. Doğan Karşıtlarına göre, banka yolsuzlukları banka sahiplerinin değil bizzat siyasal istikrarsızlığın ve üstelik, çok da kolay tanımlanamayacak bir biçimde Devletin ürettiği bir suçtur. Bu nedenle, söz konusu televizyon kanallarında görüntüler, banka yolsuzluklarının hem nedenlerini ve hem de "suçu" birincil tanımlayıcılara atfederler. Üstelik haber söylemleri, görsel dili bastırır. Buna ilişkin oldukça açık bir örnek, 19 Haziran 2002 tarihinde Pamukbank'ın, TMSF'ye devrine ilişkin haberlerde görülmektedir. Pamukbank'ın, Fon'a devri aslında Türkiye medyasında süre giden hegemonya mücadelesine yeni bir boyut eklemiştir. Çünkü, 19 Haziran 2002 tarihinde ilk defa A TV, Star ve Show Televizyonları'nın "ortak bir söylemin kanalları" olarak hareket ettiği gözlemlenir. Her üç kanal tarafından da, gerek alt yazılarda ve gerekse haber metinlerinin dilsel yapısında, Pamukbank'ın siyasal istikrarsızlık sonucunda Fon'a devredildiği vurgulanır ve üstelik alt yazılarda; "Siyasal istikrarsızlık, bir bankanın daha TMSF'ye devrine yol açtı" söylemi kullanılırken, bankanın devrine ilişkin açıklamaları yapan Kemal Derviş ile dönemin BDDK Başkanı Engin Akçakoca'nın kişinin duygu ve düşüncelerini yansıtan yakın ve ayrıntı planlarıyla çerçevelendiği gözlemlenir. Öyle ki, Türkiye medyasının ortak olarak katıldığı bir basın toplantısında Kanal D'nin sözde olgusallık ve nesnellik üreten çekim planlarının yerine, diğer kanallarda Kemal Derviş'in yüzü ve mimikleri ayrıntılı olarak ekrana yansıtılmıştır. Ancak, bu tarihte özellikle Show Televizyonu tarafından ekrana yansıtılan görüntüler oldukça dikkat çekicidir. Çünkü, aynı sermaye grubuna ait olan bankanın Fon'a devredilmesini, habere

ilişkin liberal çoğulcu uzlaşımları açık bir biçimde ihlal ederek yansıtan Show Televizyonu, diğer kanallardan farklı olarak, bankanın Fon'a devredilmesini siyasal istikrarsızlığa, dönemin Başbakanı Bülent Ecevit'in hastalığına ve üstelik açık bir biçimde Devletin sorumsuzluğuna bağlamaktadır. Bu nedenle, diğer kanallarda yer almayan ama açık bir biçimde de arşivlerden çıkartıldığı anlaşılan ancak söz konusu görüntülerin arşivlerden alındığını da belirtmeyen, bir görüntü dizisini yayınlamıştır. Haber, üç alt başlık kullanmaktadır. Bunlar a) Pamukbank'ı Devlet mi Batırdı? Haberin hemen girişinde verilmiştir b) Ülkedeki siyasal istikrarsızlık bir bankayı daha yok etti ve son olarak c) TMSF, Pamukbank'a el koydu. Ancak bunlarla ilgili olan görüntüler daha Başbakan Bülent Ecevit'in, korumaları ve eşinin desteğiyle ancak oldukça zorlanarak gerçekleştirdiği yürüyüşü, ayağının tökezlemesi, yere düşmesi ve hafıza kaybını gündeme getirecek bir biçimde Ecevit'in eşinin ve partisinin ismi gibi aslında kolayca hatırlaması gereken isimleri söyleyememesi, ağzının sürçmesidir. Üstelik, haber anlatıları için 3 dakika gibi önemli bir sürenin ayrıldığı Ecevit görüntüleri, kurgu tekniği ile yavaşlatılmıştır. Show Televizyonu aslında bankanın Fon'a devredilmesini yalnızca dönemin Başbakanı Bülent Ecevit'in rahatsızlığı üzerinden açıklamakta ve bankanın sahibi olan sermaye grubunun meşrulaştırılmasına yol açmaktadır.

Televizyon haberlerinin, "okurcul metinler" olmaktan daha çok "yazarcıl / yapımcıl metinler" olduğunu belirten John Fiske (1987:308), haber metninin düzenlenmesinden, çekim planlarına ve kurgu aşamasına değin farklı anlamlandırmalara kapatacak önemli stratejilerin olduğunu ifade eder. Televizyon haberlerinde özellikle görsel stratejiler, haberlerde ideolojinin işlemesi adına önemli düzenlemeleri oluştururlar.

Türkiye'de ekonomik krizler dönemindeki haberlerde simgeleştirilen bir diğer önemli görüntü kategorisini "resmi kurumlar" oluşturur. Krizler döneminde resmi kurumlar kategorisi özellikle BDDK, TMSF, Başbakanlık binaları ile banka sahiplerinin yargılandığı mahkemeler ve cezaevlerinden oluşmaktadır.

Resmi Kurumlar: Ekonomik krizler döneminde bu kategori, hem habere dönüştürülen olayların merkezi kurumlara bağlanarak "durum tanımlarının" ve "egemen söylemlerin" haber söylemleri içerisinde kurulmasına yol açmıştır ve hem de medyanın ardındaki sermaye grupları için meşruiyetin sağlanması adına önemli bir bağlam oluşturmuştur. Çünkü bu kategorinin hem egemen durum tanımlarını oluşturma yönünde kurumsal bir meşruiyeti vardır, örneğin Fon'a devredilen bankalarla ilgili açıklamalar yalnızca BDDK ve TMSF tarafından üretilir ve aslında egemen durum tanımları sınırlı bir çevrede, meşruiyet içerisinde gerçekleştirilir, üstelik bu kategori medyanın ardındaki sermaye gruplarının meşruiyetini de sağlar, çünkü haberlerde sözde yansızlık ve tarafsızlığın gerçekleştirilmesi adına resmi durum tanımlarının kullanılması

gerekir, haber metinleri meşrudur çünkü egemen tanımları üretmektedir. Ancak bu meşruiyetin aslında yapısal yanlılığa yol açtığı belirtilmelidir.

Krizler döneminde hem Doğan Grubu'nun ve hem de Doğan Grubu'nun karşısındaki medya gruplarının yoğun olarak kullandığı görüntü kategorisini oluşturan resmi kurumlar için de farklı görsel anlamlandırma stratejileri uygulanmıştır. Örneğin Doğan Grubu, BDDK, Fon ve Başbakanlık binalarını genel çekim planlarıyla, binaların çevresiyle olan ilişkisi üzerine vurgu yapmaktadır. Günün çeşitli saatlerinde gerçekleştirilen çekimler, söz konusu binaların çevresindeki insanları da içermekte ve binaların sosyal özelliklerinin yansıtılmasını sağlar. Ancak, krizler döneminde Kanal D'nin izlediği yayın politikaları içerisinden bakıldığında bu görüntülerin anlamlarının aslında haber söylemleri tarafından bastırıldığı da anlaşılır. Çünkü, bu dönemde, Kanal D haberlerinin BDDK, TMSF ve Başbakanlık gibi resmi kurumları "etken" değil, "edilgen" cümle yapıları içerisinde tanımladığı gözlemlenir. Edilgen cümle yapıları, bu kurumların eylemlerinin doğallaştırılmasına yol açmaktadır, doğrudan bir ifadeyle, Kanal D zaten kriz döneminde iflasa sürüklenen bankaların Fon'a devredilmesini istemektedir ancak bu amacını "doğallaştırma" ve "meşrulaştırma" pratikleri içerisinden sunmaktadır. Öte yandan, diğer televizyon kanallarının aynı meşrulaştırmayı uygulamadığı dikkat çekicidir. Çünkü, A TV, Star ve Show televizyonlarının ana haber bültenlerinde, etken cümle yapıları ve sözcük seçimleri üzerinden hem BDDK hem de TMSF'nin "etken" bir fail olarak kurulması amaçlanır. Kurumların etken bir fail olarak kurulması aslında haber söylemi tarafından, görsel dilin bastırılmasını gerektirmektedir ki zaten her üç televizyon kanalının da kurumların yalnızca tabelalarını veya yakın plan çekimlerini kullandığı gözlemlenir.

Krizler döneminde simgeleştirilen bir diğer önemli resmi kurum kategorisini, banka sahiplerinin yargılandığı mahkemeler oluşturur. Televizyon kanalları için mahkeme görüntüleri "ortak duyunun" oluşturulması adına oldukça önemlidir. Çünkü, söz konusu dönem içerisinde banka sahiplerinin toplumun geniş kesimleri tarafından da "suçlu" olarak simgeleştirildiği yerler mahkemeler ve mahkeme kararlarıdır. Bu nedenle, popüler medyanın mahkemeler gibi özel kurumlara gösterdiği ilginin ekonomik krizler döneminde de yeniden üretildiği gözlenir. Ancak, televizyon kanallarının birbirinden farlı görsel stratejiler kullandığı önemli bir uzam olarak da mahkemeler dikkat çekmektedir. Örneğin, batık banka sahiplerinin yargılandığı davalar sırasında Kanal D haberin oldukça ideolojik bir yönlendirme ile, mahkeme heyetini kamera altı açıdan, banka sahipleri ile ortaklarını ise kamera üstü açıdan görüntülemesi dikkat çekmektedir. Bu çekim planlarının oluşturduğu çağrışımsal anlamların göz önüne alınması, banka sahiplerine ilişkin olumsuz çağrışımsal anlamları olanca açıklığı ile ortaya çıkartır.

Kamera alt açısından, mahkeme heyetinin güç ve iktidarına yapılan vurgu, kamera üst açısından bakıldığında yerini güçsüzlük, iktidarsızlık, alçaltma ve küçümsemeye bırakacaktır. Öte yandan, haber görüntülerinde resmi kurumlara ilişkin yapılan çekimlerin tıpkı birincil tanımlayıcılara ilişkin çekimlerde de olduğu gibi, genellikle güç ve iktidarı vurgulayan çekim planları ile çerçevelendiği gözlemlenir. Ancak, buna ilişkin önemli bir istisna yine dördüncü gücü de elinde bulunduran sermaye gruplarının resmi kaynaklar ve kurumlarla ilişkilerindeki değişim sürecinde görülür. Örneğin, Fon'a devredilen bankalarla aynı sermaye grubuna ait olan televizyon kanallarında (Bilgin Medya Grubu – A TV, Çukurova Grubu – Show TV, Doğan Grubu – Kanal D), bankalara el konulan ilk döneme ilişkin haberlerde TMSF ve BDDK gibi resmi kurumların uzak ve çok uzak çekim planları ile çerçevelendiği görülür. Ancak, binanın bulunduğu çevreyi tanıtma amacına yönelik olmayan söz konusu çekim planları oluşturduğu olumsuz çağrışımsal anlamlarla dikkat çekmektedir.

Resmi kurumlar niteliği öne çıkartılan ve izleyiciler ile sözü edilen kurumlar arasında önemli bir mesafe koyma amacına yönelen çekimler, gerçekte bu kurumların lüks ve görkemli binalarıyla toplumun geniş kesimleri üzerinde, "Devletin ve milletin parası ile son derece görkemli kamusal binalarda zevk içinde bir yaşam sürdürülen" veya "gösteriş içinde ancak verimsiz, vatandaşın sırtındaki kambur oluşturan kurumlar" anlamı üretilmiştir. Ancak medya gruplarının BDDK veya TMSF ile anlaşma gerçekleştirdikleri dönemlerde çekim planlarının genellikle sözü edilen kurumların yalnızca "tabelalarının" yakın çekim planları ile kurulması dikkat çekmektedir. Haberde sözde "nesnelliğin" (yargı üretmemenin) gerçekleştirilmesi adına kullanılan bu çekimler de ise, görüntülerin oluşturduğu anlamın; haberin cümle yapıları ve sözcük seçimleri gibi dilsel yapısı tarafından bastırıldığı belirtilmelidir. Haber metinleri içinde, "nişan", "düğün", "bayram" sözcükleriyle oluşturulan olumlu anlamlar, kendi başına anlam üretemeyen görüntülerle desteklenmekte veya metnin dili, görsel dilin oluşturabileceği anlamı bastırmaktadır. Ekonomik kriz dönemindeki haberler içerisinde resmi kaynaklar veya birincil tanımlayıcılarda olduğu gibi resmi kurumların temsilinin de oldukça sorunlu olduğu görülür. Ancak, söz konusu haber bültenleri içerisinde "banka ve medya sahipleri" hem haber metninin hem de görsel dilin oldukça sorunlaştırdığı kategori olarak dikkat çekmektedir.

Banka ve Medya Sahipleri: Türkiye'nin yakın tarihinde yaşadığı Kasım 2000 ve Şubat 2001 ekonomik krizleri döneminde simgeleştirilen önemli çekim kategorileri arasında banka ve medya sahipleri oldukça önemlidir. Çünkü, ekonomik krizler döneminde olanca açıklığı ile görüldüğü gibi, birbiri ardına TMSF'ye devredilen bankaların, medyada mülkiyet yoğunlaşması içerisindeki sermaye gruplarına ait olması banka ve medya sahiplerinin oldukça sorunlu bir kategori olarak inşa edilmesine yol açmıştır.

Araştırmanın daha önceki bölümlerinde, medyanın çalışma pratikleri adına sınırların oldukça önemli olduğu belirtilmiştir. Medyanın diğer tür ve format özelliklerinde olduğu gibi haberlerin de oluşturulan sınırlar içerisinde çalıştığı görülür. Haberlerde oluşturulan sınırın, medyanın ideolojik sınırları korumasında etkin olduğu gözlemlenir.

Toplumsal bir denetim aktörü olarak, ideolojik statükoya yönelik tehditleri öncelikle belirlemek ve ardından sistemin meşruiyetini yeniden onaylamak / üretmek adına söz konusu tehditleri meşru uzlaşma veya tartışma gündeminden dışlayan ve sapkın olarak simgeleştiren egemen medya içinden bakıldığında, ekonomik kriz döneminin "sapkınlık" sınırı bağlamında özel bir öneminin olduğu görülür. Çünkü, Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk kez 23, aslında grupların sahip olduğu diğer bankalarla birlikte 25, özel bankanın birbiri ardına Fon'a devrinin yanı sıra batık banka sahiplerinin aynı zamanda "dördüncü gücün" de sahibi olması ve üstelik sermaye grupları arasında süre giden hegemonya mücadelesinin, medya eksenindeki inşası hem ideolojik statükonun inşası bağlamında hem de medya grupları arasındaki hegemonya savaşlarında sapkınlık sınırının oldukça keskin hatlarıyla belirlenmesine yol açmıştır. Öyle ki, bu bağlamda ekonomik krize ilişkin haberlerin, medya sahiplerinin yolsuzluk haberlerine dönüşmesi dikkat çekmektedir. Ancak, ekonomik krizler döneminde, özellikle bu araştırma kapsamında, Fon'a devredilen bankaların aslında medya gücüne de sahip olan sermaye gruplarına ait olması, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilen banka sahiplerinin, ancak aynı sermaye grubu içerisindeki kitle iletişim araçları üzerinden ve daha çok kaybolan itibarın onarılmasına yönelen "onarım çalışmalarının" gerçekleştirildiği gözlemlenir. Doğan Medya Grubu'nun ise, banka ve medya sahiplerini sürekli olarak "sapkınlık" sınırı içerisinde tutması dikkat çekmektedir. Bu bağlamda uygulanan görsel stratejiler, ana hatları ile aşağıdaki gibi ele alınabilir.

Haber metinlerinde, "hortumcu", "nitelikli dolandırıcı", "rüşvetçi", "vurguncu" olarak simgeleştirilen banka ve medya sahipleri, haberlerin görsel dili içerisinde de sapkınlıklarının altı özellikle çizilerek temsil edilmişlerdir. Örneğin, sahip oldukları metalar ve yaşam biçimleri sıklıkla gündeme getirilir. Olağan dışı lüks yaşamları (yatları, sahip oldukları adalar, son model spor otomobilleri, yurt dışındaki bankalarda bulunan milyon dolarlık banka hesapları, yurt içi ve dışındaki konakları, villaları, şarap mahzenleri, puro koleksiyonları vb) ile gece eğlenceleri (sosyete davetleri, eğlence mekanlarındaki toplumun geniş kesimleri tarafından kabul edilmesi güç olan, tepki çeken görüntüleri vb) öne çıkartılmıştır. Ancak, bu görüntülerin anlamının haber söylemi içerisinde bastırılması dikkat çekmektedir. Hortumcu olarak simgelenen banka sahiplerinin sözü edilen haber görüntüleri ile çerçevelenmesiyle, medyanın aslında söz konusu habere dönüştürülecek olaylar için olanca açıklığı ile "birincil tanımlayıcı" konumu içerisinden

hareket ettiği gözlemlenir. Öyle ki, banka sahipleri Türkiye'de "devleti soyan", "vatandaşın sırtına önemli bir yük bindiren", "ülkedeki meşru siyasal uzlaşıyı kişisel çıkarları için yok sayan", "toplumun ekonomik sıkıntılardan kurtulmasını engelleyen" hortumcu ve bozguncu kategorisi içerisinden temsil edilir. Buna ilişkin oldukça somut bir diğer örnek ise, banka ve medya sahiplerinin yargılandığı mahkemelerden verilebilir. Mahkeme heyetinin kamera altı açıdan çerçevelendiği ve güç – iktidar ilişkisine gönderme yapıldığı planlarda, banka sahipleri kamera üst açıdan çerçevelenmiş ve küçümseme yönünde çağrışımsal bir anlam üretilmiştir. Öte yandan, mahkeme görüntüleri oldukça keskin ikinci bir anlamın daha üretilmesine de yol açmıştır. Banka sahiplerinin, mahkemelerdeki görüntülerinin ardından çoğu kez lüks yaşamları veya gece eğlencelerine ilişkin görüntülerin kullanılması, "düne kadar çalıp – çırpan ancak bugün hesabını veren" hortumcu kimliğinin oluşturulmasında etkilidir. Örneğin Yurtbank'ın eski sahibi Ali Balkaner, Uzan ailesi, Mehmet Emin Karamehmet, Dinç Bilgin, Cavit Çağlar'a ilişkin görüntüler, "hortumcu" anlamının oluşturulmasında oldukça etkilidir.

Medyanın sapkınlık sınırı içerisinde değerlendirilmesi gereken bir diğer görsel stratejiyi ise sapkın olarak simgelenenin, "ideolojik statükoyu" veya "normali" temsil edenle bir arada kullanılmasıdır ki, ekonomik krizlere ilişkin haberlerde normalin veya statükoya uygun olanın yeniden onaylanması adına bu strateji kullanılmaktadır. Örneğin, banka sahiplerinin suçlarının yanında daha az para veya mal için işlenen suçlara (orta öğretim öğrencilerinin, baklava veya okul malzemesi çalması gibi) veya devam eden ekonomik krizler nedeniyle fabrikaların veya iş yerlerinin kapatılmasına ilişkin haberler (dönem içerisinde Mudurnu Tavuk isimli şirketin, maddi sorunlar nedeniyle kapatılması ve Mudurnu İlçesi'nde ki kitlesel işsizlik), batık banka sahiplerine (özellikle Bilgin ve Karamehmet) ilişkin haberlerle yan yana kullanılmış ve aslında banka sahipleri "hortumcu" olarak öne çıkartılırken, Türkiye'nin yapısal sorunlarının neden olduğu kitlesel işsizlik, eşitsizlik, ekonomik krizler gibi sisteme ilişkin sorunlar maskelenmiş, toplumsal bağlamından kopartılmıştır ve gerçekte, bu görüntüler hegemonik bir söylemsel pratik altında ideolojinin "birbirinden farklı değerleri sürekli olarak özümsemek ve bunlarla bütünleştirmek – birleştirmek zorunda olan özünde çatışması ve dinamik bir süreç olduğu" ise olanca açıklığı ile ortaya çıkmaktadır (Gitlin,1980:51). Bununla birlikte, haberlerdeki ikili karşıtlıkların aslında toplumun geniş kesimlerinin rızasını üretmeye yönelik "ortak duyunun" yaratılmasını sağlayan hegemonyacı değerler olduğu belirtilmelidir. Çünkü, bunlar hem doğal görülürler ve hem de zorlama ile yerleştirilmemişlerdir.

Medyanın sapkınlık sınırları içerisinde, haber pratiklerinin siyasal uzlaşma dışında yer alan fikirleri "teşhir" ettiği, "suçladığı" ve "dışladığı" önemle belirtilmelidir. Doğan Grubu'nun haber pratikleri içerisinden bakıldığında batık banka sahiplerinin ancak "sapkınlık" alanı

içerisinde ele alındığı görülmektedir. Öte yandan hegemonik mücadelenin tam da egemen sınıflar arasında süre giden, yeniden inşa edilen bir pratik olduğu belirtilmelidir. Doğan Grubu karşıtları örneğinde de, bu kez haber görüntülerinin iktidar ilişkilerini tersine çevirdiği görülür. Anlamlandırma iktidarı bu kez, Aydın Doğan'ın da en az diğer medya sahipleri kadar yolsuz ve hortumcu olduğu anlamlarını üretecektir. Haber şemaları içerisinden gerçekleştirilen analiz, söz konusu haberlere ilişkin durum tanımlarında Aydın Doğan'ın, Petrol Ofisi ve Demir – Halk Bank isimli bankaların satın alınmasında "hortumculuk" yaptığını tanımlamıştır. Bu haberlere ilişkin görüntülerde de Aydın Doğan'ın yakın ve çok yakın çekim planları içerisinden üstelik yanında Ertuğrul Özkök, Mehmet Yılmaz, Fatih Altaylı gibi medya grubuna ait şirketlerinde yer alan üst düzey medya yöneticileriyle birlikte çerçevelenmiştir. Bu haberlerde, Aydın Doğan ticari başarısını, bir bakıma silah olarak kullandığı medya grubu ile sağlayan bir işadamı olarak simgelenir. Rakip medya grubunun Aydın Doğan için geliştirdiği bir diğer önemli durum tanımını ise, Doğan'ın Türkiye siyasetini yönlendirme gücüdür. Siyasetçilere (Tansu Çiller, Bülent Ecevit, Kemal Derviş vb) yakınlığını öne çıkartan bu tür görüntüler içerisinde Doğan'ın özellikle omuz üzeri, bel, göğüs çekim planları içerisinden çerçevelendiği gözlemlenir. Bu çekimler, tıpkı Bilgin ve Karamehmet için de kullanıldığı gibi, Aydın Doğan'ın bir işadamı ve medya sahibi olmasından kaynaklanan meşruiyetini eritmek için kullanılmaktadır.

Ekonomik krizler döneminde, banka ve medya sahipleri kategorisinin, diğer çekim kategorilerinden oldukça farklılaşarak ve keskin bir yaklaşımla "kişiselleştirildiği" ve daha da önemlisi "sapkınlık sınırı" içinden temsil edildiği görülür. Ancak, sözü edilen kişiselleştirme aslında kişiyi toplumsal, siyasal, ideolojik, kurumsal bağlamından ve meşruiyetinden oldukça yalıtmaktadır. İdeolojik statükonun, haber söylemlerinde yeniden kurulması toplumsal düzenin meşruiyetini kişiselleştirme, bu meşruiyete uymayanların ise sistem dışına itilmesine yol açar. Ancak, haber söylemlerinde ekonomik krizlere ilişkin çatışmalar veya uzlaşımların da yine toplumsal olarak değil simgeleştirilen kişiler aracılığı ile işlemesi gerçekte Türkiye'de sisteme veya ideolojik statükoya ilişkin tehditlerin yapısal sorunlar veya teknik gerekçelerden daha çok (ki zaten Türkiye medyasında, ekonomik krizlerin nedenleri sorgulanmamıştır), oldukça kişisel suçlardan kaynaklandığı öne çıkartılmıştır, diğer bir ifadeyle sistemin hegemonya mücadelesini hazırlayan yapısal sorunları değil aksine, kişisel sapmaların veya sapkınlıkların hegemonyaya yol açtığı teması öne çıkartılmış, sistemden kaynaklanan sorunlar maskelenmiştir.

Ekonomik kriz dönemindeki bir diğer önemli ancak çoğu kez, haber söylemi tarafından oluşturabileceği anlam potansiyeli bastırılan kategori ise gündelik yaşama ilişkin görüntülerdir.

Gündelik Yaşama İlişkin Görüntüler: Ekonomik krizler döneminde kullanılan gündelik yaşam görüntülerinin daha çok haberin söyleminin, durum tanımlarının güçlenmesine

yol açtığı belirtilmelidir. Bu kategori, daha çok haberin söylemi tarafından bastırılmaktadır, önemli ölçüde bu nedenle, toplu ve uzak çekim planları ile genel çekim planlarının yoğun olarak kullanıldığı kategoriyi gündelik yaşama ilişkin görüntüler oluşturur. Öyle ki, medya gruplarının "Türkiye bunu düşünüyor" anlamını üretmek için kullandığı gündelik yaşama ilişkin görüntülerin aslında çok da kolay tanımlanamayacak olması dikkat çekmektedir. Bu strateji daha çok "kimliksizleştirme" ve "genelleştirme" söylemine hizmet eder. Örneğin, haber içerisinde "Türkiye telaş içerisinde", "Türkiye karamsar" biçimindeki durum tanımları ancak sessiz sokaklar veya kapanan işyerlerine ilişkin görüntülerin kullanılmasıyla desteklenebilir. Öte yandan, Show TV, A TV ve Star TV gibi krizler döneminde sahip olduğu bankaların, Fon denetimine devredildiği medya gruplarının haber pratiği içerisinden bakıldığında memur ve işçi eylemlerinin, siyasal iktidar ve IMF politikalarına karşı öne çıkartıldığı ve hatta hiçbir dönemde olmadığı ölçüde magazinelleştirilerek, "sevimli" kılındığı örnekler de ekonomik kriz döneminde görülmektedir. Ancak bu stratejinin de yine haberin durum tanımı içerisinde görsel anlamın bastırılmasına yol açtığı belirtilmelidir. Çünkü, şematik analizlerde de çözümlendiği gibi, ekonomik krizleri ülkedeki "siyasal istikrarsızlığın" oluşturduğunu vurgulayan Doğan karşıtı cephenin, siyasal iktidar ve IMF karşısında toplumun geniş kesimlerini kullanması oldukça anlamlıdır ve zaten bu görüntülerin kullanıldığı (özellikle 19 Haziran 2002 tarihinden itibaren yoğun olarak kullanılmaya başlanmıştır) haberlerin alt yazılarında da, daha önceki eylemlere ilişkin durum tanımlarından oldukça farklı olarak, "memur gücünü gösterdi", "emekçi, IMF'ye dur dedi" ifadeleri içerisinden eylemler öne çıkartılmaktadır, diğer bir ifade ile ancak sahip oldukları bankaları birer birer kaybeden sermaye kesimleri, toplumun geniş kesimlerini "özne" konumundan yansıtmaya başlamıştır.

Ekonomik krizlere ilişkin haberlerine ilişkin analizler, Türkiye'de medya gruplarının üstelik giderek doğal karşılanan bir biçimde, habere dönüştürülecek olaylarda, durum tanımları yapan, konu ile ilgili diğer tartışmaları sınırlandıran, statükoya yönelen tehditleri sapkın olarak niteleyen ve bu yönü ile öne çıkartan habercilik pratiğini olanca açıklığı ile ortaya çıkartmıştır. Bu bağlamda, liberal çoğulcu yaklaşımın öngörülerinin tam aksine, haberin asla basit ve saf olgular veya "gerçeğin aynası" olarak kabul edilemeyeceği belirtilmelidir. Öyle ki, haberin bir seçme, birleştirme ve çözümlemeye dayanan sosyal olarak yapılandırılmış bir pratik olması dikkat çekmektedir. Haber, toplumsal gerçeği öncelikle kırmakta ve ardından, yeniden ancak bu kez belki de olayla hiçbir ilgisi olmayan, bir biçimde kurmaktadır.

Ekonomik krizler içinden bakıldığında medya gruplarının karmaşık ticari ilişkilerinin, ekonomi – politik yapılarının haberin yapısal dönüşümüne yol açtığı açık bir biçimde görülür. Ancak, ekonomik krizlere ilişkin haberlerde, medya gruplarının sıklıkla öne çıkarttığı haber

temalarının saptanması, kendi bağlamı içerisinde bu temaların ifade edilme biçimleri ve öne çıkartılan görüşler ile söylemsel kapanıklılığa yol açan görüşlerin ayrıntılı olarak irdelenmesi, krizler döneminde süre giden hegemonya mücadelesinin olanca açıklığı ile anlaşılmasına yol açacaktır. Aşağıda, ekonomik kriz dönemindeki haberlerin tematik yapısı çözümlenmektedir.

3.2.6 Ekonomik Kriz Haberlerinin Tematik Analizi

Eleştirel söylem analizi, en geniş anlamı ile, "dil", "iktidar" ve "ideoloji" arasındaki ilişkilerin incelenmesi, medyada toplumsal ilişkileri yapılandıran unsurların sorgulanması ile dil aracılığı ile iktidarın üretimi ve yeniden üretilmesine ilişkin önemli bir çözümleme yöntemidir. (Fairclough,1995:23). Dil ve iktidar arasındaki ilişkilerin belirlenmesi ise, haber metinlerinde öne çıkartılan, sıklıkla vurgulanan temaların araştırılmasına yol açmaktadır. Bu araştırmada temalar, yalnızca televizyon haberlerinden değil, bunlarla birlikte aynı düşüncenin izlerini taşıyan ve yeniden üreten gazete haberlerinin de değerlendirilmesiyle hazırlanmıştır.

Dil, iktidar ve ideoloji arasındaki ilişki bağlamında özel bir konumu bulunan haberlerde, öne çıkartılan konuların, toplumsal bağlamı içerisinde ifade edilme biçimleri ile sözü edilen konuların genel toplumsal yapı ve ilişkilerle olan ilişkisinin sorgulanması; metinde inşa edilen iktidar ilişkisini olanca açıklığı ile ortaya çıkartacaktır ve zaten, özellikle Glasgow Üniversitesi Medya Çalışmaları içinden bakıldığında, haber metinlerinde öne çıkartılan temalar ile genel toplumsal yapı ve ilişkiler içerisindeki konumu, haberlerde iktidar ve ideoloji arasındaki ilişkilerin değerlendirilmesi adına tercih edilen anlamlar (anlamlandırma iktidarı) ile haber söyleminin kapatılmasıyla dışlanan alternatif anlamlar ve haberin, alternatif anlamlandırma pratiklerine kapatılması ancak niteliksel içerik analizi ile gerçekleştirilmektedir.

Ekonomik kriz haberlerinde de, haber söylemlerinde yer alan sözcük veya görüntü sürelerinin sayılmasıyla elde edilecek nicel verilerden daha çok, toplumsal bağlamı içerisinde öne çıkartılan konuların ifade edilme biçimleriyle sözü edilen temaların, genel toplumsal yapı ve ilişkilerle oluşturduğu bağlam oldukça önemlidir. Bu araştırmada nitel bir içerik çözümlemesi, araştırma kapsamındaki haberlerde inşa edilen iktidar ilişkilerinin belirlenmesi adına gerçekleştirilmiştir. Bu yöntem (niteliksel içerik analizi), haber diline yerleşmiş ideolojik yapıların olanca açıklığı ile görülmesini sağlayacaktır.

Türkiye medyasının çok keskin hatları ile iki ana savaş cephesine ayrıldığı ve ilerleyen zaman içerisinde Fon'un yönetimine, denetimine devredilen medya grupları nedeniyle haberin iktidarının önemli bir değişim geçirerek iktidarın haberine dönüştüğü yayın politikaları ve haber metinleri üzerinden gerçekleştirilecek tematik analiz yöntemi, kendi özel bağlamları içerisinde (ekonomik, sosyal, siyasal) öne çıkartılan açıklayıcı temaların belirlenmesine ve ardından temaların frekanslarının (sıklıklarının) belirlenerek iktidar ilişkilerinin inşa edilme

biçimlerinin sorgulanmasına yol açar. Ancak, haber metinlerinin şematik yapılarına ilişkin analizde de görüldüğü gibi, ekonomik krizler döneminde büyük medya gruplarının önemli bir söylemsel mücadele içerisine girdiği ve üstelik, aralarındaki savaş nedeni ile, medya gruplarının giderek habere dönüştürülecek olayları ve tartışmaları belirleyen birincil tanımlayıcı konumundan hareket ettiği gözlenir. Kriz dönemindeki habercilik pratikleri içerisinden bakıldığında ise medyanın giderek birincil tanımlayıcı konumundan hareket ettiği, haberlerde öne çıkartılan temaların da yine aynı medya gruplarınca belirlendiği görülür ki, araştırmanın bundan sonraki kısımlarında "medyanın durum tanımları" olarak değerlendirilecektir. Öte yandan, haberlerde öne çıkartılan belirli temaların ise, işadamları, BDDK ve Fon yetkilileri, siyasal iktidar ve diğer siyasal parti yetkilileri tarafından veya belgelerin kullanılmasıyla geliştirilmektedir. Bu türden durum tanımları ise, "birincil tanımlayıcıların durum tanımları" olarak değerlendirilecektir, haber metinlerinde öne çıkartılan belirli temaların ise medya tarafından değil ancak konuyla ilgili uzmanların değerlendirmeleri, kamuoyunun düşünceleri gibi medyanın aslında aktif olarak katıldığı ancak görüşmeler içerisinden çıkartılan temalardır ki bunlara "görüşmelerden aktarılan durum tanımları" ismi verilmektedir. Kriz dönemindeki haber temalarının geliştirilmesinde dikkat çeken bir diğer yöntemi ise, "görüşme soruları" oluşturmaktadır. Bunlar, görüşmecilerin geliştirdiği durum tanımları olarak değerlendirilmiştir. Çünkü, görüşme yapanlar kategorisi kriz haberlerinde oldukça geniştir (gazeteciler, uzmanlar ve sıradan vatandaşlar vb). Ancak, ekonomik kriz döneminde medya gruplarının hem, habere dönüştürülecek olaylar için doğrudan "birincil tanımlayıcı" konumundan hareket etmesi ve hem de, haber metinlerinin şematik yapılarının çözümünde de görüldüğü gibi, haberlerin medya grupları arasında gerçekleşen "medya savaşlarının" belirleyiciliğinde, söylemsel mücadele pratikleri içerisinden kurulması, medyanın durum tanımlarının, diğer durum tanımları üzerindeki egemenliğine yol açmıştır. Ancak, ekonomi krizleri dönemindeki haber pratikleri içerisinden bakıldığında, haber temalarının birbirleri ile oldukça yakından ilişki üç konu etrafında geliştirildiği gözlemlenir. Haber temalarının geliştirildiği ilk konu çerçevesini; "ekonomik krizlere yol açan etkenler" oluştururken, haber temalarının geliştirildiği ikinci ve üçüncü konu çerçevelerinin de yine birinci konu çerçevesiyle önemli ölçüde uyumlu olduğu gözlemlenir. İkinci konu çerçevesini, yine krize yol açan etkenlerle oldukça yakından ilişkili olan "batık bankaların birbiri ardına Fon'a devredilmesine ilişkin neden ve sonuçlar" oluşturmaktadır. Üçüncü konu çerçevesini ise, yine bankalar ve Devlet arasındaki anlaşmalar oluşturmaktadır ki, "batık bankaların, BDDK ve TMSF ile gerçekleştirdiği borç anlaşmaları" haber temalarının oluşturulduğu son ana konuyu oluşturur. Gerçekleştirilen tematik analizlerde, özellikle haber metinlerindeki temalar

araştırmaya alınmıştır. Ancak, haber metinlerinde belirli temaların haberde yer alan konu veya haberin bağlamı içerisinde ele alınması gerekmektedir. Çünkü bu türden temalar haber metinlerinde doğrudan yer almamakta ancak haberin konusunu oluşturan olayların bağlamı içerisinden öne çıkmaktadır. Örneğin, "batık bankaların vatandaşın sırtına yük olması" teması, haber metninde olduğu gibi yer alsa da belirli haberlerde bu tema "eğer batık bankalar olmasaydı, vatandaşın refahında önemli bir artış olabilirdi" iletisi içerisinde de yer alabilmektedir. Öte yandan, haber temalarının geliştirilmesinde hem haberin konusu ve hem de haber temalarının ortak bir bütünlük içerisinde değerlendirilmesi adına, haber metinlerinde farklı bildirimler içerisinde yer alsa da, temaların toplumsal bağlamı ve haber bütünlüğü içerisinde ortak olarak ele alınması gerekmektedir. Bu tür temalarda ise, haberin konusal kapsayıcılığı ile anlam bütünlüğü dikkate alınmış, temalar ortak olarak ele alınmıştır. Aşağıda, konu çerçeveleri doğrultusunda haber metinlerindeki temalar ile söz konusu temaların sıklıkları tablo olarak verilmektedir:

Ekonomik Krize İlişkin Saptanan Sorunlar	**Medyanın Durum Tanımları**				**Birincil Tanımlayıcılar Durum Tanımları**				**Görüşmecilerin gazeteciler, vatandaşlar uzmanlar) gerçekleştirdiği durum tanımları.**				**Haber Tema Sıklığı**
	Kanal D	Star TV	A TV	Show TV	Kanal D	Star TV	A TV	Show TV	Kanal D	Star TV	A TV	Show TV	
Ülkedeki Siyasal Yozlaşma ve Yolsuzluklar	1	3	2	11	----	4	10	9	7	5	8	11	70
Siyasal Skandal	5	3	---	----	7	2	---	---	---	3	2	---	24
Siyasetçilerin kamu kaynak ları üzerinde talanı	---	1	---	-----	1	---	3	---	2	1	---	---	8
Düzenin çarpıklığı ve sistemin iflası	3	--	3	2	4	2	---	2	2	---	3	---	22
Devletin, sermaye grupları ile ilişkisinin başından itibaren sorunlu olması	11	---	4	2	----	3	----	2	7	---	5	---	35
Devletin, ekonomi ve siyasetteki zayıflığı	---	9	5	4	---	6	4	---	----	6	4	3	41
Siyasetteki gerilim (Cumhurbaşkanı	---	9	7	4	-----	11	8	7	----	10	5	4	66

ve Başbakan'ın arasındaki)													
Devletin, ekonomideki varlığının yolsuzluklara yol açması	6	2	4	9	6	8	----	3	6	---	5	---	50
Türkiye'de ki, ekonomik ve siyasal düzenin çarpıklığı	7	10	10	9	11	8	9	10	6	6	8	8	97
	33	37	35	38	29	44	35	33	30	31	40	26	
Haber Temaları Toplamı		**144**				**143**			**127**				**413**

Tablo 31: Ekonomik Krizin Neden ve Sonuçlarına İlişkin Haber Konuları Üzerinden Haberlerde Öne Çıkartılan Temalar ve Sıklıkları.

Türkiye'de büyük medya gruplarının, ekonomik krizlerin nedenlerine ilişkin haber konuları üzerinden öne çıkarttıkları konuların yukarıda yer alan tablodan anlaşılabileceği açıktır. Buna göre, medya gruplarının ekonomik krizlerin nedenlerine ilişkin öne çıkarttıkları temaların birbirine yakın olduğu gözlemlenir. Üstelik, ekonomik krizlerin neden ve sonuçlarına ilişkin haber konuları üzerinden gerçekleştirilen haberlerde "medyanın durum tanımları" ile "birincil kaynakların durum tanımları" ve "görüşmelerden aktarılan durum tanımlarının" birbirine oldukça yakın olduğu belirtilmelidir. Bu dönem içerisinde, toplam temaların (413) 144'ü medyanın durum tanımları içerisinde üretilmekteyken, 143 tema "birincil tanımlayıcıların durum tanımları" üzerinden üretilmiştir. Geride kalan 127 tema ise, aslında medyanın da aktif olarak katıldığı "görüşmelerden aktarılan durum tanımları" üzerinden üretilmektedir. Medya grupları arasındaki savaş döneminin hemen öncesindeki üretilen haber pratikleri içerisinden, yalnızca bu dönem için, televizyon kanallarının sorunların saptanması ve tartışma sınırlarının belirlenmesinde aktif bir etken olarak yer almadığı gözlemlenir. Bu görüşü güçlendirecek bir diğer unsur ise, medyanın durum tanımları ile birincil tanımlayıcıların durum tanımları arasındaki yakınlıktır. 144 tema medya durum tanımları içerisinden, 143 tema ise birincil tanımlayıcıların durum tanımlarından geliştirilmiştir. Ancak bu dönem içerisindeki haber pratiklerinden bakıldığında, birbirine oldukça yakın iki temanın bulunması özellikle dikkat çekmektedir. Toplam 97 kez tekrarlanan "Türkiye'de ki ekonomik ve siyasal düzenin çarpıklığı" ile 70 kez tekrarlanan "Ülkedeki siyasal yozlaşma ve yolsuzluklar" ve aslında bu temayı pekiştiren ve haberlerde toplam 66 kez tekrarlanan "siyasetteki gerilim ve belirsizlikler" haberlerde öne çıkan temaları oluştururlar ve batık bankaların birbiri ardına Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilmesinin ardından da sıklıkla tekrarlanacak, bir diğer ifadeyle, kriz dönemindeki haberlerin rutinleştirilmiş bir pratik olarak ortaya çıkması da yine sözü edilen bu

temaların kullanılmasıyla gerçekleşecektir. Ancak, televizyon kanallarının ekonomik krizlere ilişkin ilk haber pratiklerinde daha çok "birincil tanımlayıcıların durum tanımlarına" dayanması zaman içerisinde önemli bir değişiklik geçirerek, medyanın sorunların saptanması ve tartışmaların sınırlandırılması adına önemli bir fail olarak konumlanması gözlenecektir. Bu durum, araştırmada daha önce de ele alındığı gibi, medyanın ardındaki sermayenin çoğu kez çatışan ticari çıkarlarıyla ilişkilidir.

Bankaların birbiri ardına Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilmesi ve medya grupları arasında ticari çıkar savaşlarının başlaması, televizyon kanallarının da giderek egemen ideolojinin gönderim çerçevesini belirleyen, sorunları saptayan ve tartışmaları önemli ölçüde sınırlandıran birincil tanımlayıcı konumundan hareket etmesine yol açmaktadır. Araştırmanın ilerleyen kısmında öncelikle "bankaların Fon'a devrine ilişkin" konu çerçevesi içerisinden ve ardından "batık banka sahiplerinin, BDDK ve TMSF yetkilileri ile gerçekleştirdiği borç ödeme anlaşmalarına" ilişkin konu çerçeveleri içerisinden kurulan temalar sorgulanacaktır.

Batık Bankalar ve Medyanın Ardındaki Sermayeye İlişkin Temalar	**Medyanın Durum Tanımları**				**Birincil Tanımlayıcılar Durum Tanımları**				**Görüşmecilerin (gazeteciler, vatandaşlar görüşü alınan uzmanlar) gerçekleştirdiği durum tanımları.**				**Haber Temaları Sıklığı (Frekans)**
	Kanal D	Star TV	A TV	Show TV	Kanal D	Star TV	A TV	Show TV	Kanal D	Star TV	A TV	Show TV	
Bankaların Fon'a devrinin Türkiye'de süre giden yozlaşma ve yol yozlaşma ve yolsuzlukların bir sorunu olarak değerlendirilmesi	10	---	---	----	10	2	---	----	7	---	---	----	29
Siyasal belirsizlik ve siyasetteki yozlaşmanın sonucu olarak	----	6	6	10	-----	8	4	5	----	7	---	4	50

değerlendirilmesi													
Piyasalara güven verici olumlu bir gelişme olarak görülmesi	10	---	----	2	5	---	---	1	7	---	--	1	26
Piyasalardaki belirsizlik ve güvensizliği pekiştiren bir gelişme olarak değerlendirilmesi	----	6	8	10	---	7	4	8	---	4	6	10	63
Fon'a devredi-len bankaların yalnızca Türkiye de değil, IMF ve ABD'de de memnuniyetle karşılanması	3	----	----	------	5	----	----	----	2	----	----	------	10
Fon'a devrin IMF ve ABD de de tepki uyandırması	-----	3	---	4	----	2	----	3	-----	1	----	1	14
Fon'a devrin vatandaşlar arasında da memnuniyetle karşılanması	4	----	----	----	2	----	---	-----	10	---	---	-----	16
Fon'a devrin vatandaşlar arasında da tepki uyandırması	-----	5	---	10	----	---	2	7	----	3	2	7	36
Bankaların Fon'a devrinin ekonomik krizlerin bir sonucunu oluşturması	-----	10	7	8	----	5	4	8	----	4	6	3	55
Bankaların Fon'a	10	---	----	----	----	6	----	----	-----	4	---	----	20

devrinin ekonomik krizlerin gerçek nedenini oluşturması													
	37	30	21	44	22	30	14	28	28	23	14	26	
Toplam		**132**			**94**					**91**			**317**

Tablo 32: Batık Bankaların Birbiri Ardına Fon'a Devredilmesine İlişkin Haber Konuları Üzerinden Haberlerde Öne Çıkartılan Temalar ve Sıklıkları.

Türkiye'de sahipleri tarafından iflasa sürüklenen ve birbiri ardına Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilen bankaların, Fon'a devrine ilişkin haber konuları üzerinden ortaya çıkan toplam tema sıklığının 317 olduğu görülür. Ancak bu rakamdan çok daha önemli sonucu, 132 temanın doğrudan medyanın durum tanımları içerisinden üretilmesidir.

Televizyon kanallarının habercilik pratiği içerisinden bakıldığında ise olanca açıklığı ile görüldüğü gibi, birbiri ardına Fon'a devredilen banka haberlerinde medya giderek sorunları saptayan, tartışma alanı belirleyen ve üstelik alternatif görüşlere hiç yer vermeyen bu yönüyle de oldukça belirleyici olan "birincil tanımlayıcı" konumundan hareket etmektedir. Üstelik, öne çıkartılan konular içerisinde doğrudan birincil tanımlayıcıların durum tanımları kullanılsa da (317 frekans içerisinden yalnızca 94 frekans) televizyon kanalları arasında bu bağlamda da ortak bir yaklaşımın olmadığı aksine Doğan Grubu'nca kullanılan durum tanımlarının Doğan karşıtı televizyon kanallarında hiç yer almadığı veya Doğan karşıtlarındaki durum tanımlarının ise Doğan Grubu'nun haber pratikleri içerisinde yer bulamadığı olanca açıklığı ile ortaya çıkmaktadır. Öyle ki, haberin henüz başlangıcından itibaren oldukça sınırlandırılmış, grupların yönlendirmeleri tarafından biçimlendirilmiş, daha doğru bir ifadeyle, Stuart Hall'un belirlediği gibi haberin "sosyal olarak yapılandırılmış bir pratik" olduğu açık bir biçimde görülmektedir (aktaran Fowler, 2003:22, Watson,2003:142). Üstelik, Roger Fowler'ın belirlediği gibi (2003:24) medya sözü edilen pratiği, planlı ve stratejik olmaktan öte hem çalışma pratikleri ve hem de ekonomi – politiği içerisinde "refleksif" ve "otomatik" olarak gerçekleştirmektedir. Ancak, Türkiye medyasının giderek ticari çıkarların belirleyiciliğinde ideolojik bir mücadele yeri olarak konumlanması oldukça dikkat çekicidir.

Araştırmanın, Doğan Grubu ve karşıtlarının Fon'a devredilen bankaların BDDK ve TMSF ile gerçekleştirdiği anlaşma dönemine ilişkin öne çıkartılan konular ve temalar belirlenecek ve medya grupları arasındaki savaş döneminde ideolojik anlam üretimi ve medya metinlerinde ideolojinin işleyişi sorgulanacaktır.

Sermaye Grupları ve Devlet arasındaki borç ödeme anlaşmala ına ilişkin Temalar	**Medyanın Durum Tanımları**				**Birincil Tanımlayıcılar Durum Tanımları**				**Görüşmecilerin (gazeteciler, vatandaşlar görüşü alınan uzmanlar) gerçekleştirdiği durum tanımları**				**Haber Temaları Sıklığı (Frekans)**
	Kanal D	Star TV	A TV	Show TV	Kanal D	Star TV	A TV	Show TV	Kanal D	Star TV	A TV	Show TV	
Devlet'in sermaye gruplarını kurtarması	10	----	----	-----	-----	----	----	-----	7	----	----	------	17
Özel borçların vatandaşın sırtına yüklenmesi	12	-----	----	------	10	----	----	-----	5	----	----	-----	27
Cumhuriyet tarihinin en büyük kurtarması	10	-----	----	------	8	----	----	------	7	----	----	-----	25
Devlet'in borçlarını ödemeyerek alacaklısını öldürmesi	-----	5	9	11	----	7	2	4	-------	3	3	2	46
Anlaşma	----	10	7	10	----	5	3	6	-----	3	4	2	50
Devlet'in borçlarını tahsil edilmesi için en uygun çözüm	-----	4	6	2	----	2	4	5	----	2	4	2	31
Yapılan anlaşmaların nişan, düğün bayram olarak	-----	4	8	12	------	4	4	6	------	2	3	1	44

yansıtılması													
Piyasalara ihtiyaç duyduğu güvenin verilmesi	------	2	5	3	-----	1	3	1	----	2	1	1	19
Yapılan anlaşmaların çözüm olarak değerlendirilmesi	-----	3	2	2	----	2	1	7	----	2	5	6	30
Anlaşmaların, kamu yararına olduğunun vurgulanması	-----	5	9	11	------	8	6	11	----	5	4	7	66
Örnek anlaşma	-----	----	----	12	------	----	----	6	----	----	----	3	21
Kamu alacaklarının en kolay tahsil edilme biçimi	------	----	---	7	-----	----	----	10	----	----	----	4	21
Cumhuriyet tarihinin en büyük anlaşması	----	2	10	-----	-----	1	9	----	-----	2	---	1	25
	32	35	56	70	18	30	32	56	19	21	24	29	
TOPLAM		**193**				**136**				**93**			**422**

Tablo 33: Batık Bankaların BDDK ve TMSF ile Borç Ödeme Anlaşmalarına İlişkin Haber Konuları Üzerinden, Haberlerde Öne Çıkartılan Temalar ve Sıklıkları.

Ekonomik kriz haberlerinin tematik analizleri, medya sahiplerinin yayın politikaları ve haber içerikleri üzerindeki etkisini olanca açıklığı ile ortaya çıkartmıştır. Öyle ki, temalarda yer alan "farklılıklar", kitle iletişim araçlarının ideolojik görüşleri ile tek başına açıklanamaz, tam aksine, ancak ideolojik anlam üretiminin gerçekleştiği "sosyal pratikler alanındaki" veya "olayların toplumsal bağlamındaki" değişen ilişkiler ile medya gruplarının bulunduğu konumun dikkate alınmasıyla anlaşılabilir ki zaten tematik analizleri gerçekleştirilen haberlerin şematik analizlerinde değerlendirilen "sosyal pratikler alanı" medya gruplarının haber pratiğini belirleyen toplumsal bağlam ile medya gruplarının konumunu çözümlemektedir.

Haberlerin tematik analizleri içerisinden bakıldığında ise, medya gruplarının habere dönüştürülecek olaylar bağlamındaki "konumunun" temaların belirlenmesinde oldukça önemli bir etken olduğu gözlenmektedir. Ancak daha da önemli olan, medya gruplarının olaylar için

temel sorunları belirleyen, tartışmaları sınırlandıran, olaylara ilişkin farklı anlamlandırmaları, henüz haberin başlangıcından itibaren, söylemsel kapanıklılık içerisinde engelleyen önemli bir "birincil tanımlayıcı" konumundan hareket etmesidir. Bu oldukça açık bir biçimde tablo 32 ve tablo 33'den anlaşılmaktadır. Bu iki tablodan da açık bir biçimde görüldüğü gibi hem medya tarafından oluşturulan "durum tanımları" diğerlerinden çok daha fazladır (tablo 32'de yer alan medyanın durum tanımlarının sıklığı 132 en yakın takipçisi birincil tanımlayıcıların durum tanımları yalnızca 94 iken, tablo 33'da yer alan medyanın durum tanımlarının sıklığı 193 ancak ikinci sırada yer alan birincil tanımlayıcıların durum tanımları yalnızca 136'dır) hem de zaten, oldukça keskin (hortum, soygun, vatandaşın sırtına yük, bankaları Devlet'in kurtarması) olarak öne çıkartılan diğer durum tanımlarının yine medya gruplarının yönlendiriciliğine açık olması yönünde önemli bir tehlike varlığını sürdürmektedir. Çünkü, bu araştırma kapsamında diğer çözümleme kategorileri içerisinde de çözümlendiği gibi, medya gruplarının, ancak yine açık bir biçimde bulundukları söylemsel konumun gerektirdiği ve getirdiği biçimde, belirli haberleri görmediği, olayın yalnızca belirli bir kısmını öne çıkarttığı, sorduğu soru ile almak istediği cevabın anlamını oluşturduğu veya daha açık bir ifade ile haberin anlamını henüz başlangıçtan itibaren sabitlediği açık yönlendirmeler ve söylemsel kapanmalar haber içerisinde yansıtılan durum tanımlarını da belirleyebilmektedir. Bu nedenle, tematik analizlerde yer alan birincil tanımlayıcılardan ve görüşmelerden aktarılan durum tanımlarını belirli bir "güven aralığı" içinde değerlendirmek gerekmektedir. Ancak, yalnızca tematik analizlerin çözümlenmesi bile haberin aslında, doğal bir olduğu veya gerçeğin aynası değil aksine "gerçeğin yeniden inşa edilmesi", "toplumsal gerçeğin üstelik kendi bağlamından kırılarak yeniden kurulması" veya "sosyal olarak yapılandırılmış bir pratik" olduğu gerçeğini ortaya çıkartmaktadır. Önemle belirtilmesi gereken bir diğer unsur ise, medyanın mülkiyet ilişkilerinin ve sahiplik yapısının, ideolojik anlam üretimini belirlemiş olmasıdır. İdeolojik anlam üretimi ancak piyasa yapısı içerisinde oluşur ve ekonomik güçlerin izin verdiği sürece dolaşımda tutulurlar. Bu araştırmada çözümlenen ve çoğu kez "karşıtlıklar" üzerine inşa edilmiş olan temaların, aslında Türkiye medyasının sahiplerinin çıkarlarını gizlediği ve "ortak duyunun" oluşturulması adına toplumun ortak çıkarları gibi yansıtıldığı olanca açıklığı ile görülmektedir. Ancak, haberlerin şematik analizlerinde tartışılmış olduğu için, temalar içerisinden söylemsel kapanıklığın çözümlenmesi bu bölümde gerçekleştirilmeyecektir.

Ekonomik kriz haberlerinde çözümlenen temaların, aslında sözü edilen dönem içerisinde toplumsal yapı tarafından örgütlenmiş temel karşıtlıkların anlaşılmasını sağladığı gözlemlenmiştir. Aşağıda, ekonomik krizler dönemindeki haberlerde "karşıtlıklar – dışlamalar ve alternatif hegemonik söylemlerin bastırılması" ele alınacaktır.

3.2.7 Ekonomik Kriz Haberlerinde Karşıtlıklar ve Dışlamalar

Medyanın ideolojik anlam üretiminin sorgulanması, hem iktidar ilişkilerinin kurulma biçimleri ve hem de iktidarı belirleyen önemli unsurlar arasında yer alan çatışmanın analizi ile mümkündür. Teun van Dijk'ın (1998a:62, 1998b:121) belirlediği gibi, genelinde tüm medya anlatıları ve özelinde haberler, hem belirli ideolojik görüşlerin egemen kılınması ve hem de egemen ideolojinin yeniden üretilmesi ile iktidar ilişkilerini egemen hale getirir. Öyle ki, sözü edilen iktidar ilişkileri içerisinden bakıldığında anlatı içerisindeki tüm tarafların bir "biz" ve bir "öteki" evreni kurduğu, "biz" evreninin olumlu özelliklerinin, "öteki" evrenindeki ise olumsuz özelliklerin öne çıkartıldığı gözlemlenir. Televizyon ana haber bültenlerinin de, diğer anlatılar da görüldüğü gibi, karşıtlıklar üzerinden iktidar ilişkilerini oluşturduğu belirtilmelidir ancak diğer anlatılara göre önemli bir farklılık, haberlerde yer alan ikili karşıtlıkların toplumsal yapı içerisinde zaten örgütlenmiş ve süre giden temel karşıtlıklara dayanması olduğu belirtilebilir (aktaran Dursun, 2001:230). Ancak, televizyon ana haber bültenlerinin çözümlenmesi haber anlatılarında yer alan ikili karşıtlıkların da, hem toplumsal bağlamından kopartılarak hem de zaten metnin olası farklı anlamlandırmalarını engellemek amacıyla söylemsel kapanıklılık içinden kurulduğunu gösterir.

Televizyon haber bültenlerinde kurulan karşıtlıkların diğer yandan, toplumun geniş kesimleri üzerinde uzlaşım oluşturmaya ve iktidar çatışmalarının belirli "ideolojik" adlandırmalar üzerinden gerçekleştirilmesini sağlamaya yöneldiği belirtilmelidir. Çünkü, haber bültenlerin de yer alan karşıtlıklar, toplumun geniş kesimleriyle uzlaşı kurmaya ancak daha da önemli olarak uzlaşım sınırları dışında yer alan ve çoğunlukla "sapkın", "yoldan çıkmış", "uzlaşıyı bozan" olarak etiketlenen fikir ve kişilere karşı "stereotiplerin" oluşmasına yol açmaktadır (Hartley, 1982: 54, Fowler, 2003:49).

Roger Fowler'ın belirlediği gibi (2003:49) basın, daha da genişletilmiş ifadesiyle medya, toplumdaki uzlaşımsal değerlerin yerleştirilmesinde olduğu kadar, hatta bundan da önemli olarak, uzlaşımsal değerlerin yüceltilmesini sağlayan temel aktördür. Haber içerisinde kurulan ikili karşıtlıklar tam da bu yönüyle düşünülebilir çünkü uzlaşının kurulması önemli ölçüde "biz" evreninin karşısına "öteki" evrenini getirmekle mümkündür. Ancak, "biz" evreni olumlu özelliklerini gündeme getirmekteyken, öteki evreninin olumsuz özellikleri öne çıkartılır

Çiler Dursun (2003:231), televizyon ana haber bültenleri içerisinde "öteki" evreninin iki genel biçimde kurulabileceğini belirtmektedir. Birincisi, uzlaşı sınırları içerisinde önemli farklılıklar yoksa kişinin veya fikrin "hoşgörülü çoğulculuğun bir parçası" olarak görülmesidir ancak eğer uzlaşı sınırları veya normları içerisinde oldukça önemli farklılıklar varsa, ikinci yöntem kullanılır ve medyada oldukça keskin bir "biz" ve "öteki" evrenleri kurulmaktadır.

Buna rağmen, televizyon haberlerinde de, tıpkı televizyonun diğer tür ve format özelliklerinde de olduğu gibi, ikili karşıtlıkların veya çatışmanın çözümlenmeden bırakıldığı ve bu şekilde, haberlerin temel sorunların tekrarı üzerine inşa edilmesine yol açmaktadır (Ellis,1998:154). Haber ve iktidar ilişkileri bağlamında bu oldukça önemlidir çünkü, tıpkı durum komedilerinde, dizilerde ve serilerde görüldüğü gibi, her "bölümün" veya "haberin" sonunda temel çelişkili duruma ve bu durumun yol açtığı sorunlara geri dönülür. Ancak, sorunun süre giden tekrarının aslında soruna ilişkin çözümün de "normalleştirilmesine", toplumun geniş kesimlerinin sözü edilen çözümler üzerinde "uzlaşı" kurmasına yol açar.

Televizyon haberlerinde de, tıpkı diğer tür ve format özelliklerinde olduğu gibi, tekrar edilen veya dönülen temel karşıtlıklar aslında sorunların çözümlerini de sınırlandırdığı için belirli görüşlerin "normalleştirilmesine" ve "egemenliğine" yol açmaktadır. Ekonomik krizler dönemindeki medya gruplarının haber pratikleri içerisinden bakıldığında da yine benzer bir anlatı stratejisinin kullanıldığı belirtilmelidir. Çünkü, kriz dönemindeki habercilik pratiği, medya gruplarının "birincil tanımlayıcı" konumundan hareketle oluşturduğu ve rakiplerini, "sapkın", "yoldan çıkmış", "uzlaşıyı bozan" olarak etiketlediği temel karşıtlıkların (biz ve öteki evrenleri) ve üstelik karşıtlıkların temellendiği çözüm yollarının üretildiği haberlere yol açmış, oluşturulan temel karşıtlıkların ise, oldukça keskin ifadeler ve saldırgan yayın politikalarıyla kurulduğu gözlenmiştir.

Medya sahiplerinin karmaşık ticari çıkarlarını haber dili üzerinden üreten ve batık banka operasyonlarını, toplumsal uzlaşının oluşturulmasını amaçlayan haber pratikleri içinden bakıldığında sözü edilen haberlerde oluşturulan temel karşıtlıkların aşağıdaki gibi olduğu belirtilmelidir. Aşağıdaki tabloda yer alan karşıtlıklar, medya gruplarının doğrudan birincil tanımlayıcı konumundan hareket ettiği temel karşıtlıkları oluşturmaktadır, gruplar arasındaki ayrım yapılmamıştır. Çünkü, aşağıdaki tabloda haber diline egemen olan temel karşıtlıkların çözümlenmesi amaçlanmaktadır.

Medyanın Birincil Tanımlayıcı Konumundan Hareket Ettiği Karşıtlık ve Dışlamalar

BİZ EVRENİ	ONLAR EVRENİ
Dürüst, Yasal	Hortumcu
Vatandaşa yük olmayan, vatandaş ve yurttaş yanlısı	Vatandaşın sırtına yük olan, sömüren, vatandaş düşmanı
Medyayı, ticaret ve siyaset ilişkilerine alet etmeyen.	Medyayı, gizli çıkarlarına, siyaset ve ticaret ilişkilerine alet eden.
Temizliği simgeleyen dürüstlük, açıklık ve	Pisliği simgeleyen yolsuzluk, çıkar ve rüşvet.

şeffaflık	
Toplumun ortak çıkarlarını gözeten	Yalnızca kişisel çıkarlarını gözeten
Çöken sistemi ayakta tutmaya çalışanlar	Çöken sistemden beslenen baskı ve çıkar grupları
Devletin güçlü olmasını isteyenler	Devleti iflasa sürükleyenler
Devletin çıkarlarını savunanlar	Devleti çıkarlarına alet edenler
Toplumun genel refahını savunanlar	Yalnızca kendi refahlarını ve lüks yaşamlarını savunanlar
Vatanın ve milletin bütünlüğü	Bölücülük
Siyasi istikrar yanlılığı	Siyasi belirsizliklerden yarar sağlayanlar
Devletin güçlü olmasını savunanlar	Devleti zayıflatmaya çalışanlar
Piyasaların yeniden güven bulması, düzenli ve istikrarlı olması için çalışanlar	Piyasaları karmaşıklığa ve istikrarsızlığa itenler
Ticaret yaşamını modern yöntemlerle sürdürenler	Ticaret yaşamanı, eski yöntemlerle sürdürenler
Türkiye'yi daha güçlü kılma adına yabancı sermayenin gelmesini isteyenler	Medya – siyaset ve ticaret ilişkileri bağlamında, işadamı ve Devlet arasındaki sömürü ilişkisini sürdürmeyi amaçlayanlar
Türkiye'nin sorunlarıyla ilgilenenler	Yalnızca kendi kişisel çıkarları ve gelirleri ile ilgilenenler
Toplumun geniş kesimleri, vatandaş ve halk	Sınırlı sayıdaki ve toplumdan uzak, Devletin olanaklarını sömürenler
Kendi gücü ile ayakta kalanlar veya ayakta kalmaya çalışanlar	Devlet tarafından kurtarılanlar
Biz	Onlar

Medyanın, habere dönüştürülecek olaylar için giderek doğrudan "birincil tanımlayıcı" olarak konumlanması durum tanımlarının da yine sözü edilen gruplar içerisinde üretilmesine yol açmıştır.

Ekonomik krizler gibi aslında mevcut düzenin meşruiyetini önemli bir tartışma unsuru haline getiren, toplumdaki baskı ve çıkar gruplarının tam da seslerini duyurabilme, gündemde kalabilme amacıyla oluşturabileceği durum tanımları ve belirli karşıtlıklar çerçevesinde oluşturabileceği hegemonik mücadelenin ise, medya grupları tarafından önemli ölçüde

sınırlandırıldığı gözlenmektedir. Medyanın durum tanımlarının dışında yer alan tanımların ise "medyada görünürlüğünün" oldukça zayıf olduğu belirtilmelidir ve zaten medyada görünür olan durum tanımlarının da yine bu tanımlara yer alan medya gruplarının tanımlarını yeniden üretmesi dikkat çekmektedir. Ancak, sınırlı sayıdaki diğer karşıtlıkların verilmesi, toplumda var olan karşıtlıkların "ideolojilerin" anlaşılması adına oldukça önemlidir.

Biz Evreni	**Onlar Evreni**
Siyasi istikrar ve düzen (muhalefet partileri)	Siyasi belirsizlik
Siyasetteki sağlık ve yeni umutlar (özellikle Tansu Çiller kişiliği ile)	Siyasette sağlıksızlık ve güvensizlik (dönemin Başbakanı Bülent Ecevit'in kişiliği ile)
Özgür, evrensel	Yasakçı
Yeni	Eski
Doğru	Yanlış
Sermaye gruplarının, BDDK ve TMSF ile anlaşmalarını şüphe ile karşılayanlar	Sermaye gruplarının, BDDK ve TMSF ile anlaşmasını olumlu bulanlar
IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası kurumlarla anlaşmaya olumlu bakanlar	IMF ve Dünya Bankası'nı küresel kapitalizmin ortaya çıkarttığı, sömürgeci güçler olarak görenler
Siyasetteki belirsizliğin ortadan kaldırılması için seçim isteyenler	Seçimlerin yeniden önemli bir ekonomik krize yol açacağını düşünenler
Biz	Onlar

Ekonomik krize ilişkin haber pratikleri içerisinden bakıldığında ise, medya gruplarının yer aldığı konuma göre, karşıtlarını "ideolojik adlandırmalar" ve "söylemsel sabitlikler" içinde olumsuz ifadelerle temsil ettiği üstelik karşıt hegemonik söylemlere yer vermediği, tam aksine "medyada görünür" olmalarını sınırlandırdığı belirtilmelidir. Öyle ki, "karşıt hegemonyanın bastırılması" tüm haber pratikleri içerisinde oldukça egemendir. Ancak, yukarıda yer alan temel karşıtlıkların ekonomik krizler döneminde zaten toplumsal yapı tarafından üretilmiş olduğu göz önünde bulundurulduğunda, medya gruplarının ana haber bültenlerinde sözü edilen karşıtlıkların yeniden üretildiği görülecektir. Öte yandan, haber bültenlerindeki karşıtlıkların üretilmesinde medya gruplarının giderek belirleyici olması, haberin aslında toplumsal gerçeğin yeniden inşası olduğunu olanca açıklığı ile sergilemektedir.

Ekonomik krize ilişkin haber pratiklerinde ikili karşıtlıkların, aslında toplumsal yapı tarafından örgütlenen temel karşıtlıkların yeniden üretimi olduğu olanca açıklığı ile dikkat çekmektedir. Söylemsel kapanıklılık içerisinde üretilen ikili karşıtlıkların, "toplumsal uzlaşımı

bozan" veya "sapkın" olarak simgeleştirilen kişi ve fikirlerin öne çıkartılmasına yol açması dikkat çekmektedir. Öte yandan, haber pratikleri içerisinde "sapkın" kişi ve görüşlerin altını çizmeye yarayan bir diğer anlatı stratejisini ise "ideolojik seslenişler" oluşturmaktadır.

3.2.8 Ekonomik Kriz Haberlerinde İdeolojik Adlandırmalar

Medyanın hegemonya inşası, ideolojik söylem pratikleri içerisinde tarafların söylemsel sabitlikler içerisinde adlandırılması ve öznelerin inşa edilmesine dayanır. Louis Althusser, söylem pratiklerinde "seslenme" nin, daha geniş bir anlamla, tarafların adlandırılmasının her ideolojinin kurucu – oluşturucu kategorisi olduğunu belirtir. Ancak, söylemsel pratik içerisinde oluşturulan adlandırma – seslenmenin, ideolojinin işlevleri ile oldukça yakından ilişkili olduğu belirtilmelidir. Çünkü kendilerine doğrudan seslenilen somut bireylerin, özne haline gelişi ve toplumsal kategoriler içinde kendilerinin farkına varması ancak "çağırma – çağrılma" ilişkisi içerisinde olanaklıdır.

Ekonomik krizler gibi hegemonya mücadelesinin doruğa ulaştığı dönemlerde olayların taraflarının toplumsal kategoriler içerisinde adlandırılması – çağrılması oldukça anlaşılabilir. Öyle ki, toplumsal uzlaşının veya ortak duyunun oluşturulması / inşası sürecinde, söylemsel sabitlikler ancak tarafların adlandırılması ile mümkündür. Kriz dönemindeki habercilik pratiği içinden bakıldığında, hegemonya mücadelesinin kurucu unsuru olan adlandırmalar şöyle ele alınabilir: a) Bir özne olarak Devletin adlandırılması b) dönemin Başbakanı Bülent Ecevit gibi siyasilerin adlandırılması c) banka ve medya sahiplerinin adlandırılması d) işçi ve memur kategorisi içerisinde toplumun geniş kesimlerinin adlandırılması, dikkat çeken kategorileri oluşturmaktadır.

Devletin Adlandırılması Pratikleri: Ekonomik krizler döneminde, tıpkı diğer özneler veya olayların taraflarında olduğu gibi, kimi zaman isimleştirilerek kimi zaman da bir fail veya özne haline getirilerek çağrıldığı gözlemlenir. Ancak, medya grupları tarafından Devlet'in olumsuz çağrışımsal ifadelerle çağrılması dikkat çekmektedir:

"Devlet, sermayesi yeterli olduğu halde Yapı Kredi Bankası'na da el koydu. Karamehmet'e devlet eli değince tüm yaşamı bir gün içerisinde alt üst oldu" (20.06.2002 Star Televizyonu Ana Haber Bülteni).

"Pamukbank operasyonu, bir grubun arkasına Devlet'i de alarak bir diğer grubu kurtarma operasyonu mudur?" (19.06. 2002 Show Televizyonu Ana Haber Bülteni).

"Meriç Köyatası: Pamukbank'a el konulması Devlet'in ayıbı. 1989 yılında Fiskobirlik'ten dolayı, Karamehmet'ten borç alan Devlet borcunu ödemedi üstelik alacaklısını öldürmeye çalıştı" (19.06.2002 Show Televizyonu Ana Haber Bülteni).

"IMF'ye verilen niyet mektuplarında Devlet işçisine de memuruna da sahip çıkamıyor. Bugün yine verilen niyet mektubunda, Devlet'in kaç memurunu emekliye sevk edeceği, kaç işçisini işten çıkartacağı belirsiz kaldı" (22.11.2002 Star Televizyonu Ana Haber Bülteni).

"Ne Demiştik: Koskoca Bir Kasabayı Açlığa Terk Eden, 10 milyon dolar bile vermeyen Devlet, Karamehmet'i kurtarıyor" (4.02.2003 Kanal D Ana Haber Bülteni).

Haberlerde, Devlet toplumun geniş kesimlerini yakından ilgilendiren olaylarda dahi (bir kasabaya ihtiyacı olan kredinin verilmemesi örneğinde olduğu gibi), vatandaşına uzak, toplumun geniş kesimleri üzerinde önemli bir yük olarak isimlendirilmektedir. Öyle ki, Devlet bu haber pratiklerinde "sorumsuz", "vatandaşın sorunlarına ilgisiz" ancak sermaye gruplarını "kurtaran" bir görünüm almaktadır ve aslında, Devlet olumsuz ifadelerle adlandırılmıştır.

Siyasetçilerin Adlandırılma Pratikleri: Krizler döneminde, batan bankaların birbiri ardına TMSF'ye devredilmesi, dönemin siyasal iktidarı ve özellikle Başbakan Bülent Ecevit'in olumsuz ifadelerle adlandırılmasına yol açmıştır. Şematik analizlerde de çözümlendiği gibi, dönem içerisinde Bülent Ecevit'in sağlığını kaybetmesi, hastalıkları söylem pratikleri içinde genelleştirilerek Türkiye ekonomisindeki "sağlıksızlığı" öne çıkartmak için kullanılmıştır.

"Başbakan Bülent Ecevit'in rahatsızlığı artık Türkiye'yi tehdit edici bir hale geldi" (19.06.2002 Star Televizyonu Ana Haber Bülteni).

"Yine Randevu Yine İptal: Geçtiğimiz günlerde çıkamadığı evinden bankalarla ilgili hayati açıklamalar yapan Ecevit, bugün de yine doktorları sakıncalı gördüğü için Cumhurbaşkanı ile görüşmesine gidemedi, Çiller ile yapacağı görüşmeyi de yine erteledi" (20.06.2002 Show TV Ana Haber Bülteni).

"Başbakan artık ülkenin sorunlarını çözemezken, Pamukbank ile ilgili şok gelişmeler birbiri ardına yaşanıyor" (22.11.2002 A TV Ana Haber Bülteni).

Haber söylemlerinde Bülent Ecevit'in sağlığını kaybetmesi, aynı dönem içindeki birçok olumsuz olayın nedeni olarak yansıtılmıştır. Doğan Grubu karşıtlarının ideolojik tercihleri içinden bakıldığında Ecevit'in sağlık sorunlarının öne çıkartılması ile, banka sahiplerinin suçu maskelenmektedir. Öte yandan, diğer siyasetçilerin Ecevit kadar olumsuz sözcüklerle temsil edilmemesi dikkat çekmektedir. Örneğin, Kemal Derviş için tüm televizyon kanallarında ortak olarak kullanılan adlandırma "ekonominin patronu" sözcüğüdür. Dönem içerisinde bazı siyasi parti liderlerinin (Devlet Bahçeli, Mehmet Ağar) "şahin" sözcüğü ile adlandırıldığı görülür, ancak medya grupları tarafından "şahin" cümlesi olumlu bir anlam taşımaktadır.

Banka ve Medya Sahiplerinin Adlandırılma Pratikleri: Televizyon kanallarının yayın politikaları ve söylem pratikleri içerisinde, oldukça farklı bir adlandırma biçiminin, banka ve medya sahipleri için geliştirildiği görülür. Doğan Grubu'nun (haberlerin şematik analizlerinde

de çözümlendiği gibi) çoğunlukla saldırgan ifadeler içerisinden adlandırılan banka sahipleri diğer medya grupları tarafından ise, ideolojinin maskeleme işlevini de gündeme getirecek bir biçimde, olumlu ifadeler içinden adlandırılır. Doğan Grubu tarafından yaygın olarak kullanılan adlandırmalar, "hortumcu", "dolandırıcı", "rüşvetçi", "hırsız" gibi banka sahiplerinin (failin) etkinliği üzerinden gerçekleşirken, Doğan karşıtı medya grupları, banka sahiplerini daha çok Türkiye'de ki düzenin çökmesi, sistemin iflas etmesi üzerinden kurmakta, aslında banka sahiplerini krizlerin mağduru olarak adlandırmaktadır. Ortak uzlaşının sağlanabilmesi adına, birbirinden farklı ekonomi – politik ilişkiler içindeki medya gruplarının banka – medya sahiplerine ilişkin farklı toplumsal kategoriler kurması anlaşılabilir.

Vatandaşlara İlişkin Adlandırma Pratikleri: Ekonomik krizler döneminde oldukça savunmasız ve edilgin olarak adlandırılan toplumsal kategori vatandaşlardır. Medya grupları ve adlandırma pratikleri içinden bakıldığında, birbirine karşıt iki "Türkiye"'nin kurulduğu görülür. "Ekonomik krizlerin ve özellikle batık bankaların üzerine önemli bir yük bindirdiği Türkiye" ile, "BDDK ve TMSF ile sermaye grupları arasındaki anlaşmaların ardından rahatlayan, geleceğe güven içerisinde bakan Türkiye" birbirine karşıt iki söylemsel sabitliği oluşturur. Ancak her iki söylemsel adlandırma içerisinde de vatandaş kategorisinin, en edilgin ve savunmasız kesim olduğu ortaya çıkmaktadır. Öyle ki, televizyon kanallarının ideolojik tercihi içerisinde anlamı oldukça kolay bastırılabilen toplumsal kategoriyi "vatandaşlar" oluşturur. Televizyon kanallarının "halkın sesi" olarak yansıttıkları sokak röportajlarında da iki Türkiye arasındaki karşıtlıklar olanca açıklığı ile ortaya çıkmaktadır. Burada temel karşıtlık, özellikle vatandaşların, banka sahiplerinin BDDK ve TMSF ile gerçekleştirdiği anlaşmalara ilişkin yansıtılan görüşlerinde ortaya çıkmaktadır.

Doğan Grubu'nun, beklendiği gibi, "olumsuz" cümle yapıları içinden yansıttığı vatandaş görüşleri, Doğan karşıtı gruplardaki yerini "olumlu" görüşlere bırakmaktadır. Her iki biçimde de yansıtılmak istenen aslında medya gruplarının, "herkes böyle düşünüyor" yanılgısı olmaktadır. Bunun gibi, gerek Doğan ve gerekse karşıtlarının haber pratiklerinde vatandaşlara ilişkin adlandırmalar ikili karşıtlıkların üretilmesine yol açmaktadır. Örneğin Doğan Grubu vatandaşları; "banka hortumlarının faturasını üstlenen mutsuz kesim", "sırtına yük bindirilmiş milyonlar", "ekonomik krizlerin faturasını ödeyen işsizler, emekliler, çalışanlar" olarak çağırır. Doğan karşıtı grupların söylemsel pratikleri içerisinde ise vatandaşların doğrudan değil daha çok dolaylı olarak çağrıldığı gözlemlenir. Bu haber pratikleri içerisinde ekonomik krizlerin, siyasal belirsizliklerin yol açtığı veya uluslararası çevrelerin (dış güçlerin) Türkiye üzerindeki oyunu olarak yansıtılması (ve bununla banka sahiplerinin suçlarının maskelenmesi) vatandaş kategorisinin de doğrudan değil, dolaylı olarak adlandırılmasına yol açmaktadır. Ancak, banka

sahiplerinin BDDK ve TMSF ile gerçekleştirdiği anlaşmalar medya gruplarının vatandaşlara ilişkin adlandırma pratiklerini değiştirmektedir. Anlaşmalar sonrasında "geleceğe güvenle bakan", "çalışan, üreten", "mutlu", "kendinden emin" bir Türkiye tablosu çizilmektedir.

3.2.9 Ekonomik Kriz Haberlerinde İdeolojik Eklemlenme

Medya metinlerinde, özellikle haberlerde, ideolojik öğelerin eklemlenmesi hegemonik mücadelenin ihtiyaç duyduğu "ortak duyunun" veya "uzlaşının" oluşturulması için oldukça önemlidir. Öyle ki, ortak duyunun inşası Gramsci'nin "herkes tarafından paylaşılan bilginin eklemlendiği ve içinde yönetici – egemen – ideolojiden alınan fikirlerin de bulunduğu çelişkili bir bilgi deposunun" kurulmasına dayanır (aktaran Dursun, 2001:250). Stuart Hall bunu "ikili eklemlenme" olarak açıklar (2002:103). Buna göre hegemonya, sınıf temelli olsun – olmasın, gerçeğin çeşitli tanımlarının egemen ideolojinin içerisine eklemlenmesine dayanır, hegemonya sürecine görüşlerin, değerlerin, inançların söylemsel olarak eklemlendiği süreci oluşturan tam da "ideolojik öğelerin eklemlenmesidir". Ancak, olası farklı anlamlandırmaları engellemeyi ve her olay için ancak bir tane kabul edilebilir bakış açısı oluşturmayı amaçlayan haberlerde, ideolojik veya ikili eklemlenme bir çelişki olarak görülebilir (Fowler, 2003:50). Buna rağmen, gerçeğin egemen tanımına, farklı tanımların (olguların değil ancak değer ve inançların) eklendiği alanlar arasında haber metinleri oldukça özel bir yer almaktadır.

Ekonomik krize ilişkin haber söylemlerinde de, "ideolojik öğelerin eklemlendiği" gözlenmektedir. Çünkü, söylem pratiklerine duygu, inanç ve değerlerin eklemlenmesi hem medya gruplarının bulunduğu konum içindeki görüşlerini pekiştirmekte ve hem de gerçekleşen mücadelenin sınırlarını belirlemektedir. Krize ilişkin haber pratikleri üzerinden bakıldığında, medya gruplarının "egemen ahlaki kodlar" içinden mücadele sınırını belirlediği ve sözü edilen sınıra, medya grubunun ekonomi – politik ilişkileri bağlamında, olguları değil ama değer ve inançlarını eklemlediği gözlemlenir. Buna ilişkin haber pratikleri aşağıda örneklenmektedir:

"**Pamuk Gibi Kıyak: Bunun Hesabını Halk Sizden Sorar**" (30 Ocak 2003 Kanal D).
"İşçi, memur, esnaf, emekli, dul, yetim ve şehit ailelerine kaynak bulamayan devlet, 5 milyar dolar alacaklı olduğu halde Mehmet Emin Karamahmet'e 600 milyon dolar daha borç verdi"
"Ne Demiştik: Pamuk Eller Cebe Mehmet Emin Bey'i Kurtarıyoruz demiştik. Bazıları bu haber için medya savaşı dedi. **Peki ne oldu. Devlet, Karamehmet'i evine ekmek bile götüremeyen halkın parasıyla kurtardı**"
"Sahibi olduğu Pamukbank ve Yapı Kredi'den şirketlerine toplam 5.2 milyar dolar aktaran ve geri ödemeyen Mehmet Emin Karamehmet, BDDK ile anlaştı. Bu anlaşmayla, Karamehmet borç batağından bir hamlede kurtarıldı. **Bütün yük vergi ödeyen yoksul halkın sırtına**

kaldı"

"**Medya Kriminal Patronla Hortumcuya Bırakılamaz**" (9 Mayıs 2003 Kanal D ve Hürriyet)

"Biri "**hortumcu**", diğeri "**kriminal patron**". Bu görüntülere iyi bakın... Biri Sabah'ın eski sahibi, öteki ise yeni. Devir teslim tamam. "Hortumcudan", "Kriminale" herhangi bir meslek olsa, canım bize ne diyebilirsiniz. Ama bunların elinde medya var. Bir de devlete 1.2 milyar dolar borçları. Şimdi soruyoruz: Böyle bir ikilinin elinde medya olursa ne olur ? İşte bu olur. Vergisini veren, bankasını batırmayan, şirketini iyi yöneten insanlara çamur atarlar. Herkesi, kendi bulundukları çukurun dibinde göstermek ister"

"**Duvar Gazeteniz Yok muydu ?**" (30 Ocak 2003 Kanal D)

"Üç öğrenci kalem, oyuncak çaldı, kendilerini savcının karşısında buldu. Banka batırıp bunu da sahibi oldukları gazetelerde savunsalar, ödül bile alırlardı. Alanya'ya bağlı Konak beldesinde oturan üç ilkokul öğrencisi açtı, paraları yoktu...Okul kantininden ikişer kalem, anaokulundan da oyuncak çaldılar. Okulun mutfağında patates kızartıp yediler. Bir başka gün yine okula girdiler, bu kez kantinde tost yapıp yediler....**Burası Türkiye,** durum fark edildi, üç öğrenci jandarma eşliğinde savcıya götürüldü. Bu güne kadar hiç oyuncağımız olmadı, karnımız da açtı. Biz okumak istiyoruz deyince serbest bırakıldılar. **Aynı Türkiye, bankasını hortumlayan işadamlarını hâla yargı önüne çıkartamadı".**

Bu Kadarına Pes" (22 Nisan 2003, Kanal D ve Doğan Grubu'nun diğer yayın organları)

"Batırdıkları bankalardan, 11 milyar dolar boşalttılar. Devlet bugüne kadar sadece 234.9 milyon dolar tahsil edebildi. Hâla yalılarda oturup yatlarla, uçaklarla dolaşıyorlar...

BDDK'nın 6. Gelişme Raporu, içi boşaltılan bankaların Türk halkının omzuna nasıl ağır bir yük yüklediğini gözler önüne serdi. Rapora göre, mali yapıları bozulduğu için Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na alınan bankalardan toplam 11 milyar dolar boşaltıldı. Batık bankaların Fon'a devir zararı 17.3 milyar dolara ulaştı. Devlet bu bankaları 21.7 milyar dolar koyarak yeniden yapılandırdı. İçi boşaltılan bankalardan bugüne kadar yapılan tahsilat ise 234.9 milyon dolar gibi komik bir rakamda kaldı.

İşin ilginci, haklarında bir sürü dava açılan batık banka patronlarının lüks hayatlarında hiçbir kesinti yok. Hepsi işinin başında. Aynı yalılarda, villalarda oturmaya devam ediyorlar. Limuzinlerle, uçaklarla dolaşıyorlar"

Ekonomik kriz haberlerinde medya gruplarının, ağırlıklı olarak medyanın "dördüncü güç" veya "kamu gözcüsü" olduğu ve bu yüzden de medyanın "temiz" olması gerektiğine ilişkin bir ideolojik pratik üzerinden değer yargılarını eklemlediği görülmektedir. Doğan ve karşıtları tarafından ideolojik öğelerin eklemlenmesinin, liberal çoğulcu medya paradigması içinde gerçekleşmesi dikkat çekmektedir. Öte yandan, Doğan Grubu'ndan Kanal D ve Hürriyet Gazetesi'nin banka operasyonlarını egemen ahlaki kodlar – egemen ideoloji üzerinden, inanç ve değerlerin eklemlendiği haber pratikleriyle yansıttığı gözlemlenir.

Banka sahiplerini (özellikle Dinç Bilgin, Turgay Ciner ve Mehmet Emin Karamehmet) haberlerde "sapkınlık" çizgisi içerisinde inşa etme ve mücadelenin sınırlarını belirginleştirme adına kullanılan söz konusu anlatı stratejisi, egemen ideolojinin çelişkili öğelerini, değerleri ve inançları haber pratiklerine eklemlemekle gerçekleştirilmiştir. Örneğin, hortum, vurgun, talan, çıkar üçgeni gibi ideolojik öğelerin, egemen ideolojiye eklemlenmesi bunun açık bir örneğidir. Ancak, medya gruplarının haber pratikleri içerisinden bakıldığında ise, ideolojik eklemlenme sürecinde televizyon kanalının tercihlerinin oldukça belirleyici olduğu ortaya çıkmaktadır. Kriz haberlerinde medyanın doğrudan birincil tanımlayıcı konumundan hareket etmesi, haberlerde de yine televizyon kanallarının tercihlerinin ağırlık kazanmasına yol açmıştır.

3.2.10 Ekonomik Kriz Haberlerinde Çelişkili Öğeler

Ekonomik kriz haberlerine ilişkin gerçekleştirilen eleştirel söylem çözümlemesinin son kategorisini, haber metinlerinde yer alan "çelişkili öğeler" oluşturmaktadır. Araştırmanın bu kısmından önceki çözümlemelerde, haber söylemlerinin farklı anlamlandırmaları engellemek ve her olay için kabul edilebilir, akılcı, gerçek olduğu öne çıkartılan tek bir anlamı oluşturmak amacıyla oldukça "sıkı" inşa edildiği belirtilmiş, birbirinden farklı ekonomi – politik ilişkilere sahip olan televizyon kanallarının ideolojik tercihlerinin, sözcük seçimlerinden haber metninin cümle yapılarına, görüntü aşamasından kurgu aşamasına kadar belirleyici olduğu ve medyanın, tartışmaları belirleyen, sınırlayan oldukça etkin bir "birincil tanımlayıcı" konumundan hareket ettiği çözümlenmişti. Ancak, haberlerin söylemini belirleyen merkezi güçler (mülkiyet yapısı, haber üretiminin rutinleşmesi ve resmi kaynakların söylemlerine bağımlı olması vb) tarafından oluşturulmaya çalışılan "tek vurgulu" mantığın ve bu mantığın içerisine zorunlu olarak giren dilsel pratikler, sürekli bir çatışma içerisindedir. Gramsci'nin belirlediği gibi, baskın hegemonik güçlerle bu güçlerin içine aldığı (evcilleştirdiği) karşıt hegemonik güçler arasında sürekli bir çatışma söz konusudur. İki karşıt blok veya hegemonik güçlerin varlığı, haber söylemlerini kendi içerisinde çelişkili kılabilir. Egemen anlamlandırma pratiklerine karşıt güçlerin varlığı, egemen anlamların karşısında yer alan "karşıt anlamların" veya "hegemonik mücadelede direnen anlamların" yer almasına yol açar. Ancak, karşıt anlamların haber

metinlerindeki egemen anlamlandırmaları yok edebilecek bir düzeyde değildir, aksine egemen anlamların oluşmasına önemli bir devingenlik kazandırır. Ekonomik kriz haberlerinde de, medya gruplarının egemen anlam inşalarının karşısında yer alan ancak egemen anlamlar tarafından "evcilleştirilen" veya "içine çekilerek yok edilen" karşıt anlamlar belirlenmiştir. Buna ilişkin oldukça somut örnekler, krizler döneminde Fon'a devredilen bankalara ilişkin kurulan anlamlarda gözlemlenir. Krizler döneminde 23 bankanın Fon denetimine devredilmesi, haber pratiklerinde de "hortumlanan bankalar" ile "kriz nedeni ile TMSF'ye devredilen bankalar" arasında önemli bir çelişkinin oluşmasına yol açmıştır. Haberlerin şematik analizlerinde çözümlendiği gibi, medya gruplarının hem "hortumlanan" hem de "krizlerden etkilenen" banka kategorileri bulunmaktadır. Öte yandan, Doğan karşıtı medya grupları içerisinde de aynı cephede yer aldıkları sermaye gruplarına karşı çelişkili anlamların üretildiği gözlenmektedir. Somut bir örnek A TV'nin, Pamukbank'ın BDDK ve Fon ile gerçekleştirdiği haber pratiğinden verilebilir: "*Çukurova Grubu'nun Devlete olan 5 milyar dolarlık borç toplamını ödeme takvimine bağlayan anlaşma gün ışığına çıktı. Grubun borçları 15 yıllık vadeye yayıldı. Ama, hem borcun daha fazla olarak ödenmesine yol açtı hem de Anlaşmanın devamı ve sorunun çözülmesi büyük oranda Yapı Kredi'nin satılmasına bağlandı*" (30.01.2002 A TV Ana Haber Bülteni). Krize ilişkin haberlerde bir diğer çelişkili anlam kategorisini ise bürokrasi ve siyaset arasındaki ilişkilere dair yorumlar oluşturur. A TV'nin yine aynı günkü haberinde bu çelişki açık bir biçimde gözlemlenir: "*Türkiye'de banka sektörünün patronu Engin Akçakoca, anlaşmaya ilişkin basın toplantısında en iyi senaryoyu uyguladığımıza inanıyoruz dedi. Ancak, yaptığı açıklamada Hükümete teşekkür etmesi BDDK'nın özerkliğini bir kez daha zedeledi*" (30.01.2002 A TV Ana Haber Bülteni). Ancak, kriz haberlerinde özellikle siyasetçilere ilişkin oluşturulan anlamlarda çelişkiler önemlidir. Star ana haber bültenlerinden bir örnek aşağıdaki gibi verilebilir: "*Kemal Derviş, bu açıklamayı önemli bir görüşmeden, Başbakan Yardımcısı Devlet Bahçeli ile görüşmesinin ardından yaptı. Derviş, hükümete geldiği andan itibaren ikinci kez Bahçeli ile baş başa kaldı. Yıldızları bir türlü barışmayan iki ismin görüşmesi, piyasalara verilen bir tür güven mesajıydı. Ankara'da işler yolunda mesajı verilse de mesaj, piyasalara aynı pembe renkte ulaşmıyor. Nedendir bilinmez, Başbakan'ın hastalanması ile başlayan, siyasi gerilimlerle devam eden, IMF ve Dünya Bankası'na verilen açık kartlarla süren siyasi belirsizlik piyasaları giderek içinden çıkılmaz bir hale getiriyor*" . Öte yandan, medya sahiplerine ilişkin anlamlarda yine açık bir biçimde çelişki göstermektedir: "***Ya buna ne demeli Aydın Bey: Çukurova Grubu ile BDDK anlaşmasını baltalamaya çalışan Aydın Doğan'ın**, 95 milyon dolarlık teminatı **ödemediği ortaya çıktı**. İş Doğan'ın, Özelleştirme İdaresi'nden satın aldığı 1.5 milyar dolrlık POAŞ*

hissesini bedavaya getirmek için yürüttüğü birleşme operasyonu çıkmaza girdi. Doğan Holding, 95 milyon dolarlık banka teminat mektubunu bulamadı. İş Bankası'nın kendi payına düşen ödemeyi yapması yetmedi. 170 milyon dolarlık alacağı riske giren Özelleştirme İdaresi, birleşmenin iptali için dava açtı. ***Doğan Holding'i, idareye ve hükümete baskı ziyaretleri de kurtaramadı****".(*6.02.2003 Show TV Ana Haber Bülteni). Medya sahiplerinin karmaşık ticari ilişkilerinin belirleyici olduğu medya savaşlarında, Aydın Doğan'ın da diğer medya sahipleri gibi, karmaşık iş ilişkilerine girdiğinin öne çıkartılması ancak bir çelişki olarak açıklanabilir. Çünkü, "dördüncü güç" olduğuna inandırılan ve "temiz" olması gereken medya ideolojisi ile, medya sahiplerinin karmaşık iş ilişkilerinin varlığı önemli ancak egemen bir çelişkidir.

Haberlerde yer alan bir diğer çelişkili öğe ise, haber görüntüleri ile oluşturulmaktadır. Özellikle Star Haber içinden gözlemlenen bu çelişkili anlam, IMF'ye verilen niyet mektubunun işten çıkartılacak işçi ve memur sayısını içermesine rağmen, ekrana yansıtılan eğlenceli bir memur eylemi görüntüsü (22.06.2002), haberin anlamı ile görüntünün anlamı arasında önemli bir çelişki üretmektedir. Bütün bunlara rağmen, haberlerde yer alan çelişkili anlamların ancak egemen söylemlere devingenlik kazandırdığı ve egemen anlamı pekiştirdiği belirtilmelidir.

Medyanın ekonomi politiği ve haber arasındaki ilişkiyi ekonomik krizler örneğinde araştıran bu çalışma, medyada sahiplik yapısı ve üretilen anlamlar arasında oldukça yakın bir ilişki bulunduğunu saptamıştır. Aslında, eleştirel iletişim çalışmaları içerisinde de belirtildiği gibi medyanın toplumsal güç ve iktidar mücadelesinin gerçekleştirildiği bir alan olması, yalnızca ekonomik krizlere ilişkin haber çözümlemeleri içerisinden bile ortaya çıkmaktadır. Ancak önemle belirtilmelidir ki, Türkiye medyasında yeni sahiplik ilişkileri, yayın politikaları ve haber içeriklerinin medya sahiplerinin iktidar ilişkilerini destekleyen çok sayıda örneği, medyanın günlük pratikleri içerisinden sergilemektedir.

Sermaye birikim kuralları ve ideolojisinin egemen olduğu bir medya sektörü içinden bakıldığında medya sahiplerinin, yayın politikaları ve haber üzerindeki etkilerinin demokrasiye yönelen önemli bir tehdit olduğu gözlemlenmektedir. Medya şirketlerinin, birbirleri arasında çok yakın ilişkilere sahip olan ekonomik faaliyetleri, dikey olarak banka ve finans kurumları ile bütünleşmekte ancak demokratik bir iletişim düzeni ve iletişim özgürlüğü adına oldukça tehlikeli olan medya – siyaset ve ticaret ilişkilerinin birbirinin içinde eridiği karmaşık ilişkiler düzenini ortaya çıkartmaktadır, tıpkı ekonomik krizlerin siyasal skandala dönüştürülmesinde olduğu gibi.

SONUÇ

Türkiye'nin yakın tarihinde yaşadığı iki ekonomi politik krizin medyaya yansıması, iletişim çalışmalarında, medya sahipliği, profesyonel gazeteciler ve haber arasındaki ilişkiler üzerine geliştirilen tasarımların yeniden ele alınmasına yol açmıştır. Liberal çoğulcu ve eleştirel iletişim çalışmalarının geliştirdiği kuramsal çerçeve içinden bakıldığında, medyayı toplumun ortak çıkarlarının takipçisi olan, kamuoyunu bilgilendiren, toplumdaki çoğulcu ve çok sesli yapıyı yansıtan şeffaf kurumlar olarak, haberi ise, aslında içi çok da kolay doldurulamayacak olan, nesnellik, tarafsızlık, objektiflik gibi paradigmalarla tanımlayan, iletişim pazarlarının ("fikirlerin serbest pazarının") demokratik bir iletişim düzeninin ihtiyaç duyduğu kamusal iletişim için en uygun kurum ve süreçleri sağlayacağı iddiasındaki çoğulcu yaklaşımın, geçerliliğini giderek kaybettiği önemle belirtilmelidir.

Türkiye'de medyanın sermaye gruplarıyla oluşturduğu ittifak ve bunun sonucunda da sermaye birikim kuralları ve ideolojisinin egemen olduğu bir medya sektörü içerisinde ideolojik anlam üretimini sorgulayan bu çalışma, eleştirel ekonomi politik ve kültürel çalışmalar yaklaşımını bir arada ele almış ve güç / iktidar ilişkilerinin yalnızca maddi kaynaklar üzerindeki bir denetimin sonucu olarak değil, aynı zamanda sözü edilen ilişkileri haklı ve anlamlı kılmaya çalışan "anlamlandırma iktidarının" (anlamın üretilmesi ve dağıtılmasına ilişkin bir iktidarın) kurulmasıyla da gerçekleştiğini ortaya çıkartmaya çalışmıştır. Türkiye'nin egemen medya pratikleri içinden bakıldığında, sermaye gruplarıyla bütünleşmiş bir medya sektörünün yayın politikaları ve habercilik pratiklerinin çözümlenmesi ile ekonomik yapı ve ilişkilerin, ideolojik anlam üretimine etkisi zaten gözlemlenmektedir.

Araştırma bu yönü ile medyanın ideolojik doğasını anlamlandırmaya çalışmış, medyayı güç ve iktidar ilişkilerinin ve en önemlisi de egemen ideolojinin üretildiği / yeniden üretildiği bir alan olarak sorgulamıştır. Bu açıdan medya mülkiyetini ve mülkiyetin içerik üzerindeki denetimini araştıran "eleştirel ekonomi politik" yaklaşım ile bir toplumsal sınıfın, diğerleri üzerindeki egemenliğini açıklayan, ancak tek başına siyasal veya ekonomik bir kontrolün ifadesi olmaktan daha çok, egemen sınıfın kendi dünya görüşünü (veya doğrularını) alt sınıflara genel bir doğru olarak benimsetme yeteneğini (rızanın üretilmesini) içeren "hegemonya" veya "kültürel liderlik" kavramının birlikte kullanılması bu araştırma için oldukça önemlidir. Çünkü, Türkiye'nin yakın siyasi geçmişinde yaşadığı iki ekonomi politik krizin medyadaki görünürlüğü, medyanın ardındaki sermaye gruplarının "dördüncü gücü" kullanarak gerçekleştirdiği ancak toplumun geniş kesimlerinin de rızasını üretmeyi amaçlayan hegemonya mücadelesi içerisinden anlamlı kılınabilmektedir. Bu doktora tezinde, toplumsal güç ve iktidar mücadelesinin gerçekleştiği bir alan olarak medya ve habercilik pratiklerini

anlama çabası ve bu çabanın yol açtığı haber çözümlemeleri içinden bakıldığında, medyada mülkiyet ve kontrol ilişkisinin ekonomi politik bir yaklaşım içerisinden ele alınmasının oldukça anlamlı olduğu açık bir biçimde görülmüştür.

Türkiye'de büyük sermaye gruplarıyla iç içe geçen, sermaye birikim kurallarının ve en önemlisi de bu kuralların geliştirdiği ideolojinin egemen olduğu bir iletişim ortamında büyüyen egemen medya gruplarının, ekonomi politik krizler örneğinde ele alınması, aslında medyada yeni sahiplik yapısı ve habere yansıması arasındaki ilişkileri gündeme getirmiştir. Öyle ki, krizler döneminde medya, sahiplerinin egemenlik ilişkisini haklı, gerekli ve anlamlı kılmaya çalışan yayın politikaları ve habercilik pratikleriyle aslında bir ideolojik araç olduğuna ilişkin önemli örnekleri birbiri ardına sergilemiştir.

John Thompson'un (1990:72) belirlediği gibi, medya egemenlik ilişkilerinin kurulması, sürdürülmesi için anlamların inşa edildiği bir alanı oluşturmaktadır. Medyanın sözü edilen iktidar ilişkilerini kurması ve geliştirmesi ancak ideolojinin işlemesi ile gerçekleşmektedir ve zaten Thompson'un belirlediği gibi ideoloji, "toplumsal ilişkileri belirli biçimler ve durumlar içerisinde kurmaya ve toplumun egemen güçlerine hizmet etmeye yönelen sembolik biçimlerce belirli anlamların üretilmesi ve taşınmasıdır".

Türkiye medyasının önde gelen gruplarının, ekonomik kriz döneminde giderek saldırganlaşan yayın politikaları ve habercilik pratiklerinin çözümlenmesi ile, oluşturulan anlamların aslında medyanın ardındaki sermaye gruplarının çıkarları tarafından belirlendiği, biçimlendirildiği, yani ideolojinin gerçekte maddi bir yapısının olduğu, açık bir biçimde sergilenmiştir. Öyle ki, medyanın bu dönemdeki habercilik pratikleri ancak medyanın ardında yer alan sermaye gruplarının karmaşık, aslında giderek kirlenen, ekonomi politik ilişkileri içerisinde anlaşılabilir. Aslında bu dönemdeki habercilik pratiklerinin, tam da Gramsci'nin tanımladığı anlamıyla hegemonyanın kurulmasına, doğrudan bir ifadeyle azınlığın (medyanın ardındaki sermaye gruplarının) çıkarının, toplumun geniş kesimlerinin çıkarı olarak kabul ettirilmesine yönelik olduğu gözlemlenir. Aşağıda, öncelikle haber çözümlemelerine ilişkin bulgular değerlendirilip, tezin varsayımları sorgulanacak ardından ise doktora tezi bir bütün olarak değerlendirilecektir.

Türkiye medyasında yeni sahiplik yapısı ve habere yansımasını ekonomik krizler örneğinde araştıran bu çalışma; Türkiye medyasının egemen yapısal koşulları içinden, Devlet, medya ve sermaye arasındaki organik bağlantının açığa çıktığı çok sayıdaki örneğe rağmen, kamusal yarar çerçevesinde oluşturulabilecek bir iletişim düzeninin nasıl kurulabileceğini araştırmaktadır. Bu amaçla, Türkiye medyasındaki mülkiyet ve kontrol ilişkilerinin, medyanın egemen pratiklerine nasıl yansıdığını araştırmak oldukça anlamlı bir çaba olarak öne

çıkmaktadır. Ancak, böyle bir çaba iletişim çalışmaları içinde, medya sahipliği, haber ve gazetecilere ilişkin tasarımlara karşı bir dikkati gerekli kılar, bu nedenle tezin birinci bölümünde kuramsal bir tartışma gerçekleştirilmiş ve daha da önemli olarak bu tezin dayandığı bilgi kuramı ve haber anlayışı açıklanmıştır. Tez, iki yaklaşım içinde araştırmasını sürdürmüştür. Eleştirel ekonomi politik yaklaşım, medya holdinglerinin egemen mülkiyet ilişkilerini ve sözü edilen ilişkilerin genel kapitalist yapı ve ilişkilerle bağlantısını sergilemektedir, tezin ikinci bölümü bu nedenle eleştirel ekonomi politik bir yaklaşım içinden, Türkiye medyasına egemen olan yeni sahiplik yapısını, Devlet, sermaye ve medya grupları arasındaki etkileşimi, daha doğrusu organik bağlantıyı, tekelci ve kartelci yapılar içerisinde medya sektörünün egemen güçleri haline gelmiş medya gruplarının mülkiyet yapısı ile bu yapının genel kapitalist yapı ile ilişkisini çözümlemiştir ancak bu yaklaşım, ekonomik krizler dönemindeki yayın politikaları ve haber pratiklerinin hegemonyacı söylem pratikleri içinde kurulmuş olmasının yalnızca nedenlerini açıklayacak ancak medyanın toplumsal güç ve iktidar mücadelesinde etkin olarak kullanılan bir alan olması ile daha da önemlisi, ideolojinin medya metinlerinde nasıl işlediği, medya grupları tarafından hegemonya mücadelesinin nasıl ve hangi koşullarda kurulduğu, geliştirildiği çözümlenemeyecekti, bu nedenle tezin üçüncü bölümünde egemen yayın politikaları ve haber pratikleri üzerinden, krize ilişkin haberler çözümlenerek, bütüncül bir açıklamaya ulaşılmıştır.

Doktora tezinde gerçekleştirilen haber pratikleri aşağıdaki sorunlara bir yanıt aramıştır:

- Ekonomik krizler döneminde medya grupları arasındaki savaş, haberlerin söylemsel bir mücadele içinden değil aksine olası farklı anlamlandırmaları engellemek adına söylemsel bir kapanıklılık içinden inşa edilmesine mi yol açmıştır ?
- Krizler döneminde büyük sermaye gruplarının denetiminde yer alan kitle iletişim araçları, belirli anlamların üretilmesinde, mücadelenin sınırlarının belirlenmesinde ve tartışma konularının saptanmasında doğrudan "birincil tanımlayıcı" konumundan mı hareket etmiş ? ve egemen ideolojinin tanımlarını doğrudan tek başına mı üretmiştir ?
- Krizler dönemindeki ideolojik anlam üretimi, medyanın ardındaki sermaye gruplarının toplumsal meşruiyet arayışına mı hizmet etmektedir ?. Bu bağlamda yayın politikaları ve haber pratikleri, aslında medya gücünü elinde bulunduran sermaye gruplarının ticari çıkarları tarafından mı yönlendirilmektedir ?

Haber çözümlemelerinde yer alan sorular, aslında yeni sahiplik yapısının habere yansımasını olanca açıklığı ile çözümlemeyi amaçlamıştır. Sermaye birikim kuralları ve ideolojisinin denetiminde yer alan medya gruplarının yayın politikaları ve habercilik pratikleri içinden bakıldığında, yeni sahiplik yapısının (özellikle mülkiyet ve kontrol ilişkileri) içinden

bakıldığında, medyanın, üstelik doğal karşılanan bir biçimde, sahiplerinin egemenlik ilişkisini haklı, gerekli ve anlamlı kılmaya doğru yönlendiren anlamlandırma iktidarını kurmaya yöneltmiş olması dikkat çekmektedir.

Ekonomik krizler dönemindeki habercilik pratikleri içerisinden bakıldığında, bu çalışmanın varsayımları arasında yer alan, medyanın çalışma pratiklerinin anlaşılması için ise oldukça önemli olan "krizler döneminde büyük sermaye gruplarının denetiminde yer alan kitle iletişim araçları, belirli anlamların üretilmesinde, mücadelenin sınırlarının belirlenmesinde ve tartışma konularının saptanmasında doğrudan "birincil tanımlayıcı" konumundan hareket etmiş ve egemen ideolojinin tanımlarını doğrudan üretmiştir" varsayımı ile oldukça uyumlu bir haber pratiği içinden hareket ettiği gözlemlenmektedir. Krizler döneminde medya holdinglerinin tam da etkin bir tanımlayıcı konumundan hareket ettiği ortaya çıkmaktadır. Öyle ki, tüm medya gruplarının habercilik pratiklerinde ortak olarak belirtilmesi gereken, medyanın üstelik giderek saldırgan bir üslup içerisinde birincil tanımlayıcı olarak konumlanmış olmasıdır.

Doğan Grubu'nun haber pratiklerinde gözlemlendiği gibi, Türkiye'de ekonomik krizler ancak ve yalnızca "hortumcu" banka sahiplerinden kaynaklanmakta, batık banka sahipleri ve Devlet arasında gerçekleştirilen borç ödeme anlaşmaları ise ancak Devletin sermaye gruplarını "kurtarması" olarak öne çıkartılmaktadır, bu habercilik pratikleri içerisinden beklendiği gibi ekonomik krizlerin faturasını üstlenmek ise doğrudan doğruya vatandaşın üzerine kalmıştır. Araştırma kapsamındaki diğer medya gruplarının habercilik pratikleri içerisinden bakıldığında ise, ekonomik krizler Türkiye'de siyasal belirsizliğin ve özellikle dönemin siyasal iktidarını oluşturan partiler arasındaki uyumsuzluğun, krizler dönemindeki Başbakan Bülent Ecevit'in rahatsızlığının, Milli Güvenlik Konseyi toplantısında Cumhurbaşkanı ve Başbakan arasındaki siyasal gerilimin yol açtığı ancak "siyasal skandal" teması ile öne çıkartılan bir süreci izleyen bir gelişme olarak öne çıkartılmaktadır. Bu grupların haber pratikleri içerisinden oldukça açık olarak görüldüğü gibi, Devlet ve sermaye grupları arasındaki anlaşmalar vatandaşın sırtına bir yük değil tam aksine ekonomiyi rahatlatan, "olabilecek en iyi çözüm" dür. Ancak, haberlerinde bu temaları öne çıkartan medya gruplarının, ekonomik krizler döneminde birbiri ardına Fon'a devredilen bankalarla aynı sermaye gruplarına sahip olduğu önemle belirtilmelidir. Medyanın, "birincil tanımlayıcı" konumundan hareket etmesi, araştırma kapsamında hem görsel dil ve simgesel inşa ve hem de haber metinlerindeki ideolojik işleyiş içerisinden çözümlenmiştir.

Haber pratiklerinde "görsel dil ve simgesel inşa" kısmında çözümlendiği gibi üretilen anlamlar, medya gruplarının genel yayın politikası ile olaylara bakış açısından yansıtılmış öyle ki, karşıt hegemonik söylemlerin veya kişilerin temsili olumsuz çağrışımsal anlamları harekete geçirecek biçimde düzenlenmiştir. Buna ilişkin oldukça çarpıcı bir örnek, 19.06.2002 tarihinde

Pamukbank Fon'a devredilirken, Show Televizyonu ana haber bültenlerinde gözlemlenir. Banka sahiplerinin "suçlarını" ancak Ecevit'in hastalığı üzerinden maskelemeye yönelen habercilik pratiği, görüntüleriyle dönemin Başbakanı hakkında olumsuz çağrışımsal anlamlar (hasta, sakat, yardımsız yürüyemeyen vb) üretmiştir. Ancak, tüm medya gruplarında kullanılan görüntülerin anlamlarının, haberin söylemi tarafından bastırıldığı ve görsel dilin ancak söylemleri desteklemek amacıyla kullanılmış olduğu önemle belirtilmelidir. Görsel dil ve simgesel inşada olduğu gibi haber metinlerinin sözel bölümleri içinde de medya gruplarının doğrudan birincil tanımlayıcı konumundan hareket ettiği olanca açıklığı ile ortaya çıkmıştır.

Haber pratiklerinin sözel bölümlerinde çözümlendiği gibi, oldukça saldırgan ifadeler içinde gerçekleştirilen "ideolojik seslenmeler, adlandırmalar" (hortumcu, vurguncu, rüşvetçi, hırsız vb) çoğu kez saldırgan ifadeler içerisinde kurulan karşıtlıklar (hortumculara karşı vatanın milli birlik ve bütünlüğünü savunanlar, sömürenlere karşı emeklerini ortaya koyanlar, hırsızlara karşı dürüst çalışan, vergisini ödeyenler vb), bankacılık operasyonlarını çoğu kez toplumun egemen ahlaki kodları içinde kuran "ideolojik öğelerin eklemlenmesi" (banka ve medya sahiplerinin toplumun egemen ahlaki kodlarını ihlal ettikleri, medyanın sahipliği ile ticari ilişkilerinin birbirinden ayrılması gerektiğinin belirlenmesi vb) örneklerinde görüldüğü gibi, medyanın mücadelenin sınırlarını belirleyen, tartışmaları sınırlandıran, haber metinlerinde olası farklı anlamlandırmaları engelleyen, önünü kapatan, karşıtlarını "sapkınlık" sınırlarında temsil eden ve üstelik karşıtların "yoldan çıkmışlıklarının", "toplumsal uzlaşıyı bozduklarının" altını oldukça kalın bir biçimde çizen, oldukça belirleyici bir "birincil tanımlayıcı" konumu içinde hareket ettiği belirtilmelidir. Aslında medyanın söz konusu "etkin tanımlayıcılığı" veya olayların etkin bir aktörü olarak kurulması tam da mülkiyet yapısından kaynaklanmaktadır. Büyük medya gruplarının, bu çalışmanın ikinci bölümünde çözümlendiği gibi, sermaye ve finans kesimleriyle oluşturduğu "bütünleşme", medyanın, giderek ve üstelik "refleksif" bir biçimde ekonomik çıkarların belirleyici olduğu ideolojik anlam üretimine doğru çekilmesine yol açmıştır.

Doktora tezinde, yapılan araştırma sonucunda egemen medya gruplarının, sermaye grupları lehine bir bakıma "silah" olarak kullanılması ile medya sahiplerinin egemenliklerini destekleyen ideolojik anlamların üretilmesi, kapitalist bir sisteme uyum arayışını yansıttığı bulgulanmıştır. Sermayenin kuralları ve ideolojisi içerisinde var olmak, var kalmak adına yayın politikalarını ve habercilik pratiklerini medya sahiplerinin çıkarları doğrultusunda düzenlemek medyanın giderek habere dönüştürülecek olay bağlamında "birincil tanımlayıcıya" dönüşmesine yol açmıştır.

Ekonomik krizler örneğinde de olanca açıklığı ile görüldüğü gibi, medya gruplarının (hem Doğan ve hem de karşıtlarının) sahiplerinin ihtiyaç duyduğu meşruiyetin üretimi sağlayacak şekilde ekonomik krizler ve sermaye grupları arasındaki ilişkilere dair "durum tanımlarını" yeniden ürettiği, egemen kıldığı gözlemlenmiş, haberlerin görüntülerinden, cümle yapılarına, sözcük seçimlerine, ideolojik seslenişlere, tarafların adlandırılma pratiklerine, ideolojik öğelerin eklemlenmesine, oldukça saldırgan ifadeler içerisinde oluşturulan "biz" ve "öteki" evrenlerine değin, aslında haberlerin oluşturucu tüm unsurlarında gözlemlendiği gibi, medyanın ürettiği tanımlar, ekonomik krize ilişkin tanımlamalara dönüştürülmüştür. Öyle ki, medya gruplarının saldırgan yayın politikaları ve haber pratikleri içerisinde çoğu kez "resmi kaynaklar" ve "kurumların" olaylara ilişkin açıklamaları "olduğu gibi verilmemiş" aynı gün ve aynı olaylara ilişkin tanımların haber bültenlerinde oldukça farklı yansıtılmasına ilişkin örnekler medyanın gündelik pratiklerinde yeniden üretilmiştir. Bunun gibi, haberlerde kullanılan kaynak (uzman) kişi ve belgelerin de aslında medyanın durum tanımlarını destekleme, pekiştirme gibi bir amaç doğrultusunda kullanılması dikkat çekmektedir.

Medyanın birincil tanımlayıcı konumundan hareket etmesine ilişkin önemli bir diğer örnek ise aktarma ("...") işaretlerinin kullanılmasından verilebilmektedir. Haber pratiklerinde gözlemlendiği gibi, medya gruplarının yayın politikalarını destekleyen durum tanımlarının genel olarak aktarma işaretlerini kullanmaksızın verildiği ancak bu yaklaşım, kullanılan durum tanımlarının medya gruplarınca içselleştirilen, olduğu gibi kabul edilen veya oluşturulmak istenen anlamları kurabilecek tanımlar olduğu oldukça açıktır.

Türkiye'nin yakın siyasi tarihinde yaşadığı iki ekonomi – politik kriz, ulusal medya gruplarının, haber pratiklerinde kendi tanımlarını üreten ve mücadeleyi önemli ölçüde sınırlandıran "birincil tanımlayıcı" olmanın ötesinde, toplumsal denetimin önemli bir aktörü olarak da konumlandığı örnekleri sergilemektedir.

Medyanın toplumsal denetim aktörü olması aslında ortak duyunun (herkes aynı şeyi düşünüyor) üretilmesini amaçlamıştır. Bu tezin önceki kısımlarında görüşlerine yer verilen Stuart Hall'un isabetle belirlediği gibi (aktaran Allan,1998:107), hegemonya mücadelesi özellikle "moral panik" dönemlerinde doruğa ulaşır, hegemonik bir mücadelede üretilen anlamlar toplumun geniş kesimleri üzerinde gerçeklik duygusunun oluşturacak biçimde kurulur ama aslında, egemen sınıfların çıkarlarına doğrudan hizmet ederler. Ekonomik krizler dönemindeki egemen haber pratikleri içinden bakıldığında Hall'un değerlendirmesinin haklılığı açık bir biçimde gözlemlenmektedir. Bu açıdan tezin varsayımları arasında yer alan, "krizler dönemindeki ideolojik anlam üretimi, medyanın ardındaki sermaye gruplarının toplumsal meşruiyet arayışına hizmet etmektedir. Bu bağlamda yayın politikaları ve haber

pratikleri, aslında medya gücünü elinde bulunduran sermaye gruplarının ticari çıkarları tarafından yönlendirilmektedir" ifadesi anlamlı görülmektedir.

Türkiye'de ekonomik krizlerin, sahipleri tarafından iflasa sürüklenen banka ve medya grupları, batırılan bankalar nedeniyle kamunun oldukça ağır bir bedel ödemesi, artan işsizlik, hayat pahalılığı, kapanan işyerleri, yükselen yoksulluk nedeniyle önemli bir "moral panik" dönemine yol açtığı belirtilmelidir. Egemen medya pratikleri içerisinden bakıldığında ise bu dönemde ulusal medya gruplarının, ideolojik konumları itibariyle farklılık gösterse de, düzene yönelen tehditleri belirlemek ve bunların "sapkınlıklarını" altını oldukça kalın bir biçimde çizerek teşhir etmeye yönelmiş olduğu gözlemlenir. Keith Tester'ın belirlediği gibi (1994:84); "belirli bir grup davranışın (veya kişinin, grubun) kutsal sayılması gerektiği söylenen her şeye karşı bir tehdit olarak gösterilmesi sonuçta medya üzerinden yansıtılmaktadır". Üstelik egemen medya pratikleri içerisinde sapkın olarak öne çıkartılan görüş, düşünce veya kişilerin "oldukça stilize ve streotipik" (Fowler,2003:17) olarak yansıtıldığı belirtilmelidir. Haber metinlerindeki "streotipleştirmeler" aslında sosyal olarak inşa edilen kategorilerdir. Doğan Grubu'nun yayın politikaları ve habercilik pratikleri içinden bakıldığında, banka sahiplerinin "hortumcu" olarak tek tipleştirilmesi, diğer medya gruplarında kimi zaman BDDK Başkanı kimi zaman dönemin Başbakanı ve kimi zaman da, doğrudan doğruya Aydın Doğan'ın üzerinden gerçekleşmektedir.

Ekonomik krizleri siyasal istikrarsızlık ve siyasal skandal içerisinden yansıtan medya gruplarının habercilik pratiklerinde ise, Başbakan Bülent Ecevit'in "hasta, sağlıksız, güçsüz" ifadeleriyle stilize edilmesi öncelikle dikkat çeken örneklerdir. Bunun gibi, medya sahiplerinin "şantajcı", "medyayı silah olarak kullanan", "etik değerleri ihlal eden", "kirli ticaret ilişkilerinde medya gücünü kullanan" anlamlarını üretecek ifadelerle temsil edilmesi, sözü edilen kişi veya grupların toplumsal değerlere ve çıkarlara karşı bir tehdit olarak tanımlanması, aslında tam da "moral panik" dönemlerine özgü bir eğilim olarak öne çıkmaktadır. Ancak krizler döneminin sermaye grupları arasındaki ticari savaşlara yol açması, yayın politikaları ve haber pratiklerinin de medyanın ardındaki sermaye gruplarının sözü edilen dönem içerisinde aradığı toplumsal meşruiyet ihtiyacı içinden düzenlendiğini açık bir biçimde ortaya çıkartmaktadır.

Toplumun geniş kesimlerinin rızasını üretmek amacıyla, egemen ahlaki değerlerinin öne çıkartıldığı, tartışmanın ise (tematik çözümleme bölümünde çözümlendiği gibi) ağırlıkla egemen ahlaki değerleri temsil edenler ve karşıtları arasında sınırlandırıldığı ve üstelik egemen değerlerin dışında yer alanların oldukça keskin ve saldırgan ifadeler (hortumcu, rüşvetçi, hırsız, vatandaşın sırtındaki kambur) içinde streotipleştiği ekonomik krizler dönemi, aslında önemli

bir mücadele döneminin ihtiyaç duyduğu egemen anlamlandırma pratikleriyle inşa edilmesine yol açmıştır.

Hegemonya mücadelesi, sürekli ve değişen koşullara uygun olarak gerçekleştirilen bir mücadele olarak tanımlanmaktadır (Allan,1998:107). Ekonomik krizler döneminde gerçekleşen mücadelenin de gerçekten "süreklilik" ve "değişen koşullara uygunluk" bağlamında sürdüğü görülür, bu haber çözümlemeleri kısmında özellikle sosyal pratikler alanına ilişkin çözümleme içinden sergilenmiştir. Ancak, bu dönemdeki hegemonya mücadelesinin üstelik, birbirine karşıt hegemonik söylemlerin varlığına rağmen söylemsel bir mücadele içinden değil, aksine söylemsel bir kapanma içinden kurulması dikkat çekmektedir. Tezin varsayımları arasında yer alan "krizler döneminde medya grupları arasındaki savaş, haberlerin söylemsel bir mücadele içinden değil aksine olası farklı anlamlandırmaları engellemek adına söylemsel bir kapanıklılık içinden inşa edilmesine yol açmıştır" ifadesi bu bağlamda oldukça önem taşımaktadır. Çünkü, hegemonik söylemsel bir mücadele için karşıt hegemonik söylemlerin bastırılması oldukça önemliyken, Türkiye'de ulusal medya gruplarının hegemonyası, karşıt söylemleri bastırma gibi karmaşık ve mücadeleli bir söylemsel pratikler içerisinden değil aksine söylemsel pratikler düzeyini alta çeken "kavgalar" içinden kurulmuştur. Medya savaşlarında ideolojik anlam üretiminin, farklı anlamlandırmaları engellemek için saldırgan ifadelerle kurulması, söylemsel pratiklerin de mücadele ile değil belirli anlamları öne çıkartırken, diğerlerini dışlamasına yol açmıştır.

Medya grupları içerisinde hangi anlamların öne çıkartılacağı ve hangi anlamların dışlanacağı, hangi anlamların ise haber söylemleri içinde bastırılacağı ise, medyanın ardındaki sermaye grubunun ekonomi – politikası içerisinde anlaşılabilir. Bu bağlamda, ideolojik tercihin oldukça önemli olduğu, medya gruplarının yayın politikaları ve habercilik pratikleri içerisinde grubun yer aldığı ekonomik ilişkilerin, bu ilişkileri meşrulaştıracak anlamların denetlenmesiyle sürdüğü belirtilmelidir. Krizler dönemindeki haberlere ilişkin olarak gerçekleştirilen "tematik analizler", anlamların nasıl denetlendiğini, söylemsel kapanmanın nasıl gerçekleştiğini ortaya çıkartmaktadır. Krizler döneminde, haberlerin artalan ve toplumsal bağlamındaki değişim esas alınarak gerçekleştirilen tematik analizlerde üç ana dönem ayırt edilebilmektedir:

- Ekonomik krizlere ilişkin saptanan sorunlar ve temalar
- Batık bankalar ve medyanın ardındaki sermaye gruplarına ilişkin saptanan sorunlar ve temalar
- Sermaye grupları ve Devlet arasındaki borç ödeme anlaşmalarına ilişkin saptanan sorunlar ve temalardır.

Haberlere ilişkin çözümlemelerde belirlendiği gibi, medyanın habere dönüştürülecek olaylarda giderek "birincil tanımlayıcı" konumundan hareket etmesi, söylemsel mücadelenin gerçekleştiği temalarda da açık bir biçimde izlenmiştir. Öyle ki, ekonomiye ilişkin bir olgu olarak krizlerin nedenleri bile; medya gruplarının ideolojik tercihleri ve hatta daha da belirgin bir biçimde ortaya çıktığı gibi, medyanın ardındaki sermaye gruplarının meşruiyet arayışlarına göre oldukça farklı bir biçimde inşa edilmiştir. Doğan Grubu habercilik pratikleri içinden ele alındığında ekonomik krizlerin nedeni daha çok, ülkedeki siyasal yozlaşma ve yolsuzlukların, sermaye gruplarının "hortumculuklarının", Devlet ve sermaye grupları arasındaki ilişkilerin henüz başlangıcından itibaren oldukça sorunlu olmasının sonuçlarını yansıtmaktayken, Doğan karşıtı gruplarda ekonomik krizlerin nedeni, a) siyasal belirsizliğin yol açtığı skandalların b) Türkiye'de düzenin başından itibaren çarpık olmasının c) Devletin ekonomi ve siyasetteki zayıflığının d) özellikle 2001 krizinin ardından, Devletin üst düzey yönetimindeki uyumsuzluk, siyasi gerilim ve skandalların e) Siyasetçilerin kamusal kaynaklar üzerindeki talanın f) Devlet ve ekonomi üzerindeki denetimin başlangıcından itibaren sorunlu, çarpık ve düzenden uzak olmasının yol açtığı bir gelişme olarak açıklanmaktadır.

Doğan ve karşıtları arasındaki mücadelenin diğer temalarda da çok temel bir karşıtlık üzerinden kurulması dikkat çekmektedir. Bu karşıtlık "egemen ahlaki değerler" çerçevesinden ikili karşıtlıkların kurulmasına yönelmiştir. Örneğin Doğan Grubu, batık bankaların TMSF'ye devrini ve medyanın ardındaki sermaye gruplarını a) Türkiye'de süre giden yozlaşma ve yolsuzlukların ve b) siyasal belirsizlik ve siyasetteki yozlaşmanın bir sonucu olarak tanımlamaktadır. Bununla ilişkili diğer temaların da yine a) piyasalara güven verici olumlu bir gelişme b) bankaların Fon'a devrinin yalnızca Türkiye'de değil, Amerika Birleşik Devletleri tarafından da memnuniyetle karşılanması c) bankaların, TMSF'ye derinin vatandaşlarca da memnuniyetle karşılanması olarak öne çıkartılması dikkat çekmektedir. Doğan karşıtı gruplar içinden bakıldığında ise, beklenilebileceği gibi, söylemsel mücadele içinden değil aksine karşıt hegemonyanın bastırılması adına söylemsel kapanma içerisinden kurulduğu gözlemlenir. Buna göre, Doğan karşıtı gruplar batık bankaların birbiri ardına Fon'a devredilmesini a) ekonomik krizlerin yol açtığı bir gelişme b) siyasetteki belirsizlik ve uyumsuzluğun neden olduğu bir durum olarak tanımlama eğilimindedir.

Bankaların devrine ilişkin diğer temalar da beklendiği gibi yine Doğan Grubu karşıtı söylemsel pratikler içerisinde kurulmaktadır. Buna göre a) Fon'a devrin, IMF ve ABD'de bile tepkiyle karşılanması b) piyasalardaki karmaşayı arttıracak, güven vermekten oldukça uzak bir gelişim olması c) bankaların Fon'a devrinin vatandaşlar arasında bile tepki uyandırması tema grubu içinden verilmektedir.

Ekonomik krizler dönemindeki haber pratikleri içerisinde oluşturulan son tema grubunu veya söylemsel kapanmayı, "sermaye grupları ve Devlet arasındaki borç ödeme anlaşmalarına ilişkin durum tanımları" oluşturmaktadır. Ancak, bu haber temalarının aslında medya grupları tarafından belirlenen tanımlar olduğu belirtilmelidir. Öyle ki, anlaşmalar döneminde medya grupları, toplumdaki karşıt hegemonik söylemleri veya toplumsal tartışmaları bile haberin söyleminden dışlamıştır.

Devlet ve sermaye grupları arasındaki anlaşmaların gerçekleştirildiği bu dönem içinde, medya grupları arasındaki kavganın öne çıkartıldığı, sorunların yalnızca sapkınlık sınırında ele alındığı değil uzlaşma, meşru tartışma gündeminin bile oluşturulmadığı dönem içindeki tema grupları da kavgaları yansıtmaktadır. Doğan Grubu ve karşıtlarının haber pratiklerinde öne çıkarttığı temalar aşağıdaki gibi maddeleştirilebilir:

Doğan Grubu tarafından borç ödeme anlaşmaları a) Devlet'in sermaye gruplarını birbiri ardına kurtarması b) özel borçların, vatandaşın sırtına yüklenmesi c) Cumhuriyet tarihindeki en büyük kurtarma operasyonlarını oluşturması d) Devlet'in, toplumun geniş kesimlerine yaptığı uygulamaların tam aksine sınırlı sayıdaki hortumcuya, kamusal kaynakları peşkeş çekmesi içinden tanımlamaktadır. Doğan karşıtı grupların ise a) özellikle Pamukbank örneğinde olduğu gibi, Devlet'in borçlarını ödemeyerek alacaklısını öldürmesi b) Devlet'in borçlarını tahsil edebilmesi için olabilecek en uygun çözüm c) yapılan anlaşmaların, "düğün", "bayram", "nişan", "evlilik" gibi olumlu çağrışımsal anlamları üretebilecek ifadeler içerisinden öne çıkartılması d) kamu alacaklarının en kolay tahsil edilebilmesi biçimi e) Cumhuriyet tarihinin en büyük anlaşması olarak tanımlanması dikkat çekmektedir.

Türkiye'de büyük sermaye gruplarıyla iç içe geçmiş, medya sektörünün tüm alanlarında yoğunlaşmış medya gruplarının krizler dönemindeki yayın politikaları ve haber pratikleri içinden bakıldığında ise, medyanın; ardındaki sermaye grubunun karmaşık ticari ilişkilerini ve egemenliğini, haklı, gerekli ve anlamlı kılabilecek anlamlandırma iktidarının kurulduğu toplumsal güç ve iktidar ilişkisinin geliştirildiği bir alan olduğu açık bir biçimde görülmüştür. Ancak önemle belirtilmelidir ki, medyanın söz konusu pratikleri ortak duyunun (herkes bunu düşünüyor) üretilmesine, azınlığın çıkarının toplumun genel çıkarı olarak kabul ettirilmesine yöneliktir.

Ekonomik krizler dönemindeki egemen habercilik pratikleri içerisinden bakıldığında, Türkiye kamuoyu, üstelik yıllar boyunca, hangi medya ve sermaye grubunun diğerlerinden daha çok "hortumcu", "hırsız" olduğunu, medya sermayesinin giderek kirlenen, karmaşık ticari ilişkilerinin, siyasal iktidarlarla kurulan ittifakların ve bütün bunların sonucunda elde edilen "kirli" gelirlerin saldırgan ifadelerle öne çıkartıldığı, medyanın ardında yer alan sermaye

gruplarının ticari girişimlerinin söylemsel bir mücadele içinden değil de ancak "sokak kavgası" diliyle yansıtıldığı haberlere tanık olmuştur. Öyle ki, toplumdaki çoğulcu ve çok sesli yapının yansıtılması bir yana haberlerde en temel "kamu yararı" kaygısının bile olmadığı, gerçeklerin çarpıtıldığı, resmi kaynakların veya açıklamaların bile medyanın yayın politikaları içerisinde oldukça keskin bir biçimde dönüştürüldüğü bir habercilik pratiği içinden, demokratik bir iletişim düzeni ve iletişim özgürlüğü için umut bile geliştirmekten önemli derecede uzak olan bir medya pratiği, krizler döneminde her gün yeniden üretilmiştir.

Türkiye medyasının sergilediği habercilik pratiğinin, medyayı tarafsız bir platform, haberleri ise dünyaya açılan bir pencere, gerçeğin resmi olarak tanımlayan çoğulcu yaklaşımın egemen değerlerini giderek geçersiz kıldığı belirtilmelidir. Haber, oldukça yalın bir biçimde, saf olgular olarak değil aksine belirli bir seçime, çözümleme ve gerçeğin değerlendirilmesine dayanan, toplumun uzlaşımsal ideolojik ve profesyonel kodlar içinden oluşturulmuş kültürel bir pratiktir (Fowler, 2003:20). Öyle ki, sosyal olarak yapılandırılmış bir pratik olan haberlerde, toplumsal güç ve iktidar ilişkilerinin de "toplumun genel yararı söylemiyle meşru bir biçim aldığı", çıkar ilişkilerinin "maskelendiği" ve "doğallaştırıldığı", "olayların toplumsal bağlamından parçalandığı ve kişiselleştirildiği", "azınlığın çıkarlarının, toplumun genel çıkarı olarak sunulduğu" anlatı stratejileri ile yeniden üretilmektedir, tıpkı ekonomik krizler dönemi içinde çözümlenen haber örneklerinde olduğu gibi.

Türkiye'nin yakın siyasi geçmişinde yaşadığı iki ekonomi – politik kriz, özellikle haber çözümlemelerinin ardından, demokratik bir iletişim düzeni ve iletişim özgürlüğü adına "fikirlerin serbest pazarının" yeniden ele alınmasına yol açmıştır. Ancak, tıpkı haber pratikleri içinde de çözümlendiği gibi, Türkiye medyasının demokratik bir iletişim düzenini veya iletişim özgürlüğünü gerçekleştirmek gibi bir amacının olmadığı aksine çoğulcu ve çok sesli yapının medyada "görünür" kılınmasını engellediği belirtilmelidir.

Türkiye medyasında 1980'lerden itibaren kurumsallaşan, "yeni sahiplik" yapısının medya da sermaye birikim kuralları ve ideolojisini egemen kılması, medyanın da sözü edilen güç ve iktidar ilişkilerini haklı ve gerekli kılacak biçimde ideolojik bir anlam üretimini üstelik "refleksif" olarak inşa etmesine yol açmaktadır. Sermaye grupları ve dördüncü güç arasındaki, giderek doğal karşılanan ilişkiler ve bütünleşme, medyanın da şirket çıkarları adına kullanılan bir tür silah olarak konumlanmasına yol açmakta, tek başına kâr getirebilecek bir sektör haline hiçbir zaman dönüş(e)memiş medya, siyaset ve ticaret arasında birbirini büyüten, geliştiren ve besleyen karmaşık bir ilişkiler ağını, doğrudan bir ifadeyle, Devlet ve sermaye arasındaki organik bağların açığa çıktığı çok sayıda örneği, gündelik pratiklerinde yeniden üretmektedir. Oysa, çoğulcu yaklaşım içerisinde "dördüncü güç" veya "kamu gözcüsü" nitelikleri atfedilen

medyanın, temel demokratik rolünü yerine getirebilmesi için ancak "fikirlerin serbest pazarı" koşulları içerisinde hareket etmesi gerektiği öngörülmektedir. Öyle ki, liberal çoğulcu yaklaşım için medya "kamusal düzenlemelere maruz bırakıldığı andan itibaren gözcü olmaktan çıkacak ve daha da kötüsü devletin hizmetinde hırlayıp duran bir köpeğe dönüşebilecektir" (Curran, 2002:186). Ancak, iletişim özgürlüğü ve demokratik bir iletişim düzeninin geliştirilebilmesi için, Devlet tarafından müdahalelerin gerçekleştirilmesi oldukça anlamlıdır. Buna rağmen, 1980'lerden itibaren liberal çoğulcu demokrasilerin egemen olduğu birçok ülkede olduğu gibi, Türkiye'de de, medya politikalarının iletişimi bir pazar olarak gören "***neo liberal***" politikalar tarafından biçimlendirildiği ancak iletişim pazarlarının, tekelleşme ve kartelleşme eğilimleri ile birlikte iletişim özgürlüğü üzerindeki sınırlandırıcılığı, medyanın gündelik pratikleri içinden olanca açıklığı ile sergilenmektedir.

Türkiye'de ekonomik krizler sürecinde, birbiri ardına Fon'a devredilen bankalar nedeniyle Devlet, hem çoğu medya gruplarıyla iç içe geçmiş sermaye gruplarından kaynaklanan oldukça önemli, Türkiye'nin sözü edilen dönemdeki dış borcunun 2 / 3'si, bir borç yükü altına girmiş ve hem de Cumhuriyet tarihinde ilk kez medya sektöründe oldukça önemli bir yoğunlaşma içine itilmiştir. Fon'a devredilen bankaların egemen mülkiyet ilişkileri nedeni ile Türkiye'de medya gücü, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'nun aslında Fon eliyle de siyasal iktidarın elinde yoğunlaşmıştır. Öyle ki, medya sektöründeki büyük grupların elindeki kitle iletişim araçlarının yönetim ve denetimi (Bilgin Yayın Grubu, Uzan Grubu, Çukurova Holding, Avrupa – Amerika Holding, Olay Medya Grubu), doğrudan siyasal iktidar tarafından atanan yöneticiler eliyle gerçekleştirilmiştir ancak medyada yeni dönemin de, demokratik bir iletişim düzeni ve iletişim özgürlüğünün ihtiyaçları ile uyum içinde bir gelişime yol açmadığı belirtilmelidir. Öyle ki, bu kanallar, demokratik bir iletişim düzeninin ihtiyaç duyduğu bir yayın politikasıyla yönetilmemiş, kamusal yararın egemen olduğu bir programcılık anlayışını izlememiş, üstelik aksine, tam da ticarileşmiş medya sektörünün getirdiği ve gerektirdiği bir yayın politikasını her gün yeniden üretmektedir. Oysa, RTÜK tarafından "frekans tahsisleri" gerçekleştirilmediği için zaten "yasal korsan" olan Fon Medyası Türkiye'de tam da demokratik bir iletişim düzeni ve iletişim özgürlüğünün gerçekleştirildiği kanallar olarak kullanılabilirdi. Öte yandan, siyasal iktidarın denetimindeki bir Mevduat Fonu tarafından atanan medya profesyonellerinin, siyasal iktidardan ne kadar bağımsız olabileceği ise ayrı bir tartışma konusudur. Üstelik, kamu borçlarının ödenmesi adına medya şirketlerinin de bir sermaye grubundan diğerine satılacağı, dolayısıyla, en azından kısa bir vadede, Türkiye medyasına egemen olan "medya – siyaset ve ticaret" arasındaki organik bağlantıların, ekonomi ve siyasetin iç içe geçtiği, birbirini büyüten ve geliştiren karmaşık ilişki biçiminin süreceği

belirtilmelidir. Bununla birlikte bir sermaye grubunun elinden, diğerine geçen medya şirketleri örneğinde görüldüğü gibi (Bilgin Grubu hisselerinin Merkez Grubu'na geçmesi), borçların tamamen tasfiye edilmesine kadar şirketlerin hisse senetleri yine Fon'un rehininde kalmaktadır.

Türkiye medyasında yeni sahiplik yapısı ve kontrol ilişkisinin, habere yansımasını ele alan bu araştırma, gerek haber çözümlemeleri ve gerekse Türkiye'de egemen medya koşulları içinde "fikirlerin serbest pazarının", demokratik bir iletişim düzenini geliştirme potansiyeline sahip olmadığını belirlemiştir. Ancak, Türkiye medyasına egemen olan yapının değiştirilerek, "egemenin sesi" bir medya düzeninden, iletişim özgürlüğünün geliştirilebildiği, toplumun çok sesli ve çoğulcu yapısının yansıtılabildiği, Türkiye demokrasisinin geliştirilebilmesi için katkı sağlayabilecek bir medya düzenine geçilmesi oldukça anlamlı ve dikkate değer bir çabanın gösterilmesini gerektirmektedir. Ancak bu çaba, hem medya hem de toplumun geniş kesimleri tarafından ortak bir yürüyüşün adımları olarak gerçekleştirilebilir.

Türkiye medyasının egemen koşulları içerisinden bakıldığında, sermaye birikim kuralı ve ideolojisini hakim kılan, gazetecilerin örgütlenebileceği, haklarının korunabileceği sendikal yapıyı kitle iletişim araçlarından tasfiye eden, medyayı şirket çıkarları lehine ve rakiplerinin aleyhine bir tür silah olarak kullanan yeni medya sahiplerinin artık "temiz" bir medya düzeni için önemli bir katkı sağla(ya)mayacağı gözlemlenmektedir ve zaten Türkiye medyasının yeni sahiplerinin, varolan medya düzeninden en çok çıkarı bulunan kesim olduğu da belirtilmelidir.

Türkiye'de medyaya egemen olan yapı ve ilişkilerin değiştirilebilmesi adına anlamlı bir çaba göstermesi gereken medya politikalarının, demokratik bir iletişim düzeni adına, şeffaf bir mülkiyet yapısını ve geniş bir mülkiyet tabanını destekleyen uygulamaları geliştirmesi, medya şirketlerinin yönetim ve denetiminde sivil toplum örgütlerinin katılımını sağlayabilmesi ve bu yönüyle de medya sahiplerinin gücünü demokratik yöntemlerle sınırlandırabilmesi oldukça anlamlı bir çaba olarak öne çıkmaktadır. Bunun gibi, özellikle iletişim pazarlarındaki rekabetin ve medya gruplarının girebileceği kamusal ihalelerin sınırlandırılması veya en azından yeniden düzenlenmesi ve toplumun çoğulcu ve çok sesli yapısının yansıtılabilmesi adına, aslında kamuya ait olan frekansların "lisans payı" ve "dönüşüm" uygulamaları ile toplumun farklı kesimlerine, kamusal projelere ve alternatif kitle iletişim araçlarına açılması oldukça anlamlı değişimleri sağlayabilecektir. Bunun gibi, yeni ancak bağımsız kitle iletişim araçlarının medya sektörüne girebilmesi için geliştirilen kamusal projelere destek verilmesi ve toplumdaki çoğulcu ve çok sesli yapının yansıtılabilmesi adına egemen medya gruplarına karşı alternatif kitle iletişim araçlarının desteklenmesi, medyadaki fırsat ve erişim eşitsizliğine karşı önemli bir denge unsuru olarak önem taşımaktadır. Medya politikalarında, sermaye gruplarından bağımsız alternatif kitle iletişim araçlarını destekleyen, demokratik bir iletişim düzeni adına iletişim

pazarlarında çoğulcu ve çok sesli bir iletişim düzenini geliştirmeye çalışan ülke deneyimlerinin Türkiye içinde bir model olabileceği belirtilmelidir. Demokratik bir iletişim düzeninin kurulabilmesi adına oldukça önemli sorumluluğun düştüğü gruplar arasında yer alan "profesyonel gazetecilerin" ise, medya sahiplerinin karmaşık ticari ilişkileri karşısında "en zayıf" olmaktan çıkması ancak sendikal hakların ve meslek içi örgütlenmenin medyada yeniden örgütlenmesi ile mümkün görülmektedir. Öyle ki, medyanın saygınlığını yeniden kazanabilmesi, profesyonel gazetecilerin hem sendikal haklarını yeniden kazanması ve hem de içinde çalıştıkları kitle iletişim araçlarında yönetim ve temsil haklarına kavuşmaları ile olanaklıdır. Haber merkezi demokrasinin medya içerisindeki egemenliği, hem gazetecilerin medya sahiplerinin çıkarlarına karşı çıkabilecek bir güce sahip olması ve hem de meslek içerisinde etik kuralların ve medyanın toplumsal sorumluluğun geliştirilebilmesi adına anlamlı bir girişim olarak öne çıkmaktadır. Bunun gibi, medya yöneticilerinin yalnızca medya sahipleri tarafından değil grup içerisindeki tüm çalışanlar tarafından ortaklaşa seçilmesi, karar alma ve uygulama süreçlerinde gazetecilerin yöneticilerle ortaklaşa hareket edebilmesi medya içindeki demokrasinin geliştirilmesi adına oldukça önem taşımaktadır. Bu bağlamda anlamlı bir örnek Norveç'te görüldüğü gibi, medya sahipleri ve editoryal kadro arasında "mesleki deklarasyonun", açık ve şeffaf ilkelerle belirlenen bir mesleki pratiğin öne çıkartılmasından verilebilir (aktaran Doyle, 2002a: 47). Bu açıdan anlamlı bir diğer örnek, Hollanda medyasından verilebilir. Medyanın ardındaki sermaye gruplarının, yine kendi medya gruplarındaki haberlerinde bir ibare şeklinde verilen "şirketle ilgili haber" uyarısı, haberin ardındaki niyetin de anlaşılmasını sağlayacaktır (Doyle, 2002a:61). Demokratik bir iletişim düzeninin ve iletişim özgürlüğünün geliştirilmesini yalnızca medya politikaları ve profesyonel gazetecilerin tercihlerine, insiyatiflerine bırakmak önemli olmasına karşın yeterli değildir. Medya sektörünün hem kirli ticari ilişkilerinden arınabilmesi ve hem de demokrasinin geliştirilmesi adına, toplumun geniş kesimlerinin örgütlü bir çaba içerisinde ve etkin olması da oldukça anlamlı görünmektedir. Demokratik bir iletişim düzeninin kurulabilmesi için toplumun geniş kesimlerine de oldukça önemli görevlerin düştüğü tezde bulgulanmıştır. Türkiye'de medya politikaları alanından dışlanan, egemen medya ortamında da çoğunlukla "tüketici" kimliği biçilen kamuoyunun artık "yurttaş" olmanın sorumluluğu ile hareket etmesi oldukça anlamlı görülmektedir.

Medya gücünü kamu yararı adına denetlemek, izlemek ve hatta demokratik biçimlerde medyaya karşı tepki verebilmek (satın almamak, izlememek, protesto mesajları göndermek vb), örgütlü bir mücadele içerisinden kamu yararını geliştirebilecek önlemlerin uygulanmasını izlemek – denetlemek, toplumdaki çoğulcu ve çok sesli yapının yansıtılabilmesi adına yeni

projelerin uygulanmaya geçirilmesini desteklemek ise demokratik bir iletişim düzeni adına, toplumun geniş kesimlerine düşen görevleri oluşturmaktadır. Örneğin Türkiye'de de, Kıta Avrupası'nda örnekleri yaygın olarak görülen "medya izleme komitelerinin" (media watchdog agency) kurulması, egemen medya pratiklerine karşı anlamlı bir tepki olarak okunabilir.

Türkiye medyasının egemen pratiklerine karşı bir diğer anlamlı tepkinin, medyada en azından dışsal çoğulculuğun (mülkiyet çeşitliliğinin) sağlanabilmesi adına, bağımsız medya şirketlerinin desteklenmesi ile gerçekleştirilebileceği gözlemlenir. Egemen medya sektöründeki tekelci ve hatta giderek doğal karşılanan bir şekilde kartelci oluşumlar içerisindeki sınırlı sayıdaki medya grubuna karşı bağımsız iletişim kanallarının desteklenmesi, geniş tabanlı medya sahipliği uygulamalarının Türkiye'ye özgü koşullar içerisinde güçlendirilmesi, "fikirlerin serbest pazarındaki" bağımsız seslerin sesinin toplumun geniş kesimlerine duyurulabilmesi çoğulculuğun sağlanması adına umut var bir girişim olacaktır. Ancak, Türkiye'ye özgü koşullar içinden bakıldığında, belki de tartışma gündemi içinde yer alan konuların en önemlisi olarak, medya sektöründe, bugüne dek izlenen, egemen sermaye gruplarının çıkarlarına paralel bir "politikasızlık politikasının" dönüştürülmesi oldukça anlamlı bir diğer tepkiyi oluşturmaktadır. Türkiye'de egemen medya politikalarını, üstelik son on beş yıl boyunca, daha çok eylemsizlik ve tepkisizliğin sonuçlarını yansıtan egemen sermaye grupları ve politika arasındaki ilişkinin (politikasızlığın politikası) dönüştürülmesi belki de demokratik bir iletişim düzeni ve iletişim özgürlüğü adına atılacak bu kez sağlam bir adımı oluşturacaktır.

Ekonomik krizleri siyasal skandala dönüştüren egemen haber söylemleri içerisinden bakıldığında, demokratik bir iletişim düzeni ve iletişim özgürlüğüne en çok, tekelci ve hatta aralarındaki gizli anlaşmalar nedeniyle giderek kartelci oluşumlar içinde, medyanın başat aktörleri haline gelmiş ancak bağımsızlık temelini çoktan kaybetmiş medya gruplarının ihtiyaç duyduğu olanca açıklığı ile gözlemlenir ve zaten krizler döneminde yaşananlar da, aslında çoğulcu ve demokratik bir medya ortamının ancak kamusal yarar çerçevesinde örgütlenmesi gereğini bu kez kaçınılmaz olarak gündeme getiren oldukça anlamlı örneklerdir.

KAYNAKÇA

ADAKLI, Gülseren
2001 "Yayıncılık Alanında Mülkiyet ve Kontrol". Medya Politikaları Der: D. Beybin Kejanlıoğlu, Sevilay Çelenk. I. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 145 – 205.

ADAKLI, Gülseren, Beybin Kejanlıoğlu ve Sevilay Çelenk
2001 "Yayıncılıkta Düzenleyici Kurullar ve RTÜK" Medya Politikaları. Der: Beybin Kejanlıoğlu, Sevilay Çelenk ve Gülseren Adaklı. I. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 93 – 145.

AKARCALI, Sezer
1997 Türkiye'de Kamusal Radyodan Özel Radyo ve Televizyona Geçiş Süreci. I. Baskı, Ankara: Kendi Yayınları.

AKŞAM
28.09.2002 "Aydın Doğan'ın Hedefi: Turkcell: Halis Toprak Açıkladı". Akşam. 17

ALBARRAN, B. Allan
2004 "Media Economics". The Sage Handbooks of Media Studies. Ed: John Downing, Dennis McQuail, Philip Schlesinger ve Ellen Wartella. I. Baskı, Londra, Thousand Oaks ve New Delhi: Sage Publications, 291 – 309.

ALBARRAN, B. Allan ve Sylvia M. Chan Olmsted
1998 "A Framework for the Study of Global Media Economics" Global Media Economics: Commercialization, Concentration and Integration of World Media Markets. Der:Allan B. Albarran ve Sylvia M. Chan – Olmsted. I. Baskı, Ames: Iowa State University Press, 3 – 19.

ALEMDAR, Korkmaz
1999 "Giriş" Medya Gücü ve Demokratik Kurumlar. Hazırlayan: Korkmaz Alemdar, I. Baskı, İstanbul: Afa Yayınları, 13 – 23.

ALEXANDER, Alison, James Owers ve Rod Carveth
1993 "An Introduction to Media Economic Theory and Practice" Media Economics: Theory and Practice. I. Baskı, Ed: Alison Alexander, James Owers ve Rod Carveth. Hillsdale, New Jersey, Hove ve Londra: Lawrence Erlbaum Associates Publishing, 3 – 47.

ALLAN, Stuart
1998 "News from Nowhere: Televisual News Discourse and the Construction of Hegemony" Approaches to Media Discourse Ed: Allan Bell ve Peter Garrett, I. Baskı, Oxford: Blackwell Publishers, 105 – 142.

ALLAN, Stuart
1999 News Culture. I. Baskı, Buckingam ve Philadelphia: Open University Press.

ALLBARRAN, B. Alan ve Sylvia M. Chan – Olmsted
1998 "Global Patterns and Issues". Global Media Economics: Commercialization, Concentration and Integration of World Media Markets., Der: Alan B. Allbarran ve Sylvia M. Chan – Olmsted. Ames: Iowa State University Press, 331 – 341.

ALTERMAN, Eric
2003 What Liberal Media: The Truht about Bias and the News. I. Baskı, New York: Basic Books.

ALTHEIDE, David
1989 "Format and Symbol in Television Coverage of Terrorism in the United States and Great Britain". International Studies Quarterly. Volume: 31, 161 – 176.

ALTHUSSER, Louis
1994 İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları Çev:Yusuf Alp, Mahmut Özışık. I. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.

ALTSCHULL, J. Herbert
1997 "Boundries of Journalistic Autonomy" Social Meanings of News: A Text Reader, Ed: Dan Berkowitz.I. Baskı, Tousand Oaks, Londra, New Delhi: Sage Publications, 259 – 269.

ALGER, Dean
1998 Mega Media: How Giant Corporations Dominate Mass Media, Distort Competition, and Engarder Democracy. I. Baskı, New York: Rowman & Littlefield Publishers Inc.

AMIN, Samir
2000 Değişim Halindeki Dünya Sistemi. Çev: Fikret Başkaya, I. Baskı, Ankara: Türkiye ve Ortadoğu Forumu Vakfı Yayınları.

ARIN, Tülay
2003 "Türkiye'de Mali Küreselleşme ve Mali Birikim ile Reel Birikimin Birbirinden Kopması". İktisat Üzerine Yazılar – I Küresel Düzen: Birikim, Devlet ve Sınıflar. Der: Ahmet Köse, Fikret Şenses, Erdinç Yeldan. I. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 569 – 611.

ARIN, Tülay
2004 "Refah Devleti: Sosyal Güvenliğin Yoksulluğu". Neoliberalizmin Tahribatı: 2000'li Yıllarda Türkiye. Haz: Neşecan Balkan, Sungur Savran. I. Baskı, İstanbul: Metis Yayınları, 68 – 94.

ATABEK, Ümit
1999 "Üst Kurul'un Yap(a)madıklarına Eleştiri". İletişim 1999 (1). 253 – 261.

ATTİLLA, Talat
1.01.2005 "Talat Atilla Yazdı: Başbakan Erdoğan, Danışmanlarıyla Sabah'a El Konulmasını Konuştu". www.turttime.com

BABAHAN, Ergun

16.01.2005 "Aydın Doğan'a Açık Mektup" Sabah. 3

BABAHAN, Ergun
17.01. 2005 "Mafya Babası mı? Medya Babası mı? ". Sabah. 2.

BAGDIKIAN, H. Ben
2000 The Media Monopoly VI. Baskı, Boston: Beacon Press.

BARBERO, Jesus Martin
2003 "The Processes: From Nationalism to Transnationals" Media and Cultural Studies: Key Works. Ed: Meenakshi Gigi Durham ve Douglas M. Kellner. I. Baskı, Oxford: Blackwell Publishing, 351 – 385.

BARBER, Benjamin
2003 McWorld'e Karşı Cihad: Yeni Dünya Düzenini Biçimlendiren Güçler Küreselcilik ve Kabilecilik. Çev: Eser Birey. I. Baskı, İstanbul: Varlık Yayınları.

BARRETT, Michele
1996 Marx'tan Foucault'ya İdeoloji Çev: Ahmet Fethi, I. Baskı, İstanbul: Sarmal Yayınevi.

BARTHES, Roland
1990 Yazı ve Yorum: Roland Barthes'ten Seçme Yazılar. Çev: Tahsin Yücel. I. Baskı, İstanbul: Metis Yayınları.

BDDK
30.09.2000 "Etibank Hakkında Kamuoyuna Duyuru". www.bddk.org.tr

BDDK
15.03.2001 "İktisat Bankası Hakkında Kamuoyuna Duyuru". www.bddk.org.tr

BDDK
13.10.2002 "Etibank A.Ş ile İlgili Basın Açıklaması". www.bddk.org.tr

BDDK
2003 Bankacılık Sektörünü Yeniden Yapılandırma Programı. Mayıs – 2001.

BDDK
15.07.2004 "İmar Bankası Hakkında Kamuoyuna Duyuru". www.bddk.org.tr

BDDK
19.02. 2004 "İmar Bankası Açıklaması". www.bddk.org.tr.

BDDK
2001 TMSF'deki Bankalar: Performans ve Geliştirme Raporu.

BDDK
21.06.2002 "Pamukbank Açıklaması". www.bddk.org.tr.

BDDK
25.11. 2002 "Pamukbank Açıklaması". www.bddk.org.tr.

BEK, Mine Gencel
2000 "Devlet, Piyasa ve Demokratik İletişim Düzeni". İletişim Sayı: 2000 / 8. 9 – 27.

BEK, Mine Gencel
2003a "Avrupa Birliği'nde İletişim Alanının Düzenlenmesi: Kültür Ağırlıklı Politikadan, Ekonomi Merkezli Politikaya Doğru". Avrupa Birliği ve Türkiye'de İletişim Politikaları: Küreselleşme, İletişim Endüstrileri ve Kimlikler. Der: Mine Gencel Bek. I. Baskı, Ankara: Ümit Yayıncılık, 23 – 59.

BEK, Mine Gencel
2003b "Küreselleşme, Ulus Devlet ve İletişim: Avrupa Birliği'nin Türkiye'deki İletişim Politikalarına Etkisi Üzerine Bir Değerlendirme". Avrupa Birliği ve Türkiye'de İletişim Politikaları: Küreselleşme, İletişim Endüstrileri ve Kimlikler. Der: Mine Gencel Bek. I. Baskı, Ankara: Ümit Yayıncılık, 237 – 286.

BELL, Allan
1998 "The Discourse Structure of News Stories" Approaches to Media Discourse Ed: Allan Bell ve Peter Garrett, I. Baskı, Oxford: Blackwell Publishers, 64 – 105.

BELL, Allan
2000 "News Stories as Narratives". The Discourse Reader. Ed: Adam Jaworski ve Nikolas Coupland. I. Baskı, New York ve Londra: Routledge Press. 236 – 252.

BENNETT, Tony
1982 "Theories of the Media, Theories of Society" Culture, Society and the Media Der: Michael Gurevitch, Tony Bennett ve John Wollacott, I. Baskı, Londra: Routledge Press.

BERGER, Arthur Asa
1993 Kitle İletişiminde Çözümleme Yöntemleri. I. Baskı, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sağlık, Bilimsel Araştırmalar Çalışmaları Merkezi Yayınları.

BERKMAN, Ümit
1983 Azgelişmiş Ülkelerde Kamu Yönetiminde Yolsuzluk ve Rüşvet. I. Baskı, Ankara: Sevinç Yayıncılık.

BEZENSON, Raymond ve John Soloski
2001 Taking Stock: Journalism and the Publicly Traded Newspaper Company Ames: Iowa State University Press.

BLESKE, Glen
1997 "Ms. Gates Takes Over: An Updated Version of a 1949 Case Study". Social Meanings of News: A Text Reader, I. Baskı, Ed: Dan Berkowitz Tousand Oaks, Londra, New Delhi: Sage Publications, 72 – 81.

BORATAV, Korkut
1995 Türkiye'de Sosyal Sınıflar ve Bölüşüm. I. Baskı, İstanbul: Gerçek Yayınları.

BORATAV, Korkut
2003 "Yabancı Sermaye Girişlerinin Ayrıştırılması ve Sıcak Para: Tanımlar, Yöntemler, Bazı Bulgular". İktisat Üzerine Yazılar – II İktisadi Kalkınma, Kriz ve İstikrar. Der: Ahmet Köse, Fikret Şenses, Erdinç Yeldan. I. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 17 – 31.

BOTTOMORE, Tom
1989 Frankfurt Okulu Çev: Ahmet Çiğdem. I. Baskı, İstanbul: Ara Yayıncılık.

BRACCI, L. Sharon
2003 "Ethical Issues in Media Production" A Companion to Media Studies Ed: Angharad N. Valdivia, I. Baskı, Oxford: Blackwell Publishing,115 – 137.

BREED, Warren
1997 "Social Control in the News Room: A Functional Analysis" Social Meanings of News: A Text Reader, I. Baskı, Ed: Dan Berkowitz Tousand Oaks, Londra, New Delhi: Sage Publications, 107 – 123.

BURTON, Graeme
1995 Görünenden Fazlası: Medya Analizlerine Giriş. Çev: Nefin Dinç. I. Baskı, İstanbul: Alan Yayıncılık.

BYAUM
2000 MediaScape Raporları: Türkiye'de Medya 2000. I. Baskı, Ankara: Ankara Üniversitesi Basın Yayın Araştırma Uygulama Merkezi Yayınları.

CANPOLAT, Abdurrahman
2002 "3984'ten 4756'ya Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanunda Değişiklik Yapıldı". RTÜK İLETİŞİM Yıl: 5, Sayı: 29 Mayıs – Haziran 2002, 18 – 24.

CHOMSKY, Noam
2003 "Propaganda ve Kamusal Aklın Kontrolü". Çev: Nil Senem Çınga, Erhan Baltacı, Özge Yalçın. Kapitalizm ve Enformasyon Çağı: Küresel İletişim Devriminin Politik Ekonomisi içinde Ed: Robert McChesney, Ellen Meiksins Wood ve John Bellamy Foster, I. Baskı, Ankara: Epos Yayınları, 209 – 223.

CHOMSKY, Noam ve Edward Herman
2002 Manufacturing Consent: The Political Economy of the Mass Media II. Baskı, New York: Pantheon Books.

COLLINS, Richard ve Cristina Murroni
1996 New Media, New Policies. I. Baskı, Oxford: Polity Press.

COMPAINE, M. Benjamin
2000 "Who Owns the Media Companies". Who Owns the Media: Competition and Concentration in the Mass Media Indusrty III. Baskı, Ed: Benjamin M. Compaine

ve Douglas Gomery. Mahwah, New Jersey, Londra: Lawrence Erlbaum Associates Publishing, 481 – 507.

CONNELL, Ian
1980 "Television News and Social Contract". Culture, Media, Language: Working Papers in Cultural Studies 1972 – 79. Ed: Stuart Hall. I. Baskı, Cambridge: The Center for Contemporary Cultural Studies University of Birmingham in association with Routledge. 139 – 156.

COTTLE, Simon
2003 "News, Public Relations and Power: Mapping the Field". News, Public Relations and Power Ed: Simon Cottle. I. Baskı. Londra, Thousand Oaks ve New Delhi: Routledge Press. 3 – 24.

CURRAN, James
2000a Media and Power. I. Baskı, Londra ve New York: Routledge Press.

CURRAN, James
2000b "Rethinking Media and Democracy" Mass Media and Society. III. Baskı, Ed: James Curran ve Michael Gurevitch. Londra ve New York: Arnold Press, 120-155.

CURRAN, James
2002 "Medya ve Demokrasi: Yeniden Değer Biçme" Çev: Süleyman İrvan. Medya, Kültür Siyaset. Der: Süleyman İrvan, II. Baskı, Ankara: Alp Yayınevi, 181 – 263.

CURRAN, James ve SEATON, Jean
1992 Power Without Responsibility: The Press and Broadcasting in Britain I. Baskı, London and New York: Routledge Press.

ÇAPLI, Bülent
2002 Medya ve Etik. I. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

ÇAPLI, Bülent ve Can Dündar
1996 "80'lerden 2000'lere Televizyon". Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi-Yüzyıl Biterken. Cilt: 15. 1376 – 1386.

ÇATALBAŞ, Dilruba
2000 "Broadcasting Deregulation in Turkey: Uniformity within Diversity". Media Organisations in Society. Ed: James Curran, I. Baskı, Londra: Arnold Publishing. 126 – 151.

ÇATALBAŞ, Dilruba
2004 "Türkiye'de kamu hizmeti yayıncılığının açmazları ve geleceği". Türkiye'de Kitle İletişimi. Der: Nilgün Gürkan Pazarcı. I. Baskı, Ankara: Turhan Kitabevi, 77 – 96.

ÇEBİ, Murat Sadullah

2002 Haberi Anlamak I. Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi.

ÇOLAK, Ömer Faruk
2002 "Finansal Kriz Sürecinde Türk Bankacılık Sektörünün Durumu ve Sektörün Yeniden Yapılandırılması". Kriz ve IMF Politikaları. Ed: Ömer Faruk Çolak. I. Baskı, İstanbul: Alkım Yayınevi, 155 – 176.

ÇÖLAŞAN, Emin
5.07.2005 "Hilkat Garibesi Bir Tablo". Hürriyet. 5

DEACON, David, PICKERING, Michael, GOLDING, Peter, MURDOCK, Graham
1999 Researching Communications: A Practical Guide to Methods in Media and Cultural Analysis. I. Baskı, Londra: Arnold Publishing.

DIJK, van A. Teun
1988 News as Discourse , I. Baskı, Hillside ve New Jersey: Erlbaum Press.

DIJK, van A. Teun
1994 "Söylemin Yapıları ve İktidarın Yapıları" Çev ve Der: Mehmet Küçük Medya , İktidar, İdeoloji. I. Baskı, Ankara: Ark Yayınevi, 271 – 312.

DIJK, van A. Teun
1998a "Opinions and Ideologies in the Pres" Approaches to Media Discourse Ed: Allan Bell ve Peter Garrett, I. Baskı, Oxford: Blackwell Publishers, 21 – 64.

DIJK, van A. Teun
1998b Ideology: A Multidisciplinary Approach. I. Baskı, Londra, Thousand Oaks ve New Delhi: Sage Publications.

DOYLE, Gillian
2002a Understanding Media Economics. I. Baskı, Londra, Thousand Oaks ve New Delhi: Sage Publications.

DOYLE, Gillian
2002b "What New about the Future of Communications ? An Evaluation of Recent Shift in UK Media Ownership Policy" Media, Culture and Society Vol: 24, 715 – 724.

DOYLE, Gillian
2002c Media Ownership: The Economics and Politics of Convergence and Concentration in the UK and European Media. I. Baskı, Londra, Thousand Oaks ve New Delhi: Sage Publications.

DREIER, Peter
1982 "The Position of the Pres in the U.S Power Structure". Social Problems 29. 298 - 310

DRUCCER, Peter

1994 Yeni Gerçekler. Çev: Birtane Karanakçı. I. Baskı, İstanbul: T.C İş BankasıYayınları.

DURSUN, Çiler
2001 Televizyon Haberlerinde İdeoloji I. Baskı, Ankara: İmge Yayınevi.

DURSUN, Çiler
2004 "Haberde, Gerçekliğin İnşa Edilmesi Ne Demektir". Haber, Hakikat ve İktidar İlişkisi. Der: Çiler Dursun, I. Baskı, Ankara: Elips Yayınları. 37 – 67.

DUTTON, Brian
1986 The Media I. Baskı, New York: Longman Press.

EAGLETON, Terry
1996 İdeoloji. Çev: Muttalip Özcan, I. Baskı İstanbul:Ayrıntı Yayınları.

EDGAR, Andrew
1998 "Nesnellik, Yanlılık ve Hakikat" Çev: Nurçay Türkoğlu Medya ve Gazetecilikte Etik Sorunlar. Der: Andrew Belsey ve Ruth Chadwick. I. Baskı, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 141 – 160.

EDMONDS, Royne
2002 Who Owns Public Newspaper Companies: And What do They Want New York: Knowledge Industry Publications Inc.

EĞİLMEZ, Mahfi ve Ercan Kumcu
2001 Krizleri Nasıl Çıkarttık ?. II. Baskı. İstanbul: Creative Yayıncılık.

ELIASOPH, Nina
1997 "Routines and the Making of Oppositional News" Social Meanings of News: A Text Reader, I. Baskı, Ed: Dan Berkowitz Tousand Oaks, Londra, New Delhi: Sage Publications, 230 – 255.

ELLIS, John
1998 "Televizyonun Anlatısı". Çev: Ayşe İnal. İLEF YILLIK 1997 – 1998. 145 – 159.

ERCAN, Fuat
2004 "Sermaye Birikiminin Çelişkili Sürekliliği: Türkiye'nin Küresel Kapitalizmle Bütünleşme Sürecine Eleştirel Bir Bakış". Neoliberalizmin Tahribatı: 2000'li Yıllarda Türkiye. Haz: Neşecan Balkan, Sungur Savran. I. Baskı, İstanbul: Metis Yayınları, 9 – 44.

ERDOĞAN, İrfan
1997 İletişim, Egemenlik, Mücadeleye Giriş I. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

ERDOĞAN, İrfan ve Korkmaz Alemdar
2002 Öteki Kuram: Kitle İletişimine Yaklaşımların Tarihsel ve Eleştirel Bir Değerlendirmesi I. Baskı, Ankara: Erk Yayınları.

ERNI, Nguyet John
2001 "Media Studies and Cultural Studies: A Symbiotic Convergence" A Companion to Cultural Studies. Ed: Toby Miller. I. Baskı, Oxford: Blackwell Publishing, 187 – 215.

EROĞUL, Cem
2002 Devlet Nedir ?. III. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

ESEN, Oğuz
2002 "Türkiye'de Uygulanan IMF Destekli Yapısal Programlar". Kriz ve IMF Politikaları. Ed: Ömer Faruk Çolak. I. Baskı, İstanbul: Alkım Yayınevi, 1 – 22.

ETTEMA, James, Charles Whitney ve Daniel B. Wackman
1997 "Professional Mass Communicators". Social Meanings of News: A Text Reader, I. Baskı, Ed: Dan Berkowitz Tousand Oaks, Londra, New Delhi: Sage Publications, 31 – 53.

FAIRCLOUGH, Norman
1995 Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language. I. Baskı, Londra ve New York: Longman Press.

FAIRCLOUGH, Norman
2000 "Linguistic and Intertextual Analysis within Discourse Analysis". The Discourse Reader. Ed: Adam Jaworski ve Nikolas Coupland. I. Baskı, New York ve Londra: Routledge Press.183 – 213.

FEJES, Fred
1994 "Eleştirel Kitle İletişimi Araştırması ve Medya Etkileri: Yok Olan İzleyici Sorunu" Medya, İktidar, İdeoloji. Çev ve Der: Mehmet Küçük, I. Baskı, Ankara: Ark Yayınları, 251 – 271.

FISHMAN, Mark
1997 "News and Nonevents: Making the Visible Invisible" Social Meanings of News: A Text Reader, I. Baskı, Ed: Dan Berkowitz Tousand Oaks, Londra, New Delhi: Sage Publications, 210 – 230.

FISKE, John
1987 Television Culture. I. Baskı, Londra ve New York: Routledge Press.

FISKE, John
1996 İletişim Çalışmalarına Giriş. Çev: Süleyman İrvan. I. Baskı, Ankara: Ark Yayınları.

FİSUNOĞLU, Mahir
2003 "1990 – 1999 Yılları Arasında Merkez Bankası ve Bankacılık Sektöründe Gelişmeler ve Para Politikası Üzerine Gözlemler". İktisat Üzerine Yazılar – II İktisadi Kalkınma, Kriz ve İstikrar. Der: Ahmet Köse, Fikret Şenses, Erdinç Yeldan. I. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 245 – 285.

FOWLER, Roger

2003 Language in the News: Discourse and Ideology in the Pres. II. Baskı Londra ve Newyork: Routledge Taylor & Francis Group.

FRANKLIN, Bob
1997 Newszak and News Media . I. Baskı, Londra, New York, Sydney, Auckland: Arnold Press.

GANS, J. Herbert
2003 Democracy and the News I. Baskı, Newyork: Oxford University Press.

GARNHAM, Nicholas
1990 Capitalism and Communication: Global Culture and Economics of Communication, I. Baskı, Londra: Sage Publications.

GARNHAM, Nicholas
1995 "Political Economy and Cultural Studies: Reconciliation or Divorce" Critical Studies in Mass Communication 12. 62 – 71.

GARNHAN, Nicholas
1997 "Political Economy and the Practice of Cultural Studies". Cultural Studies in Question. Ed: Marjorie Ferguson ve Peter Golding. I. Baskı, Londra, Thousand Oaks ve New Delhi: Sage Publication. 56 – 74.

GARNHAM, Nicholas
2000 Emancipation, the Media and Modernity. I. Baskı, Oxford: Oxford University Press.

GARNHAM, Nicholas
2001 "Contribution to a Political Economy of Mass Communication" Media and Cultural Studies: Key Works. Ed: Meenakshi Gigi Durham ve Douglas M. Kellner. I. Baskı, Oxford: Blackwell Publishing, 225 – 253.

GIBSON, Mark ve Alec McHoul
2001 "Interdisciplinarity" A Companion to Cultural Studies. Ed: Toby Miller. I. Baskı, Oxford: Blackwell Publishing, 23 – 36.

GIGI, Meenakshi ve Douglas M. Kellner
2001 "Adventures in Media and Cultural Studies: Introducing the Key Works" Media and Cultural Studies: Key Works. Ed: Meenakshi Gigi ve Douglas M. Kellner. I. Baskı, Oxford: Blackwell Publishing, 1 – 31.

GITLIN, Todd
1980 The Whole World is Watching I. Baskı, Berkeley: California University Press.

GLASGOW UNIVERSITY MEDIA GROUP (GUMG)
1976 Bad News. I. Baskı, GB: Routledge Press.

GLASGOW UNIVERSITY MEDIA GROUP (GUMG)

1980 More Bad News I. Baskı, GB: Routledge Press.

GLASGOW UNIVERSITY MEDIA GROUP (GUMG)
1982 Really Bad News. I. Baskı, GB: Writers and Readers.

GLASGOW UNIVERSITY MEDIA GROUP (GUMG)
1993 Getting the Message: News, Truth and Power I. Baskı, GB: Routledge Press.

GOLDING, Peter ve Graham Murdock
2002 "Kültür, İletişim ve Ekonomi Politik" Çev: D. Beybin Kejanlıoğlu. Medya, Kültür, Siyaset. Der: Süleyman İrvan. II. Baskı, Ankara: Alp Yayınevi, 59 – 101.

GOMERY, Douglas
2000 "Interpreting Media Ownership" Who Owns the Media: Competition and Concentration in the Mass Media Indusrty III. Baskı, Ed: Benjamin M. Compaine ve Douglas Gomery. Mahwah, New Jersey, London: Lawrence Erlbaum Associates Publishing, 507 – 537.

GÖLE, Nilüfer
1994 "Toward an Autonomization of Politics and Civil Society in Turkey".Politics in te Third Turkish Republic., I. Baskı, _Der: Metin Heper, Ahmet Evin San Fransisco ve Oxford: Westwiev Press.

GROSSBERG, Lawrance
1995 "Cultural Studies vs Political Economy: Is Anybody Else bored with this Debate?" Critical Studies in Mass Communication (March) 72 – 81.

GROSSBERG, Lawrance, WARTELLA, Ellen ve Charles Whitney
1998 Media Making: Mass Media in a Popular Culture I. Baskı, Londra, Thousand Oaks ve New Delhi: Sage Publications.

GUNTHER, Richard ve Anthony Mughan
2000 Democracy and the Media: A Comparative Perspectives. I. Baskı, New York: Cambridge University Press.

GUREVITCH, Michael ve Jay Blumler
2002 "Siyasal İletişim Sistemleri ve Demokratik Değerler". Çev: Süleyman İrvan, Medya, Kültür ve Siyaset içinde Der: Süleyman İrvan,. I.I. Baskı . Ankara: Alp Yayınevi., 263 – 295.

GUREVITCH, Michael, Tony Bennett ve Janet Woollacott
1982 Culture Society and the Media. I. Baskı, Londra: Routledge Press.

HABERMAS, Jurgen
1996 Kamusallığın Yapısal Dönüşümü. Çev: Tanıl Bora ve Mithat Sancar., I. Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları.

HABERMAS, Jurgen

1999 "Demokrasinin Üç Normatif Modeli".Çev: Zeynep Gürata ve Cem Gürsel Demokrasi ve Farklılık: Siyasal Düzenin Sınırlarının Tartışmaya Açılması. Hazırlayan: Seyla Benhabib. I. Baskı, İstanbul: Demokrasi Kitaplığı, 37 – 51.

HACKETT, A. Robert
1998 "Bir Paradigmanın Önemini Yitirişi: Haber Medyası Çalışmalarında Yanlılık ve Nesnellik" Çev: Ayşe İnal İLEF YILLIK 1997 – 1998. 31 – 73.

HALL, Stuart
1988 "The Social Production of News : Mugging in the Media" Manufacture of the News. Der: Stanley Cohen ve Jock. Young. I. Baskı, Londra: Constable Press, 300 - 345.

HALL, Stuart
1994a "Kültür, Medya, İdeolojik Etki" Çev ve Der: Mehmet Küçük Medya , İktidar, İdeoloji. I. Baskı, Ankara: Ark Yayınevi, 169 – 210.

HALL, Stuart
1994b "İdeolojinin Yeniden Keşfi: Medya Çalışmalarında Baskı Altında Tutulanın Geri Dönüşü" Çev ve Der: Mehmet Küçük Medya , İktidar, İdeoloji. I. Baskı, Ankara: Ark Yayınevi, 57 – 104.

HALL, Stuart
2002 "İdeoloji ve İletişim Kuramı" Çev: Ahmet Gürata. Medya, Kültür ve Siyaset . Der: Süleyman İrvan,. I.I. Baskı . Ankara: Alp Yayınevi, 101 – 127.

HALLIN, Daniel
1994 We Keep America on Top of The World: Television Journalism and the Public Sphere I. Baskı, Londra ve New York: Routledge.

HALLIN, Daniel
2000 "Commercialism and Professionalism in the American News Media". Mass Media and Society, Ed: James Curran ve Michael Gurevitch. I. Baskı, Londra: Arnold Press. 218 – 237.

HARRISON, Jackie ve Lorna Woods
2001 "Defining European Public Service Broadcasting" European Journal of Communication 16(4). 477 – 504.

HARTLEY, John
1982 Understanding News. I. Baskı, New York ve Londra: Routledge Press.

HELD, David
1993 "Democracy: From City – States to a Cosmopolitan Order ?" Der: David Held. Prospect for Democracy. I. Baskı, Cambridge, Oxford: Polity Press, 13 – 52.

HELD, David
1995 Democracy and the Global Order. I. Baskı, Cambridge, Oxford: Polity Press.

HERMAN, S. Edward

2003 "Propaganda Modeline Dönüş". Çev: Nil Senem Çınga, Erhan Baltacı, Özge Yalçın. Kapitalizm ve Enformasyon Çağı: Küresel İletişim Devriminin Politik Ekonomisi içinde Ed: Robert McChesney, Ellen Meiksins Wood ve John Bellamy Foster, I. Baskı, Ankara: Epos Yayınları, 223 – 241.

HIEBERT, David ve Marry Gibons
2001 Media Ownership. I. Baskı, Mahwah: Palgrave Press.

HIRST, Paul ve Grahame Thompson
1995 "Globalisation and the Future of The Nation State" Economy and Society Vol: 24, No: 3. 408 – 442.

HOLLIFIELD, Ann, Gerald M. Kosicki ve Lee Becker
2001 "Organizational vs Professional Culture in the News Room: Television's News Directors' and Newspaper Editors' Hiring Desicion" Journal of Broadcasting & Electronic Media 45(1)., 92 – 117.

HORKHEIMER, Max ve Theodor Adorno
2001 "The Culture Industry: Enlightement as Mass Deception" Media and Cultural Studies: Key Works. Ed: Meenakshi Gigi ve Douglas M. Kellner. I. Baskı, Oxford: Blackwell Publishing, 71 – 102.

HÜRRİYET
2.09.2002 "Sabah'ın Yönetimi Ciner'in Adamlarında". 15

HÜRRİYET
6.02.2005 "Şener Onayladı: Temizel İçin Yargı Yolu Göründü". 9

HÜRRİYET
25.06.2005 "Çukurova, Alfa'ya Turkcell Ortaklığının Yolunu Açtı". 8

htp://www.FCC.gov
18.06.2003"New Regulation in the Media"

http://www.cukurova.com.tr
18.04.2002 Çukurova Holding Şirketleri

http://www.dmc.com.tr
14 Haziran 2003 Doğan Medya Grubu Ortaklık Yapısı

http://www.dmg.com.tr
24 Nisan 2004 "Doğan Yayın Holding ve İştirakleri"

http://www.ihlas.com.tr
"İhlas Holding Şirketleri".

http://www.medyakafe.com
7.02.2005 "Ciner, Doğan'ı Yalanladı".

http://www.medyanet./ medya holding
Bilgin Yayın Grubu Şirketleri.

http://www.pamukbankgercegi.com
"Çukurova Holding ve Pamukbank Gerçeği".

http://www.rd.org.tr
24.06. 2004 "Türkiye'de Reklam Gelirlerinin Mecralara Göre Dağılımı".

http://www.rekabet.org.tr
20.06.2004 "II. Faaliyet Raporu"

http://www.rekabet.org.tr
20.06.2004 "III. Faaliyet Raporu"

http://www.rekabet.org.tr
20.06.2004 "IV. Faaliyet Raporu"

http://www.rekabet.org.tr
20.06.2004 "V. Faaliyet Raporu"

http://www.rekabet.org.tr
20.06.2004 Rekabet Kurulu Genel Tanıtım"

HUMPHREYS, J. Peter
1996 Mass Media and Media Policy in Western Europe. I. Baskı, Manchester ve New York: Manchester University Press.

Hürriyet
2.09. 2002 "Bilgin'in Yönetimi, Ciner'in Adamlarında".

IYENGAR, Shanto ve Donald Kinder
1987 News that Matters. I. Baskı, Chicago: Chicago University Press.

İLKİZ, Fikret
2005 "Anayasa Mahkemesi, RTÜK ve Gerekçe". www.ivhp.org.tr 1 – 3.

İNAL, Ayşe
1993 "Haber Üretim Sürecine İki Farklı Yaklaşım" İLEF YILLIK. 155 – 177.

İNAL, Ayşe
1994 "Haber Metinlerine Eleştirel Bir Bakış: Temel Sorunlar ve Örnek Çalışmalar" İLEF YILLIK 135 – 165.

İNAL, Ayşe
1995 "Haberde Yanlılık" Toplum ve Bilim Dergisi. Güz: 67, 111 – 134.

İNAL, Ayşe
1996 Haberi Okumak , I. Baskı İstanbul: Temuçin Yayınları.

İRVAN, Süleyman

1999b "Radyo Televizyon Yasası ve Yayın İlkeleri" İletişim (1). 262 – 267.

İRVAN, Süleyman
2001 "Gündem Belirleme Yaklaşımının Genel Bir Değerlendirmesi". İletişim 2001 /9. 69 – 108.

JIMBALVO, Jansen, Saymour Rajgopal ve M. Venkatachalam
2002 "Institutional Ownership and the Extend Which Stock Prices Reflect Future Earnigns" Contemporary Accounting Research. Sayı: 19, 117 – 145.

KANSU, Işık
1999 "Yeni Medya Düzeni" Mülkiyeliler Birliği Dergisi Sayı:216 Mayıs – Haziran.

KAYA, Raşit
1999 "Medya, Toplum, Siyaset". Medya Gücü ve Demokratik Kurumlar. Hazırlayan: Korkmaz Alemdar, I. Baskı, İstanbul: Afa Yayınları, 23 – 33.

KAYA, Raşit
2001 "Basından Medyaya Geçiş ve Kamusal Çıkar". Karizma Sayı:5 – 2001, 63 – 71.

KAZGAN, Gülten
1994 Yeni Ekonomik Düzende Türkiye'nin Yeri. I. Baskı, İstanbul: Altın Kitaplar.

KAZGAN, Gülten
2002 Tanzimattan 21. yüzyıla Türkiye Ekonomisi. I. Baskı, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

KEANE, John
1992 Medya ve Demokrasi Çev: Haluk Şahin, II. Baskı, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

KEJANLIOĞLU, Beybin
2004 Türkiye'de Medyanın Dönüşümü.I. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

KELLNER, Douglas
1997 "Overcoming the Divide: Cultural Studies and Political Economy". Cultural Studies in Question. Ed: Marjorie Ferguson ve Peter Golding. I. Baskı, Londra, Thousand Oaks ve New Delhi: Sage Publication. 56 – 74.

KELLNER, Douglas
2001 "Cultural Studies and Philosophy" A Companion to Cultural Studies. Ed: Toby Miller. I. Baskı, Oxford: Blackwell Publishing, 139 – 154.

KEYDER, Çağlar
1993 Türkiye'de Devlet ve Sınıflar. I. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.

KEYDER, Çağlar
1994 "Türkiye'de Egemen Sınıflar" Türkiye Ekonomisinde Yapısal Değişim ve Türkiye'de Egemen Sınıflar. Der: Çağlar Keyder. I. Baskı, İstanbul: Alan Yayınları, 38 – 43.

KÖKER, Levent

1990 İki Farklı Siyaset I. Baskı, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

KOLOĞLU, Orhan
1999 "Medya – Devlet ve Sermaye". Birikim: 117. 69 – 76.

KRISTEVA, Julia
1990 The Kristeva Reader. Ed: Thom Moi. I. Baskı Londra: Basil Blackwell Publishing.

KURDAŞ, Kemal
2003 Bitmeyen Gaflet ve Türkiye Ekonomisinin Çöküşü. I. Baskı, Ankara: Metu Press.

LARRAIN, Jorge
1983 Marxism and Ideology. I. Baskı, Londra: The Macmillan Press.

LICHTENBERG, Judith
2000 "In Defence of Objectivity Revisited" Mass Media and Society. III. Baskı, Ed: James Curran ve Michael Gurevitch. Londra ve New York: Arnold Press, 238 – 255.

LOUW, Eric
2001 The Media and Cultural Production, I. Baskı, Londra, New Delhi, Tousand Oaks: Sage Publication.

LULL, James
2001 Medya, İletişim, Kültür Çev: Nazife Güngör, I. Baskı, Ankara: Vadi Yayınları.

LULL, James ve Stephen Hinnerman
1997 "The Search for Scandal" Media Scandals: Morality and Desire in the Popular Culture Marketplace, I. Baskı, Der: James Lull ve Stephen Hinnerman. New York: Columbia University Press, 1 – 34.

MAGUIRE, Miles
2003 "Wall Strett Made Me Do It: A Preliminary Analysis of the Major Institutional Inverstors in U.S Newspaper Companies". The Journal of Media Economics Sayı: 16 /4, May: 253 – 264.

MARTIN, Randy
2001 "The Renewal of the Culture in Sociology" A Companion to Cultural Studies. Ed: Toby Miller. I. Baskı, Oxford: Blackwell Publishing, 63 – 79.

MAXWELL, Richard
2001 "Political Economy within Cultural Studies" A Companion to Cultural Studies. Ed: Toby Miller. I. Baskı, Oxford: Blackwell Publishing, 116 – 139.

McCHESNEY, W. Robert
1999 Rich Media Poor Democracy: Communication in Dubious Times. I. Baskı, Urbana ve Chicago: University of Illinois Press.

McCHESNEY, W. Robert

2001 "Global Media, Neoliberalism and Imperialism" Monthly Review . Volume: 52, Number: 10- March, 1 – 19.

McCHESNEY, W. Robert
2003 "Küresel İletişimin Politik Ekonomisi". Çev: Nil Senem Çınga, Erhan Baltacı, Özge Yalçın. Kapitalizm ve Enformasyon Çağı: Küresel İletişim Devriminin Politik Ekonomisi içinde Ed: Robert McChesney, Ellen Meiksins Wood ve John Bellamy Foster, I. Baskı, Ankara: Epos Yayınları, 7 – 39.

McNEIR, Brian
1995 News and Journalism in the UK II. Baskı, Londra ve New York: Routledge Press.

McNEIR, Brian
1998 The Sociology of Journalism I. Baskı, Londra, New York, Sydney, Auckland: Arnold Press.

McNEIR, Brian
2000 "Power, Profit, Corruption and Lies" Dewesternizing Media Studies. Ed: James Curran ve Mjung in Park. I. Baskı, Londra ve New York: Routledge Press, 79 – 93.

McQUAIL, Denis
1998 "Commercialization and Beyond". Media Policy: Convergence, Concentration and Commerce. Ed: Denis McQuail ve Karen Sinue. I. Baskı, Londra ve New Delhi: Sage Publications,107 – 128.

McQUAIL, Denis
2001 McQuail's Mass Communication Theory I. Baskı, Londra, Thousand Oaks ve New Delhi: Sage Publications.

MOLOTCH, Harvey ve Marilyn Lester
1996 "News as Purposive Behaviour: On the Strategic Use of Routine Events, Accidents and Scandals" Social Meanings of News: A Text Reader, I. Baskı, Ed: Dan Berkowitz Tousand Oaks, Londra, New Delhi: Sage Publications, 193 – 210.

MOSCO, Vincent
1996 The Political Economy of Communication: Rethinking and Renewed, I. Baskı, Londra, Thousand Oaks ve New Delhi: Sage Publications.

MOSCO, Vincent ve Edward Herman
1981 "Radical Social Theory and the Communication Revolution" Communication and Social Structure Ed: Nicholas Janus, Edward McAnany, James Schnitman. I. Baskı, New York: Praeger, 58 – 84.

MUMBY, K. Dennis ve Carole Spitzack
2001 "İdeoloji ve Televizyon Haberleri: Politik Haberlerin Metaforik Çözümlemesi". Çev: Gülcan Seçkin. İLEF YILLIK 2001. 71 – 93.

MURDOCK, Graham
1993 "Redrawing the Map of the Communications Industries: Concentration and Ownership in the Era of Privatization". Public Communication: The New Imperatives Future Directions for Media Research. Ed: Marjorie Ferguson. II. Baskı, Londra, Newbury Park ve New Delhi: Sage Publications, 1 – 16.

MURDOCK, Graham
1999 "Rights and Representations: Public Discourse and Cultural Citizenship" Television and Common Knowledge Der: Jostain Grispurd, I. Baskı, Londra ve New York: Routledge, 7 – 17.

MUTLU, Erol
1988 "Tarafsız Yayıncılık" BYYO Yıllık, 125 – 138.

NEGRINE, Ralph
1994 Politics and the Mass Media in Britain Londra: Routledge Press.

NEVEU, Eric
2004 "Goverment, State and the Media" The Sage Handbooks of Media Studies. Ed: John Downing, Dennis McQuail, Philip Schlesinger ve Ellen Wartella. I. Baskı, Londra, Thousand Oaks ve New Delhi: Sage Publications, 331 – 351.

NORDENSTRENG, Kaarle
2001 "Epilogue: Media and Globalization" Why The State Matters. Der: Nancy Morris ve Silvio Waisboard. I. Baskı, New York, Landam, Boulder ve Colorado: Rowman & Littlefield Publications, 155 – 160.

OFFE, Claus
1984 Contradictions of the Welfare State. I. Baskı, Londra: Hutchinson Press.

OFFE, Claus ve Ron Wolker
1982 "Theses on the Theory of the State". Power and Conflift. Der: Anthony Giddens, I. Baskı, Hampshire: The Macmillan Press, 249 – 256.

ONGUN, Tuba
2002" Türkiye'de Cari Açıklar ve Ekonomik Krizler". Kriz ve IMF Politikaları. Ed: Ömer Faruk Çolak. I. Baskı, İstanbul: Alkım Yayınevi, 39 – 93.

ÖNDER, İzzettin
2003 "Kapitalist İlişkiler Bağlamında ve Türkiye'de Devletin Yeri ve İşlevi". İktisat Üzerine Yazılar – I Küresel Düzen: Birikim, Devlet ve Sınıflar. Der: Ahmet Köse, Fikret Şenses ve Erdinç Yeldan. I. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 249 – 287.

ÖNGEN, Tülin
1999 "Sınıf ve Siyaset Sorunsalı Açısından Ekonomi ve Siyaset İlişkisi" İktisat Sayı: 388. 28 – 39.

ÖNGEN, Tülin
2003 "Yeni Liberal Dönüşüm Projesi ve Türkiye Deneyimi". İktisat Üzerine Yazılar – I Küresel Düzen: Birikim, Devlet ve Sınıflar. Der: Ahmet Köse, Fikret Şenses, Erdinç Yeldan. I. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 161 – 191.

ÖZBEK, Meral
1994 Popüler Kültür ve Orhan Gencebay Arabeski. İstanbul: İletişim Yayınları.

ÖZKÖK, Ertuğrul
14.10. 2002 "Dünün Düzgün İnsanları Bugün Ne Diyor ". Hürriyet. 21.

ÖZSEVER, Atilla
2004 Tekelci Medyada Örgütsüz Gazeteci. I. Baskı. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

PALMER, Michael ve Jeremy Tunstall
1991 Media Moguls, I. Baskı, Londra ve New York: Routledge.

PAMUK, Şevket
2003 "Karşılaştırmalı Açıdan Türkiye'de İktisadi Büyüme: 1880 – 2000". İktisat Üzerine Yazılar I. Küresel Düzen: Birikim, Devlet ve Sınıflar. Der: Ahmet Köse, Fikret Şenses, Erdinç Yeldan. I. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 383 – 399.

PATTERSON, Thomas
2000 "Fourth Branch or Fourth Rate ? The Press's Failure to Live Up to the Founders' Expectations" The Media, Journalism and Democracy. I. Baskı, Ed: Margaret Scammell ve Holi Semetko, 3 – 13. Aldershot, Burlington, Singapore ve Sydney: Ashgate Press.

PEKMAN, Cem
1997 Televziyonda Özelleşme: Avrupa'da Yayıncılığın Değişim Süreci. I. Baskı, İstanbul: Beta Basım, Yayım, Dağıtım A.Ş.

POSTMAN, Neil ve Steve Powers
1996 Televizyon Haberlerini İzlemek. I. Baskı, Çev: Aslı Tunç. İstanbul: Kavram Yayınları.

RAMONET, Ignacio
2000 Medyanın Zorbalığı. Çev: Aykut Derman. I. Baskı, İstanbul: Om İletişim Yayınları.

REESE, Stephen
1997 "The New Paradigm and the Ideology of Objectivity: A Socialist at the Wall Street Journal" Social Meanings of News: A Text Reader, I. Baskı, Ed: Dan Berkowitz Tousand Oaks, Londra, New Delhi: Sage Publications, 420 – 441.

RIGEL, Nurdoğan
2000 İleti Tasarımında Haber. I. Baskı, İstanbul: Der Yayınları.

SABAH

19.06.2005 "Star TV'nin Satışı İçin Engel Kalmadı". 11

SAYARI, Sabri
1992 "Politics and Economic Policy Making in Turkey, 1980 – 1988" Der: Timur Naş ve Mustafa Ödekan. Economics and Politics of Turkish Liberalisation., I. Bsakı, London ve Toronto: Associated University Pres, 26 – 43.

SAYBAŞILI, Kemali
2000 İktisat, Siyaset, Devlet ve Türkiye. II.Baskı, İstanbul: Bağlam Yayınları.

SCAMMELL, Margaret ve Holi Semetko
2000 "Introduction: Democracy and the Media: Media and Democracy" The Media, Journalism and Democracy. I. Baskı, Ed: Margaret Scammell ve Holi Semetko, i – xi. Aldershot, Burlington, Singapore ve Sydney: Ashgate Press.

SCHILLER, Herbert
1993 Zihin Yönlendirenler. Çev: Cevdet Cerit, I. Baskı, İstanbul: Pınar Yayınları.

SCHILLER, Herbert
2001 "Not Yet the Post Imperialist Era" Media and Cultural Studies: Key Works. Ed: Meenakshi Gigi Durham ve Douglas M. Kellner. I. Baskı, Oxford: Blackwell Publishing, 318 – 334.

SCHLESINGER, Philip
1980 "Between Sociology and Journalism" The Sociology of Journalism and the Press. Ed: Hans Christian, I. Baskı, New Jersey: University of Keele, 34 – 96.

SCHUDSON, Michael
1995 Discovering the News I. Baskı, Cambridge ve Londra: Harvard University Press.

SCHUDSON, Michael
2000 "The Sociology of News Production Revisited: Again" Mass Media and Society Ed: James Curran ve Michael Gurevitch, I. Baskı, Londra: Arnold Publisher, 175 – 201.

SEÇKİN, Gülcan
1997 "Medya: Ekonomik ve Politik Elit İktidar Grubu". İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi Sayı: 6, 357 – 394.

SEITER, Ellen
1987 "Semiotics and Television". Channels of Discourse. Ed: Robert C. Allen. I. Baskı. North Carolina: University of North Carolina Press. 17 – 41.

SEMERCİ, Yavuz
16 Ocak 2005 "Medya Savaşlarında Sahiplerin Etkisi". Sabah. 7.

SEMERCİ, Yavuz
17 Ocak 2005 "Başkan Ertürk, Dobra Dobra Konuştu". Sabah 7.

SEMETKO, Holi
2004 "Media, Public Opinion and Political Action". The Sage Handbooks of Media Studies. Ed: John Downing, Dennis McQuail, Philip Schlesinger ve Ellen Wartella. I. Baskı, Londra, Thousand Oaks ve New Delhi: Sage Publications, 351 – 371.

SEVERIN, Werner ve James Tankard
1994 İletişim Kuramları: Kökenleri, Yöntemleri ve Kitle İletişim Araçlarında Kullanımları Çev: Ali Atıf Bir ve Serdar Sever, I. Baskı, Eskişehir: Kibele Sanat Merkezi Yayınları.

SHOEMAKER, Pamela ve Stephen D. Reese
2002 "İdeolojinin, Medya İçeriği Üzerindeki Etkisi" Çev: Süleyman İrvan Medya, Kültür ve Siyaset içinde Der: Süleyman İrvan,. I.I. Baskı . Ankara: Alp Yayınevi, 127 – 181.

SMYTHE, Dallas
2001 "On the Audiance Commodity and its Work" Media and Cultural Studies: Key Works. Ed: Meenakshi Gigi Durham ve Douglas M. Kellner. I. Baskı, Oxford: Blackwell Publishing, 253 – 280.

SOLOSKI, John
1997 "News Reporting and Professionalism: Some Constraints on the Reporting of News" Social Meanings of News: A Text Reader, I. Baskı, Ed: Dan Berkowitz Tousand Oaks, Londra, New Delhi: Sage Publications, 138 – 155.

SÖNMEZ, Mustafa
1996 "Türk Medya Sektöründe Yoğunlaşma ve Sonuçları" Birikim - Aralık. 76 – 87.

SÖNMEZ, Mustafa
2002 100 Göstergede Kriz ve Yoksullaşma. I. Baskı, İstanbul: İletişim Yayıncılık.

SÖNMEZ, Mustafa
2003 Filler ve Çimenler: Medya ve Finans Sektöründe Doğan / Anti – Doğan Savaşı. I. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.

SÖNMEZ, Mustafa
12.6.2004a "Türkiye Medyasının Ekonomik Açmazları" www.bagimsizsosyalbilimciler.org.

SÖNMEZ, Mustafa
2004b "Medyada Erozyon ve Ekonomik Nedenler". Türkiye'de Kitle İletişimi. Der: Nilgün Gürkan Pazarcı. I. Baskı, Ankara: Turhan Kitabevi, 53 – 65.

SÖNMEZ, Sinan
2003 "Türk İktisat Politikalarındaki Çıpa: Dış Borçlanma". İktisat Üzerine Yazılar – II İktisadi Kalkınma, Kriz ve İstikrar. Der: Ahmet Köse, Fikret Şenses, Erdinç Yeldan. I. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları,305 – 363.

SÖYLEMEZ, Alev
1997 Medya Ekonomisi ve Türkiye Örneği. I. Baskı Ankara: Haberal Eğitim Vakfı Yayınları.

SÖZEN, Edibe
1998 Söylem: Belirsizlik, Mübadele, Bilgi / Güç ve Refleksivite. I. Baskı, İstanbul: Paradigma Yayınları.

SPLICHAL, Slavko
1993 "Searching for New Paradigms: An Introduction". Communication and Democracy. Der: Slavko Splichal ve Janet Wasko, II. Baskı, New Jersey ve Norwood: Ablex Press, 3 – 18.

SPLICHAL, Slavko
1999 Public Opinion, Developments and Controversies in the Twentieth Century. I. Baskı, New York, Boulder, Oxford, Lanham: Rowman & Littlefield.

STAR
18.06.2004 "Kalleş"

STREET, John
2001 Mass Media Politics and Democracy. I. Baskı, New York: Palgrave Publishers

SUGIYAMA, Mitsunobu
1999 "Media and Power in Japan" Dewesternizing Media Studies. Ed: James Curran ve Mjung in Park. I. Baskı, Londra ve New York: Routledge Press, 191 – 220.

ŞENEL, Nedim
26.01.2004 "Batık Faturasını 33 Milyar Dolara Çekmeyi Hedefliyoruz". Milliyet. 18

ŞENEL, Nedim
2004 Uzanlar: Bir Korku İmparatorluğu'nun Çöküşü. I. Baskı, İstanbul: Güncel Yayıncılık.

TESTER, Keith
1994 Media, Culture and Morality. I. Baskı. Londra: Routledge Press.

THOMPSON, John
1990 Ideology and Modern Culture: Critical Social Theory in the Era of Mass Communication. I. Baskı, Cambridge, UK: Polity Press.

THOMPSON, B. John
2000 Political Scandal: Power and Visibility in the Media Age. I. Baskı, Oxford: Polity Press.

TILIÇ, Doğan
1998 Utanıyorum ama Gazeteciyim I. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.

TMSF

2004 Krizler Sürecinde Fon Bankaları Çözümleme Maliyeti

TMSF
22.01. 2004 "Banka Gruplarından Yapılan Tahsilatlara Dair Açıklama". www.tmsf.org.tr.

TMSF
3.09.2004 "Çukurova Grubu ile Gerçekleştirilen Anlaşma Hakkında Kamuoyu Duyurusu". www.tmsf.org.tr.

TMSF
30. 09. 2004 "İhlas Grubu Açıklaması". www.tmsf.org.tr.

TMSF
6. 02. 2004 "Fon'a Devredilen Bankalarla Gerçekleştirilen Borç Ödem Anlaşmaları Hakkında Açıklama " www.tmsf.org.tr.

TMSF
3.05.2005 "Bilgin Grubu Hisselerinin, Merkez Grubu'na Devredilmesine Onay". www.tmsf.org.tr.

TMSF
22.10.2004 "Nergis Holding'e Yöneticiler Atandı". www.tmsf.org.tr

TMSF
11.06.2005 2004 Yılı Faaliyet Raporu. www.tmsf.org.tr / content.

TOKGÖZ, Oya
2003 Temel Gazetecilik V. Baskı Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

TOPUZ, Hıfzı
2003 II. Mahmut'tan Holdinglere: Türk Basın Tarihi. I. Baskı, İstanbul: Remzi Kitabevi.

TUCHMAN, Gaye
1978 Making News: A Study in the Construction of Reality. I. Baskı, New York: Free Press.

TUCHMAN, Gaye
1997 "Making New by Doing Work: Routinizing the Unexpected" Social Meanings of News: A Text Reader, I. Baskı, Ed: Dan Berkowitz Tousand Oaks, Londra, New Delhi: Sage Publications, 173 – 193.

TUNCEL, Hakan
1994 "Bab – ı Ali'den İkitelli'ye" Birikim C:64 33 – 38.

TUNSTALL, Jeremy
1986 Communications Deregulation: The Unleashing of America's Communication Industry. I. Baskı, New York: Basil Blackwell Publishing.

ÜLKÜ, Güler
2004 "Söylem Çözümlemesinde Yöntem Sorunu ve van Dijk Yöntemi". Haber, Hakikat ve İktidar İlişkisi. Der: Çiler Dursun. I. Baskı, Ankara: Elips Kitap. 371 - 390.

ÜŞÜR, Serpil Sancar
1997 İdeolojinin Serüveni: Yanlış Bilinç ve Hegmonyadan Söyleme. I. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Van, CUILENBURG, Jan ve Denis McQuail
2003 "Media Policy: Paradigm Shift" European Journal of Communication 18(2), 181 – 208.

VENTURELLI, Shalini
1993 "The Imagined Transnational Public Sphere in the European Community's Broadcast Philosohpy: Implications to Democrarcy". European Journal of Communication. 1993(8). 419 – 518.

VOLESINOV, V. N
2000 Marksizm ve Dil Felsefesi. Çev: Mehmet Küçük. I. Baskı, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

VURAL, Sacide
1994 Kitle İletişiminde Denetim Stratejileri I. Baskı, Ankara: Bilim Yayınları.

WARD, David
2001 "The Democratic Deficit and the European Union Communication Policy". Javnost 8(1). 75 – 94.

WARD, David
2003 "State Aid or Band Aid ? An Evaluation of the European Commission's Approach to Public Service Broadcasting". Media, Culture & Society 2003 Vol:25. 223 – 250.

WASKO, Janet
2004 "The Political Economy of Communications". The Sage Handbooks of Media Studies. Ed: John Downing, Dennis McQuail, Philip Schlesinger ve Ellen Wartella. I. Baskı, Londra, Thousand Oaks ve New Delhi: Sage Publications, 309 – 331.

WATSON, James
2003 Media Communication: An Introduction to Theory and Process, II. Baskı, Newyork: Palgrave and MacMillan Press.

WAYNE, Mike
2003 Marxism and Media Studies: Key Concepts and Contemporary Trends I. Baskı, Londra, Sterling ve Virginia: Pluto Press.

WEBSTER, Frank
2001 "Sociology, Cultural Studies and Diciplinary Boundries" A Companion to Cultural Studies. Ed: Toby Miller. I. Baskı, Oxford: Blackwell Publishing, 79 – 101.

WERNER, J. Severin

2003 "Recent Developments in US Media Conglomerates" First International Symposiom Communication in the Millennium: A Dialogue Between Turkish and American Scholars 19 -21 2003. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 1440.

WERNER, Meier ve Josef Trappel
1998 "Media Concentration and the Public Interest". Media Policy: Convergence, Concentration and Commerce. Ed: Denis McQuail ve Karen Sinue. I. Baskı, Londra ve New Delhi: Sage Publications, 38 – 60.

WHITE, Mimi
1987 "Ideological Analysis and Television". Channels of Discourse. Ed: Robert C. Allen. I. Baskı. North Carolina: University of North Carolina Press. 134 – 171.

WHITNEY, Charles ve James Ettema
2003 "Media Production: Individuals, Organizations, Institutions" A Companion to Media Studies Ed: Angharad N. Valdivia, I. Baskı, Oxford: Blackwell Publishing, 93 - 115.

WILLIAMS, Kevin
2003 Understanding Media Theory. I. Baskı, Londra: Arnold Publishing.

WODAK, Ruth ve Brigitta Busch
2004 "Approaches to Media Texts". The Sage Handbook of Media Studies. Ed: John D.H. Downing, Denis McQuail, Philip Schlesinger ve Ellen Wartella. I. Baskı, Thousand Oaks, Londra ve New Delhi: Sage Publications. 105 – 123.

WOOD, Ellen Meiksins
2003 "Modernizm, Post Modernizm ya da Kapitalizm?". Kapitalizm ve Enformasyon Çağı : Küresel İletişim Devriminin Politik Ekonomisi. Ed: Robert McChesney, Ellen Meiksins Wood ve John Bellamy Foster. Çev: Nil Senem Çınga, Erhan Baltacı, Özge Yalçın. I. Baskı, Ankara: Epos Yayınları. 39 – 66.

WOLFGANG, Donsbach ve Bettina Klett
2000 "Subjective Objectivity: How Journalists in Four Countries Define a Key Term of Their Proffession". The Media Journalism and Democracy. Ed: Margaret Scammell ve Holli Semetko. I. Baskı, Aldershot, Burlington, Singapore ve Sydney: Ashgate Dartmouth Publishing. 169 – 200.

YALMAN, Galip
2003 "Neoliberal Hegemonya ve Siyasal İktisat: Latin Amerika Dersleri". ". İktisat Üzerine Yazılar – I Küresel Düzen: Birikim, Devlet ve Sınıflar. Der: Ahmet Köse, Fikret Şenses ve Erdinç Yeldan. I. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 453 – 475.

YELDAN, Erinç
2001 Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisi: Bölüşüm, Birikim ve Büyüme. I. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.

YELDAN, Erdinç

2003 "Neoliberalizmin İdeolojik Bir Söylemi Olarak Küreselleşme". İktisat Üzerine Yazılar – I Küresel Düzen: Birikim, Devlet ve Sınıflar. Der: Ahmet Köse, Fikret Şenses, Erdinç Yeldan. I. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 427 – 453.

YENTÜRK, Nurhan
2003 Körlerin Yürüyüşü: Türkiye Ekonomisi ve 1990 Sonrası Krizleri. I. Baskı, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

YENTÜRK, Nurhan
2003 "Kısa Dönemli Sermaye Girişlerinin Makro Ekonomik Yapı Üzerine Etkileri". Körlerin Yürüyüşü. Haz: Nurhan Yentürk. I. Baskı. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. 103 – 131.

YOUNG, A.,
1990 "Appeals to Valuelesness: Objectivity, Authenticity and the News Discourse" Textual Practice 4 (1). 38 – 52.

ZELIZER, Barbie
1997 "Journalist as Interpretive Communities" Social Meanings of News: A Text Reader, I. Baskı, Ed: Dan Berkowitz Tousand Oaks, Londra, New Delhi: Sage Publications, 401 – 420.

EKLER

EK 1: Türkiye'de Medya Sektöründe Rekabet İhlalleri

Başvuru Tarihi	Sektör	Başvuru Konusu	Karar
22.01.1998	Basın – Yayın	Satel Sabah Prodüksiyon ve DTV Haber ve Görsel Yayıncılık A.Ş'nin, Bimaş (Birleşik Medya Pazarla- ma) A.Ş'yi kurmaları suretiyle hakim duruma gelmeleri ve bu durumu, kötüye kullan maları	**01.02.2000, 00 – 47 / 41 – 19** DTV Haber ve Görsel Yayınlar A.Ş, Satel Sabah Prodüksiyon A.Ş, Bimaş Birleşik Medya Pazarlama A.Ş, Prime Medya Filmcilik ve Reklam cılık San A.Ş ve Mepaş Medya Pazarlama A.Ş haklarında açılan soruşturma da 4054 Sayıllı Kanun'u ihlal ettikleri belirlenen Satel A.Ş ve DTV A.Ş'ne para cezası verilmesi kararı alınmıştır.
	Basın – Yayın	Birleşik Basın Dağıtım, Yaysat Yayın Satış ve Biryay hakkındaki şikayet	**02 – 68 / 821 – 133 06.11.2002** BBD (Birleşik Basın Dağıtım A.Ş), Yaysat (Yayın Satış Pazarlama ve Dağıtım A.Ş) ve BİRYAY(Birleşik Basın Yayın Dağıtım A.Ş) hakkında yürütülen soruşturmaya ilişkin nihai kararda: BİRYAY Birleşik Basın Yayın Dağıtım A.Ş'nin Ana Sözleşmesi'nin 3. maddesinin hukuka uygun hale getirilmesini ve 38. ve 39. maddelerinin ise sözleşmeden çıkarılmasını öngören 17.7.200 tarih ve 00 – 26 / 292 – 162 sayılı Rekabet Kuru lu Kararı'nda belirtilen düzenleme gereklerinin hakkında soruşturma yürütülen taraflarca yeri ne getirilmediği, bunun la birlikte ilgili Karar'da tespit olunan rekabet ihlalinin dışında, taraflara tebliğ olunanlar dışında yeni bir rekabet ihlalinin oluşmadığı ancak 17.7 2000 tarih ve aynı karar

			da öngörülen değişiklik leri yerine getirmemeleri ve dolayısyla rekabet ihlalinin devam ediyor olması dolayısıyla, taraf lar hakkında başlatılan süreli para cezası uygu-laması devam ettiğinden hakkında soruşturma açı lan taraflara ayrıca bir para cezası verilmesine gerek olmadığına, BİR YAY ana sözleşmesinde ki hükümlerin 4054 Sayılı Kanun'un 4. mad desine aykırılığı nedeniy le oluşan hukuki ihlale son verilmesini sağlama amacıyla ve Kanun'un 27. maddesi (a) bendi uyarınca taraflara dava açılma yoluna gidilmesi ve ayrıca adı geçenlere, hem eski dağıtım şirket-leri ve hem de yeni kura cakları dağıtım şirketleri için Rekabet Kurulu'nu üç yıl boyunca bilgilen-dirmelerine karar veril-miştir.
27.2.1998	Basın – Yayın	Mepaş Medya Pazarla-ma A.Ş'nin, Bimaş Birleşik Medya Pazar-lama A.Ş'yi piyasa dışına çıkartmayı amaçlayan fiyat uygulamaları	Rekabet Kurulu tarafından soruşturma açılmış ve idari para cezası verilmiştir.
4.5.1998	Basın – Yayın	Yaysat ve Birleşik Basın Dağıtım'ın bir araya gelerek, Biryay adı altında faaliyet göster mesi, Biryay'ın piyasa daki durumunu kötüye kullanması	**17.07.2000, 00 -26/ 292 – 162** BBD, Birleşik Basın Dağıtım A.Ş, Yaysat, Yayın Satış Pazarlama ve Dağıtım A.Ş ve bu iki teşebbüsün kurduğu Biryay, Birleşik Yayın Dağıtım A.Ş'nin faaliyet leri ve 4054 Sayılı Yasa'yı ihlal ettikleri isnadı ile yapılan soruşturma sürecinde, taraflara idari para cezası verilmesine karar verilmiştir.
4.5.1998	Basın – Yayın	Sabah, Hürriyet ve Milliyet gazetelerinin teşebbüs birliği oluştura rak birlikte fiyat tespit etmeleri	**17.7.2000, 00-26/291-161** Hürriyet, Milliyet ve Sabah gazetelerinin uyumlu eylem yoluyla satış fiyatlarını birlikte

			tespit ederek, 4054 Sayılı Kanun'u ihlal ettikleri isnadı ile yapılan soruşturma sonucunda, Kanun'u ihlal ettikleri tespit edilen, Hürriyet Gazetecilik ve Matbaacılık A.Ş Milliyet Gazetecilik ve Matbaacılık A.Ş ve Sabah Yayıncılık A.Ş'ye idari para cezası verilme sine karar verilmiştir.
4.5.2001	Basın – Yayın	Medya Pazarlama Orga nizasyon Hizmetleri, İthalat ve İhracat A.Ş'nin gazete ve dergi yayıncılığı piyasasındaki hakim durumunu kötüye kullanması ve rekabeti ihlal etmesi	Rekabet Kurulu'nun bu konuda 17.07.2000'de soruşturma açması ile para cezası vermesine rağmen, Bimaş'ın faaliyetine devam ettiği görülmektedir. Rekabet Kurulu bu açıdan, idari para cezasını yinelemiş ve 2001 yılından başla-mak üzere, üç yıl süre-since, MEPAŞ'ın, bilgi vermesini istemiştir.
21.10.2002	Reklam Piyasası	Cine 5 Filmcilik ve Yayıncılık A.Ş'nin BİMAŞ isimli reklam pazarlama şirketinin, reklam piyasasındaki hakim durumunu kötüye kullanması üzerine şikayet dilekçesi. Bu dilekçede Cine – 5, Bimaş'ın reklam veren şirketlere, reklam bütçelerinin tamamını Bimaş kanallarında kullanmaları şartıyla ek indirim uygulamasına başladığı, bunun sonucu olarak Bimaş'ın ortak olduğu televizyon kanallarından ek ilave indirim alan reklam veren şirketlerin, Cine –5, TGRT, NTV gibi kanallara reklam vermediği ve veremediği, prodüssiyon indirimi adı altında sunulan bu ek indirimin Cine – 5'in müşteri kaybına yol açarak, faaliyetlerini zorlaştırmakta olduğu ayrıca Bimaş'ın, reklam	**02 -64 / 804 – 325** DTV Haber ve Görsel Yayıncılık A.Ş'nin, Satel Sabah Televizyon Prodüksiyon A.Ş, Star TV Hizmetleri A.Ş, Aks Televizyon Reklamcılık ve Filmcilik A.Ş ve Ülke Televizyon Programcılık Reklam, Film Yayın ve Pazarlama A.Ş ile bu şirketlerin reklam yerlerini geçmişte pazarlamış olan ve / veya halen pazarlayan Bimaş Birleşik Medya Pazarlama A.Ş tarafından ilgili piyasada 4054 Sayılı Kanun'u ihlal edilip – edilmediği üzerine açılan soruştur-maya ilişkin nihai kararda, Bimaş Birleşik Medya Pazarlama A.Ş'nin , Cine – 5 A.Ş'ni piyasa dışına çıkartmaya yönelik rekabet ihlali teşkil eden bir eylemin bulunmadığı, bununla birlikte, adı geçen şirketlerin Bimaş Birleşik

		veren şirketler arasında ayrımcılığa yol açtığı belirtilmektedir.	Medya Pazarlama A.Ş aracılığı ile kendilerine ait reklam yerlerinin fiyat ve diğer satış koşullarını aralarındaki rekabeti ortadan kaldırarak birlikte belirlemelerinin ise, Kanun'un 4. maddesi 2. fıkrasının (a) bendi anlamında rekabet ihlali oluşturduğu, bu doğrultuda ihlale karışan her bir teşebbüse ihlalin gerçekleşmesindeki rolü ile ihlalde oluşan zararın ağırlığı gibi unsurlar da dikkate alınarak , Kanun'un 16. maddesinin ikinci fıkrası ile dördüncü fıkrasına göre para cezası verilmesi, Kanun'un 9. maddesi gereğince rekabet ihlaline son verilmesi ve Televizyon yayıncılığı alanında faaliyet gösteren teşebbüslerin reklam yerlerinin satışı piyasasında rekabetin tesis edilmesi amacıyla, her bir televizyon kanalına yapmaları veya kaçınmaları gereken durumların bildirilmesine karar verilmiştir.
Rekabet Kurulu'nun, 17.7.2000 Tarih ve 00 – 26 / 292 – 162 Sayılı Kararına ek olarak, gerçekleşen şikayetin devamı üzerine	Basın – Yayın	Birleşik Basın Dağıtım , Yay – Sat Yayın Satış Pazarlama ve Dağıtım A.Ş ve Bir – Yay Birleşik Basın Yayın Dağıtım A.Ş hakkındaki şikayet üzerine	**02 – 26/ 821 – 333 6.11. 2002 Tarihli Karar** BBD Birleşik Basın – Dağıtım A.Ş, Yay – Sat Yayın Satış Pazarlama ve Dağıtım A.Ş ve Bir Yay Birleşik Basın Dağıtım A.Ş hakkında yürütülen soruşturmaya ilişkin nihai kararda, Bir Yay Birleşik Basın Dağıtım A.Ş Ana Sözleşmesinin 3. maddesinin hukuka uygun hale getirilmesi ve 38. ve 39. maddelerinin ise sözleşmeden çıkartılmasını öngören 17.7.2000 Tarih, 00 – 26 / 292 – 162 Sayılı Rekabet Kurulu Kararı'nda belirtilen düzenleme gereklerinin, hakkında

			soruşturma yürütülen taraflarca yerine getirilmediği, bununla birlikte Rekabet Kurulu Kararı'nda tespit olunan rekabet ihlalinin dışında, BBD Birleşik Basın Dağıtım A.Ş, Bir Yay Birleşik Basın Yayın Dağıtım A.Ş ve Yay Sat Yayın Satış Pazarlama ve Dağıtım A.Ş'nin kendilerine tebliğ olunan 17.7.2000 ve 14.12.2000 tarihli Rekabet Kurulu kararları sonrasındaki uygulama ve eylemlerinin 4054 Sayılı Kanun çerçevesinde yeni bir rekabet ihlali oluşturmadığı, 17.7.2000 Tarih, 00 – 26 / 292 - 162 Sayılı Karar'da öngörülen değişiklikleri yerine getirmemeleri ve dolayısı ile rekabet ihlalinin devam ediyor olması nedeniyle, 31.7.2000 Tarih, 01 – 37 / 364 – M Sayılı Karur ile taraflar hakkında başlatılan süreli para cezası uygulaması devam ettiğinden, hakkında soruşturma açılan taraflara ayrıca bir idari para cezası verilmesine gerek bulunmadığı, Bir Yay Ana Sözleşmesi'ndeki ilgili hükümlerin 4054 Sayılı Kanun'un 4. maddesine aykırı olması nedeniyle oluşan hukuki ihlale son verilmesini sağlamak amacıyla ve Kanun'un 27. maddesinin (a) bendi uyarınca, dava açma yoluna gidilmesi, gazete ve dergi yayıncılığı piyasası açısından önemi dikkate alındığında, gazete ve dergi piyasasının Rekabet Kurumu tarafından izlenebilmesini ve dolayısı ile oluşabilecek

			yeni ihlallerin engellenmesini teminen, 4054 Sayılı Kanun'un 14. maddesi gereğince Doğan Dağıtım, Pazarlama ve Satış A.Ş, Yay Sat Yayın Satış ve Pazarlama, Birleşik Basın Dağıtım A.Ş, BBD Merkez Dağıtım Organizasyon Pazarlama Sanayi ve Ticaret A.Ş ve Bir Yay Birleşik Basın Yayın Dağıtım A.Ş'nin ve bu teşebbüslerin ortaklarının kuracakları veya bizzat kendilerinin ortaklık yapısı içerisinde yer alacakları başkaca gazete ve dergi dağıtım şirketlerinin, dağıtım uygulamaları ile ilgili olarak 3 yıl boyunca Rekabet Kurumu'nun bilgilendirilmesi gerektiğinin adı geçen teşebbüslere bildirilmesini karar verilmiştir.
22.01.2002	Basın – Yayın	Medya Pazarlama ve Organizasyon A.Ş hakkındaki şikayet	**02-05 / 43 -22 22.01.2002** Medya Pazarlama ve Organizasyon Hizmetleri ve Ticaret A.Ş'nin, gazete ve dergi yayıncılığı piyasasında 4054 Sayılı Kanun'u ihlal edip etmediğine ilişkin olarak 4054 Sayılı Kanun hükümleri çerçevesinde herhangi bir ihlal bulunmadığı ve bu nedenle bir soruşturma açılmasına gerek olmadığı ancak bayileriyle, rakip medya şirketlerinin gazete ve dergilerinin satılmaması yönünde bir anlaşmayı içermesi durumunda ise, Rekabet Kurulu tebliğleri ile sağlanan muafiyetten yararlanamayacağına ilişkin kararın tebliğ edilmesine karar verilmiştir.

Ek - 1: Türkiye'de Medya Sektöründe Rekabet İhlalleri (Rekabet Kurulu, 2., 3. ve 4. Yıllık Faaliyet Raporlarından hazırlanmıştır, 20 06. 2004 www.rekabet.org.tr).

Ek – 2: Ekonomik Krizler Döneminde Fon'a Devredilen Bankalar ve Medya Bağlantıları

Banka İsmi	Hakim Ortaklığı	Sahibi veya Ortağı Olduğu Medya Grubu	Kamusal Kaynaklara Maliyeti (milyar dolar)
Türk Ticaret Bankası	Korkmaz Yiğit ve Yiğit Holding	Yeni Yüzyıl ve Milliyet Gazeteleri, ulusal düzeyde yayın yapan 2 radyo, 1 yerel televizyon kanalı, Renk Tv, Virjin Tv, Kanal E, Kanal 6, Tele 4, Genç Tv. Ancak, Türkiye Cumhuriyeti tarihin de ilk kez, bir hükümetin gensoru ile düşürüldüğü Türkbank özelleştirme ihalesi bir yandan Korkmaz Yiğit'in, mafya lideri Alaattin Çakıcı ile bağlantısı ortaya çıkmış ve öte yandan, bu bağlantının ortaya çıkmasının sonunda, diğer ticari girişimlerinde başarısızlığa uğrayan Yiğit, medya sektörü içindeki yatırımlarını terk etmiştir. Üstelik, Türkbank ihalesinde gensoru ile düşürülen Mesut Yılmaz, daha sonra Yüce Divan'da ihaleye fesat karış tırmak ve yandaş bir medya grubu oluşturmak suçlarından Yüce Divan'a sevk edilmiştir.	1.538
Bank Ekspres	12 Aralık 1998	Bu bankanın hakim ortağı, yine 1997 yılında Doğuş Hol ding'ten bankayı satın alan Korkmaz Yiğit'tir.	494
Interbank	Interbank'ın hakim ortağ Nergis Hol- ding yönetin kurulu başkanı Cavit Çağlar dır. Çağlar, Türkiye Cumhuriyeti'nd 45. kabinesinde ekonom den sorumlu devlet bakanlığı (Süleyman Demirel'in başbakan lık görevini üstlen- diği kabine) görevini üstlenmiştir. Çağlar, sahip olduğu banka – nın içini boşaltmak suçlamasıyla yargı önün çıkmış, Bursa 3. Ağır Ceza Mahke mesinde daha önce yargılanıp beraatine karar verilmiştir. , Yargıtay	Yerel düzeyde, Olay Tv, Olay Radyo ve Olay Gazetesi'ndeki faaliyeti devam etmektedir. Çağlar'ın daha önceki medya girişimleri ise, daha sonra Doğuş Grubu'na satılan NTV (Nergis TV) ile Etibank'tan dolayı Bilgin Yayın Grubuyla ortak olduğu görülür Öte yandan Çağlar, sahip olduğu bankanın Fon tarafından devir alınması öncesinde, yerel medya da sahipliği devam etmiş ancak ulusal medya girişimlerini ise tasfiye etmiştir. yerel medya girişimlerinde sahipliğine devam etmiş ancak ulusal düzeydeki medya girişimleri ni tasfiye etmiştir.	4.655

	tarafından kararın bozulmasını izleyen süre içinde, Çağlar yeniden yargı önüne çıkartılmış ve Interbank'ın içini boşaltmak suçuyla birlikte yargılandığı 35 kişi ile birlikte, ayrı ayrı ödeme koşu lu ile, 3 yıl 10 ay 20 gün hapis ile 189 trilyon TL para cezasına çarptırılmış tır. Öte yandan, bir dönemin ekonomiden sorumlu Devlet Bakanlığı görevini üstlenen Cavit Çağlar'ın "bankayı aracı kullanarak nitelikli dol-andırıcılık" suçlaması ile yargılanması dik kat çekmektedir.		
Etibank	Özelleştirme İdare- si tarafından, özel-leştirilen Etibank'ın ilk ortağı, içinde Bilgin Medya Grubu, Cavit Çağlar ve Cen Ajans Grey'in sahibi olan Nail Keçili'dir.	Etibank'ın, 27 Ekim 2000'de Fon'a devri, ekonomik krizlerin medya alanında da yayılmasına yol açmıştır. Etibank, diğer ortakların çekil mesi ileTürkiye'de önde gelen medya holdinglerinden Bilgin Medya Grubu'na devir edilmiş tir.	2.961
Yurtbank	1993 yılında kurulan Eurocredit Türk Fransız Bankası, 1995 yılında Yurt Ticaret ve Kredi Bankası A.Ş ismini alır. Banka, 1996 yılı sonundan itibaren Balkaner Grup'un yönetimine geçer. Ali Balkaner, sahip olduğu bankanın kaynaklarını kötüye kullanmak suçu ile yargı önüne çıkmış ve İstanbul 8. Ağır Ceza Mahkeme si tarafından batık bankalar hakkında ilk karar olma özelliğini gösteren davada Mahkeme Heyeti tarafından, "kültür düzeyi yük-seldikçe mala karşı işlenen suçlarda hukuki kılıf taktiği uygulandığın ancak hırsızlık	Balkaner Grubu'nun ticari girişimleri içe- risinde doğrudan bir medya grubu yoktur. Öte yandan, medya şirketleri ile kredi sözleşmesi bulunan Balkaner'in medya içinde, çeşitli kuruluşlara dolaylı ortak olduğu görülür. Balkaner'in, Aydın Doğan'la birlikte, ortak olarak hareket edip, Milliyet Gazetesi hisse senetleri üzerinde spekülatif amaçlı sermaye arttırımına gittikleri medya içerisinde yaygın olarak konuşulmakta dır. (30 Aralık 2004, www.haber vitrini.com/ Fehmi Koru, Ali Balkaner ve Aydın Doğan ilişkisini yazdı).	563

	yapıldıktan sonra anlaşma yoluna gitmenin suçu ortadan kaldırmadığı" ı tespitini yapılmıştır. Nitelikli dolandırıcı suçu ile yargı önüne çıkan Ali Balkaner, dava sonunda 34 yıl 7 ay hapis ve 69 trilyon TL para ceza sına çarptırılmıştır.		
Sümerbank	Sümerbank'ın, tıpkı Eti 1995 Ekim'de özelleştirilmesiyle Bankanın yönetimi Gariboğlu Grubu ve özellikle Hayyam Grabioğlu'na geçer.	Hayyam Gariboğlu, medya alanında doğrudan bir yatırıma sahip olmamakla birlikte, medya şirketlerinde sınırlı bir ortaklığa sahiptir. Örneğin Korkmaz Yiğit ile medya sektöründe sınırlı bir ortaklığa sahip olduğu bilinir.	1.536
Esbank	Eskişehir'de, 1927 yılında yerel bir banka olan Esbank, daha sonra ulusal bir banka olur. Hakim ortağı, ilk günden Eskişehir'li Zeytinoğlu ailesidir	Zeytinoğlu ailesinin medya sektöründe bilinen oraklığı yoktur ancak önemli reklam veren şirketler arasında yer almaktadır.	3.108
Yaşarbank	İzmir'de Türkiye Tütüncüler Bankası olarak, 1924 yılında milli banka olarak kurulan Yaşarbank, 1980 yılında Yaşar Holding tarafından satın alınmıştır.	İzmir ve çevresinde ticari girişimlere ve turistik otellere sahip olan Yaşar Holding, medya alanında doğrudan bir yatırıma girmemiş ancak önemli bir reklam veren olarak medyada ağırlığını hissettirmiştir.	4.817
Ege Bank	Bankanın yönetim kurulu başkanı ve hakim ortağı Murat Demirel'dir. 9. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel ile "amca – yeğen" ilişkisi vardır.	Murat Demirel'in sahibi olduğu Egebank'tan, diğer şirketleri için usulsüz olarak almış olduğu krediler ve nitelikli dolandırıcılık suçları ile bankanın TMSF'ye devri, aslında Türkiye'de bir dönemin siyasi ve ekonomik ilişkilerini gündeme getirmiş tir. Banka ile ilgili yargı sürecinde cezaevine ilk giren ve son olarak çıkan Demirel, tutuklu olduğu süre içerisinde naylon fatura ve rüşvet gibi suçlardan da yargılanmıştır. Murat Demirel ve bankanın genel müdürü Sami Erdem ile, "nitelikli dolandırıcılık" suçundan dolayı da yargı önüne çıkmış tır. Demirel, medya sektöründe de	1.291

		büyük bir reklam veren olarak baskı gücüne sahip olmuştur. Demirel, TMSF ile borçlarını ödeme anlaşması yapmayan ender gruplar arasındadır.	
Bank Kapital	Fransız sermayeli bir banka olan Banque Indosuez Generale Euro Türk A.Ş'nin hisselerinin %99.9'u Ceylan Ceylan Grubu'na 1995 yılında satılır bu tarihten itibaren Bank Kapital, Ceylan Grubu tarafından yönetilir.	Türkiye'de Bank Kapital, Rumeli Holding veya Uzan Grubu'na ait olan İmarbank'ın ardından en fazla mudi toplayan ticari banka niteliğindedir. Hakim ortakları tarafından iflasa sürüklenen Bank Kapital'in, 8'i TMSF bünyesindeki, 4'ü kamuya ait ve 12'si özel olmak üzere toplam 24 bankaya karşı 520 milyon dolara ulaşan borcu, Fon tarafından ödeme planına alınmıştır. Buna göre, 1.5 yılı ödemesiz olmak üzere, 5 yıl sürecinde borç ödenecek söz konusu borcun 225 milyon dolarlık bölümü ise, Grubun sahip olduğu gayri menkullerin satışından karşılanacaktır. Sahipleri tarafından iflasa sürüklenen banka borcundan dolayı kaynaklanan maliyet ise, toplam faizi Libor artı 2.25 yılda ödenecektir. Bank Kapital'in sahibi Ceylan Grubu'nun C Tv isimli bir televizyon kanalı ile Radyo C isimli radyo istasyonu bulunmaktaydı.	2.961
Demirbank	Cıngıllı Holding ve Cıngıllı Grubu adına Halit Cıngıllıoğlu	Demirbank'ın hakim ortağı Halit Cıngıllıoğlu, Kasım 2000 krizinde önce banka pasiflerini Hazine Bonusuna yatırmış ancak kriz dönemi içerisinde hem faizlerin artması ve hemde Grubun kriz içerisine girmesiyle, Demirbank, bono faizlerini ödeyememiştir. Fon'a devredilen banka, 2001 yılı içerisinde Danıştay 10. Dairesi tarafından eski sahibine iade edilmiş, fakat bankanın daha önce, HSBC bankasına satılması devri engellemiştir. Demirbank, Cıngıllı Grubu ve Halit Cıngıllıoğlu'nun, Türkiye'de medya sektörüne dolaylı bir etkisi bulunur. Önemli bir reklam veren olarak medya üzerindeki etki ekonomik krizlerin ardından Cıngıllı Grubu'nu medya	4.115

		sektöründe de mülkiyet edin mesine yol açmıştır. TMSF'ye devredilen Star TV'nin satılacağı yönündeki girişimin ardından Cıngıllı Grubu, Ilıcak ailesi ile birlikte Star Grubu'na teklif veren ortak konsorsiyum içerisinde yer alır. Halit Cıngıllıoğlu tarafından gerçekleştirilen girişim, Bilgin ve Doğan Grubu arasında var olan medya savaşına yeni bir boyut ekler. Bununla birlikte, ekonomik krizler öncesinde Bilgin Grubu veya daha yaygın ismi ile Medya Holding ile ATV televizyonu üzerine ortaklık ilişkisi bulunuyordu. Bu ortaklık Kasım 2000 öncesinde sona ermiştir.	
Ulusal Bank	Ulusal Bank, aynı zamanda İktisat adlı bankanın da sahibi olan Erol Aksoy ve Avrupa – Amerika Grubu'na aittir. Türkiye medyasının 1980 sonrasındaki dönemi içinde Erol Aksoy ve sermaye grubunun önemli bir yeri bulunmaktadır.	Medya sektöründe önde gelen yatırımcılar arasında Erol Aksoy bulunmaktadır. Avrupa Amerika Holding'in yönetim kurulu başkanı olan Aksoy, medya sektöründeki diğer mülkiyet sahipleri ile yaptığı anlaşmalarla, önemli bir medya grubuna dönüşür. Avrupa – Amerika Holding yönetim kurulu başkanı Aksoy, 1980'li yıllardan itibaren medya sektöründe yatırıma başlar. Bu doğrultuda, Dinç Bilgin ve Ercan Arıklı'nın ortağı olduğu Söz Gazetesi' nin %25 oranındaki hissesini satın alır, bu gazetenin iflasının ardından Aksoy, Erol Simavi'den Hürriyet Gazetesini satın alarak yazılı basın alanında büyümesini sürdürür. Aksoy, öte yandan Çukurova Medya Grubu ile gerçekleşen ortaklık sonucu, Show Tv ve Cine 5 televizyonunu da satın almıştır. Aksoy'un, krizler öncesinde ise medya sektöründen çekildiği görülür. Show TV'yi, Karmehmet'e Hürriyet gazetesini ise Doğan Yayın Holding'e satar. Erol Aksoy, bankalarının Fon'a devredildiği 15 Mart 2001 tarihinde de medya sektöründe önemli bir mülkiyet yoğunlaşması için dedir. Aksoy'un Fon'a devredilen	930

		medya grubu ise şu şekildedir: Aks Radyo Yayın- cılık, Anadolu Radyo, Cine 5 TV ve Cine5 filmcilik, Cine Digital, Cine Müzik, Direknet İletişim, Er- dem Radyo Yayıncı- lık, Gala Tv, Kutyay ve Öz Radyo ve Telefon, Kidnet Elektronik, Kablotel Interak tif, Interaktif İletişim, Medya İletişim Hizmetleri, Multika- nal Pazarlama, Multi- medya Basın Yayın, Öner Radyo Telefon, Radyo Center, Spor ve Çocuk Televizyonu, Uluslarası Moda Yayıncılık, Universal Yayın A.Ş, Viva Yayın, Radyo Viva. Aksoy'un medya grubu içeri sinde telefon şirketlerine de sahip olması, Telekom'un özelleştirilme süre- cinde teklif veren şirketler arasında yer alacağının bir gösterge sidir. Avrupa Amerika Holding'in yazılı basın alanında- ki şirketleri: Marie Claire, Marie Claire Maison, Voyager, Beyaz Butik, Adres ve Mutfak Dergileri dir.	
İktisat Bankası	İktisat Bankası'nın hakim ortağı yine Avrupa – Amerika Holding yönetim kurulu başkanı olan Erol Aksoy'dur. Aksoy, yurt dışında da önemli banka ve sermaye yatırımları na sahiptir. Park Avenue, Ban- que Internationale de Comerce – BRED, İktisat Bank Moskow ile Trade Deposit Bank'ın da sahibi olan Erol Aksoy'un adı geçen bankalardaki hakim ortaklığından dolayı diğer bankalar da Fon denetimine alın mıştır.	Avrupa Amerika Holding'in medya alanındaki girişimleri Ulusal Bank'ın medya sektöründeki girişimleri bölümünde açıklanmıştır.	3.632
Sitebank	Türkiye'de faaliyet gösteren Chemical Bank'ın 1996 yılında satılması ile hakim ortak Sürmeli Grubu	Sürmeli Grubu'nun medya alanında herhangi bir girişimi yoktur.	1.952

	ve yönetim kurulu başkanı Yalçın Sürmeli olur. Bankanın adı 1997 yılında Sitebank olarak değiştirilir.		
Tarişbank	1913 yılında Trakya Tarım Birliği tarafından 120.000 tarım üreticisinin ortaklığında kuruldu	Tarişbank'ın bir kooperatif bankası olması ile üye sayısının çokluğu, ticari girişimlerini engelledi. Banka'nın medya yatırımı yoktur. Tarişbank, 21 Şubat 2001 tarihinde Danıştay'a yaptığı başvuru sonunda, yürütme nin durdurulması kararını almıştır. Banka daha sonra Tariş'e iade edilmiş ancak 2002 yılında Denizbank'a satılmıştır.	663
Bayındırbank	Kamuran Çörtük. Kamuran Çörtük de tıpkı Murat Demirel ile Cavit Çağlar gibi Süleyman Demirel ile oldukça yakın bir ilişki içindedir. Bu ilişki, Türkiye de medya tarafından Demirel'in aile tablosu olarak gündeme getirilir.	Bayındır Holding yönetim kurulu başkanı Kamuran Çörtük, Türk Ticaret Banka sı'nın özelleştirilmesi döne minde Korkmaz Yiğit ile birlikte yargılanmıştır. Yiğit ve Çörtük arasında gerçekleşen ticari birliktelik medya sektöründe de etkisini gösterir. Yiğit'ten Genç Tv'yi satın alan Çörtük, televizyonun ismini BRT olarak değiştirir bununla birlikte Bayındır Holding'in ticari alandaki başarısızlığı ve ekonomik kriz, medya sektöründen çekilmesine yol açmıştır.	73
Kentbank	Kent Bankası'nın sahibi, Süzer İnşaat Grubu'nun başkanı Mustafa Süzer'dir.	Mustafa Süzer'in siyasi alanda Turgut Özal ve Anavatan Partisi'ne oldukça yakın olduğu bilinir. Süzer, Kentbank'ın Fon'a devredilmesinden önce, bir uluslar arası kredi değerlen dirme kuruluşundan not almıştır. Thompson Financial Bank Watch'dan, kredi notunu "C", borçlanma notunu ise "2" olarak gösteren değerlendirmeyi almıştır. BDDK'nın, bankadan hakim ortaklığın aldığı kredilerin yüksek bulunması üzerine Fon'a devredilmiştir. Mustafa Süzer'in medya alanındaki yatırımları, kablolu kanal üzerinden yayın gerçekleştiren Kent Televizyonu ile Radyo Kent'dir. Süzer'in, bankasının Fon'a	141

		devredilmesi, medya sektörü içinden çekilmesine yol açmıştır.	
EGS Bank	Ege Bölgesi'nde tekstil imalat ve ihracaatçılarının kur duğu EGS Bank'ın hakim ortağı EGS holdingdir.	18 Ocak 2002 tarihinde bankacılık yapma ve mevduat kabul etme izni kaldırılmıştır. EGS Bank'ın medya alanındaki girişimleri ise yerel düzeyde kalmış, bankanın Bayındır Bankası ile birleştirilmesinden sonra, medya sektöründe herhangi bir yatırımı kalmamıştır.	1.284
Toprakbank	Toprak Bankası'nın hakim ortağı Toprak Holding'in sahibi olan Halis Toprak dır.	Toprak Holding'in ticaret ve sanayi alanlarındaki yatırım- ları, medya sektörü içinde önemli bir reklamveren olmasına yol açmıştır. Toprak Holding'in medya savaşlarında yer almasının nedeni, Fon denetimindeki Toprakbank ve belirli girişimlerinin Doğan Yayın Holding ve İş Bankası tarafından satın alınmak istenmesidir.	790
Pamukbank	Şubat 2001 krizinin ardından uygulanan "güçlü ekonomiye geçiş programı" çer çevesinde TMSF'ye devredilen banka bir medya holdingini de içinde bulunduran Çukurova Grubu'na aittir.	Pamukbank ve Yapı Kredi Bankası'nın sahibi olan Meh met Emin Karamehmet veya Çukurova Holding, Türkiye de önemli bir medya grubu niteliğindedir. Gruba ait olan medya şirketleri aşağıda verilecektir.	5.112
İmar Bankası	Türkiye'de, 13.02. 2004'de Fon'a devr edilen banka, Uzan Grubu veya daha yaygın ismiyle Rum eli Holding'e aittir. .	İmar Bankası'nın TMSF'ye devredilmesi, Türkiye med- yasında önemli bir mülkiyet yoğunlaşmasına sahip olan "medyalı – finans" grupları içindeki Uzan Grubu'nu zayıflatmıştır. Uzan Grubu, sanayi, ticaret, finans ve medyadaki yatırım larının yanı sıra Genç Parti isimli bir siyasi partinin de kurucusu- dur. Uzan Grubu medya şirketleri aşağıda ayrıntılı olarak verilecektir. Bununla birlikte Uzan Grubu'nun da diğer banka sahiplerinde olduğu gibi "nitelikli dolandırıcılık" suçlamasından yargı önüne çıkması gerekmiştir. Ancak, Uzan ailesinin yurt dışına çıktığı, aslında kanun dışı bir biçimde kaçtığı, belirtilmeli dir.	5.883

İhlas Finans	10 Şubat 2001 tarihinde, BDDK tarafından hakkında iflas kararı alınan ve tasfiye sürecine tabii tutulan diğer bir sermaye grubu aynı zamanda medya sektöründe önemli yatırımlara sahip olan İhlas Holding ve yönetim kurulu başkanı olan Enver Ören'e aittir. İhlas Finans'ın, iflas etmesinin ardından, mağdur olan yatırım cı sayısı, Türkiye'de tüm bankacılık ve finans sektörünün %10'una ulaşmış olması dikkat çekmektedir.	İhlas Finans'ın sahibi olan İhlas Medya Grubu, Türkiye'de Türkiye Gazetesi, İhlas Haber Ajansı, TGRT Televizyonu, TGRT FM ve başta Azerbeycan olmak üzere Türk Cumhuriyetleri'nde yatırım yapan önemli bir diğer medya grubu niteliğindedir.	1.1

Ek - 2: Kasım 2000 ve Şubat 2001 Ekonomik Krizlerinde Batan Bankalar ve Medya Bağlantıları (Sönmez,2003:127, TMSF,2004:5, BDDK,2002:7).

EK – 3: TMSF'nin 2004 Yılında Batık Bankalardan Yapabildiği Tahsilat

PROTOKOLE BAĞLANAN BATIK BANKALAR'DAN YAPILAN TAHSİLAT		
Banka İsmi	**Zararı**	**Tahsilat**
Bank Kapital	393	78
Bayındırbank	116	15
Demirbank	648	6
Etibank	698	62
İnterbank	1.269	89
Pamukbank	3.618	135
Sitebank	53	2
Sümerbank	470	26
Toprakbank	886	5
Yaşarbank	1.149	79
PROTOKOLE BAĞLANMAYAN BANKALAR (TMSF ile Anlaşma Yapmayan Bankalar)		
Bank Ekspres	435	8
Egebank	1.130	26
EGS Bank	545	3
Esbank	1.113	42
İktisat Bankası	1.954	108
İmar Bank	7.089	81
Kentbank	681	12
Tarişbank	74	0
TOPLAM	24.278	784
Türkbank	778	0
Ulusal Bank	524	0
Yurtbank	656	8

EK – 3: TMSF'nin 2004 Yılına Değin Batık Bankalardan Yapabildiği Tahsilat (TMSF, 11.06.2004,www.tmsf.org.tr / content.asp'den alınmıştır. Yukarıda yer alan rakamlar, milyon dolar değerini göstermektedir. Tabloda, 2004 yılına kadar olan veriler bulunmaktadır).

ÖZET

Medyada Mülkiyet Yoğunlaşması ve Haber: Ekonomik Krizlerin Siyasal Skandala Dönüştürülmesinde Medya Holdinglerinin Etkisi

Bu doktora tezi, Türkiye'de medya sektöründeki yeni sahiplik yapısının, haber üzerindeki etkisini Kasım 2000 ve Şubat 2001 ekonomik krizler döneminde araştırmaktadır.

Tez, giriş, üç bölüm ve sonuç bölümünden oluşmaktadır. Tezin amaç, varsayım, yöntem ve veri toplama tekniğinin açıklandığı giriş bölümünün ardından, çalışmanın birinci bölümünde, medya mülkiyeti, profesyonellik ideolojisi ve habere ilişkin kuramsal tasarım tartışılmakta, iletişim çalışmalarında medya mülkiyeti ve haber arasındaki ilişki değerlendirilmekte ve bu çalışmanın dayandığı bilgi kuramı ile haber anlayışı açıklanmaktadır Bu çalışma, medyada sahiplik yapısı ve haber arasındaki ilişkiyi kültürel çalışmalar ve eleştirel ekonomi politik yaklaşım içerisinden tartışmaktadır.

Tezin ikinci bölümü, Türkiye özelinde medya mülkiyetinin değişim süreci, söz konusu değişimin haber içerikleri üzerindeki etkisi ve ülkedeki medya politikalarını tartışarak, sınırlı sayıdaki sermaye grubunun iletişim pazarları üzerindeki tahakkümünü sorgulamaktadır. Bu bağlamda, Türkiye'de ulusal medya grupları ve ekonomik krizler döneminde TMSF'ye devredilen bankalar arasındaki ilişki, eleştirel ekonomi politik yaklaşım içerisinde ele alınmaktadır.

Tezin üçüncü bölümünde ise, ekonomik krizler sürecinde BDDK tarafından, TMSF'ye devredilen Etibank ve Pamukbank isimli özel bankalar örneğinde, Türkiye'de medya gruplarının hegemonya mücadelesi, toplumsal güç ve iktidarın söylemlerinin medya grupları tarafından yeniden üretimi sorgulanmıştır.

Tezin son bölümünde, haber analizleri ve özellikle tezin varsayımları değerlendirilmiştir. Bu bağlamda, tezin varsayımlarının doğruluğu kanıtlanmıştır. Tez, Türkiye'de iletişim özgürlüğü için alternatiflerin önerildiği bir tartışmanın ardından son bulmaktadır.

ABSTRACT

Concentration of Ownership in the Media and the News: The Effects of Media Conglomerates on the Transformation of Economic Crises into Political Scandals.

This doctoral dissertation researches the effects of media ownership in Turkey on the news, focusing on a period of economic crises in Nowember 2000 and February 2001. The dissertation consists of an introduction in which the aims, hypotheses, methodology and techniques of data gathering are explained. The first chapter discusses media ownership, ideology of professionalism and the theoretical backround, evaluates the relationship between media ownership and the news within communication studies and explains the theoretical approach on which the dissertation is built and how this approach conceives television news.

This dissertation discusses the relationship between media ownership and the news within cultural studies and critical political economy approaches.

The second chapter discusses the process of changes in media ownership patterns in Turkey, the effects of this changes on news content and media policies in Turkey to question the hegemony of a limited number of holdings on the communication markets. In this context, the relationship between national media groups and the banks who have been transfered to TMSF during economic crises is analyzed within a critical political economy approach.

The third chapter questions the hegemonical struggle of media groups in Turkey and the reproduction of discourses of social power by the media groups using private banks transfered to TMSF as case studies. With this aim, this dissertation analyzes the news related with Etibank and Pamukbank which have been transfered to TMSF during economic crises.

In the final chapter of this doctoral research, the analyses of news and the dissertation's main hypotheses have been examined. In this context, hypotheses have been proved using news analyses. The dissertation ends after a discussion in which some alternatives are suggested towards the freedom of communication in Turkey.